ALEX
HISTO
ECCLE

II

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE I
NUMERO 36

BIBLIOTECA

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE I
NUMERO 36

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE I
NUMERO 36

BIBLIOTECA O. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

3207

R. P. NATALIS ALEXANDRI

ORDINIS FF. PRÆDICATORUM

In S. Facultate Parisiensi Doct. & Emeriti Professoris

HISTORIA ECCLESIASTICA

VETERIS NOVIQUE TESTAMENTI

Ab orbe condito ad Annum post Christum natum millesimum sexcentesimum:
Et in loca ejusdem insignia Dissertationes Historicæ, Chronologicæ,
Criticæ, Dogmaticæ.

EDITIO OMNIUM NOVISSIMA,

Notis & Animadversionibus, quoad Historiam & Dissertationem novi Testamenti, aucta ad castigationem & illustrationem opinionum quorundam Auctoris,

OPERA ET STUDIO

CONSTANTINI RONCAGLIA

LUCENSIS, CONGREGATIONIS MATRIS DEI.

Quibus accedunt, præter animadversiones

A P. JOANNE DOMINICO MANSI

Congregationis ejusdem in secunda Lucensi editione insertæ, aliæ insuper
ejusdem Auctoris noviter elucubratæ.

TOMUS SECUNDUS.

BIBLIOTECA DEI MIN. CAPPUCCINI
MONTEFUSCO
LETT. ... PALC. N. ...
VOLUME N. ...

VENETIIS, MDCCLXXI.

SUMPTIBUS SOCIETATIS.

Superiorum Permissu.

BIBLIOTECA P. P. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av.)

BIBLIOTECA DEI MIN. CAPPUCCINI
MONTEFUSCO
LETT. ... PALC. N. ...
VOLUME N. ...

INDEX

Dissertationum, Propositionum, Capitum, Articulorum, & Paragraphorum, quæ in hoc Secundo Volumine Historiæ Ecclesiasticæ Veteris Testamenti continentur.

IV. MUNDI ÆTAS

AB REGRESSU ISRAELITARUM EX ÆGYPTO AD ÆDIFICATIONEM TEMPLI.

CAPUT I. Hujus Ætatis exponitur Historia ab Exodo usque ad mortem Moysis, ut in Sacris Literis traditur. pag. 1

Art. I. De egressu Israelitarum ex Ægypto, primisque quatuor eorum Mansionibus. *ibid.*

Art. II. De secutis Israelitarum Mansionibus usque ad Desertum Sinai, & miraculis in iis patratis. 4

Art. III. De Mansione duodecima, & rebus in ea gestis. 9

§. I. De Legis Promulgatione. *ibid.*

§. II. De Rebus aliis ad Montem Sinai gestis. *ibid.*

Art. IV. De Mansionibus 13. & 14. rebusque inibi gestis. 10
Art. V. De Mensione 15. & reliquis usque ad trigesimam secundam. *ibid.*
Art. VI. De Mansione 33. & reliquis usque ad 42. & rebus per hæc temporum intervalla gestis. 14
Art. VII. De Mansione 42. & rebus in ea gestis, & Mosis obitu. 16
Cap. II. De Josue, & ejus Gestis ut in Sacris Literis narrantur. 19
Art. I. De Transitu Jordanis, Josue Duce. *ibid.*
Art. II. De Terræ Chananææ occupatione. 21
Art. III. De Terræ Chananææ Distributione & Josue obitu. 23
Cap. III. De Regimine Judicum. 25
Art. I. De Interregno post mortem Josue. *ibid.*
Art. II. De Judicium munere, numero, annisque Principatus. 26
Art. III. De Gestis Judicum. 28
Cap. IV. De Regicus Hebræorum, & eorum Gestis usque ad jacta Templi Fundamenta. 34
Art. I. De Regiæ Dignitatis apud Hebræos Institutione, & de Saule Regum primo. *ibid.*
Art. II. De Davidis Regno ac Gestis. 39
Art. III. De Salomonici Regni initiis. 44
Cap. V. De Historiæ IV. Ætatis, ut ab Hebræis confirmata vel interpolata. 45
Art. I. De Mosis Historia. *ibid.*
Art. II. De Josue *Historia*, ut ab Hebræis interpolata vel confirmata. 60
Art. III. De Judicum Historia ab Hebræis interpolata. 64
Art. IV. De Regum Saulis & Davidis Historia, ut ab Hebræis interpolata, vel confirmata. 68
Cap. VI. De Historia quartæ ætatis ut ab Ethnicis Scriptoribus confirmata vel interpolata. 70
Art. I. De Moyse, & rebus ab eo vel sub eo gestis. *ibid.*
Art. II. Quod Ethnicorum Theologia ex Historia Mosis derivata sit. 81
Art. III. De Ritibus, Legibus, Moribusque Gentium ex Lege Librisque Mosis derivatis. 85
Art. IV. De Historia Josue ab Ethnicis interpolata. 90
Art. V. De Historia Judicum ab Ethnicis interpolata. 91
Art. VI. De Historia I. & II. Libri Regum ab Ethnicis interpolata. 94
Cap. VII. De Historia Exotica quartæ Mundi Ætatis. 95

IN IV. MUNDI ÆTATEM DISSERTATIONES SELECTÆ.

Dissert. I. De Exitu Israelitarum ex Ægypto. 113
Art. I. De spoliis Ægyptiorum ab Israelitica Gente ex Egypto nigrante ablatis. *ibid.*
Prop. unica. Hebræis spoliis Ægyptiorum absque furti crimine ditati, ex Ægypto egressi sunt. *ibid.*
Art. II. De Admirabili Transitu Maris Rubri. 117
Prop. I. Circuitum dumtaxat in Mari Rubro fecisse Hebræos, non ab uno littore ad oppositum littus transmisisse, improbabile recutitorum hominum figmentum est. *ibid.*
Prop. II. Transitus Hebræorum non Refluxui Maris, quem observaverit Moyses rerum naturalium peritissimus, alterive causæ naturali sed Miraculo tribuendus. 119
Dissert. II. De præceptis Moralibus Legis Mosaicæ, sive quæ Decalogo continentur, sive quæ ad illum revocantur; & de pœnis in prævaricatores constitutis. 123
Art. I. De Extensione & Ordine Præceptorum Decalogi. *ibid.*
Prop. unica. Omnia Præcepta Legis Naturæ, necnon omnia Præcepta Moralia Veteris Legis, in Decalogo continentur, vel ad illum revocantur. Sic autem ordinata sunt Decalogi Præcepta, ut tria ad primam Tabulam, septem ad alteram pertineant. *ibid.*
Art. II. Explicatio Decalogi. 127
§. I. Præceptum I. *ibid.*
§. II. Præceptum II. Decalogi. 135
§. III. Tertium Decalogi Præceptum. 140
§. IV. Decalogi Præceptum IV. 148
§. V. Decalogi Præceptum V. 152
§. VI. VI. Decalogi Præceptum. 156
§. VII. VII. Decalogi Præceptum. 164
§. VIII. VIII. Decalogi Præceptum. 172
§. IX. IX. & X. Decalogi Præceptum. 174

Differt. III. De Cæremonialibus Legis Mofaicæ præceptis. 176
Art. I. De Rituum Mofaicorum divifione, & rationibus. *ibid.*
Prop. I. Veteris Legis Cæremoniæ convenienter dividuntur in Sacrificia, Sacramenta, Sacra & Obfervantias. *ibid.*
Prop. II. Cæremonias Mofaicæ Legis ratione deftitutas qui dixerit, feipfum ratione deftitutum probat. 177
Prop. III. Cæremonialia Præcepta ob eam præcipue caufam Hebræis Deus tradidit, ut eos ab Idololatria averteret. Eaque vel ipforum Rituum ratio eft, quos e Gentium Moribus in Legem transfcriptos nonnulli perperam ac falfo afferunt. 179
Art. II. De Legibus Cæremonialibus Sacrificiorum. 194
§. I. De Sacrificiorum Ratione. *ibid.*
Prop. unica. Sacrificia Ifraelitis non folum permifit Deus, fed præcepit: Illa tamen non expetivit, tamquam iis indigens aut quafi per fe ei grata ac jucunda effent; fed aliarum rerum gratia, fcilicet ad Idololatriam abolendam; ad Chrifti Sacrificium adumbrandum; ad fpiritualia Sacrificia, quæ exigebat ab hominibus fignificanda. *ibid.*
§. II. Sacrificiorum Materia. 205
§. III. De Sacrificiorum fine, variifque fpeciebus. 210
Art. III. De Legibus Cæremanialibus Sacrorum. 217
§. I. De Rationibus hujufmodi Legum. *ibid.*
Prop. I. general. Ad reverentiam fingularem Deo, ejufque Sacris, ac Miniftris conciliandam, nec non ad Myfteria Chrifti fignificanda, latæ funt Leges Cæremoniales Sacrorum. *ibid.*
§. II. Tabernaculi Origene. 219
Prop. II. Tabernaculum ex profana Gentium Religione originem non duxit, fed ex Dei fapientia, & voluntate. *ibid.*
§. III. De Structura Tabernaculi, feu præcipuis illius Partibus Arca, Cherubin, Altaribus. 223
§. IV. De Veftibus Sacerdotalibus, ac de Urim & Thummim. 234
§. V. De Solemnitatibus Veteris Legis. 252
Art. IV. De Legibus Cæremonialibus Sacramentorum Veteris Legis. 349
§. I. De Circumcifione. *ibid.*
§. II. De Confecratione Sacerdotum Veteris Legis. 264
§. III. De Pafchalis Agni Manducatione. 266
§. IV. De Panum Propofitionum & aliorum Confecratorum efu. *ibid.*

§. V.

§. V. De Purificationibus ac Lustrationibus, variisque Legalium Pollutionum speciebus. 267
§. VI. De Expiatione Generali Israelitarum, & de Hirco Emissario. 279
Art. V. De Legibus Cæremonialibus Veteris Legis Observantias spectantibus. 286
§. I. De Legalibus Observantiis Sacerdotes spectantibus quoad Matrimonia præsertim & funera. *ibid.*
§. II. De Observantiis Populum universum spectantibus, & primo de Ciborum discrimine. 290
§. III. Lex de Sexus utriusque apparatu & vestitu non confundendo. 298
§. IV. Lex vestem ex lino & lana mixtam prohibens. 300
§. V. Lex de Fimbriis & Philacteriis. 301
§. VI. Lex diversorum seminum commixtionem prohibens. 302
§. VII. Lex de primis agrorum incultorum fructibus per tres annos non comedendis. 303
§. VIII. Lex de Solutione Decimarum. 304
§. IX. Lex Animalium diversi generis conjunctionem prohibens. 305
§. X. De aliis quibusdam circa Animalia Observantiis Mosaica Lege præscriptis: Scilicet de ore Bovi trituranti non alligando: De Hædo in lacte matris non coquendo. 306
Dissert. IV. De Judicialibus seu Forensibus Legis Mosaicæ præceptis. 311
Art. I. De Præceptis Judicialibus spectantibus Principes; & de Theocratico Israelitici Populi Regimine. *ibid.*
Art. II. De Præceptis Judicialibus spectantibus Populares & Concives ad invicem comparatos. 316
Art. III. De Præceptis Extraneos spectantibus. 323
Art. IV. De Præceptis Judicialibus Conversationem domesticam spectantibus. 327
Dissert. V. De Vitulo aureo ab Aarone conflato. 332
Prop. I. Ad Ægyptiacæ Superstitionis imitationem Vitulus aureus ab Aarone conflatus est, non ad Cherubim similitudinem. *ibid.*
Prop. II. Aaronem gravissimi peccati fuisse reum, cum Vitulum aureum conflavit Populi desideriis obsecutus, & publice colendum proposuit, Scriptura Sacra probat: Quamobrem temere ab Hebræis, & Moncæo excusatur. 334

BIBLIOTECA D. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

Prop. III. Vituli aurei combuſtio, comminutio, in aquam injectio, Populique ex ejus pulvere aquæ immixto potatio, Idololatriæ deſtructionem, Gentiumque deſtructionem, Gentiumque converſionem ad Chriſtum ſignificavit. 336
Diſſert. VI. De æneo Serpente a Moſe erecto. 337
Prop. unica. Serpens æneus, non ad exemplum Præſtigiarum Ægyptiacarum a Moyſe conflatus & erectus eſt, nec Taliſmanus fuit excantatione aliqua vel magica vi ad medendum ſerpentum morſibus adhibitus, ſed ſignum a Deo inſtitutum in typum Chriſti crucifixi, homines oculis Fidei ipſum aſpicientes a lethiferis Serpentis antiqui morſibus ſanantis. 338
Diſſert. VII. De Miraculo in Aſina Balaami facto; & de ejuſdem Balaami Vaticinio. 342
Prop. I. Aſinam Balaami ſermone humano ſimili Dominum ſuum eſſe allocutam, minime incredibile eſt. *ibid.*
Prop. II. Balaamus, vir licet nequiſſimus, de Populo Dei, & de Chriſto vaticinatus eſt Spiritu Sancto afflante. 344
Diſſert. VIII. De Morte Moſis. 349
Prop. unica. Mortuum eſſe Moyſen, ſalva Fide negari non poteſt. *ibid.*

QUAR-

[library stamp]

QUARTA MUNDI ÆTAS
AB EGRESSU ISRAELITARUM
EX ÆGYPTO
AD ÆDIFICATIONEM TEMPLI,

ANNIS QUADRINGENTIS OCTOGINTA DEFINITA.

CAPUT PRIMUM.

Quo hujus Ætatis exponitur Historia, ab Exodo usque ad mortem Moysis, ut in Sacris Literis traditur.

ARTICULUS PRIMUS.

De Egressu Israelitarum ex Ægypto, primisque quatuor eorum Mansionibus.

Tempus Exodi, & Israelitarum ex Ægypto exeuntium numerus.

I. ANNO Mundi bis millesimo quingentesimo decimotertio annis quadringentis & triginta a vocatione Abrahami, ejusque in Chananitidem profectione expletis, primi Mensis die decima quinta, cæsis ab Angelo Exterminatore Primogenitis Ægyptiorum, tam in hominibus quam in jumentis, *Pharao* noctu surgens, *Moyse* & *Aarone* vocatis, ipsis, Populoque Hebræo fecit abeundi potestatem, ut Domino in solitudine libere sacrificium offerrent. Urgebant Ægyptii tot cladibus attriti, ut profectionem maturarent illis vasa argentea & aurea, variamque supellectilem lubentissime commodantes. Ex quo recte colligit *S. Augustinus Quæstione* 39. in *Exodum*, Hebræos una cum Ægyptiis in Terra Gessen habitasse. Primo diluculo sunt egressi, ut colligitur ex Numerorum 33. 3. *Profecti igitur de Ramesse Mense primo, quinta decima die Mensis primi, altera die Phase, filii Israel in manu excelsa, videntibus cunctis Ægyptiis, & sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus.* Neque repugnat Scripturæ locus alter Deuteronomii 16. Vers. 1. *Eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte.* Et Vers. 6. *Immolabis Phase vespere ad Solis occasum, quando egressus es de Ægypto.* His enim

verbis significatur solum vespera præcedens diem decimum quintum, quo illucescente sunt egressi. Celebratio enim Paschatis tunc facta, præparatio quædam erat & prænuntiatio proxime futuri ipsorum discessus, multisque ritibus imminentem & exeunte nocte maturandam eorum profectionem significabat. Prohibuerat quidem Moyses ne quisquam *egrederetur ostium domus suæ usque mane:* (Exodi 12. 22.) Sed ubi ex communi Ægyptiorum comploratione intellexit Primogenitorum cædem factam esse, idque apud Hebræos statim vulgatum est, urgentibus Ægyptiis ipsis e domibus exierunt, & profectionem adornarunt. Profecti sunt autem *Ramesse*, Ægyptiorum spoliis onusti, ad sexcenta millia peditum, virorum scilicet bellatorum, præter senes, parvulos, mulieres & promiscuum vulgus Ægyptiorum, qui Judaica Religione initiati, ipsos comitari voluerunt. Non repugnat huic numero locus alter *Numerorum* 2. 32. ubi facta diligenti enumeratione bellatorum hominum per singulas Tribus, inventa sunt *sexcenta tria millia quingenti quinquaginta*. Cum enim hęc recensio facta sit *primo die Mensis secundi*, *anno altero* egressionis eorum ex Ægypto (*Numerorum* 1. Vers. 1.) facile fieri potuit ut tria millia quingenti quinquaginta adolescentes, qui tempore Exodi decimum nonum dumtaxat annum attigerant, tum vigesimum agentes (quæ bello idonea apud Hebręos habebatur ætas) inter viros bellatores recensiti sint. Ordine militari egressi sunt, *quini & quini*, sive in *quincunas* dispositi: quam Versionem secutus est *Theodoretus*, & post ipsum amplexi sunt *Cajetanus* & *Oleaster*, aliique Hebraizantes; vel *armati* ex Ægypto ascenderunt, ut reddit Vulgata nostra Latina, post *Aquilam* & *Symmachum*, quibuscum Paraphrastis Chaldaica convenit. Qua de re legendus *S. Hieronymus Epistola* 125. *ad Damasum Papam*, in Responsione ad secundam Quæstionem, 70. Interpretes verterunt: *Quinta autem generatione ascenderunt filii Israel de Terra Ægypti*. Quæ Translationis varietas ex Hebraicæ vocis varia significatione ortum habuit. At qua ratione 70. Interpretes hic reduci possunt in concordiam cum verbis illis Promissionis divinæ Abrahamo factæ (Genesis 15. Vers. 13. 14. 16. *Scito prænoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in Terra non sua, & subjicient eos servituti, & affligent quadringentis annis. Verumtamen Gentem, cui servituri sunt, ego judicabo; & post hæc egredientur cum magna substantia. Generatione autem quarta revertentur huc*. Hæc duo loca *S. Hieronymus* loco laudato conciliat, respondens, utrumque verum esse. Israelitas quippe quarta generatione ex Ægypto in Chananitidem reversos, si generationes istę per Tribum Levi numerentur. Nam *Levi genuit Caath; Caath genuit Amram, Amram genuit Aaron, Aaron genuit Eleazar. Caath cum patre suo Levi ingressus est Ægyptum;* (Genesis 46.) *Eleazar egressus est de Ægypto*, (Exodi 6.) *& intravit Terram Promissionis, ut traditur in Libro Josue. Hic habes quatuor generationes, Caath, Amram, Aaron, Eleazar.* Si vero generationes per Tribum Juda recenseas, quinque recte numerantur. *Nam Juda genuit Phares; Phares genuit Esrom; Esrom genuit Aram; Aram genuit Aminadab; Aminadab genuit Naason. Phares cum patre suo Juda ingressus est Ægyptum* (Genesis 46.) *Naason vero Princeps Tribus Juda in deserto describitur* (Numerorum 7.) *cujus filius Salmon Terram Promissionis intravit. Hic habes quinque generationes Phares, Esrom, Aram, Aminadab, & Naason*. Transtulerunt autem Israelitæ ossa *Joseph* secum, ut fuerant adjurati, *Genesis* 50. 25. nec non cineres Patriarcharum reliquorum, ut suadet ratio, & Scriptura *Actuum* 7. 16. Duxit autem eos Deus itinere non compendioso Palęstinam versus, sed deflexo ad Mare Rubrum & Arabiæ deserta. Si enim Populum imbellem & ignavum per Terram Philistęorum Ægypto viciniorem duxisset, metu ferocissimæ gentis in Ægyptum forte reversus esset, ut *Moses* ipse significat, Exodi 13. 17. *Igitur cum emisisset Pharao Populum, non eos duxit Deus per viam Terræ Philistiim, quæ vicina est; reputans ne forte pœniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, & reverteretur in Ægyptum.*

Mansio I. II. Ex *Ramesse* profectos Israelitas diximus: atque inde eorum stationes seu mansiones a *Moyse* describuntur *Numerorum* 33. quas ex Hebraicis nominum significationibus mystice *S. Hieronymus* explicat *Epistola* 127. *ad Fabiolam De* 42. *Mansionibus:* A quo ne in numero Mansionum dissentiamus, *Ramessem* primam appellare libet, quamvis itineris statio nulla fuerit, sed terminus a quo profectionis. *Ramessem* quidam interpretati sunt *Commotionem turbulentam*, aut *Amaritudinem*; vel *Commotionem tineæ*. S. Hie-

Hieronymus *Tonitruum gaudii* . Ad hanc Urbem , quæ in extremis Ægypti finibus posita erat, Populus congregatus est: Indeque egressus *cum argento & auro* , *& non erat in Tribubus eorum infirmus:* quod Miraculum *Psalmo* 104. Vers. 37. celebratur.

Mansio 2.

III. Secunda *Mansio* est *Socoth*, ubi primum tentoria fixerunt. Unde ex eventu locus nomen accepit; *Socoth* enim *Tabernacula* sive tentoria significat , interprete *S. Hieronymo*. Et ob hoc septimo Mense, quinta decima die Mensis, Solemnitas Tabernaculorum instituta est. Ibi Moyses mandata Dei de Azymis septem diebus comedendis, de Solemnitate septimo die celebranda, & de Primogenitorum consecratione promulgavit. (Exodi 13.)

3. Mansio

IV. Ex *Socoth* profecti , castrametati sunt in *Etham* , in extremis finibus solitudinis. *Etham Fortitudinem & Perfectionem* sonat, interprete *S. Hieronymo*. Grandis quippe *fortitudo est* , inquit, *Ægyptum dimittere, & in solitudine commorari*. Ibi primum visus est Dominus antecedere Populum *ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo* Unam omnino fuisse columnam nubis & ignis diverse affectam, & solo munere distinctam , colligitur ex Numerorum 9. 21. *Si fuisset nubes a vespere usque mane , & statim diluculo Tabernaculum reliquisset , proficiscebantur; & si post diem & noctem recessisset, dissipabant tentoria. Si vero biduo, aut uno Mense , vel longiori tempore fuisset super Tabernaculum , manebant filii Israel in eodem loco, & non proficiscebantur.* Nubem sive columnam nubis, non solum die, sed etiam nocte manere solitam supra Tabernaculum Domini , ex hoc loco manifestum est : At columna ignis noctu illuminabat castra Hebræorum : Una igitur eademque erat columna nubis & ignis. Idem colligitur ex 14. *Exodi* Vers. 19. ex quo etiam constat Angelum nubis hujus fuisse motorem a Deo constitutum. *Tollensque se*, inquit, *Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos: & cum eo pariter columna nubis , priora dimittens, post tergum stetit, inter castra Ægyptiorum, & castra Israel ; & erat nubes tenebrosa , & illuminans noctem , ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent* . Vers. 24. *Jamque advenerat vigilia matutina , & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis , interfecit Exercitum eorum* . Cum movebatur columna , castris Hebræorum præibat , ut dux esset itineris : Cum autem quiescebat , ut Israelitis consistendum esse indicaret , super Tabernaculum Domini suspensa, velut ipsi incubabat . (*Exodi* 40. 34. & *Numerorum* 9. 18. 19.) Columnam nubis Hebræorum castra obumbrasse , & a Solis ardoribus protexisse, tradunt *S. Justinus Martyr* in Dialogo cum Tryphone , *S. Ambrosius* in Psalmum 118. *Hugo Victorinus*, Hebræi , eorumque hac in re Sectatores *Nicolaus de Lyra*, & *Genebrardus*. Idque colligunt ex Numerorum 14. 14. *Et nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem*. Ex Psalmo 104. 34. *Expandit nubem in protectionem eorum , & ignem ut luceret eis per noctem*. Ex Sapientiæ 10. 17. *Deduxit illos in via mirabili; & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem*. Sapientiç 18. 3. *Propter quod ignis ardentem columnam ducem habuerunt ignotæ viæ , & Solem sine læsura boni hospitii præstitisti*. Et Cap. 19. 7. *Nam nubes castra eorum obumbrabat*. Verum columnam nubis id muneris non habuisse ut Hebræorum castra obumbraret, illosque a Solis ardoribus protegeret, inde probari videtur, quod præcederet castra, cum movebantur: Super Tabernaculum vero Domini, in medio castrorum positum appensa erat, illudque protegebat, ubi tentoria fixerant . Alias rationes vide apud *Tostatum*, Quæstione 13. in Cap. 13. Exodi. Alii duas fuisse nubes verisimilius putant : Unam in similitudinem columnæ figuratam, quæ quotidie apparebat , & Exercitui Israelitico præibat , cum iter agendum erat: Fixis autem tentoriis, & Israelitis quiescentibus, Tabernaculo Domini insidebat: Alteram Soli oppositam , castra obumbrantem , & ab ardore Solis defendentem ; non omni tempore aspectabilem , sed tunc solum cum Solis ardoribus lædi poterant. Qua de re *Pererius* legi potest Disputatione 5. in Capit. 12. *Exodi*.

Una eademque columna fuit nubis & ignis.

Nubis hujus motor Angelus.

Utrum Nubes Israelitarum Castra obumbraret?

4. Mansio. Israelitarum per Mare Rubrum transitus.

V. Ex *Etham* reversi jubente Deo, castrametati sunt in *Phihahirot*, quam *sanctus Hieronymus* interpretatur, *Os Nobilium*, inter *Magdalum*, & Mare Rubrum, contra *Beelsephon*. Hac in statione, quæ quarta numeratur, *Pharao* cum Exercitu suo Hebreos af-

verbis significatur solum vespera præcedens diem decimum quintum, quo illucescente sunt egressi. Celebratio enim Paschatis tunc facta, præparatio quædam erat & prænuntiatio proxime futuri ipsorum discessus, multisque ritibus imminentem & exeunte nocte maturandam eorum profectionem significabat. Prohibuerat quidem Moyses ne quisquam *egrederetur ostium domus suæ usque mane:* (Exodi 12. 22.) Sed ubi ex communi Ægyptiorum comploratione intellexit Primogenitorum cædem factam esse, idque apud Hebræos statim vulgatum est, urgentibus Ægyptiis ipsis e domibus exierunt, & profectionem adornarunt. Profecti sunt autem *Ramesse*, Ægyptiorum spoliis onusti, ad sexcenta millia peditum, virorum scilicet bellatorum, præter senes, parvulos, mulieres & promiscuum vulgus Ægyptiorum, qui Judaica Religione initiati, ipsos comitari voluerunt. Non repugnat huic numero locus alter *Numerorum* 2. 32. ubi facta diligenti enumeratione bellatorum hominum per singulas Tribus, inventa sunt *sexcenta tria millia quingenti quinquaginta.* Cum enim hęc recensio facta sit *primo die Mensis secundi*, *anno altero* egressionis eorum ex Ægypto (*Numerorum* 1. Vers. 1.) facile fieri potuit ut tria millia quingenti quinquaginta adolescentes, qui tempore Exodi decimum nonum dumtaxat annum attigerant, tum vigesimum agentes (quæ bello idonea apud Hebręos habebatur ætas) inter viros bellatores recensiti sint. Ordine militari egressi sunt, *quini & quini*, sive in *quincunas* dispositi: quam Versionem secutus est *Theodoretus*, & post ipsum amplexi sunt *Cajetanus* & *Oleaster*, aliique Hebraizantes; vel *armati* ex Ægypto ascenderunt, ut reddit Vulgata nostra Latina, post *Aquilam* & *Symmachum*, quibuscum Paraphrasis Chaldaica convenit. Qua de re legendus *S. Hieronymus Epistola* 125. *ad Damasum Papam*, in Responsione ad secundam Quæstionem, 70. Interpretes verterunt: *Quinta autem generatione ascenderunt filii Israel de Terra Ægypti.* Quæ Translationis varietas ex Hebraicæ vocis varia significatione ortum habuit. At qua ratione 70. Interpretes hic reduci possunt in concordiam cum verbis illis Promissionis divinæ Abrahamo factæ (Genesis 15. Vers. 13. 14. 16. *Scito prænoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in Terra non sua, & subjicient eos servituti, & affligent quadringentis annis. Verumtamen Gentem, cui servituri sunt, ego judicabo; & post hæc egredientur cum magna substantia. Generatione autem quarta revertentur huc.* Hæc duo loca *S. Hieronymus* loco laudato conciliat, respondens, utrumque verum esse. Israelitas quippe quarta generatione ex Ægypto in Chananitidem reversos, si generationes istę per Tribum Levi numerentur. Nam *Levi genuit Caath; Caath genuit Amram, Amram genuit Aaron, Aaron genuit Eleazar. Caath cum patre suo Levi ingressus est Ægyptum;* (Genesis 46.) *Eleazar egressus est de Ægypto*, (Exodi 6.) *& intravit Terram Promissionis, ut traditur in Libro Josue. Hic habes quatuor generationes, Caath, Amram, Aaron, Eleazar.* Si vero generationes per Tribum Juda recenseas, quinque recte numerantur. *Nam Juda genuit Phares; Phares genuit Esrom; Esrom genuit Aram; Aram genuit Aminadab; Aminadab genuit Naason. Phares cum patre suo Juda ingressus est Ægyptum* (Genesis 46.) *Naason vero Princeps Tribus Juda in deserto describitur* (Numerorum 7.) *cujus filius Salmon Terram Promissionis intravit. Hic habes quinque generationes Phares, Esrom, Aram, Aminadab, & Naason.* Transtulerunt autem Israelitæ ossa *Joseph* secum, ut fuerant adjurati, *Genesis* 50. 25. nec non cineres Patriarcharum reliquorum, ut suadet ratio, & Scriptura *Actuum* 7. 16. Duxit autem eos Deus itinere non compendioso Palęstinam versus, sed deflexo ad Mare Rubrum & Arabiæ deserta. Si enim Populum imbellem & ignavum per Terram Philistęorum Ægypto viciniorem duxisset, metu ferocissimæ gentis in Ægyptum forte reversus esset, ut *Moses* ipse significat, Exodi 13. 17. *Igitur cum emisisset Pharao Populum, non eos duxit Deus per viam Terræ Philistiim, quæ vicina est; reputans ne forte pœniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, & reverteretur in Ægyptum.*

Mansio 1. II. Ex *Ramesse* profectos Israelitas diximus: atque inde eorum stationes seu mansiones a *Moyse* describuntur *Numerorum* 33. quas ex Hebraicis nominum significationibus mystice *S. Hieronymus* explicat *Epistola* 127. *ad Fabiolam De* 42. *Mansionibus:* A quo ne in numero Mansionum dissentiamus, *Ramessem* primam appellare libet, quamvis itineris statio nulla fuerit, sed terminus a quo profectionis. *Ramessem* quidam interpretati sunt *Commotionem turbulentam*, aut *Amaritudinem*; vel *Commotionem tineæ*. S. Hie-

Hieronymus *Tonitruum gaudii*. Ad hanc Urbem, quæ in extremis Ægypti finibus posita erat, Populus congregatus est: Indeque egressus *cum argento & auro, & non erat in Tribubus eorum infirmus:* quod Miraculum *Psalmo* 104. Vers. 37. celebratur.

III. Secunda *Mansio* est *Socoth*, ubi primum tentoria fixerunt. Unde ex eventu locus nomen accepit; *Socoth* enim *Tabernacula* sive tentoria significat, interprete *S. Hieronymo*. Et ob hoc septimo Mense, quinta decima die Mensis, Solemnitas Tabernaculorum instituta est. Ibi Moyses mandata Dei de Azymis septem diebus comedendis, de Solemnitate septimo die celebranda, & de Primogenitorum consecratione promulgavit. (Exodi 13.) *Mansio 2.*

IV. Ex *Socoth* profecti, castrametati sunt in *Etham*, in extremis finibus solitudinis. *Etham Fortitudinem* & *Perfectionem* sonat, interprete *S. Hieronymo*. Grandis quippe *fortitudo est*, inquit, *Ægyptum dimittere, & in solitudine commorari*. Ibi primum visus est Dominus antecedere Populum *ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo* Unam omnino fuisse columnam nubis & ignis diverse affectam, & solo munere distinctam, colligitur ex Numerorum 9. 21. *Si fuisset nubes a vespere usque mane, & statim diluculo Tabernaculum reliquisset, proficiscebantur; & si post diem & noctem recessisset, dissipabant tentoria. Si vero biduo, aut uno Mense, vel longiori tempore fuisset super Tabernaculum, manebant filii Israel in eodem loco, & non proficiscebantur.* Nubem sive columnam nubis, non solum die, sed etiam nocte manere solitam supra Tabernaculum Domini, ex hoc loco manifestum est: At columna ignis noctu illuminabat castra Hebræorum: Una igitur eademque erat columna nubis & ignis. Idem colligitur ex 14. *Exodi* Vers. 19. ex quo etiam constat Angelum nubis hujus fuisse motorem a Deo constitutum. *Tollensque se*, inquit, *Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos: & cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, post tergum stetit, inter castra Ægyptiorum, & castra Israel; & erat nubes tenebrosa, & illuminans noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent.* Vers. 24. *Jamque advenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit Exercitum eorum.* Cum movebatur columna, castris Hebræorum præibat, ut dux esset itineris: Cum autem quiescebat, ut Israelitis consistendum esse indicaret, super Tabernaculum Domini suspensa, velut ipsi incubabat. (*Exodi* 40. 34. & *Numerorum* 9. 18. 19.) Columnam nubis Hebræorum castra obumbrasse, & a Solis ardoribus protexisse, tradunt *S. Justinus Martyr* in Dialogo cum Tryphone, *S. Ambrosius* in Psalmum 118. *Hugo Victorinus*, Hebræi, eorumque hac in re Sectatores *Nicolaus de Lyra*, & *Genebrardus*. Idque colligunt ex Numerorum 14. 14. *Et nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem.* Ex Psalmo 104. 34. *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luceret eis per noctem.* Ex Sapientiæ 10. 17. *Deduxit illos in via mirabili; & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem.* Sapientiæ 18. 3. *Propter quod ignis ardentem columnam ducem habuerunt ignotæ viæ, & Solem sine læsura boni hospitii præstitisti.* Et Cap. 19. 7. *Nam nubes castra eorum obumbrabat.* Verum columnam nubis id muneris non habuisse ut Hebræorum castra obumbraret, illosque a Solis ardoribus protegeret, inde probari videtur, quod præcederet castra, cum movebantur: Super Tabernaculum vero Domini, in medio castrorum positum appensa erat, illudque protegebat, ubi tentoria fixerant. Alias rationes vide apud *Tostatum*, Quæstione 13. in Cap. 13. Exodi. Alii duas fuisse nubes verisimilius putant: Unam in similitudinem columnæ figuratam, quæ quotidie apparebat, & Exercitui Israelitico præibat, cum iter agendum erat: Fixis autem tentoriis, & Israelitis quiescentibus, Tabernaculo Domini insidebat: Alteram Soli oppositam, castra obumbrantem, & ab ardore Solis defendentem; non omni tempore aspectabilem, sed tunc solum cum Solis ardoribus lædi poterant. Qua de re *Pererius* legi potest Disputatione 5. in Capit. 12. *Exodi*.

3. Mansio.

Una eademque columna fuit nubis & ignis.

Nubis hujus motor Angelus.

Utrum Nubes Israelitarum Castra obumbraverit.

V. Ex *Etham* reversi jubente Deo, castrametati sunt in *Phihahirot*, quam *sanctus Hieronymus* interpretatur, *Os Nobilium*, inter *Magdalum*, & Mare Rubrum, contra *Beelsephon*. Hac in statione, quæ quarta numeratur, *Pharao* cum Exercitu suo Hebreos assecu-

4. Mansio. Israelitarum per Mare Rubrum transitus.

secutus est. Nubes inter Israelitas & Ægyptios stetit, effectu utrisque contrario, illos illuminans, his caliginem offundens. *Moyse* virgam suam extendente super Mare, divisæ sunt aquæ, & murorum instar hinc inde constiterunt. Eurus opportune a Deo excitatus siccum iter & tanquam in continenti pervium effecit, quo Israelitæ per medium Maris Rubri in desertum *Etham* pervenerunt. Quos *Pharao* & Ægyptii insecuti, primo diluculo, recurrentibus aquis, statim atque *Moyses* virgam porrexit, obruti sunt, ne nuntio quidem cladis superstite. Israelitæ ex Ægyptiorum manu penitus ea die liberati, quorum cadavera in litore Maris fluitantia viderunt, Canticum Deo in gratiarum actionem cecinere. (*Exodi* 14. & 15.) Epinicion illud, quod *Apocalypsis* 15. Vers. 3. *Canticum Moysi servi Dei* appellatur, omniumque antiquissimum est, Hexametris Versibus Hebraicis editum, testis est *Josephus Lib.* 2. *Antiquitatum*, *Cap.* 7. Impiorum, qui transitum Hebræorum, & Ægyptiorum naufragium in fluxum & refluxum Maris, quem *Moyses* rerum naturalium peritissimus, opportune observaverit, refundere non erubescunt, incredulitatem singulari Dissertatione refellemus.

SCHOLION.

1. Cor. 10. 6. S. August. Enarrat. in Ps. 72.

Hæc omnia in figuram facta sunt nostri. *Populus Israel sub Pharaonis & Ægyptiorum dominatione. Populus Christianus ante fidem prædestinatus jam Deo, & adhuc serviens dæmonibus & diabolo Principi eorum: Ecce Populus subjungatus Ægyptiis, serviens peccatis suis. Non enim nisi per peccata nostra potest diabolus dominari. Liberatur populus ab Ægyptiis per Moysen: Liberatur populus a præterita vita peccatorum per Dominum nostrum Jesum Christum. Transit populus ille per Mare Rubrum: iste per Baptismum. Moriuntur in Mari Rubro omnes inimici populi illius: moriuntur in Baptismo omnia peccata nostra . . . Post Mare illud Rubrum non continuo patria datur, nec tanquam jam hostes desint, secure triumphatur; sed restat eremi solitudo, restant hostes insidiantes in via; sic & post Baptismum restat vita Christiana in tentationibus. In illa eremo suspirabatur patriæ promissæ: quid aliud Christiani suspirant jam abluti Baptismo? Numquid jam regnant cum Christo? Nondum ventum est ad terram promissionis nostram, sed non defecturam. Mortui sunt hostes in Baptismo, sed insequentes a tergo. Ante faciem futura habemus, a tergo præterita: omnia præterita peccata deleta sunt in Baptismo, quibus modo tentamur, non a tergo insequuntur, sed in via insidiantur. . . . In eremo quicquid passus est ille populus, & quicquid eis Deus largitus est, quæcumque illa flagella fuerunt, quæcumque dona, significationes sunt rerum, quas in hac solitudine hujus vitæ ambulantes in Christo, quærentes patriam & accipimus ad consolationem, & patimur ad probationem.*

ARTICULUS II.

De secutis Israelitarum Mansionibus usque ad Desertum Sinai, & Miraculis in iis patratis.

Edulcatio aquarum in Maraan ligni naturali virtute facta.

I. GRatiis Deo peractis, Israelitæ continuo tridui itinere per desertum *Sur* sive *Etham* processerunt, aquam non invenientes. (*Exodi* 15. 22. & *Numerorum* 33. 8.) Castra in *Mara* posuere. Quintæ hujus Mansionis nomen *Amaritudinem* sonat. Nihil enim aquas ibi reperisse juvit. Insita ipsis amarities ad potum ineptas efficiebat. Hinc iracunda & insolens Populi ad versus *Moysen* expostulatio. Qui fusis ad Deum precibus, ipso suggerente arboris lignum in aquas injiciens, amaritudinem sustulit. An medicinali virtute ligno insita? An miraculo, sicut *Eliseus* sale in Hiericunthinas aquas injecto, salubres reddidit? Medicam huic ligno virtutem *Siracides* tribuere videtur Ecclesiastici 38. 4. 5. *Altissimus*, inquit, *creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa. Nonne a ligno indulcata est aqua amara?* Ut ut est, typum Crucis Christi in eo ligno Sacri Interpretes agnoscunt, cujus recordatione & virtute tribulationes & quævis adversa Christianis Deum diligentibus dulcescunt. *S. Augustinum* Quæst. 57. in Exodum audire juvat: *Genus ligni erat*, inquit, *istam habens vim, an quolibet ligno*

gno id facere poterat Deus, qui tanta miracula faciebat? Hoc tamen videtur significare quod dictum est, ostendit ei, *tanquam tale jam lignum esset, quo posset hoc fieri: Nisi forte locus erat, ubi ligna omnino non inveniebantur, ut hoc ipsum esset divini adjutorii quod ei Dominus lignum ostendit, ubi nullum erat, & per lignum aquas dulces fecit, præfigurans gloriam & gratiam Crucis: Sed in tali etiam natura ligni quis nisi Creator & Demonstrator laudandus est?* In Mara Deum Israelitis constituisse *Præcepta atque Judicia* Moyses testatur. Quæ? Incertum, Scriptura silente. De Sabbati otio, de Parentum honore hæc accipiunt Hebræi, ob verba illa, *Sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus*, Deuteronomii 15. Vers. 12. & 15. repetita.

II. Mansio sexta facta est in Elim, quam *Arietes fortesque* S. Hieronymus interpretatur. Ibi duodecim fontes aquarum, & septuaginta palmę commodam ac amœnam stationem exhibebant. (*Exodi* 15. 27. *Numerorum* 33. 9.) *Mansio 6.*

III. Hinc ad *Mare Rubrum* pervenere, septimam Stationem, quæ Hebraice *Jam-Suph* dicitur. (*Numeror.* 33. 10.) Quæritur quomodo post transitum Maris Rubri, & fontis Mara, & Elim, rursum ad Mare Rubrum venerint. Forte inquit *S. Hieronymus*, in itinere pergentibus. Sinus quidam Maris occurrit, juxta quem castrametati sunt. Aliud est enim transire Mare, aliud in proximo figere tabernacula. Ad hæc, verbum *Jam-Suph* apud Hebræos, ex Mari, & Rubro compositum est. *Suph* autem & *rubrum*, & *scirpum* sonat. Unde possumus suspicari quod venerit ad paludem quamdam & lacum, qui & carecto & juncis plenus fuerit. Quod autem omnes congregationes aquarum Scriptura Sacra Mare vocet, nulla dubitatio est. *Mansio 7.*

IV. E Mari Rubro profecti, ad Desertum *Sin* pervenerunt, quod est inter Elim & Sinai, quinta decima die mensis secundi postquam egressi sunt de Terra Ægypti. *Sin* odium vel *Rubum* S. Hieronymus interpretatur. Idem Doctor observat, omnem usque ad Montem Sinai Eremum *Sin* vocari, & ex tota Provincia etiam locum octavæ Mansionis nomen accepisse: sicut *Moab* tam Urbis quam Provinciæ nomen est. Ibi Populi contra *Moysem* & *Aaronem*, immo contra Deum, ob penuriam victus murmurantis quæstus impetentes Deus compescuit, ingenti coturnicum vi castris sub noctem immissa. Proxima luce Manna de cœlo pluit, ita vocatum ab admiratione Populi, voce *Manhu*, expressa, quæ significat, *Quid est hoc?* Manna in Arabia reperiri frequens, *Josephus* aliique Scriptores cum veteres tum recentiores testantur. Id *Isidorus* vocat mel in Arabia coagulatum, ramis inhærens in similitudinem salis. At miraculum arguunt 1. circumstantiæ loci temporisque, quod nimirum inventum sit eo in loco, ubi antea non inveniebatur, nimirum super terram, in circuitu castrorum, non alibi: nec verno solum tempore, ut Manna medicinale; sed qualibet Anni tempestate, etiam hyeme, circa Israelitarum castra caderet; Numerorum 11. *Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter & Manna.* 2. Quod quotidie tanta copia deplueret, quæ tot hominum myriadibus alendis sufficeret, & quod singuli domum venientes, cum Manna collectum metirentur, omnes unum idemque gomor, quæ decima pars est ephi, quatuor circiter libras continens, viritim reperirent, sive plus, sive minus ipsos colligere contigisset. (*Exodi* 17. 18. & 2. *ad Corinthios* 8. 15.) 3. Quod in sequentem diem asservatum corrumperetur, & scateret vermibus: Cum tamen hæc illius natura non esset, siquidem Sabbato incorruptum servabatur, quod pridie collectum fuerat. (*Exodi* 16. 20. 24.) 4. Quod Manna in agro residuum liquefieret fervente Sole; Cum tamen collectum & in castra delatum ita durum esset, ut mola frangeretur, vel pilo tereretur, nec igne liquesceret, sed in tortulas conformaretur. (*Exodi* 16. 21. *Numerorum* 11. 8. *Sapientiæ* 16. 27.) 5. Quod Feria sexta duplum Manna deplueret, Sabbato vero nullum in agro inveniretur. (*Exodi* 16. 28.) 6. Quod præter naturalem saporem, alium haberet piorum desideriis attemperatum, quibus id sapiebat quod volebant. Sapientiæ 16. 20. *Angelorum esca nutrivisti Populum tuum; & paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem. Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat; & deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat convertebatur.* Et vers. 25. *Propter hoc & tunc in omnia transfigurata, omnium nutrici gratiæ tuæ deserviebat, ad voluntatem eorum qui a te desiderabant, ut scirent filii tui, quos dilexi-*

Subministratio coturnicum, & Mannæ: circa quod plura observantur.

Manna naturale non fuit.

sti, Domine, quoniam non nativitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus hos qui in te crediderint, conservat. At sapor naturalis Mannæ, erat panis melle vel oleo exquisitissimo persusi. Exodi 16. 31. *Erat quasi semen coriandri album, bustusque ejus quasi simila cum melle*. Et Numerorum 11. 7. 8. *Erat autem Man quasi semen coriandri, coloris bdellii. Circuibatque Populus, & colligens illud, frangebat mola, sive terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati*. Certe si omnibus promiscue, cum justis tum improbis, qualem voluissent, Manna exhibuisset saporem, non tantopere fastidivissent, neque carnes, cucumeres & pepones Ægypti desiderassent; quæ omnia degustassent in Manna. Numerorum 11. 4. 5. *Vulgus promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravit desiderio sedens & flens, junctis sibi pariter filiis Israel, & ait: Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis: In mentem nobis veniunt cucumeres & pepones, porrique & cepe, & allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi Man*. Quam sectamur opinionem, confirmat *S. Augustini* auctoritas Lib. 2. *Retractationum* Cap. 20. ubi Libros duos, *Ad Inquisitiones Januarii*, recensens ait: *In primo igitur quod de Manna dixi, Quia unicuique secundum propriam voluntatem in ore sapiebat, non mihi occurrit unde possit probari, nisi ex Libro Sapientiæ, quem Judæi non recipiunt in auctoritatem canonicam: Quod tamen fidelibus potuit provenire, non illis adversus Deum murmuratoribus, qui profecto alias escas non desiderarent, si hoc eis saperet Manna quod vellent*. Idem docet *S. Gregorius* Lib. 6. *Moralium* Cap. 11. *Manna quippe*, inquit, *omne delectamentum atque omnis saporis suavitatem in se habuit, quod videlicet in ore Spiritualium, juxta voluntatem edentium, saporem dedit*. Septima circumstantia miraculum probans, est illius panis cœlestis per annos quadraginta, quibus Israelitæ in deserto errarunt, quotidianus effluxus. Exodi 16. 35. *Filii autem Israel comederunt Manna quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem: Hoc cibo aliti sunt, usquequo tangerent fines Terræ Chanaan*. Octavo, Manna illud vulgare & naturale non fuisse, sed præternaturale & miraculosum, probatur ex eo, quod Deus urnam eo plenam conservari jusserit in intimo Sanctuario, in perpetuum monumentum. Id autem supervacaneum fuisset, si Manna fuisset naturale & vulgare. Exodi 16. 32. 33. *Dixit autem Moyses: Iste est sermo quem præcepit Dominus: Imple gomor ex eo & custodiatur in futuras retro generationes: Ut noverint panem quo alui vos in solitudine, quando educti estis de Terra Ægypti. Dixitque Moyses ad Aaron: Sume vas unum, & mitte ibi Man, quantum potest capere gomor; & repone coram Domino ad servandum in generationes vestras*. Idem confirmatur ex eo quod Manna quo Israelitæ in Deserto pasti sunt, hominibus ignotum fuisse Deus asserat; adeoque vulgare & naturale non fuit. Deuteronomii 8. 3. *Dominus Deus tuus dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu, & Patres tui; Ut ostenderet tibi quod non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei*. Legi potest *Buxtorfius*, *Exercitatione in Historiam Mannæ*, ubi ex Hebræorum Magistris plura profert hoc argumentum spectantia.

Præcepta de Manna a Deo data. Quinque præcepta de Manna a Deo data sunt. 1. Ut ex eo singulis diebus mensuram gomor colligerent. (*Exodi 16. 16.*) 2. Ne in crastinum servarent. (*ibid. Vers. 19.*) 3. Ut mane colligerent. (Ibid. Vers. 21.) *Ut notum omnibus esset, quoniam oportet prævenire Solem ad benedictionem Dei, & ad ortum lucis adorare*. (Sapientiæ 16. 28.) 4. Ut Feria sexta duplam annonam, id est, duplex gomor, unum pro ipsa die, alterum pro Sabbato colligerent, ac pararent, ad quietem & religionem Sabbati commendandam. (*Exodi 16. 23. 24. & seq.*) 5. Ut Manna in vase ad mensuram unius gomor ab Aaron *coram Domino*, id est, in Tabernaculo, & Arca fœderis, cum illa ædificata essent, reponeretur, & in perpetuum tanti Miraculi monumentum servaretur. *Exodi 16. 32. 33. 34.*

Manna Christi & Sacrosancti Eucharistiæ Sacramenti figura. In Manna Christi, & Corporis ejus in Eucharistiæ Sacramento ad Animarum nostrarum alimoniam, quamdiu in hujus Mundi deserto peregrinamur, nobis dati, figuram insignem extitisse constat. Quocirca *Panis Cœli*, & *Panis Angelorum*, appellatur Exodi 16. 4. *Psalmo* 77. 24. & 25. & 104. 40. 41. Id docet Jesus, de se ipso dicens, (Joannis 6.) *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Panis enim Dei est qui de cœlo descendit, & dat vitam Mundo....*

Ego

Ego sum Panis vitæ. Patres vestri manducaverunt Manna in deserto, & mortui sunt. Hic est Panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Vere enim hic cibus cœlestis est, Panis supersubstantialis, habens omnem dulcedinem, omnemque saporis suavitatem, quo animas nostras refici decet, spretis jam Ægypti carnibus, terrenarum videlicet rerum studiis, sæculique voluptatibus. Istud *Manna absconditum*, quod *vincenti* daturum se pollicetur Spiritus in Apocalypsi: ei (inquam) qui Dæmonem, Mundum, seque ipsum vicerit. Tum addit Christus: *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; & panis quem ego dabo, caro mea est pro Mundi vita.* Noctu delabitur hic panis, id est, in fidei statu, & in circuitu castrorum Populi Dei, id est, in Ecclesia. Sive parum, sive multum colligatur, æqualis invenitur mensuræ: integer scilicet Christus sub minima Eucharistiæ particula sumitur, & tantum est sub fragmento, quantum toto tegitur: Cum rore descendit, quia gratiam cœlestem, immo gratiarum omnium fontem advehit. Denique mirabilium Dei Memoriale est divina illa esca, quam dat Dominus timentibus se.

Apocal. 2. 17.

V. E deserto *Sin* profecti Israelitæ castrametati sunt in *Daphca*, nona Mansione, quam modo *Pulsationem*, modo *Adhæsionem retentionemque* S. Hieronymus interpretatur, pro varia apud Hebræos scribendi nominis hujus ratione. (*Numerorum* 33. 12.

Mansiones 9. 10. 11.

VI. E *Daphca* progressi, castrametati sunt in *Alus*. Decima hæc Mansio *fermentum* sonat, interprete S. Hieronymo. (*Numerorum* 33. 13.)

VII. Profecti ex *Alus*, tentoria fixerunt in *Raphidim*. Hæc Mansio undecima, quam *Dissolutionem fortium*, vel *Sanitatem fortium*, vel juxta proprietatem Linguæ Syriacæ, *Remissionem manuum*, S. Hieronymus interpretatur. Ibi Populo ob defectum aquæ murmuranti, Moses, percussa Dei jussu petra *Horeb*, sive rupe, aquas eduxit. A murmure Populi loco nomen inditum, *Tentatio*. Petram illam Christi figuram fuisse docet Apostolus 1. ad Corinthios 10. 3. 4. *Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt: bibebant autem de spiritali consequente eos petra; Petra autem erat Christus.* Et certe sicut in desertis & arentibus locis sitienti Populo aquam percussa a Mose rupes emisit; ita in squallida Mundi hujus solitudine, hominibus cœlestem gratiam sitientibus, Jesus plagis ad mortem ictus largos de cœlo divinæ gratiæ fontes effudit. *Qui biberit*, inquit, *ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Nos autem consequitur petra illa spiritalis, cum gratiæ suæ donis nos prosequitur Christus, & se nobiscum futurum pollicetur, *omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Theodoretum audiamus locum Apostoli cum Historia Exodi conferentem, Quæstione 27. in Exodum. *Vetera*, inquit, *typum gerebant recentium, & umbra erat Lex Mosis, corpus vero gratia. Quoniam igitur Ægyptii persequebantur Hebræos, Mare autem Rubrum transeuntes Hebræi, ab Ægyptiorum permolesto dominio vindicati sunt, Mare præ se fert typum Lavacri, nubes autem Spiritus. Moses autem Christi Salvatoris, Crucis autem virga, & Pharao diaboli typum gerit, Ægyptii dæmonum, Manna vero cibi cœlestis: Aqua autem, quæ de petra egressa est, Sanguinis salutaris. Quemadmodum enim illi, ubi Mare transierunt, cibo peregrino, & aqua inopinata potiti sunt: Ita nos post salutarem Baptismum participes sumus Divinorum Mysteriorum.*

Aquarum ex Petra a Moyse percussa eductio.

Joan. 4. 13. & seq.

In Mansione undecima Israelitis bellum ab Amalecitis sustinendum fuit. Moses *Josue* Nuni filium contra ipsos pugnare jussit. Interim ipse cum *Aarone & Hur* in verticem collis ascendens, Sacrato baculo velut signo Israelitas confirmabat. Ubi prælium initum est, vincebant Hebræi quamdiu *Moses* manus in cœlum supplices erigeret: Iis autem remissis, Amalecitæ prævalebant. Quocirca *Aaron* & *Hur*, Calebi filius, *Mariæ* sororis Moysis maritus, ut *Josephus* tradit Lib. 3. *Antiquitatum*, Cap. 2. apposito saxo, in quo sederet, manus ejus ex utraque parte ad occasum usque Solis sustentarunt. Sic in fugam acti, fusique sunt Amalecitæ. De Gentis illius excidio datum a Deo Israelitis mandatum est, cum certa spe victoriæ. Moyses Altare Deo in monumentum erexit, cum hoc titulo: *Dominus exaltatio mea*: Omnem victoriæ gloriam ad Deum referens. (*Exodi* 17. *Deuteronomii* 25. 17. 18. 19.) De hac Expeditione *Eliachim.*

Pugna & victoria contra Amalecitas.

BIBLIOTECA C. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

chim Sacerdos Magnus *Judith* 4. 13. ait: *Memores estote Moysi servi Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando dejecit. Sic erunt universi hostes Israel, si perseveraveritis in hoc opere quod cœpistis.*

Moses in Monte orans expansis manibus, Christi typus in cruce.

Mosis in Monte orantis habitus, dum contra Amelecitas pugnaretur, typus Christi fuit per crucem suam salutis nostræ hostes vincentis. Ita *S. Justinus Martyr* in Dialogo cum Tryphone: *Si quidquam remittebatur de signo isto Crucem imitante, prout in Moysis literis est scriptum, Populus vincebatur: Sin in statu isto permanebat, Amalec superabatur. Et qui fortis erat, per crucem fortis, rem præclare gerebat. Non enim propterea quod Moses ita orabat, populus in prælio superior erat; sed quod nomine Jesu in prima acie versante, ipse crucis signum designabat.*

Ita *Tertullianus Lib. 3. adversus Marcionem*, Cap. 18. *Jam vero Moyses, quid utique tunc tantum, cum Jesus adversus Amalech præliabatur, expansis manibus orabat residens, quando in rebus tam attonitis, magis utique genibus depositis, & manibus cædentibus pectus, & facie humi volutante, orationem commendare debuisset; nisi quia illic ubi Nomen Domini Jesu dimicabat, dimicaturi quandoque adversus diabolum, Crucis quoque erat habitus necessarius, per quam Jesus victoriam esset relaturus.*

Ita *Theodoretus* Quæstione 34. in Genesim. *Dum extendebat manus*, inquit, *typum gerebat Ejus, qui crucifixus est pro nobis. Declarata est igitur sub illa figura vis veritatis. Quemadmodum enim Servo manus extendente cecidit Amalec: ita cum Dominus manus extendit, dissoluta est acies diaboli. In illo vero bello Jesus Salvatori nostro cognominis trophæum erexit, hanc appellationem tum adeptus, ususque opera delectorum virorum, sicuti Christus Dominus Sacrorum Apostolorum usus est ministerio.*

In hac eadem undecima statione, Jethro *Mosis* Socer, non idolorum, sed veri Dei Sacerdos, ex *Madian* filio *Abrahami* & *Cethuræ* prognatus, ut *S. Augustinus Quæstione* 52. *in Exodum*, censet, uxorem *Sephoram*, ac filios, qui *Moyse* in Ægyptum profecto domi remanserant, ad ipsum reduxit, rerum gestarum fama permotus: Gratiisque Deo peractis, post holocaustorum oblationem, & Sacrum epulum, sanum Mosi suggerit consilium, negotiorum multitudine pene obruto. Auctor nempe ipsi est constituendi Tribunos, sive Chiliarchas, Centuriones, Decuriones, & viris quinquagenis Præfectos, *Viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, qui judicent Populum omni tempore: Quicquid autem majus fuerit*, ad ipsum Moysem *referant, & ipsi minora tantummodo judicent*. Ille vero, quæ ad Deum spectant, expediat, ipsum consulat, *Ostendat Populo ceremonias, & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant*. Placuit *Mosi* viri prudentissimi consilium, & *de cuncto Israel*, id est, ex omnibus Tribubus selectos viros Judiciis præfecit. (*Exodi* 18.) Constitutos Judices ad Munus sancte gerendum his verbis hortatus est Moses: *Audite illos, & quod justum est judicate: Sive civis sit ille, sive peregrinus; nulla erit distantia personarum: ita parvum audietis ut magnum, nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiam*. Moysis humilitatem *S. Augustinus* admiratur, quod tantus Propheta Soceri sui, hominis alienigenæ, consilium secutus sit. *Nonne* (inquit in Procemio Lib. De Doctrina Christiana) *Moyses cum Deo loquebatur? Et tamen consilium regendi atque administrandi tam magni Populi, a Socero suo alienigena homine, & maxime providus, & minime superbus accepit*. Et ut idem S. Doctor observat Quæstione 68. in Exodum, *Deus voluit ab alienigena admoneri Moysen, ubi & ipsum posset tentare superbia. Sedebat enim judiciaria sublimitate solus, universo Populo stante.*

Judices a Mose constituti.

In iis quæ hac in Statione gesta sunt, Christi & Ecclesiæ typum *S. Hieronymus* agnoscit, Epistola ad Fabiolam. *Moyses*, inquit, *ascendit in Montem; Jesus contra Amalec militat. Ad Crucis signum superatur inimicus: Remissis orantis manibus hostis victor insequitur. Sedet Moyses super lapidem dictum a Zacharia, qui septem habebat oculos, & in Samuelis Volumine appellatur* Aben haaser, *id est, Lapis adjutorii: & utramque manum ejus Aaron & Hur, id est, montanus lucidusque sustentat. Devicto adversario, supervenit Jethro, adducit Sephoram & utrumque filium, dat Consilium Se*

Zacharia 3. 1. Reg. 7.

ptue-

ptuaginta Seniorum, & in typum Ecclesiæ de Gentibus congregatæ, Legis imminutio Evangelio suggerente completur.

ARTICULUS III.

De Mansione duodecima, & rebus in ea gestis.

MEnse tertio ab egressu ex Ægypto, *in die hac*, ut habet Vulgata nostra, id est, tertia die ejusdem Mensis, Israelitæ in *Desertum Sinai* pervenere, ibique castrametati sunt e regione Montis *Horeb*. Duodecima hæc Mansio, in qua per annum fere integrum commorati sunt, rerum quæ in ea contigerunt varietate & admirabilitate cæteras superat. Legis datæ miraculo imprimis insignis est, de qua sequentibus Paragraphis agendum; ac de aliis eventis ad hanc Stationem referentis.

§. I.

De Legis Promulgatione.

I. CIrca Legis Promulgationem tria consideranda sunt. 1. *Antecedentia*, scilicet præparatio Populi ad eam excipiendam, locus, tempus, Legislator, Administri. 2. *Lex ipsa* promulgata, & promulgationis modus. 3. *Consequentia*. Quod primum spectat, Deus Populum sanctificari jubet, Dei Legem accepturum, & vestimentis, corporibusque ablutis conjugali etiam congressu triduo abstinere, in Montem non ascendere, nec fines illius tangere, sub pœna capitis.

Data Lex est in Monte *Sina* vel *Sinai*, in deserto Arabiæ, cujus jugum vel cacumen alterum *Horeb* appellatum, intermedia valle, positis ad radices cancellis, sive terminis. Unde Lex modo in Monte *Sinai* promulgata dicitur, scilicet *Exodi* 19. 24. 31. 34. & ad *Galatas* 4. 24. modo in Monte Horeb, ut *Deuteronomii* 4. 15. v. 2. 18. 16. *Psalmo* 105. 19. 11. *Paralipomenon* Capit. 5. 10. *Malachiæ* 4. Vers. 4. Siracides in Sinai & Horeb datam Legem scribit Ecclesiastici 48. 7. *Qui audis*, inquit, *in Sina judicium, & in Horeb judicia defensionis*.

Promulgata Lex est post annos quadringentos & triginta a promissione Abrahamo facta. (*Ad Galatas* 3. 17.) Sexta die tertii Mensis, ab Exitu ex Ægypto, & primo Paschate, quinquagesimo. Hinc Festum Pentecostes, quo die & Nova Lex promulgata. Ita *S. Hieronymus* Epistola ad Fabiolam de 42. Mansionibus. *Supputemus numerum*, inquit, *& inveniemus quinquagesimo die egressionis Israel ex Ægypto in vertice Montis Sinai Legem datam. Unde & Pentecostes celebratur Solemnitas, & postea Evangelii Sacramentum in Spiritus Sancti descensione completur; ut sicut priori Populo quinquagesimo die vero Jubilæo, & vero anno remissionis, & veris quinquaginta & quingentis denariis, qui debitoribus dimittuntur, Lex data est, in Apostolos quoque & qui cum eis erant, in centesimo vigesimo Mosaicæ ætatis numero constitutis descenderit Spiritus Sanctus, & divisis Linguis credentium, totus Evangelica Prædicatione Mundus expletus sit*. Eamdem congruentiam observat *S. Augustinus* Lib. *De Spiritu & Litera*, Cap. 16.

Legislator Deus, qui fœdus cum Israelitis pangere dignatus, eosque sibi præ omnibus Populis adstringere, ac suum illis amorem ac defensionem polliceri. *Si ergo*, inquit, *audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi peculium de cunctis Populis: Mea est enim omnis terra. Et vos eritis mihi in Regnum Sacerdotale, & Gens Sancta*. (Exodi 19. 5. 6.)

Administri, Angeli; sequenter Moyses. Actuum 7. 53. *Qui accepistis Legem in dispositione Angelorum, & non custodistis*, ad Galatas 3. 19. *Quid igitur Lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos in manu Mediatoris*. Unde passim in Scriptura vocatur Lex Moysis. *Malachiæ* 4. Vers. 4. *Mementote Legis Moysis servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta & judicia*. Joannis 1. 17. *Lex per Moysen data est*. Joannis 7. *Nonne Moyses dedit vobis Legem?* Ad Hebræos 2. 2. *Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus*,

mus, & omnis prævaricatio & inobedientia accepit justam mercedis retributionem, quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem, quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est!

II. *Lex* ipsa promulgata, partim Moralis est, partim Ceremonialis, partim Politica. Præcepta scilicet Moralia, Ritualia, Judicialia complectitur. Moralia immutabilem recte vivendi normam, veramque morum sanctitatem præscribunt. Ritualia, cultum Dei externum præcipiunt, qualem Deus in Ecclesia Veteris testamenti observari voluit. Judicialia Politiam Israelitici Populi spectant; ac de officiis & ordine Magistratuum, Judiciorum, pœnarum, contractuum, distinctione dominiorum, &c. statuunt; in eumque finem data sunt, ut justitia inter cives & tranquillitas publica vigeret. Præcepta Moralia, Decalogo continentur. (*Exodi* 20. *Deuteronomii* 5.) Alia quædam in Exodo, Levitico, Libro Numerorum, & Deuteronomio sparsa sunt, Religionem erga Deum, & Charitatem erga proximum spectantia, quæ ad Decalogum facile revocantur. Ritualia, & Judicialia iisdem in Libris traduntur. De quibus in Dissertationibus agemus, quia Synopsis ratio non patitur ut hic omnia percenseamus, & explicemus.

III. Quod *Promulgationis modum* spectat, nube densissima Montem Sina operiente, media inter fulgura, tonitrua, flammas, clangores tubarum, atque adeo terrifico apparatu Lex data est; cum ut Legislatoris Majestas demonstraretur; cum ut proprius Legis effectus, scilicet injustorum terror, declararetur; tum etiam ut reatus aggravaretur; & (*Exodi* 19.) Ore primum promulgata est (*Exodi* 20.) deinde scripto, in duabus scilicet tabulis lapideis exarata digito Dei, a dextris & a sinistris. (*Exodi* 24. 12. 31. 18.) Legis Veteris ac Novæ discrimen cum *S. Augustino* hic observa, Lib. *De Spiritu & Litera*, Cap. 16. *Hic Spiritus Sanctus*, inquit, *per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, quæ plenitudo Legis est, etiam digitus Dei in Evangelio dicitur. Unde quia & illæ Tabulæ digito Dei conscriptæ sunt, & digitus Dei est Spiritus Dei, per quem sanctificamur, ut ex fide viventes per dilectionem bene operemur, quem non moveat ista congruentia? Dies enim quinquaginta computantur a celebratione Paschæ, quæ occasione figuratæ ovis per Moysen fieri præcepta est, in significatione utique futuræ Dominicæ Passionis, usque ad diem quo Moyses Legem accepit in Tabulis digito Dei conscriptis: Similiter ab occisione & resurrectione illius, qui sicut ovis ad immolandum ductus est, quinquaginta diebus completis, congregatos in unum fideles digitus Dei, hoc est Spiritus Sanctus implevit. In hac mirabili congruentia illud certe plurimum distat, quod ibi Populus accedere ad locum ubi Lex dabatur, horrendo terrore prohibetur: Hic autem in eos supervenit Spiritus Sanctus, qui eum promissum expectantes, in unum fuerant congregati. Ibi in Tabulis lapideis digitus Dei operatus est, hic in cordibus humanis. Ibi ergo Lex extrinsecus posita est, qua injusti terrerentur; hic intrinsecus data est, qua justificarentur.* Utriusque Legis discrimen egregie *S. Paulus* exponit *ad Hebræos* 12. Versic. 18. & sequentibus: *Non enim accessistis ad tractabilem Montem & accensibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam, & tubæ sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum. Non enim portabant quod dicebatur: Et si bestia tetigerit Montem, lapidabitur. Et ita terribile erat quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum & tremebundus. Sed accessistis ad Sion Montem, & Civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, & Judicem omnium Deum, & Spiritus Justorum perfectorum, & Testamenti Novi Mediatorem Jesum, & Sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel. Videte ne recusetis loquentem.*

Dei præcepta ubi *Moyses* ad Populum retulit, acclamantem respondentemque, omnia se prompto ac de voto animo impleturum, Aram sub Montis radicibus erexit; duodecim titulis seu columnis suffultam, Deum inter & duodecim Tribus fœdus sancitum esse significans. Misitque juvenes Israelitarum. (Chaldæus Paraphrastes Primogenitos interpretatur) quos sibi Dominus consecraverat Sacrorum Administros ante Leviticum Sacerdotium institutum, qui holocausta primum, deinde victimas pacificas Domino obtulerunt. Moyses Volumen Fœderis, id est, Leges Divinas a se descriptas, fuso super Altare victimarum sanguine, legit coram Populo. Israelitæ quasi uno ore responderunt: *Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes.* Ille vero sanguine victima-

ctimarum Populum aspersit, dicens: *Hic est sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his*. (Exodi 24. Ad Hebreos 9. 26.)

His peractis, *Moses* cum *Aarone*, *Nadab*, *Abiu*, & septuaginta Senioribus Israelitis, Montem ad certos gradus ascendit, quibus Dei gloriam in subjecta creatura, & visibili specie, intueri datum. Mox altius provectum *Moysen* nubes excipit, in qua dies & noctes quadraginta sine cibo ac potu moratus, mandata de structura Tabernaculi, Sacerdotum ornamentis, consecratione, sacrificiis, cæterisque divini cultus Ritibus, a Deo accepit. (*Exodi* 24. 25. 26. *&* *sequentibus*.)

IV. Promulgationem Legis consecutæ sunt Aurei Vituli fabricatio, fractio Tabularum, ultio sumpta de Idololatris, Tabularum reparatio, iteratusque *Moysis* in Montem ascensus. Scilicet cum *Mosen* longiores in Monte moras trahere viderent carnales Israelitæ, *Aaronem* compulerunt ad conflandum Idolum, ceu Numen quod ipsos in Terram Chanaan cito duceret. (*Mosen* namque vel flammis consumptum, vel præcipitio absorptum, vel alio translatum suspicabantur.) *Aaron* seditionem metuens, postulatis puellarum, ac puerorum inauribus, ad Ægyptiorum Deorum similitudinem aureum Vitulum conflavit, consecravit, Araque posita, insano Populo adorandum proposuit. *Aaronem* ab idololatria purgare frustra & infeliciter conatus est *Monceaus*, ut in Dissertationibus ostendam. Dum Israelitæ Domini immemores, Vituli Encænia sacrificiis celebrant, epulis, cantibus, choræis, ludo, libidini intenti (*Sedit* enim *Populus manducare*, *&* *bibere*, *&* *surrexerunt ludere*:) Moyses de illorum scelere a Deo monitus, imminentem Populo perniciem precibus avertit, in Castra cito revertitur, lapideas Tabulas digito Dei exaratas confringit, infractum a Populo fœdus cum Deo initum arguens, indignumque esse contestatus, qui a Deo Legem accipiat, ab eoque protegatur: Aaronem objurgat, Vitulum deturbat, ac in pulverem comminutum Idololatris propinandum exhibet: Levitis demum imperat, ut in noxios districtis gladiis, strenuos Dei Milites & gloriæ ipsius vindices se præstent. *Si quis est Domini*, inquit, *jungatur mihi*. Illi mandato obsecuti, quasi *viginti tria millia hominum* illa die cæciderunt, ut habet Vulgata nostra, *Exodi* 22. 28. utque legit *S. Gregorius Magnus* Lib. 20. *Moralium*, Cap. 6. At mendum esse hoc loco in Vulgata & legendum, tria millia, olim demonstravi ex Textu Hebraico, Versione 70. Interpretum, Pentateucho Samaritano, Versionibus Syriaca, & Arabica, Paraphrasi Chaldaica Onkelosi, *Philone Judæo* Libro 3. de Vita Mosis, pag. 525. *Tertulliano*, Cap. 3. Scorpiaci, *S. Joanne Chrysostomo* Lib. 3. De Providentia, *S. Ambrosio* in Epistola ad Romulum, *S. Isidoro Hispalensi* Cap. 37. Commentarii in Exodum, *Venerabili Beda* Cap. 39. Quæstionum in Exodum, *Rabano Mauro* Lib. 4. in Exodum Cap. 18. *Sancte Pagnino*, *Malvenda*, *Cajetano*, *Joanne Benedicti*, aliisque Interpretibus eruditis. Lege Dissertationis nostræ Anticriticæ contra *P. Claudium Frassenum* Articulo 8. De Vitulo aureo nonnullas in Dissertationibus Quæstiones expediemus. *Moyses* zelum Religionis Levitis gratulatus, ait: *Consecrastis manus vestras hodie Domino*, *unusquisque in filio*, *&* *in fratre suo*, *ut detur vobis benedictio*. Post hæc in Montem rursum ascendens, iteratis pro Populo jam pœnitentiæ sensu permoto precibus, impetrat ut non Angelus, sed Deus ipse sit viæ dux. *Loquebatur* Ille Moysi *facie ad faciem*, *sicut solet loqui homo ad amicum suum*: Attamen rogat ut ei *gloriam* suam *ostendere* Deus dignetur. Eximiam illi visionem pollicetur Dominus: *Ego*, inquit, *ostendam omne bonum tibi*: Attamen gloriæ suæ ac majestatis visionem, faciemque corporis, in quo loquebatur, supra modum radiantis, cujus splendorem hominis mortalis oculi ferre non poterant, ipsi negat: Id unum ei promittit, se transeundo ita splendorem illum attemperaturum, ut non quidem faciem ipsam, sed tergum illius corporis, divinam majestatem & gloriam pro creaturæ modulo referentis, conspiciat. *Non poteris*, inquit, *videre faciem meam*: *Non enim videbit me homo & vivet* . . . . . *Ecce est locus apud me*, *&* *stabis supra petram*. *Cumque transibit gloria mea*, *ponam te in foramine Petræ*, *&* *protegam dextera mea*, *donec transeam*: *Tollamque manum meam*, *&* *videbis posteriora mea*: *Faciem autem meam videre non poteris*. (Exodi 32. & 33.) *Moysi* cum novis Tabulis in Montem sequenti die ascendenti Deus, quasi per transitum, gloriæ suæ imaginem aliquam manifestat. Quadraginta dies sine cibo ac potu in Monte commoratus Vir Sanctus, cum Tabulis Decalogum digito Dei scriptum continen-

tinentibus, *corusca facie*, seu *cornuta* (ut habet Vulgata nostra) id est, radios in modum cornuum emittente, in castra revertitur, Populumque velamine faciei imposito alloquens, quod splendorem vultus ejus ferre non valeret, divinorum mandatorum executionem urget. Observationem nostram in hæc verba: *Et ignorabat quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini:* legere potes Articulo 9. Dissertationis Anticriticæ contra *P. Frassenum.*

§. II.

De Rebus aliis ad Montem Sinai gestis.

TAbernaculum, Arca fœderis, Altare, Mensa Propositionis, Vestes Sacerdotales, candelabrum, & reliqua instrumenta & vasa, quæ Sacrificia spectabant, in deserto ad Montem Sinai fabricata sunt. Contributionem ad opus Tabernaculi Deus indixit. Numerati omnes a natis viginti annos & deinceps, sexcenta tria millia quingenti & quinquaginta armatorum inventa sunt. Unoquoque juxta Dei mandatum, dimidium sicli pendente, summa ad centum talenta argenti, & mille septingentos septuaginta quinque siclos pervenit. Præter quam capitationem, ex spontaneis donariis conflata est summa viginti novem talentorum, & septingentorum triginta siclorum auri, æris talentorum septuaginta duorum millium, & quadringentorum siclorum. Ex alia vero materia ad opus Tabernaculi necessaria oblatum est plus satis, cum a viris, tum a mulieribus, quæ etiam armillas, & inaures, annulos, & dextralia, quin etiam specula, animo devotissimo obtulerunt: *Beseleel* filius *Uri* filii *Hur*, de Tribu Juda; *Ooliab*, filius *Achisamech*, de Tribu Dan, Artifices Tabernaculi a Deo designati, impletique *Spiritu Dei*, *sapientia*, & *intelligentia*, & *scientia*, ad excogitandum & exequendum opus. (*Exodi* 35. & 38.)

In eadem Statione Tabernaculum fœderis erectum est, (*Exodi* 40.) ex quo Deus Ritus omnes sacrificiorum *Moysi* præscripsit, qui septem primis Levitici capitibus continentur. Ibidem, anno secundo ab egressu ex Ægypto, prima die secundi mensis, Israelitæ omnes a vigesimo anno & supra, jussu Dei numerati exceptis Levitis. Inventa sunt virorum bello idoneorum sexcenta tria millia, quingenti quinquaginta. (*Numerorum* 1.) Levitæ seorsum numerati ab uno Mense & supra quorum numerus fuit viginti duorum millium. Primogeniti masculini sexus ex omnibus Tribubus pariter numerati, viginti duo millia, ducenti septuaginta tres: Levitisque loco Primogenitorum ex reliquis Tribubus ad Dei ministerium assumptis, quini in singulos redemptionis sicli statuti sunt. Inde collecta summa mille trecentorum sexaginta quinque siclorum, *Aaroni* & filiis ejus, Deo jubente data est. (*Numerorum* 3.) Aaron & filii ejus ad Munus Sacerdotale obeundum a *Moyse* consecrantur, præscriptis a Deo Ritibus & Sacrificiis. (*Levitici* 8.) Necnon Levitæ ab anno vigesimo quinto ad quinquagesimum in Tabernaculo ministraturi. (*Numerorum* 8.) Duodecim Tribuum Principes, in Dedicatione Tabernaculi & Altaris, munera, & victimas per dies 12. obtulerunt. Omnibus prævivit *Nahasson*, filius *Aminadab*, Princeps Tribus Juda, a quo *David*, & Dominus noster Jesus Christus secundum carnem ortus est. (*Numerorum* 7.)

VI. *Aarone* die a Consecratione sua octavo Sacris operante, cum Populo benedixisset, ignis e cælo delapsus holocaustum, & adipes, qui erant super Altare, devoravit, Populo Dei potentiam laudante, & coram ejus Majestate prostrato. (*Levitici* 9.) *Nadab* & *Abiu* filii Aaronis, cum igne alieno in thuribulis accepto ad thus adolendum accessissent, statim igne cœlesti correpti, periere. Ne ab *Aarone* & duobus aliis ejus filiis plangerentur, Deus vetuit (*Levitici* 10.) Alieno autem igne ad thus adolendum Domino uti *ideo non licebat*, *quia ex illo igne*, *qui divinitus in Altare venerat*, *deinceps custodito*, *omnia erant accendenda*, *quæ in Tabernaculo accendi oportebat* (inquit *S. Augustinus Quæstione* 31. *in Leviticum.*)

A R-

ARTICULUS IV.

De mansionibus XIII. & XIV. rebusque inibi gestis.

I. NUbe, quæ Tabernaculo imminebat, illud destituente, anno secundo ab Exodo, vigesima die secundi Mensis Israelitæ per turmas distributi e deserto *Sinai*, continuo tridui itinere in desertum *Pharan* pervenerunt, & die vigesima tertia in Mansione decima tertia consederunt, quæ ab eventu appellata est, *Sepulcra concupiscentiæ*. Ibi murmur Populi divinam iram provocavit, ultricesque flammas in extremam castrorum partem arcessivit, quæ mox tamen, orante Moyse, extinctæ sunt. Loco nomen ab *Incensione* primo inditum. Paulo post carnium desiderio, & fastidio Mannæ, Dei bonitatem graviorem in modum offenderunt. Annuit insanis desideriis Dominus ut improbos plecteret: Vis ingens coturnicum in castra delata helluones ad satietatem pavit. Verum Populus gravi plaga percussus a Deo vindice, pravæ cupiditatis pœnas dedit. Mortes reorum secutæ, loco nomen, *Sepulcra concupiscentiæ* dederunt (*Numerorum* 11. & *Psalmo* 77. 30. 31.) Ibi *Moysi* querenti quod regiminis onus sustinere solus non posset, Deus Synedrium 70. Seniorum adjunxit, qui in causis gravioribus, necnon in omnibus quæ ad Legem pertinebant, judicandis, ipsi Coadjutores essent. Circa Tabernaculum cum Moyse congregatis, eumdem Spiritum communicavit, quo *Moysen* pridem afflaverat. Quo dono a Deo aucti, confestim prophetare cœperunt; nec tantum ii qui tunc ad Tabernaculum aderant, sed etiam alii duo, qui, licet descripti, in castris tamen remanserant, *Eldad* & *Medad*. Id cum *Moysi* renuntiatum esset, eumque *Josue* imprudenter urgeret ut eos prohiberet, Sanctus Legislator ipsum increpuit, seque Dei Spiritu agi ostendit, qui Charitatem in cordibus diffundit, pravam æmulationem excludit. *Quid*, inquit, *æmularis pro me? Quis tribuat, ut omnis Populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum suum?* (Numerorum 11.) *Sepulcra concupiscentiæ.*

II. Ex *sepulcris concupiscentiæ* profecti, castrametati sunt in *Haseroth*. Id decimæ quartæ Mansioni nomen, quam S. Hieronymus *Atria* interpretatur. Ibi *Maria* & *Aaron* contra Moysen oblocuti, propter uxorem Æthiopissam, *Sephoram* scilicet Madianitidem, ex Æthiopia Orientali sive Arabia ab eo deductam. Deus *Aarone* & *Maria*, ad Tabernaculum fœderis cum Moyse vocatis, illos objurgavit, istum commendavit: *Si quis*, inquit, *fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquor ei; & palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi?* Maria lepra percussa, extra Castra ejicitur, & post septem dies, Moyse orante, sanata, revocatur. (*Numerorum* 12.) *14. Mansio.*

ARTICULUS V.

De Mansione XV. & reliquis usque ad trigesimam secundam.

I. EX *Haseroth* profecti, *Rethmæ* tentoria fixerunt in deserto Pharan. (*Numerorum* 13. 1. & 33. 18.) Reliquas Mansiones decem & octo, a *Rethma* usque ad *Asiongaber*, id est, usque ad trigesimam secundam Mansionem, sub *Pharan* solitudinis nomine contineri, *S. Hieronymus* observat. Earum Mansionum nomina & ordinem subjicere operæ pretium est, 15. *Rethma*. 16. *Remmonphares*. 17. *Lebna*. 18. *Ressa*. 19. *Ceelatha*, seu, ut legit S. Hieronymus, *Caaltha*. 20. *Mons Sepher*, *sive Sapher* 21. *Harada*. 22. *Maceloth*, seu *Makeloth*. 23. *Thahath*. 24. *Thare*. 25. *Methca*. 26. *Hesmona*. 27. *Moseroth*. 28. *Benjaacan*. 29. *Mons Gadgad*. 30. *Jetebatha*, seu *Jathbatha*, ut *S. Hieronymus* legit. 31. *Hebrona*. 32. *Asiongaber*. (Numer. 33.) In his Mansionibus per temporum intervalla sequentes Historiæ contigerunt. A deserto Pharan missi sunt a Moyse jubente Deo, duodecim Exploratores, ex singulis Tribubus delecti, in Terram Chanaan, tempore primarum uvarum. Post quadraginta dies reversi omni circum-

qua-

quaque regione perlustrata, ingentem palmitem cum botro uvarum, cum malogranatis, & ficubus terrę, in Israelitarum Castra ad Desertum Pharan, quod est in Cades, detulerunt. Decem ex horum Exploratorum numero difficultates maximas & pene insuperabiles in debellandis regionis illius Populis, Terraque obtinenda occurrere cum exposuissent, fortissimos incolas, munitas urbes, oppida ingentibus muris cincta, Enacidas de genere Gygantum illic se vidisse, quibus comparati Hebræi quasi locustæ videbantur, murmur ingens in populo concitarunt, quod in seditionem erupit, eo progressam, ut excusso *Mosis* imperio, reditum in Ægyptum moliti, de alio Duce deligendo cogitarent. *Josue* & *Caleb*, qui & ipsi Terram lustraverant, seditionem sedare frustra conati, fertilitatem regionis, infirmas Gentium illam incolentium vires, auxilium Domini præsidiumque Israelitis præsentissimum prędicantes. Perduellium ipsos lapidibus obruere volentium furorem non evasissent, nisi Deus exserta e Tabernaculo fœderis Majestate ab incredulo Populo pœnas exegisset, graviores inflicturus, ni *Moysis* precibus placatus fuisset. Omnibus tamen, præter *Josue & Caleb*, ab ingressu Terræ Promissæ exclusis, mortem in deserto decernit, a natis viginti annos & deinceps; eosque quadraginta annis in horrida & inculta solitudine erraturos denuntiat. Decem Exploratores, qui seditionem hanc excitaverant, a Deo subita morte sublati. (*Numerorum* 14.) Deus Israelitas Castra movere jussit ex Deserto Pharan, & in desertum versus Mare Rubrum retrocedere: verum contra Dei mandatum in Montem progressi, ab Amalecitis & Chananæis fusi sunt, qui ipsos Hormam usque sunt persecuti. Ea occasione compositum a Mose Psalmum octogesimum nonum, *Domine refugium factus es nobis*, Viri Eruditi existimant. Homo colligens ligna die Sabbathi, a toto cętu, jussu Dei, lapidibus obrutus est. (Numerorum 15. 35. 36.) *Core Datan & Abiron*, seditionem contra *Moysen* & *Aaronem* moventes, hiatu terræ absorpti sunt. Numerorum 16. 31. 32. 33. *Dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis & universa substantia eorum: Descenderuntque vivi in infernum, operti humo.* Ducenti quinquaginta Schismaticæ Conjurationis socii, thus adolentes, igne divinitus immisso perierunt. Seditiosorum thuribula, in laminas ducta, ad tegendum Altare Deus adhiberi jussit, in monumentum filiis Israel. Pœnæ gravitas criminis gravitatem indicavit: Terra dirupta est, ut eos absorberet, qui Ecclesiæ ruperant unitatem. Schisma in natura factum est, ut Schisma in Religione factum plecteretur. Gens in tumultum prona *Moysen* & *Aaronem* conviciis insectatur, exprobratque quod Populum Domini trucidaverint. Jam motus apertam in seditionem erumpebat, nisi Deus seditiosos percussisset. *Aaron* instructa thure & igne sacro acerra, monente *Moyse*, stans inter mortuos & viventes, Deum pro Populo deprecatus est, & cladem avertit, qua jam quatuordecim hominum millia, & septingenti perierant. (*Numerorum* 16.) Deus *Aaronis* Sacerdotium miraculo confirmavit. Cum enim jussisset virgas singulas a 12. Tribuum Principibus, cum uniuscujusque inscriptione, coram se in Tabernaculum deferri, admonens eum Sacris Israeliticæ Gentis summa cum Auctoritate præfuturum, cujus virga flores effunderet, *Aaronis* virga amigdalis onusta postridie visa est. Quam Deus in Tabernaculo servari ad perennem memoriam præcepit.

ARTICULUS VI.

De Mansione XXXIII. & reliquis usque ad XLII. & rebus per hæc temporum intervalla gestis.

CUm Israelitæ Montana *Seiris* & Idumeam per annos triginta septem circumivissent, a *Deserto Pharanis* seu Cades Barnea usque ad *Asiongaber*, ab Aquilone ad Meridiem, & ipsum Maris Rubri litus regressi: Eos inde in Chananæam recta contendere Deus jussit; & quia per Idumææ fines transeundum erat, vetuit ne cum Idumæis fratribus suis bella gererent. (*Deuteronomii* 2. 1. 7.) Anno quadragesimo ab Exodo, Mense primo, Israelitæ in desertum *Sin* pervenere, & tentoria fixerunt in *Cades* 33. Mansione. Ibi mortua & sepulta est *Maria*. Populus aqua deficiente, in *Moysen* & *Aaronem* impotentius debacchatur. Jubet Deus ut petram tantum allocuti, aquam inde eji-ciant.

Aqua contradictionis. Mors Mariæ.

ciant. At *Moyses* quodam impatientiæ & diffidentiæ motu rupem *Aaronis* virga semel iterumque percussit, & aquas inde eduxit, satiandæ hominum jumentorumque siti sufficientes. *Moyses* & *Aaron*, ob diffidentiam in mandato Dei exequendo, ab ingressu in Terram promissam sunt exclusi. His *Aquis contradictionis* nomen inditum. (*Numerorum* 20. *Psalmo* 105. 32.)

II. Israelitæ, negantibus transitum Idumæis, ex *Cades* castrametati sunt in *Montem Hor*, in finibus Idumææ. Ibi mortuus est *Aaron* anno ætatis centesimo vigesimo tertio, anno 40. egressionis Israelitarum ex Ægypto, Mense quinto, prima die Mensis. Ejus elogium adornavit Siracides *Ecclesiastici* 45. 7. *seq.* Illi successit in Summi Sacerdotii dignitate *Eleazarus* ejus filius, Sacris insignibus Dei jussu a *Moyse* indutus. (*Numerorum* 20. & 33.) Regem Arad, a meridionali Chananææ plaga in ipsos erumpentem, Hebræi in discrimine positi, devotis Deo, si ipsis faveret, Hostium spoliis, & Urbium eversione, debellarunt. *Mors Aaronis.*

III. Profecti ex *Monte Hor* per viam quæ ducit ad Mare Rubrum, ut circumirent Terram Edom, castrametati sunt in *Selmona* 35. Mansione. Inde pervenerunt in *Phunon* Stationem 36. His in Stationibus in Populum ob itineris tædium ac difficultates murmurantem igniti serpentes a Deo immissi, quorum morsibus Æneus Serpens in typum Christi erectus, remedium præsentissimum attulit. Numerorum 21. *Oravit Moyses pro Populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum & pone eum pro signo: Qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses Serpentem Æneum, & posuit eum pro signo: Quem cum percussi aspicerent, sanabantur.* Joannis 3. 14. *Sicut Moyses exaltavit Serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis: Ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* S. Hieronymus *Selmonam* interpretatur *Imagunculam: Phunon, Os*: & de his duabus Mansionibus ait: *In his Aaron mortuo, murmurant contra Deum & Moysen, Manna fastidiunt, & Serpentibus vulnerantur; & in typum Salvatoris, qui verum antiquumque Serpentem in patibulo Crucis triumphavit, Diaboli venena superantur. Unde & imagiuncula veræ expressæque imaginis Filii Dei: Passionem ejus intuentes, conservatur; & quod corde credit, ore pronuntiat, legens illud Apostoli: Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Serpentes ignitos Hebraicus Textus *Seraphim* vocat, quia urunt halitu oris sui, ut observat *R. Kimchius* in Lexico. Quodnam autem Serpentis genus sit *Saraph*, Auctores non conveniunt. Quidam *presterem* & *causonem* interpretantur, quæ voces Hebraicæ respondent adamussim, si originem respexeris. At quod Serpentis genus sit *prester*, haud liquido constat. *Presterem* alii confundunt cum *dipsade*, ut *Dioscorides* & *Ægyneta*; alii diversum faciunt, ut *Lucanus* & *Solinus*. Et quid hic senserit *Ælianus* nemo facile dixerit, cum alibi *Dioscoridis*, alibi *Lucani* Sententiæ subscribere videatur. *Saraph* esse *hydrum* vel *chersydrum* verisimilius putat *Bochartus*, Hierozoici Libro 3. Cap. 13. *Marshamus p.* 148. 149. cujus inibi conjecturas non spernendis firmatas argumentis legere est. Sed gravior Quæstio de Serpente Æneo contra *Marshamum* disceptanda occurrit, An *Moyses* morem Ægyptiacum incantandi Serpentes imitatus, Serpentem Æneum erexerit? Qua de re in Dissertationibus agemus.

IV. Israelitæ de *Phunon* profecti, castrametati sunt in *Oboth* 36. Mansione. Inde pervenerunt in *Jeabarim* Stationem 37. quæ est in finibus Moabitarum. (*Numerorum* 33. 43. & 44.) Inde discedentibus, ut transirent *Torrentem Zared*, vetuit Deus ne bellum Moabitis *filiis Loth* inferrent. (*Numerorum* 21. 12. *Deuteronomii* 2. 8.) Ulterius ergo progressi, tentoria fixere in *Dibongad*, 39. Mansione (*Numerorum* 33. 45.) pro qua 21. ejusdem Libri capite scriptum est, Ipsos *Ex Torrente Zared castrametatos esse contra Arnon, quæ est in Deserto, & prominet in finibus Amorrhæi*. Et inde venisse ad *Puteum, ubi cecinit Israel carmen istud: Ascendat Puteus, quem foderunt Principes, & paraverunt Duces multitudinis in Datore Legis, & in baculis suis. Et de solitudine Marthana: De Marthana in Nahaliel: De Nahaliel in Bamoth: De Bamoth, ad Vallem quæ est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra Desertum.* Hæc duo capita Interpretes conciliant, dicendo, *Hæc loca in finibus Amorrhæorum*, Cap. 21. descripta, *non Mansiones esse, sed transitus, nec præjudicare debere Catalogo Mansionum extraordinariam expositionem*. Verba sunt *S. Hieronymi* Epistola ad *Fabiolam*. Ex *Difficultas circa Mansionum numerum solvitur.*

Dibon-

Sehon Rex Amorrhæorum, & Og Rex Basam ab Israelitis deleti.

Dibongad, miserunt Israelitæ Oratores ad *Sehon* Regem Amorrhæorum, pacificum per regionem ipsius transitum postulaturos. Quo renuente, & prælium cum ipsis ad *Jasam* committente, ipso percusso, omnes civitates ejus occuparunt;, regionemque totam suæ subjecerunt ditioni, intactis Ammonitarum & Moabitarum locis, (*Numerorum* 21. *Deuteronomii* 2.) Post hæc, per viam *Basan* ascendentibus occurrit *Og* Rex Basan valido cum Exercitu, prælioque cum eis congressus ad *Edrai*, cum omni Populo suo deletus est, Regio illius ab Israelitis occupata, sexaginta nimirum civitates, cum toto tractu Argob. (*Numerorum* 21. 33. 34. *Deuteronomii* 3.) Totum vero tractum illum, usque ad terminos Gessuritarum & Machatitarum, obtinuit *Jair* filius *Manasse*, vocavitque ex nomine suo *Havoth Jair*, *Villas Jair*. (Deuteronomii 3. 14.)

V. Israelitæ ex *Dibongad* profecti, castra moverunt in *Helmondeblataim*, 40. Mansionem, in Deserto *Moab positam*. Inde ad *Montes Abarim* contra *Nabo* progressi, quæ Mansio fuit 41.

ARTICULUS VII.

Balaami Historia

De Mansione XLII. rebus in ea gestis, & Mosis obitu.

Israelitarum cum Madianitis feminis fornicatio & Idololatria.

I. DE Montibus *Abarim*, in *Campestria Moab* Israelitæ perveniunt, ibique castra collocant a *Betsimoth* usque ad *Abessatim*, in planioribus locis Moabitarum. Hæc Mansio quadragesimasecunda, omniumque postrema, in qua substiterunt usque ad transitum Jordanis. Dum ibi versantur, *Balac* filius Sephor Rex Moabitarum consilio cum Madianitis communicato, Balaamum filium Beor, Ariolum, quem fuisse *Eliu* filium *Barachielis*, Buziten, qui in Libro *Job* disputans inducitur, Hebræi delirant, teste *S. Hieronymo* in *Traditionibus Hebraicis*: Hunc, inquam, ut Israelitis malediceret, magna mercede proposita ex Mesopotamia vocat, bello deinde ipsos lacessiturus. *Balaam* ire primum recusat, Deo prohibente. Iterum vocatus, Deo permittente, cum Ministris *Balac* proficiscitur, animo maledicendi Israelitis. Iratus Deus, Asinæ primum, cui insidebat ruditu in humanum sermonem converso, tum Angeli, quem citius vidit stupidum animal quam cæcus Vates, terribili aspectu & increpatione, *Balaami* dementiam cohibuit. (*Num.* 22. 2. *Petri* 2. 14. 15. 16.) Balaamus præmissis Sacrificiis Israelitis maledicere bis conatus, ut *Balaco* Regi morem gereret, Spiritu Dei impulsus ter ipsis benedixit, & prospera quæque ipsis auguratus, non solum de temporali Israelis felicitate, verum etiam de Christo vaticinatus est, his verbis: *Videbo eum, sed non modo: Intuebor illum, sed non prope. Orietur Stella ex Jacob, & consurget virga de Israel: & percutiet Duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio ejus: Hæreditas Seir cedet inimicis suis: Israel vero fortiter aget. De Jacob erit qui dominetur, & perdat reliquias civitatis.* De quo *Balaami* oraculo plenius alias dicemus. De humani sermonis in ore Asinæ illius formati miraculo, suo etiam loco disseram. *Balaamum* ad maledicendum Populo Dei pecunia corruptum, velut Hæreticorum typum, qui Ecclesiæ Christi maledicunt, *S. Petrus* proponit Epistola 2. Cap. 2. Vers. 14. *Pellicientes*, inquit, *animas instabiles, cor excitatum avaritia habentes, maledictionis filii, derelinquentes viam rectam erraverunt, secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit, correctionem vero habuit suæ vesaniæ. Subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit Prophetæ insipientiam.* De iisdem *S. Judas* Apostolus: *Væ illis*, inquit, *quia in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt.* Balaamo suggerente, Moabiticæ & Madianiticæ feminæ Israelitas ad Idololatriam & scortationem pelliciunt. (*Numerorum* 25. 1. 2. 3. 31. 16. *Psalmo* 106. 28.) Ita qui viros vicerunt, a mulieribus vincuntur; qui ferro prælioque domari non potuerunt, femineis illecebris captivi fiunt, divinoque fœdere conculcato, *Baali* initiantur, qui & *Beelphegor*. Deos cunctos Principes Populi, criminis auctores, suspendi jubet in patibulis, reliquos a Judicibus occidi. Una die ceciderunt viginti tria millia, teste Apostolo 1. ad Corinthios 10. 8. *Neque fornicemur*, inquit, *sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria millia.* Moyses *viginti quatuor millia* occisa refert *Numerorum* 25. 9. Sed hæc facile conciliantur.

tur. *Moyses* enim eo numero complectitur tum Principes Dei jussu suspensos, tum initiatos Beelphegor ejusdem mandato cæsos, tum denique scortatores omnes lue a Deo immissa una die extinctos. At *S. Paulus* de his tantum postremis loquitur. Itaque ex *Mose* & *Paulo* inter se collatis colligitur, Mille circiter suspendio, & gladio, viginti tria millia peste interiisse: quæ simul juncta, summam vigintiquatuor millium faciunt. *Mose* & Israelitis reliquis ante fores Tabernaculi lugentibus, *Zambri* filius *Salu*, Dux de cognatione & Tribu *Simeonis*, scortum Madianiticum, cui nomen *Cozbi*, filiam *Sur* Principis nobilissimi Madianitarum abduxit in castra, *Moyse* spectante, totoque Populi cœtu, libidinem saturaturus. *Phinees Eleazari* Pontificis filius, zelo Domini succensus, e media turba erupit, & arrepto pugione hominem cum meretrice confodiens, Deum placavit (*Numerorum* 25. 7. 8. & *Psalmo* 106. 30.) Phineeso, ejusque generi, in zeli præmium, Sacerdotii dignitatem Deus in perpetuum confirmavit. *Zelus: Phinees:*

II. Post hæc *Moses* & *Eleazarus*, Deo jubente, Populum a nato viginti annos & deinceps numerantes, in Campestribus Moab contra Jordanem, in Jericho, sexcenta millia, & mille septingentos triginta inveniunt: Præter Levitas, quorum census a nato uno mense & supra, est vigintitrium millium. (*Numerorum* 26. 5.) Filiabus *Salphaad* paterna hæreditas, mascula prole deficiente, Judice Deo decernitur. (*Numerorum* 26. 5.) Moyses ascendere jubetur in Montem Abarimorum, indeque Terram promissam contemplari; Mors ipsi imminens denuntiatur: & Successor *Josue* designatur a Domino: quem Moses ipse manuum impositione inaugurat, & mandatis a Deo traditis instruit coram *Eleazaro* Sacerdote, totiusque Populi cœtu. (*Numerorum* 27.) Mox bellum in Madianitas, Deo imperante geritur, Duce *Phinees*: Mares eorum universi occiduntur, cum quinque Principibus Gentis, & *Balaamo* Ariolo: Qui ex Patria sua, id est, ex Mesopotamia Syriæ circa Euphratem, & ex domo sua, (Dicitur enim Numerorum 24. 25. *Surrexitque Balaam, & reversus est in locum suum*) in Madianitidem redierat, consilii sui mercedem accepturus. Ex feminis solæ virgines servatæ ad triginta duo millia. Præda inter Milites Populumque divisa, portionibus Sacerdotum, ac Levitarum delibatis. Duodecim Israelitarum millia Gentem numerosissimam & bellicosissimam uno prælio profligarunt, exsciderunt, ne uno quidem Milite in victorum castris desiderato. (*Numerorum* 31. *Josue* 13. 21. 22.) Tribus *Ruben*, & *Gad*, & dimidia Tribus *Manasse*, possessionem ultra Jordanem accipiunt, eisque Terra Galaad destinatur, ea lege ut fratribus suis ad Terram promissionis obtinendam præsto sint. (*Numerorum* 32.) Monetur Populus ut in Terra Sancta Idola destruat, cunctosque incolas exterminet. (*Numerorum* 33.) Terræ promissæ limites describuntur, numerantur Tribuum Principes, quibus illam dividendi munus demandatum. (*Numerorum* 34.) Quadraginta duas Urbes cum suburbanis suis usque ad mille passus per circuitum Levitæ accipiunt. Adduntur sex Civitates Refugii pro homicidiis fortuitis, tres trans Jordanem, & tres in Terra Chanaan. Qui fugitivorum suscipi, qui interfici debeant, qui usque ad mortem Pontificis Maximi reservari, decernitur. (*Numerorum* 35.) *Bellum contra Madianitas.*

III. Anno quadragesimo ab exitu ex Ægypto, undecimo mense, prima die mensis, Moses concionem habuit ad Israelitas, qua divinis beneficiis in eorum memoriam revocatis, ac Lege Dei repetita, multisque præceptis cum ritualibus, tum forensibus, quæ toto passim Deuteronomio legere est, ipsos ad omnium observantiam adhortatur. Jubet ut trajecto Jordane lapides oblitos calce, informes & impolitos erigant, & ex iis Altare componant: atque in ipsis *omnia verba Legis hujus*, id est, integrum Decalogum, *plane & lucide* inscribant. Ad hæc, ritum benedictionis in Monte Garizim, & maledictionis in Monte Hebal præscribit. Observantibus Legem fausta omnia & prospera adprecatur, illam violantibus nullum mali genus non imprecatur & auguratur. (*Deuteronomii* 27. 28.) Legem scripto mandatam Sacerdotibus filiis Levi, & omnibus Senioribus Israel tradit, eamque septimo quoque Anno in Festo Tabernaculorum publice legi jubet. Scribit & egregium illud Canticum, *Audite Cœli, quæ loquor*, &c. idque docet filios Israel. Librum Legis in latere Arcæ fœderis poni ac servari jubet, in testimonium contra transgressores. (*Deuteronomii* 31.) Morti proximus, singulis Tribubus prophetice benedicit, Tribu *Simeonis* excepta. Cur autem illam Benedictione sua non cohonestaverit, duplex ratio ab Eruditis Interpretibus affertur. Prima, quia *Zambri* *Mosis extrema.* *Cur Mosei Tribui Simeonis non benedixerit.*

Princeps Tribus Simeonis cum Madianitide recens fornicatus erat, iramque Dei in totum Populum excitaverat. Altera, quia per Idololatriam & murmurationem nullam gravius deliquisse videtur. Cujus rei hoc argumentum est, quod in prima recensione Populi numerati sunt *quinquaginta novem millia trecenti* Simeonis tribules: (*Numerorum* 1. 22.) in postrema vero post annos quadraginta, tantum *viginti duo millia ducenti*. (*Numerorum* 26. 14.) Aliam causam affert *Theodoretus Quæstione ultima in Deuteronomium*, quod nimirum *Simeon* auctor fuisset insidiarum, quas fratres *Josepho* struxerunt. Sed hæc ratio infirma est. Nam & alii fratres contra *Josephum* conjuraverant; & *Ruben* crimen aliud admiserat non minus grave, scilicet incestum, propter quod fuerat etiam a *Jacobo* patre quodammodo maledictus *Genesis* 49. his verbis: *Effusus es sicut aqua, non crescas: Quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum ejus*. In MS. quidem Alexandrino, & nonnullis τῶν 70. Editionibus legitur: *Vivat Ruben, & non moriatur, & Simeon sit multus in numero*. Sed nomen *Simeonis* hic intrusum fuisse ab aliquo Sciolo, probant Hebraicus Textus, MS. Vaticanum τῶν 70. & Romana eorumdem Editio, Chaldaica Paraphrasis, Versio Vulgata, *Theodoretus*, & alii Patres, qui 70. Seniores sequuntur. Addit Theodoretus, *Simeonem nihilominus benedictione sua non caruisse; quia* Moyses *non solum peculiarem cuique Tribui dedit benedictionem, sed omni etiam Populo communem*, „ Habitabit enim, *ait*, Israel confidenter solus super terram Iacob, in terra frumenti & vini, & cœlum tibi caligans rore. *Multaque alia benedictioni addidit*.

Mors Mosis. IV. Ascendens *Moses* a campestribus Moab in Montem Nebo, totam Terram promissam circumquaque prospexit, ibique mortuus est jubente Domino, anno quadragesimo ab egressu Israelitarum ex Ægypto, duodecimo Mense ineunte, id est, Mense *Adar*, qui Februario nostro magna ex parte respondet, anno ætatis centesimovigesimo, cujus temporis tertiam partem in Imperio eum exegisse, uno mense minus, scripsit *Josephus*, in fine Libri 4. Antiquitatum. Martyrologium Romanum cum Chronologia Sacra hic conciliare non possum. *Mosis* enim mortem quarto Septembris adscribit. At constat Israelitas flevisse Moysen in campestribus Moab triginta diebus. (*Deuteronomii* 34. 8.) Quibus completis, *Josue* de Sethim (qui locus erat in campestribus Moab) misit duos Exploratores in urbem Jericho, qui triduo in Montibus se abscondentes, demum ad *Josue* reversi sunt. Post eorum reditum statim *Josue* castra movit ad Jordanem, ubi triduo mansere. Demum Jordanem cum Populo *Josue* trajecit decima die Mensis primi, scilicet Nisan, partim Martio, partim Aprili nostro respondentis. (*Josue* 4. 19.) Qua ratione igitur Mosis obitus Mense Septembri consignari potest. *Mosis* corpus sepelivit Deus in Valle Terræ Moab contra Phogor, neque novit quisquam sepulcrum ejus. *Michael* Archangelus, ut in Epistola Canonica Judæ Apostoli legitur, adversus Diabolum de *Mosis* corpore disceptavit; quod Judæis Diabolus patefacere voluit, ut illis occasionem Idololatriæ ministraret, ut censent *Theodoretus*, *Quæstione* 43. *in Deuteronomium*, & alii. Hoc ejus Elogio Deuteronomium concluditur: *Et non surrexit ultra Propheta in Israel sicut Moyses: quem nosset Dominus facie ad faciem, in omnibus signis atque portentis, quæ misit per eum, ut faceret in Terra Ægypti Pharaoni, & omnibus servis ejus, universæque Terræ illius, & cunctam manum robustam, magnaque Mirabilia quæ fecit Moyses coram universo Israel*. Ejus laudes celebrat Siracides *Ecclesiastici* 45. his verbis: *Dilectus Deo & hominibus Moyses, cujus memoria in benedictione est. Similem illum fecit in gloria Sanctorum, & magnificavit eum in timore inimicorum, & in verbis suis monstra placavit. Glorificavit illum in conspectu Regum, & jussit illi coram Populo suo, & ostendit illi gloriam suam. In fide & lenitate ipsius Sanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne. Audivit enim eum, & vocem ipsius, & induxit illum in nubem. Et dedit illi coram præcepta, & Legem vitæ & disciplinæ, docere Jacob Testamentum suum, & Judicia sua Israel*. Moysis elogium adornat *S. Paulus* Epistola ad Hebreos, Cap. 11. 24. *Fide Moyses grandis factus, negavit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum Populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis: Invisibilem enim tamquam videns sustinuit, fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem*,

nem; ne qui vastabat primitiva tangeret eos, &c. Eundem his verbis commendat S. *Stephanus* Actuum 7. 22. 30. *Erat potens in verbis & in operibus suis. Hunc Deus Principem & Redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo. Hic eduxit illos faciens prodigia & signa in Terra Ægypti, & in Rubro Mari, & in Deserto annis quadraginta. Hic est qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in Monte Sina, & cum Patribus nostris: Qui accepit verba vitæ dare nobis.* De ipso S. *Augustinus* Libro 22. contra *Faustum*, Cap. 59. *Mosen famulum Dei fidelissimum, humilem in recusando tam magnum ministerium, subditum in suscipiendo, fidelem in servando, strenuum in exequendo, in regendo Populo vigilantem, in corrigendo vehementem, in amando ardentem, in sustinendo patientem, qui pro eis quibus præfuit, Deo se interposuit consulenti, opposuit irascenti: Hunc itaque talem ac tantum Virum absit ut ex maledico Fausti ore pensemus, sed ex ore plane verdici Dei.* Tres Libros *De Vita Mosis* scripsit *Philo* Judæus. *Moysen* Pentateuchi Auctorem esse in Dissertationibus probabimus contra impium Tractatus *Theologo-Politici* Scriptorem. Quæ de ipso Ethnici scripserunt, inferius expendemus.

CAPUT II.

De Josue, & ejus gestis ut in Sacris Literis narrantur.

ARTICULUS I.

De Transitu Jordanis Josue Duce.

I. MOysi in Principatu Hebraicæ Gentis successit JOSUE filius *Nun*, ex Tribu Ephraim, Moysis Administer, JESUS NAVE Græcis nuncupatus, & Jesu Christi typus insignis, in vocatione sua a Deo confirmatus. Præmissis Hiericunthem Exploratoribus, quos *Rahab* meretrix domo sua misericorditer excepit, abscondit, & ab insidiis Hiericunthini Regis liberavit, Josue Populum ad ripas Jordanis perductum triduo ad trajectionem fluminis, & ingressum in Terram promissam præparavit. (*Josue* 1. & 2. *Cap.*) De *Rahab*, quæ Hebræos Exploratores suscepit, quærunt Interpretes, an meretrix esset, an mulier hospita & tabernaria, ut Judæorum plerique, & Chaldæus Paraphrastes interpretantur. At Chaldæum nomen illud hospitę usurpasse, ut pudicis parceret auribus, non ut rem ipsam dissimularet, recte observat *Andreas Masius*; & plerisque aliis locis idem ab illo verecundiæ gratia factum. Cæterum meretricem fuisse *Rahab*, non solum ex Libro *Josue* Cap. 2. 1. & Cap. 6. 17. 22. sed etiam ex Apostolo ad *Hebræos* 11. 31. certum est: Idque etiam inde confirmatur, quod ipsa, dum suis omnibus necessariis atque familiaribus salutem paciscitur, mariti non meminerit, Josue 11. 12. *Nunc ergo jurate mihi per Dominum, ut quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita & vos faciatis cum domo patris mei: Detisque mihi verum signum, ut salvetis patrem meum & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis animas nostras a morte.* Ipsi etiam Thalmudici, totis quadraginta annis, quibus Israelitæ post relictam Ægyptum oberrarunt in deserto, corpus illam quęstui habuisse prodiderunt, & quidem ex quo annos nata fuerat decem. Jam vero quinquagenariam tandem meliora consilia cepisse. Verum istud commentum inde refellitur, quod *Salmoni* Davidis abavo nupserit postquam Israelitico Populo adjuncta est, & ex eo *Boos* pepererit, ut ex Christi Genealogia discimus: Adeoque multo natu minorem fuisse necesse est. *Rahabæ* fidem eximiam hec illius verba ad Israelitas Exploratores probant: *Novi quod Dominus tradiderit vobis Terram: Etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores Terræ. Audivimus quod siccaverit Dominus aquas Maris Rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Ægypto: & quæ feceritis duobus Amorrhæorum Regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon & Og, quos interfecistis. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim Deus vester ipse est Deus in Cœlo sursum, & in terra deorsum.*

1) Utrum Rahab fuerit Meretrix.

De eadem Apostolus ad Hebręos 11. 31. *Fide Rahab Meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.*

II. Die decima Mensis primi, Israelitę, Duce *Josue*, typo Christi, ex Jordane ascenderunt in Terram promissam, cœlestis patrię figuram, pedibus emensi fluvium, ejus undis, (tempestate messis, qua ripas superabant) divisis ad pręsentiam Arcę in medio fluvio sustentatę. In hujus Miraculi memoriam duodecim lapides a selectis ex singulis Tribubus Duodecim viris e medio Jordanis alveo sublatos, in proxima Galgalis Statione, Deo jubente, *Josue* erexit. (*Josue* 3. 4. *Psalmo* 103. 3. 5.) „ Jordanis, ut *Masius* „ Interpres Eruditus observat in Libani radicibus oritur, & quidem, ut plerisque Scri- „ ptoribus placet, fonte gemino, dextro *Dan*, sinistro *Jor*, ut ita ex junctis istorum „ nominibus, sicut & confluentibus aquis fiat Jordanis. Sed Thalmudici aliam tradunt „ hujus appellationis rationem. Nomen enim Jordanis ita explicant, quasi significet „ *Descendens e Dan*. Nam oppidum *Dan*, quod antiquitus *Lais* & *Lesem* dicebatur, „ apud *Panium* extabat, hoc est præcipuum Jordanis fontem, ut *Plinius* est opinatus. „ Quamquam *Josephus Lib.* 3. *De Bello Judaico*, *Cap.* 18. ex ipsa usque Trachonitide „ primam Jordanis originem repetat, e Lacu quodam rotundo, quem *Phialam* vocant „ a figura. Inde enim terra conditas aquas ad Panium antrum prope *Dan*, hoc est, „ *Philippi Cæsaream*, ferri, atque illic demum per scatebras erumpere in lucem. Cui „ certe rei argumento esse videtur ipsa etiam illius Lacus appellatio, quam ab iis qui „ loca perlustrarunt, accepimus: Ajunt enim, vulgo vocari *Majedan*; hoc enim est ac „ si *Aquas Dan* dicas.

Miraculum in transitu Jordanis.

III. Postquam Israelitæ Jordanem trajecerunt, Amorrhæorum Transjordanensium & Chananæorum Regum, ac Populorum animos terror invasit. *Josue* Circumcisionis usum per annos quadraginta peregrinationis in deserto necessario interruptum, Deo jubente restituit: Secunda hæc Circumcisio respectu primæ *Abrahamo* imperatę appellata. Pascha primum in Terra Chananæa celebratum in campestribus Jericho quarta decima die primi Mensis ad vesperam. Postridie de frugibus terræ azymos panes, & polentam ejusdem anni comederunt Israelitę. Die tandem sequenti *Manna* defecit. (*Josue* 5.) Secundam Circumcisionem appellari, quę *Josue* post Jordanis transitum imperata est, respectu Circumcisionis Abrahamo, in signum fœderis Deum inter & ipsum ejusque posteros sanciti, pręceptę, ab eoque usurpatę, docet *Theodoretus* Quęstione 3. in Josue. *Hæc verba*, inquit, *veritatem quam maxime prænuntiant. Nam his qui Mosaicam Circumcisionem susceperant, spiritalem Circumcisionem attulerunt Præcones Evangeliorum. Hanc Circumcisionem non manufactam appellavit Apostolus.* Circumcisio cordis, *ait*, in Spiritu, non in litera. *Qui igitur ex Judæis in Salvatorem crediderunt, Mosaicam habentes Circumcisionem, spiritalem præterea suscipiebant; Itaque illud*, secundo, *veritatem præfigurat, cum alioqui secundum carnem bis circumcidi sit impossibile. Sententia autem ex superficie literæ sumpta, hoc innuit, quod quemadmodum Deus ab initio dederat hanc Legem Abrahæ, ita secundo præcepit Josue, ut circumcideret eos qui non erant circumcisi .... Siquidem Dominus Deus cum prædiceret Abrahæ tempus incolatus ejus, jussit ut circumcideretur: Cum vero liberati essent ab Ægyptiorum servitute, & degerent in deserto, non postulavit ut hæc Lex ab illis servaretur, neque pœnas transgressionis exegit: quoniam apud se viventes, non permixti Nationibus alienis, non egebant signaculo Circumcisionis. At vero postea, cum introduxit illos in Terram promissam, circumcidi præcepit, ne per conversationem cum extraneis pietas labefactaretur. Si enim contigerat quempiam decipi, facile erat perspecta nota in gregem recipi: sicut oves aliquo signo notæ, si errent, facile reperiuntur.*

Gesta post transitum Jordanis.

Circumcisio secunda.

Rom. 2. 29.

III. *Josue* in agro Urbis Jerico apparuit vir humana specie major, stricto gladio, ad quem ille intrepide accedens, his ipsum verbis interpellavit: *Noster es, an adversariorum?* Qui respondit: *Nequaquam; sed sum Princeps Exercitus Domini, & nunc venio.* Cecidit Josue pronus in terram. *Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?* *Solve*, inquit, *calceamentum tuum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas, Sanctus est. Fecitque Josue ut sibi fuerat imperatum.* Virum illum, qui se dominici Exercitus Principem dixit, quidam Filium Dei humana specie indutum fuisse censent, alii Archangelum *Michaelem*; utrique probabiliter. Qua de re *Theodoretus* Quęstione 5. in

Visio Josue. Num ipsi visus fuerit Archangelus Michael, an Filius Dei.

in Josue: *Ajunt quidam visum fuisse Deum Verbum: Ego autem arbitror esse Michaelem Archangelum. Quando enim deliquerunt, dixit Deus universorum:* „ Non ascen- „ dam tecum, quia Populus sit durę cervicis: sed mittam Angelum meum ante faciem „ tuam, qui pręcedet te. *Hunc puto modo conspectum fuisse ab Jesu, bono illum animo esse jubentem, & certiorem facientem de suppetiis.*

ARTICULUS II.

De Terræ Chananææ occupatione.

I. Israelitis ex Circumcisionis vulnere sanatis, post dierum Paschalium celebritatem, trajecto Jordane, *Josue* copias ad Hierichuntem occupandam promovit, urbem munitissimam, expugnatione difficilem. Sed *Josue* a Deo edoctus, Milites circuire mœnia jubet, Arce Testimonii a Sacerdotibus circumgestatę pręeuntes, septem aliis Sacerdotibus ante Arcam buccina clangentibus, & reliquo Populo sequente. Id septiduo, semel diebus singulis factitatum. Septimo circuitu, clangore Sacerdotalium tubarum, toto simul Israele clamante, Mœnia sponte collapsa, Urbs expugnata, Deoque jubente, internecioni devota est: Sola *Rahab* cum suis servata, ædificia omnia cum incolis, & universa supellectili, in cineres redacta, exceptis auro, argento, vasis æneis ac ferro, quæ in ærarium Domini illata sunt. Tunc *Josue* imprecatus est his verbis: *Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit, & ædificaverit civitatem Jericho.* (Josue Cap. 6.) Israelitas immanitatis immerito quis insimularet, quippe qui in istis cædibus atque incendiis patrandis Dei jussa executi sunt, ejusque justitię ministri fuerunt. Deum vero nemo præter Marciones, Manichæos, aliaque id genus impietatis monstra accusaverit injustitiæ, cum Chananæorum scelera graviores pœnas mererentur. Quin immo Dei patientia hinc maxime commendanda est, qui jam supra quadringentos annos frustra distulerat hæc Chananæorum supplicia melioris vitæ expectatione, cum illi interea majore in dies contumacia adversus ipsius lenitatem decertarent. Est enim illud pervulgatum, quod ad *Abrahamum* de ejus posteris dicebat Dominus Genesis 15. 16. *Generatione autem quarta revertentur huc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.* *Urbis Hierico expugnatio.*

II. Excisa *Hierichunte*, ad expugnandam *Hai* festinatum est, præmissis exploratoribus. Tria millia virorum armatorum contra Urbem ascendere jussit Imperator, qui ab hostibus fusi, & in fugam compulsi. Terrore Israelitarum animos dejiciente, *Josue* Dominum consuluit, precibusque ferventissimis exorat. Respondit Dominus: *Anathema in medio tui est, Israel non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere.* Sors per tribus, familias, domos virosque jussu Dei jacta, *Achan* filium *Charmi*, de Tribu Juda, sacrilegi furti reum prodidit. Crimen, sero licet, confessus est, pallium scilicet coccineum, ducentos argenti siclos, regulamque seu laminam auream quinquaginta siclorum, de præda Urbis Hierichuntinæ, Deo devota, clam subduxisse; & in has voces prorupit pœnitentiæ testes: *Vere ego peccavi Domino Deo Israel.* Eductus ad vallem Achor lapidibus a Populo obrutus, & cum sacrorum spoliorum parte, liberis, pecudibus, suppellectili prorsus omni ipsoque tentorio igne consumptus est, Deo jubente, & *Josue* divinam sententiam significante his verbis: *Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac* (Josue 7.) Nomen scilicet *Achan* a verbo *Achar*, quod *conturbare* significat, formatum unius literæ commutatione, constat ex 1. *Paralipomenon* 11. 7. ubi *Achar* vocatur, sicut & a 70. hoc loco. Indeque Valli *Achor* nomen inditum. Hoc *Achanis* supplicium, ejusque liberorum, forsan innoxiorum, a Deo justo Judice, decretum est, ut hoc exemplo sanciretur disciplina. Eademque ratio fuit cur ob unius gregarii, ut apparet, Militis crimen, Deus iram suam in totum Populum effunderet. Nam (ut scite ait *S. Aug.* Quæst. 8. in Josue) *Non aliquid dirum, quantum attinet ad universi Mundi administrationem, contingit mortalibus, cum moriuntur quandoque morituri; & tamen apud eos qui talia metuunt, disciplina sancitur, ut non se solum quisque curet in Populo, sed invicem sibi adhibeant diligentiam, & tanquam unius corporis, & unius hominis, alia pro aliis sint membra sollicita. Nec tamen* *Obsidio Urbis Hai. Furtum Achan, ejusque supplicium.*

De eadem Apostolus ad Hebręos 11. 31. *Fide Rahab Meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.*

Miraculum in transitu Jordanis.

II. Die decima Mensis primi, Israelitę, Duce *Josue*, typo Christi, ex Jordane ascenderunt in Terram promissam, cœlestis patrię figuram, pedibus emensi fluvium, ejus undis, (tempestate messis, qua ripas superabant) divisis ad pręsentiam Arcę in medio fluvio sustentatę. In hujus Miraculi memoriam duodecim lapides a selectis ex singulis Tribubus Duodecim viris e medio Jordanis alveo sublatos, in proxima Galgalis Statione, Deo jubente, *Josue* erexit. (*Josue* 3. 4. *Psalmo* 103. 3. 5.) „ Jordanis, ut *Masius* „ Interpres Eruditus observat in Libani radicibus oritur, & quidem, ut plerisque Scri- „ ptoribus placet, fonte gemino, dextro *Dan*, sinistro *Jor*, ut ita ex junctis istorum „ nominibus, sicut & confluentibus aquis fiat Jordanis. Sed Thalmudici aliam tradunt „ hujus appellationis rationem. Nomen enim Jordanis ita explicant, quasi significet „ *Descendens e Dan*. Nam oppidum *Dan*, quod antiquitus *Lais* & *Lesem* dicebatur, „ apud *Panium* extabat, hoc est præcipuum Jordanis fontem, ut *Plinius* est opinatus. „ Quamquam *Josephus Lib. 3. De Bello Judaico*, *Cap.* 18. ex ipsa usque Trachonitide „ primam Jordanis originem repetat, e Lacu quodam rotundo, quem *Phialam* vocant „ a figura. Inde enim terra conditas aquas ad Panium antrum prope *Dan*, hoc est, „ *Philippi Cæsaream*, ferri, atque illic demum per scatebras erumpere in lucem. Cui „ certe rei argumento esse videtur ipsa etiam illius Lacus appellatio, quam ab iis qui „ loca perlustrarunt, accepimus: Ajunt enim, vulgo vocari *Majedan*; hoc enim est ac „ si *Aquas Dan* dicas.

Gesta post transitum Jordanis.

III. Postquam Israelitæ Jordanem trajecerunt, Amorrhæorum Transjordanensium & Chananæorum Regum, ac Populorum animos terror invasit. *Josue* Circumcisionis usum per annos quadraginta peregrinationis in deserto necessario interruptum, Deo jubente restituit: Secunda hæc Circumcisio respectu primæ *Abrahamo* imperatę appellata. Pascha primum in Terra Chananæa celebratum in campestribus Jericho quarta decima die primi Mensis ad vesperam. Postridie de frugibus terræ azymos panes, & polentam ejusdem anni comederunt Israelitę. Die tandem sequenti *Manna* defecit. (*Josue* 5.) Secundam Circumcisionem appellari, quę *Josue* post Jordanis transitum imperata est, respectu Circumcisionis Abrahamo, in signum fœderis Deum inter & ipsum ejusque posteros sanciti, pręceptę, ab eoque usurpatę, docet *Theodoretus* Quęstione 3. in Josue. *Hæc verba*, inquit, *veritatem quam maxime prænuntiant. Nam his qui Mosaicam Circumcisionem susceperant, spiritalem Circumcisionem attulerunt Præcones Evangeliorum. Hanc Circumcisionem non manufactam appellavit Apostolus.* Circumcisio cordis, *ait*, in Spiritu, non in litera. *Qui igitur ex Judæis in Salvatorem crediderunt, Mosaicam habentes Circumcisionem, spiritalem præterea suscipiebant; Itaque illud*, secundo, *veritatem præfigurat, cum alioqui secundum carnem bis circumcidi sit impossibile. Sententia autem ex superficie literæ sumpta, hoc innuit, quod quemadmodum Deus ab initio dederat hanc Legem Abrahæ, ita secundo præcepit Josue, ut circumcideret eos qui non erant circumcisi .... Siquidem Dominus Deus cum prædiceret Abrahæ tempus incolatus ejus, jussit ut circumcideretur: Cum vero liberati essent ab Ægyptiorum servitute, & degerent in deserto, non postulavit ut hæc Lex ab illis servaretur, neque pœnas transgressionis exegit: quoniam apud se viventes, non permixti Nationibus alienis, non egebant signaculo Circumcisionis. At vero postea, cum introduxit illos in Terram promissam, circumcidi præcepit, ne per conversationem cum extraneis pietas labefactaretur. Si enim contigerat quempiam decipi, facile erat perspecta nota in gregem recipi: sicut oves aliquo signo notæ, si errent, facile reperiuntur.*

Circumcisio secunda.

Rom. 2. 29.

Visio Josue. Num ipsi visus fuerit Archangelus Michael, an Filius Dei.

III. *Josue* in agro Urbis Jerico apparuit vir humana specie major, stricto gladio, ad quem ille intrepide accedens, his ipsum verbis interpellavit: *Noster es, an adversariorum?* Qui respondit: *Nequaquam; sed sum Princeps Exercitus Domini, & nunc venio.* Cecidit Josue pronus in terram. *Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum? Solve*, inquit, *calceamentum tuum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas, Sanctus est. Fecitque Josue ut sibi fuerat imperatum.* Virum illum, qui se dominici Exercitus Principem dixit, quidam Filium Dei humana specie indutum fuisse censent, alii Archangelum *Michaelem*; utrique probabiliter. Qua de re *Theodoretus* Quęstione 5. in

in Josue: *Ajunt quidam visum fuisse Deum Verbum: Ego autem arbitror esse Michaelem Archangelum. Quando enim deliquerunt*, dixit *Deus universorum*: „ Non ascendam tecum, quia Populus sit duræ cervicis: sed mittam Angelum meum ante faciem „ tuam, qui præcedet te. *Hunc puto modo conspectum fuisse ab Jesu, bono illum animo esse jubentem, & certiorem facientem de suppetiis.*

ARTICULUS II.

De Terræ Chananææ occupatione.

I. ISraelitis ex Circumcisionis vulnere sanatis, post dierum Paschalium celebritatem, trajecto Jordane, *Josue* copias ad Hierichuntem occupandam promovit, urbem munitissimam, expugnatione difficilem. Sed *Josue* a Deo edoctus, Milites circuire mœnia jubet, Arce Testimonii a Sacerdotibus circumgestatæ præeuntes, septem aliis Sacerdotibus ante Arcam buccina clangentibus, & reliquo Populo sequente. Id septiduo, semel diebus singulis factitatum. Septimo circuitu, clangore Sacerdotalium tubarum, toto simul Israele clamante, Mœnia sponte collapsa, Urbs expugnata, Deoque jubente, internecioni devota est: Sola *Rahab* cum suis servata, ædificia omnia cum incolis, & universa supellectili, in cineres redacta, exceptis auro, argento, vasis æneis ac ferro, quæ in ærarium Domini illata sunt. Tunc *Josue* imprecatus est his verbis: *Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit, & ædificaverit civitatem Jericho.* (Josue Cap. 6.) Israelitas immanitatis immerito quis insimularet, quippe qui in istis cædibus atque incendiis patrandis Dei jussa executi sunt, ejusque justitiæ administri fuerunt. Deum vero nemo præter Marciones, Manichæos, aliaque id genus impietatis monstra accusaverit injustitiæ, cum Chananæorum scelera graviores pœnas mererentur. Quin immo Dei patientia hinc maxime commendanda est, qui jam supra quadringentos annos frustra distulerat hæc Chananæorum supplicia melioris vitæ expectatione, cum illi interea majore in dies contumacia adversus ipsius lenitatem decertarent. Est enim illud pervulgatum, quod ad *Abrahamum* de ejus posteris dicebat Dominus Genesis 15. 16. *Generatione autem quarta revertentur huc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.* *Urbis Hierico expugnatio.*

II. Excisa *Hierichunte*, ad expugnandam *Hai* festinatum est, præmissis exploratoribus. Tria millia virorum armatorum contra Urbem ascendere jussit Imperator, qui ab hostibus fusi, & in fugam compulsi. Terrore Israelitarum animos dejiciente, *Josue* Dominum consuluit, precibusque ferventissimis exorat. Respondit Dominus: *Anathema in medio tui est, Israel non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere.* Sors per tribus, familias, domos virosque jussu Dei jacta, *Achan* filium *Charmi*, de Tribu Juda, sacrilegi furti reum prodidit. Crimen, sero licet, confessus est, pallium scilicet coccineum, ducentos argenti siclos, regulamque seu laminam auream quinquaginta siclorum, de præda Urbis Hierichuntinæ, Deo devota, clam subduxisse; & in has voces prorupit pœnitentiæ testes: *Vere ego peccavi Domino Deo Israel.* Eductus ad vallem Achor lapidibus a Populo obrutus, & cum sacrorum spoliorum parte, liberis, pecudibus, suppellectili prorsus omni ipsoque tentorio igne consumptus est, Deo jubente, & *Josue* divinam sententiam significante his verbis: *Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac* (Josue 7.) Nomen scilicet *Achan* a verbo *Achar*, quod *conturbare* significat, formatum unius literæ commutatione, constat ex 1. *Paralipomenon* 11. 7. ubi *Achar* vocatur, sicut & a 70. hoc loco. Indeque Valli *Achor* nomen inditum. Hoc *Achanis* supplicium, ejusque liberorum, forsan innoxiorum, a Deo justo Judice, decretum est, ut hoc exemplo sanciretur disciplina. Eademque ratio fuit cur ob unius gregarii, ut apparet, Militis crimen, Deus iram suam in totum Populum effunderet. Nam (ut scite ait *S. Aug.* Quæst. 8. in Josue) *Non aliquid dirum, quantum attinet ad universi Mundi administrationem, contingit mortalibus, cum moriuntur quandoque morituri; & tamen apud eos qui talia metuunt, disciplina sancitur, ut non se solum quisque curet in Populo, sed invicem sibi adhibeant diligentiam, & tanquam unius corporis, & unius hominis, alia pro aliis sint membra sollicita. Nec tamen* *Obsidio Urbis Hai. Furtum Achan, ejusque supplicium.*

credendum est, etiam pœnis quæpost mortem irrogantur, alium pro alio posse damnari: Sed in his tantum rebus hanc irrogari pœnam, quæ finem fuerant habituræ, etiamsi non eo modo finirentur. Simul etiam ostenditur, quantum connexa sit in populi societate ipsa universitas, ut non in se ipsis singuli, sed & tanquam partes in toto existimentur. Per unius igitur peccatum, mortemque paucorum admonitus est Populus universus tamquam in Populo universo quærere quod admissum est. Simul etiam significatum est, quantum malifieret, si universa illa congregatio peccasset, quando ne unus quidem ita potuit judicari, ut ab eo possent cæteri esse securi. At vero si Achar ab aliquo inventus atque comprehensus, & illius criminis reus ad Judicium Jesu fuisset adductus, nequaquam putandum est hominem Judicem vel pro illo, vel cum illo quemquam alium qui societate facti ejus minime teneretur fuisse puniturum. Neque enim ei mandatum Legis licebat excedere, quod datum est hominibus ne judicio suo, quod in hominem homini jussum sive permissum est, alterum pro alterius peccato arbitretur esse plectendum. Longe autem secretiore justitia judicat Deus, qui potens est etiam post mortem, quod homo non potest, vel liberare, vel perdere. Visibiles igitur afflictiones hominum, sive mortes, quoniam his quibus ingeruntur & obesse, & prodesse possunt, novit Dominus in occulto providentiæ suæ quemadmodum juste quibusque dispenset, etiam cum aliorum peccata in aliis videtur ulcisci. Pœnas vero invisibiles, quæ nonnisi nocent, & prodesse non possunt, ita nullus Deo Judice pro alienis peccatis luit, sicut homine Judice luere nullus nisi pro sua culpa istas visibiles debet. Hoc enim præcepit homini Judici Deus, in his quæ ad humanum Judicium pertinent vindicanda, quod in suo judicio facit ipse, quo potestas non aspirat humana.

Hai expugnata. Deus *Achanis* supplicio reconciliatur, Israeli in Hajensi expeditione præsto fuit. Memorabili stratagemate parta victoria. Capta & incensa civitate, cæsis hostibus, Rex *Hai*, Deo jubente, e patibulo suspensus est. Secundum hæc altare ex lapididibus impolitis in Monte *Hebal*, juxta Legis præscriptum, Deo erigitur; holocausta & pacificæ victimę super eo mactantur; *Deuteronomium Legis Moysis* lapidibus inscribitur; benedictiones & maledictiones in Montibus *Hebal* & *Garizim* recitantur; Liber Legis coram universo Populo legitur. (*Josue* 7.) Deuteronomium integrum his lapidibus insculptum, verisimile non est, sed nomine *Deuteronomii Legis*, Decalogum dumtaxat intelligendum, longe est probabilius, aut certe formulam benedictionis atque maledictionis a *Mose* præscriptam *Deuteronomii* 27. & forte omnia illa verba, quæ toto Capite 28. prolixe tum pollicentur fausta piis, tum dira minantur impiis. Hanc formulam *Legis* nomine a *Moyse* notari colligit *Andreas Masius* ex Cap. 28. *Deuteronomii*, ubi præscripta est, Versic. 8. *Et scribes super lapides omnia verba Legis hujus plane & lucide*. Et rursus ex Vers. 26. ubi eam concludit: *Maledictus qui non permanet in sermonibus Legis hujus, nec eos opere perficit.*

Totum Deuteronomium lapidibus Altaris in Monte Hebal erecti inscriptum non fuit.

Gabaonitarum deditio, fraus, initumque cum ipsis fœdus. III. Fama victoriarum ab Israelitis reportatarum commoti Chananæi Reges, adversus illos sancito fœdere conjurant. Verum Gabaonitæ, missis ad *Josue* & Israelitici Populi Principes Legatis qui longi itineris simulatione ipsis imponunt, & Chananæos se non esse persuadent; eo statu, ac spontanea deditione, pacem & securitatem obtinent juramento firmatam. Fœdus illud cum Gabaonitis sancitum, inconsulto Domino. Receptis eorum Urbibus, ab eorum cæde temperatum, propter jurisjurandi religionem; verumtamen, & in pœnam fraudis, perpetuę servituti addicuntur, & ad ligna cædenda, aquasque in domum Dei comportandas in perpetuum tempus damnantur. (*Josue* 9.) Quęstio est utrum Israelitæ, quos interposito juramento per fraudem dato vitæ suæ securos esse jusserant, armis invadere & occidere absque perjurio potuissent. Hanc quæstionem quæ clarissima ingenia contrarias in sententias distraxit, in Dissertationibus discutiemus. Interea *Adonisedech* Rex Jerosolymorum, cum Regibus *Hebron*, *Jerimoth*, *Lachis*, & *Eglon*, audita Gabaonitarum defectione, Civitatem eorum conjunctis viribus oppugnarunt. *Josue* soluta obsidione hostes persecutus *Axecham*, & *Macedam* usque, magnam stragem edidit, Deo pro Israelitis pugnante, & lapidum grandinem in Amorrhæos immittente, quo multo plures perierunt, quam Israelitarum gladio. Sole ad occasum vergente, *Josue* prospiciens noctem præsidio fore profugis, Solem supra Gabaonem, & Lunam supra Vallem Ajalon stare jussit. Sic die Syderum statione producto, protractum est victoriæ tempus nullo superstite hostibus effugio. Nihil insueti passum

Sol a Josue miraculo sistitur.

sum esse Solem, nec revera imperiali *Josue* verbo, seu potius Dei potentia ejus preces exaudientis, stetisse & quievisse; sed æquabili, ut solet motione eum diem absolvisse, Hebræi, & *Grotius* contendunt; & arbitrariis explicationibus tanti Miraculi veritatem, contra fidem sacri Textus, elevare conantur. Quorum errorem in Dissertationibus refellemus. Quinque Reges abjecta fugæ spe, speluncam quamdam *Macedæ* subeunt; sed inde jussu *Josue* educti, & a Ducibus Exercitus calcati, ac demum e furca suspensi, in eadem spelunca magnis lapidibus obstructa sepeliuntur. (*Josue* 10.) Eadem expeditione, & uno quasi impetu, victor Israelitarum Exercitus, Duce Josue, Urbes munitissimas *Lebnam*, *Lachim*, *Eglonem*, *Hebronem*, *Dabirem*, omnemque Terram Montanam, Australem & campestrem, a Cadesbarne usque Gazam, omnem Terram Gozen usque Gabaon, expugnavit, occupavit, cæsis Regibus, deletis indigenis. Eadem sors fuit *Jabini* Regis Asor, cum fœderatis Regibus, ac Populis, Chananæis, Amorrhæis, Hethæis, Pheresæis, Jebusæis, Hevæis: Qui omnes ad *Aquas Merom* percussi sunt & internecione deleti, equis eorum (ut Deus jusserat) subnervatis, curribus igne consumptis. Quod ideo factum est, ut discerent Israelitæ *fallacem esse equum ad salutem*, nec *in curribus & equis*, sed *in nomine Domini* confiderent, eique uni armorum suorum prosperitatem ac victorias acceptas referrent, ut explicat *R. David Kimchi*. Unum supra triginta Reges, citra & trans Jordanem, cum a Mose, tum a *Josue* cæsos, omnesque eorum Urbes ac ditiones ab Israelitis expugnatas, Sacra prodit Historia. (*Josue* 12.) Nullam fuisse civitatem quæ se sponte dederet, exceptis Hevæis Gabaonis incolis. *Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi*. (Josue 11. 20.)

IV. Ab anno primo quo in Terram Chanaan ingressi sunt Israelitæ, eamque maxima ex parte occupatam serere ceperunt, numerandi sunt anni Sabbatici, ita ut septimus ab hinc annus fuerit primus Sabbaticus. Inde etiam deducenda annorum Jubilæorum Epocha, post septem Sabbathicos celebrandorum, anno scilicet quinquagesimo. (*Levitici* 25.) An autem a Vere vel Autumno Annorum Sabbaticorum & Jubilæorum initium duceretur, Quæstio est in Dissertationibus exponenda. *Annorum Sabbathicorum & Jubilæorum initium.*

ARTICULUS III.

De Terræ Chananææ Distributione, & Josue Obitu.

I. ANno septimo ab ingressu in Chananæam, magna adhuc Terræ parte subigenda & occupanda, *Josue* Chanaanitidis universæ partitionem aggressus est. *Josephus* quidem anno quinto a transitu Jordanis Terre distributionem factam describit *Lib.* 5. *Antiquitatum* Cap. 1. sed refellitur ex verbis *Calebi* (Josue 14.) *Quadraginta annorum eram*, inquit, *quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem Terram; nuntiavique ei quod mihi verum videbatur. Fratres autem mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt cor Populi, & nihilominus ego secutus sum Dominum Deum meum. Juravitque Moyses in die illo dicens: Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es Dominum Deum meum ..... Quadraginta & quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen*. Ex quibus colligitur, distributionem Terræ anno septimo a *Moysis* obitu, & transitu Jordanis factam esse, ut tradunt etiam Hebræi in sua Cronologia Majore, quam *Seder olam* appellant. Nam *Caleb* quadragesimum agebat annum quando a *Mose* e Cadesbarnea missus est ut Chananæam specularetur. Jam vero, ubi *Josue* Terræ distributionem aggressus est, præterierant ex illo tempore anni quadraginta quinque. Ex quibus si demas annos triginta & octo, quos ab exploratorum reditu Israelitæ in solitudine oberrarunt, cum dignas contumacia sua pœnas Deo darent, reliqui fuerunt anni septem. Causa autem erroris *Josepho* fuit, quod existimaverit post reversos *Mosis* speculatores erratum in solitudine totis annis quadraginta; in quo etiam sententia fuere 70. Interpretes; adeoque non triginta & octo, sed quadraginta annos, ex illis quadraginta quinque quos numerat *Caleb*, esse subducendos. At non ita res habet. Constat enim *Quo tempore facta Terræ divisio?*

ex Sacra Historia Moysen *Quadragesimo anno*, *undecimo Mense*, *prima die Mensis*, concionem habuisse ad Populum in Campis Moabiticis, post devictos Reges *Sehonem* & *Og*, atque universam Dei Legem explanasse. (*Deuteronomii* 1. 3.) Et a Cadesbarnea relicta ad transmissum Torrentem Zared *triginta & octo anni* dumtaxat numerantur. (*Deuteronomii* 11. 14.) Denique annos illos quadraginta non ab illa seditione contra *Moysen* & *Aaronem*, quę ad Cadesbarneam acciderat, sed ab exitu ex Ægypto esse numerandos, patet ex *Numerorum Cap.* 38. Vers. 38. ubi *Aaron* mortuus dicitur *Anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Ægypto*, *Mense quinto*, *prima die Mensis*.

Terra sortitio, & distributio. II. Tribubus *Ruben*, & *Gad* & dimidiæ Tribui *Manassis* portio ultra Jordanem obtigerat decernente *Mose* Numerorum 22. 33. Novem itaque & dimidię dumtaxat Tribubus distributa fuit trans Jordanem Chananæa. In possessionem primæ missæ sunt tres Tribus Principes, Judæ, Ephraim, & Manassis. (*Josue* 15. 16. 17.) Sex refugii Civitates secundum Legem a communi sorte separatę. (*Josue* 15.) Levitis assignatæ Urbes quadraginta & octo cum suburbanis, alendo pecori, sex illis confugii, eo numero comprehensis. (*Josue* 21.) Leviticæ urbes in Tribuum reliquarum ditionibus dispersæ erant. Non una aliqua regio sacratę illi Tribui in hęreditatem assignata, quia Deus oblationes, decimas, primitias sibi debitas illi ad victum concessit. Josue 13. 14. *Tribui autem Levi non dedit possessionem: sed Sacrificia & victimæ Domini Dei Israel: ipsa est ejus hæreditas, sicut locutus est illi*. Et Vers. 33. *Tribui autem Levi non dedit possessionem: Quoniam Dominus Deus Israel ipse est possessio ejus, ut locutus est illi*. Ideo autem inter cæteras Tribus dispersi sunt Levitæ, ut *Jacob* docere Legem Dei, & judicia ejus *Israelem* facilius possent. Jactæ sunt sortes in Silo, ubi & Tabernaculum testimonii collocaverunt. (*Josue* 18.)

Bellum Tribubus Ruben, Gad, & dimidiæ Tribui Manasse, a Tribubus reliquis denuntiatum ob suspicionem schismatis. III. Sortibus distributis, auxiliares copias Tribuum Ruben, Gad, & dimidiæ Tribus Manasse, *Josue* ad possessiones suas trans Jordanem dimisit, prospera omnia ipsis a Deo precatus. Cum vero illi in Galaaditidem ad suos reversi ad transitum Jordanis in Chananææ finibus magnum Altare erexissent, reliquæ Tribus a veri Dei cultu & Mosaicæ Legis observantia, Ritibusque defecturos suspicatæ, de bello eis inferendo deliberabant. Verum misso ad eos Phinees *Eleazari* Summi Sacerdotis filio, cum decem aliis Principibus de singulis Tribubus, ubi non ad Sacrificium, sed in Monumentum, & ad testandam suam cum reliquo Populo Israelitico communionem, erectum fuisse Altare ab ipsis cognovissent, placati sunt, & eorum excusationem libentissime susceperunt. Vocaverunt autem Rubenitę & Gaditę Altare quod extruxerant, *Testimonium nostrum quod Dominus ipse sit Deus*.

Israelitici populi comitia a Josue habita. IV. *Josue* affecta jam ætate, cum se gloriosæ vitę cursum jam pene complevisse cognosceret, Israelitici Populi Comitia in Sichem convocavit, omnesque a Chananęorum, qui adhuc inter ipsos versabantur, superstitione, moribus, amicitia absterruit, & ad constantiam in veri Dei cultu, omniaque pietatis ac probitatis officia ipsos adhortatus, eorum fidem novo fœdere Deo obligavit. *Testes*, inquit, *vos estis*, *quia ipsi elegeritis vobis Dominum*, *ut serviatis ei*. *Responderuntque : Testes*. *Nunc ergo*, *ait*, *auferte Deos alienos de medio vestri*, *& inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israel*. *Dixitque Populus ad Josue: Domino Deo nostro serviemus*, *& obedientes erimus præceptis ejus*. Verba fœderis in Volumine Legis Domini descripsit Sanctissimus Imperator, lapidemque prægrandem in Monumentum posuit subter quercum, quę erat in *Sanctuario Domini*. (Josue 24.) Sanctuarium Domini eum dici locum, quem Abraham, posita apud istam arborem Ara, & facta re divina, primum in omni Chananęa consecravērat; *Masius* auguratur. Dimisso conventu, naturę debitum solvit *Josue*, anno ętatis supra centesimum decimo. Quot annis definiendum sit ejus Imperium, in Dissertationibus dicemus. Sepultus est in finibus possessionis suę in *Thamnathsare*, quę Civitas est in Monte Ephraim sita. Haud diu superstes Imperatori sanctissimo fuit Summus Pontifex *Eleazarus*, in Gabaath sepultus. Ipsi in eam dignitatem ac munus successit *Phinees* ejus filius. *Josue* magnificum Elogium scripsit Siracides, Ecclesiastici 46. *Fortis in bello Jesus Nave successor Moysi in Prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hæreditatem Israel. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, & jactando contra civitates*

Mors Josue & Eleazari Pontificis.

vitates romphæas. Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit. An non in iracundia ejus impeditus est Sol, & una dies facta est quasi duo? Invocavit Altissimum potentem in oppugnando Inimicos undique, & audivit illum Magnus & Sanctus Deus in saxis grandinis virtutis valde fortis, &c.

SCHOLION.

Josue typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine præfert. Transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ cœlestisque Jerusalem spiritualia Regna describit. Per Moysen Lex, per Josue Salvator noster Jesus Christus est intelligendus. „ Quemadmodum igitur, defuncto Moyse, Josue populum introduxit in Terram „ promissam; ita finita Lege Jesus noster apparens, populo pio Regnum cœlorum aperuit. Quam itaque per Legem Mosis obtinere homo nonpoterat, Jesu Christi beneficio promissam Terram, cœlestem nempe patriam, assequitur. *Nihil enim ad perfectum adducit Lex, introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum.* Chanaanitidis terræ, Jordane trajecto, compotes Hebræos fecit Josue; in patriam cælestem ablutos nos Baptismi aquis inducit Jesus. Duodecim lapides de Jordanis alveo sublatos ad posteritatis memoriam in castris statui jussit Josue, atque alios item duodecim in ipso Jordanis alvo: Jesus duodecim elegit Apostolos, quorum Principi derivatum a Petra nomen imposuit; ipsos vero fundamentum Ecclesiæ suæ esse jussit. *Sumus* namque *superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in Templum sanctum Domino.* Secundæ circumcisionis Hebræis administer fuit Josue; in Jesu circumcisi sumus, *circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis*, sed *circumcisione cordis, in spiritu, non litera.* Josue Gentium impiarum debellator; Jesus triumphator Dæmonum.

S. Hieron. Epist. ad Paulin.

Theodoret. Præfat. in Josue.

Hebr. 17.

Ephes. 2.

Coloss. 2. 11.

Rom. 2.

CAPUT III.

De Regimine Judicum.

ARTICULUS I.

De Interregno post mortem Josue.

I. POst obitum *Josue* aliquot annorum Interregnum fuit, Optimatibus ac Senioribus Reipublicæ negotia administrantibus. Belli contra Chananæorum reliquias gerendi necessitas Israelitas ad consulendum Deum impulit, quem expeditionis Ducem sequerentur. Tribus Juda divino Oraculo rei gerendæ designata, Simeonitis suppetias ferentibus. Chananæi ac Pheresæi a Judæis profligati, cæsa in Bezec duodecim hostium millia; Rex Hierosolymorum *Adonibezec* plurium antehac gentium victor, captus, pollicibus manuum ac pedum resectis, quod alieno supplicio excogitaverat, expertus est suo; dixitque: *Septuaginta Reges amputatis manuum ac pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: Sicut feci, ita reddidit mihi Deus.* Expugnata Jerusalem, vastata, igne consumpta est. *Dabir*, quæ *Cariat-sepher* olim vocabatur, *Civitas Literarum*, ab *Othoniele* fratre *Calebi* minore occupata est, qui & *Azam* Calebi filiam, in victoriæ præmium, uxorem obtinuit, Benjaminitæ superiorem Hierosolymorum partem sorte adepti, Jebusæis pepercerunt indigenis, quos Deus extirpandos præceperat. Tribus quoque Manassis, Ephraim, Aser, Nephtali imposito Chananæis vectigali, ab impia Gente delenda manus abstinuerunt. Hinc fidei morumque corruptio, ex Chananæorum, Jebusæorum ac Pheresæorum consuetudine, juncta cum infidelibus ac sacrilegis amicitia, mixtaque connubia, defectio ad idololatriam, cultumque *Baal* & *Astaroth*, post obitum Seniorum, virorum scilicet pietate & auctoritate illustrium, qui *Moysi* & *Josue* semper adhæserant. (*Judicum* 1. 2.)

II. Cor-

Quo tempore Michæ idololatria, & bellum Madianiticum contigerint.

II. Corruptissimis hisce temporibus contigere, quæ postremis quinque Capitibus Libri Judicum narrantur de *Michæ* Ephraimitæ, & Danitarum idololatria, Bellum Benjamiticum, id est, contra Tribum Benjamin a Tribubus reliquis confectum, ob violatam & impotenti libidine extinctam juvenis Levitæ uxorem a Gabaonitis Tribus illius hominibus, qui & Levitam ipsum nefaria libidine violare conati fuerant. Quo bello Tribus Benjamin pene excisa est, exceptis viris circiter sexcentis, qui in solitudinem fugerant. Israelitæ juramento constricti ne filias suas illis uxores darent, quadringentas Virgines, ex cæde habitatorum Jabes Galaad reservatas, ipsis, pœnitentia & commiseratione ducti, tradiderunt: Quin etiam consenserunt Optimates, quibus tunc Reipublicæ cura incumbebat, ut proxima Solemnitate in Silo celebranda, ex Virginibus Israeliticis choros ducentibus tot raperent, quot ad copulanda matrimonia, & redintegrandam Tribum essent necessariæ. (*Judicum* 17. 18. 19. 20. 21.)

III. Quod autem ista Interregni tempore ante Judices contigerint, non post *Samsonis* Præfecturam, ut quidam Interpretes putant, multis probatur. Primo ex illis verbis Judicum 21. Vers. 24. *In diebus illis non erat Rex in Israel: sed unusquisque quod rectum videbatur, hoc faciebat.* Secundo, quia his temporibus *Tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea: Usque ad illum enim diem inter cæteras Tribus sortem non acceperat.* (Judicum 18. 1.) At verisimile non est quod Tribus Dan adeo numerosa tamdiu propria possessione caruerit. Si enim usque ad ætatem *Samsonis* nondum eam sibi vindicasset, certe sub *Samsone* illius Tribus Judice, viro fortissimo, eam obtinuisset. Tertio, quia Sacerdos Idoli *Michæ* erat *Jonathan* filius Gersam, Moysis nepos. Hic autem *Samsoni* superstes esse non potuit, nisi annos quinquaginta supra ducentos natus esset, cum tamen adolescens dicatur. (*Judicum* 18.) Quarto *Phinees* Summum gerebat Sacerdotium tempore belli Benjaminitici. (*Judicum* 20. Vers. 28.) Is autem ad *Samsonis* tempora non pervenit; alioqui annos quadringentos ætatis superasset. Quinto, *Castra Dan*, quæ a Danitarum expeditione Capit. 18. memorata nomen acceperunt, (*Judicum* 18. 12.) in *Samsonis* historia nominantur, (*Judicum* 13. 25.) Hæc itaque expeditio, & *Michæ* idololatria, quæ ipsam antecessit, ante tempora *Samsonis* contigit. Manifesta itaque in Historiarum istarum narratione ὑστερολογία agnoscenda est. Narrantur autem post mortem *Samsonis*, ne Judicum Gesta interrumperentur, quæ Scriptor Sacer imprimis scribenda sibi sumpserat.

ARTICULUS II.

De Judicum munere, numero, annisque Principatus.

Multiplex Hebræorum servitus.

I. CUm Israelitę ad Idololatriam defecissent, mixtisque cum Chananæis, Hethæis, Amorrhæis, Pheresæis, Hevęis, Jebusæisque conjugiis, *Baalim* & *Astaroth* servirent, Deus ipsos hostibus plectendos tradidit, & dura servitute opprimendos. Multiplex autem ipsorum servitus & oppressio fuit post obitum *Josue* usque ad *Saulem* Regem. *Assyriaca* sub *Chusan Rasathaim* Rege Mesopotamiæ, sive Syriæ, quæ duravit octo annis. (*Judicum* 3. 8.) 2. *Moabitica* sub *Eglone* Rege Moab, quæ duravit decem & octo annis. (*Judicum* 3. 14.) 3. *Chananæa*, sub *Jabin* Rege Chanaan, qui regnavit in Asor, quæ duravit annos viginti. *Judicum* 4. 2. 3.) 4. *Madianitica*, quæ duravit septem annis. (*Judicum* 6. 1. 2.) 5. *Ammonitica*, quæ duravit annos decem & octo. (*Judicum* 10. 8.) 6. *Philisthæa*, quæ duravit annos quadraginta. (*Judicum* 13. 1.) Suscitavit autem Dominus Judices qui populum suum a servitute & oppressione liberarent. Quam ob causam *Salvatores* appellantur. 2. Esdræ 9. 27. *Et tu de cœlo audisti, & secundum miserationes tuas multas dedisti eis Salvatores, qui salvarent eos de manu hostium.*

II. Judicum Principatus multis partibus a Regio distinctus erat. 1. Quod extraordinarius hic Magistratus esset, ut Romanorum Dictatores; cum hoc tamen discrimine, quod Romanus ille Magistratus temporaneus esset, hic vero perpetuus. 2. Quod afflatu immediato Spiritus Sancti, moribusque heroicis ac divinis agerentur. Judicum 3. 9. 10. *Et clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis Salvatorem, & liberavit eos, Othoniel*

niel videlicet filium Cenez, fratrem ejus minorem: fuitque in eo Spiritus Domini, & judicavit Israel. 3. Quod divino semper suffragio dati fuerint; non humanis titulis, successione, electione, jure belli, &c. Judicum 2. 18. *Cumque Deus judices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium*. 4. Quod successio in his non immediata, mediis sæpe Interregnis, servitutibus, oppressionibus. 5. Quod Judæorum regimen sub Judicibus Theocraticum esset, magis quam humanum, sicut & sub *Josue* & *Moyse*. Deus enim Regium nomen & potestatem inter Israelitas habebat, exercebatque; Duces autem ceteris, aut Judices, Magistratus erant a Deo instituti, & ejus nomine Rempublicam gerentes. Hinc Gedeon se Dei Vicarium dumtaxat & Administrum agnoscit. Judicum 7. 18. *Quando*, inquit, *personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate: DOMINO & GEDEONI*. Et Cap. 8. 22. *Non dominabor vestri* (inquit Gedeon) *nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus*. Hinc Deus ipse 1. *Regum* 8. 7. ait Samueli: *Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*. Sed de Judæorum regimine, antequam Regem haberent, plura in Dissertationibus. *Judicum Principatus a regio multiplici ratione distinctus.*

III. Munus Judicum erat, 1. Populum a servitute & oppressione liberare. 2. Bella gerere. 3. Jus Populo dicere, eorumque lites justa sententia dirimere. Cæterum nec novas Leges condere, nec tributa imponere, nec Regiis Insignibus uti poterant. Nec Reipublicæ erant Domini, sed Conservatores tantum & Custodes. Civilem & politicam potestatem a Deo secundam habebant non sacram, quæ penes Summos Sacerdotes erat. Potestas ipsorum quasi Monarchica erat, utpote penes unum; Aristocratia tamen temperata, qualis Ἄρχοντων apud Athenienses, & Ducum apud Venetos. In rebus etiam difficilioribus Seniorum Consilium a Deo *Numerorum* 11. 16. institutum exquirere tenebantur, in cæteris Legem Dei sequi, & juxta eam Populum gubernare; ita ut non tam ipsi, quam Deus, Deique Lex, Israelitarum Rempublicam regere censeretur. *Munus Judicum.*

IV. Ordinarius itaque sub Judicibus Magistratus erat penes Seniores Populi, alias *Sanhedrim*, quod *Josephus* Σανέδριν vocat. Hujus Consessus membra Seniores Septuaginta, sub uno Supremo Præside. Auctoritas summa, quamdiu nulli Reges, in quibuscumque non civilibus modo, sed & Ecclesiasticis, quoties nimirum de Lege, de Pseudoprophetis, de Summo Pontifice quæstio verteretur. Iis non præerat necessario Summus Hebræorum Pontifex, ut colligitur ex *Deuteronomii* 17. 12. ubi Summi Sacerdotis & Summi Judicis persona ac potestates distinguuntur. *Qui autem superbierit, nolens obedire SACERDOTIS IMPERIO, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & DECRETO JUDICIS, morietur homo ille*. Alia erant Consistoria seu Synedria subalterna, viginti triumviralia, & triumviralia, a quibus ad Synedrium Magnum appellabatur, illud in cæteris Urbibus, istud in oppidis & pagis, cum Synedrium Magnum in eo dumtaxat loco sederet, ubi erat Tabernaculum & Arca fœderis. De his legi potest *Seldenus*, Rabinicarum Traditionum, opinionumque, ac Hebræarum Antiquitatum diligens Scrutator, in Lib. *De Synedriis Veterum Hebræorum*. *Consilium Seniorum.*

V. Quindecim Judices numerantur: 1. *Othoniel*. 2. *Aod*. 3. *Samgar*. 4. *Barac* cum *Debbora*. 5. *Gedeon*. 6. *Abimelech*. 7. *Thola*. 8. *Jair*. 9. *Jephte*. 10. *Abesan*. 11. *Ahialon*. 12. *Abdon*. 13. *Samson*. 14. *Heli*. 15. *Samuel*. Annos Principatus eorum quod spectat, *Othoniel* Rempublicam gessit annis quadraginta. (Judicum 3. 2.) *Aod* annis octoginta. (Judicum 3. 30.) *Samgar* paucis mensibus. Neque enim tempus Magistratus ipsius notatur. (Judicium 3. 31.) *Barac* & *Debbora* annis quadraginta. (Judicum 8. 28.) *Abimelech* annis tribus. (Judicum 9. 22.) *Thola* annis viginti tribus. (Judicum 10. 2.) *Jair* annis viginti duobus. (Judicum 10. 3.) *Jephte* sex annis. (Judicum 12. 7.) *Abesan* septem annis. (Judicum 12. 9.) *Ahialon* annis decem. (Judicum 12. 2.) *Abdon* octo annis. (Judicum 12. 14.) *Samson* annis viginti. (Judicum 15. 20.) *Heli* annis quadraginta. (1. Regum 4. 18.) *Samuel* annis viginti & uno, qui in annis quadraginta *Saulis* Regno attributis (*Actuum* 13. 21.) includuntur. Quæstio movetur inter Eruditos de annis Interregnorum, oppressionis, servitutis, & quietis, utrum seorsim ab annis Judicum numerandi sint, an vero in iis includendi. *Judicum numerus, & tempus Principatus.*

Pro

Quo tempore Michæ idololatria, & bellum Madianiticum contigerint.

II. Corruptissimis hisce temporibus contigere, quæ postremis quinque Capitibus Libri Judicum narrantur de *Michæ* Ephraimitæ, & Danitarum idololatria, Bellum Benjamiticum, id est, contra Tribum Benjamin a Tribubus reliquis confectum, ob violatam & impotenti libidine extinctam juvenis Levitæ uxorem a Gabaonitis Tribus illius hominibus, qui & Levitam ipsum nefaria libidine violare conati fuerant. Quo bello Tribus Benjamin pene excisa est, exceptis viris circiter sexcentis, qui in solitudinem fugerant. Israelitæ juramento constricti ne filias suas illis uxores darent, quadringentas Virgines, ex cæde habitatorum Jabes Galaad reservatas, ipsis, pœnitentia & commiseratione ducti, tradiderunt: Quin etiam consenserunt Optimates, quibus tunc Reipublicæ cura incumbebat, ut proxima Solemnitate in Silo celebranda, ex Virginibus Israeliticis choros ducentibus tot raperent, quot ad copulanda matrimonia, & redintegrandam Tribum essent necessariæ. (*Judicum* 17. 18. 19. 20. 21.)

III. Quod autem ista Interregni tempore ante Judices contigerint, non post *Samsonis* Præfecturam, ut quidam Interpretes putant, multis probatur. Primo ex illis verbis Judicum 21. Vers. 24. *In diebus illis non erat Rex in Israel: sed unusquisque quod rectum videbatur, hoc faciebat*. Secundo, quia his temporibus *Tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea: Usque ad illum enim diem inter cæteras Tribus sortem non acceperat*. (Judicum 18. 1.) At verisimile non est quod Tribus Dan adeo numerosa tamdiu propria possessione caruerit. Si enim usque ad ætatem *Samsonis* nondum eam sibi vindicasset, certe sub *Samsone* illius Tribus Judice, viro fortissimo, eam obtinuisset. Tertio, quia Sacerdos Idoli *Michæ* erat *Jonathan* filius Gersam, Moysis nepos. Hic autem *Samsoni* superstes esse non potuit, nisi annos quinquaginta supra ducentos natus esset, cum tamen adolescens dicatur. (*Judicum* 18.) Quarto *Phinees* Summum gerebat Sacerdotium tempore belli Benjaminitici. (*Judicum* 20. Vers. 28.) Is autem ad *Samsonis* tempora non pervenit; alioqui annos quadringentos ætatis superasset. Quinto, *Castra Dan*, quæ a Danitarum expeditione Capit. 18. memorata nomen acceperunt, (*Judicum* 18. 12.) in *Samsonis* historia nominantur, (*Judicum* 13. 25.) Hæc itaque expeditio, & *Michæ* idololatria, quæ ipsam antecessit, ante tempora *Samsonis* contigit. Manifesta itaque in Historiarum istarum narratione ὑστερολογία agnoscenda est. Narrantur autem post mortem *Samsonis*, ne Judicum Gesta interrumperentur, quæ Scriptor Sacer imprimis scribenda sibi sumpserat.

ARTICULUS II.

De Judicum munere, numero, annisque Principatus.

Multiplex Hebræorum servitus.

I. CUm Israelitę ad Idololatriam defecissent, mixtisque cum Chananæis, Hethæis, Amorrhæis, Pheresæis, Hevęis, Jebusæisque conjugiis, *Baalim* & *Astaroth* servirent, Deus ipsos hostibus plectendos tradidit, & dura servitute opprimendos. Multiplex autem ipsorum servitus & oppressio fuit post obitum *Josue* usque ad *Saulem* Regem. *Assyriaca* sub *Chusan Rasathaim* Rege Mesopotamiæ, sive Syriæ, quæ duravit octo annis. (*Judicum* 3. 8.) 2. *Moabitica* sub *Eglone* Rege Moab, quæ duravit decem & octo annis. (*Judicum* 3. 14.) 3. *Chananæa*, sub *Jabin* Rege Chanaan, qui regnavit in Asor, quæ duravit annos viginti. *Judicum* 4. 2. 3.) 4. *Madianitica*, quæ duravit septem annis. (*Judicum* 6. 1. 2.) 5. *Ammonitica*, quæ duravit annos decem & octo. (*Judicum* 10. 8.) 6. *Philistæa*, quæ duravit annos quadraginta. (*Judicum* 13. 1.) Suscitavit autem Dominus Judices qui populum suum a servitute & oppressione liberarent. Quam ob causam *Salvatores* appellantur. 2. Esdræ 9. 27. *Et tu de cœlo audisti, & secundum miserationes tuas multas dedisti eis Salvatores, qui salvarent eos de manu hostium*.

II. Judicum Principatus multis partibus a Regio distinctus erat. 1. Quod extraordinarius hic Magistratus esset, ut Romanorum Dictatores; cum hoc tamen discrimine, quod Romanus ille Magistratus temporaneus esset, hic vero perpetuus. 2. Quod afflatu immediato Spiritus Sancti, moribusque heroicis ac divinis agerentur. Judicum 3. 9. 10. *Et clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis Salvatorem, & liberavit eos, Othoniel*

niel videlicet filium Cenez, fratrem ejus minorem: fuitque in eo Spiritus Domini, & judicavit Israel. 3. Quod divino semper suffragio dati fuerint; non humanis titulis, successione, electione, jure belli, &c. Judicum 2. 18. *Cumque Deus judices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium*. 4. Quod successio in his non immediata, mediis sæpe Interregnis, servitutibus, oppressionibus. 5. Quod Judæorum regimen sub Judicibus Theocraticum esset, magis quam humanum, sicut & sub *Josue* & *Moyse*. Deus enim Regium nomen & potestatem inter Israelitas habebat, exercebatque; Duces autem ceteris, aut Judices, Magistratus erant a Deo instituti, & ejus nomine Rempublicam gerentes. Hinc Gedeon se Dei Vicarium dumtaxat & Administrum agnoscit. Judicum 7. 18. *Quando*, inquit, *personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate: DOMINO & GEDEONI*. Et Cap. 8. 22. *Non dominabor vestri* (inquit Gedeon) *nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus*. Hinc Deus ipse 1. *Regum* 8. 7. ait Samueli: *Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*. Sed de Judæorum regimine, antequam Regem haberent, plura in Dissertationibus. *Judicum Principatus a regio multiplici ratione distinctus.*

III. Munus Judicum erat, 1. Populum a servitute & oppressione liberare. 2. Bella gerere. 3. Jus Populo dicere, eorumque lites justa sententia dirimere. Cæterum nec novas Leges condere, nec tributa imponere, nec Regiis Insignibus uti poterant. Nec Reipublicæ erant Domini, sed Conservatores tantum & Custodes. Civilem & politicam potestatem a Deo secundam habebant non sacram, quæ penes Summos Sacerdotes erat. Potestas ipsorum quasi Monarchica erat, utpote penes unum; Aristocratia tamen temperata, qualis Ἄρχοντων apud Athenienses, & Ducum apud Venetos. In rebus etiam difficilioribus Seniorum Consilium a Deo *Numerorum* 11. 16. institutum exquirere tenebantur, in cæteris Legem Dei sequi, & juxta eam Populum gubernare; ita ut non tam ipsi, quam Deus, Deique Lex, Israelitarum Rempublicam regere censeretur. *Munus Judicum.*

IV. Ordinarius itaque sub Judicibus Magistratus erat penes Seniores Populi, alias *Sanhedrim*, quod *Josephus* Σανέδριον vocat. Hujus Consessus membra Seniores Septuaginta, sub uno Supremo Præside. Auctoritas summa, quamdiu nulli Reges, in quibuscumque non civilibus modo, sed & Ecclesiasticis, quoties nimirum de Lege, de Pseudoprophetis, de Summo Pontifice quæstio verteretur. Iis non præerat necessario Summus Hebræorum Pontifex, ut colligitur ex *Deuteronomii* 17. 12. ubi Summi Sacerdotis & Summi Judicis persona ac potestates distinguuntur. *Qui autem superbierit, nolens obedire SACERDOTIS IMPERIO, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & DECRETO JUDICIS, morietur homo ille*. Alia erant Consistoria seu Synedria subalterna, viginti triumviralia, & triumviralia, a quibus ad Synedrium Magnum appellabatur, illud in cæteris Urbibus, istud in oppidis & pagis, cum Synedrium Magnum in eo dumtaxat loco sederet, ubi erat Tabernaculum & Arca fœderis. De his legi potest *Seldenus*, Rabinicarum Traditionum, opinionumque, ac Hebræarum Antiquitatum diligens Scrutator, in Lib. *De Synedriis Veterum Hebræorum*. *Consilium Seniorum.*

V. Quindecim Judices numerantur: 1. *Othoniel*. 2. *Aod*. 3. *Samgar*. 4. *Barac* cum *Debbora*. 5. *Gedeon*. 6. *Abimelech*. 7. *Thola*. 8. *Jair*. 9. *Jephte*. 10. *Abesan*. 11. *Ahialon*. 12. *Abdon*. 13. *Samson*. 14. *Heli*. 15. *Samuel*. Annos Principatus eorum quod spectat, *Othoniel* Rempublicam gessit annis quadraginta. (Judicum 3. 2.) *Aod* annis octoginta. (Judicum 3. 30.) *Samgar* paucis mensibus. Neque enim tempus Magistratus ipsius notatur. (Judicum 3. 31.) *Barac* & *Debbora* annis quadraginta. (Judicum 8. 28.) *Abimelech* annis tribus. (Judicum 9. 22.) *Thola* annis viginti tribus. (Judicum 10. 2.) *Jair* annis viginti duobus. (Judicum 10. 3.) *Jephte* sex annis. (Judicum 12. 7.) *Abesan* septem annis. (Judicum 12. 9.) *Ahialon* annis decem. (Judicum 12. 2.) *Abdon* octo annis. (Judicum 12. 14.) *Samson* annis viginti. (Judicum 15. 20.) *Heli* annis quadraginta. (1. Regum 4. 18.) *Samuel* annis viginti & uno, qui in annis quadraginta *Saulis* Regno attributis (*Actuum* 13. 21.) includuntur. Quæstio movetur inter Eruditos de annis Interregnorum, oppressionis, servitutis, & quietis, utrum seorsim ab annis Judicum numerandi sint, an vero in iis includendi. *Judicum numerus, & tempus Principatus.*

Pro

Pro prima Sententia pugnant *Vossius*, *Capellus*, *Petavius* Lib. 9. *De Doctrina Temporum*, Cap. 32. & 33. *Possinus Diallectici Genealogici*, Cap. 19. *Nicolaus Abramus* in *Pharo Veteris Testamenti* Lib. 10. Cap. 5. *Codomanus Chronologiæ Lib.* 12. *Quæst.* 16. & ante hos omnes *Melchior Canus* Lib. 11. *De Locis Theologicis*, Cap. 5. Sententiam posteriorem defendunt *Torniellus*, *Salianus* ad annum Mundi 2640. *Ribera* Lib. 1. *De Templo* Cap. 1. *Cornelius a Lapide*, in Cap. 3. Libri Judicum, aliique recentiores Scripturæ Sacræ Interpretes, *Usserius Chronologiæ Sacræ* Cap. 12. & 13. *Eusebium* ducem secuti. Quam Sententiam probabiliorem arbitramur. Sed de hac Quęstione suo loco disseremus, cum non sit hujus Compendii.

ARTICULUS III.

De Gestis Judicum.

Othoniel. I. IN serie Judicum primus occurrit *Othoniel* filius *Cenez*, fratre *Caleb* minor, idemque gener, ut constat ex *Josue* 15. 17. & *Judicum* 1. 13. Unde vel uterinus dumtaxat frater *Caleb* fuerit, ex eadem matre a *Cenezo* genitus, ex qua *Caleb* a *Jephone*; ut post *Theodoretum* censet *Andreas Masius*; vel mendum in Vulgata Versione sit oportet, *Josue* 15. 17. & *Judicum* 3. 9. & legendum *Othoniel filius Cenez*, *fratris Caleb minoris*, ut habent in utroque loco Versio 70. Interpretum, Chaldæa Paraphrasis, Versiones Syriaca, & Arabica. Erat autem *Othoniel*, quem *Josephus* Lib. 5. *Antiquitatum* Cap. 4. *Cenizum* perperam appellat, e Tribu Juda oriundus. Hic *Chusane Rasathaim* Rege Mesopotamiæ seu Assyriorum debellato, populum Israeliticum in libertatem restituit. (*Judicum* 3. 10.)

Adon; II. Post *Othonielem*, Israelitici Populi Judex fuit *Aod* filius *Geræ*, e Tribu Benjamin. Hic *Salvator*, id est, vindex Populi a Deo suscitatus, simulata legatione, *Eglonem* Moabitarum Regem, Israelitas duraservitute opprimentem, in cœnaculo interemit. Deinde prudenti fuga elapsus, Israelitarum copiis in Monte Ephraim collectis, decem millia fortissimorum Moabitarum internecione delevit. (*Judicum* 3.)

Samgar. III. Post *Aodum*, Judiciariam apud Israelitas Præfecturam gessit *Samgar* filius *Anath*, qui sexcentos Philisthæos vomere percussit, Populumque Dei defendit. (*Judicum* 3. 31.)

Debbora & Barac. IV. *Samgarum* in Judicum serie sequuntur *Debbora* Prophetissa uxor *Lapidoth*, quam verę & proprie Judicem fuisse, in Dissertationibus ostendemus contra *Tostatum*, *Cajetanum*, *Serrarium*, & alios Recentiores: *& Barac* Abinoami filius, de Tribu Nephtali. Is decem millibus lectissimorum militum ex Tribubus *Nephtali* & *Zabulon* collectis contra *Sisaram* Principem Exercitus *Jabin* Regis Chanaan, *Debbora* comite, progressus est, eumque cum Exercitu profligavit juxta *Aquas Maggedo*. *Sisaram* fuga elapsum *Jael* uxor *Heberis* Cinæi in tentorium suum allexit, potuque lactis sopitum, adacto in tempora trabali clavo interemit. *Debbora* epinicio Carmine victoriam celebravit. (*Judicum* 4. 5.)

V. Israelitis sub Madianitarum servitute gementibus, *Gedeon* filius *Joas*, ex Tribu Manasse, vir fortissimus, cum frumentum in torculari trituraret, ad liberandum Populum a Deo per Angelum vocatus est. Excusantem, quod ex imbecilliori Tribu ortus, & *in domo patris sui minimus* esset, Angelus securum reddidit, auxilium cœleste pollicitus: Quin etiam ejus vocationem miraculo confirmavit. Cum enim *Gedeon* coctum hœdum, & azymos panes Deo offerendos ipsi tradidisset, iis extrema virga ab Angelo tactis, erupit ignis de petra, oblataque penitus assumpsit. Angeli visione perterritus, bono esse animo a Domino jussus est, dicente: *Pax tecum: Ne timeas*, *non morieris*. Quamobrem erexit illic Altare, eique nomen indidit: *Domini pax*. Inde, jubente Deo Aram *Baal* in Ephra oppido suo destruxit, lucumque succidit. Quamobrem in ipsum commoti Populares, a *Joas* ejus patre postularunt, ut eum ad mortem produceret. Quibus ille respondit: *Numquid ultores estis Baal*, *ut pugnetis pro eo? Si Deus est*, *vindicet se de eo qui suffodit Aram ejus*. Ex quo *Gedeon* vocatus est *Jerobaal*, quasi *Jarud Baal*, id est, *Litigans*, *certans cum Baal*. Ea tempestate Madianitæ, Amalecitæ, finitimæque Gentes, trajecto Jordane, in Valle Jezrael castra posuerunt, junctis

Signum Roris in vellere.

viri-

viribus in Israelitas irrupturi. *Gedeon* Spiritu Domini confirmatus, coacto Exercitu ex Abiezeris domo, ex tota Tribu Manassis, necnon ex Tribubus Aseris, Zabulonis, & Nephtali, novum a Deo signum, quasi victoriæ de hostibus reportandæ certissimum pignus, Rorem in vellere postulavit, impetravit; non quod ipse dubitaret, *Spiritu* scilicet *Dei indutus*, & *ob fidem* ab Apostolo commendatus; sed ut Commilitonum animos ad fidem spemque erigeret. (*Judicum 6.*)

Mysterii præterea significatione in signi istius postulatione *Theodoretus* agnoscit, Quæstione 15. in Judices. *Postulavit primo Gedeon*, inquit, *ut Rore perfunderetur vellus, tota vero terra sicca permaneret: Post hæc autem ut humectaretur terra, solum autem vellus rore careret. Quæ verba innuunt, Israelitas olim quidem gratia potitos esse, sicuti vellus rore: Postea vero universam hominum naturam adeptam esse spiritalia dona, quibus tanquam Rore vellus, Israel privatus est.* Filii Dei in Virginem illapsum, incarnationisque admirabile Mysterium hoc Roris in vellere signo expressum, Sancti Patres, & Ecclesia ipsa in sacris Officiis docent. In hostes progressi, ad Fontem *Harad* castra posuerunt. Triginta & duorum millium Exercitus erat; sed Deus numerum imminui voluit, ne Israelitæ viribus suis victoriam tribuerent. Deo itaque jubente, *Gedeon* per omnes ordines denuntiavit voce præconis, ut qui *formidolosus* & *timidus* esset, in domum reverteretur. Cum duo & viginti millia sponte recessissent, reliquum decem millium virorum numerum adhuc imminui Deo placuit. *Gedeoni* ad vicinum Amnem copias ducere præcepit; Quotquot aquam concava manu haustam canum instar lingerent, hos pro electis haberi: pro ignavis autem & bello ineptis, qui proni flexis poplitibus biberent. Ita vulgo intelligunt Scripturæ Interpretes. At *Theodoretus Quæstione 15. in Judices*, trecentos illos, qui more canum lamberunt aquas manu ori admota, *ignavos & socordes* fuisse ait, ideoque a *Gedeone* electos, *ut omnibus perspectum esset divinum auxilium*. Quo etiam modo Christus per 12. Piscatores Dæmonum exercitum fudit, & salutem hominum procuravit. Unde *Isaia* illa cum istis componens, ait: *Jugum oneris ejus, & virgam humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian.* (Isaiæ 9. 4.) Sicut enim hoc loco nudis usus est Militibus, sinistra quidem gestantibus lucernas in urnis latentes, dextra vero tubas: *Ita sacros Apostolos misit nudos in universam terram, ferentes lucernam miraculorum, & predicationum tubam.* Similiter *Josephus* eos, qui more canis aquam lambuerant, velut ignavos a Gedeone electos, ceteros velut fortes & bellicosos rejectos scribit, Lib. 5. *Antiquitatum Cap.* 8. Ut ut est, e decem millibus hac arte probatis trecenti dumtaxat Commilitones *Gedeoni* relicti sunt, quibus hostes numero infinitos erat profligaturus. In eorum castra Dei jussu descendens, quemdam Excubitorum audivit socio suo somnium narrantem, his fere verbis: *Videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volvi, & in castra Madian descendere: Cumque pervenisset ad Tabernaculum, percussit illud atque subvertit, & terræ funditus coæquavit.* Is cui loquebatur, somnium superno quodam instinctu interpretatus: *Non est hoc aliud*, inquit, *nisi gladius Gedeonis filii Joas viri Israelitæ: Tradidit enim Dominus in manus ejus Madian, & omnia castra ejus.* Horum auditu *Gedeon* confirmatus, trecentos viros, in tres ordines distributos, tubis, lagenis vacuis, ac lampadibus in medio lagenarum accensis instructos, nocte concubia in castra hostilia produxit. Per gyrum castrorum dispositi, cum buccinarum clangore, simul & collisarum hydriarum fragore, fulgoreque lampadum, quas manibus tenebant, necnon ingeminatis clamoribus: *Gladius Domini & Gedeonis*, hostes terruissent, eorum Exercitum novo bellandi genere fuderunt. Fugientes Madianitas insecuti Ephraimitæ, Principes eorum *Oreb* & *Zeb* interemerunt, eorumque capita ad Gedeonem trans Jordanem detulerunt. (*Judicum 8.*) *Gedon* vero placatis Ephraimitis, ægre ferentibus quod ad Expeditionem primum vocati non fuissent, Jordanem transiens, Madianitarum reliquias profligavit, eorumque Exercitum jam centum viginti millibus Bellatorum imminutum delevit; Soccothanos & Phanuelitas, qui copiis Israeliticis commeatum denegaverant, castigavit, duosque Reges Madianiticos *Zebee* & *Salmana* interfecit. Parta demum tam insigni victoria, Imperium sibi suisque posteris ultro ab Israelitis oblatum modeste recusavit, dicens: *Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus.* Inaures dumtaxat aureas, & torques aureas camelorum ex hostium manubiis postulavit,

Gedeonis admirabilis pugna contra Madianitas.

vit, ex quibus *Ephod* conflavit, genus vestis Summo Sacerdoti proprium seu superhumerale, quod velut æternum partæ victoriæ monumentum *Ophræ* reliquit. Id autem postea Israelitis idololatriæ occasio extitit, ipsique *Gedeoni*, & omni domui ejus factum est in ruinam. (*Judicum* 8.) *Contra Legem* fuisse illud *Gedeonis* factum cum ad solum cultum Deo exhibendum in Tabernaculo fœderis, & ad solum Summi Sacerdotis usum, id genus sacræ vestis fieri liceret, *S. Augustinus Quæstione* 41. *in Judices*, & *Theodoretus Quæstione* 17. arbitrantur. *Gedeonis tamen intentionem* hic excusat, *quæ minime vergebat ad impietatem*. Imprudentiæ igitur, non idololatriæ reus fuerit, quamvis Populus eo monumento ad idololatriam postea sit abusus. Madianitis profligatis, *Gedeon* in domum suam reversus est, vixitque parta immortali gloria, & numerosa prole felix. Septuaginta namque filios habuit ex legitimis uxoribus, præter *Abimelechum* ex concubina genitum. Mortuus est in senectute bona, & in tumulo *Joas* patris sui, in *Ephra* sepultus. (*Judicum* 8.)

Abimelechi Gedeonis filii tyrannis.

VI. *Abimelech* Regnum, quod Pater recusaverat, affectans, septuaginta fratres suos super lapidem unum interfecit. *Abimelecho* Sichimitarum opera Rege constituto, *Joathan* filiorum *Gedeonis* natu minimus, qui solus manus ipsius evaserat, e vertice Montis Garizim de injuria Domui paternæ illata cum Sichimitis expostulavit, propositoque insigni Apologo, seu Parabola, ruinam eorum prædixit: Tum fuga se proripiens, *Beræ* tutus habitavit. Cum triennio super Israelem tyrannidem exercuisset *Abimelech*, Gaal filius *Obed* cum Sichimitis conjurationem adversus eum iniit, qua per *Zebulem* detecta, *Sichem* diruta est, & sale seminata, incolis internecione deletis, & Fanum Dei ipsorum *Berith* igne succensum. Inde vero ad oppidum *Thebes* obsidendum progressus *Abimelech*, fragmento lapidis molaris a muliere projecto primum vulneratus, Armigero suo jussit ut illum ferro confoderet: *Ne forte dicatur*, inquit, *quod a femina interfectus sim*. Ab ipso itaque mucrone confixus interiit. (*Judicum* 9.)

Thola.

VII. Post *Abimelechi* mortem, Judex constitutus est *Thola* filius *Phua* Patrui *Abimelech*, de Tribu *Issachar*. Samire, ubi habitaverat, in Monte Ephraim sepultus est. (*Judicum* 10. 1. 2.)

Jair.

VIII. *Tholæ* successit *Jair* Galaadites, e Tribu Manassis ultra Jordanem, qui triginta filios habuit totidem civitatum Principes, quæ ex ejus nomine appellatæ sunt *Havot-Jair*, id est, Oppida Jair. (*Judicum* 10. 3. 4.) Sepultus est Camone.

Jephte.

IX. Seniores Galaad Ammonitica servitute oppressi, *Jephte* Galaaditem, filium meretricis, e paterna domo a fratribus, quos *Galaad* ex justa uxore susceperat, ejectum, ceteroquin virum fortissimum & bellatorem, Populi, & Exercitus Israelitici Ducem ac Judicem constituerunt. Is Ammonitas, rationibus prius frustra tentatos, signis collatis debellavit. Antequam prælium committeret, votum nuncupavit, se illud in holocaustum Deo oblaturum quod parta victoria primum occurreret. Rediens filiam unicam obviam habuit, quam Deo mactavit, temerarii voti religione se obstrictum arbitratus. Sed de voto *Jephte* suo loco disseremus, expendemusque, an legitimum prudensque fuerit? An religiose impletum? An virginis consecratione, ut quibusdam placuit, an mactatione cruenta? Interim Ephraimitæ irati quod *Jephte* sine illis expeditionem in Ammonitas fecisset, in Galaaditidem armati irruperunt. *Jephtè* coacto Exercitu cum illis congressus, hostium quadraginta duo millia cæcidit. Sermone proditi Ephramitæ, in Jordanis transitu perierunt, cum vocem *Schibboleth*, quæ *Spicam* sonat, pronuntiare non possent, sed vice illius *Sibboleth* efferent. Post sex annos Principatus defunctus *Jephte*, in Galaad civitate sua sepultus est. (*Judicum* 11. 12.)

Abesan.

X. Defuncto *Jephte*, *Abesan* Bethleemita, ex Tribu Juda, triginta filiis & filiabus totidem, generisque velut præsidio quodam munitus Israelem tranquillis temporibus judicavit. (*Judicum* 12. 8. 9.)

Ahialon.

XI. Mortuo *Abesan*, & Bethleemi sepulto, successit *Ahialon* ex Tribu Zabulonis. Hunc *Elonem* & *Aodum* appellant alii, corruptis, ut fieri solet vocabulis. Hujus annos decem prætermisit *Eusebius*, tanquam in 70. Interpretum Editione non repertos. Sic enim ille in Chronico: *Post Esebon*, (ita *Abesanem* vocat) *in Libro Hebræorum fertur Judex Elon rexisse Populum annis decem, qui non habentur apud 70. Interpretes*. Et eum secutus *Beda* Libro *De Temporibus*, ait: *Hic cum annis decem suis in 70. Interpre-*

pre-

pretibus non habetur. Contra tamen, *Anianus* Alexandrinus Monachus *Eusebium* incusat, quod *Aodum judicantem Israel annis decem non recensuerit, quem 70. Interpretes undecimo inter Judices loco posuerunt*. Ita refert *Georgius Syncellus in Chronologia*, pag. 36. Et sane *Abialonem* nostri non solum Codices omnes Græci habent, sed illi etiam quibus usi sunt *Theophilus Antiochenus Lib. 1. ad Autolycum*, & *Eusebius ipse*, *Lib. 10. De Præparatione Evangelica*, Cap. 14.

XII. *Abialoni* defuncto & in Terra Zabulonis sepulto successit *Abdon* filius *Illelis Pharatonitæ*, de Tribu Ephraim, quadraginta filiis, & triginta nepotibus auctus. Qui cum Israelem pacifice rexisset, diem obiit, & Pharatone in monte Amalec sepultus est. (*Judicum* 12. 13. 14. 15.) *Abdon.*

XIII. *Samson* vindicandis a Philistæorum longa servitute Israelitis a Deo destinatus, patre *Manue* ex Tribu Dan, sterili matre, Angelo ortum ejus nunciante nascitur. Ab infantia Deo consecratus, comam nutrivit, vinum & siceram non bibit, Nazaræorum instar, ut Angelus edixerat, (*Judicum* 13.) Philistææ mulieris amore captus, eam in Thamnata duxit uxorem, interimque obvium leonem nudis manibus in frusta discerpsit, & post aliquot dies reversus examen apum, favumque mellis in ejus ore invenit. Id occasionem præbuit proponendi Ænigma triginta Sodalibus suis in nuptiali convivio: *De comedente exivit cibus, & de forti egressa est dulcedo*. Philistæis Juvenibus arcanum Ænigmatis sensum uxor prodidit, quod blanditiis ac lacrymis a viro extorserat. *Samson* perfidiam execratus, domo abscessit, relicta apud patrem conjuge. Illa vicissim Maritum aversata, uni ex pronubis ejus & amicis copulata est. (*Judicum* 14.) Quod opprobrium ultus est Samson segetibus, vineis, & oliveris Philistæorum incensis consumptisque. Id mira trecentarum vulpium copulatione perfecit, quarum caudis cum faces nodo adstrinxisset, eas in ostium agros immisit. Ingentem præterea cladem intulit Philistæis. Mox ut ab ipsorum insidiis se tueretur, *Etam* Arcem Judææ munitissimam se recepit. Judæi Philistæis urgentibus victum *Samsonem* tradunt. Ille ruptis vinculis & arrepta asini mandibula mille hostium cervices atterit. Siti, post victoriam, vexatus, Dei implorat opem. Mox e dente molari asini, cujus maxillam abjecerat, scaturiente fonte sitim sedat, viresque reficit. (*Judicum* 15.) Divina hæc virtute facta, quicquid profani rideant, ex eo constat, quod Spiritus Domini esset cum Samsone. (*Judicium* 13. 25. 14. 19. 15. 14.) & a *S. Paulo* inter eos celebretur, qui *Per fidem vicerunt Regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones*. (*Ad Hebræos* 11.) Si quæratur unde *Samson* tot numero vulpes nactus fuerit, respondetur primo, Magnam in Palæstina fuisse vulpium copiam. Unde *David* de suis hostibus Psalmo 62. 2. *Partes vulpium erunt*. Et Salomon Canticorum 2. 15. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas*. Et *Jeremias* Threnorum 5. 18. *Propter Montem Sion quia disperiit, vulpes ambulaverunt in eo*. Proinde multa Palæstinæ loca, aut finitima, nomen a vulpibus habuerunt, ut 1. *Regum* 15. 17. *Terra Sual*, id est, *Terra Vulpis*, & *Hasersual*, id est, *Castrum Vulpis*, Judę Urbs, *Josue* 13. 28. vel Simeonis, *Josue* 19. 3. & 1. *Paralipomenon* 4. 28. & 2. *Esdræ* 11. 27. Secundo vulpium nomen potuit etiam complecti thoes, animal vulpi simillimum, & in Judæa valde frequens, maxime in Palæstina[a], & circa Cæsaream, atque ita gregarium, ut quandoque ducentos thoas in unum gregem convenire testetur *Bellonius*, ita ut nullo negotio capi potuerint plurimi. Tertio, non dicitur *Samson* numerosam hanc vulpium turmam una aut altera die cepisse. Potuit igitur tota hebdomas, aut mensis unus in eam venationem insumi. Quarto, licet insignis venator potuerit esse Samson, non est necesse ut quis sibi persuadeat, eum trecentas illas vulpes solum, & per se cepisse. Potuit id per amicos facere, aut suæ Tribus vel Gentis hominibus publicam vulpium venationem indicere. Ita hanc Quæstiunculam solvit *Bochartus* Lib. 3. *Hierozoici* Capit. 13.

Samson. *Vulpes Samsonis. Unde tantus vulpium numerus?*

Quod spectat factum *Samsonis* alterum, cædem scilicet mille Philistæorum Asini maxillam editam, minime etiam incredibile est, cum Domino Exercituum propugnante id præstiterit. Sic antea *Samgar* sexcentos hostes vomere percussit, *Judicum* 3. 31. sic postea *Jesbaam* primus fortium Davidis, viros *octingentos interfecit impetu uno*. (2. Regum 23. 8.) Idque Deus in suo nomine contra hostes Populi sui pugnaturis pollicitus est, Josue 23. 8. *Unus ex vobis persequetur hostium mille viros; quia Dominus Deus vester*

Philistæi a Samsone Asini maxilla cæsi.

vester pro vobis ipse pugnabit , sicut pollicitus est . Hanc victoriam Propugnatori Populi sui Deo *Samson* acceptam tulit, ipsum invocans, ut jam accepto beneficio alterum adderet, ac siti laboranti subveniret, Judicum 15. 18. *Clamavit ad Dominum, & ait: Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam : Siti morior, incidamque in manus Incircumcisorum* . Samsonis precibus Deus annuens, fontem ex Asini maxilla eduxit. Quod certe eadem virtute fieri potuisse , qua ex rupe aquæ eruperunt, & farina crevit in hydria , & oleum in lecytho Viduæ Sareptanæ , nemo nisi impius negaverit. Hunc fontem etiamnum in Palæstina ostendi nonnulli scribunt . Ita *S. Hieronymus* in Epitaphio Paulæ Epistola 27. *Transibo*, inquit, *ad Ægyptum & in Sochot, atque ad fontem Samson, quem de molari maxillæ dente produxit, subsistam parumper, & arentia ora colluam*. Et *Michael Glycas* scribit , *Hunc fontem in hodiernum usque diem in Eleutheropolis suburbano conspici , & Fontem Maxillæ nuncupari*. Sed fontem qui pro *Samsonis* fonte ostenditur, ab eo diversum esse, Viri Eruditi contendunt, quia fons *Samsonis* e maxilla ortus est, & alter ille a terra oritur. Unius origo miraculosa fuit, altera est naturalis. Unus fluxit ad momentum, manat alter perenni fluxu. Cum enim non soleat Deus miracula exhibere, nisi quantum necesse est, postquam *Samson* sedavit sitim, & abunde potus ex eo loco discessit ; quorsum durasset miraculum , & in loco fortasse deserto, nullo inspectante, ex maxilla exsudasset inutilis humor ? Manna e cœlo pluere cessavisse quis nescit , cum vesci terræ frugibus cœperunt Israelitæ ? (*Josue* 5. 12.) Neque farinam amplius in hydria crevisse oleumque in lecytho , cum Deus dedit pluviam super terram ? (*3. Regum* 17. 14.) Nomen loci memoriam miraculi refricat . Ab eo enim eventu appellatus est *Fons invocantis de maxilla* . (Judicum 15. 19.)

Fons ex Asini maxilla scaturiens. An perendis?

Samson a Dalila proditus.

Post aliquot annos *Samson* Gazan Urbem profectus, cum ad Meretricem accessisset, media nocte consurgens, structas a Philistæis insidias declinavit, portas Urbis, quas observaverant, ipsum ut exire volentem opprimerent , cum postibus avulsas in Montis proximi verticem humeris deferens. Paulo post *Dalilæ* Meretricis amore captus, ab ipsa Philisthæis proditus est, cum ei Nazaræatus capillitium , in quo robur ejus residere dixerat, super genua sua dormienti abrasisset. Philistæi inermem jam ac imbecillum hostem, effossis oculis, injectisque compedibus Gazam abduxerunt, & in pistrinum detruserunt . Sed postmodum crescentibus Capillis , viribusque recuperatis , *Dagonis* Templum in quod Philistæorum Primores omnes, & maxima populi turba convenerant, in pompam productus ut ipsi post epulas illuderent, columnis concussis dejecit , hostesque Ædificii ruina oppressit suo sepultus triumpho : *Multoque plures interfecit moriens, quam vivus occiderat* . (Judicum 16.) De *Samsonis* pœnitentia & morte sancta in Dissertationibus agemus . Ejus corpus e mediis ruinis erutum cognati ipsius in paternum sepulcrum inter *Saraa* & *Esthaol* intulerunt. (*Judicum 16.*)

XIV. Mortuo *Samsone* , Judex constitutus est *Heli* Summus Pontifex, non ex *Eleazaro* Primogenito *Aaron*, sed ex *Ithamare* genus ducens. Eo gubernante calamitosissimus fuit Ecclesiæ & Reipublicæ Israeliticæ status . Cum enim senio gravior & pene oculis orbus Sacrorum Ministerium in filios suos *Ophnim* & *Phineem* transtulisset , illi partim Sacrilegio , partim effræni libidine , & promiscuis adulteriis cum Matronis ad ostium Tabernaculi excubantibus, contumacia denique in patrem ipsos levius increpantem, Numinis iram in suam domum , totamque Gentem Israeliticam concitarunt . Samuelem Patre *Elcana* de Tribu Levi genitum, *Annæ* Matris sterilis precibus a Deo datum, & ab eadem voto obstricta Deo redditum, ac Tabernaculi Ministerio a pueritia consecratum, Dominus secretorum suorum fide dignatus est , noctuque quater vocato jussit ut Sententiam in *Heli* domumque ejus latam ob crimina filiorum , nimiamque patris erga ipsos indulgentiam , illi suo nomine denuntiaret . His autem verbis concepta erat: *In die illa suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus : Incipiam & complebo. Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus in æternum , propter iniquitatem , eo quod noverat indigne agere filios suos , & non corripuerit eos , Idcirco juravi domui Heli , quod non expietur iniquitas domus ejus victimis & muneribus usque in æternum*. (1. Reg. 1. 2. 3.) *Heli* Puero jam Prophetæ non succensuit, sed Dei justitiam adorans ait: *Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat*. Terribi-

ribilis Oraculi veritatem probavit eventus. Israelitæ a Philisthæis duplici prælio cæsi ad triginta quatuor millia virorum: Arca Sacrum Judaicæ Gentis Palladium e Tabernaculo in castra delata, ab hostibus capta est; *Ophni*, & *Phinees* Sacerdotes, filii Heli, occisi. Quarum rerum nuntio percussus *Heli*, de sede retrorsum lapsus, fracta cervice mortuus est, anno ætatis nonagesimo octavo, Præfecturæ quadragesimo. Nurus quoque ejus, uxor *Phinees Ichabodem* enixa, animam exhalavit. (1. *Regum* 4.)

Varia Arcæ translationes, & miracula ad ejus præsentiam facta.

Philistæi, parta victoria, Arcam Azotum primo delatam in Templo *Dagon*, juxta idolum collocarunt, velut spolium falso Numini sacrum. Sed simulacrum coram ea semel iterumque concidit, capite, manibusque truncatum. Mox Deus Azotios fœdo ulcere in fœdissima corporis parte percussit, muresque vastatores in villas & agros finitimos immisit. Inde ad Gethæos & Accaronitas Arca translata, cum similes plagas inferret, post septem tandem Mensium moram, de Sacerdotum suorum consilio, ipsam ad Israelitas Betsamem remiserunt, plaustro novo impositam, cui duæ vaccæ injuges, ac fœtæ, id est, quæ vitulos lactabant, adjunctæ, illam citra ducem, istud in oppidum recta traxerunt. Arcæ donaria appenderunt, aureas annorum & murium imagines, ut Deum Israelis placarent. De Mariscarum plaga Philistæis ob Arcam detentam illata, *David* Ps. 78. 66. canit: *Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis*. Betsamitæ Arcam magno plausu & gaudio incredibili exceperunt, quod mox in luctum conversum est. Cum enim illam curiosius introspicerent, quod Deus non solum plebeiis, sed & Levitis sub pœna mortis interdixerat, Numerorum 4. 20. *Septuaginta viros & quinquaginta millia plebis* Dominus percussit. (1. *Regum* 5. & 6.) Septuaginta dumtaxat Betsamitas interfectos fuisse vindice Deo, *Bochartus* cum *Josepho* Libro 6. *Antiquitatum* Cap. 2. existimat, neque aliud sonare Hebræa verba 1. *Regum* 6. 19. illa enim sic esse vertenda censet: *Et percussit e Bethsamitis, quia Domini Arcam introspexerant, septuaginta homines, quinquaginta* scilicet *e mille hominibus*: ut sensus sit, Deum pro indulgentia sua noluisse in reos omnes animadvertere, sed e reis multo pluribus solum septuaginta morte mulctasse, hac proportione servata, ut pro mille reis nonnisi quinquaginta perirent, id est, pars vigesima. In hac ergo hypothesi Arcæ introspectæ reos fuisse mille quadringentos, quorum partem vigesimam, id est, septuaginta homines Deus percusserit. Itaque hæc verba, *quinquaginta ex mille hominibus*, nihil quidquam significare quam proportionem a Deo observatam in pœnis exigendis. Quomodo apud Romanos Milites mortis reos decimare in more fuit. *Bocharto* præiverunt *Tostatus*, *Nicolaus de Lyra*, *Dionysius Carthusianus*, *Rupertus*, & *S. Hieronymus*, seu alius Auctor Quæstionum in Libros Regum Tom. 1. Operum ejus editarum. *Hos septuaginta viros*, inquit, *Judices* 70. *Hebræi intelligunt; quorum merito & gloriæ quinquaginta millia viri comparabantur*, *sicut de David dicitur: Quia tu unus pro decem millibus computaris*. At alii Vulgatam Versionem constanter retinent, & septuaginta viros ex Primoribus, quinquaginta millia vero ex plebeiis occisa legunt & affirmant. Ita *S. Gregorius* seu alius Auctor Commentarii in libros Regum, inter ejus opera, *Beda*, *Eucherius*, *Angelomus*, & ante hos omnes *Theodoretus Quæstione* 11. *in* 1. *Regum*. Vulgatæ Versioni consonat Translatio 70. Interpretum: *Et percussit in eis septuaginta viros, & quinquaginta millia virorum*. Idem Chaldaica Paraphrasis: *Et occidit in Senibus Populi septuaginta viros, & in universitate quinquaginta mille viros*. Syriaca Versio quinque millia dumtaxat habet pro quinquaginta millibus: *Percussit Dominus in Populo quinque millia, & septuaginta viros*. Arabica: *Percussit enim Dominus Populum, & mortui sunt ex eis quinquies mille & septuaginta viri*. Bethsamitæ ea clade territi, Arcam in *Cariathiarim* miserunt, ubi posita est in domo *Abinadab* in Gabaa, *Eleazaro* ejus filio ad Sanctuarii custodiam consecrato. (1. *Regum* 7. 1.)

Difficultas circa numerum Bethsamitarum ob Arcam introspectam a Deo percussorum.

Samuel Judicum postremus.

XV. Annis viginti postquam Arca fœderis in *Cariathiarim* collocata est, Israelitas a Philistæis oppressos SAMUEL Sacerdos & Propheta, Populique Judex constitutus, liberavit, cum ipsos oblato Sacrificio expiasset, ac Deo reconciliasset. Deus pro Populo suo pugnavit, hostibus horribili tonitruum fragore territis. Ab Israelitis itaque ipsos ex *Masphat* insecutis profligati, quas occupabant Urbes & Præsidia dimiserunt, nec amplius vicinorum fines infestare ausi sunt. Confecto bello, *Samuel* Judiciis administrandis

& regendæ Reipublicæ totus incubuit. (1. *Regum* 7.) Principatus ejus annos cum *Saulis* Regis annis confundi *Actuum* 13. 21. jam observavimus.

Historia Ruth quo tempore contigerit? XVI. Historiam RUTH *sub uno Judicum* contigisse constat, (*Ruth* 1. *Vers.* 1.) sub quo, incertum. Chronicon Majus Hebræorum eam sub *Aode* contigisse statuit, Rabbini plures & *Genebrardus* sub Abesane; *Josephus* Lib. 5. *Antiquitatum* Cap. 11. sub Heli; *Abulensis* & *Torniellus* sub *Baraco*. Suas habent singulæ Sententiæ difficultates pene inexplicabiles. Nec tamen ad eas diluendas plures *Boozos* fingere est opus, ut in Dissertationibus ostendemus. Sic autem se habet *Ruthæ* Historia. Orta fame in Terra Israelis, *Elimelech* Bethleemita de Tribu Juda, una cum uxore sua *Noemi*, ac duobis filiis *Mahalone* & *Chelione*, in Moabitidem profectus est. Cumque ibi defunctus esset, filii ejus uxores Moabitidas duxere, quarum una vocabatur *Orpha*, altera *Ruth*. Utroque absque liberis extincto, *Noemi* rediit in patriam cum *Rutha* Nuru sua Vidua *Mahalonis*, quæ cultum veri Dei amplexa est, *Orpha* ad Deos suos redeunte. *Rutha* porro spicilegium in agris suis non solum permisit, sed multis eam beneficiis affecit, ejus pudori parcens, *Booz* filius *Salmonis* ex *Rahab* Meretrice Jerichuntina, vir dives & potens: Qui ut erat *Elimelechi* consanguineus, cognita ipsius *Ruthe* virtute & honestate, jure propinquitatis, alio propinquiore recusante, servatis Legis ac probatæ consuetudinis Ritibus, illam uxorem duxit, & ex ea genuit *Obed*, ex quo natus est *Isai* sive *Jesse*, Pater *Davidis Regis*. (*Ruth*. 1. 2. 3. & 4.)

CAPUT IV.

De Regibus Hebræorum, & eorum Gestis usque ad jacta Templi Fundamenta.

ARTICULUS I.

De Regiæ Dignitatis apud Hebræos Institutione, & de Saule Regum primo.

I. CUm *Samuel* ingravescente ætate duos filios suos *Joelem* & *Abiam* in partem solicitudinis ascivisset, ut Populum in Bersabee judicarent; illique a paterna pietate & integritate degeneres, avaritiæ studio Judicia perverterent, causarumque merita munerum magnitudine æstimarent; Populus Israeliticus occasionem inde accepit postulandi Regem a *Samuele*, qui aliarum Gentium instar ipsos belli pacisque temporibus regeret. Deus ea de re a *Samuele* rogatus, Prophetæ jussit ut jus Regis seu potius Regii Juris abusum, ex potestate in licentiam, ex dominio in tyrannidem quandoque vertendi, ipsis prædiceret, si forte hoc pacto ab insana petitione deterrerentur. Nec Prophetæ, nec Dei vocem audivere, sed dixerunt: *Rex erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes Gentes: & judicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos & pugnabit bella nostra pro nobis.* Samueli responsum Populi referenti jussit Deus ut eorum desiderio annueret, Regemque illis crearet. (1. *Regum* 8.)

II. Primus Rex creatus est *Saul*, filius *Cis*, de Tribu *Benjamin*, forma præstanti & imperio digna, modestus, & bellicosus, liberandoque ab hostium incursibus Israeli haud visus impar. Patris asinas quærentem *Samuel* convivio & hospitio excepit, in Regem unxit, osculo reveritus est. Sacro unguento perfusus, ita subito immutatus est, ut animum novum, Regiasque virtutes indueret, Prophetiæ etiam dono raptim & ad horam illustratus. Hinc Proverbium: *Num & Saul inter Prophetas?* SAMUEL indicto Populi conventu in *Masphat*, missisque sortibus, *Saulem* a Deo Regem designatum declaravit, quem e latebris eductum susceperunt ac venerati sunt, una voce proclamantes: *VIVAT REX.* Jus Regium *Samuel* descripsit, regnandique præcepta, libro coram Arca reposito. (1. *Regum* 10.) Lex Regni, cujus ibi fit mentio, eadem, forte magis explicata, quæ *Deuteronomii* 17. a Deo traditur: *Cum ingressus fueris Terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaverisque in illa, & dixeris: Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum Nationes: Eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris al-*

Quid Lex Regni a Samuele descripta?

te-

terius Gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet Populum in Ægyptum equitatus numero sublevatus, præsertim cum Dominus præceperit vobis, ut nequaquam amplius per eamdem viam revertamini. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animam ejus, neque argenti & auri immensa pondera. Postquam autem sederit in Solio Regni sui, describet sibi Deuteronomium Legis hujus in Volumine, accipiens exemplar a Sacerdotibus Leviticæ Tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias ejus, quæ in Lege præcepta sunt. Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dextram vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filii ejus super Israel.

III. Post Mensem a *Saulis* Inauguratione, *Jabes* Galaaditidis civitas a *Naas* Ammonitarum Rege obsessa. Cives pacem rogantes, utque pro fœderatis haberentur, superbum hoc & immane responsum acceperunt: *In hoc feriam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in universo Israel.* SAUL coacto exercitu Urbem liberavit, Ammonitas profligavit. *Saule* victore Populus gaudio gestiens, *Samuelem* adit, eos ad supplicium deposcit, qui Regem contemptui habitum sibi inutilem fore dixerant. *Saul* clementia & mansuetudine Principis Regnum ipsi confirmari, ac subditorum animos devinciri intelligens, respondit: *Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israel.* Mox in Galgala profecti, immolatis Deo victimis, Regnum *Sauli* confirmarunt. (1.*Regum* 11) SAMUEL integritatem suam in Munere gerendo Populo probavit. Populum ob scelera increpuit, territumque pluvia & tonitru Messis triticeæ tempore a Deo excitatis, & ad pœnitentiam inflexum, proposita Dei misericordia, promissoque orationum suarum suffragio consolatus est. *Servite*, inquit, *Domino in omni corde vestro. Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt, & non relinquet Dominus Populum suum, propter Nomen suum magnum: quia juravit Dominus facere vos sibi Populum. Absit autem a me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis; & docebo vos viam bonam, & rectam. Igitur timete Dominum, & servite ei in veritate, & ex toto corde vestro. Quod si perseveraveritis in malitia, & vos & Rex vester pariter peribitis.* (1. Regum 12.) Amalecitas & Philistæos, Ammonitas, Idumæos Hebræis infestos *Saul* magnis cladibus affecit. *Jonathas Saulis* filius re adversus Philistæos præclare gesta, mortis discrimen subiit, quod Regii inscius Edicti paululum mellis, favo in nemore reperto, degustasset. Sed Populus egregium Principem liberavit, his verbis *Saulem* interpellans: *Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? Hoc nefas est: Vivit Dominus si ceciderit capillus de capite ejus in terram; quia cum Deo operatus est hodie.* (1. Regum 13. 14.)

IV. A Deo reprobatus est *Saul*, & familia ejus a Regni successione exclusa, ob duplicem præsertim causam. Primo, quod holocaustum Deo intempestive & contra ipsius Dei mandata obtulisset, inconsulto nec expectato *Samuele*, cujus nutu & consilio illum dirigi Deus volebat. (1. *Regum* 13.) Secundo, quod in expeditione contra Amalecitas, quos internecione deleri Deus præceperat, eorumque greges, ac bona omnia ferro & igne consumi, Regi eorum *Agag*, pepercisset, gregesque optimos in prædam abduxisset. SAUL a *Samuele* increpatus, pietatis obtentu inobedientiam excusat, *Samuel* peccati gravitatem ostendit, denuntiatque Dei vindicis irrevocabilem sententiam. *Nunquid*, inquit, *vult Dominus holocausta & victimas, non potius ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimæ, & auscultare magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus ne sis Rex.* Peccatum sero agnovit *Saul*, dixitque Samueli: *Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens Populum, & obediens voci eorum; sed nunc porta, quæso, peccatum meum, & revertere mecum, ut adorem Dominum. Et ait Samuel ad Saul: Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, & projecit te Dominus ne sis Rex super Israel.* Abeuntis *Samuelis* pallium *Saul* apprehendit, quod cum trahentis conatu scissum esset, dixit Propheta: *Scidit Dominus Regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. Porro Triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine*

Causa reprobationis Saulis.

tudine non flectetur: neque enim homo est, ut agat pœnitentiam. SAUL peccatum fassus, a *Samuele* obtinuit ut eum coram Populo honore prosequeretur, & ad Deum adorandum pergentem comitaretur. Mox *Agag* Amalecitarum Regem adduci jussit *Samuel*, & velut victimam Deo mactatam in frusta discerpsit. (1. *Regum* 15.)

Unctio Davidis in Regem. Priora ejus Gesta. V. Bello in Philisteos fervente, *David* filius *Isai*, de Tribu Juda, e pascuis vocatus, & inscio *Saule* in Regem a *Samuele* inunctus, Hebræorum Rempublicam sustentavit, defenditque, *Goliatho* gigante profligato, cæso, *Ceila* Urbe a Philistæis liberata. *Saul* filiam suam *Micholem* DAVIDI uxorem dedit. Sed mox livoris æstu Generum crudeliter persecutus est. De vita *Davidis* actum erat, nisi *Micholis* industrius amor; *Jonathæ* Principis, filii *Saulis*, fidelis & constans amicitia; *Achimelechi* Sacerdotis, qui fame laborantem sanctificatis panibus refecit, caritas; *Davidis* ipsius insaniam simulantis coram *Achis* Gethæorum Rege sapientia; *Abigailis* uxoris *Nabal* mulieris prudentissimę, beneficentia; Achis Gethæorum Regis, qui & Urbem *Siceleg* ipsi *David* incolendam dedit, hospitalitas, salutem illius in tuto collocassent. (1. *Regum* 17. 18. 19. 20. 21. 23. 25. 27.) *Achimelechi* pietas ipsi, & octoginta quinque Sacerdotibus, omnique Populo Civitatis Sacerdotalis *Nobe*, exitium attulit. Ipsos enim a *Doeg* Idumæo, Aulicorum suorum uno, conjurationis accusatos, *Saul* ab eodem sacrilegi furoris sui Ministro interfici jussit. Unus evasit *Abiathar* filius *Achimelechi*, quem *David* paterni beneficii memor in amicitiam & tuitionem suscepit. (1. *Regum* 22.) Saulis sævitiam & ingrati animi vitium exaggerat *Davidis* mansuetudo ac moderatio, qui capitalem hostem cum interimere facile posset, tum in spelunca *Engaddi*, tum in Deserto *Ziph*, servavit incolumem, ora dumtaxat chlamidis ejus prima vice abscissa, hasta & scypho altera vice ablatis. Nefas quippe esse noverat in Regem manus mittere. *Propitius*, inquit, *sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo Christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est*. (1. Reg. 24. 7.) Et rursus ad Abisai: *Ne interficias eum. Quis enim extendit manum suam in Christum Domini, & innocens erit?* (1. Reg 26. 9.)

VI. Rex *Achis* cum Philistæis suis contra Israelitas bellaturus, Davidem cum copiis, quæ a *Saule* ad ipsum defecerant, ad eam expeditionem adduxit. Philistæi castrametati sunt *Sunami*; Israelitæ vero *Gelboe*. Cum Philistæis non dimicavit *David*, quia Philistæorum Principes inito consilio remiserunt eum, dicentes: *Periculo capitis nostri revertetur ad Dominum suum Saul*. (1. Regum 28. 1. Paralipomen. 12.) *David* Sicelegum reversus, Amalecithas qui Urbem incenderant, captivasque mulieres, & prædam ingentem abduxerant, persecutus, cędit, captivisque liberatis, & recuperata præda, ovans domum rediit. Hostium autem spolia æqualiter dividi voluit inter eos qui descenderant ad pręlium, & qui remanserant ad sarcinas. (1. *Regum* 30.) Mortuo interim *Samuele*, justisque ei ab universo Israele solutis, *Saul* Magos & Ariolos de Terra sustulerat, una Pythonissa Muliere superstite quam in sui perniciem, a Deo desertus, consuleret. Conspecto scilicet Philistæorum Exercitu territus, Deum frustra consuluit: *Neque per somnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas*, ipsi respondentem. Relicto igitur Deo, Endorem ad consulendam Pythonissam noctu concessit, ubi seu a *Samuele*, seu a *Samuelis* spectro evocato, tristem illam audivit sententiam: *Faciet tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet Regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo David: Quia non obedisti voci Domini, neque fecisti iram furoris ejus in Amalech. Idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie. Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philistiim: Cras autem tu & filii tui mecum eritis*. (1. Regum 28.) Porro an verus *Samuel*, an Dęmon *Samuelis* spectrum exhibens apparuerit *Sauli* Pythonissam Mulierem consulenti, in Dissertationibus expendemus. *Saule* ad castra reverso, prælium Philisteos inter & Israelitas committitur, Israelitæ fugantur, profligantur. *Jonathas*, *Abinadab*, & *Melchisua* filii *Saulis* hostili gladio cæduntur. Saul accepto vulnere, in desperationem actus, ne vivus in hostium potestatem veniret, proprio se gladio interimit. Philistæi capite *Saulis* amputato, arma ejus in Templo *Astaroth*, corpus vero ejus in Muro *Bethsan* suspenderunt. Id cum audissent cives *Jabes Galaad*, viros fortissimos *Bethsan* miserunt, qui *Saulis* & filiorum cadavera in Urbem suam illata combusserunt, ossaque in Nemore *Jabes* sepulchro condiderunt, septiduano jejunio luctum suum demonstrantes. (1. *Regum* 31.)

Extremum Saulis.

VII.

VII. De annis adminiſtrati a *Saule* Regni plura Chronologi & Commentatores. Annos quadraginta ipſi tribuit S. Paulus Actorum 13. 21. *Et exinde*, inquit, *poſtulaverunt Regem: & dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de Tribu Benjamin, annis quadraginta.* Annis illis quadraginta, *Samuelis* etiam annos contineri ante *Saulis* Principatum, communis eſt opinio, *Joſephi* Lib. 6. *Antiquitatum* Cap. ultimo, *Euſebii* Libro 10. *Præparationis Evangelicæ* Capit. 14. & aliorum calculis firmata. Quę annorum ſumma inter *Samuelem* & *Saulem* varie dividitur ab Auctoribus. *Joſephus Samuelem* ſolum prę fuiſſe Reipublicæ Hebræorum aſſerit annis duodecim, deinde cum *Saule* annis octodecim; *Saulem* vero poſt mortem *Samuelis* annis viginti duobus, ut habet Græcus *Joſephi* Textus Cap. ultimo Libri ſexti, quamvis in Latina verſione viginti dumtaxat numerentur. *Clemens Alexandrinus* Lib. 1. Stromatum *Sauli* cum *Samuele* tribuit annos viginti ſeptem, deinde mortuo *Samuele*, ſoli *Sauli* alios viginti. Sed ita fieret ſumma quadraginta & ſeptem annorum, contra Chronologiam Apoſtoli quadraginta dumtaxat numerantis. *Salianus* cenſet *Samuelem* ſolum Reipublicæ Hebræorum pręfuiſſe annis viginti duobus, deinde creato Rege *Saule*, cum eo præfuiſſe annis ſexdecim; mortuo vero *Samuele* ſolum *Saulem* regnaſſe annis tantum duobus. *Uſſerius* annos viginti & unum tribuit Pręfecturæ *Samuelis* a morte *Heli* ad *Saulis* Inaugurationem. Totam Regni *Saulis* durationem biennio perperam circumſcribunt Hebræi in *Seder Olam*, *Arias Montanus*, *Adrichomius*, *Gerardus Mercator* in ſua *Chronologia*, loco 1. *Regum* Capit. 13. Verſ. 1. male intellecto decepti: *Filius unius anni erat Saul cum regnare cœpiſſet, duobus autem annis regnavit ſuper Iſrael.* Cujus loci ſenſus eſt, poſt Philiſtæos a *Samuele* ſubactos, annum unum fluxiſſe donec *Saul* regnare inciperet; & duobus deinde annis regnaviſſe illum a Jugo Philiſtæorum liberum. Poſtea enim imperio ſuo pene a Philiſtæis exutus eſt, Populuſque Iſraeliticus gravi ſervitute ab iis oppreſſus. Qua tandem excuſſa, *Saulis* Regnum ſuper Iſrael confirmatum eſt: (1. *Regum* 14. 47.) Ita *Uſſerius*. Sed planior adhuc & commodior ſenſus iſte eſt: *Saul* parta victoria de *Naas* Ammonitarum Rege, ſicque ſibi conciliata auctoritate apud Iſraelitas, qui in Galgala frequentibus Comitiis congregati *Regnum* illi *innovarunt*, & *fecerunt ibi Regem coram Domino*, (1. Regum 11. 14. & 15.) egiſſe, & forte compleviſſe primum Regni ſui annum, & alterum inchoaſſe, quo expleto, elegit tria millia Militum Præſidiariorum. Verba Scripturæ hunc ſenſum non ſolum patiuntur, ſed manifeſte præ ſe ferunt: *Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet, duobus autem annis regnavit ſuper Iſrael. Et elegit ſibi Saul tria millia de Iſrael, &c.* Sic explicant *R. David*, *Vatablus*, & recentiores primæ notæ Interpretes. *Quo annis Saul regnaverit.*

Hunc ſenſuum reddit Textus Hebræus ſic e verbo ad verbum redditus: *Filius anni Saul in regnando ipſum.* Item Syriaca Verſio: *Cum autem anno uno vel duobus regnaſſet Saul in Regno ſuo ſuper Iſraelem, elegit ſibi Saul tria millia virorum ex Iſraele.* Arabica: *Cum autem regnaſſet Saul uno, duobus, vel tribus annis regno ſuper filios Iſrael delegit Saul ex Iſraelitis tria millia virorum.* Non inanis forte Virorum quorumdam eruditorum ſuſpicio, qui in Hebræis Codicibus, tenuem in numeris hiatum hic eſſe putant, *Filius anni erat Saul*, ut numerus aliquis ſupplendus ſit. *Melchior Canus* Lib. 11. *De Locis Theologicis* Cap. 5. legendum conjicit, *Filius viginti & unius anni erat Saul cum regnare cœpiſſet.* At repugnat ætas *Isboſeth* filii *Saulis*, tunc viginti circiter annorum, ut ex Chronologia Scripturæ Sacræ 2. *Regum* 2. 10. facile demonſtratur. Scholiaſtes Græcus in Romana 70. Interpretum Editione ſupplendum cenſet: *Filius triginta annorum erat Saul, cum regnare cœpiſſet.* Sed hoc ſupplementum non patitur adhuc ætas *Isboſethi*, & *Jonathæ* natu majoris: *Saul* enim decennis filium genuiſſet. Numerum aliquem ſupplendum facile crederem, ſi id neceſſe videretur: quamvis ipſe ſupplere non auderem, ob reverentiam erga Vulgatam Verſionem. Et eo quidem proclivius in eam ſuſpicionem ipſe quoque adducerer, quod plures optimæ notæ Codices Verſionis 70. Interpretum, Vaticanus in primis, & Alexandrinus, & Romana editio *Sixti V.* juſſu & auctoritate adornata, atque Londinenſis Bibliorum Polyglottorum, comma illud primum decimi tertii Capitis non habeant; quod tamen extat in Editione Complutenſi, & in Græcis Codicibus legebatur tempore *Theodoreti* Υἱὸς ἐν αὐτῷ Σαοὺλ ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτὸν, καὶ δύο ἐπὶ Ἰσραὴλ ἐβασίλευσεν. *Filius anni erat Saul, cum*

ipse regnaret, *& duos annos regnavit super Israelem*. Quam lectionem ex *Symmacho* Theodoretus confirmat. Nec spernenda illorum interpretatio, qui Vulgatam lectionem religiose retinentes, hæc verba, *Filius unius anni erat Saul*, *cum regnare cœpisset*, non ad tempus ętatis, sed ad probitatem & morum integritatem referunt, in qua duobus tantum annis prioribus Regni permanserit. Ita Chaldaica Paraphrasis: *Sicut filius anni, in quo non sunt culpæ, Saul quando regnavit, & duobus annis regnavit super Israel.* Hanc interpretationem tradit *Theodoretus Quæstione* 26. *in* 1. *Regum*, his verbis proposita: *Quomodo est intelligendum illud*, *Filius anni erat Saul*, *cum ipse regnaret?* Ad quam ita respondet: *Symmachus sic edidit*: Filius unius anni Saul, dum regnaret ipse. *Hoc autem significat animi simplicitatem, qua præditus erat Saul, quando fuit Rex electus. Illa autem non diu est usus. Un subjunxit Historiographus*, Et duos annos regnavit super Israelem. *Nempe cum ea simplicitate regnavit duos annos: deinde declinans ad vitæ improbitatem, nudatus fuit divina gratia. Unde reliquum tempus quo perrexit regnare, imputatum est Administrationi Samuelis.* Eodem sensu hunc locum explicant Auctor Questionum in Libros Regum inter Opera *Sancti Hieronymi* editus, Auctor Commentarii in Librum 1. Regum, inter *Sancti Gregorii Magni* Opera, *S. Eucherius*, *Rupertus* Abbas, *Angelomus*. Certe in sacris Literis innocentia per pueritiam sæpe significatur. *Matthæi* 18. 3. 1. *ad Corinthios* 14. 20. 1. *Petri* 2. 2. Innocentiam autem *Saulis* hoc loco expressam volunt pii & eruditi Interpretes: ut ostenderet Deus, se optimi electoris officio functum esse, ut qui optimum virum ad maximam dignitatem elegerit. 2. Ut doceret se cum majori dignitate majorem etiam gratiam ac sanctitatem conferre solere, nisi obsit hominum iniquitas. 3. Ut mentione facta innocentiæ *Saulis*, gravior ejus improbitas, postea subsecuta, videretur. 4. Ne quis sibi de sua virtute blandiatur, aut de sua justitia præsumat, ad casum & reprobationem *Saulis* attendens. Verum tropologica magis est quam literalis postrema illa explicatio, magnis licet fulta Nominibus. *Rabano* visum est in hoc Versu, *Filius unius anni erat Saul cum regnare cœpisset*, in dativo casu τὸ *Saul* intelligendum, ut sit sensus, *Sauli cum regnare cœpit*, filius erat unius anni, *scilicet Iphibosetb*. Verum ea interpretatio vulgo rejicitur, tum quod *Iphibosetb* non unum dumtaxat, sed viginti annos natus esset, cum *Saul* Rex inauguratus est: tum quod Regum exordia a filiorum ętate computari non soleant: tum quod nulla esset hujus commatis cum antecedentibus & consequentibus connexio. Unde Auctor quæstionum in Libros Regum inter *S. Hieronymi* Opera editarum hunc Versum expendens, ait: *Non de Isbosetb filio Saul: sed de eodem Saule dictum est hoc.*

Filii Saulis, patri superstites. E *Saulis* Domo, præter *Isbosethum*, qui post ipsum Regnum Israelis aliquandiu tenuit, superstites fuere duo ejus filii, *Armoni* & *Miphibosetb* ex *Respha* concubina suscepti, & quinque filii *Merob* filiæ *Saulis*, quos *Hadrieli* genuerat. Filios *Michol* vocat Vulgata nostra 2. *Regum* 21. 8. sed *Merob* legendum constat ex 1. *Regum* 18. 19. ubi *Merob filia Saul data* dicitur *Hadrieli Malathitæ uxor*. Nisi fingatur *Merob* fuisse binominem, & *Michol* etiam appellatam fuisse; aut *Micholem* sororis filios adoptasse, qui propterea ipsi tribuuntur: quem sensum juvat Chaldaica Paraphrasis sic habens: *Et quinque filios Merab, quos educaverat Michol filia Saul.* Hos Gabaonitis tradidit *David* crucifigendos in Monte, ex Dei voluntate, Judicia sua in *Saulis* Domum exercentis. Oraculum enim Domini consulens de fame quæ toto triennio Palæstinam afflixerat, responsum accepit: *Propter Saul, & Domum ejus sanguinum, quia occidit Gabaonitas.* (2. Reg. 21.) Fidem enim a *Josue* & Senioribus Populi Gabaonitis datam, maxime cum servitutis jugum subiissent ac patienter ferrent, atque Judaicam Religionem profiterentur, violare scelus fuit. Superstes præterea fuit e *Saulis* familia *Miphibosetb*, alter filius *Jonathæ*, a pueritia claudus, quem *David* Mensæ suæ assidere voluit, ac in agrorum omnium, bonorumque *Saulis* possessionem mitti; quorum tamen proscriptione postea mulctatus est, cum *Siba* domus ipsius Præpositus calumniam ipsi struxisset; qua dissipata, dimidiam dumtaxat possessionum partem Rex ipsi, hac in re minus æquus restituit, (1. *Reg.* 9. 16. 19.) Miphibosethum incolumem servavit *David*, propter fidem & amicitiam quam Jonathæ ejus patri olim juraverat.

A R-

ARTICULUS II.

De Davidis Regno ac Gestis.

I. DAvid ab Amalecitharum cæde redux de infausto Prælii ad Montes *Gelboe* inter Philistæos & Israelitas commissi exitu, una & de *Saulis* ac filiorum morte certior factus, *Amalecitham* qui id nuntiaverat, seque *Saulem* interfecisse professus fuerat, occidi jussit: *Saulis* & *Jonathæ* Populique Dei cladem planxit. Mox Deo consulto, cum suis Hebronem commigravit, ubi Rex super Tribum Juda constitutus est, anno ætatis trigesimo, ibique oleo illinitus regnavit septem annos & sex menses, donec totius Israelis, id est, duodecim Tribuum Rex inauguraretur. Ut primum Rex proclamatus est, Nuntios misit ad cives Jabes Galaad, eorum fidem & pietatem erga defunctum *Saulem* collaudans, illisque fausta omnia adprecatus, gratiam suam ac opem promisit. Interim *Abner* Princeps Militię Saulis, *Isbosethum* solum ex filiis Domini sui superstitem, annos quadraginta natum, reliquo Israeli præfecit. Regnavisse dicitur *annis duobus*, pacifice scilicet, *Davide* bellum ipsi non inferente. Post biennium, *Isbosethum* inter & *Davidem* pugnatum est, illinc *Abnere*, hinc *Joabo* Militiæ Ducibus. *Abner* cum suis in fugam compulsus, *Azaelem* Joabi fratrem, qui fugientem persequebatur, interemit. Trecenti & sexaginta viri ex *Abneris* copiis ceciderunt, viginti dumtaxat in *Davidis* Exercitu desideratis. (2. *Regum* 1. 2.)

II. *Abner* ab *Isbosetho* contumelia affectus, ad *Davidem* defecit, de transferendo ad ipsum regno Seniores Israelitis sollicitans. Post fœdus cum *David* initum, ad quem & *Micholem* uxorem *Saulis* filiam, alteri a Patre collocatam, reduxerat, a *Joabo* invidiæ ac furoris æstu percito, fratrisque *Azaelis* mortem ulcisci volente, perfide interfectus est, *David* sceleris horrore commotus, *Joabum* diris devovet; se ignavi crudelisque facinoris insontem coram Deo profitetur, solemnes exequias, publicumque luctum imperat, funebrem pompam prosequi Majestate sua non ducit indignum, egregii Ducis laudes ipse canit. *Nequaquam*, inquit, *ut mori solent ignavi, mortuus est Abner. Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggravati: Sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, sic corruisti*. Et quo dolorem suum impensius testaretur, ea die ad Solis usque occasum cibo abstinuit. (2. *Regum* 3.) Israele ob cædem *Abneris* conturbato, *Baana* & *Rechab* Benjaminitæ *Isbosethum* Dominum suum obtruncarunt, ejusque caput ad *Davidem* detulerunt, quibus *David* vice præmii mortem retribuit tanto sceleri debitam. (2. *Regum* 4.)

III. Post hæc, universæ Tribus & Seniores Israel Hebronem ad *Davidem* venientes, facta ipsi deditione, tertio unctum, super totum Israel Regem constituunt. Mox relicto Hebrone, Hierosolymam armata manu contendit. Arcem *Sionis*, profligatis Jebusæis, occupat; Regni sedem ibi collocat, auctamque ædificiis *Civitatem David* appellat. Armis deinde in Philistęos conversis, illos in *Valle Raphaim* duplici prælio fudit. (2. *Regnum* 5. 1. *Paralipomenon* 14.) *Davide* aquam e cisterna Betheleemi, ubi Philistęorum statio erat, desiderante, tres ex ipsius Exercitu fortissimi Duces, perruptis hostium castris, optatum potum ad ipsum attulerunt. At ille bibere noluit, sed *libavit illam Domino*, dicens: *Absit ut in conspectu Dei mei hoc faciam, & sanguinem istorum virorum bibam. Quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam.* (1. Paralipomenon 11.) Israelitici Imperii fines ad Euphratem usque propagavit; Philistæis, Idumęis, Amalecithis, Moabitis, Ammonitis, Syrisque domitis, Regibus eorum tributariis effectis, & inter eos *Adarezere* Rege Soba, *David* insignem victoriam reportavit, viginti duobus millibus Syrorum interemptis. (2. *Regum* 8. 1. *Paralipomenon* 18.) Bello Ammonitico occasionem dedit injuria ab *Hanone* Rege Ammonitarum facta Legatis, quos David ad ipsum miserat, ut eum de morte Patris *Naas* consolarentur. (2. *Regum* 11. 1. *Paralipomenon*. 29.)

Bella Davidis.

Davidis pietas.

Arca translatio.

Mors Ozæ, & ejus causa.

IV. Varia eximiæ pietatis specimina dedit *David* Rex. Arcam imprimis e domo *Abinadab* Karathiarimis sita, accitis totius Regni Primoribus qui ipsam honorifice comitarentur, Hierosolymam reducere statuit, Plaustro novo impositam boves trahebant, Mu-

ficis instrumentis omnis generis personantibus. Cum ad Arcam Nachon pervenissent, bobus calcitrantibus *Oza* filius *Abinadab* Arcam vacillare cernens, manum admovit ut eam sublevaret, & continuo temeritatis pœnas dedit, subita morte extinctus. Loco nomen factum ab eo eventu, *Percussio Ozæ*. (2. Regum 6. 1. Paralipomenon 13.) Temeritas *Ozæ* in eo fuit, quod manum suam miserit ad Arcam, non quod Levita non fuerit, ut quidam asserunt. Levitam enim fuisse multo credibilius est, cum patrem habuerit *Abinadab*, & fratrem *Eleazarum* ad custodiam Arcæ consecratum. (1. *Regum* 7. 1.) Notum est autem tum temporis neminem ad hujusmodi Ministeria consecratum, qui Levita non esset. Unde *Josephus* Lib. 6. *Antiquitatum* Cap. 2. eum Levitam fuisse diserte asserit. Et Lib. 2. Cap. 4. negat quidem *Ozam* fuisse Sacerdotem, non tamen negat fuisse Levitam, neque diversæ Tribui illum adscribit, quod *Josepho* perperam imputat *Theodoretus* Quæstione 19. in Librum 2. *Regum*. Levitam etiam fuisse docent *S. Hieronymus* Epistola 48. ad Sabinianum, *Theodoretus* ipse, & *S. Gregorius* Lib. 5. *Moralium* Cap. 10. Idque plane constat ex 1. *Paralipomenon* 26. ubi familia *Ozæ* inter Leviticas recensetur. Sed ut Levita fuerit *Oza*, non tamen Arcam fœderis tangere, immo nec videre debuit. Id enim Lege Dei vetitum erat, Numerorum 4. 15. *Cumque involverint Aaron & filii ejus Sanctuarium, & omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Caath ut portent involuta; & non tangent vasa Sanctuarii, ne moriantur.* Et Vers. 18. *Nolite perdere Populum Caath de medio Levitarum: Sed hoc facite eis, ut vivant, & non moriantur, si tetigerint Sancta Sanctorum. Aaron & filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & divident quid portare quis debeat. Alii nulla curiositate videant quæ sunt in Sanctuario, prius quam involvantur, alioquin morientur.* Nec ob eam tamen dumtaxat causam morte mulctatum *Ozam* censet *Theodoretus*, quod manum ad Arcam admovisset, verum etiam quod eam præter Legem plaustro vehendam imposuisset, cum Deus jussisset ut Sacerdotes eam humeris gestarent. Hoc autem eos fefellit, quod ea sic emissa ab alienigenis nemini nocuit. Sed oportebat considerare, quod neque Legem noverant alienigenæ, neque aderant Sacerdotes, ut convenienter Legi eam portarent. Conjecturam suam *Theodoretus* firmat ex iis quæ sequuntur in translationis hujus historia. *Nam cum cecidisset Oza, Rex veritus non tulit Arcam in Regiam, ubi divinum construxerat Tabernaculum, sed in domum* Obededom. **Postquam autem vidit domum illam tribus Mensibus repletam omne genus benedictione, statim eam transtulit in Regiam, non usus plaustro, sed Sacerdotibus, Legi convenienter.* Unde 1. *Paralipomenon* 15. legimus *Davidem* vocasse Sacerdotalium & Leviticarum familiarum Principes, hisque verbis eos compellasse. *Sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte Arcam Domini Dei Israel ad locum qui ei præparatus est: ne ut a principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus, sic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus. Sanctificati sunt ergo Sacerdotes & Levitæ, ut portarent Arcam Domini, sicut præceperat Moyses, juxta verbum Dei, humeris suis, in vectibus.* Arca itaque in Arcem Sion solemni ac religioso ritu illata, & in Tabernaculo novo, quod ei *David* paraverat, deposita est. Ad hanc translationem referenda sunt verba *Davidis* Psalmo 133. *Surge Domine in requiem tuam: tu & Arca sanctificationis tuæ . . . Ecce audivimus eam in Ephrata, invenimus eam in campis Sylvæ*, id est, in colle Cariathiarim. (Illud enim nomen Urbem in confinio sylvarum positam significat) *Quoniam elegit Dominus Sion; elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in sæculum sæculi. Hic habitabo, quoniam elegi eam.* Eodem spectant Versus illi Psalmi 77. *Et repulit Tabernaculum Silo; Tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus . . . Et repulit Tribum Joseph; & Tribum Ephraim non elegit: Sed elegit Tribum Juda, Montem Sion quem dilexit.*

* *Abeddara legit Theodoretus.*

Regem coram Arca tripudia agentem cum *Michol* uxor conspexisset, ipsum despexit (*Nesciebat enim stimulos divini amoris*: ut Theodoreti verbis utar) eique peractis Sacrificiis & ceremoniis domum reverso exprobravit quod se morionem insignem præstitisset, servis ancillisque illudendum. *David* pietatem contemptui haberi impatientius ferens, quam se ipsum, superbæ Mulieris levitatem coarguit, ostenditque se nullis conviciis a sincerę devotionis fervore posse dimoveri. *Ante Dominum*, ait, *qui elegit me potius quam patrem tuum, & quam omnem domum ejus, & præcepit mihi ut essem Dux su-*

pet

per Populum Domini in Israel, & Iudam, & vilior fiam, plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis: & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo. Convitium non impune tulit femina Princeps: infoecunditatis enim probro in perpetuum damnata est. *Neque tamen propter eam tantum causam mansit sterilis: sed ut nullus regnaret ex eo semine* (scilicet Saulis.) *Erat enim verisimile, Populum fuisse prælaturum eum, qui utrinque fulgeret claritate generis.* Verba sunt *Theodoreti* Quæstione 19. in Lib. 2. Regum.

Promissiones Davidi a Deo factæ. Sacerdotibus & Levitis Ministeria sua coram Arca fœderis, & coram Tabernaculo Domini, quod erat in Gabaon, *David* assignavit, ordine Ecclesiasticæ Politię constituto. (1. *Paralipomenon* 16. 23. 24. 25. 26.) Cum alta pace frueretur, consilium suum de Æde Deo construenda *Nathani* Prophetę aperuit. Verum responsum a Deo accepit, non ab ipso bellis jamdudum assueto & multi sanguinis effusore, sed a Filio Pacifico *Salomone* ipsi nascituro, sacrum illud opus perfectum iri, Thronum autem illius se in perpetuum firmaturum pollicetur. (2. *Regum* 7. 1. *Paralipomenon* 17. 22.) De Christo & Ecclesia promissionem adjungens: *Ipse*, inquit, *erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: Firmaboque Solium Regni ejus super Israel in æternum ... Et statuam eum in Domo mea, & in Regno meo usque in sempiternum: & thronus ejus erit firmissimus in perpetuum.* Lege *Theodoretum Quæstione* 21. in *Lib.* 2. *Regum*.

Davidis peccatum, & pœnitentia. V. Ut admiranda eximiæ pietatis supra Reges omnes specimina dedit *David* Rex, ita miseranda humanæ infirmitatis prębuit exempla. Cum *Joab* Exercitum in regionem Ammonitarum duxisset, Rabbam Metropolim obsessurus, *David* Hierosolymis remanens, ibique in otium solutus, *Uriæ* Hethæi Centurionis conjugem, insignis speciei fœminam, cui nomen *Bethsabeæ*, cum se lavantem conspexisset, ejus amore subito correptus, accersitam adulterio polluit: Ipsumque Maritum *Uriam*, iniquo pugnæ loco hostibus oppositum, Ammonitarum telis conficiendum curavit. Post natum filium in adulterio a *Nathane* Propheta correptus, peccatum suum cum gemitu confitetur: *Peccavi*, inquit, *Domino*. Vates pœnitentem consolatur, remissum crimen denuntians, cujus tamen temporaneam pœnam Deo vindici daret. *Dominus quoque transtulit peccatum tuum* (inquit) *non morieris. Verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc filius qui natus est tibi, morte morietur.* Non multo post extinctus est puer ex furtivo concubitu natus. (*Regum* 12.)

Domesticæ Davidis calamitates. VI. Pœnitentem Regem domesticæ calamitates in expiationem duplicis peccati, fideique ac pietatis exercitationem affligunt. *Ammon* Primogenitus ejus filius *Thamari* sorori stuprum infert. *Absalon* temeratæ sororis pudicitiæ memor, *Ammonem* fratrem post biennium convivio exceptum, quo oves tondebantur tempore, a famulis suis interfici jubet. (2. Regum 13.) *Absalomum* apud *Tholomai* Regem Gessur exulem *Joab* Militiæ Dux Mulieris Thecuitis solertia, Hierosolyma revocari curat. Aulæ nihilominus aditu, & conspectu Regis ipsi per biennium interdictum, donec succensa *Joabi* segete hordeacea, ejus opera ad colloquium, & osculum Patris admissus est. (2. *Regum* 14.) Conciliato Patre, auram captare popularem, & civium animos a patre abalienare, sibi devincire cœpit. Accito deinde in Consilium *Achitophele* astuti ingenii viro, a cujus ore velut ab Oraculo populus pendebat, Regnum paternum invasit, Hebrone a Fœderatorum turba Rex consalutatus, Conjurationis nuntio Hierosolyma perlato, *David* territus, cum prætorianis cohortibus, & promiscua multitudine pedes fugit, decem dumtaxat concubinis ad Regiæ custodiam relictis. Fugientem sequebantur *Sadoc* Sacerdos, & Levitæ Arcam fœderis gestantes; quam Rex in Urbem reportari jussit. *Reporta*, inquit, *Arcam Dei in Urbem: si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi eam, & Tabernaculum suum. Si autem dixerit mihi: Non Places; præsto sum: faciat quod bonum est coram se.* Porro David ascendebat clivum olivarum *flens, nudis pedibus incedens, & operto capite*, ipso habitu pęnitentiam professus, cum accepit *Achitophelem*, virum consilio metuendum, in *Absalomi* partes transiisse. Deum orat ut vaserrimi hominis conatus irritos reddat. *Infatua quæso*, inquit, *Domine, consilium Achitophel.* Mox occurrentem sibi *Chusai* Arachitem, consilio optimum, probatæque fidei virum, scissis vestibus, & capite cineribus consperso, quo suum de Regis calamitate luctum testaretur, *David* in Urbem ablegat, ubi simulato partium studio, ope-

Absalomitica conjuratio. Davidis moderatio & patientia.

Id est cor ejus malum dimisit, ut Davidi malediceret, ac Semei convitia ad Davidis castigationem & exercitationem ordinavit.

operam suam *Absalomo* promittat, sed perpetuo *Achitopheli* adversus, Consiliorum arcana ipsi *Davidi* per Sacerdotum filios prodat. (2. *Regum* 15.) Regi *Bahurim* usque progresso occurrit *Semei*, *Geræ* filius, *Sauli* cognatione conjunctus, ejusque Majestatem calumniis, maledictis, quin & lapidibus aggreditur. *Abisai* ulcisci injuriam parantem amputato nefarii hominis capite, *David* manum Dei agnoscens, ejusque justitiam adorans, prohibet ne vim ipsi inferat. *Dimitte eum*, inquit, *ut maledicat: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David; & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam: Quanto magis nunc filius Jemini? Dimitte eum ut maledicat juxta præceptum Domini; si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna*. (2. Regum 16.) *Absalom* Hierosolyma ingressus, ad patris concubinas populo spectante ingressus est, quas incestu polluit. Nefarii consilii auctor fuit *Achitophel*, sperans fore ut exacerbatis hac contumelia animis, filius patri nusquam reconciliaretur, hujusque rei certus populus perduelli Principi firmius adhæreret, armaque contra Regem intrepide capesseret. (2. *Regum* 16.) Et hanc *Davidi* calamitatem, in pœnam adulterii & homicidii, *Nathan* prædixerat his verbis: *Itaque hæc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis, in oculis Solis hujus* (2. Regum 12. 2.)

Mors Absalomi.

Inito postmodum de belli ratione consilio, *Chusai* sententiæ *Achitophelis* adversatus consilium ejus, & impias in *Davidem* molitiones dissipat, graveque periculum a Rege avertit. *Achitophel* consilium suum ab *Absalomo* propositum indignatus, laqueo vitam sibi adimit. (2. *Regum* 17.) Commisso inter *Davidis* Exercitum & *Absalomi* certamine, Davidici cæsis Absalomitarum viginti millibus, cæteros in fugam cogunt. *Absalom* perplexæ quercui hærente cesarie, inter cœlum & terram pendulus, tribus lanceis a *Joabo* confoditur, *Davidis* Regis mandata minime curante, qui perduellem filium incolumem servari jusserat. Insignis victoria, recuperatum Regnum, Patrem de filii morte non solantur: In lacrymas & questus effunditur Majestate indignos, nisi pietas ipsos extorqueret. *Fili mi, Absalom*, inquit, *Absalom fili mi: Quis mihi tribuat ut ego moriar pro te, Absalom fili mi, fili mi Absalom?*

David a Tribulibus suis Hierosolyma reducitur, conjuratos sibi conciliat, *Semei* veniam petenti parcit, & *Abisai* ab ejus cæde cohibet. *Quid mihi*, inquit, *& vobis filii Sarviæ? Cur efficimini mihi hodie in Satan? Ergone hodie interficietur vir in Israel? An ignoro hodie me factum Regem super Israel? Et ait Semei: Non morieris. Juravitque ei*. (2. Regum 19.) Tumultuantibus Israelitis, quod in rege reducendo priores non fuissent eorum partes, *Seba* filio *Bochri* seditionis auctore, *David* jussit *Amasæ*, quem Ducem Exercitus constituerat, ut perduellem persequeretur. Amasam *Joabus* invidiæ, furoris æstu percitus, simulata amicitia, dato osculo suavi sub nomine fratris perfidiam occultans, interfecit. Mox præfecturam Exercitus usurpans, *Abelam* Urbem munitissimam, in quam se perduellis *Seba* receperat, obsidione cinxit. Comparatis ad mœnia diruenda bellicis instrumentis, Mulier sapiens de civitate cum *Joabo* collocuta civitatis libertatem *Sebæ* capite statim e muris projiciendo pacta est. Quod ubi ea suadente ab obsessis præstitum est, *Joab* signo receptui dato, obsidionem solvit. (2. *Regum* 20.)

Pestilentia ob censum Populi a Davide institutum.

VII. Novum *Davidis* peccatum novam calamitatem, non domesticam modo sed publicam arcessivit. Cum enim ambitione incitatus universi populi censum instituisset, famis vel gladii, vel pestis optio per *Gadem* Prophetam illi proposita est: Famis, inquam, triennis, belli trimestris, aut triduanæ pestilentiæ. Septem annorum fames 2. *Regum* Cap. ultimo, trium dumtaxat annorum 1. *Paralipomenon* 21. proponitur. Sed primo loco septem dicuntur, comprehensis annis famis, qua Israelitæ quarto jam anno premebantur ob injustam Gabaonitarum cedem a *Saule* Rege patratam .... In posteriori loco tres tantum proponuntur, nullo ad precedentes illos habito respectu. *Josephus*, *Origenes*, *S. Ambrosius*, *Theodoretus*, & alii, tres tantum annos famis *Davidi* propositos afferunt. Nec plures habet Versio 70. Interpretum *Lib.* 2. *Regum*. Pestem *David* elegit, malum Regibus æque ac subditis imminens, præfatus, *Melius esse incidere in manus Dei, quam in manus hominum*. Immisit ergo Dominus pestilentiam in Israel, *de mane usque ad tempus constitutum*, qua perierunt *septuaginta millia virorum*.

rum. Angelus majorem ſtragem editurus, Deo miſerante, *Davide* ſupplicante cohibetur. *Ego ſum*, inquit, *qui peccavi, ego inique egi. Illi, qui oves ſunt, quid fecerunt? Vertatur, obſecro, manus tua contra me, & contra domum Patris mei*. Interim Propheta *Gad* ad Davidem iterum miſſus, eum monet ut in *Areunæ Jebuſæi* area Altare conſtruat, & Sacrificia offerat, quibus Deus placetur. *Areunæ area* fuit in Monte Moria, in eo ipſo loco in quo *Iſaac* olim oblatus, & Templum poſtea conditum eſt, (2. *Paralipomenon* 3. 1.) Proinde Deus per Prophetam Altare juſſit ibi extrui a *Davide*, & victimas mactari. *David* mandato ſtatim obſecutus *Areunam* adiit, virum ditiſſimum, ſibique amiciſſimum, qui non ſolum aream, ſed & boves in holocauſtum & plauſtra boum pro ligno, & triticum pro oblatione, Regi gratis obtulit. Sed *David* nonniſi de proprio holocauſta Deo offerre voluit. Emit igitur aream & boves *quinquaginta ſiclis argenti*, ut legitur 2. *Regum* poſtremo capite, vel *ſiclis auri juſtiſſimi ponderis ſexcentis*, ut habetur 1. Paralipomenon 21. 25. *Davidis* Sacrificia ſibi accepta eſſe Deus oſtendit, holocauſtis igne cœleſti conſumptis. (2. *Regum* 34.)

Nonnullæ difficultates ſolvuntur.

VIII. Quæritur primo, Quis ſit iſtorum verborum ſenſus: *Immiſit Dominus peſtilentiam in Iſrael, de mane uſque ad tempus conſtitutum?*

Reſpondent nonnulli Commentatores, His verbis, *uſque ad tempus conſtitutum*, intelligi tempus illud quod Deus ad peſtem futuram condixerat, id eſt, integrum triduum. Sed alii hanc interpretationem merito rejiciunt. Nam ſtatim Verſu ſequenti legitur: *Cumque extendiſſet manum ſuam Angelus Domini ſuper Jeruſalem, ut diſperderet eam, miſertus eſt Dominus ſuper afflictione, & ait Angelo percutienti Populum. Sufficit. Nunc contine manum tuam*. At Deus non diceretur miſertus Populi, & Angelum repreſſiſſe, ſi plaga jam omnis quam Deus fuerat comminatus, ab Angelo fuiſſet illata. Præterea, quicquid matutino tempori opponitur, ejuſdem diei pars eſſe debet, ſive ſit pars indefinita, ut *Ruth* 2. 7. *De Mane uſque nunc ſtat in agro*: ſive ſit definita pars, puta Meridies ut 3. Regum 28. 26. *Invocabant nomen Baal de mane uſque ad meridiem*: Aut veſpere quod multo eſt frequentius, puta mane & veſpera ſunt diei partes maxime oppoſitæ. Sic Exodi 18. 13. *Sedit Moyſes ut judicaret populum, qui aſſiſtebat Moyſi a mane uſque ad veſperam*. Job. 4. 20. *De mane uſque ad veſperam ſuccidentur*. Eccleſiaſtici 18. 26. *De mane uſque ad veſperam immutabitur tempus*. Actuum 28. de S. Paulo dicitur: *Exponebat teſtificans Regnum Dei, ſuadenſque ei de Jeſu ex Lege Moyſi & Prophetis a mane uſque ad veſperam*. Itaque cum legitur peſtis immiſſa fuiſſe *a mane uſque ad tempus conſtitutum*, haud dubie tempus illud ad illum ipſum diem pertinet, cujus mane ipſi eſt oppoſitum. Sed quænam ſit illa pars diei, inter omnes non convenit. Septuaginta Meridiem intellexerunt, verteruntque: *Uſque ad prandii tempus*. Quos ſequuntur *Joſephus*, *Theodoretus*, & *Suidas*. Chaldæus reddit: *A tempore quo immolatur juge ſacrificium uſquequo adoleatur*. Syrus: *Uſque ad horam ſextam*. Arabs: *Ad horas ſex diei*; id eſt, ad Meridiem uſque. *S. Hieronymus*, ſeu quiſquis eſt Auctor *Traditionum Hebraicarum* in Lib. 2. Regum *Tempus conſtitutum* interpretatur, *quando ſacrificium veſpertinum offerebatur*.

Quæritur ſecundo, quomodo conciliari poſſit locus 2. *Regum*, Cap. 24. ubi dicitur *Davidem* ab *Areuna* emiſſe *aream & boves argenti ſiclis quinquaginta*, cum 1. *Paralipomenon* 21. 25. ubi dicitur emiſſe *Siclis auri juſtiſſimi ponderis ſexcentis*?

Reſponſio triplex afferri poteſt. Primo, *Davidem* pro area Altaris & bobus, dediſſe ſiclos argenteos quinquaginta: At vero poſtea pro tota area *Areunæ*, ut in ea a *Salomone* fabricaretur Templum, dediſſe ſiclos aureos ſexcentos. Altera reſponſio eſt S. Hieronymi, ſeu alterius potius Auctoris *Traditionum Hebraicarum in Lib. Regum*, inter ejus Opera, *Davidem*, ſolos boves quinquaginta ſiclis, & aream ſexcentis ſiclis comparaſſe. Illud in priore loco, hoc in poſteriore haberi. At hæc Reſponſio cum Textu ſacro non convenit. Priore enim loco non boum dumtaxat, ſed & areæ pretium indicari manifeſtum eſt: *Emit ergo David aream & boves argenti ſiclis quinquaginta*. Tertia, eaque omnium optima Reſponſio eſt, hos quinquaginta ſiclos vocari *argenti*, id eſt pecuniæ: (Hebræi enim æque ac Galli pecuniam *argentum* vocant) revera tamen fuiſſe aureos. Quinquaginta autem ſiclos aureos valere ſexcentos ſiclos argenti. Una enim Libra, drachma, vel uncia auri valet duodecim argenteas, teſte *Platone* in *Hipparcho*, ubi

ubi *Socrates Hipparchum* sic interrogat: *Si qui dimidiam auri libram impendit, duplum argenti reportet, dic utrum lucrum an jacturam fecerit?* Et respondet Hipparchus: *Jacturam sane, o Socrates. Nam pro duodecuplo non nisi duplum auro ipsi rependitur.* Siclos itaque, quorum fit mentio in Paralipomenis, fuisse argenteos, qui tamen dicuntur auri, ratione materiæ, non ratione valoris. Quia in auro persoluti sunt: sed singuli aurei pretio duodecim argenteos æquabant; ac proinde quinquaginta illi sicli sexcentis argenteis æquivalebant. His observatis, Historiam Davidis persequamur.

Adoniæ conjuratio. Inauguratio Salomonis.

IX. *David* septuagenarius adeo effœto fuit corpore, ut pannorum adjectione calefieri non posset. Unde ad eum fovendum *Abisag* Sunamitis puella delecta est, quam Rex intactam reliquit. *Adonias* occasione ex Patris infirmitate captata, *Joabi* & *Abiatharis* consilio Regnum occupat. Qua de re *David* per *Nathan* Prophetam & *Betsabee* certior factus, *Salomonem* a *Sadoc* Sacerdote, *Nathane* Propheta, & *Banaja* filio *Jojadæ* Gihonem perductum, Regem ungi jubet. Quod audiens *Adonias*, ad Aram pro salute confugit, promissoque obsequio, veniam a *Salomone* obtinet. (3. *Regum* 1.)

Extrema Davidis.

David imminente morte præparat necessaria ad ædificationem Templi, ac *Salomonem* ad illud extruendum hortatur, nec non ad Deum religiose colendum, ejusque Legem observandam. Mox recensita *Joabi* perfidia in *Abnerum* & *Amasam* Duces, nec non *Semei* virulenti conviciatoris scelere, jubet ut ipsos in sepulcrum impune deferri non sinat. *Davidis* exemplo Principes ac populus donaria plurima ad Templi structuram conferunt. Tum precibus a *Davide* fusis, laudibus Deo datis, oblatisque Sacrificiis, *Salomon* secundo in Regem unctus est. (3. *Reg.* 3. 1. *Paralipom.* 21. 28. 29.)

X. Obiit *David*, non Regia tantum Dignitate, sed Prophetico etiam Munere insignis, ut ejus Psalmi probant, anno ætatis septuagesimo, regni quadragesimo. Regnavit enim Hebrone septem annis, & Hierosolymis annis triginta tribus (3. *Regum* 2. 1. *Paralipomenon* 29.) Ipsius tumulo hoc inscribendum Elogium, quod *Ecclesiastici* 47. legitur: *Quasi adeps separatus a carne, sic David a filiis Israel. Cum leonibus lusit quasi cum agnis: & in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium in juventute sua. Numquid non occidit Gigantem, & abstulit opprobrium de gente? In tollendo manum saxo fundæ dejecit exultationem Goliæ: Nam invocavit Dominum omnipotentem, & dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in bello, & exaltare cornu Gentis suæ. Sic in decem millibus glorificavit eum, & laudavit eum in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ. Contrivit enim inimicos undique, & extirpavit Philistiim contrarios usque in hodiernum diem ... In omni opere dedit confessionem Sancto, & Excelso in verbo gloriæ. De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum qui fecit illum: & dedit illi contra inimicos potentiam. Et stare fecit Cantores contra Altare, & in sono eorum dulces fecit modos. Et dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent Nomen Sanctum Domini, & amplificarent mane Dei Sanctitatem. Dominus purgavit peccata ipsius, & exaltavit in æternum cornu ejus: Et dedit illi testamentum Regni, & sedem gloriæ in Israel.*

ARTICULUS III.

De Salomonici Regni initiis.

In Adoniam & conjurationis ejus conscios Salomon animadvertit.

I. Salomone Regnum ineunte, *Adonias* ejus frater, intercedente Betsabee, *Abisag* Davidis olim concubinam, quæ casta manserat, in uxorem ab ipso postulavit, quem propterea ut affectati Regni reum *Salomon* interfici jussit. *Abiatharem* Sacerdotem e posteris *Heli*, conjurationis reum, Sacerdotio exutum, in agrum suum relegavit, donata illi vitæ usura & membrorum incolumitate, quod Arcam Domini coram *Davide* portasset, ejusque laborum fuisset particeps. In locum *Abiatharis* unctus est *Sadoc* ex posteris Phinees. *Joab* sibi metuens ad Tabernaculum Domini confugit, Aramque complexus, cum inde amoveri non posset, a *Banaja* filio *Jojadæ* jussu Regis interfectus est, qui & eumdem *Banajam* Exercitus Ducem constituit. *Semei* quoque, qui *Davidem* conviciis lacessiverat, pœnas dedit. Hierosolymis enim egressus contra Regis mandata, fidemque juramento firmatam, capitis damnatus est. Sic conjurationis Auctoribus e medio subla-

ſublatis, tranquillum Regnum *Salomon* obtinuit. (3. *Regum* 2.) Pharaonis Ægypti Regis filiam uxorem duxit: Gabaone, ubi erat Tabernaculum fœderis, & Altare a *Moyſe* conſtructum, mille holocauſta obtulit. Ibi optione ei in ſomnis data petendi quod vellet, ſapientiam elegit, & a Deo obtinuit his eum verbis compellante: *Quia poſtulaſti verbum hoc, & non petiſti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtulaſti tibi ſapientiam ad diſcernendum judicium: ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit. Sed & hæc quæ non poſtulaſti, dedi tibi: Divitias ſcilicet & gloriam, ut nemo fuerit ſimilis tui in Regibus cunctis retro diebus.* Primum ſapientiæ cœlitus conceſſæ ſpecimen in Judicio duarum mulierum meretricum de infante recens nato litigantium dedit. Infantem vivum per medium gladio diſcindi juſſit, earum affectum exploraturus, & utrique partem tribui. Germana parens, commotis viſceribus, pueri necem deprecata eſt. *Obſecro*, inquit, *Domine, date illi infantem vivum*. Altera e contrario: *Nec mihi*, inquit, *nec tibi ſit, ſed dividatur*, Rex veram eſſe matrem ex affectu conjiciens, dari illi infantem vivum decrevit. Cujus fama Judicii magnam ipſi auctoritatem & reverentiam apud ſubditos conciliavit. (3. *Regum* 3.) Cœleſtem illam ſapientiam his verbis deſcribit Spiritus Sanctus: *Dedit quoque Deus ſapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quaſi arenam quæ eſt in litore Maris. Et præcedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus, & erat nominatus in univerſis gentibus per circuitum. Locutus eſt quoque Salomon tria millia parabolas; & fuerunt carmina ejus quinque & mille. Et diſputavit ſuper lignis a cedro, quæ eſt in Libano, uſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete; & diſſeruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus. Et veniebant de cunctis Populis ad audiendam ſapientiam Salomonis, & ab univerſis Regibus terræ, qui audiebant ſapientiam ejus.* (3. Regum 4.) Porrecto a *Gaza* Palæſtinorum ad *Euphratem* uſque ad Ægypti terminos Imperio, ſumma pace fruebatur, opibus immenſis, rerum omnium copia, vicinorum Regum amicitia ſecurus, cum de Templi fabrica cogitavit. Inito cum *Hiramo* Rege Tyri fœdere, materias ad ſtructuram certis conditionibus ab ipſo obtinuit. (3. *Regum* 5.)

Sapientia divinitus infuſa Salomoni.

C A P U T V.

De Hiſtoria Quartæ Ætatis, ut ab Hebræis confirmata vel interpolata.

A R T I C U L U S I.

De Moſis Hiſtoria.

I. ÆZECHIELUS Tragicus Hebræorum Poeta Hebræorum Exitum ex Ægypto, duce *Moyſe*, explicat in Dramate quod Ἐξαγωγὴ inſcribitur, cujus fragmenta refert *Euſebius* Lib. 9. *Præparationis Evangelicæ Cap.* 29.

Hebræorum exitus ex Ægypto, ex Ezechielo Poeta.

Ut Pharao patris extulit laribus gradum,
Rigido Phalanges ære metuendas agens,
Equitumque turmas, & graves currus trahens,
Tot illa ferro millium facies minax,
Alis, ſimulque Ducibus horrorem ciet.
. . . .
Ut nudus acies vidit Hebræus novas,
Ferale ſubito exclamat, ac cœlo manus,
Oculoſque tendens, patrium Numen vocat:
Circum tumultu cuncta male ſano fremunt.
At vero noſtri gaudio ingenti natant.
Beelſephontis qua procul ſeſe objicit,
Adverſa caſtris caſtra terrorem movent.

Sed

Sed quando pronum Phœbus inclinat diem,
Conferere pugnam mane sub primum placet,
Armis & acri Militum fretis manu.
At ecce Pharios territat monstris Deus.
Ingens columna nubibus densis coit,
Fixoque Hebræos inter ac nostros pede
Sublimis hæret. Ductor hic Virgam arripit,
Qua tot gementem mersit Ægyptum malis,
Nostrumque fregit mille portentis genus.
Arripit & alti verberat dorsum Maris,
Discedit ictu Pontus, & salsas gradu
Subit incitato Populus Isacidum plagas.
At nos fugaces voce sublata sequi,
Mediaque nocte quam præit Moses viam,
Hanc ultro premere. Gravior at subito rota,
Vinctosque currus pondus insolitum tenet.
Ingens repente fulgor e cœlo micat,
Ardetque flammæ similis. Auxilium Deus,
Deus ipse miseris dexter auxilium tulit.
Isacia ripis steterat adversis Phalanx.
Immane Pharios unda jam circum latrat.
Fugiamus eheu, Miles exclamat: Deus
Suos potente dextera Hebræos tegit,
Ferale nobis ultor exitium creat.
Dum loquitur, alto clauditur fluctu via,
Totasque Rubrum copias haurit Mare.

Demetrii Hebræi Scriptoris cum Mose consensus.

II. *Demetrius*, patria quoque Hebræus, de Israelitarum exitu ex Ægypto, de Maris Rubri transitu, de ligno quodam in amariorem fontem immisso, qui subito aqua suaviore fluere cœperit, de duodecim aquę fontibus cum septuaginta palmarum caudicibus ad Elymum inventis, &c. eadem commemorat, quæ ab ipso *Mose* in Sacris literis traduntur, teste *Eusebio* Lib. 9. *Præparationis Evangelicæ Cap.* 29.

Josephi errores in Mosis Historia.

III. *Josephus* Lib. 2. *Antiquitatum Judaicarum* Cap. ultimo, transitus Hebræorum per Mare Rubrum Historiam narrat. *Moysen* sumpta virga Deo supplicasse ait ea orationis formula, qualem usurpare potuit, quam pro more Historicorum ipsi tribuit, sed quam *Moses* ipse silentio præterit. Scribit Moysen *Mare virga percussisse*, *quo ictu repente scissum, & retrorsum se recipiens, nudum solum Hebræis ad fugam capessendam reliquit.* At Scriptura Sacra non ait *Moysen* Mare percussisse, sed elevasse dumtaxat manum super Mare, prout Deus jusserat. Exodi 14. 16. *Tu autem eleva virgam tuam, & extende manum tuam super Mare, & divide illud.* 12. *Cumque extendisset Moyses manum super Mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi.* 27. *Cumque extendisset Moyses manum contra Mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum.*

Josephus Miraculum, quod in Transitu Maris Rubri contigit, quodammodo elevat, in dubium revocans an in Dei supra naturæ vires operantis voluntatem & omnipotentiam, an in causas naturales, recessus Maris Rubri, quo iter Hebræis in adversum litus pateret, sit refundendus; & simile quid *Alexandro Magno* contigisse asserit: Ac demum lectoris judicio totum id permittit. *Nemo autem*, inquit, *mirari debet tanquam incredibilia, si priscis hominibus, & ad militiam etiam tum rudibus, de salute periclitantibus via per Mare patuit, sive Dei voluntate, sive naturæ sponte. Quandoquidem heri & nudius tertius Alexandri ductu Macedonibus Pamphilium Mare cessit, & aliam viam non habentibus illac iter aperuit, cum Deus ejus opera ad destruendum Persarum Imperium uti decrevisset: Id quod omnes testantur, qui res gestas illius Regis scripto prodiderunt. Sed de his, ut cuique libet, ita sentiat.* Nihilominus *Josephum* excusant Viri Eruditi, quibus videtur ad captum Ethnicorum, quibus scribebat, se attemperasse, ut probabilia quoquo modo redderet, quæ ipse sine dubitatione credebat: Atque illos tacite accusare imprudentiæ, qui similia miraculis ex profanis Scriptoribus afferant, eis-

eisque non ægre præbeant assensum, & Divinis tamen Literis fidem negent. Sed de hoc fusius in Dissertationibus.

IV. Fabulantur Hebræi, *Aminadab* Principem Tribus Juda primum in viam divisi Maris se dedisse, reliquis hæsitantibus, ac propterea Tribum Juda Principatum super cæteras promeruisse. At *Josephus Moysi* hanc laudem defert Lib. 2. *Antiquitatum* Cap. ultimo. *Moses autem*, inquit, *videns adesse Deum, & mare de suo loco cessisse, primus progreditur, hortatus Hebræos ut alacriter sequantur per viam divinitus datam, & læti præterito periculo gratias agant ob tam incredibilem salutis rationem tam subito exortam. Illi vero divina ope freti, impigre subsequuntur*. Et S. *Hieronymus* hanc Hebræorum Traditionem fabulam appellat Commentario in Cap. 11. Osee. *Tradunt*, inquit, *Hebræi hujusmodi fabulam: In exitu Israel ex Ægypto, quando ex alia parte Mons, ex alia Rubrum Mare, & ex alia Pharaonis cingebatur Exercitus, & inclusus Populus tenebatur, cæteris Tribubus desperantibus salutem, & aut reverti in Ægyptum, aut bellare cupientibus, solus Juda fideliter ingressus est Mare: Unde & Regnum meruit accipere; & hoc esse quod nunc dicatur: Judas testis sermonum Dei, & astipulator ac vindex, descendit cum Deo in Mare, & inter Sanctos fuit fidelissimus, ut verbis jubentis crederet Dei*. Hoc illi dicunt.

Hebræorum fabula.

V. Rabbini quidam commenti sunt filios Israel non totum Mare Rubrum transmisisse, sed ducto intra illud longo circuitu seu semicirculo, demum ad litus, unde progressi fuerant, rediisse. Hoc figmentum, quod & *Tostatus* & *Petrus Burgensis* secuti sunt, hoc uno Scripturæ Sacræ testimonio satis refellitur, Numerorum 33. 8. *Profectique de Phihahiroth, transierunt per medium Mare in solitudinem*. Sed ne ipsos inauditos damnare videamur, hanc Quæstionem in Dissertationibus discutiemus.

Totum Mare Rubrum ab Hebræis transmissum.

VI. *R. Aben-Ezra*, aliique Hebræi, quos *Origenes Homilia* 5. *in Exodum*, *S. Epiphanius Hæresi* 64. *Petrus Comestor, Tostatus, & Genebrardus* secuti sunt, asserunt non unicam in Mari viam patefactam, sed duodecim pro numero Tribuum. Quo illo versu Psalmi 135. confirmari putant: *Qui divisit Mare Rubrum in divisiones*. At fabulam illam satis refellit Scripturæ Sacræ silentium; unius viæ latitudo sufficiens ad transitum Populi; unicæ viæ mentio Sapientiæ 10. 17. 18. *Deduxit illos in via mirabili .... Transtulit illos per Mare Rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam*. Cap. 19. Et 7. *Ex aqua, quæ ante erat, terra arida apparuit, & in Mari Rubro via sine impedimento*. Denique *Theodoretus* Quæstione 25. in *Exodum* commentum istud rejicit. *Quidam ferunt*, inquit, *divisum fuisse Mare Rubrum duodecim sectionibus, & unamquamque Tribum seorsim transiisse, idque putant Beatum David his verbis dixisse:* Qui divisit Mare Rubrum in divisiones. *Ego vero existimo bifariam tantum Mare fuisse divi-„ sum, quemadmodum Scriptura Divina docet, dicens:* Aqua autem erat illis murus a „ dextris, & murus a sinistris: *Latamque viam fuisse, & numero transeuntium convenientem*. Deduxit enim, *inquit*, eos in abysso, sicut in deserto. *Quod videtur indicare amplitudinem viæ patentis. Non tamen ille prior intellectus rationibus pietatis adversatur. Utrumque enim est opus divinum & admirandum. Sequi tamen debemus Sacræ Scripturæ veritatem:* Et in Psalmo 135. Vers. 13. *Nonnulli*, inquit, *Judæorum fabulas secuti, dixerunt divisiones Mari Rubro æqualis numeri cum duodecim Tribubus factas esse, quoniam Propheta non divisionem, sed divisiones dixit. Oportebat autem scire ipsos Mare bifariam sectum, ac duo ex uno facta fuisse. Nam aqua ipsis murus erat a dextris, & murus a sinistris. Quapropter sectionem Maris in duas partes divisiones appellavit*.

Duodecim viæ in Mari Rubro apertæ non fuerunt.

VII. Eorum quæ in quinta mansione, scilicet in *Mara* contigerunt, narratio multifariam a *Josepho* est interpolata Libr. 3. *Antiquitatum*, Cap. 1. *Recentem hanc lætitiam*, inquit, *ex insperato acceptæ salutis offuscavit nonnihil itineris molestia, quo per deserta in Sina Montem ducebantur: Quod emetienda esset regio difficilis propter ciborum & aquarum extremam inopiam, & ne brutis quidem alendis, nedum hominibus idonea. Erat enim tota squallida, & nihil omnino humoris habens, unde fructus provenire solent. Talem autem viam necessario sunt ingressi, cum aliam non possent: Deferebantque secum aquam priusquam Desertum intrarent haustam, Duce ita præmonente. Qua absumpta, puteos magno labore, propter duritiem terræ, fodientes aquabantur: Ac ne sic quidem vel satis bonam, vel quantum sufficeret, inveniebant. In hunc modum iter facientes, perveniunt prima*

Exodi 16.

ma

ma vespera in locum quemdam, cui propter aquas vitiosas nomen fecerunt Mar, amarorem vocabulo significante: ibique lassis de via & commeatu quoque jam absumpto inopiam sentire incipientibus, divertere placuit. Invitabat ad manendum puteus forte repertus, qui tametsi tantis copiis non posset sufficere, nonnihil tamen solatii propter naturam regionis præbebat. Audiebant enim nihil aquæ in progressu se inventuros. Hæc ipsa quoque amara fuit, & nulli potabilis, non homini solum, sed ne jumento quidem .... Ad preces igitur versus orat ut Deus mutata aqua ex vitiosa potabilem reddat: Quo annuente hanc gratiam, arripit frustum ligni forte ibi jacens, & medium per longitudinem scissum in aquam mittens, docet Hebræos Deum exauditis precibus pollicitum daturum se aquam desiderantibus, si gnaviter jussa peragerent. Quibus rogantibus, quid facto opus sit ut aqua mutetur, jubet robustissimum quemque certatim puteum exhaurire, dicens majore parte evacuata, reliquum potabile fore, quo facto aqua agitatione continuata purior, reddita, potum jam non aspernandum multitudini exhibuit.

Errata Josephi. In multis peccat hæc *Josephi* narratio. Primo ait, Israelitas talem viam necessario ingressos esse, cum aliam non possent. Id vero falsum est. Poterant enim ingredi Palæstinorum viam, etiam post transgressum Arabicum Sinum, itinere ad Occidentem reflexo: Sed columna ignis & nubis alio ducebat. Secundo, puteos effossos indicat, præter Scripturæ Sacræ fidem, quæ putei non meminit, nisi *Numerorum* 21. 16. post quadraginta ferme annos. Tertio ait, Hebræos *prima vespera* pervenisse in *Mara*, repugnante Scriptura, quæ post triduum dumtaxat ipsos illuc pervenisse testatur, Exod. 15. 22. *Tulit autem Moyses Israel de Mari Rubro, & egressi sunt in Desertum Sur: Ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, & non inveniebant aquam. Et venerunt in Mara.* Et Numerorum 33. 8. *Et ambulantes tribus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara.* Quarto, commeatum tunc absumptum falso scribit; cum Manna pluere cœperit deficiente commeatu, quod ante decimumquintum diem secundi Mensis non contigit, ut Scriptura testatur *Exodi* 16. 1. cum autem ad *Mara* perventum est, decimus ad summum dies ab exitu ex Ægypto numerabatur. Præterea, secum pugnat *Josephus*, qui Hebræos sufficientem ad triginta dies commeatum ex Ægypto extulisse asserit *Lib.* 2. *Antiquitatum*, Cap. 5. *Cumque*, inquit, *nihil per viam invenirent propter solitudinem, macerata farina, & modico calore in speciem panis solidata se sustentabant: Quo victu per triginta dies sunt usi. Neque enim plus commeatus Ægypto extulerant: Atque eum ipsum parce dispensabant ad necessitatem magis quam ad satietatem.* Quinto scribit Hebræos audivisse, nihil aquæ in progressu se inventuros. Unde vero id audiverunt in deserto, ubi nemo homo occurrebat? Nonne in proxima ad *Elim* Mansione duodecim fontes repererunt? Sexto, ait *Mosem* arripuisse frustum ligni forte ibi jacens, quasi id casu factum sit; cum Scriptura testetur Deum *ostendisse ei lignum,*
Exod. 15. 25. *quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt.* Septimo, ait *Mosem* medium ligni per longitudinem scissum in aquam misisse. De qua scissione Scriptura Sacra silet. Octavo, quasi sola ligni a Deo indicati virtus, ejusque in aquam injectio secundum divinum mandatum, ad eam dulcem & potui aptam reddendam non suffecisset, comminiscitur aquam ex puteo illo suo evacuatione & continua agitatione dulcem factam esse. Qua in re non solum contra Scripturæ fidem, sed & contra Physicam peccat *Josephus*. Quis enim nescit agitationem quidem reddere aquam limpidiorem, non vero ejus naturalem qualitatem mutare, ut ex amara dulcis fiat? Alioquin maris aquæ post tempestatem potabiles essent: Nec unquam nautis deessent aquæ potabiles: Siquidem aquas maris multa agitatione dulces & potui aptas efficere possent.

VIII. Idem *Josephus* de sexta Mansione in *Elim* verba faciens, historicam veritatem suis commentis inquinat. *Hinc*, inquit, *castris motis pervenerunt Elim, agrum, ut primo aspectu e longinquo videbatur, non malum: ferebat enim palmas. Ut vero propius est ventum, fefellit omnem expectationem: Palmæ enim non plures erant quam septuaginta, eæque non admodum proceræ propter loci ariditatem. Nam ne a fontibus quidem rigabantur, qui duodecim eo loco erant, sed non ita largi ut emissis rivulis humiditatem terræ subministrarent. Quare ad egerendam arenam versi, in nullas venas incidere poterant, & si quid modicum distillaret, fossione turbatum inutile ad potum reddebatur. Arbores quoque non multum fructum ferebant propter eamdem aquarum inopiam. Quamobrem exortum*

est

est murmur multitudinis contra Ductorem, omnem miseriæ suæ causam in illum unum conferentis. Triginta enim dierum itinere confecto, commeatum omnem, quem secum extulerant, jam absumptum desiderabant. In duobus errat *Josephus*. Arbores non proceras, non rigatas aquis; fontes non copiosos & abundantes, arenosum locum, egestas fossione arenas, de suo prodit, Scriptura Sacra nullatenus suffragante, *Philone* repugnante *Lib. de Vita Mosis*, nec non *Ezechielo* Poeta in sua Eductione, ubi de palmis, fontibusque duodecim hæc habet, ab *Eusebio Lib. 9. Præparationis Evangelicæ* Cap. 29. descripta.

Quam lætus illic, molle qua spirans nemus
Vallem coronat, obtulit se se locus,
Attende Moyses; nam vel hinc sedem quoque
Spectare possis. Inde se primum extulit
Columna flammæ similis, ac signum dedit.
Mox viride opaco cernitur pratum solo,
Liquidique latices: Quippe luxurians humus
Petra ex eadem fonte duodeno scatet.
Septena decies palma robustis viret
Subnixa truncis, atque fœcundos agens
Sublime ramos tollit; atque undis ferax
Abunde pecori pabulum tellus erat.

Secundo, in eo errat *Josephus*, quod murmur Populi ad octavam Mansionem, scilicet, ad Desertum *Sin* excitatum, ad sextam intempestive referat, Mansione septima prætermissa.

IX. *Ezechielus* Avem quamdam Israelitis in eadem Mansione oblatam memorat, quam sic describit: *Ezechieli Poetæ figmentum.*

Occurrit exin aliud animantis genus,
Monstrique simile, nemini visum antea.
Insitata mole geminatam fere
Adæquat Aquilam: Multiplex pennas color
Subinde mutat, purpura pectus rubet.
Miniata rutilant crura: Villosam aureo
Profunda vestit pluma cervicem croco.
Subflavus extat oculus; in medio teres
Pupilla cocco similis ardenti micat.
Vocem ore mittit omnium suavissimam.
Atque is volucrum facile se Regem probat.
Sic omnis illum trepida subsequitur cohors:
Ipse velut altum Taurus attollens caput,
Princeps citato graditur exultans pede.

Quæ cum in Scriptura Sacra non referantur, figmenta Poetica censenda sunt.

X. *Josephus* Lib. 3. cap. 1. de Manna sic loquitur: *Dum Moyses precabundus palmas attollit, ros de cœlo delabitur: Qui cum manibus ejus hærens concrevisset, suspicatus ille hanc quoque alimoniam a* DEO *demitti, degustat: lætusque re comperta, turbam ignaram & putantem hyberna tempestate ningere, monet opinione falli, nec vulgarem rorem de cœlo descendere, sed alimoniam, quæ ope alia destitutos periculo famis eximeret: ac mox prægustatum offert, ut experto crederent.* 1. Precum *Moysis*, cum primum Manna decidit, nulla in Scriptura mentio. 2. Nec ros in Manna concrescebat, nec erat materia Mannæ, sed simul cum Manna depluebat. (Numerorum 11. 9.) *Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter & Man.* 3. In manus Moysis non allabebatur ut concresceret, siquidem non intra castra, sed in circuitu castrorum cadebat. (*Exodi* 16. 3. 4.) Non solum suspicatus est *Moyses* hanc alimoniam a Deo immitti, neque opus fuit ut illud gustu experiretur; siquidem divina revelatione & recenti promissione ea de re certissimus erat. *Exodi* 16. 4. 5.

XI. Tradunt Hebræi, Aquam quæ ex petra Montis *Horeb* a *Mose* percussa manavit, totis quadraginta annis, quibus peregrinati sunt in Deserto, tanquam fluvium per omnes Mansiones jugiter profluxisse. At hoc ipsorum figmentum refellit nova penuria *Hebræorum fabulosa Traditio.*

aquæ in trigesima tertia Mansione Cades, & murmur gravissimum Populi inde excitatum. (*Numer.* 20.)

Error multiplex Josephi. XII. *Josephus* Lib. 3. *Antiquitatum* Cap. 3. & 4. de Lege *Mosi* a Deo data in Monte Sinai ita scribit: *Interea dum his locis Populus hæret, Moyses pro concione ait, se ire in Montem Sina collocuturum cum Deo, & aliquid utile eis inde reportaturum: jubetque ut ipsi interim in propinquo castrametentur, viciniores Deo futuri. His dictis, ascendit Sina Montem . . . . . Hebræi vero juxta mandatum Prophetæ motis castris, radices Montis occupant suspensis animis, quidnam boni, ita ut promiserat, esset a Deo reportaturus: Atque interim dum Ductorem suum expectant, festos dies agebant, castitatem servantes tum in cæteris, tum abstinendo à congressu mulierum per triduum, sicut jussi fuerant, & assiduis precibus Deum solicitantes, ut propitius Moysem excipiens, donum sibi per eum aliquod mitteret, quod ad vitam bene ac feliciter degendam conducibile foret. Interim & victu sumptuosiore utebantur, & ornatu splendidiore una cum uxoribus ac liberis, excolebantur: atque in hunc modum duobus diebus inter epulas exactis, appetente jam tertia, nubes primum præter solitum supra tota castra Hebræorum sublimis pependit, tentoria quam late patebant contegens, reliquum cœlum circumquaque clara serenitate obtinente. Procellæ deinde cum imbre vehementi ruebant, & fulgura simul crebro micantia terrebant, fulminaque elisa significabant, Moysem ex sententia cum Deo propitio convenisse. Hæc lecturi, ut cuique placuerit, accipiant, mihi certe fas non fuit discedere ab illis, quæ in sacra Historia conscripta habentur. Cæterum Hebræi visa insolita tempestate, ejusque horrendo strepitu aures feriente, supra modum turbabantur. Nam & rei novitas terrebat, & rumor vulgatus de Monte quod crebro Deus eum inviseret. Quamobrem continebant se intra tabernacula mœsti, putantes actum de salute Moysis, & illo per iram Dei sublato, se quoque simile exitium manere.*

Ab historica veritate, prout in Scriptura Sacra narratur multifariam discedit *Josephus*, in hoc uno capite, in quo se ab ea non discessisse contestatur. Primo, *Mosem* triduo in Montem cum Deo colloquentem latuisse fingit, quem identidem a Deo ad Populum descendisse Scriptura testatur. *Exodi* 19. Secundo, cum Deus jusserit sanctificari Populum in diem tertium, & ab uxoribus abstinere; ipse victum sumptuosiorem, epulasque quasi ad illum sanctificationis apparatum conducentes, de suo addit. Tertio, ait *Mosen* Populo spopondisse, se aliquid boni in ejus utilitatem reportaturum, Populumque Deum triduo exorasse, ut propitius *Mosen* excipiens, donum sibi per eum aliquod mitteret. Qua de re nihil prorsus in Scriptura Sacra legitur. Quarto, ait appetente jam tertia die nubem præter solitum supra tota castra Hebræorum sublimem pependisse, tentoria quam late patebant contegentem. At Scriptura Sacra nubem operuisse Montem dumtaxat, non castra, testatur. Exodi 19. 16. *Jamque advenerat tertius dies & mane inclaruerat; & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire Montem.* Et si nubes castra operuit, id insolitum non fuit . . . . Quinto, omisit sonitum buccinæ, cujus *Moses* ipse meminit ibidem: *Clangorque buccinæ vehementius perstrepebat.* Et Vers. 19. *Et sonitus buccinæ paulatim crescebat in majus, & prolixius tendebatur.* Sexto, *elisa fulmina* substituit loco ignis & fumi quasi de fornace ascendentis. Exodi 19. 16. *Totus autem Mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace: eratque omnis Mons terribilis.* Septimo, ait Israelitas continuisse se intra tabernacula mœstos, putantes actum de salute *Mosis*. At Scriptura eos extra tabernacula ad radices Montis stetisse testatur, Exod. 19.17. *Cumque eduxisset eos Moses in occursum Dei de loco castrorum, steterunt ad radices Montis . . . Moyses loquebatur, & Deus respondebat ei.*

Philonis & Hebræorum errores circa adorationem Vituli aurei. XIII. *Josephus* Vituli aurei fabricationem & adorationem dissimulat. *Philo Lib.* 3. *De Vita Mosis*, culpam in paucos improbos rejicit. *Cum*, inquit, *Moses ascendisset in Montem, ibique aliquot diebus sine arbitris colloqueretur cum Deo, quidam inconstantes tanquam orbati Principe, absentiam ejus verterunt in impietatis occasionem, oblitique Dei veri, cœperunt figmenta Ægyptiaca æmulari, facto juvenco aureo, ad imitationem animalis ejus regionis sacratissimi.* Rabbi *Selomo* culpam refert in Proselytos Ægyptios, cultui Apidis a teneris addictos. *Tanchuma* Ægyptios Magos duos *Janem* & *Jambrem* sceleris auctores facit. Quæ figmenta contra Historiæ Sacræ veritatem diserte pugnant, *Exodi* 32.

ibi

ubi crimen adorati Vituli Israelitico Populo, non paucis improbis, aut Proselytis tribuitur. Vers. 1. *Videns autem Populus quod moram faceret descendendi de Monte Moyses, congregatus adversus Aaron dixit: Surge, fac nobis Deos qui nos praecedant: Moysi enim huic viro qui nos eduxit de Terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas de uxorum, filiorumque & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me. Fecitque Populus quae jusserat, deferens inaures ad Aaron. Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex eis Vitulum conflatilem, dixeruntque: Hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de Terra Ægypti. Quod cum vidisset Aaron, aedificavit Altare coram eo, & Praeconis voce clamavit dicens: Cras solemnitas Domini est. Surgentesque mane, obtulerunt holocausta, & hostias pacificas, & sedit Populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: Vade descende: Peccavit Populus tuus, quem eduxisti de Terra Ægypti. Recesserunt cito de via quam ostendisti eis: Feceruntque sibi Vitulum conflatilem, & adoraverunt, atque immolantes ei hostias, dixerunt: Isti sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de Terra Ægypti. Rursumque ait Dominus ad Moysen: Cerno quod Populus iste durae cervicis sit: Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum dicens: Cur, Domine, irascitur furor tuus contra Populum tuum, quem eduxisti de Terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? . . . Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat adversus Populum suum.* Denique cum *Moyses* proclamavit, *Si quis est Domini, jungatur mihi;* Id est si quis idololatriae purus: Levitas dumtaxat ad eum accessisse Scriptura commemorat, caeteris peccati conscientia trepidantibus: *Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi.*

XIV. Ut *Aaronem* a peccato excusent, fabulas ineptissimas confingunt. Ita nugantur in *Vajebbra Rabba*, Cap. 10. *Dixit Aaron apud se, quid faciam? Jam occiderunt Hurem, qui Propheta erat: Si me insuper occidant, qui sum Sacerdos, in eis implebitur quod scriptum est* Thren. 1. 20. *An non occisi sunt Sacerdos & Propheta in Sanctuario Domini? Et statim in captivitatem abducentur. Aliter:* Et vidit Aaron. *Quid vidit? Si hoc Altare aedificent Israelitae, unus calculum, alter lapidem afferet, & uno momento perficietur eorum opus. At ego, si illud aedificem, lentius in opere meo procedam, & descendet interim Magister noster Moses. Praeterea illi Idolis; at ego illud consecrabo nomini Dei Sancti Benedicti, prout scriptum est Aaronem proclamasse:* Cras erit festum Domino. *Neque enim scriptum est:* Cras erit festum Vitulo, *sed* Cras erit festum Domino. *Aliter:* Et vidit Aaron. *Quid vidit? Dixit apud se: si Altare hi aedificent, ipsis hoc peccatum imputabitur. At ego malo ut mihi imputetur peccatum, quam Israeli.* Omnia haec ineptissima. Fictitia caedes *Huris*. 2. Jeremiae Threnos ab *Aarone* laudatos ajunt, quasi Aaronis aevo scripti essent. 3. *Aaronem* vero Deo Vitulum consecrasse fabulantur. 4. Quod ajunt, *Aaronem* in hoc negotio lentius processisse, ex Scriptura Sacra non apparet. Illa enim ipsa die, qua Populus novos Deos petiit, *Aaron* inaures jussit afferri, a Populo oblatas fudit, in Vitulum conflavit, hunc Populo exhibuit, Altare ei fabricavit, & solemne festum in crastinum indixit. 5. *Aaroni* novum charitatis genus tribuunt, peccare scilicet pro alio, & Idololatris malle obsequi, ne, si obsistat, & illum occidant, id crimen illis imputetur. Sed de *Aaronis* peccato sermo redibit in Dissertationibus.

Quomodo Judaei Aaronem a peccato excusent?

XV. In *Tanchuma R. Jeremias* fabulatur *Aaronem* aurum in ignem conjicientem, oculis in coelum intentis, tali oratione apud Deum se excusasse: *Ad te oculos attollo, o qui in coelo habitas. Tu qui es* καρδιογνώστης, *scis haec illos me invito facere. Tum vero*, inquit, *Magi accedentes, magicis artibus Vitulum formarunt.* Ibidem alii fabulantur *Micham*, quem in Ægypto sub aedificio attritum, e mediis lateribus eripuerat *Moyses*, tabulam sustulisse, in qua *Moyses* scripserat: *Ascende Bos:* & hanc in catinum, in quo erant inaures, cum conjecisset, statim exivisse Vitulum mugientem. Hunc vero *exilientem* Israelitae cum vidissent, statim exclamasse: *Hi sunt Dii tui, o Israel.* Hanc fabulam nova fabula illustrat *R. Selomo*. Ait nempe *Mosem* ideo laminae inscripsisse: *Ascende Bos*; ut ea in Nilum conjecta, *Josephi* feretrum educeret, quod Nilus inundaverat. Et in Vitulo probat fuisse spiritum vitae ex his *Davidis* verbis: *Et mutave-*

taverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum. Tale est quod in *Capitulis Eliezer R. Juda* ad eumdem bovem refert *Isaiæ* verba: *Novit bos possessorem suum*. Neque minus insulsum est, quod apud *Aben-Esram* Judæi Astrologi nescio quam Astrorum conjunctionem comminiscuntur in signo Tauri ad hunc Vitulum efformandum. Sed hæc recitasse, refutasse est.

De Mora Mosis in Monte, Hebræorum fabula.

Moram *Moysis* in Monte, unde non rediit nisi post quadraginta dies exactos, occasionem dedisse Populo Deos, qui ipsum prçcederent, ab Aarone postulandi, constat ex Cap. 32. Exodi s. 1. *Videns autem Populus quod moram faceret descendendi de Monte Moyses, congregatus adversus Aaron dixit: Surge, fac nobis Deos qui nos præcedant*. Quç sic Thalmudici Tractatu de *Sabbatho*, Cap. 9. interpolarunt: *Ne legas*, Moram fecit; *sed*, Venerunt sex (*supple* horç) *Quippe cum in altum ascendit Moses, dixerat Israelitis: In fine quadraginta dierum, in principio sex horarum* (a quibus incipiet dies quadragesimus) *sum rediturus. Cum igitur dies illi quadraginta complerentur, venit Satan ut turbaret Mundum, & dixit illis: Ubi est Moses Ductor vester? Responderunt, Illum in altum ascendisse. At, inquit, venerunt sex horæ*, (intra quas se rediturum promiserat) *quod cum illi non curarent, Mosem occubuisse addidit. At cum nihilo magis moverentur, ostendit eis speciem feretri ejus: Tum vero Aaroni dixerunt: Nescimus quid de Moyse factum sit, &c.* In *Bereschith Rabba*, Sectione 41. Diabolus ipsum *Moysen* ostendisse legitur *suspensum inter cœlum & terram*.

Cur Moses Vitulum aureum in pulverem redegerit? Hebræorum fabula.

XVI. Quod *Moyses contrivisse* dicitur *Vitulum usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel*: Hebrçorum plerique ideo factum a *Moyse* fabulantur, ut idololatriæ reos cognosceret. Quomodo Sacerdos adulteras mulieres aquæ amaræ potu dignoscebat, ut habetur *Numerorum* 5. 27. Ita *R. Jonathan* in Chaldaica Paraphrasi: *Et potavit filios Israelis. Et quisquis ibi dederat vas aliquod aureum* (ad vituli confectionem) *in ejus ore signum apparebat*. Ita *R. Aben-Esra*, signum ex aquarum potu *impressum*, ait, *in faciebus eorum qui vitulum coluerant: aut ventrem eorum intumuisse. Alioqui*, inquit, *quomodo Levitæ eos cognovissent, qui vitulo servierant?* Ad Hebræorum fabulas accedunt, qui fingunt omnes idololatriç reos, postquam aquas aurea scobe aspersas hausissent, barba aurea fuisse insignes. Ita *Petrus Comestor* in Historia Scholastica. *Videns*, inquit, *Moyses sibi indicatos a Deo scelerum Auctores per pulverem bibitum, qui in barbis eorum miraculose apparuit*. Ita *Nauclerus in Chronico Generatione* 27. Ita *Petrus De Riga* in Aurora sua:

Hebræi tradunt Mosem fecisse quod audis,
Ut sciret solos hac ratione reos.
Nam rutilans auro monstrabat barba nocentes,
Dum patulo latices fluminis ore bibunt.

At Scripturæ Sacrç silentium hçc otiosorum hominum figmenta vanitatis arguit. Nulla enim ratio afferri potest, cur miraculum de barbis in aureum colorem aquç potu mutatis *Moyses* siluisset. Præterea, si necesse fuisset Vituli cultores speciali nota dignosci; barba auro concolor non suffecisset. Erant enim in Populo imberbes multi, juvenes, pueri, mulieres, eunuchi, ad quos hæc nota non pertineret. Tertio, aliqua nota non fuit opus, qua Vituli cultores a fidelibus dignoscerentur, cum Populus universus reus fuerit, Levitis exceptis, & aliis forte paucissimis, qui ipsis ac *Moysi* adjuncti sunt, ut scelus idololatrarum cçde promiscua expiarent. Nec tamen omnes idololatræ cæsi sunt a Levitis. Nam post promiscuam illam cædem populus adhuc fuit reus, & pro illo *Moyses* apud Deum ferventissimis precibus intercessit, Exodi 32. 30. *Facto autem altero die, locutus est Moyses ad Populum: Peccastis peccatum maximum: Ascendam ad Dominum, si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro. Reversusque ad Dominum, ait: Obsecro, peccavit Populus iste peccatum maximum: feceruntque sibi Deos aureos: Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti*. Frustra autem idololatriç veniam Populo concedi *Moses* a Deo rogasset, si jam omnes Idololatræ fuissent occisi.

Judæorum fabula circa tabulas Legis.

XVII. Tabulas Legis ab initio Mundi creatas in opere sex dierum, Judæi fabulantur. Ita Chaldæa *Jonathanis* Paraphrasis ad Cap. 22. Numerorum. *Decem res*, inquit, *creatæ sunt post perfectionem Mundi, in ascensu Sabbathi, inter duas vesperas* 1. *Manna.*

na. 2. *Puteus*, (de quo *Numerorum* 21. 16.) 3. *Virga Mosis*. 4. *Schamir* (id est, vermiculus, cujus opera Salomon fidit lapides ad ædificationem Templi.) 5. *Iris*. 6. *Nubes gloriæ*, (de qua *Exodi* 40. 38.) 7. *Os terræ* (quo *Core* cum suis absorptus est.) (*Numerorum* 16. 30. 32.) 8. *Scriptura Tabularum fœderis*. 9. *Dæmones*. 10. *Os loquens asinæ*, *quod eo momento aperuit verbum Domini*. His gemina sunt quę habent Thalmudici in *Pirke Aboth*, & in Tractatu *Pesachim*.

Non solum Legem scriptam, sed etiam Legem Oralem *Moysi* a Deo traditam volunt. Qua de re *R. Moses Maimonides* in Præfatione Summæ Thalmudicæ, quam *Jad Cazabah* inscripsit, hæc habet: *Præcepta quæ Mosi tradita sunt in Sinai, ea omnia data sunt cum expositione sua juxta illud Exodi* 24. 12. Et dabo tibi tabulas lapideas, & Legem, & mandatum, &c. Legem, *scilicet Legem scriptam* : & mandatum, *id est*, *Expositionem ejus*. *Injunxit autem nobis Deus Legem observandam secundum Mandatum*. *Mandatum est Lex quæ dicitur Oralis*. *Totam vero Legem manu sua descripsit Moses Magister noster priusquam moreretur*; *& singulis Tribubus Librum commisit*: *Unum reposuit in Arca pro testimonio*, *juxta illud Deuteronomii* 31. Vers. 26. „ Sumite Librum Legis istius, „ & ponite eum e latere Arcæ fœderis Domini Dei vestri: & sit ibi contra te in te- „ stem. *Mandatum autem*, *sive Expositionem Legis non scripsit Moses*, *sed imperavit eam Senioribus*, *& Josue*, *aliisque omnibus Israelitis*, *juxta illud Deuteronomii* 12. Vers. 32. „ Omne verbum quod ego pręcipio vobis, illud custodietis ut faciatis. *Ideoque vocatur Lex Oralis*. *Eamque Legem Oralem*, *quamvis non fuerit scripta*, *totam in Consistorio suo docuit Moses Magister noster Septuaginta Seniores*. *Eleazar*, *Phinees*, *& Josue*, *tres illam acceperunt a Mose*. *Josue itaque discipulo suo tradidit*, *mandavitque Legem Oralem Moses Magister noster*. *Sic Josue quamdiu vixit*, *ore docuit*, *multique Seniores acceperunt a Josue*. *Heli accepit a Senioribus*, *& a Phinea*. *Samuel accepit ab Heli*, *& Consistorio ejus*. *David accepit a Samuele*, *& Consistorio ejus &c.* Cæteros Legis Oralis Propagatores ibidem recenset, usque ad *R. Jehuda*, quem Hebræi vocant *Hakadosch*, id est, *Magistrum nostrum Sanctum*, qui Traditiones seu Legem Oralem in unum Volumen digessit, quod inscripsit *Mischna*; id est δευτέρωσιν, sive *Legem Secundam*. Quam post annum Christi quingentesimum scriptam probat *Morinus Lib. II. Exercitationum Biblicarum* Cap. 2. Lege & *Josephum de Voisin*, *in Observationibus ad Proœmium Pugionis Fidei Raymundi Martini*.

Hebræorum Traditio de lege orali.

Mischna, a quo & quando edita?

XVIII. De *Raguelis* sive *Jethronis* ad *Moysen* accessu, consilioque ab ipso dato *Moysi* de Judicibus deligendis, *Josephus* cum Scriptura Sacra non convenit. Sic enim ille, *Lib.* 3. *Antiquitatum* Cap. 3. *Cum autem rei feliciter gestæ fama ad Raguelem quoque pervenisset*, *gratulabundus occurrit*, *Moysen*, *& Sephoram*, *& eorum liberos salutaturus*. At Scriptura Sacra non ait *Jethronem* venisse ut *Sephoram*, ejusque filios inviseret, sed ut ipsam cum filiis ad *Mosen* reduceret. Exodi 18. 1. 2. 5. *Cumque audisset Jethro*, *Sacerdos Madiam*, *cognatus Moysi*, *omnia quæ fecerat Deus Moysi*, *& Israeli Populo suo*, *& quod eduxisset Dominus Israel de Ægypto*, *tulit Sephoram uxorem Moysi*, *quam remiserat*, *& duos filios ejus*... *Venit ergo Jethro cognatus Moysi*, *& filii ejus*, *& uxor ejus ad Moysen in Desertum*. Consilium vero *Moysi* a socero datum his verbis exprimit Josephus: *Quin & illud pro virili consuluerim*, *ut lustratis ac recensitis copiis*, *ea in dena millia distribuas*, *singulis hujusmodi legionibus suos Duces præficiendo*: *easque rursum in cohortes millenarias*, *quingenarias*, *centenarias*, *& quinquagenarias partiaris*. *Itemque in manipulos triginta*, *& viginti*, *& decem Commilitonum*: *tum deinde ita distinctis Præfectos imponas*, *singulis appellatione a numero subditorum Militum indita*. *Judices autem viros virtute ac justitia præstantes Populi suffragiis creabis*. Scripturæ Sacræ narrationem *Josephus* perturbavit ac interpolavit, Magistratuum numerum pro arbitrio suo multiplicans. Sic enim *Jethro* Exodi 18. 21. *Provide autem de omni plebe viros potentes*, *& timentes Deum*, *in quibus sit veritas*, *& qui oderint avaritiam*; *& constitue ex eis Tribunos*, *& Centuriones*, *& Quinquagenarios & Decanos*, *qui judicent Populum omni tempore*.

Josephi a Scriptura Sacra dissensus.

XIX. Conflagrationis *Nadab* & *Abiu* filiorum *Aaronis* causam fuisse eorum ebrietatem, *R. Simeon*, aliique Hebræi asserunt, & inde probare sibi videntur, quod statim post ipsorum mortem Deus prohibuerit sub pœna capitis, ne Pontifex aliive Sacerdotes

Nadab & Abiu ob alieni ignis oblationem pereunt.

Tabernaculum testimonii adituri, vinum, aut quemvis alium liquorem, qui inebriare posset, biberent. Verum hæc filiorum Aaronis ebrietas fictitia est: siquidem Moyses *Deuteronomii 29. 6.* Israelitas totis quadraginta annis vinum & siceram non bibisse testatur, quamdiu peregrinati sunt in Deserto. *Adduxit vos quadraginta annis per Desertum: panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis.* Causam alteram hujus cladis comminiscitur *Josephus* Lib. 3. *Antiquitatum* Cap 9. quod nempe *In Aram intulissent victimas, non juxta præscriptum Moysi, sed quales antea solebant.* At contrarium Scriptura testatur Levitici 9. 5. *Tulerunt ergo cuncta quæ jusserat Moyses ad ostium Tabernaculi.* Nec antea victimas illegitimas intulerant, quia hæ fuerunt Sacerdotii ipsorum primitiæ. R. *Selomo* ait eos morte fuisse mulctatos, quod vidissent Dominum in Monte cum 70. Senioribus. At cum nihil tunc contra Dei mandata commisisse legantur, haud recte hæc mortis eorum assignatur causa. Denique non alia quærenda est ab illa quam Scriptura Sacra tradit, ignis scilicet alieni oblatione. Levitici 10. 1. *Arreptisque Nadab & Abiu filii Aaron thuribulis, posuerunt ignem, & incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum: quod eis præceptum non erat. Egressusque ignis a Domino, devoravit eos, & mortui sunt coram Domino.* Et Numerorum 3. 4. *Mortui sunt Nadab & Abiu cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in Deserto Sinai.* Et Numerorum 26. 61. *Nadab & Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino.*

Josephi ab Historia Sacr. multiplex aberratio.

XX. *Josephus* de seditione populari contra *Moysen* ad *Sepulcra Concupiscentiæ*, excitata verba faciens Lib. 3. *Antiquitatum* Cap. 12. Historiam Sacram multis modis adulterat. *Non multo post*, inquit, *a Sina Monte Castra moventur: & post aliquot Mansiones de quibus dicemus, ventum est ad locum qui dicitur Iseremoth, ubi denuo Populus seditionibus agitari cœpit, & laboriosæ peregrinationis culpam in Moysen conferre. Illius suasu se reliquisse regionem fertilissimam, & nunc non solum ejus ubertate carere, verum etiam pro sperata felicitate in extremis miseriis huc & illuc oberrare, aquarum inopia laborantes; & si Manna quoque aliquo casu deficiat, procul dubio fame interituros. His addebant multa convitia, quæ in virum optime meritum passim jactabantur. Exortus est interim unus e Populo, qui admonitos præteritorum Moysi beneficiorum, bonam spem habere hortabatur, ne tum quidem opem divinam frustra requisituros. Vulgus autem his verbis vehementius concitatum, magis ac magis contra Prophetam tumultuabatur. Qui videns ita desperatos, jubet æquo animo esse, pollicendo se, quamvis gravibus contumeliis immerito petitum, copias tamen carnium eis exhibiturum, non in unum tantum diem, sed in plures etiam. Illis vero credere nolentibus, quodam etiam rogante, unde tot hominum millibus providere possit: Deus, inquit, & Ego, quantumvis male apud vos audientes, numquam tamen desinemus vestri curam gerere: idque brevi estis visuri. Vix hæc dixerat, cum tota castra coturnicibus complentur, quas acervatim venabantur. Deus tamen non multo post in Hebræorum insolentiam ac maledicta animadvertit, non paucis e Populo desideratis. Nam & hodie locus ille nomen ex eo casu retinet, vocaturque Cabrothaba, quasi dicas Concupiscentiæ Monumenta.*

Hic in multis errat *Josephus*. Primo, hanc seditionem post aliquot Mansiones a Monte Sina contigisse perperam scribit, cum prima & proxima hæc Mansio fuerit, ad quam e Monte Sina Israelitæ castrametati sunt, Numerorum 33. 16. *De solitudine Sinai egressi, venerunt ad Sepulcra concupiscentiæ.* Secundo, hunc locum perperam vocat *Iseremoth* (vel potius *Hazeroth*, ut habent Hebræus & Chaldæus) & decimam tertiam Mansionem cum decimaquarta confundit. Tertio, seditionis hujus causam falso assignat aquarum inopiam, cum Scriptura nullam aliam tradat præter desiderium carnium, *Exodi* 11. & *Psalmo* 77. Quarto, convitia a Populo in *Moysen* jactata scribit, quod etsi proba-bile sit, in Scriptura tamen non habetur, quæ fletum dumtaxat & querelas commemorat, Num. 11. 4. *Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravit desiderio, sedens & flens, junctis sibi pariter filiis Israel, & ait: Quis dabit nobis ad vescendum carnes?* Vers. 10. *Audivit ergo Moses flentem Populum per familias, singulos per ostia tentorii sui.* Et Vers. 13. *Moyses* ait: *Unde mihi carnes, ut dem tantæ multitudini? Flent contra me dicentes: Da nobis carnes, ut comedamus.* Quinto, fingit *Moysen* copiam carnium in plures dies ipsis polliceri, quas illi (si qua ipsi fides) non petiverant: aquæ oblitus,

quam

quam cum convitio postulatam dixerat. Sexto, *Moysis* dubitationem dissimulat, eamque Populo, & cuidam Anonymo tribuit: *Illis vero*, inquit, *credere nolentibus*, *quodam etiam rogante*, *unde tot hominum millibus providere posset*, *&c.* At Scriptura Sacra ipsum *Moysen* dubitasse testatur . . . . . Num. 11. *Populo quoque dices: Sanctificamini; cras comedetis carnem (ego enim audivi vos dicere: Quis dabit nobis escas carnium? Bene nobis erat in Ægypto) ut det vobis Dominus carnes, & comedatis: non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem, sed usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam, eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est, & fleveritis coram eo, dicentes: Quare egressi sumus ex Ægypto? Et ait Moyses: Sexcenta millia peditum hujus Populi sunt, & tu dicis: Dabo eis esum carnium mense integro? Numquid ovium & boum multitudo cædetur, ut possit sufficere ad cibum? Vel omnes pisces Maris in unum congregabuntur, ut eos satient? Cui respondit Dominus: Numquid manus Domini invalida est? Jam nunc videbis utrum meus sermo opere compleatur*. Septimo, inducit *Moysem* Deo & sibi miraculum tribuentem, quod ipsi tamen pene incredibile erat. *Quodam etiam rogante, unde tot millibus providere possit: Deus, inquit, & ego, quantumvis apud vos male audientes, numquam tamen desinemus vestri curam gerere*, &c. Quod sane a *Moysis* modestia alienissimum esse nemo non videt. Octavo, statim a promissione carnium castra coturnicibus fuisse repleta scribit, cum electio Septuaginta virorum, & deductio ad Tabernaculum fœderis, & Prophetia tam ad Tabernaculum, quam in castris æmulatio *Josue*, *Mosis* responsio, & illius ac Seniorum in castra reditus intercesserint, ut Scriptura testatur. Sed hæc omnia supprimit *Josephus* hic & alibi χρύψεος reus.

XXI. *Josephus* Seditionis a *Core*, *Dathane*, & *Abirone* adversus *Mosem* & *Aaronem* excitatæ historiam narrans Lib. 4. *Antiquitatum* Cap. 2. & 3. in multis peccat contra veritatem ab ipso *Mose* literis mandatam *Numerorum* 16. Primo, inducit *Core* dicentem: Si alicui ex Levitica Tribu Sacerdotium deferendum esset, *Se merito fuisse præferendum, genere Moysi parem, ætate, atque opibus potiorem*. Id nec in Scriptura Sacra refertur: nec a *Core* dictum verisimile est. Erat enim *Moses* filius *Amrami*, primogeniti *Caathi*; *Core* autem filius *Isaaris*, alterius ejusdem *Caathi* filii; adeoque probabilius est ejusdem ætatis non fuisse. Unde vero divitiæ illæ, quas ipsum jactasse fingit *Josephus*? Addit, Populum ita concitatum fuisse, *ut ad lapides conclamaretur*. Concurrisse inconditam multitudinem in concionem, *Ubi stans ante Dei Tabernaculum vociferabatur, tollendum Tyrannum, & populum e servitute eximendum, cui sub Religionis prætextu dura imperata imponerentur*. Nihil huiusmodi Scriptura innuit; sed refert dumtaxat Core, *Dathan*, & *Abiron*, & Schismatis eorum socios, contra *Mosen* & *Aaronem* stantes dixisse: *Sufficiat vobis, quia omnis multitudo Sanctorum est, & in ipsis est Dominus: Cur elevamini super Populum Domini? Quod cum audisset Moyses, cecidit pronus in faciem: Locutusque est ad Core, & ad omnem multitudinem: Mane, inquit, notum faciet Dominus qui ad se pertineant, & Sanctos applicabit sibi; & quos elegerit, appropinquabunt ei. Hæc igitur facite: Tollat unusquisque thuribula sua, tu Core, & omne Concilium tuum: & hausto cras igne, ponite desuper thymiama coram Domino; & quemcumque elegerit, ipse erit Sanctus: Multum erigimini filii Levi. Dixitque rursum ad Core: Audite filii Levi: Num parum vobis est quod separavit vos Deus Israel ab omni Populo, & junxit sibi, ut serviretis ei in cultu Tabernaculi, & staretis coram frequentia Populi, & ministraretis ei? Idcirco ad se fecit accedere te & omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam Sacerdotium vindicetis, & omnis globus tuus stet contra Dominum? Quid est enim Aaron, ut murmuretis contra eum?* Moysi certe orationem tam vehementem, sed tamen tranquillam ad *Core*, & ad omnem multitudinem habere non licuisset, si Populus ita fuisset concitatus, ut ad lapides conclamaretur, & incondita multitudo ante Tabernaculum vociferaretur, *Tollendum Tyrannum*, &c. Asperiora quidem, superba, & seditiosa verba *Dathan* & *Abiron* contra *Moysen* dixerunt, sed in tentoriis suis, cum eos *Moyses* per nuntios vocaret, non in concione, & ante Tabernaculum, ut vult *Josephus*. Exodi 16. 12. *Misit ergo Moyses ut vocaret Dathan & Abiron. Qui responderunt: Non venimus. Numquid parum est tibi quod eduxisti nos de Terra, quæ lacte & melle manabat, ut occideres in deserto, nisi & dominatus fueris nostri? Revera*

Historia seditionis Core, Dathan, & Abiron, a Josepho interpolata.

induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis, & mellis, & dedisti nobis possessionem agrorum & vinearum: An & oculos nostros vis eruere? Non venimus. Tertio, *Moysi* tribuit hæc verba *Josephus*, Viro Politico, quam Propheta digniora, quibus, *Core* blanditus sit: *Mihi, Core vel tu, vel unus quivis ex istis honore digni videmini*, id est, Summo Sacerdotio. Ita locutum esse *Moysen*, qui ipsos ut ambitiosos, ut seditiosos, ut Schismaticos, hoc honore indignissimos noverat, haud verisimile est. Quarto, fingit *Josephus* Aaronem deposuisse Pontificatum, illumque Populi suffragiis permisisse, & id quidem inconsulto Domino, a quo fuerat vocatus. Sic enim loquentem *Mosem* inducit: *Attamen licet non meo beneficio, sed divina electione hunc honorem adeptus, non dubitat in medium depositum vestris suffragiis committere, nullam prærogativam postulans ex eo quod hactenus eo sit legitime functus.* Quinto, prolixam *Moysi* orationem tribuit ad Deum fusam, qua *Dathanem* & *Abironem* execratus sit, illisque supplicium, quod a Deo inflictum est fuerit imprecatus. *Quod res Hebræorum cordi tibi sint, justa in Dathanum & Abironem animadversione declara. Facies autem manifestam adversus insanos gloriæ tuæ detractores vindictam, si non communi morte intereant, ne quis nihil nisi humanum passos existimet; sed terra, quam indigni calcant, dehiscens, cum familiis & facultatibus eos absorbeat .... Hæc cum lacrymis effato, terra horrendum repente contremuit, & undante superficie, non secus quam pelagus vento fluctuans, universum Populum terruit, immani sonitu mox eliso, qua seditiosi tendebant, solum subsidit, & eodem momento omnes ad unum absorbet.* Quod *Moyses* ultionem a Deo postulaverit, Scriptura non testatur, sed quod inferendum a Deo supplicium, eoque revelante sibi cognitum prænuntiaverit. Exodi 16. 28. *Et ait Moyses: In hoc scietis quod Dominus miserit me ut facerem universa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si consueta hominum morte interierint, & visitaverit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus: Sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos, & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viventes in infernum, scietis quod blasphemaverint Dominum. Confestim igitur ut cessavit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum; & aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis, & universa substantia eorum. Descenderuntque vivi in infernum operti humo.* Sexto, *Josephus* subdit: *Fuitque hic casus eo miserabilior, quod adeo nemo ne propinquorum quidem aut cognatorum eos est miseratus, ut totus quantus erat Populus lætis acclamationibus Dei sententiam comprobaret, ac ne luctu quidem dignos, ut pestem ac perniciem Popularium existimaret.* At assertio ista *Josephi* ex Scriptura Sacra diserte refellitur, Exodi 16. 41. *Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die contra Moysen & Aaron, dicens: Vos interfecistis Populum Domini. Cumque oriretur seditio, & tumultus incresceret, Moyses & Aaron fugerunt ad Tabernaculum fœderis.* Quin & ipse sibi *Josephus* contradicit Capit. 4. scribens: *Cognati extinctorum agebant apud Populum, rogantes, ut superbæ & nimiæ Moysis potestati modum aliquem statueret: Facile enim hoc illi esse. Tum ille mature sentiens excitari turbas, veritus ne qui rursum res novas molirentur, unde magnum aliquod malum accidere posset, concionem advocari jubet.* Septimo, scribit *Josephus*, Dathano cum suis extincto, *Moysen* Pontificatus æmulos convocasse, Deo denuo commissurum electionem, ut ei ratum esset Sacerdotium, cujus Sacrificium Deo gratum apparuisset. Itaque convenisse ducentos quinquaginta viros summo in pretio semper apud Populares habitos, tum quod a Majoribus *omni virtute præclaris* oriundi essent, tum *quod ipsi nequaquam degenerarent*: cumque his processisse *Aaronem & Core*: Deinde stantes ante Dei Tabernaculum, adolevisse acerris odoramenta, quæ secum attulerant: cum subito tantus ignis effulsit, quantum nec homines ipsi unquam excitaverunt, nec in terris sponte ardentibus, nec in sylvis per æstum austri flatu collisis & attritis excitatum viderunt, sed qualis divinitus accendi poterat, fulgentissimus simul ac flagrantissimus: *Cujus vi ac impetu ducenti illi & quinquaginta una cum Core sunt absumpti, ut ne cadaverum quidem reliquiæ comparerent.* Invidos, ambitiosos, seditiosos, Schismaticos, a maiorum virtute non degeneres, qua ratione asserere potuit *Josepus*? Quomodo dicere potuit ducentos illos & quinquaginta post *Dathanis* supplicium congregatos, quos *Ignis egressus a Domino interfecerat*, Scriptura teste? *Numerorum* 16. 35. Octavo, *Core* flammis absumptum scribit, cum ducentis illis & quin-

quinquaginta Synagogæ Proceribus, quem Scriptura Sacra hiatu terræ absorptum, sicut *Dathanem* & *Abironem* docet, Numerorum 26. 10. *Et aperiens terra os suum, devoravit Core. Et factum est grande miraculum, ut Core pereunte, filii illius non perirent.* Et *Numerorum* 16. ubi legimus: *Et aperiens os suum devoravit illos cum tabernaculis suis, & universa substantia eorum*: in Textu Hebraico, & Chaldaica Paraphrasi, distincte & nominatim fit mentio *Core*. Et certe cum Deus *Moysi* dixerit Vers. 24. *Præcipe universo Populo ut separetur a Tabernaculis Core, & Dathan, & Abiron*: argumento est tres illos Schismatis Incentores terræ hiatu fuisse pariter absorptos.

XXII. De pugna Israelitarum cum Chananæorum Rege *Arad*, Numerorum 21. relata, Hebræi in *Seder Olam* Cap. 9. ita fabulantur: *Aarone mortuo disparuerunt nubes gloriæ; & Chananæi accurrunt ad pugnandum contra Israel; hinc illud: Et audivit Chananæus Rex Arad venisse Israel, & pugnavit contra eum, & victor existens, duxit ex eo prædam. Quidnam, obsecro, audivit? Certe mortuum fuisse Aaronem, & obiisse præcipuum Israelitarum Ducem, itemque desiisse columnam nubis, quæ pro illis propugnabat. Irruit igitur, bellum cum eis commisit, vertit, fugavitque, adeo ut retrocederent per septem Mansiones, & castra ponerent in Mosera, &c.* Multa in paucis lineis errata. Primo, columnam nubis in Morte *Aaronis* defecisse asserunt, quam diu postea apparuisse, extremis scilicet diebus vitæ *Moysis*, constat ex *Deuteronomii* 31. *Versic.* 15. Secundo, falso asserunt mortem *Aaronis* animos addidisse Chananæo, cum *Aaron* non pugnaret, & tota Levitica Tribus a bello immunis esset. Tertio falso tradunt columnam nubis pro Israelitis pugnasse, quæ illos dumtaxat illuminabat ac ducebat. Quarto, falso dicunt fugatos Israelitas per septem Mansiones: *Moseroth* scilicet cum *Haseroth* imperite confundunt.

Hebræorum fabula.

XXIII. De Serpentibus in Populum ob itineris tędium murmurantem immissis, de quibus *Numerorum* 21. Jonatham nugatorie disserit in Chaldaica Paraphrasi, hunc in modum: *Filia vocis exivit ex media terra, & audita est vox in excelsis: Videte omnes filii hominum & auscultate; & audite omnes filii carnis. Maledixi serpenti a fundatione Mundi, & ei dixi: Pulvis erit cibus tuus. Neque tamen is murmuravit propter cibum suum. At Populum meum* (Israelitas) *liberos eduxi ex Ægypto, & ad eos demisi Mannam e cœlis, & traduxi coturnices e Mari, & ipsis excitavi puteum ex Abysso. Tamen iterum obmurmurant adversus me propter Mannam, dicendo animam suam angustiari propter panem, cujus esus est levis. Proinde veniet serpens, qui non murmuravit propter cibum suum, & mordere faciam Populum eorum qui murmuraverunt propter cibum suum. Et excitavit verbum Domini in populum serpentes ardentes, &c.* Quasi vero serpenti in laudem verti debeat, quod non murmuret in Deum, quem non novit, tam incapax murmuris, quam rationis.

Jonathanis Chaldæi Paraphrastis nugatoria de Serpentibus ignitis narratio.

XXIV. De crimine *Zambri* & ejus punitione, de qua Moyses *Numerorum* 25. ita *Josephus* Lib. 4. *Antiquitatum* Cap. 4. *Zambrias Simeonidis Tribus Princeps, ducta Cozbi Madianitide, Uri filia, gentis ejus Dynastæ, jussus ab uxore, & contemptis in ejus gratiam Moysis placitis alieno ritu sacrificabat, & alienigena conjuge non dissimulanter se oblectabat. In hoc rerum statu Moyses veritus ne gravius aliquid sequeretur, advocata concione, neminem quidem nominatim accusavit, nolens in desperationem adducere eos, qui tantisper dum latere se putant, ad sanitatem reduci poterant: sed dicebat rem indignam, nec ipsis, nec Majoribus eorum decoram, quod voluptatem pluris quam Deum & Religionem facerent. Expedire illis ut dum tempus est, resipiscant, & non legum contemptu, sed compescendis pravis cupiditatibus fortes viros declarent &c. Tum Zambrias insurgens: Tu, inquit, Moyses, tuis Legibus utere, quibus jam longo usu robur addidisti, quod ni fecisses, sæpe jam pœnas dedisses, & tuo malo non esse Hebræis imponendum didicisses: Me certe nunquam ad tua tyrannica jussa obstrictum habebis, &c. Hæc Zambrias pro se, & quibusdam sui similibus afferente, Populus quietus expectabat, quonam audacia hæc esset evasura, maxime quod videret Legislatorem amplius nolle contendere, ne hominem insolentem irritatiorem redderet. Verebantur enim ne plures talis in loquendo impudentiæ imitatores facti, turbas in Populo excitarent. Atque ita tum Concio dissolvitur. Ac fortasse ulterius malum hoc serpisset, ni Zambrias mature sublatus esset talem ob causam. Phinees tum aliis rebus, tum patris dignitate Juventutis facile Princeps,*

Josephus in Historia Zambri castigatur

ager-

induxiſti nos in terram, quæ fluit rivis lactis, & mellis, & dediſti nobis poſſeſſionem agrorum & vinearum: An & oculos noſtros vis eruere? Non venimus. Tertio, *Moyſi* tribuit hæc verba *Joſephus*, Viro Politico, quam Propheta digniora, quibus, *Core* blanditus ſit: *Mihi*, *Core vel tu, vel unus quivis ex iſtis honore digni videmini*, id eſt, Summo Sacerdotio. Ita locutum eſſe *Moyſen*, qui ipſos ut ambitioſos, ut ſeditioſos, ut Schiſmaticos, hoc honore indigniſſimos noverat, haud veriſimile eſt. Quarto, fingit *Joſephus* Aaronem depoſuiſſe Pontificatum, illumque Populi ſuffragiis permiſiſſe, & id quidem inconſulto Domino, a quo fuerat vocatus. Sic enim loquentem *Moſem* inducit: *Attamen licet non meo beneficio, ſed divina electione hunc honorem adeptus, non dubitat in medium depoſitum veſtris ſuffragiis committere, nullam prærogativam poſtulans ex eo quod hactenus eo ſit legitime functus*. Quinto, prolixam *Moyſi* orationem tribuit ad Deum fuſam, qua *Dathanem* & *Abironem* execratus ſit, illiſque ſupplicium, quod a Deo inflictum eſt fuerit imprecatus. *Quod res Hebræorum cordi tibi ſint, juſta in Dathanum & Abironem animadverſione declara. Facies autem manifeſtam adverſus inſanos gloriæ tuæ detractores vindictam, ſi non communi morte intereant, ne quis nihil niſi humanum paſſos exiſtimet; ſed terra, quam indigni calcant, dehiſcens, cum familiis & facultatibus eos abſorbeat . . . . . Hæc cum lacrymis effato, terra horrendum repente contremuit, & undante ſuperficie, non ſecus quam pelagus vento fluctuans, univerſum Populum terruit, immani ſonitu mox eliſo, qua ſeditioſi tendebant, ſolum ſubſidit, & eodem momento omnes ad unum abſorbet*. Quod *Moyſes* ultionem a Deo poſtulaverit, Scriptura non teſtatur, ſed quod inferendum a Deo ſupplicium, eoque revelante ſibi cognitum prænuntiaverit. Exodi 16. 28. *Et ait Moyſes: In hoc ſcietis quod Dominus miſerit me ut facerem univerſa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si conſueta hominum morte interierint, & viſitaverit eos plaga, qua & cæteri viſitari ſolent, non miſit me Dominus: Sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os ſuum deglutiat eos, & omnia quæ ad illos pertinent, deſcenderintque viventes in infernum, ſcietis quod blaſphemaverint Dominum. Confeſtim igitur ut ceſſavit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum; & aperiens os ſuum, devoravit illos cum tabernaculis ſuis, & univerſa ſubſtantia eorum. Deſcenderuntque vivi in infernum operti humo*. Sexto, *Joſephus* ſubdit: *Fuitque hic caſus eo miſerabilior, quod adeo nemo ne propinquorum quidem aut cognatorum eos eſt miſeratus, ut totus quantus erat Populus lætis acclamationibus Dei ſententiam comprobaret, ac ne luctu quidem dignos, ut peſtem ac perniciem Popularium exiſtimaret*. At aſſertio iſta *Joſephi* ex Scriptura Sacra diſerte refellitur, Exodi 16. 41. *Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Iſrael ſequenti die contra Moyſen & Aaron, dicens: Vos interfeciſtis Populum Domini. Cumque oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moyſes & Aaron fugerunt ad Tabernaculum fœderis*. Quin & ipſe ſibi *Joſephus* contradicit Capit. 4. ſcribens: *Cognati extinctorum agebant apud Populum, rogantes, ut ſuperbæ & nimiæ Moyſis poteſtati modum aliquem ſtatueret: Facile enim hoc illi eſſe. Tum ille mature ſentiens excitari turbas, veritus ne qui rurſum res novas molirentur, unde magnum aliquod malum accidere poſſet, concionem advocari jubet*. Septimo, ſcribit *Joſephus*, Dathano cum ſuis extincto, *Moyſen* Pontificatus æmulos convocaſſe, Deo denuo commiſſurum electionem, ut ei ratum eſſet Sacerdotium, cujus Sacrificium Deo gratum apparuiſſet. Itaque conveniſſe ducentos quinquaginta viros ſummo in pretio ſemper apud Populares habitos, tum quod a Majoribus *omni virtute præclaris* oriundi eſſent, tum *quod ipſi nequaquam degenerarent*: cumque his proceſſiſſe *Aaronem & Core*: Deinde ſtantes ante Dei Tabernaculum, adoleviſſe acerris odoramenta, quæ ſecum attulerant: cum ſubito tantus ignis effulſit, quantum nec homines ipſi unquam excitaverunt, nec in terris ſponte ardentibus, nec in ſylvis per æſtum auſtri flatu colliſis & attritis excitatum viderunt, ſed qualis divinitus accendi poterat, fulgentiſſimus ſimul ac flagrantiſſimus: *Cujus vi ac impetu ducenti illi & quinquaginta una cum Core ſunt abſumpti, ut ne cadaverum quidem reliquiæ comparerent*. Invidos, ambitioſos, ſeditioſos, Schiſmaticos, a maiorum virtute non degeneres, qua ratione aſſerere potuit *Joſepus*? Quomodo dicere potuit ducentos illos & quinquaginta poſt *Dathanis* ſupplicium congregatos, quos *Ignis egreſſus a Domino interfecerat*, Scriptura teſte? *Numerorum* 16. 35. Octavo, *Core* flammis abſumptum ſcribit, cum ducentis illis & quin-

quinquaginta Synagogæ Proceribus, quem Scriptura Sacra hiatu terræ abſorptum, ſicut *Dathanem* & *Abironem* docet, Numerorum 26. 10. *Et aperiens terra os ſuum, devoravit Core. Et factum eſt grande miraculum, ut Core pereunte, filii illius non perirent.* Et *Numerorum* 16. ubi legimus: *Et aperiens os ſuum devoravit illos cum tabernaculis ſuis, & univerſa ſubſtantia eorum*: in Textu Hebraico, & Chaldaica Paraphraſi, diſtincte & nominatim fit mentio *Core*. Et certe cum Deus *Moyſi* dixerit Verſ. 24. *Præcipe univerſo Populo ut ſeparetur a Tabernaculis Core, & Dathan, & Abiron*: argumento eſt tres illos Schiſmatis Incentores terræ hiatu fuiſſe pariter abſorptos.

XXII. De pugna Iſraelitarum cum Chananæorum Rege *Arad*, Numerorum 21. relata, Hebræi in *Seder Olam* Cap. 9. ita fabulantur: *Aarone mortuo diſparuerunt nubes gloriæ; & Chananæi accurrunt ad pugnandum contra Iſrael; hinc illud: Et audivit Chananæus Rex Arad veniſſe Iſrael, & pugnavit contra eum, & victor exiſtens, duxit ex eo prædam. Quidnam, obſecro, audivit? Certe mortuum fuiſſe Aaronem, & obiiſſe præcipuum Iſraelitarum Ducem, itemque deſiiſſe columnam nubis, quæ pro illis propugnabat. Irruit igitur, bellum cum eis commiſit, vertit, fugavitque, adeo ut retrocederent per ſeptem Manſiones, & caſtra ponerent in Moſera, &c.* Multa in paucis lineis errata. Primo, columnam nubis in Morte *Aaronis* defeciſſe aſſerunt, quam diu poſtea apparuiſſe, extremis ſcilicet diebus vitæ *Moyſis*, conſtat ex *Deuteronomii* 31. *Verſic.* 15. Secundo, falſo aſſerunt mortem *Aaronis* animos addidiſse Chananæo, cum *Aaron* non pugnaret, & tota Levitica Tribus a bello immunis eſſet. Tertio falſo tradunt columnam nubis pro Iſraelitis pugnaſſe, quæ illos dumtaxat illuminabat ac ducebat. Quarto, falſo dicunt fugatos Iſraelitas per ſeptem Manſiones: *Moſeroth* ſcilicet cum *Haſeroth* imperite confundunt. *Hebræorum fabula.*

XXIII. De Serpentibus in Populum ob itineris tędium murmurantem immiſſis, de quibus *Numerorum* 21. Jonatham nugatorie diſſerit in Chaldaica Paraphraſi, hunc in modum: *Filia vocis exivit ex media terra, & audita eſt vox in excelſis: Videte omnes filii hominum & auſcultate; & audite omnes filii carnis. Maledixi ſerpenti a fundatione Mundi, & ei dixi: Pulvis erit cibus tuus. Neque tamen is murmaravit propter cibum ſuum. At Populum meum* (Iſraelitas) *liberos eduxi ex Ægypto, & ad eos demiſi Mannam e cœlis, & traduxi coturnices e Mari, & ipſis excitavi puteum ex Abyſſo. Tamen iterum obmurmurant adverſus me propter Mannam, dicendo animam ſuam anguſtiari propter panem, cujus eſus eſt levis. Proinde veniet ſerpens, qui non murmuravit propter cibum ſuum, & mordere faciam Populum eorum qui murmuraverunt propter cibum ſuum. Et excitavit verbum Domini in populum ſerpentes ardentes, &c.* Quaſi vero ſerpenti in laudem verti debeat, quod non murmuret in Deum, quem non novit, tam incapax murmuris, quam rationis. *Jonathanis Chaldæi Paraphraſtis nugatoria de Serpentibus ignitis narratio.*

XXIV. De crimine *Zambri* & ejus punitione, de qua Moyſes *Numerorum* 25. ita *Joſephus* Lib. 4. *Antiquitatum* Cap. 4. *Zambrias Simeonidis Tribus Princeps, ducta Cozbi Madianitide, Uri filia, gentis ejus Dynaſtæ, juſſus ab uxore, & contemptis in ejus gratiam Moyſis placitis alieno ritu ſacrificabat, & alienigena conjuge non diſſimulanter ſe oblectabat. In hoc rerum ſtatu Moyſes veritus ne gravius aliquid ſequeretur, advocata concione, neminem quidem nominatim accuſavit, nolens in deſperationem adducere eos, qui tantiſper dum latere ſe putant, ad ſanitatem reduci poterant: ſed dicebat rem indignam, nec ipſis, nec Majoribus eorum decoram, quod voluptatem pluris quam Deum & Religionem facerent. Expedire illis ut dum tempus eſt, reſipiſcant, & non legum contemptu, ſed compeſcendis pravis cupiditatibus fortes viros declarent &c. Tum Zambrias inſurgens: Tu, inquit, Moyſes, tuis Legibus utere, quibus jam longo uſu robur addidiſti, quod ni feciſſes, ſæpe jam pœnas dediſſes, & tuo malo non eſſe Hebræis imponendum didiciſſes: Me certe nunquam ad tua tyrannica juſſa obſtrictum habebis, &c. Hæc Zambrias pro ſe, & quibuſdam ſui ſimilibus afferente, Populus quietus expectabat, quonam audacia hæc eſſet evaſura, maxime quod videret Legiſlatorem amplius nolle contendere, ne hominem inſolentem irritatiorem redderet. Verebantur enim ne plures talis in loquendo impudentiæ imitatores facti, turbas in Populo excitarent. Atque ita tum Concio diſſolvitur. Ac fortaſſe ulterius malum hoc ſerpiſſet, ni Zambrias mature ſublatus eſſet talem ob cauſam. Phinees tum aliis rebus, tum patris dignitate Juventutis facile Princeps,* *Joſephus in Hiſtoria Zambri caſtigatur*

ager-

ægerrime tulit Zambriæ contumaciam : Cujus impunitate ne legum contemptus cresceret, vindicare in flagitiosos decrevit, non ignarus quod exempla Primatum in utramvis partem plurimum valeant. Cumque tanto esset animi & corporis robore, ut non temere aliquid arduum aggrederetur, quod non etiam perficeret, ad Zambriæ tentorium vadit, & eodem ictu ipsum una cum Cozbi transfigit. Quo exemplo Juventus ad pulcherrimam virtutis æmulationem accensa, certatim in ejusdem criminis reos facit impetum, & bonam illorum partem ferro conficiunt: Reliquos insecuta pestis sustulit, per iram Numinis inflicta. In hac *Josephi* narratione multa castigatione digna sunt. Primo, *Cozbi* Madianitidem uxorem *Zambri* fuisse ait, quam Scriptura Sacra scortum appellat Numerorum 25. 6. *Et ecce unus de filiis Israel intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem.* Versic. 7. *Phinees ingressus est post virum Israelitem in lupanar, &c.* & cohabitationem illam cum Madianitis in mulieribus *fornicationem* vocat, ibid. Vers. 1. *Et fornicatus est Populus cum filiabus Moab.* Et 1. ad Corinthios 19. 8. *Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria millia.* Secundo, *Josephus* Populum in Concionem à *Moyse* vocatum ait, in qua neminem accusaverit, sed peccatores ad resipiscentiam hortatus sit, longamque & petulantem orationem affingit *Zambri*, de qua, non minus quam de concione, altum est in Scriptura silentium. Judices dumtaxat a *Moyse* vocatos testatur, quibus jussit Dei nomine ut de reis extremum supplicium sumerent; Numerorum 25. 4. *Et iratus Dominus ait ad Moysen : Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis; ut avertatur furor meus ab Israel.* Dixitque *Moyses ad Judices Israel: Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.* Tertio, fingit *Josephus* Populum quietum expectasse quonam audacia *Zambri* esset evasura. At Scriptura testatur Populi partem maximam horrore facinoris turbatam & afflictam ante Tabernaculum fœderis flevisse; Exodi 25. 6. *Et ecce unus de filiis Israel intravit coram fratribus suis ad Scortum Madianitidem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores Tabernaculi.* Quarto, *Josephus* asserit Juventutem exemplo *Phinees*, facto certatim in ejusdem criminis reos impetu, magnam illorum partem ferro confecisse. At reorum cædes facta est non a Juventute eodem crimine maximam partem contaminata, sed a Deo immissa plaga, qua viginti quatuor millia hominum perierunt; & quæ tum demum cessavit, cum *Phinees* zelo suo iram Dei placavit. Numerorum 25. 7. *Quod cum vidisset Phinees, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus; cessavitque plaga a filiis Israel, & occisi sunt viginti quatuor millia hominum.* Quo spectat & illud Psalmi 105. 30. *Et stetit Phinees, & placavit, & cessavit quassatio.*

Multiplex error Josephi in Legibus Mosaicis recensendis.

XXV. Mosaicas Leges percensens *Josephus* Lib. 4. Cap. ultimo, quamvis sinceritatem suam profiteatur, in multis tamen *Moysen* interpolasse convincitur. Hanc Legem velut Mosaicam laudat: *Nemo diis maledicat, quos aliæ Urbes lege sanxerunt ...* Sic depravat illud Exodi 22. 28. *Diis non detrahes; & Principi Populi tui non maledices.* Ubi Deorum nomine Judices intelligi ex parallelis Scripturæ locis perspicuum est. Falsissimum certe est quod Mosaica Lege prohibitum sit falsis Diis maledicere, quos passim execratur, eorumque Sculptilia igne comburi jubet, ac *sordes*, *abominationes*, & *anathema* vocat, *Deuteronomii* 7. 25. Atque de iis *David* & cæteri Prophetæ cum contemptu maximo, irrisione, & execratione loquuntur. Neque etiam Mosaica Lex est, quam ibidem subjicit: *Fana externa non sunt spolianda, neque sacra donaria tollenda.* Immo Aras falsorum Numinum everti, confringi statuas, succidi lucos, sculptilia comburi Lex jubet, *Deuteronomii* 7. 5. Et *David* occupata *Rabba* Ammonitarum Metropoli, *Tulit coronam Melchom* (Idoli) *de capite ejus, & invenit in ea auri pondo talentum, & pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema.* (1. Paralipomenon 20. 2.) Quod *Deuteron.* 16. 18. sancitum est: *Judices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas Tribus tuas*; sic *Josephus* interpolavit: *Oppidatim præsint septem viri probatæ virtutis, & justitiæ cultores. Singulis Magistratibus attribuantur duo Ministri de Tribu Levitica.* Politiam suo forte tempore vigentem ut Mosaicæ Legis decretum laudat, alienigenis harum rerum, ut plurimum ignaris, fucum faciens. Quod *Deuteron.* 17. Vers. 8. & sequentibus habetur de causis ad Sum-

mum

mum Sacerdotem & ejus Consilium deferendis, sic mutilatum & interpolatum reddit: *Quod si Judices nesciant de negotio ad se delato pronuntiare, sicut interdum accidit, in Sanctam Urbem integram causam relegent. Tum vero Pontifex & Propheta, una cum Senatu, quod visum fuerit, decernant.* Ita vero Scriptura: *Si difficile & ambiguum apud te Judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & Judicum intra portas tuas videris verba variari: Surge, & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem qui fuerit illo tempore: Quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies quodcumque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta Legem ejus; sequerisque sententiam eorum, nec declinabis neque ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, & Decreto Judicis, morietur homo ille.* In suo Mosaicarum Legum compendio hanc describit *Josephus*, quæ nullibi a *Moyse* tradita legitur in Pentatheuco: *Mulieribus testimonium deponere non liceat, propter levitatem ac temeritatem ejus generis. Neque servum hominem testem esse liceat, propter animos degeneres. Probabile enim est, aut lucri causa, aut præ metu testimonium verum non depositurος.* Legem de Regis eligendi conditionibus & officio, quæ *Deuteron.* 17. Vers. 14. & sequentibus descripta est, ibidem sic interpolatam *Josephus* exhibet: *Optimum quidem est Optimatum regimen, & in sic administrata Republica vivere, nec est cur aliam ejus speciem concupiscatis: sed præstat ut hac contenti, in Legum & vestra ipsorum potestate sitis. Satis enim est Deum habere Præsidem. Attamen si Regis vos cupido ceperit, nemo sit nisi vestri generis & sanguinis, & cui justitia sit cordi cum cæteris virtutibus. Is quisquis fuerit, plus Legibus & Deo, quam suæ sapientiæ tribuat, nihilque præter Pontificis ac Senatus sententiam faciat: Nec multas alat uxores, aut pecuniis, equisque plurimis gaudeat; & si talibus studiis plus æquo fuerit deditus, obstandum est, ne potentior fiat, quam rebus vestris expedit.* Omittit quod præcipuum est, ut Rex ille constituatur, quem Dominus elegerit; item præceptum de non reducendo in Ægyptum Populo, de Deuteronomio Legis sibi describendo, accipiendoque ejus exemplari a Sacerdotibus, eoque legendo, & religiose observando. Addidit vero de suo *Josephus*, quę ad Aristocratiam pertinent, Legem de sequenda Pontificis & Senatus sententia; præceptum Populo datum obsistendi Regi, ne potentior fiat. Hæc enim Mosaica non sunt, & a Deo tradita, maxime postremum illud, quod ad seditiones viam aperit.

Quæ de jure spicilegii & racemationis habentur *Deuteron.* 23. 24. & 25. & Cap. 24. 19. 20. 21. sic adulterat Josephus: *Nec a pomis maturis viatores sunt arcendi, sed sinendi, ut tanquam propriis se satient, & sive indigenæ sint, sive exteri, libenter illis ad esum exhibenda sunt, auferre vero secum non liceat. Neque vindemiantes vetent obvios degustare ex iis quæ ad torcular deferunt, & si quis præ pudore cunctetur attingere, ut sumant hortentur . . . . . Qui vero contra fecerit, plagas una minus quadraginta publica scutica accipiens, illiberalem hanc pœnam sustineat.* De pomis nihil apud *Moysen*, neque de obviorum invitatione ad comedendum, neque de verberibus in illiberales & inurbanos, sive charitatem non exercentes. His enim verbis concepta Lex est: *Ingressus vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit: Foras autem non efferas tecum. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres: Falce autem non metes . . . . Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reverteris ut tollas illum: Sed advenam, & pupillum, & viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas: Sed relinques advenæ, pupillo, ac viduæ. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in usus advenæ, pupilli, ac viduæ.*

In Lege Moysis non habetur, quod velut ex ea excerptum proponit: *Ancillas ne ducant ingenui, ne adamatas quidem. Decet enim cupiditatibus imperare, & ad retinendam dignitatem id magnopere conducit.* Immo de ritu ducendi mulieres bello captas, quas in ancillarum sorte fuisse nemo nescit, Lex extat *Deuteronomii* 21. 10. 2. De ancillarum emptarum conjugio cum liberis hominibus lex etiam extat *Exodi* 21. 8. 9. Legem istam pro Mosaica perperam quoque vendicat Josephus: *Neque meretrici sit jus nuptiarum,*

cujus

cujus, propter injuriam suo corpori factam, sacrificia nuptialia Deus non accipit. Si enim Israelitis omnibus prohibitum esset meretrices uxores ducere, frustra id Pontifici & Sacerdotibus nominatim prohiberetur, *Levitici* 21. 7. 14. Legem de virginitate dubia, quæ *Deuteronomii* 22. 14. & sequentibus habetur, fœde interpolavit Josephus. *Si quis*, inquit, *aliquam pro Virgine desponsam, postea talem non invenerit, in jus vocatam accuset, afferatque argumenta quæ habet. Puellæ vero causam agat pater, aut frater, aut qui post hos genere videtur proximus. Et si quidem puella fuerit absoluta, degat in accusatoris conjugio, isque nullum posthac dimittendi eam jus habeat; nisi talem ipsi causam præbuerit, quæ contradictionem non recipiat. Cæterum temeritatis & petulantiæ qui insontem detulit, pœnas luat, quadraginta una minus plagis acceptis, & quinquaginta siclos puellæ patri mulctæ nomine numerare cogatur. Quod si vitiata fuisse coarguatur, siquidem plebeja fuerit, lapidibus obruatur, si ex Sacerdotibus prognata fuerit, vivens exuratur*. Lex defensores puellæ patrem tantum & matrem nominat; *Josephus* fratrem, aut genere proximum addit. Lex tollit omnem spem repudii calumnianti marito; ille exceptionem adhibet. Lex mulctam imponit centum siclorum; ille quinquaginta tantum. Lex plagarum numerum non definit; ille quadraginta una minus determinat. Lex signa virginitatis proferri jubet; ille generatim argumenta postulat. En Legis verba: *Si duxerit vir uxorem, & postea odio habuerit eam, quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, objiciens ei nomen pessimum, & dixerit: Uxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inveni virginem: Tollent eam pater & mater ejus, & ferent secum signa virginitatis ejus ad Seniores Urbis qui in porta sunt, & dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem, quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, ut dicat: Non inveni filiam tuam virginem, & ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ: Expandent vestimentum coram Senioribus civitatis: Apprehendentque Senes Urbis illius virum, & verberabunt illum, condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit patri puellæ: Quoniam diffamavit nomen pessimum super Virginem Israel: Habebitque eam uxorem, & non poterit dimittere eam omnibus diebus vitæ suæ. Quod si verum est quod objicitur, & non est in puella inventa virginitas, ejicient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri civitatis illius, & morietur: Quoniam fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui, & auferes malum de medio tui*. Quod autem subdit *Josephus* de filia Sacerdotis, alia Lex est, ad causas conjugales minime pertinens, lata *Levitici* 21. 9. Dies me deficeret, si reliqua *Josephi* errata in compendio illo suo Legum Mosaicarum scrupulosius expendere vellem.

XXV. Hebræi nonnulli mortuum esse *Moysen* negant, sed ex Scriptura Sacra diserte refelluntur: *Deuteronomii* 32. 50. 34. 5. 6. 7. *Josue* 1. Vers. 1. 2.

ARTICULUS II.

De Josue Historia ut ab Hebræis interpolata, vel confirmata.

Quinam exploratores a Josue missi Jerichuntem. Errata Josephi.

I. Exploratores a *Josue* missos Jerichuntem, fuisse *Phineem* filium *Eleazari* Pontificis, & *Calebum*, tradunt Hebræi in *Tanchuma*. Verum eorum nomina Scriptura silet, *Josue* 2. Secundo, Editio 70. Interpretum eos vocat νεανίσκους *Juvenes*, sicut & Vulgata nostra Cap. 23. quod nomen *Calebo* tunc octogenario convenire non potest. Tertio, verisimilius est *Josue* excitatis atque intentis jam tum hostium animis, nonnisi vulgares aliquos viros summo periculo objecisse; sed quos tamen astu atque cautione versutos, animoque forti & impavido præstantes esse sciret. Jerichuntinos *nihil hostile suspicatos*, cum speculatores illi totam Urbem, ejusque munitiones per otium considerarent, scribit *Josephus Lib.* 5. *Antiquitatum Cap.* 1. quod Scripturæ Sacræ repugnat, quæ statim eos ad Regem delatos & quæsitos testatur, *Josue* 2. Repugnat verbis *Rahab* ibidem Jerichuntinorum terrorem exponentis. *Novi*, inquit, *quod Dominus tradiderit vobis Terram: Etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores Terræ. Audivimus quod siccaverit Dominus aquas Maris Rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Ægypto; & quæ feceritis duobus Amorrhæorum Regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon & Og quos interfecistis. Et hoc audientes pertimuimus, & elanguit*

cor

cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim Deus vester, & ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum. Cum muliercula id nosse non potuerit nisi ex rumore publico, & Urbis facie, qua fide *Josephus* scripsit Jerichuntinos *nihil hostile fuisse suspicatos?* Addit, *Rahab* Exploratores abscondisse *in mœnibus*, ubi forte lini manipulos siccabat, quibus ipsos contexit. Contra vero Scriptura Josue 2. *Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suæ, operuitque eos stipula lini, qui ibi erat.* Nolim tamen hic importunius vellicare *Josephum*, cum *Rahabæ* domus muro hæreret, ut constat ex Vers. 15. ideoque vere dici potuerit ipsam abscondisse Exploratores in mœnibus, quos in domo abscondit: sed cum Scriptura loquendum erat. Rabbini, quod est in Hebræo, *Abdidit illum*, in singulari, sic explicant, quod *Rahab* unum dumtaxat Exploratorum absconderit, scilicet *Calebum*, non vero *Phinees*, utpote qui ipsi responderit: *Ego sum Sacerdos. Sacerdotes vero, quippe Angelorum similes, si volunt, aspectabiles sunt; si nolunt, cerni nequeunt.* Fabulas apage. *RR. Salomon* & *Kimchi*, & R. *Juda* in *Tanchuma* laudatus ait, ipsos habuisse fabrilia instrumenta in manibus, ut fabri putarentur. *R. Nehemias* ait: Simulabant se figulos esse; & fictilia per eam causam venalia proponebant, ne alicui essent suspecti. Hebræi Commentatores Historiæ *Ruth* & *R. Kimchi* in Radicibus, ajunt, *Josue* suis Exploratoribus jussisse ut surditatem præ se ferrent, quo quæ vulgo dicerentur, possent, nihil suspecti, percipere omnia. Circa signum *Rahabæ* datum *Josephus* errat. *Illi*, inquit, *& in præsens ei gratias agunt, & in futurum abunde relaturos jurejurando confirmant, & hoc consilium dant, ut cùm præsenserit Urbem expugnandam, contractis facultatibus & propinquis intra diversorium, vestem coccineam pro foribus expandat.* At Scriptura *funiculum coccineum appensum in fenestra*, per quam demissi fuerant Exploratores, pro signo datum testatur, *Josue* 2. 18. 21. Hebræi in vetustis Commentariis in *Exodum*, quæ *Mechilta* vocant, scriptum reliquerunt, *Rahab* pietate sua in Hebræos Exploratores promeritam esse, ut octo Prophetæ & Sacerdotes ex ejus stirpe procrearentur: *Jeremias, Helcias, Sarias, Maasias, Baruch filius Neriæ, Hanameel, & Sellum.* Fuit autem iste *Hanameel* filius *Sellum*, patruelis *Jeremiæ* Prophetæ. Quin & *Ezechielem*, & *Huldam* in album posteritatis *Rahab* referunt. Eamque ajunt quinquagesimo demum vitæ suæ anno Judaismo nomen dedisse, abdicato turpi quæstu, quem a primis adolescentiæ annis corpore fecerat.

Hebræorum fabula.

II. Miraculum in *Jordanis* transitu in gratiam *Josue* & Israelitarum a Deo factum, *Josephus* elevat, aquas dumtaxat, procurante Deo, imminutas asserens; fluvium a Sacerdotibus & Populo vado transmissum, mulieribus & pueris in medio agmine collocatis, ut ab aquarum impetu tutiores essent. *Imperatore*, inquit, *sollicito de trajectu. (Amnis enim auctus aquis fluebat, & cum pontem non haberet, ne fabricari quidem hostis passurus videbatur, nec naves ullæ præsto aderant:) Deus se illis transitum procuraturum promisit, fluentis ejus imminutis. Itaque Jesus postquam duos dies expectasset, copias omnes ad hunc modum in ulteriorem ripam traduxit. Sacerdotes cum Arca agmen præcedebant: post eos ibant Levitæ portantes Tabernaculum, & vasa Sacrificiis destinata. Sequebatur deinde totum agmen in suas Tribus distinctum, receptis in medium mulieribus ac pueris, quo tutiores essent ab impetu fluminis. Ut vero Sacerdotibus primis ingressis vadabile est visum, quod & aqua decrevisset, & glarea non amplius vi undarum volveretur, sed stabile solum exciperet vestigia, omnes jam intrepide vadum transibant, tale redditum cernentes, quale Deus promiserat. Steteruntque in alvei medio Sacerdotes, donec transiret multitudo, & in tuto consisteret. Quod ubi factum est, & ipsi egressi fluvium, liberum ei solitum cursum reliquerunt, qui confestim auctus, ad pristinam aquarum molem redis.* Male fidei *Josephum* convincit sacer Textus, Josue 3. *Dixitque Dominus ad Josue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel: Ut sciant, quia sicut cum Moyse fui, ita & tecum sim. Tu autem præcipe Sacerdotibus qui portant Arcam fœderis, & dic eis: Cum ingressi fueritis partem aquæ Jordanis, state in ea. Dixitque Josue ad filios Israel: In hoc scietis quod Dominus Deus vivens in medio vestri est... Ecce Arca fœderis Domini omnis terræ antecedet vos per Jordanem. Parate singulos viros de Tribubus Israel, singulos per singulas Tribus. Et cum posuerint vestigia pedum suorum*

Transitus Jordanis Historia a Josepho interpolata.

Sacerdotes, qui portant Arcam Domini Dei universæ terræ in aquis Jordanis, aquæ, quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient: Quæ autem desuper veniunt, in una mole consistent. Igitur egressus est Populus de tabernaculis suis, ut transiret Jordanem; & Sacerdotes, qui portabant Arcam fœderis, pergebant ante eum. Ingressisque eis Jordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Jordanis autem ripas alvei sui tempore messis impleverat) steterunt aquæ descendentes in loco uno, & ad instar montis intumescentes apparebant procul ab Urbe, quæ vocatur Adon, usque ad locum Sarthan: Quæ autem inferiores erant, in Mare Solitudinis (quod nunc vocatur Mortuum) descenderunt, usquequo omnino deficerent. Populus autem incedebat contra Jericho; & Sacerdotes, qui portabant Arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Jordanis accincti, omnisque Populus per arentem alveum transibat. Et Cap. 4. 20. & seq. *Duodecim quoque lapides, quos de Jordanis alveo sumpserant, posuit Josue in Galgalis, & dixit ad filios Israel: Quando interrogaverint filii vestri cras patres suos, & dixerint eis: Quid sibi volunt lapides isti? Docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alveum transivit Israel Jordanem istum, siccante Domino aquas ejus in conspectu vestro, donec transieritis: Sicut fecerat prius in Mari Rubro, quod siccavit donec transiremus: Ut discant omnes terrarum Populi fortissimam Domini manum.*

Lapides 12. ex Jordane sublati, non ad Aram struendam, sed in Monumentum. III. Ex duodecim illis Lapidibus Aram a *Josue* excitatam, fingit *Josephus*, in quo Sacrum Deo fecerit in gratiarum actionem. Sed Aræ Scriptura non meminit, id utique non dissimulatura; & lapides in Monumentum positos significat ad perennem miraculi memoriam, Josue 4. 6. 7. *Et quando interrogaverint vos filii vestri cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides? Respondebitis eis: Defecerunt aquæ Jordanis ante Arcam fœderis Domini, cum transiret eum: Idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel usque in æternum.* Lapides illos, non quidem in Arca (quod *Tertulliano* visum est *Lib.* 4. *contra Marcionem*) sed juxta Arcam asservatos censet *R. Levi F. Gersonis*, ut cum ter, ut minimum Israelitę quotannis ad eam convenirent, memoriam rei gestę Monimenti pręsentia omnibus renovaret. Hos lapides calce fuisse oblitos, & superne in eis inscriptam Legem septem linguis, alii Rabbini testantur in *Seder Olam*: hos nimirum lapides in *Galgalis* positos, cum iis, qui in *Garizim* a *Moyse* sunt excitati, imperite confundunt.

IV. Fingunt Thalmudici, cum jam universus Populus in Chananæam transivisset, Sacerdotes Arcam retulisse in eam ipsam ripam, e qua primum in aquas descenderant, cum proxime ad eam institissent. Cumque subito diffusa aquarum mole, quæ adhuc fuerat Arcæ præsentia cohibita, repletus fuisset alveus; tum demum tranavisse per interlabentes aquas Arcam in Chananæam, spectante ex adversa ripa Populo; atque suos bajulos secum transvexisse; ut jam ipsa portaret, a quibus fuisset nuper portata. Sed insulsum istud commentum ipse *R. Kimchi* exagitat; & ex Scriptura Sacra refellitur, *Josue* 4. ubi Deus ad *Josue* ait: *Præcipe Sacerdotibus, qui portant Arcam fœderis, ut ascendant de Jordane. Qui præcepit eis, dicens: Ascendite de Jordane. Cumque ascendissent portantes Arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare cœpissent, reversæ sunt aquæ in alveum suum, & fluebant sicut ante consueverant.*

Eorumdem de secunda Circumcisionis ratione error. V. Thalmudici secundæ Circumcisionis, *Josue* Cap. 5. a Deo imperatæ hanc afferunt rationem: Quod illis temporibus fuerint multi, qui etsi a suis parentibus fuissent in tenella ætate rite circumcisi; tamen iterum circumcidi debuere, si modo sacrorum communione consociari cæteris Judæis vellent. Nimirum, qui immanitate Ægyptiacæ servitutis pressi, arte quadam medica, subducta atque distenta pellicula, novum sibi præputium comparaverant, glandemque eo iterum contexerant: Similiter, inquiunt, atque cum Romani rerum in Judæa potiti, Templum funditus iterum evertissent, plurimi Hebræi hostium injuriis exagitati & vexati, eadem illa ratione Religionis suę professionem dissimularunt. Qui *Bar Chuzibæ* jussu postea denuo sunt circumcisi, cum ille occupata Urbe *Bitter*, annis duobus & dimidio apud eam Gentem dominaretur, & maxima libertatis spe omnium animos excitavisset. Erat autem id nomen impudentissimæ audaciæ nebuloni: Qui Messiæ sibi nomen assumebat atque arrogabat, cum suo appositissimo nomine *Bar Chuziba* mendacii filius diceretur. Sanctus etiam *Epiphanius* testatur, quisquis Judæorum ad Samaritanos, aut horum ad illos deficeret, eum novo

prę-

præputio comparato, nova Circumcisione initiari solere. Idque *Symmacho* quoque, cujus inter Græcos Scripturæ Sacræ Interpretes celebre nomen est, inter alios accidisse, Imperatore *Severo*. Verum istud Thalmudicorum figmentum ex Scriptura Sacra refellitur, quæ declarat hanc secundam Circumcisionem ad incircumcisos pertinere, *Josue* 5. 2. & seq. *Eo tempore ait Dominus ad Josue: Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundo filios Israel. Fecit quod jusserat Dominus, & circumcidit filios Israel, in colle præputiorum. Hæc autem causa est secundæ Circumcisionis: Omnis Populus, qui egressus est de Ægypto generis masculini, universi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus, qui omnes circumcisi erant. Populus autem qui natus est in deserto, per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis, incircumcisus fuit: Donec consumerentur, qui non audierant vocem Domini, & quibus ante juraverat ut non ostenderet eis Terram lacte & melle manantem. Horum filii in locum successerunt patrum, & circumcisi sunt a Josue: Quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via aliquis circumciderat.*

Quo hebdomadæ die muri Jericho corruerint.

VI. Septimum diem, quo muri Jericho corruerunt, septima Urbis circuitione, septimoque clangore, Sabbathum fuisse tradunt Hebræi in Thalmude Babilonico *Tractatu De Sabbatho*. Verum cum septimus ille dies dicatur ab expugnatione cœpta insolito illo ritu, nec certum sit quotus esset hebdomadis dies, cum circuire civitatem, Arcam circumferre, & buccinis clangere cœperunt, ut Deus jusserat, *Josue* 6. nihil certi ea de re definiri potest. Non magis certum quod scripsit *Josephus*, primum diem circuitionis Jerichuntis fuisse diem Paschatis sive 15. Nisan, aut quod in *Seder Olam* legitur, fuisse primum diem post Octavam Paschæ, qui erat vigesimus secundus Nisan.

Thalmudicorum fabulæ de furto Achan.

VII. Revelationem furti *Achan* hoc modo factam Thalmudici fabulantur. Omnes scilicet Israelitas juxta Arcam transire jussos, & reliquis impune ac libere abeuntibus, solum criminis reum velut injecta manu ab Arca ita retentum, ut ne pedem quidem ulterius movere potuerit. Eo Textum Sacrum detorquent. Ubi enim habet Vulgata nostra: *Et quicumque fuerit deprehensus*; Hebræus Textus habet, *Quem ceperit Dominus* R. *Selomo* censet *Achan* fuisse deprehensum per Rationale Pontificis, in quo erant duodecim gemmæ inscriptæ nominibus duodecim Tribuum Israel: Ita ut Tribubus singulis ante Rationale transeuntibus, sistente se Tribu Juda, gemma quæ Judæ nomine inscripta erat, obscurata fuerit, suaque suscedine Anathema esse in illa Tribu indicaverit. Sed deinceps, quæ cognatio, quæ domus, quæ persona in Tribu Juda rea fuerit, per sortes fuisse exploratum. Verum missis illis Hebræorum figmentis, totam illam quæstionem per sortes habitam fuisse, ex Scriptura Sacra certum est, Josue 7. 14. *Accedetisque mane singuli per Tribus vestras, & quamcumque Tribum sors invenerit, accedet per cognationes suas, & cognatio per domos, domusque per viros. Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua... Surgens itaque Josue mane, applicuit Israel per Tribus suas, & inventa est Tribus Juda. Quæ cum juxta familias esset oblata, inventa est familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi: Cujus domum in singulos dividens viros invenit Achan.* Versio Arabica sortem per Tribus, per cognationes, per domum, per viros missam diserte ait. Denique *capi a Domino*, ut habet Hebræus Textus, vel *ostendi a Domino*, ut habent Septuaginta, idem est quod per sortem deprehendi, ut patet ex locis Scripturę parallelis 1. *Regum* 10. 20. & 14. 42. & apposite quidem: nam *Sortes mittuntur in sinum, & a Domino temperantur*; (ut dicitur *Proverb.* 16. 33.) Vulgatę Versionis hoc in loco sententiam confirmat *Josephus Libro* 5. *Antiquitatum Cap.* 1.

Hebræorum fabula de sepultura Josue.

VIII. Tradunt Hebræi in *Seder Olam*, & in *Midras Ruth*, magno terræ motu concussum Montem Ephraim, cum ibi *Josue* sepeliretur, ex eoque partem illam Montis vocatam *Gaas*, quod *tremere*, & *commoveri* significat. Sed observationem illam vanissimam esse & anilem fabulam censet *Andreas Masius*. Credibilius illud existimat, quod iisdem Auctoribus proditum est, nomen *Thamnath-Sara*, aut *Thamnath-Hares* impositum Urbi *Josue* fuisse a Solis simulacro, quod Israelitæ super *Josue* monumento collocaverant, ad conservandam miraculi, quo Sol jubente *Josue* stetit, memoriam. *Hares* enim Solem significat, *Themuna* vero figuram. 70. Interpretes Cap. 21. gladiolos saxeos, qui-

quibus *Josue* post transmissum Jordanem Populum circumciderat, una cum ipso humatos asserunt.

ARTICULUS III.

De Judicum Historia ab Hebræis interpolata.

Josephus castigatur. I. OThonielem primum Judicum *Josephus* male *Cenizum* vocat, aitque eum profligato *Chusanis* (quem perperam *Chusarthen* nominat) exercitu, & vindicata Populi libertate, *egregie navatæ operæ præmium principatum a populo accepisse nomine Judicis, in quo postquam annos quadraginta exegit, vita defunctus est*. I. Othoniel quidem *Cenezi* filius fuit, non *Cenezus*, (Judicum 3. 9. 11.) 2. Principatum a Populo non accepit, sed a Deo, (Judicum 3. 9.) *Et clamaverunt ad Dominum: Qui suscitavit eis Salvatorem, & liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez*. 3. Annos quadraginta in Principatu non exegit: sed eo numero annorum quadraginta, comprehenduntur non octo solum anni, quibus Israelitæ *Chusani* servierunt, sed etiam anni quibus Seniores superstites fuerunt *Josue*. Unde Scriptura non ait, *Othonielem* judicasse annis quadraginta, sed *quievisse terram quadraginta annis, & mortuum esse Othonielem*, id est, quiescere cœpisse terram anno quadragesimo postquam quies in ea per *Josue* constituta fuerat.

Libro 5. Antiq. Cap. 5. II. De Cantico gratiarum actionis *Debboræ* & *Barac* silet *Josephus*. Idem *Baracum* occiso *Jabino* Rege quadraginta annis Imperium Israelitarum tenuisse ait. Quod Scriptura non dicit, sed *Quievisse Terram per quadraginta annos*; id est, quiescere cœpisse anno quadragesimo a quiete parta per *Aodum*. Unde illo quadraginta annorum numero comprehenduntur viginti anni servitutis Chananææ, seu oppressionis Israelitarum a *Jabino* Rege Chananitidis.

Errata Josephi in Historia Gedeonis. III. *De Gedeone* sermonem faciens Cap. 8. idem *Josephus*, Spectrum ei adolescentis specie oblatum ait, qui felicem ac Deo charum appellaverit, & ad libertatem Israelitici Populi vindicandam adhortatus sit. Hanc rem *Gedeonem* cum quibusdam Juvenibus communicasse, qui libenter credentes oraculo, sine mora effecerunt, ut præsto essent decem millia Militum, ad quidvis pro libertate audendum paratissima. Quem Scriptura quinquies *Angelum Domini* vocat, Josephus *Spectrum* appellat. Angelus *Gedeonem* Virorum fortissimum salutavit, Judic. 6. *Dominus tecum, Virorum fortissime:* Josephus mortalium felicissimum appellatum a Spectro illo suo *Gedeone* memorat. Scriptura Sacra meminit Sacrificii a *Gedeone* per Angelum oblati, & igne cœlesti consumpti, ædificati Altaris, cui nomen inditum, *Domini pax;* Aræ *Baal* dirutæ, nemorisque succisi, signi in vellere a Deo dati. Hæc gesta & miracula supprimit *Josephus*. Scriptura, *Judicum* 6. 34. ait: *Spiritus Domini induit Gedeon, qui clangens buccina convocavit domum Abiezer ut sequeretur se:* Josephus ait, Ipsum rem hanc cum quibusdam Juvenibus communicasse. Addit *Josephus*, Deum *Gedeoni* in somnis apparuisse, *jussisseque ut circa meridiem, cum æstus fervet maxima, Exercitum duceret ad fluvium, & quotquot procumbentes biberent, eos viros fortes crederet: Quotquot autem trepide ac tumultuarie potum sumerent, sic existimaret eos metu hostium hoc facere. Quod posteaquam, ita ut jussus est, fecit, trecenti inventi sunt cum perturbatione aquam sumere, cavis manibus ori admovendo. Imperavitque Deus ut his assumptis hostem invaderet.* Jussisse Deum *Gedeoni* ut eos fortes crederet, qui procumbentes biberent, in Scriptura Sacra non legitur: & trecentos illos qui concavis manibus tumultuarie & raptim lambuerant aquas, viros fortissimos fuisse, colligitur ex eo, quod Deus jam antea formidolosos & segnes remitti in domos suas jussisset, eoque mandato Præconis voce significato, viginti duo millia virorum reversa essent, *Judicum* 7. 3. Consequenter, qui postea segregati & electi sunt, postquam reliqua decem millia ad aquas probata fuere, omnium erant fortissimi, & bello conficiendo maxime idonei. *Et ait Dominus ad Gedeonem: In trecentis viris qui lambuerunt aquas liberabo vos, & tradam in manu tua Madian; omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum suum.* (Judicum 7. 7.)

Philo Byblus sive *Annianus*, Angelum Gedeoni petenti signum respondisse fabulatur:

Curre,

Carre, & accipe mihi aquam de lacu illo, & funde super terram istam, & dabo tibi signum. Et abiens accepit, sicut præceperat ei. Et dixit ad eum Angelus: Antequam fundas supra petram aquam, pete quid velis fieri de ea; sive sanguinem, sive ignem, sive ut nusquam compareat. Et dixit Gedeon: Fiat medium sanguis, & medium ignis. Et effudit Gedeon aquam super petram. Et factum est cum effudisset, ut fieret media pars flamma, media autem pars sanguis, & commixta sunt utraque: & non extinxit ignem sanguis, nec sanguinem ignis excussit. Et hæc videns Gedeon petiit alia signa, & data sunt ei. Nonne hæc scripta sunt in Libro Judicum? Sic Scripturæ Sacræ veritas atque integritas fabulosis nugacissimorum hominum narrationibus violatur.

Gedeonis historiam *Josephus* his verbis concludit: *Porro Gedeon cum vellet Imperium deponere, compulsus est id retinere per annos quadraginta, dicendo jus & litibus finiendis occupatus, Populo ratum habente quicquid ille in causis controversis judicaret.* Verum *Gedeonem* voluisse Imperium deponere, Scriptura non testatur, sed Regnum sibi posterisque suis oblatum modeste recusasse, Judicum 8. 22. 23. *Dixeruntque omnes viri Israel ad Gedeon: Dominare nostri tu & filius tuus, & filius filii tui: quia liberasti nos de manu Madian. Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus.*

IV. Rabbini plerique recentiores asserunt *Jephte* filiam suam non mactasse, sed Deo devovisse ad custodiam virginitatis perpetuam, sicut nunc Sanctimoniales. Unde a patre licentiam petiit circumeundi Montes duobus mensibus, & plangendi *virginitatem* suam cum Sodalibus suis: Et quod Vulgata nostra habet, morem increbuisse in Israel, *Ut post anni circuitum conveniant in unum filiæ Israel, & plangant filiam Jephte*: Rabbini, quos sequuntur *Santes Pagninus*, & *Vatablus*, vertunt: *Ad alloquendum vel consolandum filiam Jephte*: quod scilicet ex voto patris maneret innupta. Indeque ansam sumpserunt fingendi Puellis Hebræis quater in anno ad Virginem illam a patre devotam, & alicubi reclusam accessum patuisse, ut cum illa colloquerentur, eamque consolarentur. Verum figmenta ista in Dissertationibus refellemus, & filiam *Jephte* vere a patre mactatam probabimus. *Rabbinorum de filia Jephte sententia.*

V. *Josephus* in *Samsonis* historia quædam habet emendatione digna, *Lib.* 5. *Antiquitatum* Cap. 10. *Manue* seu *Manochen*, (ut ipse vocat) *Samsonis* patrem zelotypia adversus uxorem laborasse asserit, ideoque suspectam ipsi fuisse Angeli visionem, qui nasciturum ipsi filium nuntiaverat. *Manoches*, inquit, *vir inter Danitas optimus, patriæ suæ sine controversia Princeps, uxorem habuit eximia pulchritudine suspiciendam supra omnes ejus ætatis feminas: Ex qua cum nihil liberorum susciperet, ægre ferens orbitatem, in suburbanum suum quod erat in campo magno, cum uxore ventitans, crebris precibus sollicitabat Deum, ut daret sibi liberos. Insaniebat autem in uxorem præ amore, eratque valde zelotypus. Cumque aliquando sola ageret Mulier, se illius oculis obtulit Angelus Dei, specie Juvenis pulchri & magni, lætum nuncium afferens, fore ut favore Dei nascatur eis filius pulcher & insigni robore: qui ubi ad virilem ætatem pervenerit, compescendam esse ab eo Palæstinorum insolentiam ..... Illa Marito reverso Angeli verba indicat, mire prædicans Juvenis staturam & pulchritudinem, ita ut vir tali laudatione motus ad zelotypiam, nonnihil de uxoris pudicitia male suspicari inciperet. Quæ volens hunc Marito stultum mœrorem adimi, supplex Deum rogavit, ut iterum Angelum mittere dignaretur, quo ille a conjuge etiam posset conspici; & impetrata hac gratia, rursum in suburbano versantibus apparuit Angelus soli Mulieri.* Sterilem fuisse *Manue* uxorem Scriptura testatur; eleganti forma supra omnes sui temporis feminas fuisse non ait. Neque etiam zelotypiam & insanum uxoris amorem tribuit pientissimo viro, quem uxoris sterilitas, pietas, fides, sinceritas his suspicionibus locum dare non sinebant. Juvenem ergo, quem sibi visum uxor dixerat, filiumque promisisse asseruerat, a Deo missum non dubitavit: tantum abest, ut ea occasione de pudicitia uxoris male fuerit suspicatus; sed Deum oravit, ut iterum illum mitteret quo de filii promissi vocatione, & Dei circa ejus institutionem voluntate, non ex viso dumtaxat muliebri, sed per ipsum Virum Dei certior fieret. Judicum 13. 8. *Oravit itaque Manue Dominum, & ait: Obsecro, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum, & doceat nos, quid debeamus facere de puero qui nasciturus est. Exaudivitque Dominus deprecantem Manue, & apparuit rursum* *Josephi commentum de zelotypia Manue Patris Samson.*

Angelus Dei uxori ejus sedenti in agro. Manue autem Maritus ejus non erat cum ea. Quæ cum vidisset Angelum, festinavit & cucurrit ad virum suum, nunciavitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem ante videram. Qui surrexit, & secutus est uxorem suam. Veniensque ad virum dixit ei: Tu es qui locutus es Mulieri? Et ille respondit: Ego sum. Cui Manue: Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer? Aut a quo se observare debebit?

Error Josephi in Samsonis Historia. Idem *Josephus* ait *Samsonem* examen apum *in leonis pectore* mellificantium invenisse, *& sumptis inde tribus favis, eos cum aliis muneribus Adamatæ obtulisse.* Scriptura unicum favum mellis, non in pectore, sed in ore leonis a *Samsone* repertum testatur; nec Adamatę, sed patri ac matri suæ partem ejus oblatam. Judicum 14. 8. 9. *Et ecce examen apum in ore leonis erat ac favus mellis. Quem cum sumpsisset in manibus, comedebat in via; veniensque ad patrem suum & matrem, dedit eis partem, qui & ipsi comederunt.*

Eodem in capite scribit *Josephus* de *Samsone*, ipsum arrepta maxilla asini, quæ forte jacebat præ pedibus, in medios hostes irruisse: qua feriens quotquot assequi potuit, circiter mille interfectis, cæteros dare terga compulit. *Qua victoria plus satis elatus, & opis divinæ immemor, cum totum sibi tribueret, quod maxilla tantum armatus fudisset ac fugasset hostiles copias, ingenti siti oborta, confessus nihil esse quantaslibet humanas vires, Deo victoriam acceptam retulit, supplexque rogavit ut arrogantiæ data venia succurreret & periculo se eximeret.* In *Samsonem* injuriosus est *Josephus*, quem cum Apostolus in eorum censu numeret, qui *per fidem fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum*, existimandum non est hanc de Philisteis victoriam sibi totam tribuisse. Cum itaque in Epinicio illo Carmine cecinit: *In maxilla asini, in mandibula pulli asinorum delevi eos, & percussi mille viros;* plane agnovit, & innuit, non factum id viribus humanis, sed illius virtute, in cujus manu telum debile nullum est. Deinde vero Deum orans ut siti laboranti subveniat, grato animo profitetur tantam illi victoriam se debere, rogatque ut concesso tam insigni beneficio, alterum addat, probe sciens Deum non esse instar hominum, qui cum dedere, manum occludunt: quinimo illum ob id ipsum dare, quia jam dedit, & priora dona novis subinde cumulare. *Sitiensque valde clamavit ad dominum, & ait: Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam: En siti morior, incidamque in manus Incircumcisorum.* (Judicum 15. 18.)

Quod de *Samsone* scriptum est, Judicum 16. 21. *Quem cum apprehendissent Philistiim, statim eruerunt oculos ejus, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clausum in carcere molere fecerunt:* in obscœnum sensum trahunt Rabbini: quasi idem esset quod Job 31. 10. dicitur secundum Hebræum: *Molat alteri uxor mea;* ubi Vulgata nostra habet: *Scortum alterius sit uxor mea, & super eam incurventur alii.* Quo sensu *Horatius* Lib. 1. Satyra 1. ait:

> . . . . . . *alienas*
> *Permolere uxores.*
> Et *Ausonius* Epigramm. 7.
> . . . . *Molitur per utramque cavernam.*
> Et *Theocritus* Idyll. 4.
> . . . . *Ille vetulus nunquid adhuc molit*
> *Illam nigra supercilia habentem Amicam, quam olim deperibat?*

S. Hieronymus in illud Isaiæ 47. *Descende, sede in pulvere, Virgo filia Babylon, tolle molam, & mole farinam, denuda turpitudinem tuam,* &c. ait: *Præcipitur ei ut tollat molam, & molat farinam, quod est duræ captivitatis, & extremæ servitutis indicium: Ut quæ quondam Regina fuerat, postea molendæ farinæ operi serviat. Sed quia sequitur:* Denuda turpitudinem tuam: *etiam mola ab Hebræis figuraliter intelligitur: quod scilicet in morem scorti victorum libidini pateat. Illudque quod in Judicum Libro de Samson scribitur, ad molam eum a Phylistiim esse damnatum, hoc significare volunt, quod pro sobole robustissimorum virorum, hoc in allophylas mulieres facere sit compulsus.*

Errata Josephi in Historia Heli. VI. *Josephus* de *Heli* Pontifice, & *Samuele* agens, Deum ita cum *Samuele* puero, sed jam Propheta inaugurato colloquentem inducit. *Quando præsto es, audi imminere Israelitis cladem majorem quam credibile est, & filios Elis ambos una die perituros, &*

Sacer

Sacerdotium meum migraturum in familiam Eleazari. Elis enim pluris fecit suos filios, quam meum cultum. Confundit ac permiscet *Josephus* alterius Prophetę Anonymi, quem Deus ad *Heli* misit, Vaticinium cum revelatione facta *Samueli*. Nam *Samuel* perituros una die filios *Heli* non est vaticinatus, nec translationem Sacerdotii ab ejus domo, sed solum imminentem ejus familię Dei vindictam generatim prædixit, ob nimiam ipsius in filios indulgentiam. Anonymus vero Propheta, & filiorum *Heli* proximam cladem mortemque denuntiavit, & Sacerdotii ab ejus familia translationem 1. Regum 2. 27. *Venit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hæc dicit Dominus, &c. Quare calce abjecistis victimam meam, & munera mea quæ præcepi ut offerrentur in Templo; & magis honorasti filios tuos quam me, ut comederetis primitias omnis Sacrificii Israel populi mei? Propterea ait Dominus Deus Israel: Loquens locutus sum ut domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me: Sed quicumque glorificabit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non sit Senex in domo tua. Et videbis æmulum tuum in Templo, in universis prosperis Israel; & non erit Senex in domo tua omnibus diebus .... Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni & Phinees: In die uno morientur ambo. Et suscitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam meam faciet; & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.* Ita vero Dominus ad *Samuelem* Cap. 3. 12. *In die illa suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus: Incipiam, & complebo. Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios suos, & non corripuerit eos. Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas ejus victimis & muneribus usque in æternum.*

Scribit *Josephus* Lib. 5. *Antiquitatum*, Cap. 12. uxorem *Phinees* puerperam, cum audivit mariti mortem, eadem die obiisse, cum peperisset filium *septimestrem quidem, vitalem tamen.* Quod mense a conceptu septimo pepererit, nescio unde habuerit *Josephus*. Id certe Scriptura Sacra non dicit, imo repugnat, 1. Regum 4. 19. *Nurus autem ejus uxor Phinees prægnans erat, vicinaque partui; & audito nuncio quod capta esset Arca Dei, & mortuus esset Socer suus, & Vir suus, incurvavit se & peperit: Irruerant enim in ea dolores subiti.* Sane mulier septimo puerperii mense nondum *vicina partui* dicitur.

De Arca ab Azotiis in *Dagonis* Templo collocata ita scribit *Josephus* Lib. 6. Cap. 1. *Sequenti vero die mane venientes ut adorarent Deum suum, invenerunt eum e basi excidisse, & pronum prostratum ante Arcam: quod ægre ferentes, in pristinum locum eum reponunt. Cumque sæpius illuc accedentes, semper prostratum & adorabundum reperirent, stupor maximus & perturbatio totum Populum invasit.* At Scriptura Sacra Idolum *Dagonis* secunda vice non solum prostratum, sed capite & manibus mutilatum Azotius invenisse testatur 1. Regum 5. Vers. 4. *Rursumque mane die altera consurgentes, invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram Arca Domini: Caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum ejus abscissæ erant super limen. Porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur Templum ejus, super limen Dagon in Azoto, usque in hodiernum diem.* Palæstinos *quinque statuas aureas pro quinque civitatibus dedicasse Deo*, scribit *Josephus*: Scriptura *quinque anos aureos pro delicto*, ut habet vulgata nostra 1. *Regum* 6. 17. Septuaginta, *Sedes aureas pro cruciatu Domino redditas*. Chaldæus, *Mariscas aureas*.

Errata Josephi in Historia Arcæ ab Azotiis in Dagonis Templo depositæ.

VII. Historiam Ruth sub *Heli* Principatu contigisse scribit *Josephus Lib.5. Antiquitatum* Cap. 11. Scriptura, *in diebus unius Judicis*, cujus nomen non indicat. *Ruth* 1. *Vers.*1. Maritum *Noemi* Josephus *Abimelechum*: Scriptura *Elimelechum* vocat. *Orpham* nurum alteram *Noemi* matrem fuisse *Goliathi* Gigantis a *Davide* prostrati, Thalmudici asserunt, quos sequitur *Philo Annianus*, imo & *Prudentius* in *Hamartigeneæ*. Verum non mater, sed pater Goliathi *Rapha* nominatur 1. *Paralipomenon* 20. 6. Deinde *Goliathi* mater erat Philisthæa, *Orpha* vero Moabitis. Thalmudici tradunt *Ruth* fuisse filiam *Eglon* Regis Moabitarum, quem occidit *Aod*. Sed merum istud figmentum est, omnique veri specie caret, quod Rex *Moab* filiam suam viro alienigenæ & pauperi collocaverit.

ARTICULUS IV.

De Regum Saulis & Davidis Historia ut ab Hebræis interpolata, vel confirmata.

Historia Ruth a Josepho & Rabbinis interpolata.

I. *Josephus* de *Saulis* inauguratione loquens Lib. 6. *Antiquitatum* Cap. 5. ait: *Propheta deductum eum ad convivium accumbere fecit, & famulum supra alios vocatos. (Erant hi septuaginta numero;) jussitque ministris ut Sauli portionem regiam apponerent.* Id Scripturæ Sacræ repugnat, quæ triginta dumtaxat *Samuelis* convivas numerat, 1. Regum 9. 22. *Et dedit eis locum in capite eorum qui fuerant invitati: erant enim quasi triginta viri.* De *Saulis* expeditione contra *Naas* Regem Ammonitarum ibidem sic loquitur: *Mense autem post acceptum Regnum elapso, exortum contra Naasen Ammonitarum Regem bellum apud omnes ex æquo auctoritatem illi paravit. Hic enim diu Judæis ultra Jordanem habitantibus infestus, postremo cum magno & forti Exercitu regionem ingressus, Urbes eorum subjugare cœpit: Nec contentus libertatem in præsens abstulisse, ut omnem rebellandi materiam in futurum adimeret, tam ultro deditis quam vi subactis dextrum oculum eruebat: ut quoniam scutum sinistro prospectum negat, omnino inutiles bello fierent. Hoc modo tractatis trans amnem incolentibus, in Caladenam Exercitum duxit, & castrametatus ad primariam regionis Urbem, cui nomen est Jabes, Oratores eo misit, qui conditiones offerrent, ut aut deditione facta dextris oculis orbentur, ut alii, aut internecione hominum, & oppidorum excidium expectent*, &c. Plures Israelitarum Urbes captas a *Naas* Ammonitarum Rege, omniumque, seu sponte deditorum, seu vi subactorum oculos dexteros ab ipso erutos, ante *Jabes* obsidionem, *Josephus* asserit; Scriptura tacet, suoque silentio *Josephum* erroris convincit. Belli namque initium ab obsidione *Jabes* repetit, & Jabesitis tam atroces minas primum a Barbaro Rege intentatas innuit; 1. Regum 11. 1. 2. *Et factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit adversus Jabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas: Habeto nos fœderatos, & serviemus tibi. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dexteros, ponamque vos opprobrium in universo Israel.* Pergit *Josephus* Capit. 6. *Volens autem SAUL pœnæ formidine Populum ad Ammoniticum bellum excitare, quo celerius conveniret, boum, qui forte ab opere veniebant, nervos succidit, idem passuros minatus, qui postridie cum armis ad Jordanem non afforent, secuturi quocumque ipse ac Propheta ducerent. Eo metu effectum est, ut cum omnes ad præfinitum tempus præsto essent; recensitis apud Balam oppidum copiis, invenirentur septingenta millia confluxisse, absque Tribu Juda, quæ sola armavit septuaginta millia.* Addit, *Saulem* ingenti Ammonitarum strage edita, *Naas* Regem *occidisse*. At non solum boum nervos succidit Saul, ut *Josephus* memorat, sed *Assumens utrumque bovem, concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israel per manum nuntiorum, dicens: quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul & Samuel; sic fiet bobus ejus:* 2. Numerum multum *Josephus* amplificat. Scriptura enim Sacra *trecenta* dumtaxat *millia filiorum Israel, virorum autem Juda triginta millia* recensita fuisse testatur, non ad *Balam* oppidum, sed ad *Bezech*. 1. Regum 11. 7. 8. 3. Falsum est quod scribit Josephus, *Naas* Ammonitarum Regem a *Saule* fuisse occisum: is enim ad *Davidis* usque tempora superstes fuit. Ad *Hanon* enim ejus filium multo post *Saulis* mortem *David* in Regno confirmatus Legatos misit, qui eum de recenti patris morte consolarentur. 2. Regum 10. *Factum est autem post hæc, ut moreretur Rex filiorum Ammon, & regnavit Hanon filius ejus pro eo. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David consolans eum per servos suos super patris interitu.*

Josephus notatur & refellitur. Expeditio Saulis contra Naas Regem Ammonitarum.

Jejunium a Saule indictum.

II. *Josephus* loquens de jejunio a *Saule* indicto dum persequeretur Philisthæos, hæc habet Lib. 6. *Antiquitatum* Cap. 7. *Rex sive nimio gaudio parum sui compos, quod difficile sit eximiam felicitatem moderato animo ferre, sive per inscitiam, indignum quoddam reprehensione admisit. Volens enim meritas pœnas a Palæstinis ad satietatem repetere, diris devovit eum, quicumque intermissa cæde ante noctem cibum caperet.* Reprehensione dignum *Saulem* ob indictum Jejunium asserit *Josephus*, quem Scriptura Sacra non re-

pre-

prehendit. Laudandus potius, qui ad promerendum Deum id fecerit. Insontem *Saulem* probat *Jonathæ* peccatum, qui contra patris interdictum favum mellis degustavit. Reum fuisse *Jonathan* probat Dei per Sacerdotem consulti silentium, Deique postea *Jonathan* per sortem convincentis judicium. 1. Regum 14. 41. *Et dixit Saul ad Dominum Deum Israel: Dominus Deus Israel, da Judicium: Quid est quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in Populo tuo, da sanctitatem: & deprehensus est Jonathas & Saul: Populus autem exivit. Et ait Saul: Mittite sortem inter me, & inter Jonathan filium meum. Et captus est Jonathas.* Est tamen quod *Josephum* excuset, Versio scilicet Septuaginta Interpretum, quam secutus est. Sic autem habent illi: *Et Saul ignoravit ignorantiam magnam in die illa, & maledicto Populum obstrinxit, &c.* At in Hebræo Textu, & in Vulgata nulla est *Saulis* reprehensio. *Josepho* favent *S. Joannes Chrysostomus* Homilia 14. ad Populum Antiochenum, *Theodoretus* Quæstione 31. in Lib. 1. Regum, & *Procopius*. At *Josepho* refragantur, & *Saulem* ob indictum jejunium commendant *Tertullianus* Lib. *De Jejunio*, Cap. 10. *Sanctus Ambrosius*, sive alius Auctor Sermonis inter Ambrosianos olim 36. *S. Hieronymus* Libro 2. contra *Jovinianum*. Pergit *Josephus*, & *Jonathæ* constantiam commendat his verbis: *Ille ne præsenti quidem periculo territus, magno ac generoso animo se præbuit. Nihil, inquit, deprecor, pater: libenter enim hanc mortem fero, quæ te religione solvat, dum prius tam magnificam victoriam videre contigit.* At nihil hujusmodi Scriptura memorat. Id unum testatur, *Jonatham* facinus suum indicasse *Sauli*, & dixisse: *Gustans gustavi in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior.* (1. Regum 14. 43.)

III. *Saulem* filiam suam *Micholem* ea conditione *Davidi* despondisse *Josephus* scribit, ut *sexcenta Philisthæorum capita* pro munere afferret: quod ubi præstitit, Regiam Virginem in Matrimonium obtinuit. (*Lib. 6. Antiquitatum Cap. 11.*) At Scriptura Sacra testatur Regem solum postulasse a *Davide* centum Philisthæorum præputia: *Davidem* vero percussisse *ducentos Philisthæos, & attulisse eorum præputia, & annumerasse ea Regi, ut esset gener ejus.* (1. Regum 18. 25. 27.)

De *Micholis* arte, quæ *Davidem* a *Saule* ad mortem quæsitum periculo eripuit, verba faciens *Josephus* Lib. 6. *Antiquitatum* Cap. 14. ait: *Fune per fenestram demissum periculo exemit. Deinde parato lecto, tamquam ægrotanti stragulis jecur capræ recens exemptum subjecit: diluculoque venientibus, quos Pater ad Davidem miserat, ostendit lectum opertum, & quod palpitatione jecoris stragula moveri viderent, Maritum ægrum anhelare persuasit, &c.* Jecur illud capræ fictitium est; nec in Hebræo Textu, aut in Vulgata nostra uspiam comparet, in qua sic legimus 1. Regum 19. 13. & sequentibus: *Tulit autem Michol statuam, & posuit eam super lectum, & pellem pilosam caprarum posuit ad caput ejus, & operuit eam vestimentis.* Hic tamen error *Josepho* condonandus, in quem inductus est mendosa 70. Interpretum Versione, apud quos legitur in Edit. Rom. Ald. & Basil. καὶ ἧπαρ τῶν αἰγῶν ἔθετο πρὸς κεφαλῆς: *Et jecur caprarum posuit ad caput.* Quam Versionem etiam secuti sunt *Theodoretus* Quæstione 48. in Libro 1. Regum, & *Procopius* in Commentariis. Quamvis Editio τῶν Septuaginta Complutensis aut Regia nullam jecoris mentionem faciant, sed sic habeant σποδύλωμα τρίχων τῶν αἰγῶν id est, *pilos caprarum in orbem convolutos.* De hoc loco *S. Hieronymus* Epist. 130. ad Marcellam. *In eo loco*, inquit, *quando Saul misit nuntios, ut acciperent David, & responderunt vexari illum graviter, misit rursum dicens:* Afferte illum in lecto ad me, ut occidam illum: & venerunt nuntii, & ecce κενοτάφια in lecto: *pro cenotaphiis, in Hebræo theraphim, id est,* μορφώματα *posita sunt; & non jecur caprarum*, ut nostri Codices *habent, sed pulvillus de caprarum pelle consutus, qui intonsis pilis, caput involuti in lectulo hominis mentiretur.* Variæ interpretationi occasionem dedit Hebræorum vocabulorum similitudo. Nam *Caved* jecur significat; *Cevir* autem pannum crassum e pilis caprarum contextum.

Ars Micholis.

IV. *Josephus* Lib. 6. *Antiquit.* Cap. 14. loquens de *Davide*, cum *Saulem* fugiens, *Nobem* ad *Achimelechum* Sacerdotem venit, ab ipso postulasse *viaticum* refert. Silentio vero præterit panes sanctificatos ipsi a Sacerdote datos, cum prius interrogasset an ipse & comites a mulieribus mundi essent. 1. Reg. 21. 4. 5. *Et respondens Sacerdos ad David, ait*

Davidis congressus cum Achimelecho Sacerdote.

ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri maxime a mulieribus? Et respondit David Sacerdoti, & dixit ei: Equidem, si de mulieribus agitur: continuimus nos ab heri & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Saulem omnes Sacerdotes Nobe per *Doeg* Idumæum interfici jussisse, Scriptura testatur 1. *Reg.* 22. & octoginta quinque trucidatos asserit Vers. 18. *Conversusque Doeg Idumæus, irruit in Sacerdotes, & trucidavit in die illa octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo.* Josephus numerum auget: *Pontificem*, inquit, *cum tota cognatione interfecit: quorum numerus erat trecenti octoginta quinque.*

De morte Saulis, errores Josephi & Rabbinorum.

V. De *Saulis* morte ita scribit *Josephus Lib. 6. Antiq.* Cap. 15. *Ipse vero post multa fortia facinora edita, gravatus vulneribus, ut jam nec subsistere, nec sibi ipse manus inferre valeret, obsecravit Armigerum ut se ferro transfigeret, priusquam vivus in hostium potestatem fieret. Quod cum Armiger ob Majestatis reverentiam detrectaret, ipse admoto ad pectus proprii gladii mucrone in eum incubuit. Et cum deficientibus viribus trajicere se non posset, circumspiciens Juvenem proximum rogat, quisnam esset. Auditoque esse Amalecitam, orat ut se juvaret efficere, quod ipse suis manibus non quiret. Qui postquam ejus optata exsecutus est, ademptis aureis armillis, & Corona Insigni Regio, festinus inde se proripuit.* At *Saulem* sibi ipsi violentas manus intulisse, Scriptura testatur 1. Reg. 31. 4. *Dixitque Saul ad Armigerum suum: Evagina gladium tuum, & percute me, ne forte veniant Incircumcisi, & interficiant me, illudentes mihi. Et noluit Armiger ejus, fuerat enim nimio terrore perterritus. Arripuit itaque Saul gladium, & irruit super eum. Quod cum vidisset Armiger ejus, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo.* Consona est Vulgata Hebraico Textui, Versioni Septuaginta Interpretum, & Chaldaicæ Paraphrasi. Unde mentitus est Amalecites, qui nuntium mortis *Saulis* ad *Davidem* afferens, a se interemptum dixit 2. *Regum* 1. Vers. 10. Mirum quod *Saulis* sibi ipsi manus inferentis facinus laudent vel excusent Rabbini quidam: quasi licitum esse possit aliquando & justum suicidium, & Decalogi præcepto, *Non occides*, non semper adversetur: quasi homo vitæ suæ, ut facultatum, sit dominus, & eam precario a Deo non obtineat: quasi sibi ipsi, non Reipublicæ, cujus membrum est, & natus sit, & vivat. Quasi non id ratio ipsa Ethnicis, qui ipsam consuluerunt, persuaserit: *Ciceroni*, cujus ea verba sunt Tusculana 1. *Vetat dominans ille in nobis Deus, injussu hinc nos suo demigrare.* Platoni in Phædone dicenti: *Nefas esse hominem sibimet manus inferre, nec aliter irasci Deum, si id fiat, quam Dominum, si quod se mancipiorum occiderit.* Unde inconcussa est illa Morum Regula a *S. Augustino Lib.* 1. *De Civitate Dei*, Cap. 26. statuta: *Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas: Neminem propter aliena peccata, ne hoc ipse incipiat habere gravissimum proprium, quem non polluebat alienum. Neminem propter sua peccata præterita, propter quæ magis hac vita opus est, ut possint pœnitendo sanari: Neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur, quia reos suæ mortis melior post mortem vita non suscipit.*

Josephus in laudibus Saulis nimius.

In laudibus *Saulis* nimius est *Josephus*; quamvis non eum laudet quod mortem sibi consciverit, aut inserre conatus fuerit, (ut ipse quidem scribit) sed quod se, liberosque suos bellicis periculis objecerit, ut subditos ab hostibus tueretur. Id unum vult Josephus, quamvis nonnulli, qui ipsum perfunctorie legerunt, aliud ipsi affingant. *Hic*, inquit, *mihi vere justus, & fortis ac prudens fuisse videtur: & si quis huic similis fuit, aut futurus est, huic virtutis testimonium ab omnibus reddi æquum censeo. Nam illos, qui cum certa victoriæ, incolumitatisque spe bellum aggrediuntur, posteaquam magnificum aliquid gesserint, non censeo merito fortitudinis titulis insigniri ab Historicis, aliisque Scriptoribus. Sed quamvis & illis sua laus debeatur, soli tamen generosi ac fortes periculorumque contemptores jure dici possunt, qui Saulem æmulantur. Quid enim magni est communem Martis aleam subire, & inter spem ac metum fluctuando, si fortuna affulserit, favore ejus uti? Contra nihil lætum sperantem, & præscium quod necesse sit in pugna cadere, & intrepide tamen & imperculso animo fato minanti occurrere, id vero generosi & fortis viri facinus ego censeo. Hæc est Saulis nostri laus, qui exemplo est omnibus veræ gloriæ amatoribus.* Neque tamen bellicæ fortitudinis laude clarum negaverim *Saulem* dum vive-

viveret, etsi laudem illam omnem ignava morte extinxerit. Hanc rerum bello præclare fortiterque gestarum gloriam spectabat *David* cum illius, & charissimi *Jonathæ* funus hoc carmine prosecutus est 2. Regum 1. *Sagitta Jonathæ nunquam rediit retrorsum, & gladius Saul non est reversus inanis. Saul & Jonathas amabiles & decori in vita sua, in morte quoque non sunt divisi; Aquilis velociores, Leonibus fortiores, &c.*

VI. Æternam *Saulis* sortem quod spectat, Hebræi, & Lyranus eorum sententiam secutus, ejus pœnitentiæ ac saluti patrocinantur, nullo certe fundamento; immo Scriptura Sacra repugnante 1. Paralipom. 10. 13. *Mortuus est ergo Saul*, inquit, *propter iniquitates suas, eo quod prævaricatus sit mandatum Domini quod præceperat, & non custodierit illud: sed insuper etiam Pythonissam consuluerit, nec speraverit in Domino. Propter quod interfecit eum, & transtulit Regnum ejus ad David filium Isai.* Expressius Textus Hebræus: *Mortuus est Saul in prævaricatione sua.* Septuaginta Interpretes: *Mortuus est Saul in iniquitatibus suis.* *Hebræorum & Nicolai de Lira opinio de salute Saulis rejicitur.*

VII. In *Davidis* Historia Scripturam Sacram satis fideliter sequitur *Josephus* Lib. 7. *Antiquitatum*. Rabbini hujusmodi Historiæ nonnullas fabulas pro more permiscent. De Hierosolymorum expugnatione a *Davide* agentes, ubi narrat Scriptura Jebusæos Urbis incolas dixisse Davidi: *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos dicentes: Non ingredietur David huc*: cæcos istos & claudos nihil aliud fuisse fabulantur, quam duas imagines duorum Patriarcharum, unam *Isaac* cæci, alteram *Jacob* claudi, in Mœnibus Arcis Sion positas, ut per eas admonerentur Israelitæ fœderis, quod cum *Isaac*, & *Jacob* pepigerat olim *Abimelech* (Genesis 26.) ut proinde ab Arcis expugnatione abstinerent. Verum hæc mera fabula est. Res vero gesta ita se habet. David Hierosolymis cum Exercitu imminens, Præcones ad Jebuseos misit, qui eos ad deditionem æquis, ut fieri solet, conditionibus invitarent. Ipsi loci firmitate & munitionibus confisi, non solum deditionem recusarunt, sed conditiones a *Davide* propositas contempserunt, dicentes: *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos*: quod scilicet milites cæci & claudi, belloque facti inutiles, ad defensionem Urbis & Arcis sufficerent. Sic intellexit *Josephus* Libro 7. *Antiquitatum*, Cap. 2. *Jebusæi*, inquit, *qui tum Urbem incolebant, Chananæorum & ipsi generis, clausis ad ejus adventum portis, & in mœnibus quotquot erant cæci vel claudi, aut aliqui mutili in contemptum Regis collocatis, dictitabant hos ad arcendum hostem sufficere, freti munitionum firmitate.* Ita etiam hunc locum explicat *Theodoretus* Quæstione 16. in Libro 2. *Regum*. *Fabulæ a Rabbinis Historiæ Davidis admixtæ.*

VIII. Locum in quo prælium cum Philisthæis a Davide commissum est, Scriptura Sacra 2. *Regum* 5. 23. a *Pyris* nomen habuisse notat. *Sylvam fletus* Josephus vocat *Libro* 7. *Antiquitatum*, *Cap.* 4. Ab Idolo Philisthæorum, qui lacrymis sacrificabant, loco nomen inditum, fabulantur Hebræi apud *S. Hieronymum*, seu Auctorem alterum *Traditionum Hebraicarum in Libro* 1. *Paralipomenon*, *Cap.* 14. *Idolum fletus.*

IX. Testatur Scriptura Arcam Domini mansisse in domo *Obededom* Hethæi tribus mensibus, & *Benedixisse Dominum Obededom, & omnem domum ejus.* (2. Reg. 6. 2.) Tradunt Hebræi Dominum domui ejus benedixisse, eo quod omnes uxores ejus, & concubinæ, & nurus, & ancillæ masculos pepererint filios; necnon & fœminæ quadrupedes geminos ei ediderint fœtus; & id confirmari putant ex 1. *Paralip.* 26. 4. 5. ubi octo filii ejus recensentur, & tam numerosæ sobolis additur ratio; *Quia benedixit ei Dominus.* Ita refert Auctor *Traditionum Hebraicarum in Libro Regum* apud *S. Hieronymum*; Hebræorum sententiam Tostatus improbat; Quia trium mensium spatio illa ex fœcunditate felicitas apparere non potuit. Respondet *Salianus*; Non dicere Scripturam, innotuisse hominibus *Obededonis* felicitatem, sed Dominum ei benedixisse; sive hominibus id advertentibus, sive non advertentibus. At *Saliani* responsionem evertunt verba Scripturæ 2. Regum 6. 12. *Nuntiatumque est Regi David, quod benedixisset Dominus Obededon, & omnia ejus propter Arcam Dei.* Quomodo vero id nuntiari potuit *Davidi*, nisi hominibus nota fuisset *Obededonis* felicitas, & perspecta tantæ felicitatis causa? *Benedictio Obededom propter Arcam Domini.*

X. De *Michole* Saulis filia & *Davidis* uxore, quæ *Davidem* ipsum coram Arca Domini in solemni pompa saltantem despexit, ait Scriptura 2. Regum 6. 23. *Igitur Michol filiæ Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ.* Hebræi apud *S. Hieronymum* *Sterilitas Michol.*

 tra-

tradunt *Michol* ipsam esse *Eglam*, quæ genuit *Davidi Jethraam*, cujus partu occubuit. Sed hæc Hebræorum Traditio inter fabulas explodenda est.

Titulus Absalonis. XI. Tradunt Hebræi, quod *Absalon* depositus de quercu petierit sibi inducias, antequam perimeretur, ut faceret sibi Titulum ad memoriam sui, eo quod non haberet filium talem, qui Regno dignus esset: Putabat enim filios suos non solum Regno indignos, verum etiam ob peccatum quod in patrem commiserat indignos vita. In quo Titulo manum dicitur defixisse, & figuram manus suæ expressisse, ideoque Titulum *Manum Absalonis* vocari. Purum putum commentum est, Titulum enim ante hujusmodi cladem ab *Absalone* erectum Scriptura testatur 2. Regum 18. 18. *Porro Absalon erexerat sibi, cum adhuc viveret, Titulum, qui est in Valle Regis: Dixerat enim: Non habeo filium; & hoc erit Monimentum nominis mei. Vocavitque Titulum nomine suo, & appellatur Manus Absalon usque ad hanc diem.*

Eupolemi testimonium, Davidis Historiam confirmans. XII. De *Davide* scribit *Eupolemus*, quem Judæum fuisse innuit *S. Hieronymus* in *Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum*, in Clemente Alexandrino: *Sauli Davidem ipsius filium successisse, qui Syros ad Euphratem incolentes, & Commagenem oppidum, cum iis, qui Galadenem tenebant, Assyriis ac Phœnicibus debellarit. Eumdem adversus Idumæos, Ammonitas, Moabitas, Ituræos, Nabathæos, & Nabdæos, itemque contra Suronem Tyri Phœniciæque Regem movisse, quos ille omnes Judæis in posterum tributa pendere coegerit. At cum Vaphre Ægyptiorum Rege fœdus percussisse. Porro cum Deo Templum excitare percuperet, vehementius a Deo contendisse, uti sibi eximium statuendo Altari locum indicaret: Simulque repente oblatum ei Angelum fuisse, qui supra locum eum, ubi Hierosolymæ Ara posita est, consisteret; a quo tamen ejusmodi Templum ædificari prohibitus fuerit, quod se se humano sanguine polluisset, annosque plurimos bellis gerendis occupatus fuisset. Angeli nomen Dianathanum esse refert, jussumque ab eo Davidem relicta Filio ædificationis moliendæ cura, quæ futuri operis substructio postularet, aurum, argentum, æs, lapides, ligna, tam cupressina, quam cedrina, diligenter ante comparare. Ergo Davidem his auditis, navibusque apud Achana Arabiæ civitatem ædificatis, effodiendi metalli artifices Urphen Rubri Maris Insulam auri fodinis abundantem misisse, qui auri plurimum in Judæam inde retulerint. Davidem autem, postquam annos quadraginta regnasset, Imperium Salomoni filio annos duodecim nato, coram Helio Sacerdotum Principe, ac Tribunis duodecim, cum auro, argento, ære, lapidibus, lignisque omnibus cupressinis ac cedrinis tradidisse.* Hoc fragmentum ex Libro *Eupolemi De Eliæ Prophetia* descripsit *Eusebius Lib. 9. Præparationis Evangelicæ, Cap. 30.*

Mors Davidis: Ejusque elogium ex Josepho. XIII. De *Davidis* morte & sepultura ita scribit *Josephus Lib. 7. Antiquitatum* Capit. 12. *His mandatis Filio de Republica, & amicis, & eis quos punitos volebat, expiravit, exactis septuaginta vitæ annis, vir optimus, & omnibus virtutibus præditus, quas Regem tot Gentium incolumitati prospicientem habere oportebat. Nam fortis erat, ut nemo alius, & in certaminibus pro subjectorum tutela susceptis primus se periculis objiciebat, exemplo suo militem ad præclara facinora excitans, & non tamquam dominus pro imperio ad officium cogens. Idem in consiliis prudentissimus, & egregie callens quid in præsens, quidve in futurum conduceret. Ad hæc sobrius, mitis, benignus erga calamitosos, justus, humanus: Quæ quidem præcipuæ sunt Regum virtutes. Nec in tanta potestate umquam ab æquitate deflexit, nisi quod ad Uriæ uxorem attinet. Tantas præterea divitias Hæredi reliquit, quantas nullus alius Rex vel Hebræorum, vel aliarum Gentium. Sepelivit autem eum filius Salomon Hierosolymis magnifice, præter solemnia illa in Regum funeribus, illati etiam in monumento ejus maximis divitiis, quarum magnitudinem facile sit conjectare ex hoc quod dicemus. Nam post annos mille trecentos Hircanus Pontifex oppugnatus ab Antiocho cognomine, Pio Demetrii filio, volens pecuniam ei dare, ut abducto Exercitu obsidionem solveret, nec valens aliunde sumere, aperta cella Monumenti Davidis, & prolatis inde tribus talentorum millibus, eorumque parte Antiocho numerata, oppugnationis periculo se exemit, sicut & alibi indicavimus. Ac rursum post multos annos elapsos, Herodes Rex alia cella aperta, magnam pecuniam sustulit. Ad loculos tamen qui Regum cineres continent, neuter eorum pervenit. Singulari enim arte ita erant sub terra conditi, ut ab ingredientibus Monumentum inveniri nequirent.* Narrationem illam *Josephi* de pecunia in sepulcro *Davidis* condita alias ad examen revocabimus.

CAPUT VI.

De Historia quartæ Ætatis, ut ab Ethnicis Scriptoribus confirmata vel interpolata.

ARTICULUS I.

De Moyse, & Rebus ab eo vel sub eo gestis.

Fabulæ Manethonis, Lysimachi, Charemonis, & Apionis; de Israelitarum egressu ex Ægypto, quibus tamen Historiæ veritas confirmatur.

I. MOsis Historiam multis figmentis infuscarunt Scriptores Ethnici. *Manetho* in Ægyptiacis, *Chæremon*, *Lysimachus*, & *Apion* Alexandrinus, commenti sunt Hebræos, qui ex Ægypto Duce *Mose* sunt egressi, fuisse agmen hominum impetigine ac lepra affectorum, qui ex Ægypto pulsi, Syriam repetiverunt. Atque ut a *Manethone* incipiam, is Historiam ex sacris Ægyptiorum literis conscribens, ait: *Themosin* Regem *Pastorum* gentem perduellem (quo nomine Judæos indigitat) Urbe cui nomen *Avaris* inclusam, expugnare conatum, ducto in ipsos quadringentorum octoginta millium hominum Exercitu. *Cum vero obsidionem desperasset, pacta cum eis fecisse, ut Ægyptum relinquentes, quo vellent incolumes omnes abirent. Illos vero his promissionibus impetratis, cum omni domo & possessionibus, non minus ducenta quadraginta millia numero, ex Ægypto per Desertum in Syriam iter egisse, & metuentes Assyriorum potentiam (Tunc enim illi Asiam obtinebant) in Terra, quæ nunc Judæa vocatur, civitatem ædificasse, quæ tot millibus hominum sufficere posset, eamque Hierosolymam vocitasse.* Deinde vero idem *Manetho* fingendi licentiam sibi usurpans ait, *Amenophim* Regem, desiderio videndi Deos incensum, *Amenophi* Sacerdote ac Vate consulto id responsi ab ipso accepisse: Deorum visione dignum futurum, si Provinciam a Leprosis & aliis maculatis hominibus purgare contenderet. Regem hoc lætum oraculo omnes corpore debiles ex Ægypto congregasse, & collegisse octoginta millia; eosque ad sectionem lapidum in partem Nili Orientalem misisse, simul cum aliis Ægyptiis ad idem opus amandatis. Fuisse autem in eorum numero Sacerdotes quosdam eruditos, lepra pariter infectos. *Amenophim* Vatem, qui vim apertam illis inferri suaserat, Deorum indignationem, cum erga Regem, tum erga seipsum timuisse, & prædixisse quosdam immundis hominibus auxilium laturos, qui Ægyptum annis tredecim obtinerent. Et hæc quidem Regi dicere non ausum; sed oraculo in literas relato, mortem sibi conscivisse. Post hæc, Regem eis desertam Urbem, quę Pastorum fuerat, concessisse, nomine *Avarim*. Quem in locum ad rebellandum opportunum cum se recepissent, *Osarsiphum* Heliopolitanum Pontificem Ducem sibi constituisse, cui fidem obstrinxerunt. *At ille primum quidem Legem eis posuit, ut neque Deos adorarent, neque ab animalibus, quæ præcipue apud Ægyptios sacra erant, se penitus abstinerent: nullique copularentur, nisi cum quibus fœdus habere videbantur.* Hæc & alia Ægyptiorum contraria moribus cum sanxisset, Urbe firmissimis propugnaculis munita, bellum *Amenophi* Regi intulit, vocatis in auxilium e Pastorum gente, olim a *Themosi* Rege Hierosolymam relegata ducentis hominum millibus. His occurrens *Amenophis* cum trecentorum millium hominum Exercitu, congredi non est ausus, *putans se contra Deum pugnare*. *Memphim* itaque reversus, sumpto Api, & aliis Sacris, cum Ægyptiorum multitudine in Æthiopiam se recepit, ubi a Rege humanissime receptus est. Interim, inquit, Solymitæ cum Leprosis Ægyptiis irruptione in Ægyptum facta, civitates incenderunt, Deorum Simulacra everterunt, Sacra Animalia discerpserunt. *Dicitur itaque quod Politiam & Leges eis composuit Sacerdos quidam genere Heliopolites, nomine Osarsiphus vocatus, ex nomine Osireos Heliopolitani Dei: Qui dum conversus fuisset ad hoc genus, mutavit Nomen, & vocatus est Moses.* Hæc *Manethonis* deliramenta multis refellit *Josephus Lib.* I. *contra Apionem*; tum maxime quæ de *Moyse* commentus est. *Superest*, inquit, *ut de Moyse illi contradicam. Hunc virum mirandum Ægyptii & divinum existimant, sed non sine blasphemia incredibili sibi vindicare conantur, dicentes, esse Heliopolitanum Sacerdotem ob lepram cum aliis pulsum. Ostenditur autem in ratione temporum DXVIII. annis prior fuisse, & Patres nostros ex Ægypto in regionem quam nunc tenemus duxisse. Quod vero hujusmodi calamitatis*

cor-

corpus expers habuit, ipsius dicta indicant. Leprosis enim & oppidis & vicis interdixit, ut seorsim in lacero vestitu agant, & eum qui eos attigisset, aut sub idem tectum successisset, pro impuro habet. Quia etiam si eo morbo liberari, & in pristinum statum restitui contingat, praescripsit certas purificationes, mundationes, & fontanarum aquarum lavacra, & omnium pilorum abrasiones: Multisque & variis sacrificiis peractis, tum demum Sanctam Urbem adeundam. Atqui contra par erat, qui talem calamitatem expertus esset, providentiam aliquam ac humanitatem exhibere simili infortunio pressis. Non solum autem de leprosis sic leges tulit, sed ne minima quidem corporis parte mutilatos ad Sacrorum curam admisit. Sed etiam si jam Sacerdoti aliquid tale accidisset, honore eum privavit. Quomodo igitur verisimile est illum has adversus semetipsum cum opprobrio suo damnoque tulisse leges? Quin & nomen valde incredibiliter mutavit. Osarsiph enim (inquit) vocabatur. Hoc ad transmutationem nihil quadrat. Verum autem nomen significat, ex aqua servatum Moysen, nam aquam Ægyptii Moy vocant.

II. *Chæremon* in Ægyptiaca Historia eamdem fabulam alio modo adornat. Ait scilicet, *Isidem* in somnis *Amenophi* Regi apparuisse, incusantem quod Templum suum bello dirutum esset. *Phritiphrantem* vero Sacrum Scribam dixisse, si a pollutis hominibus Ægyptum repurgaret, liberatum iri a nocturnis terroribus: Atque ita delectu vitiosorum & languentium hominum habito, ducenta quinquaginta millia e finibus ejecta. *Duces vero eorum fuisse Scribas Mosen & Josephum, Ægyptia vero eis nomina esse, Mosi Tisithen, Josepho Petesephi. Hos Pelusium venisse, ibique offendisse trecenta octoginta millia ab Amenophi relicta, quae is in Ægyptum transferre noluerat. Cum his icto fœdere, contra Ægyptum Expeditionem habitam. Amenophim autem non expectato impetu eorum in Æthiopiam fugisse, relicta uxore gravida quae in speluncis quibusdam delitescens enixa est puerum nomine Messenem. Hunc, posteaquam ad virilem ætatem pervenisset, expulisse Judæos in Syriam numero circiter ducenta millia, & patrem Amenophim ex Æthiopia recepisse.*

Hujus fabulæ vanitatem ex *Manethonis* & *Chæremonis* in ea referenda dissensione *Josephus* demonstrat. *Si quid enim*, inquit, *veritatis subesset, impossibile erat in tantum eos discrepare. At qui mendacia componunt, non aliorum scriptis consona scribunt; sed quae ipsis libet, confingunt.* Itaque *Manetho* Regiam cupiditatem videndi Deos ejiciendis leprosis occasionem dedisse ait. *Chæremon* autem suum de *Iside* somnium finxit. Ille *Amenophin* indixisse Regni purgationem scribit: Hic vero *Phritiphrantem*. Ille octoginta millia Leprosorum: ille ducenta quinquaginta millia numerat. *Manethon* primum ad lapidicinas relegatos Leprosos, deinde ad *Avarim* habitandam traductos, ac reliqua Ægypto bello vexata, tum demum auxiliares copias Hierosolymis acciviffe: *Chæremon* Ægypto decedentes circa Pelusium invenisse trecenta octoginta millia hominum ab *Amenophi* relicta, ac cum illis rursum Ægyptum invasisse, & *Amenophim* in Æthiopiam fugisse. Denique *Josephum* quasi eodem tempore expulsum *Chæremon* adjunxit, annis fere centum septuaginta ante *Moysen* defunctum.

III. *Lysimachus* novis figmentis Historiam Exitus Israelitarum ex Ægypto interpolavit, ait enim: *Qua tempestate Bocchoris in Ægypto regnabat, Populum Judæorum quod essent lepra, scabie, & aliis quibusdam morbis infecti, ad Templa confugisse ut mendicato alerentur.* Multis autem hominibus morbo correptis, sterilitatem in Ægypto accidisse. *Bocchorim* vero interrogato *Ammonis* Oraculo, responsum accepisse: *Repurganda esse Templa ab hominibus impuris & impiis, ejectis eis e Templis in loca deserta. Cæterum Leprosos ac scabiosos mergendos, tanquam Sole horum vitam ægre ferente & Templa expianda, atque ita fore ut terra fructum ferat. Bocchorim autem accepto Oraculo, accersitisque Sacerdotibus, & Sacrificiis, jussisse collectis impuris, hos militibus tradi deportandos in desertum: Leprosos vero ac impetigiosos, plumbeis laminis involutos, in pelagus dejici. His submersis, reliquos congregatos, & in locis desertis expositos esse ut perirent. Nocte superveniente, eos habito consilio, ignibus ac lucernis accensis custodias agitasse. Sequenti nocte jejunatum ut Numen propitium eos servaret. Insequenti vero luce a Mose quoddam consilium datum, ut irent conferti una via usque dum ad loca culta perveniretur. Tum praecepisse, ne cui hominum in posterum benevoli essent, utque consilium malum potius quam bonum darent, Deorumque Templa, & Altaria, quotquot in-*

ve-

venirent, everterent. His comprobatis ac destinatis multitudinem iter fecisse per desertum, ac post multa incommoda, tandem ad loca culta perventum. Tum vero hominibus injuriose tractatis, & fanis direptis ac incensis venisse in eam Provinciam, quæ nunc Judæa dicitur: Conditaque civitate hic habitare: Urbem vero Ἱερόσυλα *ex re nominatam. Aliquanto autem post jam auctos viribus mutasse nomen vitandi probri gratia, & urbem Hierosolyma, se ipsos Hierosolymos vocasse.* Hunc *Lysimachum* ex pluribus capitibus refellit *Josephus*. 1. Quod de Rege sub quo ista contigisse scribit, cum *Manethone* & *Chæremone* non conveniat. 2. Quod pro somnio, ac Vate Ægyptio, *Ammonem* fingat de Leprosis ac impetiginosis interrogatum. 3. Quod Judæorum multitudinem in Templa collectam dicat, nec exprimat an indigenæ, vel advenæ essent. *Cur igitur*, inquit, *eos cum sint Ægyptii, Judæos vocas? Quod si hospites sunt, cur undenam sint non dicis? Quomodo autem cum Rex tam multos ex his mari mersisset, reliquos in loca deserta ejecisset, tanta multitudo superfuit? Aut quomodo pertransierunt desertum, & occupaverunt regionem quam nunc tenemus, & condiderunt urbem, & extruxerunt Templum apud omnes celebre? Oportebat autem de Legislatore non solum nomen dicere, sed & genus, quisnam, & ex quibus ortus. Quamobrem vero tales eis aggressus sit ferre Leges de Diis, etiam erga homines injustas. Sive enim Ægyptii erant genere, non tam facile patrios mores mutare potuissent; sive aliunde erant, omnino aliquas habebant leges consuetudine observatas. Si igitur de expulsoribus suis jurassent, nunquam se illis fore benevolos, rationem non absurdam habuissent. Quod si bellum internecinum adversus universos mortales susceperunt, cum essent, (ut ipse ait) miseri & omnium opis egeni, maxima stultitia non illorum, sed hæc fingentis ostenditur. Iste namque etiam nomen impositum Civitati a Templorum spoliatione præsumpsit dicere, & hoc postea fuisse mutatum. Mirum ni quia posteris quidem tale nomen turpe fuit & odiosum: Ipsi vero qui fundavere Urbem, ornare semetipsos etiam vocabulo credidere. Hic autem generosus vir præ nimia detrectationis impotentia non intellexit, Hierosolyma non idem voce Judaica quod Græca significare.*

IV. *Apion* Grammaticus Lib. 3. Rerum Ægyptiacarum, *Mosen* Heliopolitanum fuisse scribit, *Qui patriis institutus moribus, subdivales precationes ad septa, qualia Civitas habebat, reduxit. Ad subsolanum autem omnia convertebat. Ita enim Heliopolis sita est. Pro obeliscis vero statuit columnas, sub quibus seu pelvis forma exprimebatur: Umbra in eam insidens, utpote per sudum, eumdem semper cum Sole cursum circumvolvebat.* Mendacii *Apionem* convincit *Josephus* Lib. 11. quod hanc Tabernaculo formam a *Mose* inditam non fuisse, ex Libris ipsis Mosaicis compertum sit. Eumdem Grammaticum temeritatis arguit, quod *Mosen* Heliopolitanum asserat ex Seniorum relatione, cum certo affirmare non possit quænam *Homeri* Poetæ patria fuerit. Ostendit demum pugnare rationem temporum, quibus *Mosen* ait eduxisse ex Ægypto leprosos, & cæcos, & claudos. *Manetho enim regnante Themosi Judæos dicit ex Ægypto discessisse annis trecentis nonaginta tribus antequam Danaus apud Argos exularet. Lysimachus autem tempore Bocchoris Regis, hoc est, ante annos mille septingentos; Molon vero & alii quidam ut cuique visum est. At vero Apion cæteris fide dignior, exacte illum exitum definivit 7. Olympiade, & hujus anno primo, quo (ut ait) Pœni Carthaginem condiderunt. Carthaginis autem mentionem adjecit, ratus argumentum id veritatis se habiturum evidentissimum: Nec animadvertit a semetipso adductum quo coargueretur. Si enim de hac Colonia Monumentis Phœnicum credendum est, in illis Hiram Rex traditur antiquior Carthagine, condita post annos plus quam centum quinquaginta: Qui Salomoni Templi Hierosolymitani conditori amicus fuit, & multa ad Templi fabricam contulit. Salomon vero ædificavit Templum post Judæorum discessum ex Ægypto annis sexcentis duodecim.*

V. Idem *Apion* de Sabbathi Judaici institutione sic fabulatur. *Exacto*, inquit, *sex dierum itinere, inguinum ulceribus affecti sunt; & hac de causa septima die quieverunt, incolumes constituti in regione, quæ nunc Judæa vocatur; & appellaverunt eam diem Sabbathum servata Ægyptiorum voce. Nam inguinis morbum Ægyptii vocant Sabbatosim.* *Apionis commentum De Sabbathi Judaici institutione.*

Commentum istud refellit *Josephus Lib. 5. Contra Apionem* his argumentis 1. Incredibile esse quod centum & decem millia hominum, inguinibus laboraverint, & cæcitate, claudicatione, lepra, aliis generibus, morborum languerint. Quomodo enim sex

dies

dies iter agere & hostibus resistere potuissent? 2. Pugnantia scribit *Apion*, scilicet sex diebus illos in Judæam pervenisse, & *Moysen* nihilominus conscenso Monte, qui Ægyptum inter & Arabiam situs est nomine *Sinæus*, quadraginta diebus delituisse, indeque Judęis Leges dedisse. At quomodo possibile est eosdem & quadraginta dies in deserto loco manere, & sex nihilominus diebus spatium hinc inde interjacens pertransire? 3. Sabbathi appellationis grammatica ratio ab *Apione* allata ejus impudentiam vel imperitiam arguit. Nam hæ voces *Sabbo*, & *Sabbathum* inter se maxime differunt. *Sabbathum enim, secundum Judæos, quies est ab omni opere : Sabbo vero (ut ille affirmat) Ægyptiis inguinum morbum significat*. Hæc *Josephus*.

Ptolomæi Alexandrini. VI. *Ptolomæus* Alexandrinus, *Hephestionis* filius, cognomento *Chennus* Libris Historiarum quos fabulis inspersos *Tertullæ* cuidam dicavit, commentum hoc inseruit: *Moysen Hebræorum Legislatorem* Ἀ'λφὰ *idcirco fuisse appellatum, quod* ἀλφῷ *hoc est vitiligine corpus infectum haberet*. Ita refert *Photius* ejus Libros recensens Cod. 109. suæ *Bibliothecæ*.

Et Trogi Pompeji de Moyse commenta. VII. *Trogus Pompejus* & ex eo *Justinus* Libro 36. Cap. 2. eamdem fabulam habet, multisque aliis commentis Mosaicam adulterat Historiam. Postquam enim de *Josepho Israelis* filio sermonem fecit, continuo subdit: „ Filius ejus Moses fuit, quem præter „ paternæ scientiæ hæreditatem, etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Ægyptii, „ cum scabiem & vitiliginem paterentur, responso moniti, eum cum ægris, ne pestis „ ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur Exulum factus, Sacra Ægy„ ptiorum furto abstulit: Quæ repetentes armis Ægyptii, domum redire tempestatibus „ compulsi sunt. Itaque Moses Damascena antiqua patria repetita, Montem Synam oc„ cupat: Quo septem dierum jejunio, per deserta Arabiæ, cum Populo suo fatigatus, „ cum tandem venisset, septimum diem more gentis Sabbathum appellatum, in omne „ ævum jejunio sacravit: quoniam illa dies famem illis erroremque finierat. Et quo„ niam metu contagionis pulsos se ab Ægypto eminerant, ne eadem causa invisi apud „ incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis communicarent; quod, ex causa factum, „ paulatim in disciplinam religionemque convertit. Post Mosen etiam filius ejus Aruas, „ Sacerdos Sacris Ægyptiis, mox Rex creatur; semperque exinde hic mos apud Judęos „ fuit, ut eosdem Reges & Sacerdotes haberent: quorum Justitia Religione permixta, „ incredibile quantum coaluere. „ Multis scatet erroribus hæc *Trogi Pompeji* & *Justini* narratio. Imprimis falsum est, *Mosen* filium fuisse *Josephi*. 2. Ineptissima fabula est, quod propter scabiem & vitiliginem ex Ægypto Judæi pulsi sint. 3. Falsum quod Ægyptiorum Sacra furto *Moyses* abstulerit. 4. Falsum quod ea repetentes Ægyptii domum redire tempestatibus compulsi sint: Imo Maris Rubri fluctibus absorpti sunt & extincti ad unum omnes qui Israelitas persequebantur. 5. Falsum quod Mons Sinai itineris ipsorum terminus fuerit. 6. Falsum quod septem dierum jejunium, quo per Arabiæ deserta vexatos fabulatur, institutioni Sabbathi occasionem dederit. 7. Falsum est quod Judæi Sabbathum jejunio sacraverint. 8. Fictitius est *Aruas* Mosis filius, qui Sacrorum Ægyptiacorum Sacerdos, & deinde Rex Judęorum fuerit. Ex *Aarone* Mosis fratre, primo Synagogę Judaicę Sacerdote, non Rege, *Aruam Mosis* filium Ægyptiacę Superstitionis Sacerdotem fecit. 9. Falsum est morem semper exinde apud Judæos fuisse ut iidem Reges Sacerdotes essent. Imo inter omnes Reges Israel & Juda, & ante Regum Principatum, inter Judices qui Rempublicam Israeliticam rexerunt, nullus extitit Sacerdos.

Mosis; & Judaicæ Gentis Historia a Cornelio Tacito interpolata. VIII. *Cornelius Tacitus*, *Historiarum Lib.* 5. Cap. 3. & 4. veram *Mosis* totiusque Judaicę Gentis Historiam multis figmentis interpolavit, inter quæ tamen veritas haud penitus extincta multis ac illustribus se prodit indiciis. „ Plurimi, *inquit*, Auctores „ consentiunt, orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, Regem Occhorim, adi„ to Hammonis Oraculo, remedium petentem, purgare Regnum, & id genus homi„ num, ut invisum Diis, alias in terras avehere jussum. Sic conquisitum collectum„ que vulgus, postquam vastis locis relictum sit, cæteris per lacrymas torpentibus, Mo„ sen unum Exulum monuisse, ne quam Deorum hominumve opem expectarent, ab „ utrisque deserti, sed sibimet ut Duci cœlesti crederent, primo cujus auxilio creden„ tes, præsentes miserias pepulisset. Assensere, atque omnium ignari fortuitum iter in„ cipiunt. Sed nihil æque quam inopia aquæ fatigabat. Jamque haud procul exitio,

„ totis

„ totis campis procubuerant: Cum grex asinorum agrestium, e pastu in rupem nemo-
„ re opacam concessit. Secutus Moses, conjectura herbidi soli, largas aquarum venas
„ aperit. Id levamen: Et continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus,
„ obtinuere terras, in quibus Urbs & Templum dicata sunt. Moses, quo sibi in po-
„ sterum gentem firmaret, novos Ritus contrariosque cæteris mortalibus indidit. Pro-
„ fana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos quæ nobis incesta.
„ Effigiem animalis *, quo monstrante errorem sitimque depulerant, penetrali sacravere: *Asini. Taciti calumnia.*
„ Cæso ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Ægy-
„ ptii Apincolunt. Sue abstinent, memoria cladis, quod ipsos scabies quondam turpa-
„ verat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem crebris adhuc jejuniis faten-
„ tur. Et raptarum frugum argumentum, panis judaicus nullo fermento detinetur. Se-
„ ptimo die otium placuisse ferunt: Quia is finem laborum tulerit. Dein blandiente iner-
„ tia, septimum quoque annum ignaviæ datum. Alii honorem eum Saturno haberi:
„ Seu principia Religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores
„ Gentis accepimus: Seu quod e septem sideribus, queis mortales reguntur, altissimo
„ orbe & præcipua potentia stella Saturni feratur: ac pleraque cœlestium vim suam
„ & cursum septimos per numeros conficiant. Hi Ritus quoquo modo inducti, anti-
„ quitate defenduntur. Cetera instituta sinistra, fœda, pravitate valuere. Nam pessi-
„ mus quisque, spretis Religionibus patriis, tributa & stipes illic congerebant. Unde
„ auctæ Judęorum res: & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed
„ adversus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, projectissima
„ ad libidinem Gens, alienarum concubitu abstinent. Inter se nihil illicitum. Circum-
„ cidere genitalia instituere, ut diversitate noscantur. Transgressi in morem eorum,
„ idem usurpant: Nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos, exuere pa-
„ triam, parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendæ tamen multitudini consu-
„ litur. Nam & necare quemquam ex agnatis *, nefas: Animasque prælio aut suppli- *Forte Exgnatis, ut conjicit Lypsius.*
„ ciis peremptorum, ęternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus.
„ Corpora condere, quam cremare, e more Ægyptio. Eademque cura, & de infernis
„ persuasio. Cœlestium contra. Ægyptii pleraque animalia effigiesque venerantur: Ju-
„ dęi mente sola, unumque Numen intelligunt. Profanos qui Deum imagines, morta-
„ libus, materiis, in species hominum effingant. Summum illud & ęternum, neque
„ mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra Urbibus suis, nedum Templis
„ sunt. Non Regibus hęc adulatio, non Cęsaribus honor. Sed quia Sacerdotes eorum
„ tibia tympanisque concinebant, hedera vinciebantur, vitisque aurea Templo reper-
„ ta: Liberum Patrem coli, domitorem Orientis, quidam arbitrati sunt, nequaquam
„ congruentibus institutis. Quippe Liber festos lætosque ritus posuit: Judæorum mos
„ absurdus sordidusque. „

Calumnia de Asini capite a Judæis in Templi Adytis consecrato, quæ Christianis quoque impacta.

IX. Putidam illam calumniam de Asini capite a Judæis in Hierosolymitani Templi penetralibus consecrato *Tacitus*, *Plutarchus Symposiacon* Lib. 4. Quæstione 5. *Democritus* Historicus Lib. *De Judæis*, ut refert *Suidas*, ex *Apione* Grammatico, qui sub *Tiberio*, *Cajo* & *Claudio* vixit, hauserunt. Inde factum ut in Christianos eadem calumnia ab Ethnicis spargeretur, de qua *Tertullianus Apologetici Cap.* 16. „ Nam & qui-
„ dam somniastis caput asininum esse Deum nostrum. Hanc Cornelius Tacitus suspi-
„ cionem ejusmodi inseruit. Is enim quinta Historiarum suarum bellum Judaicum exor-
„ sus ab origine Gentis, etiam de ipsa tam origine, quam de nomine, & religione Gen-
„ tis quæ voluit argumentatus, Judæos refert Ægypto expeditos, sive ut putavit, extor-
„ res, vastis Arabiæ in locis aquarum egentissimos, cum siti macerarentur, onagris, qui
„ forte de pastu potum petituri æstimabantur, indicibus, fontibus usos, ob eam gra-
„ tiam consimilis superficiem consecrasse. Atque ita inde præsumptum, opinor, nos
„ quoque, ut Judaicæ Religioni propinquos, eidem simulacro initiari. „ Meminit ibidem *Tertullianus* picturæ a quodam propositæ cum hac inscriptione: *Deus Christianorum Ononychites*, qui erat, ut idem refert, *auribus asininis*, *altero pede ungulatus*, *librum gestans*, *&* *togatus*. Eamdem calumniam Christianis impingit *Cæcilius* Ethnicus in *Minucii Felicis Octavio*.

Apionis calumnia refellitur.

Apion primus calumniæ architectus aureum illud asini caput ab *Antiocho Epiphane*, cum

cum Templum expilavit, in ejus adytis repertum effutiebat. Utque fabulam novo fuco adornatam credulis auribus insinuaret, addebat: *Dum bellum olim Judæi contra Idumæos haberent, Zabidum ex* Idumææ Urbe *Dora* multa *quiete ad Templum* Hierosolymitanum *venisse, & aureum detraxisse Asini caput, & rursus Doram velociter advenisse.* Fabulam calumniamque refellit *Josephus* Lib. 2. contra *Apionem*. Maledico illi Grammatico opponit *Polybium*, *Strabonem*, *Nicolaum Damascenum*, *Timagenem*, *Castorem Chronographum*, *Apollodorum*, qui Templi Hierosolymitani ab Antiocho expilati scribentes historiam, de aureo capite Asini ibidem reperto omnino silent, id certe non dissimulaturi. Addit, non solum *Epiphanem*, sed & *Antiochum* Θεὸν, & *Pompejum Magnum*, *Licinium Crassum*, & novissime *Titum Cæsarem*, bello victores, vidisse Templi penetralia, nec simile quidpiam ibi invenisse, sed purissimam pietatem. Tertio, rogat quomodo Zabidus Idumæus tempore belli Urbem custodibus destitutam invenerit. Quomodo in Templi Sacrarium irrepserit, cujus fores altæ septem cubitos, & viginti latæ, auro tam graves erant, ut iis claudendis & aperiendis ducentis hominibus esset opus, nec eas apertas relinquere fas esset. Quarto, rogat utrum aureum illud Asini caput semel surreptum & in Idumæam delatum *Zabidus* in Templum Hierosolymitanum retulerit; an certe sumens *Apion* illud restituerit, ut ab *Antiocho Epiphane* reperirietur? Quinto, *Doram* Urbem, quo delatum a *Zabido* scripserat *Apion*, in Idumæa esse negat *Josephus*; quem tamen (ut Bochartus observat) hac in re lapsum, vel hic, vel Libro 13. *Antiq.* Cap. 11. oportet, ubi de *Demetrio* scribit: *Venit Doram Urbem Idumææ*. Ut *Apionem Josephus*, sic *Tacitum* refellit *Tertullianus*, & quidem ex iis quæ ipsemet de Judæis scribit loco laudato: *Judæi mente sola, unumque Numen intelligunt, &c. Igitur nulla simulacra Urbibus suis, nedum Templis sunt.* Tum etiam ex iis quæ subdit Cap. 9. *Romanorum primus Cnejus Pompejus domuit: Templumque jure victoriæ ingressus est. Inde vulgatum, nulla intus Deum effigie vacuam sedem, & inania arcana.* Idem ex *Strabone* Lib. 16. cujus insignem de *Mose* locum infra describemus, & ex *Hecatæo Abderita* Lib. *De Judæis*, confirmatur, necnon ex *Juvenali* Poeta de iisdem canente, Satyra 14.

Nil præter nubes, & cœli Numen adorant.

Origo fabulæ de Asino a Judæis culto. Unde vero orta sit hæc fabula de Asino a Judæis culto, quasi fontem in deserto sitientibus monstrasset, Viri Eruditi disquirunt. Quidam conjiciunt, Græcos, cum legissent nihil a Judæis adorari præter θν̄ (quomodo expedite & abbreviatis characteribus θεὸν scribi solet) ex hac voce ὄνον, sive ex ignorantia, sive ex calumniandi libidine fecisse. Alii suspicantur occasionem huic fabulæ dedisse locum Heliopolitanæ in Ægypto Præfecturæ, in quo *Onias* Templum Judaici Ritus condidit. Hunc nempe locum vocatum fuisse Ὀνίου χώρα, & Templum ipsum Ὀνίου Ἱερὸν, aut Ὀνεῖον. Quod cum ad *Oniam* ejus conditorem pertineret, Alexandrinos genus hominum dicax sic accepisse, quasi derivaretur hæc appellatio ἀπὸ τοῦ ὄνου *ab asino* ibi, aut etiam Hierosolymis culto. *Bochartus* Hierozoici Libro 2. Cap. 18. ejus originem arcessit ex Hebræis vocibus *Pi-Jao*, quæ in Scriptura Sacra frequentes sunt, ubicumque *os Domini*, *verbum*, aut *mandatum Domini* in Latina versione legitur. Unde & *Diodorus Siculus* Libro 1. *Mosem* apud Judæos *Deum Jao nomine* Legibus suis Auctorem inscripsisse ait, & *Jao* nomen esse Dei apud Judæos consentiunt *Origenes Lib. 6. contra Celsum*, *Cyrillus Alexandrinus* in Aggæi Cap. 1. *Theodoretus* in 1. *Paralipomenon* & Lib. 5. *Hæreticarum Fabularum* Cap. 3. Cum itaque Ægyptii vel in Scripturis nostris legerent, vel a Judæis, qui in Ægypto frequentes erant, sæpe audirent, Sacerdotem in loco Sancto *Pi-Jao*, id est, *Os Domini* consuluisse, & aliquid evenisse prout prædixerat *Pi-Jao*, vocem *Pi-Jao* in *Pieo*, quæ Ægyptiaca lingua *Asinum* sonat, commutarunt, absurdeque ac impie finxerunt *Pieo*, id est, *Asinum*, a Judæis coli, & pro Deo haberi.

Polemonis testimonium de Israëlitarum exitu ex Ægypto [illegible] X. *Polemon* Libro Græcarum Historiarum 1. conceptis verbis habet, *Apidis Phoronei filii tempore, exercitus Ægyptiaci partem se se ab Ægypto subduxisse, atque in Palæstina, quam Syriam vocant, haud procul ab Arabia consedisse: Illos nimirum ipsos intelligens, qui Mose Duce profecti sunt.* Ita refert *Julius Africanus* Lib. 3. *Chronologiæ* & ex eo *Eusebius* Lib. 10. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 10.

XI. *Eupolemus* Judæus ille quidem (si S. *Hieronymo* credimus) sed ab *Alexandro* *Poly-*

Polyhistore Ethnico Scriptore laudatus, *narrat Mosem primum Sapientem fuisse, Judæisque primum literas tradidisse, a quibus eas Phœnices, ut a Phœnicibus Græci, acceperint, eumdemque Judæis Leges Principem condidisse.*

XII. *Artapanus* in Commentario *De Judæis*, scribit: Visum Mosi in Deserto ignem, & vocem auditam, quæ eum juberet ab Ægyptiaca captivitate liberare Judæos, & in antiquam patriam reducere, id exequi parantem, ab Ægypti Rege fuisse in vincula conjectum, sed noctu demum patentibus sponte custodiæ foribus ad Regem ingressum, apertis vi divina Regiæ januis. Viso *Mose* attonitum Regem petiisse ab eo Dei Nomen, a quo missus esset: quod ubi *Moyses* in aurem insinuasset, Regem illico mortuum concidisse, donec ab eo vitæ redderetur. Et illum quidem indicatum Nomen tabellis inscripsisse, quas postmodum obsignarit: quemdam vero Sacerdotem, qui scripti Nominis majestatem elevaret, repentino spasmo correptum periisse. Tum Regem signa legationis a *Mose* postulasse: Illum vero edidisse prope eadem quæ in Exodo narrantur. *Regem* tot prodigiis territum, *tot malis, cladibusque fractum, Judæos, sero licet, aliquando tamen dimisisse. Qui multis ab Ægypto cum poculis, tum vestibus corrogatis, aliaque multiplici gaza, trajectis Arabiæ fluminibus, magnoque confecto itinere, ad Mare Rubrum tertio demum die pervenerint. Atque a Memphitis quidem ita narrari, Moysem totius regionis scientissimum, observato reciprocantis æstus tempore, sicco Mari universam multitudinem transmisisse: ab Heliopolitanis vero secus; quippe Regem abeuntes Judæos, quæque ab Ægyptiis mutuo acceperant secum auferentes, ingenti Exercitu cum animantibus consecratis persequutum esse. At Moysum uti Mare virga percuteret, divinitus admonitum, aquam virga tetigisse, ac discedentibus illico fluctibus, copias sicco tramite deduxisse. Eamdem porro viam tentantibus, ac fugientium terga prementibus Ægyptiis, cum adversum repente ignem coruscasse, tum ipsum quoque Mare patentem semitam refluentibus undis obruisse, itaque partim igni, partim æstu maritimo Ægyptios ad unum omnes periisse. Judæos vero ab imminenti periculo liberatos, per solitudinem annos triginta continenter vagatos esse, ac farina, quam cœlitus iis Deus plueret, panicum figura, candore nivem referente, vitam sustentasse. Cæterum idem Moysum statura proceriorem, colore subrufum, promissa jam cæsarie canum, totoque corpore angustiorem fuisse, hæcque omnia circa annum ætatis nonum & octogesimum perfecisse* tradit. Hoc *Artapani* fragmentum legitur apud *Eusebium lib. 9. Præparationis Evangelicæ*. Cap. 27.

Mosis Historia ab Artapano interpolata.

XIII. *Hellanicus* Judæos ex Ægypto secessisse *Mose* duce testatur, ut refert *S. Justinus Martyr* in Parænesi.

Mosis Historia ex Hellanico confirmata. Item ex Diodoro Siculo.

XIV. *Diodorus Siculus* Bibliothecæ Historicæ Lib. 1. agens de iis qui Deos Auctores suis Legibus inscripserunt, *Mosem* in exemplum affert. *Post antiquissimam*, inquit, *in Ægypto vitæ conditionem, Deorum imperio, Heroumque ætati in fabulis assignatam, primus ajunt Mneves vir & magni animi, & inter hoc nomine celebratos de vita optime meritus, Populum induxit, ut juxta Leges scriptas vitam instituerent.* Hunc Diodori locum referentes *S. Justinus Martyr* in Parænesi, & *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 1. contra *Julianum* pro *Mneve Mosem* legerunt. Subdit Diodorus: *Leges a Mercurio sibi traditas, unde ingentia vitæ bona promanarent, simulavit. Quod apud Græcos in Creta etiam Minos, apud Lacedæmonios Lycurgus factitavit, quorum iste Jovi, hic Apollini suas vindicavit. Id commenti genus apud plures quoque alias gentes adhibitum, multorum causam bonorum persuasis extitisse ferunt. Nam apud Arimaspos Zathraustes bonum Genium; apud Getas Zamolxis communem Vestam; apud Judæos MOSES Deum, qui JAO dicitur, Legum Auctorem suarum finxisse, perhibetur. Sive quod admirandum prorsus & divinum esse judicarent commentum illud, quod in commodum societatis humanæ exiret: Sive quod vulgus ad majestatem & potentiam illorum, qui Leges invenisse dicerentur, respectans, dicto magis audiens fore existimarent.* Insigne aliud *Diodori* de *Moyse*, & Judæis testimonium ex Libro 40. descripsit *Photius* in *Bibliotheca*, Cod. 154. pag. 1151. his conceptum verbis: „ Cum multi & varii peregrini Ægyptum incolerent, diversis „ sacrificandi utentes ritibus, factum est ut patrii erga Deos cultus deficerent, quod in- „ colæ, nisi alienigenas dimitterent, malorum indicium fore suspicati sunt. Statim ita- „ que ex ejectis profugis præstantissimi efficacissimique, (ut quidam nugantur,) „ in „ Græciam, locaque vicina illapsi sunt, præstantes habentes Ductores, quorum Princi-

„ pes

„ pes Danaus & Cadmus extiterunt. Reliqua vero turba eam Regionem, quæ nunc Judæa dicitur, non procul ab Ægypto distantem, & in illa usque tempora penitus desertam, occupavit. Hanc porro coloniam Moses prudentia & robore cæteros excellens deduxit, qui hanc Regionem invadens, multas Urbes condidit, & unam, quæ nunc celeberrima est, appellatam Hierosolyma. Maxime autem Religionem, cultum Dei, & Sacrificia eos edocuit; de eis quæ ad Rempublicam pertinent, Leges tulit & Decreta. In duodecim Tribus Populum divisit, existimans hunc numerum esse perfectissimum, & anno duodecim Mensibus completo persimilem. Imagines Deorum omnino non sculpsit, quod putavit humana Deum non videri forma, sed cœlum, terram ambiens esse Deum, & omnia suo imperio gubernare. Sacrificia vitæque rationes diversas prorsus ab aliis Gentibus ordinavit. Nam quia externos Urbe sua interdicerent, odiosam sane vitam, & aliis invisam induxit. Jussit insuper, ut qui Genti præessent, grati essent Populo, & maxime auctoritate potentiores, quos Sacerdotes esse voluit, & eos præcepit circa Altaria, Deique cultum & Sacrificia exerceri, & ex his optimos judicio viros Judices constituit, quibus & Legum Institutique custodiam attribuit. Non ordinavit Judæis Regem, sed Imperium Populi ei censuit committendum, qui prudentia & virtute inter Sacerdotes aliis præstare videretur. Hunc Summum Pontificem appellant, quem velut Nuntium sibi divinorum præceptorum esse ducunt. Hunc Edicta in Populi Congregationibus & Conciliis ait proferre, cui Judæi ita obtemperant, ut statim Pontifice loquente, cadentes in terra adorent. Additum est in fine Legis: Hæc Moses loquitur Judęis, obediens Deo. Magnam etiam bellicarum institutionum curam adhibuit, Juvenesque ad tolerantiam & fortitudinem, & ad omnem malorum patientiam exerceri voluit. Multa quoque contra varios Populos bella gessit, magnamque subigens Regionem, sorte eam divisit: Æquales Populo portiones, Sacerdotibus majores assignavit, ut latiores terminos possidentes, continenter sine ulla molestia Dei Sacrificiis occuparentur. Nec etiam licitum erat pauperibus portiones proprias divendere, ne aliqui per avaritiam coementes, inopes excludant, & in causa sint ut Populus minuatur. In Regione pueros ali voluit, qui exiguo sumptu alebantur, & ideo copiosa & fœcunda semper Judæorum natio extitit. Diversi quoque ab aliis in Nuptiis & Sepulturis fuerunt. Sed propter accessiones quæ postea e multis victoriis acciderunt, Monarchia quarta scilicet Persarum, & deinde Macedonum multa patriis institutis decesserunt.“ Hęc *Diodorus Siculus*, quem *in multis mentitum, plurima etiam non attigisse*, & dictorum fidem ad *Hecatæum Milesium* retulisse, *Photius* observat.

Ptolomæus Mendesius exitus Judæorum ex Ægypto, Duce Moyse meminit. Item Strabo insigne Judaica Religioni testimonium perhibens.

XV. *Ptolomæus Mendesius*, Rerum Ægyptiacarum Scriptor, Judæorum Exitum ex Ægypto Duce *Moyse* commemoravit, & ad *Amosis* Regis Ægypti tempus retulit. Verba ipsius ab *Apione* usurpata, & laudata exhibet *Clemens Alexandrinus Lib.* 1. *Stromatum*, pag. 320. Editionis Paris. 1641.

XVI. *Strabo* Lib. 16. *Mosi* & Judaicæ Religioni testimonium insigne perhibet, quamvis falsa quędam veris admisceat. „ Fama, *inquit*, quæ plurimum obtinet de his, quæ de Templo Hierosolymitano jactata fidem inveniunt, perhibet ab Ægyptiis fuisse prognatos eos qui nunc Judæi appellantur. Nam Moses unus ex Ægyptiis Sacerdotibus, cum partem quamdam regionis haberet, ac moleste ferret præsentem statum, inde huc commigravit, multis eum comitantibus, quibus divina curæ erant. Affirmabat enim docebatque Ægyptios non recte sentire, qui bestiarum ac pecorum imagines Deo tribuerent; itemque Afros & Gręcos, qui Diis hominum figuram affingerent. Id vero solum esse Deum, quod nos, & terram, ac Mare continet, quod Cœlum, & Mundum, & rerum omnium naturam appellamus: Cujus profecto imaginem nemo sanæ mentis alicujus earum rerum, quæ penes nos sunt, similem audeat affingere. Proinde omni simulacrorum effictione repudiata, dignum ei Templum ac delubrum constituendum, ac sine aliqua figura colendum. Qui caste ac juste vivunt, eis bona somnia offerri: Debere itaque & pro se, & pro aliis, eos dormire in Templo, & a Deo aliquid boni atque indicii expectare: Cæteris nihil sperandum. Talia Moses dicens, hominibus bonis fidem fecit, inque ea loca deduxit, ubi nunc condita sunt Hierosolyma: Quæ facile obtinuit, cum non essent æmulationi obnoxia, neque di-

„ gna

„ gna de quibus contenderetur. Interim loco armorum Sacra & Deum prætendebat, „ cui se dicebat sedem quærere, & ejusmodi cultum & Sacrificia traditurum pollicebatur, quæ nec impensa, nec furoribus, neque re ulla absurda cultores perturbarent. „ Hæc ille cum suis probasset, non contemnendum est adeptus imperium: facile enim „ Gentes omnes finitimæ tanta proposita spe, & hujusmodi consuetudine ductæ se adjunxerunt. Successores aliquandiu in iisdem institutis permansere, justi & vere religiosi. Post cum Sacerdotium occupassent, primum quidem superstitiosi homines, deinde etiam tyrannici: Superstitio invexit, abstinentiam a carnibus, quam etiamnum „ retinent; & circumcisiones, & excisiones, & si qua sunt hujusmodi alia: Tyranni „ autem latrocinia. Qui enim deficiebant, simul & eam regionem, & vicinam vexabant. At qui Principum res agebant, aliena diripientes, Syriæ ac Phœniciæ non „ pauca subegerunt. Honor nihilominus Arci eorum habebatur, quam non ut sedem „ Tyrannorum aversarentur homines, sed venerarentur ut Templum. "

Strabonis in Judæos calumnia.

XVII. Mosaicæ Legis a Judæis servatę meminit *Juvenalis*, *Satyrarum* Lib. 5.

Judaicum ediscunt & servant & metuunt Jus,
Tradidit arcano quodcunque Volumine Moses.

Juvenalis de Lege Mosaica testimonium.

ARTICULUS II.

Quod Ethnicorum Theologia ex Historia Mosis derivata sit.

XVIII. UNiversam propemodum Ethnicorum Theologiam, fabularesque Deos, ad *Mosis* Historiam ab Ethnicis interpolatam originem referre, a Viris Eruditis demonstratum est, *Vossio*, *Bocharto*, & Doctissimo præsule *Daniele Huetio*, qui hoc argumentum cæteris uberius ac felicius tractavit, ornavit, exhausit, *Demonstrationis Evangelicæ*, Propositione 4. a Cap. 3. ad 11. idque annuit Auctor Lib. 1. *Macchabæorum* Cap. 3. 48. dicens: *Expanderunt Libros Legis: De quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulacrorum suorum*. Hujus rei fidem faciam duobus tribusve exemplis ex hac reconditioris eruditionis sylva selectis.

XIX. *Mercurius*, quem Phœnices *Tautum*, Ægyptii *Theuth* vel *Toyth* appellarunt, *Moses* ipse est divinis honoribus ab iis consecratus. *Mercurius* Thebæus fuit, ut refert *Clemens Alexandrinus* Lib. 1. Stromatum, *Moses* in Ægypto natus. *Mercurius* Nilo patre genitus, ut narrat *Cicero* Lib. 3. De Natura Deorum: *Moses* infans Nilis aquis expositus, *Mercurium* in Tricrenis lotum a Nymphis fabulati sunt, ut *Pausanias* in *Arcadicis* testatur: Moses a filia *Pharaonis* ejusque ancillis ex fluvio eductus. *Mercurii* recens nati venustatem Vulcanus in *Luciani* Dialogis prædicat: in *Mose* puero formæ elegantia commendatur *Exodi* 2. 2. & de eo *Trogus Pompejus* apud *Justinum* Lib. 26. Cap. 2. *Quem præter paternæ scientiæ hæreditatem, etiam formæ pulchritudo commendabat*. Sexum utrumque *Mercurio* tributum ab antiquis, cum utriusque insignibus, lancea & colo, *Albricus* observat Libro De Deorum Imaginibus: *Mosi* muliebrem sexum ab Ethnicis quibusdam affictum constat ex *Alexandrino Polyhistore*, qui scripsit, Judæos Legem accepisse a muliere, cui nomen *Moso*, ut refert Suidas. Lac *Junonis* suxisse *Mercurium* finxerunt: *Moses* a filia Regis educatus est. Pastorum Deum habitum esse *Mercurium* in Homeri Iliade probat *Pausanias* in *Corinthiacis*: pavisse etiam oves dicitur, & boves ei ab *Apolline* datos quo tempore fistulam pastoralem compegit: *Moses* pastoralem vitam egit, *Jethro* soceri sui oves duxit, Israelitis præfuit, qui se Pastores ovium a prima origine fuisse profitebantur; Genesis 47. 3. *Pastores ovium sumus servi tui, & nos, & patres nostri*. Νομίον *Mercurium* a latione Legum appellatum censet Phurnutus: *Moses* Legislator omnium antiquissimus & nobilissimus. *Mercurius* Deorum Minister: *Moses servus Domini* passim in Scriptura nuncupatur. *Mercurius* præstigiator fingitur: Moses prodigiorum effector, Magorum Ægyptiorum præstigias incantamentis dissipasse ab Ethnicis creditus est. Caduceum *Mercurio* tribuitur, virga nimirum serpentibus intexta, portentorum effectrix: Virga mirifica *Moysi*, quæ in serpentem conversa, Magorum Ægyptiorum virgas devoravit, & multorum subinde prodigiorum instrumentum fuit. *Mercurium* jussu Jovis *Argum* occidisse, ob eamque causam in Ægyptum pro-

Mercurius est Moses ab Ethnicis consecratus.

fugisse, fabulati sunt, ut refert post Ciceronem *Lactantius Lib. 1. Institutionum* Cap. 6. *Moses* ad vindicandam Israelitarum libertatem a Deo excitatus, virum Ægyptium interfecit, & ex Ægypto profugit. Furum Deus habetur *Mercurius:* quia *Moses* Israelitis auctor fuit ut Ægyptiorum vasa argentea, & aurea, vestemque plurimam auferrent. *Exodi 11. 2. 35.* Unde *Pompejus Trogus* de *Mose* apud *Justinum* Lib. 36. Cap. 2. *Dux exsulum factus, Sacra Ægyptiorum furto abstulit.* Statuæ *Mercurii* pro foribus domorum ponebantur ad arcendos fures, unde & σώκος quasi σώοικο, *Domorum Servator*, ab Antiquis appellatus est, ut testatur *Hesychius*: Hebræi domorum suarum postes & superliminaria mactati Agni sanguine, jubente *Mose*, cum aspersissent, domos suas a postrema & luctuosissima Ægypti plaga, cæde scilicet primogenitorum, servatas gavisi sunt. *Mercurius* itinerum Præses existimatus, ideoque *Semitalis*, & *Vius* appellatus: Moses per annos quadraginta in desertis & inviis locis viæ Ducem Israelitis se præbuit. *Taautum* seu *Mercurium* omni genere doctrinæ instructissimum fuisse, & propter multiplicem rerum scientiam *Trismegistum* dictum, Veteres consentiunt: Eruditum fuisse *Mosem* omni Sapientia Ægyptiorum Scriptura Sacra testatur *Actuum* 7. 22. Sacrarum Literarum & civilis disciplinæ, artiumque plurimarum inventionem *Mosi* Ægyptios debere scripsit *Artapanus* Libro *De Judæis*, cujus egregium fragmentum exhibet *Eusebius* Lib. 9. *Præparationis Evangelicæ* Cap. 7. Unde scite ait *Clemens Alexandrinus* Lib. 1. Stromatum: *Est ergo nobis Moses præscius futurorum, Legum lator, Aciei instruendæ, Exercitus ducendi, Reipublicæ administrandæ peritus, & Philosophus.* Deorum hominumque Nuntius ac Sequester dictus est *Mercurius*, & *Jovis* jussa deferre ad homines, hominum preces ad Deum allegare: *Moses* crebra cum Deo coloquia miscuit, ad eum in Montis Sinai vertice ascendit, ibi per duas quadragenas mansit, Dei mandata ad homines retulit. *Mediatoris* nomine ab Apostolo etiam insignitur, *ad Galatas* 3. 19. *Mercurium* Jovis fulmen surripere voluisse finxerunt, ut constat ex *Luciano in Dialogo*, propter fulgura & tonitura in Sinai Monte edita cum Deus *Mosem* alloqueretur. *Mercurio* Veteres vitulum sacrificasse refert *Ovidius* 4. *Metamorphoseon:* quod originem duxit ex vitulo aureo ab *Aarone* conflato, quem igne combustum in pulverem redactum, & in aquam conjectum, *Moses* Judæis propinavit. Futurorum prænotionem & artem divinandi ab Apolline *Mercurium* accepisse ferunt: *Moses* Prophetiæ donum a Deo accepit. Symbolum *Mercurii* canem fuisse docet *Plutarchus* Lib. De Iside & Osiride: *Moses* socium habuit *Calebum*. Vox autem *Caleb*, Hebraice *canem* significat. Denique *Mosem* ab Ægyptiis pro Deo habitum & cultum, & *Mercurium* appellatum fuisse; cumque bellum gereret adversus Æthiopes, Urbem condidisse, & *Hermopolim*, quasi *Mercurii Civitatem* appellasse, scripsit *Artapanus* apud *Eusebium* Lib. 9. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 27. cum enim infantem Judææ mulieris a *Merrhi*, *Palmenothis* Regis Ægypti filia suppositum, quem *Moysum* ipsa primum, deinde Græci *Musæum* appellarunt, *Orphæi Magistrum credi, ac permulta humano generi utilissima tradidisse* præmisisset; ipsiusque *Philosophiæ inventionem* illi *acceptam ferri*, & *literas sacras, puta felium, canum, ibium figuras, Sacerdotibus cum singulari ac propria regione ab eo attributas fuisse*, subdit: *Quibus ipse rebus non modo Populorum sibi amorem conciliarit, verum etiam parem Superis honorem a Sacerdotibus qui* Ἑρμῆν *illum, hoc est Mercurium, sive Interpretem, ob sacrarum literarum* Ἑρμηνείαν, *interpretationem, appellarunt, facile impetrarit.* Deinde ubi de bello Æthiopico a *Mose* confecto sermonem fecit, addit: *Moysum copiarum magnitudine instructum, eodem in loco,* (scilicet in Præfectura, cui *Hermopolitæ* nomen) *Urbem condidisse, Hermopolim nomine.*

Bacchi fabula ex Historia Mosis expressa.

XX. *Bacchi* fabulam ex historia *Mosis* expressam *Vossius* ostendit. Uterque enim in Ægypto natus, in Arcam uterque inclusus, & aquis expositus. Hic *Moses*, ille *Misis* appellatus, ut testatur Auctor Orphicorum. Bimater *Bacchus* creditus: *Moses* Thermutidem Pharaonis filiam velut alteram matrem habuit, *Quem illa adoptavit in locum filii.* Exodi 11. 10. & bis etiam propriæ matri, primum a natura, deinde a *Thermutide* traditus est alendus. Baculum hederaceum a *Baccha* quadam in terram projectum instar serpentis reptasse, & quercui se obvolvisse; Indos in tenebris fuisse dum *Bacchi* chorus luce fruebatur; *Bacchum* Orontem & Hydaspem fluvios thyrso tactos & arefactos trajecisse, testatur *Nonnus* in *Dionysiacis*. Quibus confingendis occasionem dedisse vir-

virgam *Mosis* in serpentem mutatam, Ægyptios tenebris obsitos dum Israelitæ luce fruerentur, transmissum sicco pede a *Mose* & Hebręis Mare Rubrum, cum illud Virga divisisset, per spicuum est. *Baccas* aquam e petra thyrso percussa educere, & terram quacumque illis iter est, lacte vino, & melle fluere, apud *Euripidem* legimus. Id vero ex *Mosis* historia qui mirifica Virga aquas e rupe elicuit, & Judęos in Terram lacte & melle manantem, id est, in Chananęam introduxit, depromptum nemo non videt. *Bacchæ* se tortis serpentibus incingunt & coronant: *Moses* æneum serpentem erexit ut serpentum ignitorum morsibus mederetur. *Bacchum Legislatorem* vocat Orphicorum Auctor, eique duplices Legis Tabulas tribuit, quod *Mosi* convenit. Cornutum *Bacchum* fingunt: Idem de *Mose* creditum, ob radios in modum cornuum ex ejus facie coruscante: Unde & in Vulgata nostra legitur, Exodi 34. 29. *Cumque descenderet Moyses de Monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii, & ignorabat quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini*. Canem *Baccho* socium adjungunt: *Mosi* Scriptura *Calebum* socium tribuit, cujus nomen Hebraice canem sonat. *Bacchus* vitibus & vino pręest: Exploratores a *Mose* missi in Terram Chanaan, *Pergentes usque ad Torrentem botri, absciderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri*. (Numerorum 13. 24.) *Bacchus* a Nymphis educatus dicitur: *Moses* in Nilo expositus, & a filia *Pharaonis* susceptus Fulminibus ambustam esse *Semelem*, & inter ignes natum *Bacchum* tradunt Mithologi: Quod *Mosi* visus sit ignis in Rubo, & colloquia cum Deo inter ignes & fulgura habuerit. *Bacchum* patriam in libertatem vindicassę, & in rei, monumentum Urbem condidisse, & *Eleutheras* appellasse testatur *Diodorus Siculus Lib.* 4. Unde & *Liber* a Romanis vocatus est: *Moses* Hebræos populares suos ab Ægyptiaca servitute liberavit. Terram *Bacchus* concutere dicitur, ejusque opera flammæ e terra erumpunt, ut testatur vetus Orphicorum Auctor: *Core, Dathan, & Abiron*, cum adversus *Mosem* rebellassent, terræ hiatu sunt absorpti; aliique ejusdem perduellionis rei erumpentibus ignibus consumpti sunt. Columnæ symbolo designabatur *Bacchus*, propter columnam illam nubis diurni Israelitarum itineris ducem, igneam vero nocturni, ut innuit *Clemens Alexandrinus Lib.* 1. *Stromatum*. Musicæ deditus fertur *Bacchus*, & Cantores, Musasque ipsas circumduxisse, & tympanorum ac cymbalorum usus non modo in acie, sed in sacris etiam ritibus Indis tradidisse, teste *Arriano* in Indicis. *Moses* edidit Cantica; eoque cum filiis Israel post Maris Rubri transitum in Carmen illud recitante; *Cantemus Domino: Gloriose enim magnificatus est, &c. Sumpsit Maria Prophetissa Soror Aaron tympanum in manu sua: Egressæque sunt omnes mulieres post aem cum tympanis & choris*. Ex confusa *Mosis* & *Bacchi* notitia Ethnicorum quidam credidere *Bacchum* a Judæis coli. Hinc *Tacitus* loco supra laudato: „ Quia Sacerdotes Judæorum tibia tympanisque concinebant, hedera vinciebantur, vitisque aurea in Templo reperta; Liberum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus Institutis. Hinc *Plutarchus* Lib. 4. *Symposiacon*, Quęstione 5. „ Maximæ, *inquit*, & perfectissimæ Judęorum Solemnitatis & tempus & modus cum Bacchi sacris congruit. Quod enim ipsi vocant Jejunium, id sic celebrant, ut maxime fervente vindemia proponant mensas, in quibus expositæ sint omnis generis fruges; & sub tabernaculis desident potissimum e palmitibus & hedera quę contexuntur; & diem, quæ Festum antecedit, Tabernaculariam nominant. Paucis vero post diebus aliam Festivitatem non obscure, sed omnino aperte Baccho nuncupatam celebrant. Est etiam solemne apud eos Festum Cradephoria a palmitibus gestandis; & Thyrsophoria, ubi thyrsos gestantes in Templum intrant. Quid intus faciant, ignoro: Credibile est Bacchi ab iis Sacra peragi. Nam & tubis exiguis, sicut Argivi Bacchanalibus utuntur ad evocationem Numinis, & alii progrediuntur cytharis ludentes, quos ipsi Levitas appellant, sive a Lysio, sive ab Evio, (utraque vox Baccho congruit) ita dictos. Opinor etiam Sabbathorum ferias non plane a Baccho esse alienas. Quod enim Sabbos etiamnum multi Bacchos appellent, eamque edant vocem, dum Orgia Bacchi celebrant, licet & e Demosthene ostendere, & e Menandro . . . . Ipsi autem huic sermoni testimonium dicunt. Sabbathum enim colentes, maxime ad bibendum & ebrietatem invicem sese invitant: aut si qua gravior res obstet, omnino quidem gustare merum in more habent. Has fortasse aliquis conjecturas esse asserat;

Festum Tabernaculorum.

 „ sed

„ sed alia sunt argumenta, quæ plane nostram demonstrent sententiam. Primum enim „ arguit hoc Pontifex Maximus, qui festis diebus mithratus ingreditur, hinnuli pellem „ auro contectam indutus, tunicamque ad talos pertinentem gestans, & cothurnos: Multa autem tintinnabula dependent de veste, quæ inter ambulandum strepitum edunt, „ ut & apud nos. Sonitibus autem nunc utuntur in sacrificiis, & gratas Dei Nutrices „ appellant, monstraturque in adversis sublimi thyrsus expressus & tympana; quæ sane non alii Deo quam Baccho conveniunt. Porro autem mel Sacrificiis non adhibent quod, ejus admixtione vinum corrumpi videatur, eoque libabatur, & ebrietas „ parabatur, antequam vitis extitisset; & hodie Barbari, qui vino carent, mulsum „ bibunt, dulcedinem radicibus austeris, & vini saporem æmulantibus mendicantes. Ac „ Græci Nephalia, idest, sobria hæc & libationes melleas Diis offerunt: quod vino „ maxime adversam naturam mel habeat. Bacchum quoque a Judæis coli, id quoque argumento non levi est, quod inter multas pœnarum formas una maxime odiosa est, qua vino interdicitur damnatus, ad certum tempus, quod a Judice præscribitur."

Typhonis fabula ex Historia Mosis derivata.

XXI. *Typhonis* Ægyptiaci fabulam ex historia *Mosis* expressam consentient, qui *Plutarchum* Lib. *De Iside, & Osiride* legerint. Id a *Bochario* fuse & erudite demonstratum est Lib. 2. *Hierozoici* Cap. 34. cujus observationes contraho. *Typhonem* Regis *Osiridis* fratrem, ex eadem matre natum, quamvis ex diverso patre, in Regem conjurasse ajunt, ascitis in consiliorum societatem & executionem septuaginta duobus viris, adjuvante Regina Æthiopię illi adstante; & post varia facinora, tandem *Typhonem* asino vectum per septem dies fugisse, elapsumque filios genuisse *Hierosolymum* & *Judæum*. E Regia stirpe prognatum ajunt, & ex eadem cum Rege matre: quia *Thermutis* Pharaonis filia *Mosem* adoptaverat, cujus potuit esse filius ille *Pharao*, sub quo *Moses* jam octogenarius tot miracula edidit. Viros septuaginta duos cum *Typhone* conjurasse ferunt, quia *Mosi* adjuncti sunt a Deo 70. Seniores, qui curas illius in Populi Hebræi regimine ac Judiciis sublevarent. Regina Æthiopiæ quę *Typhoni* comes individua adhæsit, est uxor *Mosis Æthiopissa*. Fuga *Typhonis* est *Mosis* excessus ex Ægypto. Asino vectum fuisse dicunt, quomodo describitur *Moses*, Ex. 4. 20. Fugisse ferunt per septem dies, ut *Tacitus* de Judęis ex Ægypto profugis scribit *Historiæ Lib.* 5. & *Pom-pejus Trogus* de *Mose* apud *Justinum* Lib. 36. errore inde nato, quod septimus dies apud Judęos quieti sit Lege consecratus. *Typhoni* filios *Hierosolymum* & *Judæum* inepte assignant: quod Judæi ex Ægypto in Chananæam a *Mose* ducti, tandem Hierosolymorum, totiusque Palestinæ compotes facti sint, quæ ex eorum nomine Judæa appellata est. Scite igitur *Plutarchus* Lib. *De Iside & Osiride* scribit: *Qui dicunt e prælio Typhonem asino vectum per septem dies fugisse, elapsumque filios genuisse Hierosolymum & Judæum; facile patet eos Judaicas res in fabulam hanc adsciscere.* Eousque vero progressa est Mithologorum effrænis licentia, ut *Typhoni*, id est, personato *Mosi* scelera *Pharaonis* imputarint. *Pharao* edixerat ut omnes Hebręorum masculi in Nilum conjicerentur. Immani edicto mater *Mosis* coacta eum arca inclusum in ripa amnis exposuit. Sed antiqui Fabulatores inversa & interpolata Historiæ veritate, Regem *Osiridem* a *Typhone* arca inclusum, in Nilum conjectum commenti sunt. At fabulam penitius scrutantibus apparet hanc ex *Mosis* historia adornatam. Conjectus scilicet *Osiris* per *Taniticum Nili* ostium, atque inde *Byblum* delatus fingitur: ibique ab *Iside* inventus. *Moses* prope *Tanim*, ubi tum erat Regia, ut colligitur ex *Psalmo* 88. 12. expositus creditur, ibique a Regia Puella repertus in *alga Nilotica*, in qua ἡ βύβλος, sive *papyrus* magna copia oritur, quin & in arca byblina sive papyracea expositus infans inventus est. *Typhonem* colore rufum fuisse tradunt: *Artapanus* apud *Eusebium* Libro 9. *Præparationis Evang.* Cap. 27. *Mosem procerum & rufum* fuisse ait: addit Bochartus, Fabulatores illos Hebræorum Duci forte tribuisse, quod Idumæorum Patri *Esau*, qui a colore rufo *Edom* dictus est, Scriptura Sacra tribuit. Idumæos enim & Judæos interdum promiscue sumunt Auctores. *Typhon* Regem *Osiridem* in quatuordecim partes discerpsisse legitur: *Moses* tredecim Tribus Israelitici Populi a Regni Ægyptiaci corpore velut totidem partes avulsit, quibus accessit decima quarta, scilicet *Vulgus promiscuum innumerabile, quod ascendit cum eis;* (Exodi 12. 38.) Ad *Typhonem* referunt *Animalia mala & noxia*; quia *Moses* ranas, scini-

sciniphes, muscas gravissimas, locustas in Ægyptiorum perniciem excitavit. *Nec desunt qui umbram terræ, in quam Lunam illapsam deficere existimant, Typhonis nomine indigitent:* quod *Moses* triduanas tenebras in Ægyptum induxerit. Ægyptii Sacerdotes *Mare execrantur, & salem Typhonis spumam vocant; ipsisque inter alia interdictum est, ne salem in mensa apponant. Neque salutant navium gubernatores, quia Mari utuntur, & victum suum e Mari petunt: Piscemque eadem de causa non parum adversantur, & odium per piscem describunt:* ut tradit *Plutarchus* Lib. De Iside, & Osiride. Quæ Maris execratio inde apud ipsos nata est, quod Mare ad *Mosis* nutum refluum, *Pharaonem* & Exercitum ejus ita obruerit, ut ne unus quidem cladis nuntius superstes fuerit. Non inanis itaque *Bocharti* conjectura est, *Typhonis* nomen ab Ægyptiis Mari inditum, quia ut Hebræis *tsuph*, ita *Syris tuph* inundare est, & *tuphana*, *inundatio*, quomodo *tuphan*, Arabibus. Ægyptios igitur, qui ex Syris & Arabibus multas voces mutuati sunt, id ipsum vocabulum usurpasse, atque inde *Mosem* appellasse *Typhonem*, quia Rubri Maris exundatione Pharaonem & Exercitum ejus demerserat. *Typhonis* metu Deos in variis animalium formis aliquandiu latuisse fabulantur, ut constat ex *Apollodoro Hygino*, *Plutarco*, *Ovidio Lib.* 10. *Metamorphoseon*, &c. Quia discedentibus ex Ægypto Israelitis, Dominus in omnes Ægyptiorum Deos *fecit Judicia*, & exercuit ultionem. (*Exodi* 12. 13. & *Numerorum* 33.4.) Quale fuerit hoc Judicium, qualisve ultio, Scriptura non expressit. Verisimile est Idola corruisse, confracta, & in pulverem redacta fuisse. Ut ut est, Ægyptii a *Typhone* tot modis male mulctati, tamen eum, compellente metu, ut Deum coluerunt, ut ipsius maxime respectu locum habuerit, quod a Poetis decantatum est.

Primus in orbe Deos fecit timor.....

Unde & in ejus cultu varii admodum fuere, & inconstantes. Quandoque enim, ut refert *Plutarchus* Lib. De Iside & Osiride, *Typhonem cum Sacrificiis quibusdam demulcent & leniunt, tum contra in aliis festivitatibus deprimunt, contumeliisque afficiunt. In his ignominiose tractant rufos, asinosque de præcipitio dejiciunt, ut Cophitæ solent: propterea quod & asinino colore fuerit Typho; & Busiritæ ac Lycopolitæ omnino usu tubarum abstinent, quod harum sonus voci asininæ sit similis: planeque animal illud non mundum, sed Geniis peculiare putant ob similitudinem qua ei cum Typhone convenit.*

ARTICULUS III.

De Ritibus, Legibus, Moribusque Gentium ex Lege, Librisque Mosis derivatis.

I. EX Mosaicis Libris complures variarum Gentium Leges ac Ritus manasse, Viri Eruditi jampridem demonstrarunt, & inter alios Vir in hoc literarum genere Incomparabilis *D. Huetius* modo Abrincensis Episcopus, *Demonstrationis Evangelicæ*, *Propositione* 4. Cap. 11. Ex Mosaicis institutis derivata nemo dubitaverit, quæ de Gallis Hierapolitani Syriæ Deæ Templi Sacerdotibus narrat *Lucianus* Libro *De Dea Syria*, ipsos, cum aliquem e suorum numero sepeliverunt, retro domum abire. *Observato autem septem dierum numero, exinde in Templum ingredi. Nam si antea ac citius ingrediuntur*, (inquit) *nefas faciunt. Legibus autem adhuc utuntur talibus: Si quis ipsorum cadaver aliquod aspexerit, illo die ad Templum non accedit. Postero autem die, ubi se ipsum purgando lustravit, ingreditur.* Hi Ritus ex *Numerorum* 19. 13. & 16. desumpti: *Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aspersus hac commixtione non fuerit, polluet Tabernaculum Domini.... Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, sive sepulcrum, immundus erit septem diebus.* Subdit *Lucianus*, quod plane Mosaicum est: *Immolant autem boves, masculosque & feminas, præterea capras & oves. Sues autem solos pro sceleratis habentes, neque sacrificant, neque manducant.*

Legales Hebræorum immunditias Deæ Syriæ Sacerdotes æmulati sunt.

II. In Templo Gaditano, in quo *Hercules* Ritu Phœnicio colebatur, teste *Appiano in Ibericis*, multa Hebraicæ Religionis vestigia cernebantur. Non saxis, sed trabibus constabat, instar Tabernaculi Mosaici. Hoc sues arcebantur. Linea veste induebantur, qui Sacra Ministeria obibant. Pedibus erant nudis, ut *Moses* coram ardente Rubo; quem Ri-

Ritus Mosaici in Templum Gaditanum Herculis translati.

Ritum & Græci quandoque imitabantur, & Romani, cum Aquilicia Jovi immolaturi, ad impetrandos imbres, Nudipedalia Populo denuntiabant. Uxoribus abstinebant iidem Sacrificuli in ordine vicis suæ. Ignis illic perpetuus ardebat. Nulla Deorum simulacra visebantur, ut testatur *Silius Italicus* Lib. 3. Templum illud describens:

Vulgatum, nec cassa fides, ab origine Fani
Impositas durare trabes, solasque per ævum
Condentum novisse manus, hic credere gaudent
Consedisse Deum, seniumque repellere Templis.
Tum queis fas & honos Adyti penetralia nosse,
Femineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues; nec discolor ulli
Ante Aras cultus, velantur corpora lino,
Ex Pelusiaco præfulget stamine vertex.
Discinctis mox thura dare, atque e lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clavo.
Pes nudus, tonsæque comæ, castumque cubile.
Inrestincta focis servant Altaria flammæ;
Sed nulla effigies, simulacrave nota Deorum,
Majestate locum, & sacro implevere timore.

Lineæ vestis usum, aliosque Ritus ex Mosaica Lege acceperunt profani Ægypti Sacerdotes.

III. Ægyptii *Isidis*, *Osiridis*, & *Ammonis* Sacerdotes lineis etiam vestibus induti Sacra faciebant, instar Mosaicorum Sacerdotum. Ipsos *Juvenalis* Sat. 6. *Gregem linigerum*, *Martialis* Epigramm. Lib. 12. *Linigeros Calvos* appellat. *Apulejus* Lib. 11. *De Asino aureo* pompam Isiacam describens: *Tunc*, inquit, *influunt turbæ sacris divinis initiatæ viri feminæque omnis dignitatis & omnis ætatis, lineæ vestis candore puro luminosi*. Templo *Ammonis* præfectus erat Pontifex, cujus vestimenta Summi Judæorum Sacerdotis vestimentis simillima describit *Athenagoras Lib.* 5. *Eroticorum*. Ægyptii Sacerdotes a vino & venere tempore vicis suæ abstinebant, perinde ut Hebræi, ut constat ex *Porphyrio* Libr. 4. *De Abstinentia*, ex *Apulejo* Lib. 11. *De Asino Aureo*, & ex *Macrobio* Lib. 1. *Saturnalium*.

Lustrationes, & Purificationes Gentium.

Lustrationes, & Purificationes ab Hebræis ad Ægyptios, Græcos & Romanos pervenerunt, quarum meminere *Euripides* in *Jone* Vers. 94. & in *Alcestide* Versic. 157. *Homerus Ilyad.* ξ. Vers. 266. *Persius* Satyr. 2. ita canens:

——— *Hoc sancte ut poscas, Tyberino in gurgite mergis*
Mane caput, bis terque, & noctem flumine purgas.
Virgilius 2. Æneid. *Æneam* sic loquentem inducit:
Tu genitor, cape Sacra manu, patriosque Penates.
Me, bello a tanto digressum & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Apulejus Asin. Aur. Lib. 11. *Me prius sueto lavacro circum rorans abluit Sacerdos, rursumque ad Templum reductum, ante ipsa Deæ vestigia constituit.*

Ovidius Lib. 1. *Metamorph.*
——— *Ubi libatos irroravere liquores*
Vestibus & capiti, nectunt vestigia sacra
Ad delubra Deæ.

Valentiniani Julianum Apostatam ad quoddam Templum Idolorum sequentis historiam referens *Sozomenus*, Lib. 6. *Histor. Eccles. Cap.* 6. ait: *Cumque limen Templi transgressurus esset, Sacerdos verbenas aqua tinctas manu gestans, Gentilium more ingredientes conspersit. Et cum gutta in Vestem Valentiniani decidisset, ille, utpote Christianus, rem moleste tulit, & Sacerdoti, qui ipsum asperserat, conviciatus est. Ajunt etiam illum, Imperatore ipso spectante, eam vestis partem, quæ aspersa fuerat, abscidisse, ac simul cum ipsa aspergine projecisse.* Merito itaque *S. Justinus* Martyr *Apologia* 2. lustrationes illas, in Templorum Ethnicorum aditu frequentes, Dæmonibus divini cultus æmulis tribuendas asserit: ubi enim illa *Isaiæ* verba recensuit: *Lavamini, mundi estote, &c.* statim subdit: *Porro lavationem hanc cum audissent Dæmones per Prophetam promulgatam,*

ut

ut & ingressuri in delubra eorum, & accessuri ad illos, atque libationibus, & adipis nidoribus offerendis operaturi, se ipsos aquæ aspersione lustrarent, effecerunt. Quin ut toto quoque corpore laventur prodeuntes, priusquam ad Templa, ubi illi collocati sunt, veniant, instinctu & opera sua curant. Moris id fuisse Atheniensibus a *Solone* institutis *Aristophanes* testatur, ut cum mortuum extulerant, purgandi causa lavarent; quod ex *Numerorum* 19. 2. desumptum est. Sicut Judæis immundę habebantur puerperę, & per quadraginta dies Templo arcebantur juxta Legem Mosaicam; ita moribus Atheniensium ad eas accedere nefas erat, ut docent *Teophrastus* & *S. Chrysostomus Homilia* 13. in *Epistolam ad Ephesios*. Apud Romanos etiam quadraginta diebus a partu puerperæ abstinebant.

Animalium mundorum & immundorum discrimen ab Hebræis ad Ægyptios transiit.

IV. Animalium mundorum & immundorum discrimen ex ungularum fissione vel soliditate, ex spinis & squamis, earumque defectu petitum, ad Ægyptios ab Hebræis transit. De illo *Cheremon* apud *Porphyrium* Lib. 4. *De Abstinentia*, §. 7. sic habet: *Et iis quæ Ægyptus ipsa protulit, piscibus omnibus abstinebant, & quadrupedibus quotquot solidas aut multifidas haberent ungulas, aut cornutæ non essent, & volucribus omnibus quæ carnes devorarent: Multi autem universis animalibus abstinebant*. Victimas nævo aliquo aspersas & maculosas, vel mutilas Diis offerre nefas putabant Ægyptii, eodem *Porphyrio* teste: quod ex Levitico desumptum. *Solon* Atheniensium Legislator victimas *integras & perfectas* Diis offerri sanxit, & agnum anniculo minorem non mactari, quod plene Mosaicum est. Victimarum sanguinem circa aram Græci & Romani fundebant, teste *Porphyrio* apud *Eusebium* Lib. 4. *Præparationis Evangelicæ* Capit. 9. & *Luciano* Lib. *De Sacrificiis*. Id ex *Exodi* Cap. 29. Vers. 16. acceptum. Oraculum refert *Porphyrius*, quod cœlestibus Diis supremas victimarum partes adoleri jubet, reliqua comedi: Quod ex præscripta a *Mose* victimarum partitione in Sacrificiis pro peccato & pacificis ortum habuit. Pecudum armos *Mercurio* consecratos Athenis fuisse, docet *Aristophanis* Scholiastes. Quod ex *Levitici* 7. Vers. 34. desumptum, ubi armum cum pectusculo de hostiis pacificorum cedere jussit Deus Sacerdoti, *Aaroni* scilicet fratri *Mosis*, quem Ethnici *Mercurio* adumbrarunt. In omni Sacrificio sal adhiberi sanxit *Moses* Levitici 2. 13. *In omni oblatione tua offeres sal*. Idem a Græcis usurpatum docet *Plinius* Lib. 31. Cap. 7. scribens: *Nulla Sacra conficiantur sine mola salsa*. Varia placentarum genera in Sacris Ethnicis falsis Numinibus oblata docent *Homerus*, *Aristophanes*, & eorum Scholiastes: Quæ ex Cap. 2. *Levitici* sunt accepta, ubi de pane sacrificali, in clibano, sartagine, & craticula cocto; de pane azymo, de placenta oleo temperata, de placenta oleo non subacta, sed lita, mentio habetur. Mensæ hujus aureæ cui imponebantur panes propositionis, instar fuerunt Mensę illæ sacræ Diis apponi solitæ; non apud Græcos solum, sed apud Romanos etiam, & Babylonios & Persas, & Æthiopes. Hinc illud Isaiæ 65. *Et vos dereliquistis Dominum, qui obliti estis Montem sanctum meum, qui ponitis Fortunæ Mensam, & libatis super eam*: Ægyptios *Serapidi* panificia obtulisse, discimus ex *Suetonio* in *Vespasiano*, Cap. 7. ad exemplum scilicet panum propositionis.

Ritus Mosaicorum Sacrificiorum a Gentibus usurpati.

Decimarum & primitiarum Diis offerendarum Ritum aliæ Gentes ab Hebræis acceperunt.

V. Primitiarum & decimarum Deo offerendarum Ritus ab Hebræis ad alias Gentes derivatus est. Carthaginenses frugum suarum primitias & decimas Tyrum ad *Herculem* mittebant. Arabes decimas thuris Sabotam mittebant ad Deum suum *Sabin*, id est, *Bacchum*. Gręcis id solemne fuisse constat ex *Porphyrio* Lib. 2. *De Abstinentia* §. 7. scribente: *A sacris alieni videntur nonnulli, facultatum suarum primitias Diis nunquam exhibentes*. Et ibid. §. 8. *Thoes, qui Thraciæ confinia incolebant, cum neque rei cujusquam primitias solverent, neque sacrificarent, de medio hominum erepti sunt; & derepente nec incolas, nec Urbem, nec ædium fundamenta, quisquam invenire poterat*. Ægyptii, teste *Diodoro Siculo*, Lib. 1. *Messis tempore, oblatis spicarum primitiis, juxta manipulos Isidem invocare* solebant. Hinc apud Græcos *Thalysia Cereris* ab *Homero* decantata *Idyl.* 7. id est, *Primitiæ, quæ post collectionem frugum Deæ pendebantur, ut in posterum quoque arva florescerent*: ut explicat *Eustathius* Homeri Scholiastes. Hinc illud *Celsi* apud *Origenem* Lib. 8. *Gratiæ sunt agendæ Dæmonibus rerum terrenarum Præfecturas sortitis, eisque preces offerendæ, & primitiæ, quoad vivimus, ut ipsos habeamus præsentes ac propitios*. De Romanis veteribus *Plinius Historiæ Naturalis* Lib. 18. Cap. 20. scribit: *Ne gustabant quidem novas fruges aut vina, antequam Sacerdotes primitias libassent*. Celebris

Templi *Dianæ* Sacri, ac Ephesini similitudinem referentis, meminit *Xenophon* Lib. 5. *De expeditione Cyri*, in cujus vicinia columnam his verbis inscriptam stetisse refert: *Fundus Dianæ Sacer. Eum qui possidet, & fructus ex eo percipit, quotannis consecrato decumam, de reliquo Fanum sartum tectum conservato*. Persas id moris habuisse, ex Historia *Herodoti* Lib. 1. Cap. 89. discimus. Refert enim, *Crœsum*, capta Sardi *Cyrum* his verbis admonuisse: *Siste ad singulas portas aliquot e satellitibus tuis custodes, qui vetent exportari Urbis opes, quod necesse sit eas Jovi decimare. Ita neque tu odium eorum contrahes, vi opes eripiendo: & ipsi agnoscentes se justa agere, non inviti facient*. De Siphniorum aurifodinis scribens *Pausanias* Lib. 10. ait: *De fructibus earum Apollo sibi Decimam offerri jussit*. Atheniensium Rector *Pisistratus*, in Literis ad *Solonem* datis, quas apud *Diogenem Laertium* Lib. 1. legere est, inter alia Regiminis in melius mutati signa, accuratam decimarum solutionem refert, *Decumam* inquit, *quisque de suo patrimonio detrahit, non in usum meum, sed ut sit unde in Sacrificia publica sumptus suppeditetur, aut quid aliud ad Rempublicam spectat, vel si forte bellum nobis incidat*. Manubiorum aut prædæ bello captæ decimas Diis suis offerre Græcos solitos constat ex *Pausania* Lib. 5. ubi clypeum *Jovi* dicatum sic inscriptum memorat: *Donum ab Argivis, Atheniensibus, & Jonibus acceptum. Qui prædæ bello captæ Decimam, victoriæ monumentum dedicarunt*. Græcos hostibus bello Persico fugatis, e spoliis decimam partem detraxisse, ex eaque aureum Tripodem confecisse, & *Apollini* apud Delphos dedicasse, *Diodorus Siculus* Lib. 11. testatur. Decimas manubiarum *Marti* redditas refert *Lucianus Dialogo De Saltatione*. Decimas *Palladi* sacratas memorat *Herodotus* Lib. 5. Cap. 78. Prædæ Jovi & Diis offerendæ morem apud Romanos obtinuisse testatur *Virgilius* Lib. 3. *Æneidos*:

Irruimus ferro, & Divos, ipsumque vocamus
In partem, prædamque Jovem.

Tabernaculi Mosaici & Arcæ imitatio apud Gentes.

Unde & Romæ Templum fuit *Jovi Prædatori* sacrum. Denique *Festus* in *Decim.* asserit, *Veteres decima quæque Diis suis obtulisse*.

VI. Ethnicis in more fuisse, ut numinum suorum parvula simulacra in tentoriis aut ædiculis seu capsulis collocata circumferrent, vel ut eos honore singulari colerent, vel ut eos haberent individuos viarum & periculorum comites constat ex *Apulejo*, qui testatur Ægyptios peregre profecturos *ferre secum Dei alicujus simulacrum, ipsique festis diebus, mero aliquo & victimis supplicare*. Eustathius ad 1. Iliadem *Homeri* memorat *Templa vehiculo portata*. Hunc morem spectat illud *Virgilii* Lib. 6. *Æneidos*:

Errantesque Deos, agitataque Numina Trojæ.

Hinc argenteæ illæ Ædes *Dianæ* Ephesi venundatæ quibus parvula Deæ simulacra, ad cultum & præsidium facta, ejus cultores circumgestabant, ut habetur in *Actis Apostolorum* Cap. 19. 24. Hinc Tabernaculum *Moloch*, id est, Solis, de quo Amos 5. 26. *Et portastis Tabernaculum Moloch vestro, & Imaginem Idolorum vestrorum, sidus Dei vestri, quæ fecistis vobis*. Quæ ex prava Mosaici Tabernaculi æmulatione derivata certissimum est. Arca fœderis Gentilibus occasionem & exemplum dedit Arcas seu cistas sacras fabricandi, quas in Mysteriis, & Pompis Deorum suorum habuerunt, & singulari religione tractarunt. Cistam sacram ab Ægyptiis circumlatam scribit *Apulejus* Lib. 10. De Asino Aureo: *Ferebatur ab alio cista secretorum capax, penitus celans opera magnificæ Religionis*. Plutarchus Lib. De Iside & Osiride: *Decima nona mensis die noctu ad Mare descenditur . . . . . Et sacram Cistam Stolistæ una cum Sacerdotibus offerunt in qua est intus aurea Arcula, &c.* Sacras Ethnicorum cistas orgiis & mysteriis falsorum Numinum dicatas Poetæ celebrant. *Euripides Jon. Act.* 5.

Vide hanc cistam sub brachio manus meæ?
Jon. *Video Arcam antiquam sertis coronatam & floribus*.

Oppianus de *Bacchi* Ceremoniis loquens Lib. 4.
Arcam porro arcanam sacer chorus sublatam;
Coronantes, tergis imposuerunt asini.

Catullus in Carmine De Pelei Nuptiis:
Pars obscura cavis celebrant Orgia cistis:
Orgia quæ frustra capiunt audire profani.

Tibullus Lib. 1.

Et

Et levis occultis conscia cista sacris.
Seneca De Sacris Thebanis:
Nos Cadmæis Orgia ferre
Tecum solitæ condita cistis.
Ovidius Lib. 12. *De Arte Amandi:*
Condita si non sunt Veneris Mysteria cistis.

Clemens Alexandrinus in Admonitione ad Gentes, Ethnicam cistam memorat, *In qua repositum erat pudendum Dionysii*, id est, *Bacchi quam Cabiri in Hetruriam vexerunt, pudenda & cistam colendam commendantes*. Ibidem de Eleusinis *Cereris* Mysteriis cum pudenda quædam retulisset, subdit: *Eleusiniorum Mysteriorum signum est; Jejunavi, potum confectum bibi, ex cista accepi: Postquam feci, deposui in calathum, & ex calatho in cistam. Pulchra quidem hæc sunt spectacula, & Deæ convenientia. Digna quidem certe nocte mysteria, & igne.* Ibidem: *Quales autem sunt cistæ eorum mysticæ? Oportet enim Sancta eorum revelare, & arcana enuntiare. An non ea sunt sesamides, & pyramides, & lana bene laborata, libaque multis distincta umbilicis, salisque pugilli, & draco orgium Bacchi Bassari? An non mala punica, atque etiam corda, ferulę, & hederæ, & preterea placentę, & papavera? Hæc sunt eorum Sancta. Quin etiam Themidis arcana symbola, origanum, lucerna, ensis, pecten muliebris quem honeste & mystice licet dicere, pudendum muliebre. O evidentem impudentiam:* Lege & *Eusebium Lib.* 2. *Pręparationis Evangelicę*, Cap. 3.

Ritus Gentium ex Paschalis Festis, Sabbathi, & Scenopegiæ æmulatione derivati.

VII. Apud Romanos Herculi fiebat Sacrificium in culina ab iis qui ad iter se accingebant, quod *Propter Viam* dicebatur, in quo moris erat, ut si quid ex cibis Numini consecratis reliquum esset, igne consumeretur. Id ex Paschalis Sacrificii Mosaico Ritu derivatum, quod Israelitæ ex Ægypto profecturi, *Propter viam*, obtulerunt. Ex Azymis Festi ejusdem factum est, ut Flamines farina fermento mista abstinuerint. Septimam diem peculiari aliquo cultu & Græcis & Romanis observatam fuisse, constat ex *Homero*, *Hesiodo*, *Pseudo-Lino*, *Solone*, *Callimmaco*, ab *Aristobulo* & *Clemente Alexandrino* laudatis, apud *Eusebium* Libro 13. *Pręparationis Evangelicæ* Capit. 12. & 13. & *Ovidio* Lib. 2. De Arte Amandi, *Seneca* Epistola 95. *Dione* Lib. 36. & Veteribus Romanorum Kalendariis, βαχχεῖαι & θυρσοφορίαι ex Mosaica Scenopegia ortæ videntur; atque hoc potissimum Festum quod Cereri post collectas æstivas fruges, & illud quod *Baccho* & *Minervæ* post autumnales fructus conditos celebratur. Et in Carniis, festo Apollinis, apud Cyrenenses; & apud Lacedæmonios, cum Copidem celebrarent, Tabernacula quædam erigebant, in iisque convivia agebant. Festo *Annæ Perennæ* die, & Neptunalibus, Romani umbras, hoc est, frondeas casas pariter extruebant, Hebraicam *Scenopegiam* æmulati.

Ritus Romanorum ex Ritu Mosaico Consecrationis Pontificis derivatus.

VIII. In more positum fuit apud Romanos, ut bove mactato in pulpito tabulis perforatis instrato, & profluente per rimas sanguine, Pontifex infulatus sub pulpito in scrobe abditus aspergeretur, quem morem irridet *Prudentius* Lib. *De Coronis*, agens de Martyrio *S. Romani*. Quæ consuetudo ortum habuit ex ritu Consecrationis Sacerdotum Hebræorum, quo dextræ eorum aures, & pollices, ac vestimenta, mactati arietis sanguine tingebantur.

Lex Attica de orbarum Matrimonio Mosaicæ originis est.

IX. Lex quæ filias hæredes tribulibus suis & agnatis nubere, jubet, ne possessiones alienentur & commisceantur Tribus, *Numer.* ultimo, ad Athenienses per *Solonem* Atticarum Legum conditorem pervenit. De hac *Terentius* in *Phormione*, quæ *Apollodori* Comædia est Latine reddita:

Lex est, ut orbæ, qui sint genere proximi,
Iis nubant, & eos ducere eadem hæc Lex jubet.

Ibidem *Donatus* ait: *Orba proximo nubat; Orbam proximus ducat, Lex Attica est*. Lex conceptis verbis apud *Sopatrum* exstat: *Filiam hæredem ex asse ducat proximus*. Sed & apud *Diodorum Siculum* Lib. 12. illud *Adelphis* refertur.

Ille meus amicus illi genere est proximus;
Huic Leges cogunt nubere hanc.

Hujus Legis frequenter meminerunt *Demosthenes*, aliique Oratores Græci, & *Aristophanes*.

X. Ur-

Sacra Gentium Asyla instar Urbium Refugii apud Hebræos.

X. Urbes illæ selectæ, in quas velut in Asyla *Moses* tutum perfugium esse voluit iis qui imprudentes homicidium admisissent, *Numer.* 31. 6. exemplum Ethnicis præbuere sacrorum Asylorum instituendorum. Hinc *Ara Misericordiæ* a Nepotibus *Herculis* Athenis consecrata, ad quam quisquis confugisset, inde per vim abduci minime posset. Hinc delubrum Athenis *Theseo* conditum, quod servis & tenuioris fortunæ hominibus perfugium esset. Hinc alterum in Calauria Insula eumdem in finem *Neptuno* dicatum. Hinc Asylum Romæ a *Romulo* institutum. Hinc Romanis ad mortem damnatis Neapolim, Præneste, & Tibur confugere licuit, ibique tuto & impune degere, teste *Polybio Lib. 6.* Quemadmodum autem hi, qui in Urbes Refugii Mosaica Lege designatas se receperant, jus ad suos redeundi, & secure apud illos degendi, morte Pontificis consequebantur; ita profugi in Aricinum Templum morte Sacerdotis solvebantur. Quam multas Leges ex *Mose Plato* exscripserit, ab *Eusebio* Lib. 12. *Præparationis Evangelicæ* per multa capita demonstratum est, eritque in Dissertationibus hac de re dicendi locus, ubi argumentum istud retractabitur. Romanarum Legum cum Mosaicis affinitatem probavit olim *Licinius Rufinus* Libello cui titulus est, *Collatio Legum Judaicarum & Romanarum:* quem edidit *Petrus Pithœus*.

ARTICULUS IV.

De Historia Josue ab Ethnicis interpolata.

Herculis fabula ex Historia Josue adornata.

EX Historia *Josue* adornatam fuisse ab Ethnicis *Herculis* fabulam demonstrarunt *Vossius* Lib. 1. *De Idololatriæ Origine* Capit. 26. & Doctissimus Præsul *Daniel Huetius*, *Demonstrationis Evangelicæ Propositione* 4. pag. 150. & sequentibus. Argumenta, quibus id persuadetur, strictim refero. *Hercules* Ægyptius fingitur, *Nilo* patre natus, & *Mosis* coævus. *Josue* in Ægypto natus est *Mosis* temporibus. Tyrius dictus est, quia Phœnices cum Judæis sæpe a Græcis confunduntur. Idæus quoque & Cretensis dictus est, quod nonnumquam Idæi pro Judæis accipiantur. Trinoctio genitum *Herculem* ferunt Mithologi, & Solis radiis aliquando adustum, arcum in eum intendisse, & astrologiæ peritissimum extitisse: Quibus figmentis occasionem præbuit Statio Solis ad *Josue* imperium tempore prælii Gabaonitici. *Hercules* Diis adversus *Tiphœum*, tricorporem Geryonem, aliosque Gigantes præliantibus opem tulit: *Josue* adversus Chananæos, aliosque Terræ promissæ incolas, viros giganteæ proceritatis, adversus monstra filiorum *Enac* bella Domini gessit. *Herculem* cum filiis *Abrahami* adversus *Antæum* gigantem esse profectum refert *Cleodemus* apud *Eusebium Lib. 9. Præparationis Evangelicæ* Cap. 20. *Josue*, *Og* Regem Basan, & Enacæos Gigantes cum Israelitis *Abrahami* Nepotibus debellavit. *Herculem* adversus Gigantes pugnantem, ad ripam Rhodani, imbre lapideo a *Jove* adjutum ferunt: Cum quinque Reges *Josue* Israelitici Exercitus Imperatorem fugerent, *Dominus misit super eos lapides magnos de cœlo usque ad Azeca: & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filii Israel*. (Josue 10. 2.) In Arimis *Tiphœus* ab *Hercule* profligatus jacuit. In Aramæis, hoc est Syriacis campis, *Og* Rex Basan, Philistæi, Chananæi, aliique Gigantes a *Josue* prostrati sunt, Magum & præstigiatorem fuisse *Herculem* scribit *Diodorus Siculus* Lib. 3. & 5. *Josue* scilicet victorias admirandis prodigiis Deus promovit. Miracula porro Magicis Artibus tribuere solent Ethnici. Columnis *Herculis* columna illa adumbrata est, in qua delitescens Dominus, ducem itineris & propugnatorem Israelitis se præbuit. *Herculem* σωτῆρα cognominatum ferunt in Nummis Thasiorum, qui fuerunt Phœnicum coloni, & sæpe in vetustis Inscriptionibus appellatur *Hercules Conservator*, *Hercules Defensor* (ut apud *Gruterum* videre est) eoque nomine, Templum ipsi Romæ est erectum: *Josue* nomen *Servatorem* sonat. Serpentes dicitur infans *Hercules* in cunis elisisse: *Josue* Hevæos Chananæam gentem debellavit; Idem autem nomen *Hevæum* & *Serpentem* Syriaca lingua significat. *Prometheum* ad Caucasi rupes expansis manibus religatum liberasse fingitur *Hercules*: Mosen in vertice collis lapidi insidentem, & manus ad cœlum attollentem, donec parta esset ab Amalecitis victoria, *Josue* labore levavit: *Herculem* per Pheneatarum agrum excavasse alveum Olbio Fluvio narrat *Pausanias* in *Arcadicis*, Tempe

quo-

quoque, & Stymphali paludes fertur exsiccasse, apertis Montibus aquarum cursum retinentibus: *Josue* Jordanem arefecit, & Israeliticum Exercitum per ejus alveum transmisit. Post debellatos Gigantes, duodecim Diis Aras *Hercules* erexit: Post interfectum *Og* & *Sehon* Reges & transmissum Jordanem, duodecim lapides a viris duodecim, e duodecim Tribubus singillatim electis, ad perennem Miraculi memoriam, *Josue* constitui jussit.

ARTICULUS V.

De Historia Judicum ab Ethnicis interpolata.

Gedeon est Jerombalus Sanchuniatonis.

I. GEdeonis meminisse *Sanchuniatonem* vetustissimum Rerum Phœniciarum Scriptorem, qui ante Trojana tempora floruit, & cujus Opera *Philo Byblius* in Græcam linguam versa vulgavit, Viri eruditi pridem observarunt. Id probant ex Lib. 4. *Porphyrii*, cujus hæc sunt verba: *Rerum ad Judæos pertinentium Historiam Sanchuniatho Berytius summa fide conscripsit, quippe quæ cum eorum locis atque nominibus apprime consentiat, cum præcipua rerum illarum capita ab Jerombalo quodam Sacerdote Dei Jevo accepisset.* Hunc *Porphyrii* locum refert *Eusebius* Lib. 1. *Præparationis Evangelicæ* Capit. 9. *Philo* vero *Byblius qui Sanchuniatonis* Opus universum in novem Libros distribuit, testatur in primi libri Proemio, Eum, *cum Gentium omnium Historiam jam usque a prima Universi molitione nosse vehementer optaret, præcipuam quandam in investigandis Taauti rebus diligentiam adhibuisse, quod satis intelligeret, omnium qui lucem hanc aspexerant, eum literas principem invenisse, ac scribendorum Commentariorum Auctorem fuisse: Ab illo autem auspicatum esse, quem ab Ægyptiis Thoyth, ab Alexandrinis Thoth nominatum, Græci Ερμῶν hoc est Mercurium reddidere.* JEROMBALUS ille Sanchuniatonis, est *Gedeon*, qui *Judicum 6.* 32. 7. 1. 8. 35. & 1. *Regum* 12. 1. & 2. *Regum* 21. *Jeroboal* appellatur. Hunc *Sacerdotem Dei Jevo* appellat, seu Dei *JAO*, de quo *Diodorus Siculus* Lib. 1. scribit: *Mosen apud Judæos finxisse Deum illum, qui JAO cognominatur Leges ipsi tradidisse.* De quo & *Apollinis Clarii* Oraculum apud *Macrobium*, *Libro* 1. *Saturnalium* Cap. 18.

Maximus ille Deum tibi sit, cui nomen Jao.

JAO ipse est *Jehova*, Deus Magnus. Mirum autem esse non debet, quod *Jerombalum*, sive *Jerobaalum*, id est *Gedeonem* Dei Sacerdotem appellaverit *Sanchuniato* Vir Ethnicus, nec rerum Judaicarum satis peritus, maxime cum *Ephod* Sacerdotale indumentum in Ephra civitate sua ex spoliis hostium confecerit in perenne victoriæ monumentum. Commentaria porro ab *Jerombalo*, seu *Gedeone*, cui coævus erat, accepit *Sanchuniato*, id est, *Mosis* Libros, quos ipsum legisse, & pleraque ex ipsis accepisse, patet ex iis quæ supersunt apud *Eusebium* Sanchuniatonis fragmentis. Et certe *Taautum* illum, primum literarum repertorem, qui Ægyptiis *Thoth* sive *Thoyt*, Græcis *Mercurius*, ipsum esse *Mosem* superius probatum est. Commentaria itaque *Taauti*, Libri sunt *Mosaici*, ab *Jerombalo*, id est *Gedeone* Sanchuniatoni traditi. Ex *Gedeonis* Vellere forte orta est Argonautarum fabula, qui circa tempora *Gedeonis*, aut certe non multo post, annis scilicet sexaginta quatuor post Ilium conditum, ut apud *Clementem Alexandrinum* vetustus Chronologus asserit, aut ipsis *Gedeonis* temporibus, ut docet *Eusebius* in Chronico, expeditionem in Colchidem *Jasone* Duce susceperunt.

Vellus Aureum Argonautarum ex Gedeonis vellere confictum.

II. Ex historia *Jephte* filiam suam Deo sacrificantis, orta est *Iphigeniæ*, quasi *Jephtigeniæ*, fabula, quam *Agamemnon* pater *Dianæ* immolasse fertur. Inde etiam expressa est fabula *Idomenei* qui tempestatibus jactatus, cum *Neptuno* sacrificaturum se pollicitus esset, quidquid sibi primum ad litus appellenti obvium foret, navi egressus incidit in filium, quem ex voto mactavit.

Iphigenia fabula ex Historia Jephte expressa.

III. *Samsonis* historiam Ethnici interpolarunt, fabulosum *Herculem* suum ex hoc Archetypo effingentes. Cæsum a *Samsone* Thamnatam eunte leonem Nemæus leo ab *Hercule* interfectus refert. Samsonis in Gazea meretrice ac *Dalila* petulantiam indignamque Heroe servitutem exprimit *Herculis* apud *Omphalem* servitus & effeminatio. *Herculis* clava maxillam asini, qua *Samson* Philisthæos percussit, Hydræ, Centauri, Stymphali-

Hercules ex Historia Samsonis expressus.

phalides, aliaque id genus monstra commentitia, impetus Ascalonitarum, Gazæorum, Philistæorum adumbrant. *Herculis* post libidines homicidiaque iterata per *Thestium* & *Eumolphum* expiatio, *Samsonis* innuunt pœnitentiam. Columnæ Gaditanæ, quæ *Herculi* meta itinerum fuerunt, columnas duas Gazæi Dagonis Templi, quæ *Samsoni* vitæ terminus extiterunt. Mors spontanea *Herculis* in Oeta Monte, voluntarium *Samsonis* interitum significat. *Hercules* Tyri pro Deo cultus: *Samson* in Judæa Tyriis finitima floruit. *Hercules* Græce Ηρακλῆς symbolum fuit Solis; *Heracles enim*, (inquit *Macrobius* Lib. 1. *Saturnalium* Cap. 20.) *quid aliud est nisi heras, id est aeris cleos? Quæ porro alia aeris gloria est, nisi Solis illuminatio, cujus recessu profunditate occulitur tenebrarum?* Et duodecim labores Herculis sunt duodecim signa Zodiaci, quæ Sol quotannis percurrit. *Samson* Hebraice *Parvum Solem* sonat, ut observant Interpretes. Denique iisdem pene temporibus *Hercules* & *Samson* vixisse feruntur. Ita *Eusebius* in Chronici Præfatione, *Samson autem est, inquit, quem in corporis robore Herculi similem ferunt posteri Judæorum. Et mihi videntur non multum inter se distare tempore: Siquidem ambo circa Trojæ captivitatem fuerunt.* Ita *S. Augustinus* Lib. 18. *De Civitate Dei*, Cap. 19. *Hebræorum Judex Samson, cum mirabiliter fortis esset, putatus est Hercules*. In anteriora nihilominus tempora, scilicet ante *Josue* obitum *Herculem* conjicit Cap. 12. *His temporibus*, inquit, *Hercules in Tyria clarus habebatur*. Ita *Philastrius* Lib. *De Hæresibus* Cap. 8. *Pagani fortes viros ex Samsonis figura usurpantes, Hercules nuncuparunt*. Ita *Otho Frisingensis* Lib. 1. Cap. 25. *Fortissimum Samsonem ob incredibilem fortitudinem Herculem putabant.* Mirabilis illa *Samsonis* cæsaries, quæ a *Dalila* Meretrice resecta, miserrimam *Samsoni* captivitatem peperit, ac subinde mortem, occasionem dedit fabulæ de coma fatali *Nisi* Megarensium Regis, *Samsonis* coævi, ex qua Regni fortuna pendebat: Quam cum *Scilla* ipsius *Nisi* filia, amore *Minois* Urbem obsidentis capta, dormienti patri demessuisset, patri, patriæ, sibique ipsi exitium intulit, ut *Pausanias*, *Apollodorus*, *Ovidius*, *Servius*, & alii testantur. Huic similis est fabula de *Pterela*, sive *Pterelao* Taphiorum Rege, quem inexpugnabilem fuisse fabulantur, ob fatalem, quem *Neptuni* dono acceperat, capillum aureum. Verum *Comæthonem* filiam *Pterelai*, *Amphitrionis* amore captam, aureum patris capillum desecuisse, unde mors *Pterelai* secuta est, & *Amphitrio* Taphios & Teleboas subegit.

Samsoni Cæsaries fabulis de fatali Nisi & Pterelai coma occasionem dedit.

Mos comam falsis Numinibus consecrandi apud Ethnicos, ex Nazaræatu Samsonis, & Mosaica Lege de Nazareatu ortum habuit.

IV. Ex Nazaræatu *Samsonis*, & Mosaica Lege de Nazareatu & consecratione capillorum *Numer 6.* ortus est mos Ethnicorum, qui comam solemniter alebant, & falso alicui Numini consecrabant, ac demum certo tempore ad voti complementum & executionem radebant. *Achillem* Expeditionem Trojanam suscepturum comam Sperchio flumini vovisse, si victor domum rediret, testis est *Homerus Iliade* 23. De quo ritu *Eustathius* Homeri Scholiastes: *Feruntur quidem Græci*, inquit, *quovis alio tempore comati incedere, luctus autem tempore tonderi; similiter & maturæ seu perfectæ ætatis aut staturæ tempore. Tunc enim capillos tondentes, eos Apollini Juvenum altori, & Fluminibus devovebant.* Testis ejusdem moris ac ritus *Diodorus Siculus* Lib. 1. *Osiris*, inquit, *post votum Diis nuncupatum alendi cæsariem, usque dum in Ægyptum reversus esset, per Æthiopiam iter fecit. Eam ob causam ad recentiora usque tempora religiosus apud Ægyptios mos invaluit, ut qui peregrinationes susciperent, ad reditum suum usque comas nutrirent.* Testis *Plutarchus* Lib. *De Templi Delphici Inscriptione*, Atheniensium Juvenes comam ad annos pubertatis alere, & deinde ad Templum Delphicum se conferentes, capitum suorum quasi primitias *Apollini Pythio* consecrare. Testis *Martialis Epigrammatum Lib. 9.* Num. 18. sic *Æsculapium* allocutus:

Hos tibi laudatos dominorum voce capillos
Ille tuus Latia misit ab Urbe puer.
Tu juvenile decus serva, ne pulchrior ille
In longa fuerit, quam breviore coma.

Testis *Valerius Flaccus* Lib. 1. *Argonauticon*:

Tectus & Eurytion servato colla capillo,
Quem pater Aonias reducem tondebit ad Aras.

Testis *Lucillius* in Anthologia, cujus Græcos Versus ita reddit Interpres nuperus:

Glaucoque & Nereo, pariterque Ino & Melicertæ,

Tuus

Tum Pelagique Deo, & quos Samothraces habent:
Naufragio sospes Lucillus, hosce capillos
Dedico, nil aliud quod superesset habens.

Hinc *Petronius* Cap. 63. Rasuram *naufragorum ultimum votum* vocat. Testis *Statius* Lib. 3. *Sylva* 4.

Accipes laudatos, Juvenis Phebejæ crines,
Quos tibi Cæsareus donat puer.

Testis *Virgilius* 7. *Æneidos:*

Te lustrare choros, sacrum tibi pascere crinem.

Testis *Juvenalis*, *Satyr.* 3.

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati:
Plena domus libis venalibus.

Testis *Hesychius* ad vocem Κυρεῶτις, Cureotis; *Mensis Pyanepsionis ille dies, quo capillos capitis puerorum detondentes, Dianæ sacrificant.* Capillos autem Diis sacros quandoque in arbore suspendebant, quam appellabant *Capillarem*, ut testatur *Festus*, quandoque in argenteo vel aureo loculo repositos, Templis consecra- bant, ut de prima *Neronis* barba *Suetonius* commemorat, hanc ipsum in aurea pixide, & pretiosissimis margaritis adornata Capitolio consecrasse. De hoc Gentilium ritu *Tertullianus* Lib. *De Anima*, Cap. 39. *Cui enim hominum non adhærebit Spiritus nequam ab ipsa etiam janua nativitatis animas aucupabundus, vel qua invitatus, tota illi puerperii superstitione? Ita omnes Idololatria obstetrice nascuntur, dum ipsi adhuc uteri infulis apud Idola confectis redimiti, genimina sua dæmoniorum candidata profitentur: Dum in partu Lucinæ & Dianæ ejulatur: Dum per totam hebdomadam Junonis Mensa proponitur: Dum ultima die fata scribenda advocantur: Dum prima etiam Infantis constitutio super terram, Statinæ Deæ sacrum est. Quis non exinde aut totum filii caput reatui vovet, aut aliquem excipit crinem, aut tota novacula prosecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat, pro gentica, pro avita, pro publica, aut privata devotione?* De eodem more *Theodoretus* Quæstione 28. in Leviticum: *Moris est*, inquit, *apud Græcos capita puerorum non attondere, sed sinere capillos promitti, & hos postea Dæmonibus dedicare.*

V. Ex trecentarum Vulpium historia, quas facibus ad caudas alligatis in Philistæorum agros *Samson* immisit, ortum habuit solemnis ille *Vulpinalium* ritus, quo Romæ medio Aprili, cum Ludi Curules in Circo celebrarentur, vulpes emittebantur cum tædis ardentibus tergo affixis, cujus ritus causam disquirit *Ovidius* Lib. 4. *Fastorum:*

Vulpinalia apud Romanos celebratæ ortum habuere ex Vulpibus Samsonis.

Cur igitur missæ junctis ardentia tædis
Terga ferant Vulpes, causa docenda mihi est.

Respondet, se Roma in Pelignos euntem, per Carseolos transiisse, ibique ab hospite suo jam sene didicisse id fieri in memoriam Carseolanæ vulpis, quam a se captam pauperis rustici filius fœno involvit & stipulis, tum in eas ignem immisit. Quibus accensis, cum effugisset vulpes, quacunque tortuoso & anfractuoso cursu fugiebat, fruges accendebat messi proximas.

Is capit extremi vulpem convalle salicti,
Abstulerat multas illa cohortis aves.
Captivam stipula fœnoque involvit, & ignes
Admovet, urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit; monumenta manent: Nam dicere certam
Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat.
Utque luat pœnas genus hoc Cerealibus ardet:
Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.

Verum vix credibile est quod ritus tam solemnis a tam obscuris initiis originem duxerit: & Quod Romæ certa die quotannis vulpes plurimæ cum tædis ardentibus caudæ alligatis emissæ sint, quia vulpes una Carseolis fœno ardente involuta, paucas segetes in fuga exussit. Longe verisimilius est Vulpinalia illa primo a Phœnicibus celebrata in memoriam cladis per trecentas illas vulpes Philistæorum frugibus illatę, deinde Phœni-

sum

cum exemplo morem hunc ad alios manasse. Duabus id conjecturis haud sane spernendis probat *Bochartus Hierozoici Lib.* 3. *Cap.* 13. Prima est, quod Romæ vulpes fœno non involvebantur, quomodo vulpes Carseolana, sed tædas in cauda gerebant, *Ovidio* teste:

—————— Junctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes ——

Quod ipsum de *Samsonis* vulpibus refert Scriptura Sacra Judicum 15. 4. *Perrexitque & cepit trecentas vulpes, caudasque earum junxit ad caudas, & faces ligavit in medio: quas igne succendens, dimisit, ut huc illucque discurrerent.* Secunda conjectura est, quod in Circo vulpes emittebantur, non quo tempore Romæ vel Carseolis, sed quo in Palæstina fit triticea messis, nempe circa medium Aprilem, ut Poeta supra laudatus testatur. Hoc ipso porro tempore vulpes illas trecentas in Philistæorum agros *Samson* immisit, ut constat ex Judicum 15. 1. *Post aliquantulum autem temporis, cum dies triticeæ messis instarent, &c.* Et Vers. 5. *Quibus succensis, & comportatæ jam fruges, & adhuc stantes in stipula concrematæ sunt.*

ARTICULUS VI.

De Historia 1. & 2. Libri Regum ab Ethnicis interpolata.

Bochartus Lib. 1. Chanaam c. 18. Huetius Demonst. Evang. Prop. 4. §. 161.

I. Ex his etiam Libris quidam Ethnicorum ritus & fabulæ manarunt, ut a Viris Eruditis pridem observatum est. Scribit *Pausanias* Lib. 7. Græcos Trojæ reperisse Arcam Libero sacram, quam cum aperuisset *Eurypilus*, & in ea reconditum *Bacchi* simulacrum intuitus esset; *statim a spectaculo, mentis impos factus est*. Id ex 1. *Regum* Cap. 6. Vers. 19. sumptum, ubi legimus, Deum Bethsamitas percussisse, quod in Arcam fœderis curiosius inspexissent.

II. Azotiorum historias qui propter Arcam Dei inhonoratam, & in Templum *Dagon* temere illatam, turpi plaga in ano sunt afflicti, & tum demum sanati, cum simulacra aurea partium ægrarum in capsula ad latus Arcæ deposuissent, occasionem dedit fabulæ cujus meminit *Aristophanes Scol. Acharn. Act.* 2. *Sc.* 1. Narrant scilicet Fabulatores, *Bacchum* Athieniensibus iratum, quod ejus Sacra sprevissent, nec cum pompa excepissent, cum e Bœotia in Atticam a Pegaso primum allata sunt, illos in pudendis afflixisse gravi morbo; a quo sanati non fuerunt, donec ab Oraculo moniti, phallos, hoc est, pudendarum partium imagines, solemni ritu in honorem *Bacchi* gestassent & erexissent.

III. Fabulam de *Æaco* pluvias de cœlo precibus eliciente, cum squallore & frugum penuria Græcia laboraret, prodiisse ex historia *Samuelis*, ad fidem sibi inter Israelitas conciliandam imbres & tonitrua sereno cœlo excitantis, docet *Clemens Alexandrinus* Lib. 6. Stromatum p. 629. *Jam vero*, inquit, *non solum convincuntur a Barbaris dogmata surripere sua, sed & imitari quæ apud nos divina virtute ab iis qui sancte vixerunt, dum nostri curam gerunt, fiebant admirabiliter & præter opinionem, eaque tanquam Græcas fabulas prodigiose narrantes . . . Verum enimvero cum diuturna siccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuum esset maxima sterilitas, qui remanserant, inquiunt, propter famem Delphos supplices venientes, rogarunt Pythiam quomodo liberarentur a tam gravi calamitate. Ea respondit, Calamitatis unum esse remedium, si uterentur precibus Æaci. Eis ergo morem gerens Æacus, cum in Græcum Montem ascendisset, mundis in cœlum extensis manibus, communem Deum invocans precatus est, ut afflictæ misereretur Græciæ. Simul ac autem cœpit precari, felix statim tonitru insonuit, & totus aer circumcirca fuit obductus nubibus. Vehementes autem & continui imbres erumpentes, totam impleverunt regionem. Hinc efficitur abundans & copiosa fructuum feracitas, qui Æaci, tanquam agriculturæ fuere impetrati precibus. Et invocavit*, inquit, *Samuel Dominum: & dedit Dominus voces & pluviam in die messis.*

1. Reg. 12. 17. 18.

CA

C A P U T VII.

De Historia Exotica Quartæ Mundi Ætatis.

I. IN Ægypto regnabat *Amenophis pater Sethosis* sive *Ramessis*, cum Israelitæ Duce *Mose* ex Ægypto sunt egressi. Hic ille *Pharao* est, quem in Mari Rubro submersum, cum Israelitas insequeretur, Scriptura Sacra commemorat. Assyriis imperabat *Ascatades* Rex a *Nino* decimus sextus. Argivis *Triopas* Rex septimus. Recens institutum Atheniensium Regum primus *Cecrops* moderabatur. Post *Amenophis* naufragium, Regnum Ægyptiacum administravit *Armais* ejus filius: Orientem vero invasit *Sethosis* filiorum alter. De quibus in Ægyptiacis suis *Manetho a Josepho* Lib. 1. contra *Apionem* laudatus, ita scribit: *Sethosis equestres & navales copias habens, fratrem quidem Armain Procuratorem Ægypti constituit, & omnem ei aliam Regalem contulit Potestatem: Tantummodo autem diademate uti prohibuit, & ne Reginam Matrem liberorum opprimeret, imperavit, & ut abstineret etiam a Regalibus Concubinis. Ipse vero ad Cyprum & Phœniciam, & rursus contra Assyrios atque Medos castrametatus, universos quidem alios ferro, alios sine bello virium suarum terrore sibimet subjugavit: Eoque successu elatus confidentius incedebat, Orientales Provincias ac Urbes subvertendo. Aliquanto vero tempore procedente, Armais qui in Ægypto fuerat derelictus, omnia contra quam frater agere monuerat, sine timore faciebat. Nam & Reginam violenter tractavit, & aliis concubinis jugiter miscebatur: persuasusque ab amicis, & diademate utebatur, & fratri rebellabat.* Addit Manetho, *Armain* quidem *Danaum* nuncupatum fuisse: *Sethosim* vero & *Ægyptum*, (unde regioni nomen datum fuisse ait, quæ prius *Æria* dicebatur) & *Ramessem*, Avi nomine appellatum. Ex qua nominum & rerum gestarum similitudine, eum Taciti *Ramsen* & Herodoti *Sesostrim* fuisse recte colligit *Usserius*. Regem enim *Rhamsen Lybia, Æthiopia, Medisque & Persis, & Bactriano, ac Scythia potitum, quasque terras Syri, Armenique, & contigui Cappadoces colunt, inde Bythinum, hinc Lycium ad Mare imperio tenuisse*, refert *Tacitus* Lib. 2. Annalium. Et de *Sesostri* scribit *Herodotus* Lib. 2. *Istum dicebant Sacerdotes primum omnium Regum longis navibus Arabicum Sinum prætervectum, & populos Rubri Maris accolas in potestatem suam redegisse; infesto exercitu obvias ubique gentes subegisse, deinde ex Asia in Europam transgressum, Scythas subjugasse & Thraces: Ad quos usque*, inquit, *& non ulterius mihi videtur Ægyptius Exercitus pervenisse; quoniam in istorum terra Tituli, non ultro positi apparent.* Titulorum seu Columnarum inscriptiones sacris Ægyptiorum literis exaratæ, hisque verbis conceptæ: *Hanc regionem suis armis devicit Rex Regum & Dominus Dominorum Sesostris*. In Æthiopiam ipsum permeasse, illamque sibi vectigalem fecisse, preter Herodotum *Diodorus* Siculus Lib. 1. testatur. Ea fuit superbia *Sesostris*, ut debellatos Reges, equorum vice currui jungeret, ut testatur præter Diodorum Siculum *Plinius* Lib. 33. cap. 3. & *Lucenus* Lib. 10. Vers. 276. Ejus Obelisci, aliaque incredibilis magnificentiæ opera celebrantur, in quibus Ægyptiorum neminem, sed Captivos solos laborare voluit. *Sesostri* filium cognominem successisse tradit *Diodorus Siculus*. Hunc cœcitate percussum, decimo post inflictam cœcitatem anno ab Oraculo monitum fabulantur, ut Deum Heliopolitanum veneraretur, & feminę alienum virum non expertę lotio faciem ablueret. A sua conjuge exorsum, cum multas explorasset, nullam invenisse incorruptam, præter conjugem cujusdam Hortulani, quam recepto visu uxorem duxit: adulterasque vivas in vico quodam concremavit, quem ab hoc eventu *Glebam Sacram* nuncuparunt.

Res Ægyptiacæ. Rex Amenophis. Sethosis.

II. *Armais*, qui & *Danaus*, cum Ægyptiaco Regno novem annis pręfuisset, fratrem suum *Ægyptum* sive *Ramessem* fugiens, in Gręciam pervenit, & Argos sibi vendicavit. Hic decimus Rex Argivorum ab *Eusebio* in Chronico numeratur. De *Danao*, & qua ratione Argivorum Regnum pulso *Gelanore* Rege obtinuit, legendus *Pausanias* in *Argolicis*. Argivos suo nomine *Danaos* dixit, ut testatur *Euripides* a *Strabone* laudatus Lib. 5. Urbem aquarum expertem aquis abundare fecit, filiarum quinquaginta, quas habuit,

Armais, qui & Danaus.

buit, ministerio & inventione, ut testantur *Apollodorus* Libro 2. & *Strabo* Libro 8. Post *Danai* fugam, frater Ægyptus veritus ne *Danaus* de filiabus per nepotes & generos auxilia conquireret, quinquaginta filios suos in Argolidem misit ad *Danaum* bello petendum, datis mandatis ut vel ipsum interimerent, aut filias ejus in matrimonium ducerent. Obsidione itaque compulsus *Danaus*, filias illas despondit. At singulis filiabus mandavit, ut suum quæque sponsum prima statim nocte interficeret. Cui mandato paruerunt omnes, excepta *Hypermnestra*, quæ *Lynceo* patrueli ac sponso suo pepercit, quod virginitate ejus abstinuisset. *Danaus* illam in judicium vocavit, quod una ex omni filiarum numero patris mandata exequi neglexisset. Sed Argivorum illa sententiis absoluta, in ejus Judicii memoriam *Veneri Victrici* Aram dedicavit, ut testantur *Pausanias*, & *Apollodorus* Lib. 2. Finxerunt fabulatores, *Danai* filias ob scelus perpetratum, apud inferos dolium pertusum semper aqua implere, e quo tantumdem semper effluat, quantum infusum fuerat. Hinc *Tibullus*:

Fabula de Danai filiabus.

Et Danai proles, Veneris quod Numina læsit
In cava Lethæas dolia portat aquas.
Et *Ovidius* Lib. 9. *Metamorphoseon:*
Molirique suis lethum patruelibus ausæ,
Assidue repetunt, quas perdant, Belides undas.

Busiris.

III. Post *Ægyptum* seu *Ramessem* regnasse dicitur in Ægypto *Busiris*, filius *Neptuni*, & *Libyæ* filiæ *Epaphi*. Hospites Diis mactasse fertur. Unde illud *Ovidii* Lib. 3. *Tristium:*

Sævior es tristi Busiride. ———
Et *Virgilii* Lib. 3. *Georgicon.*
——— *Quis aut Euristhea durum,*
Aut illaudati nescit Busiridis Aras?

Hoc est indigni qui a quoquam laudaretur, ut ab *Isocrate* factum est, cujus adhuc superest *Busiridis Encomium*, in quo eum etiam (ut *Eusebius*) Neptuni filium facit; *Ramessem Miamum* Ægypti Regem, qui Hebræorum infantes aquis submergendos edixit, *Neptunum* a Mythologis dictum observat *Usserius*. Historiam de *Busiride* hospitum interfectore fabulosam censet *Diodorus Siculus* Lib. 1. *Homines quoque ajunt*, inquit, *ejusdem quem Typhon habuit coloris, antiquitus ad Osiridis monimentum a Regibus mactatos esse. Et pauci sane Ægyptiorum rufi inveniuntur, sed peregrinorum complures. Proinde & fabula de Busiridis advenas obtruncantis sævitia apud Græcos invaluit: Non quod Rex aliquis Busiris vocatus sit; sed tumulus Osiridis lingua vernacula id nominis habuit.* Urbs Ægypti ad Nilum flumen a Busiride condita dicitur, in qua fuit Templum magnum *Isidis*. Hinc Busiritica præfectura, apud *Strabonem* Lib. 18.

Thoyth, sive Mercurius.

IV. Quo tempore per Desertum errabant Israelitæ *Tat Mercurii Trismegisti filius* in Ægypto florebat, ut notat *Eusebius* in Chronico. Cum autem plures *Mercurii* fuerint, omnium illustrissimus evasit ille, qui *Argum* interfecisse dicitur: Unde & Ἀργειφόντης *Homero* vocatur. Argum illum ajunt Pastorem fuisse, qui boves *Junonis Argivæ* in Nemea paverit. Hujus *Argi* occisor est *Mercurius* ille, qui *Ciceroni* quintus dicitur Lib. 3. De Natura Deorum. *Quintus*, inquit, *est quem colunt Pheneatæ, qui Argum dicitur interemisse, ob eamque causam Ægypto præfuisse, atque Ægyptiis leges & literas tradidisse: Hunc Ægyptii Thoyth appellant: Eodemque nomine Anni primus Mensis apud eos vocatur.* Hunc Ciceronis locum laudat *Lactantius* Lib. 1. *De falsa Religione*, Cap. 6. Et Lib. *De ira Dei*, Cap. 11. *Hermes*, inquit, *quem Cicero ait in numero Deorum apud Ægyptios haberi, ob virtutem, multarumque artium scientiam Trismegistus nominatus, erat non modo Platone, verum etiam Pythagora, septemque illis Sapientibus longe antiquior.* At *Mercurium* personatum esse *Mosem* superius ostendimus, non *Argi*, sed rixosi Ægyptii interfectorem, plurimarum artium inventorem habitum, & ab Ethnicis pro Deo cultum. *Plato* in Phædro, se audivisse ait circa *Naucratim* Ægypti priscorum quemdam indigetum Deorum, cui nomen *Theuth*, Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam, talorum & aleæ ludos, & literas invenisse, præclarumque inventum cum *Thamo* Ægypti Rege communicasse.

Phœnicum navigationes & Coloniæ Josuæ temporibus.

V. *Josue* ac Judicum temporibus, plurimæ Phœnicum seu Chananæorum coloniæ in Asiam,

Asiam, Africam, Europam, etiam in Americam, navigationis, qua primi excelluere, beneficio commigrarunt, seu terrore *Josue*, seu regionis ab Israelitis occupatæ angustia, seu mercaturæ studio. Unde tot Phœniciæ originis, linguæ, religionis antiquissima & certissima vestigia in quamplurimis Gentibus per omnes orbis plagas, de quibus prolixe & erudite *Bochartus* Libro *De Phœnicum Coloniis*. Inter Phœnicos exules celeberrimus fuit *Cadmus*, qui in Græciam, in Bœotiam, in Africam colonias duxit. *Apollodorus*, & alii Fabulatores, *Belum* patrem *Phœnicis*, ideoque *Phœnicem* ipsum, *Cadmum Phœnicis* filium, ex Ægypto oriundos esse scripserunt. Hinc *Eusebius*, in Chronico ait: *Phœnix & Cadmus, de Thebis Ægyptiorum in Syriam profecti, apud Tyrum & Sidonem regnaverunt*. Sed hanc fabulam refellunt *Beli*, *Phœnicis*, & *Cadmi* nomina, quæ Phœnicia sunt, non Ægyptia: & vetusti Phœnicum Annales a Sanchuniatone conscripti. In iis enim χνᾶ *Chna*, qui Phœnicis cognomine primus insignitus legitur, ex Phœnicia est oriundus. Atque illud ipsum nomen *Chna*, vel ex *Chanaan*, vel ex *Chananæo* derivatum & contractum esse perspicuum est. Phœnicum denique sacra & ritus sunt ab Ægyptiacis diversissima, ut observat *S. Athanasius* Oratione contra Gentes: *Phœnices quidem*, inquit, *Ægyptios Deos non agnoscunt, nec Ægyptii vicissim eadem adorant Idola cum Phœnicibus*. Fuit *Cadmus* Sidonii Regis coquus, teste *Euhemero Coo* apud *Athæneum* Lib. 14. & cum *Harmonia* tibicina fugit. Familiam quod attinet, *Cadmonæum* fuisse *Bochartus* conjicit, ex illis Cadmonæis, de quibus agit *Moses* Genes. 15. 10. qui cum Hevæis iidem erant. Neque obscura ratio, inquit, cur Hevęi *Cadmonim* id est Orientales dicti sunt, cum *Josue* 11. 13. & *Judic.* 3. 3. legamus eos occupasse Montem *Hermonem*, quæ pars erat Terræ Chanaan maxime Orientalis. Cadmonæus igitur idem qui Hermonæus. Atque hinc factum, ut *Cadmi* uxor vocata sit *Harmonia* vel *Hermione*, nempe a Monte *Hermone*, ex quo erant oriundi. Hinc etiam orta fabula quod in serpentes mutati sint. Erant enim Hevæi, & *Hevæus* Syris est serpens. *Cadmo* Græci debent inventionem æris, & primum armorum usum, teste *Hygino* Cap. 274. Hinc nata fabula, quod e serpentis dentibus a *Cadmo* disseminatis orti sint Milites magno numero, quibus in mutuam perniciem ruentibus, quinque superstites universam Bœotiam imperio suo subjecerunt.

Cadmus Phœnix, non Ægyptius.

VI. *Phœnices qui cum Cadmo advenerunt, cum alias multas doctrinas in Græciam introduxere, tum vero literas, quæ apud Græcos antea non fuerant*: (inquit *Herodotus* Lib. 5. Cap. 58.) Idem agnoscit *Philostratus* Lib. 2. De Vitis Sophistarum, & in Epistolis, literasque e Phœnicia in Græciam venisse ingenue fatetur. Idem asserit *Zenodotus* de *Zenone*, in Epigrammate apud *Laertium*.

Literæ a Cadmo, aliisque Phœnicibus exulibus in Græciam invictæ.

Si patria es Phœnix, quid tum? Fuit hæc quoque Cadmo
Patria, qui Græcis prima elementa dedit.

Inde Φοινικήια & Καδμήια γράμματα *Phœniciæ & Cadmeæ literæ* dictæ, ut ibidem additur. Idem tradit *Plinius* Lib. 5. Cap. 12. *Ipsa gens Phœnicum*, inquit, *in gloria magna literarum inventionis*. Hinc *Plutarchus Lib. De Aqua & Igne* ait, Mare advexisse ex *Phœnice literas adversus oblivionem remedium*. Et *Lucanus* Lib. 3.

Phœnices primi, famæ si credimus, ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.

Quintus Curtius Lib. 4. De Tyriis scribit: *Si famæ libet credere, hæc gens literas prima aut docuit, aut didicit.*

Tacitus Lib. 1. Annalium Cap. 14. *Primi*, inquit, *per figuras animalium Ægyptii sensus mentis effingebant; & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur: & literarum semet inventores perhibent. Inde Phœnicias, quia Mari præpollebant, intulisse Græciæ gloriamque adeptos; tanquam repererint quæ acceperant. Quippe fama est, Cadmum classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum Populis artis ejus Auctorem fuisse.*

Id confirmat *Clemens Alexandrinus* Lib. 1. Stromatum: *Cadmus autem erat Phœnix, Græcis literarum Inventor, ut ait Euphorus*. Huic concinunt *S. Athanasius Oratione contra Gentes*, *S. Isidorus Hispalensis* Lib. 1. *Originum*, Cap. 3. & *Suidas*.

An prima literarum inventio ad Phœnices, vel ad Hebræos referenda.

Literas tamen in ipsa Phœnice minime natas, sed a Syris vel Assyriis ad Phœnices pervenisse volunt *Diodorus Siculus* Lib. 5. & *Plinius* Lib. 7. Cap. 56. Syrorum autem nomi-

nomine Hebræos etiam significari docet *Eusebius* Lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* Cap. 5. cujus testimonium ad eruditionem præclarum subjicio, ex quo constabit Græcorum literas originem suam Græciæ non debere, sed ex Hebręis literis levi quadam vocum mutatione traductas fuisse. *Cadmum illum*, ait, *qui communes literas, adeoque prima Grammatices elementa Græcis informavit, genere Phœnicem fuisse constat, ut easdem literas Veteres nonnulli propterea Phœnicias appellarint. Nec desunt qui a Syris excogitatas illas fuisse velint. Syri autem illi, Hebræi etiam utique fuerint, qui finitimam Phœniciæ regionem, quæque Phœnicia quondam ipsa quoque tum Judæa, hodie vero a nostris Palæstina dicitur, incolebant. Et vero proxime sane ad Hebræorum nomina Græcarum literarum accedit appellatio. Cum enim suum cuique apud Hebræos elemento nomen singulari quadam & propria significatione attributum fuerit, quod apud Græcos locum profecto nullum habet, sequitur omnino ut minime Græcorum propria esse fateamur. Sunt autem elementa Hebræis omnia duo ac viginti. Primum dicitur* Alph, *disciplina Græce reddi possit. Secundum* Beth, *quasi domus. Tertium* Gimel, *hoc est plenitudo. Quartum* Delth, *quasi Librorum dicas. Quintum* He, *id est ipsa. Quæ omnia si conjunxeris, sententiam ejusmodi aliquam efficias: Disciplina Domus, plenitudo librorum ipsa. Jam sextum ab iis elementum* Vau *nuncupatur, hoc est, in ipsa. Septimum* Zai, *hoc est, vivit. Octavum* Heth, *quod significat, vivens. Ex quibus hic sensus colligitur. In ipsa vivit vivens. Nonum* Theth, *id est, bonum. Decimum* Joth, *quod redditur Principium. Quæ duo, bonum Principium efficiunt. Undecimum* Caph, *hoc est, Verumtamen. Duodecimum*, Labd, *hoc est, disce. Quod utrumque simul est: Verumtamen disce. Decimum-tertium* Mem, *quod significat, ex ipsis. Decimumquartum* Nun, *id est, æternum. Decimumquintum* Samch, *quod exponitur auxilium. Decimumsextum* Ain: *quod fontem vel oculum significat. Decimumseptimum* Phe, *Os. Decimumoctavum* Sade, *hoc est Justitia: Unde hanc sententiam elicias, Fons vel oculus, & os Justitiæ. Decimumnonum* Coph, *id est, appellatio. Vigesimum* Res, *quod est caput. Vigesimumprimum* Sen, *hoc est, dentes. Vigesimumsecundum, idemque postremum, vocatur ab illis* Thau, *quod signa interpretari queas: hoc sensu, Appellatio capitis, dentiumque signa. Hujusmodi ergo literarum apud Hebræos appellatio significationem habet, ex qua quidem integræ orationis existit ea sententia, quæ literarum istarum ac cognitioni, ac promissioni cuidam belle admodum apteque conveniat. Cui simile apud Græcos nihil usquam reperias, ut eas, quod paulo ante dicebam, fateri necesse sit Græcorum proprias non esse, sed palam ex barbara lingua levi quadam vocis mutatione traductas. Id quod ex Græca singulorum elementorum appellatione quivis intelligat. Quid enim Alph ab Alpha magnopere differt? Quid autem vel Betha a Beth, vel a Gamma Gimel, aut Delta a Delt, aut Epsilon ab He, aut a Zai Zeta, aut Theta a Theth, cæteraque deinceps? Maneat ergo voces illas non Græcorum, sed Hebræorum esse, apud quos sua cuique significatio tribuitur. Ibi vero natæ cum essent, tum ad alios deinde, tum ad ipsos quoque pervenere.*

Quod dixit *Eusebius*, Syrorum nomine Hebręos significari ab iis, qui literas a Syris excogitatas fuisse scripserunt, insigni *Themisthii Oratione* 5. testimonio confirmatur, qui sententiam asserentem, *Cor Regis in manu Dei custodiri*, ex Assyriorum literis laudat, id est, ex Hebręorum Scripturis *Proverbiorum* 21. An vero, quod ait *Eupolemus* apud *Eusebium* Libro 9. Præparationis Evangelicę, *Moses Judæis primum literas tradiderit, a quibus eas Phœnices, ut a Phœnicibus Græci acceperint*; non ita certum videtur quoad primam illius sententiæ partem. Nam ante *Mosem* Hebræos literas suas habuisse, probant Legis Tabulę Hebraica lingua scriptę, & iis literis quę ab Hebreis legi & intelligi possent, alioqui frustra futuræ. Tam brevi autem tempore & in motu pene continuo, literas Hebræis tradidisse *Mosem*, haud verisimile est. Phœnices igitur ab Hebræis literas per *Abrahamum* accepisse, potius quam per *Mosem*, facile crediderim: maxime cum Josue 15. *Dabir* celebretur, *Quæ prius vocabatur Cariath-Sepher, id est, Civitas Literarum*; quasi generale quoddam Phœnicum gymnasium. Tingitanarum prætérea columnarum in Africa Inscriptio a Phœnicibus, qui colonias illuc duxerunt, demonstrat Phœnices literas ab Hebręis per *Mosem* aut *Josue* non accepisse. Denique *Mosem eruditum omni sapientia Ægyptiorum*, S. Stephanus *Actuum* 7. prędicat. *Neque quispiam dicere audebit, mirabilium disciplinarum eos peritissimos fuisse, antequam literas*

Moses literas Hebræis primus tradidisse non videtur.

teras nossent. Non itaque credendum est Hebræam tantum linguam per illum qui vocabatur Heber, unde Hebræorum vocabulum est, fuisse servatam, atque inde pervenisse ad Abraham: Hebræas autem literas a Lege cœpisse, quæ data est per Mosen, sed potius per illam successionem Patrum, memoratam linguam cum suis literis custoditam. Verba sunt *S. Augustini Lib.* 18. *De Civitate Dei*, Cap. 39.

Ut ut est, literas e Phœnicia in Græciam allatas, res ipsa docet. Id probat literarum affinitas; Græcæ enim literæ, maxime antiquiores illæ, quarum exempla in Eusebianis profert *Scaliger*, vetustis Phœnicum literis, quibus hodie utuntur Samaritani, in plerisque simillime sunt. Secundo, nomina pleraque barbaræ originis illas esse probant, & Græci fatentur apud *Varronem*. Cum enim *Crates* Philosophus Quæstionem Grammaticam in Græcia agitaret, cur non diceretur ἄλφα ἄλφατος ut γράμμα γράμματος: responderunt alii Græci; *Hæc non sunt vocabula nostra, sed barbara*, id est Phœnicia. Et *Plutarchus* in *Symposiacis*, Lib. 9. Quæst. 2. refert *Cadmum*, quia bos ei primus occurrit, dum Urbis ædificationem in Bœotia meditaretur, in literarum ordine *Alpha omnibus præposuisse, quia Phœnices bovem sic vocant*. Tertio, id probatur ex eo quod Græci in literis Phœnicum ordinem servant, ut ex Samaritani seu Phœnicii, Hebraici, & Græci Alphabeti collatione probat *Bochartus*, cujus eæ sunt rationes, *Lib.* 1. *Chanaan, seu De Phœnicum Coloniis*, Cap. 20. ubi multa habet plena reconditæ eruditionis. Vide & *Scaligerum*, ex quo ille plura mutuatus est, in Animadversionibus Eusebianis, ad illum Eusebiani Chronici locum Lib. 2. Num. MDCVII. p. 109. & seq. *Athenienses* 24. *literis uti cœperunt*: ubi quatuor demonstrat; primo, Jonicarum veterum literarum exemplum & formam; deinde, earum originem ex Phœnicicis characteribus. Tertio, diversitatem figurarum, quibus Græci veteres in designandis literis usi sunt: Quarto, quot & quas Græci a Phœnicibus acceperint, quas reliquerint, quas ad numerum Phœniciarum adjecerint, & quas prius usurparint antequam illas adjicerent.

Literas e Phœnicia in Græciam allatas multa probant.

Josephus Lib. 1. contra *Apionem*, literarum usum apud Græcos *Cadmo* multo recentiorem asserit. *Antiquissimum*, inquit, *earum usum habuisse creduntur a Phœnicibus, & a Cadmo se didicisse gloriantur. Sed neque illo tempore poterit aliquis demonstrare servatam inscriptionem, neque in Templis, neque in publicis Anathematibus: Quando etiam de Trojanis rebus, ubi tot annis militatum est, postea multa quæstio atque contentio facta est, utrum literis usi sint: & magis veritas obtinuit, quod usus modernarum literarum illis fuisset incognitus. Constat autem quod apud Græcos nulla invenitur conscriptio Poemate Homeri vetustior: & hunc etiam post bella Trojana fuisse manifestum est. Et ajunt, neque hunc literis suum Poema reliquisse, sed cantantium memoria reservatum, postea fuisse compositum: & propterea multam in eo reperiri dissonantiam.*

Josephus censet literarum usum apud Græcos Cadmo recentiorem fuisse refellitur.

Verum falli *Josephum* demonstrat *Bochartus* loco supra laudato; tum quod in Græcia Inscriptiones erant, non *Homero* solum, sed Trojano Bello antiquiores; tum quia multi Scriptores fuerunt ante *Homerum*. Primum probat ex illa *Amphitryonis* Inscriptione, quam Thebis in *Ismenii Apollinis* Templo literis Cadmæis in Tripode incisam se legisse scribit *Herodotus* Lib. 5. Cap. 59.

Obtulit Amphytrion me gentis Teleboarum.

Hæc fuere circa ætatem *Laii*, qui fuit filius *Labdaci*, nepos *Polydori*, pronepos *Cadmi*. Item ex altera in alio Tripode exarata, quæ sic habet:

Scæus in assueto pugilum certamine victor,
Me tibi sacravit speciosum munus Apollo.

Scæus autem hic *Hippocoontis* filius fuerit: Siquidem hic est qui Tripodem dicavit, & non alius idem *Hippocoontis* filii nomen habens circa ætatem *Oedipodis*, *Lajo* geniti. Ejusdem generis est altera Inscriptio, quæ in tertio Tripode legebatur:

Laodamas ipsum Tripodem sua in Urbe Monarchus,
Hoc insigne decus tibi Magne dicavit Apollo.

Sub hoc *Laodamante Eteoclis* filio, qui Monarchus fuit, id est, solus Principatu est potitus, ejecti sunt Cadmæi ab Argivis, & se ad Encheleas contulerunt, ut observat *Herodotus* Cap. 61. His adde illud *Plinii* Lib. 13. Cap. 13. *Mutianus ter Consul prodidit nuper se legisse, cum præsideret Lyciæ, Sarpedonis Troja scriptam in quodam Templo Epistolæ chartam*. Denique circa Belli Trojani initia, cum *Achilles Pedasum*,

olim *Monejam* Urbem munitiſſimam obſediſſet, & re infecta mox diſceſſurus eſſet, Virgo quędam *Achillis* amore capta eum confirmaſſe legitur his fere verbis pomo inſcriptis: *Ne propera Achilles, antequam Monejam ceperis; aqua enim deeſt, miſere ſitiunt*. Ita refert *Euſtathius* in Lib. 6. *Iliados Homeri*. Itaque Scriptura in uſu erat apud Græcos ante *Homerum*.

Quod Scriptores Grçcos ſpectat, quamvis inter eos, quorum Opera ſuperſunt, nullus ſit *Homero* antiquior; multi tamen ante ipſum extiterunt, ſcilicet *Orpheus*, *Muſæus*, *Amphion*, *Oroebantiuntus Trœzenius*, & Lyrici Carminis primus Auctor *Thaletes*; & *Meleſander* de Lapitharum & Centaurorum pugna, & *Thamyris* vel *Tamyras* Thrax Poeta, qui χοσμογονίαν ſcripſit verſuum quinque millibus, & Trojani Belli Scriptores *Syagrus*, *Siſyphus Cous*, *Dictys Cretenſis*, & *Corinus Ilienſis*, qui ſcripſit Iliadem Trojano Bello adhuc durante. Horum Scriptorum meminerunt *Tatianus Oratione contra Gentes*, *Clemens Alexandrinus Lib. 6. Stromat. Euſebius* Libro 10. *Præparat. Evang. Euſtathius Præfat. in Ilyadem*, *Suidas*, &c.

Græci literas ante Cadmi tempora non habuerunt.

In contrariam *Joſepho* Sententiam *Tzetzes* abiit, Græcos ſcilicet habuiſſe literas ante *Cadmum*. Quam duobus probare nititur argumentis. Primum petitur ab Oraculo quod *Cadmo* redditum eſt. Alterum ex Tabulis, quas *Bellerophon* antiquior *Cadmo* ſcriptas de ſua cæde attulit. Verum nulla horum argumentorum vis eſt, cum ex figmentis Poeticis petantur. Præterea Grçci, ut & aliç Gentes, Vates ſuos ante literarum uſum habere potuerunt. Denique falſum eſt *Bellerophontem* fuiſſe *Cadmo* antiquiorem. Imo *Bellerophontis* avus *Siſyphus* & *Cadmus* eodem tempore florebant. *Siſyphus* enim Corinthum condidit triennio ſolum, antequam *Cadmus* conderet Thebas. Et Rex Argorum *Proetus*, qui hoſpiti ſuo *Bellerophonti* dedit *funeſtas literas* in Lyciam ferendas ad *Jobaten*, regnare cœpit Argis annis quadraginta quinque poſt Thebas a *Cadmo* conditas, ut colligitur ex Euſebii Chronico. Hæc de Grçcarum & Phœniciarum literarum origine obiter dicta ſunt, occaſione Coloniarum a *Cadmo* in Grçciam ductarum.

Phœnicum Coloniæ in Africa.

VII. Celebres etiam fuerunt Phœnicum in Africa Colonię, quarum illuſtria diu ſervata ſunt monumenta. Pœnos Grçce dici Phœnices, & in vicinia Carthaginis Libyphœnices eſſe mixtum Afris Punicum genus, notum eſt. Hinc Carthaginenſes primitias quotannis Tyrum delecta navi *Diis patriis* mittebant, ut teſtantur *Diodorus Siculus* Lib. 20. & *Polybius in Excerptis Legationum*. Quin & Chananęorum nomen uſque ad *S. Auguſtini* tempora, id eſt, annis fere mille nongentis poſt primam Phœnicum in Lybiam migrationem, ibi conſervatum eſt. Si quis enim e vulgo ruſticorum circa Hipponem aut Carthaginem interrogaretur quis eſſet, aut cujus eſſet, reſpondebat ſe eſſe *Chanani*, id eſt Chananæum, teſte *S. Auguſtino* in Expoſitione inchoata Epiſtolæ ad Romanos: *Interrogati*, inquit, *Ruſtici noſtri qui ſint*, *punice reſpondentes*, *Chanani*, *corrupta ſcilicet voce*, *ſicut in talibus ſolet*; *quid aliud reſpondent quam Chananæi?* Centum Urbes in Africa condidiſſe *Cadmum*, aſſerit *Nonnus* Lib. 13. *Dionyſiacorum*. Harum una Carthago fuit, non a *Didone* condita, ſed inſtaurata dumtaxat, auctaque Arce, quam *Byrſam* vocarunt, ut ſuo loco confirmabimus. *Procopii Cæſarienſis* ætate, qui ſub *Juſtiniano* Imperatore ſcripſit circa annum Chriſti quingenteſimum quadrageſimum,

Tingitanæ Columnæ a Phœnicibus tempore Joſue profugis inſcriptæ.

in Africa Urbe Tingitana ſtabant adhuc Columnæ duæ ab iis Chananæis erectę, qui a facie *Joſue* fugerant, ut teſtabatur Inſcriptio. Sed juvat integrum *Procopii* locum repræſentare ex Lib. 2. *De Bello Vandalico* Cap. 10. *Cum Hebræi ex Ægypto egreſſi, non longe a Palæſtinæ finibus abeſſent, Dux viæ Moſes, vir ſapiens, e vita migravit. Ducatum ſuſcepit Jeſus Nave filius: qui gente hac in Palæſtinam inducta, regionem obtinuit, virtutem in bello promens humana majorem, ac debellatis indigenis omnibus, Urbium facile potitus eſt, obiitque plane invictus. Tunc temporis maritima omnis regio, a Sidone ad Ægypti fines, Phœnice dicebatur, nec niſi unum ibi quondam fuiſſe Regem, confeſſione omnium conſtat, qui de Phœnicum Antiquitatibus ſcripſere. Illic gentes numero abundantes degebant, Gerſeſæi, Jebuſæi, aliæque aliis diſcretæ nominibus in Hebræorum Hiſtoria. At ubi Ducem advenam vinci non poſſe intellexerunt, relicta patria in Ægyptum conterminam commigrarunt. Hic loco non invento, qui ſedes ipſis ſatis laxas præberet, quod jam ab ævo longinquo frequens Populis Ægyptus eſſet, in Africam conceſſerunt; quam totam uſque ad Columnas Herculeas obtinuerunt, multiſque Ur-*

bibus

bibus conditis frequentarunt. Phœnicum lingua etiamnum utuntur incolæ. Castellum quoque struxerunt in Urbe Numidia, ubi est Urbs jam dicta Tigisis. Ibi ad fontem uberrimum Columnæ e lapide candido visuntur duæ, quæ incisam Phœnicum literis & verbis sententiam hanc servant: NOS II SUMUS, QUI FUGIMUS A FACIE JESU LATRONIS, FILII NAVE.

VIII. *Cadmum Agenoris* Phœnicum Regis filium fuisse scribunt *Apollodorus* Lib. 2. & *Diodorus Siculus* Libro 4. Quem tamen Sidonii Regis coquum alii dixere, ut supra observatum est. *Cadmi* soror *Europa*, quam a *Jove* Tauri forma induto raptam, & in Cretam Insulam transvectam Fabulatores commenti sunt; & cum ea commixtum, tres filios, *Minoem*, *Rhadamantum*, & *Sarpedonem* genuisse. Deinde *Asterium* Insulæ Regem *Europam* uxorem duxisse; & cum liberis careret, adoptatos Jovis filios Regni successores reliquisse. Ita *Diodorus* Lib. 4. *Eusebius* ipsum *Asterium* tres illos ex *Europa* filios genuisse scripsit. *Jovem Asterium* appellat *Tzetzes Chiliade* 1. *Historiæ* 19. & propterea Jovem dictum esse vult, quod olim Reges omnes Joves vocarentur. *Xanthum* nominat *Sanctus Augustinus* Lib. 18. *De Civitate Dei*, Cap. 12. *Per eos annos*, inquit, *a Rege Xantho Cretensium, cujus apud alios aliud nomen invenimus, rapta perhibetur Europa, & inde geniti Rhadamantus, Sarpedon, & Minos, quos magis ex eadem Muliere filios esse Jovis vulgatum est; sed talium Deorum cultores illud quod de Rege Cretensium diximus, historicæ veritati; hoc autem quod de Jove Poetæ cantant, theatra concrepant, populi celebrant, vanitati deputant fabularum, ut essent unde ludi fierent placandis Numinibus etiam falsis eorum criminibus.* At *Sarpedonem* non *Europa*, sed *Laodamia Bellerophontis* filia natum asserunt *Homerus Iliade* 5. & *Apollodorus* Lib. 3. Ex Sarepta Phœniciæ Urbe raptam *Europam*, & in Navi Tauri insigne vel nomen habente avectam a Curetibus, ut uxor esset *Asterio* Cretensi Regulo, docet *Lycophron*. Hinc orta fabula de *Europæ* raptu a *Jove* in Taurum converso; ut confirmat etiam *S. Isidorus* Lib. 8. Originum. *Cadmum* a patre missum ad *Europam* investigandam, cum mandatis ut vel puellam reduceret, vel nunquam in Phœniciam rediret, Græci scripserunt, *Diodorus* Lib. 4. *Herodotus* Lib. 4. Cap. 146. & alii. *Fabula de Europa Cadmi sorore.*

IX. Sacra falsorum Numinum a Græcis eo intervallo temporis instituta, quod ab Exitu Israelitarum ex Ægypto ad obitum *Josue* intercessit, *Sanctus Augustinus* recenset Lib. 18. *De Civitate Dei*, Cap. 12. His temporibus *Lupercalia* Deo Pani instituta, *quæ memoriam diluvii, & ab eo liberationis hominum, vitæque tunc ærumnosæ modo ad alta, modo ad plana migrantium, solemni celebritate revocarunt. Nam & Lupercorum* Sacerdotum *per sacram viam ascensum atque descensum sic interpretantur, ut ab eis significari dicant homines, qui propter aquæ inundationem summa Montium petiverunt, & rursus eadem residente ad ima redierunt.* Ad eadem tempora *Dionysium* refert, qui etiam *Liber Pater* dictus est, & *Bacchus*, ac vitium Deus habitus, quem vitem in Attica Terra hospiti suo ostendisse ferunt, seu ut Athenienses memorant apud *Achillem Tatium* Lib. 2. *Bacchum* a Pastore quodam Tyrio laute acceptum, illi propinasse vinum, quo hausto Pastorem rogasse: *Unde tam dulcem sanguinem reperisti?* Eique respondisse Bacchum: *Hic est uvarum sanguis* (Phrasi mere Phœnicia, qua utuntur Jacob *Genesis* 49. 2. & Moses *Deuteronomii* 32.) & simul cum responso Pastorem edocuisse vitis & vini usum. *Bacchi* cultum in Græciam invexit *Cadmus*, quem propterea Greci fabulatores fecere *Semeles*, & *Bacchi* patrem. Sed antiquiorem *Cadmo* esse *Bacchum* Greci ipsi alias docent. Apud *Phœnicem Colophonium*, referente Atheneo Libro 12. in Epitaphio Nini, qui *Cadmum* antecessit annis minimum sexcentis, Baccharum fit mentio. Et in Bacchis *Euripidis* ipse *Cadmus* id aperte significat, cum cultum illum Græcis ex antiquitate commendat, & ex Patrum Traditione. Ad idem ævum *Sanctus Augustinus* refert Ludos *Apollini* Delphico institutos, ut placaretur ira ejus, qua putabant afflictas esse sterilitate Græciæ regiones, quia non defenderant Templum ejus, quod Rex *Danaus* cum Græcis bella gerens incendit. Ad eamdem Epocham pertinet *Ericthonius* Rex Atheniensium, cujus novissimis annis obiit *Josue*. *Vulcanum* & *Minervam* parentes habuisse ferunt *Ericthonium*. Sed quoniam *Minervam* Virginem volunt, in amborum contentione *Vulcanum* commotum effudisse ajunt semen in terram, atque inde homini nato ob eam causam tale inditum nomen. Greca enim lingua ἔρις *contentio*, &

Falsorum Numinum sacra Moysis & Josue temporibus instituta.

Lupercalia.

Bacchus.

Ludi Apollini Delphico dicati.

Ericthonius Rex Atheniensium.

& χθὼν terra eſt ; ex quibus duobus compoſitum vocabulum eſt *Ericthonius*. Verum, ut obſervat *Sanctus Auguſtinus* , refellunt , & a ſuis Diis repellunt iſta doctiores, qui hanc opinionem fabuloſam hinc exortam ferunt, quia in Templo *Vulcani* & *Minervæ*, quod ambo unum habebant Athenis , expoſitus , inventus eſt puer dracone involutus , qui eum ſignificavit magnum futurum ; & propter commune Templum, cum eſſent parentes ejus ignoti, *Vulcani* & *Minervæ* dictum eſſe filium . Nominis tamen ejus originem fabula illa potius, quam iſta deſignat hiſtoria . *Sed quid ad nos ?* (inquit Sanctus Auguſtinus.) *Hoc in veracibus libris homines inſtruat religioſos ; illud in fallacibus ludis homines delectet impuros : quos tamen illi religioſi tanquam Deos colunt ; & cum de illis hæc negant , ab omni eos crimine purgare non poſſunt , quoniam ludos eis poſcentibus exhibent , ubi turpiter aguntur, quæ velut ſapienter negantur, & his falſis ac turpibus Dii placantur ; ubi etſi fabula cantat crimen Numinum falſum, delectari tamen falſo crimine, crimen eſt verum*.

Idæ Montis Incendium. X. Ad Joſue ætatem *Idæ* montis incendium refertur , quod annis ſeptuaginta tribus poſt *Deucalionis* Diluvium contigiſſe, ex *Thraſyllo* Chronographo *Clemens Alexandrinus* obſervat *Libro* 1. *Stromatum*. Hujus incendii occaſione Sapientes quidam , qui circa illum Phrygię Montem incolebant, artem excoquendi & elaborandi ferri inveniſſe dicuntur, quia metalla ferri, quę in Montis viſceribus latebant, vi ignis jam liquefacta eruperunt. Viros illos, quod quinque eſſent præcipui, *Dactylos Idæos* a numero ſcilicet digitorum, Græci appellavere. *Dactyli Idæi.* De his *Diodorus* Libro 17. *Strabo* Libro 10. *Pauſanias* Libro 5. Ex Dactylis illis Idæis unus fuit *Hercules* ille Ludorum Olympicorum inſtitutor. Jovis Cretenſis Sacerdotibus tributum poſtea Dactylorum Idæorum nomen , conſtat ex *Porphyrio* in Vita *Pythagoræ*. Cum defunctus eſt *Joſue*, regnabat apud Aſſyros decimus octavus *Amyntas*, apud Argivos decimus *Danaus*, apud Athenienſes quartus *Ericthonius*.

Rex Aſſyriacæ. XI. Judicum Hebræorum temporibus, regnaverunt apud Aſsyrios *Balatores* annis 30. *Lamprides* annis 30. *Soſares* annis 20. *Lampares* annis 30. *Panyas* annis 44. *Mithræus* annis 27. *Soſarmus* annis 42. *Teutamus* annis 32. *Teuteus* annis 45. *Thynæus* annis 30. *Eupales* annis 38. *Laoſthenes* annis 45. ſecundum calculos Euſebianos . Athenienſibus *Reges Athenienſium.* regnarunt *Pandion* annos 40. *Erechteus Pandionis* filius annos 40. *Cecrops Erechtei* frater annis 40. *Pandion Erechtei* filius annis 25. *Ægeus Pandionis* filius . *Theſeus* annis 30. ante Trojanum Excidium annis 47. ut ait vetus Chronologus apud *Clementem Alexandrinum* Libro 1. Stromatum . *Demophoon Theſei* filius. *Oxynthes* annis 12. *Aphidas* anno 1. *Timoethes* annis 8. *Melanthus Andropompi* filius, genere Pylius, qui *Thimoetem* per fraudem interfecit. *Erectheo* Athenis regnante Myſteria *Cereris* inſtituta ſunt ab *Eumolpho*, ut teſtatur *Euſebius* ; ſive ab ipſo *Erectheo*, qui ea ex Ægypto cum magna frumenti copia invexit, quo tempore Athenienſes annonæ difficultatem patiebantur. Ægyptius erat *Erectheus*, ut docet *Diodorus Siculus* Lib. 1. *Myſteria Cereris.* Alios Eleuſiniorum Myſteriorum Auctores celebrat *Homerus* Hymno in *Cererem* ſcilicet *Triptolemum* , *Dioclem* , *Eumolphum* & *Celeum* Regem ; *Dyſaulem* addit *Pauſanias* Libro 2. *Eubuleum* Clemens Alexandrinus in Protreptico . Illa *Muſæo* tribuit *Tertullianus* Apologetici 21. *Orphæus Pieriæ* (inquit) *Muſæus Athenis* , *Melampus Argis* , *Trophonius Bœotiæ initiationibus homines obligaverunt*. De his *Euſebius* Lib. 3. *Præparationis Evangelicæ*, Capit. 7. & *Sanctus Auguſtinus* Lib. 7. *De Civitate Dei*, Cap. 20. *Reges Argivorum.* Per eamdem Epocham Argivis regnarunt *Lyncæus* annis 40. *Abas* annis 23. *Proetus Abantis* filius annis 17. *Acriſius Proeti* frater annis 31. *Perſeus Acriſium* avum imprudens occidit. Ideo Mycenas ſe contulit, eodemque tranſtulit Imperium, quod per *Sthenelum Perſei* filium ad *Agamemnonem* uſque propagatum eſt : *Talao* interim Argis regnante. De hac mutatione legendus *Apollodorus* Lib. 2. & *Pauſanias* Libro etiam 2. *Aodi* Judicis Iſraelitarum temporibus , *Ephira*, quæ & *Corinthus* , a *Siſypho* frequentari cœpta , de quo plura Fabulatores .

Minos Cretæ Rex. XII. Eadem tempeſtate *Minos* in Creta regnavit, quem indigenam fuiſſe indicat *Homerus* Iliade 13. advenam aſſerit *Diodorus Siculus* Libro 4. *Jovis ex Europa Cadmi* ſorore filium finxere Mythologi, quod Reges *Jovis* filios Antiquitas dixerit . *Ex Jove autem ſunt Reges* , (inquit *Heſiodus* in *Theogonia* .) Primus Leges inveniſſe perhibetur *Minos* , eaſque Cretenſibus propoſuiſſe, non a ſe excogitatas, ſed a *Jove* ipſo traditas, cum nono quolibet anno in Antrum *Jovi* ſacrum ſecederet, illicque cum ipſo colloque-

re-

retur, eoque tamquam Præceptore uteretur; ut tradunt *Homerus Odyssæa*, *T. Plato in Minoe*, *Ephorus* apud *Strabonem* Libro 2. *Clemens Alexandrinus*, cujus ea sunt verba Lib. 2. Stromatum: *Apud Græcos decantatur Minos nono quoque anno Rex cum Jove colloquens: cum inaudissent ipsi quemadmodum aliquando cum Mose collocutus sit Deus, ut si quis amicum suum affaretur*. Apud Inferos jus dixisse *Minoen*, & *Rhadamanthum* ejus fratrem, Mythologi finxerunt, propter legum severitatem, & acerbitatem suppliciorum, quibus earum violatores castigabat. Instructa classe, Maris Græci imperio longe lateque potitus est, teste *Thucydide* Lib. 1. Insulas Cyclades sub ditione tenuit, & in plerasque primus Colonias deduxit. Labyrinthum in Creta jussu *Minois* extructum ajunt a *Dedalo*, cujus exemplar ex Ægyptio Labyrintho, quem describit *Herodotus* Lib. 2. Cap. 148. illum sumpsisse volunt *Diodorus Siculus* Libro 1. & *Plinius* Lib. 36. Cap. 13. Cæterum falsum est Labyrinthum ullum in Creta fuisse ædificatum; sed fabulæ occasionem dederunt ingentes & tortuosę secturæ, quæ ad radices Idæ Montis actæ sunt, cum ad Cnosson, aliasque Urbes condendas lapides exciderentur. Visuntur etiamnum eæ lapidicinæ, ut testatur *Bellonius*, qui eas perlustravit, Libro 1. *Observationum* Cap. 6. *Minoen* autem Cnosson ædificasse tradit *Strabo* Lib. 10. ideo Labyrinthus ejus jussu conditus dicitur. Hæc ex vetere Etymologo Græco, & ex *Cedreno* in Synopsi Historiæ p. 122. confirmantur, qui hunc Labyrinthum Antrum fuisse scribunt; & ex *Eustathio* Scholiaste *Homeri* in *Odissæa* λ, asserente, nihil aliud fuisse quam subterraneam speluncam contortuplicatam & sinuosam. Quin & *Philochorus*, teste *Plutarcho* in *Theseo*, scripsit, Negare Cretenses quæ de Labyrintho narrantur; nec aliud fuisse quam publicam custodiam. Huic suffragantur *Tzetzes Chiliade* 11. Cap. 379. & *Nicetas* Lib. 1. *De Imperio Andronici*. Atticam bello vastavit *Minos*, Athenasque expugnavit, & gravissimo tributo oppressit, unde factum est ut Tragici Athenienses ipsius famam proscinderent, ipsumque tyrannum, violentum, difficilem, imperitum, & injustum fuisse calumniarentur, ut censent *Plato* in *Minoe*, & *Plutarchus* in *Theseo*. Duos *Minoas* quidam distinxerunt; Avum, *Jovis* vel *Asterii* filium, *Lycasti* patrem; & Nepotem, *Lycasti* filium. Unum dumtaxat agnovit *Apollodorus*. Quo tempore Israelitas regebat *Aodus* Judex, in Dardania *Tros* regnabat, a quo *Troes* nuncupati; (ex *Eusebio* in Chronico.) *Tantalus* Phrygibus imperabat, de quo plura Historia fabulosa.

Perseus. Tros. Ludi Isthmii. Gorgonum & Amazonum bella.

XIII. Ad eadem tempora pertinet *Persei* in Africam Expeditio, & Isthmiorum Ludorum institutio in honorem *Melicertæ*, de quibus *Pausanias* in *Corinthiacis*. Eadem ætate consignantur *Gorgonum*, & *Amazonum* bella. De bellatricibus illis feminis prolixe agit *Diodorus Siculus* Lib. 3. Bibliothecæ Historicę. De illis plura Fabulatores. Multos hac persuasione deceptos *Diodorus* observat, nullas quondam fuisse alias Amazonas, quam *Thermodontis* ad pontum accolæ, sed rem aliter se habere: Africanas enim & tempore & rerum gestarum magnitudine alias longe antecessisse. Inter *Gorgones* celeberrima fuit *Medusa*, *Phorci* filia, quę patre mortuo, acceptum ab eo Regnum eorum Populorum, qui Tritonidem paludem accolunt, moderata est: quę in venationes & pugnas exire solita cum Afrorum, quibus imperabat, manu, cum *Persei* copiis, quas ille lectissimas ex *Peloponeso* adduxerat, acie occurrisset, noctu per insidias oppressa est. Mortuæ pulchritudinem demiratus *Perseus*, præcisum caput, ut spectaculo esset, in Græciam reportavit. Ita *Pausanias* Lib. 2. Quæ historia multis de Gorgone *Medusa* Poetarum figmentis fundamentum dedit.

Inter Amazones celeberrima fuit *Myrina* ipsarum Imperatrix, quæ Atlantidas debellavit, *Cercene* ipsarum Metropoli expugnata, Gorgonas domuit; maximaque Africæ parte lustrata, bello Arabibus illato, multisque interemptis, subacta Syria, Cilicibus in deditionem redactis, perdomitis ad Taurum Nationibus, per Phrygiam ad Magnum usque Mare descendit, regionem maritimam ad Caicum usque amnem Imperio subjecit, plurimas Urbes condidit, unamque inter cæteras nomine suo appellatam; Insulas etiam nonnullas occupavit, *Lesbum* imprimis, in qua germanæ suæ commilitantis nomine *Mytilenem* condidit, & *Samothracem*, in qua Mysteria *Cybeles* Matris Deum instituit. De Amazonum Gentis moribus hæc habet *Diodorus Siculus*, ibidem: *In occiduis Libyæ oris, ad habitabiles terræ fines, Natio quæ tam muliebris dominii patiens quondam habitavit. Hujus ita morem describunt. Feminæ res bellicas administrant, & statuto*

tempore Militiam, salva tamen virginitate, obeunt. Peractis autem Militiæ annis, ad viros quidem sobolis causa se applicant: sed Magistratus, & publica munera omnino sibi vindicant. Viri autem (perinde ut apud nos Matronæ) rei familiaris curam gerunt, ministeria sua uxorum negotiis submittentes: nec ullam in partem vel Militiæ, vel Imperii, vel cujuscumque Auctoritatis publicæ, qua contra muliebre jugum animos sumerent, admittuntur. Quamprimum soboles in lucem edita est, viris traditur, ut lacte, aliisque decoctis, quæ ætati illi conveniunt, nutriatur. Si semellam partus exhibuit, mammas illi adurunt, ne matura ætate protuberent. Non enim leve Militiæ impedimentum esse extantes mammillas arbitrantur. Et ab harum privatione Amazonibus Græci nomen indidere. Fabulosam esse Amazonum Historiam judicat *Strabo* Lib. 11. Geographiæ. *Peculiare aliquid*, inquit, *narrationis de Amazonibus accidit. Reliquæ enim fabulas a vera Historia separatas habent: Etenim antiqua, falsa, & portentosa, fabulæ vocantur: Historia veritatem requirit, sive prisca ea, sive nova sit: monstruosa aut nulla admittit, aut raro. De Amazonibus vero eadem & nunc, & antiquitus traduntur, prodigiosa quidem, & a fide procul remota. Quis enim crediderit mulierum exercitum, aut civitatem, aut gentem constare absque viris posse? Ac non constare modo, sed expeditiones etiam fecisse in aliorum ditionem, ac non vicinam modo subegisse, & usque ad eam, quæ nunc est Jonia, progressum; sed & trans Mare ad Atticam usque copias emisisse? Perinde enim hoc est ac si quis dicerent, viros ea tempestate mulieres, mulieres viros fuisse.*

Quo tempore Troja condita. XIV. Quo tempore Israelitæ dura servitute a *Jabino* Chananæorum Rege premebantur, *Ilium* conditum est, Urbs Troadis nobilissima, alias *Troja* nuncupata, *Ilium* autem ex *Ili* conditoris nomine. Fuit is *Trois* filius, *Dardani* pronepos, teste *Strabone* Lib. 13. Hanc Urbem conditam annis triginta quatuor post *Persei* Expeditionem, asserit vetus Chronologus apud *Clementem Alexandr. Lib. 1. Stromatum*. De hujus situ legendus *Homerus* Iliade 20.

Amphictyonicum Concilium. XV. *Deboræ* temporibus Argivis imperabat *Acrisius*, qui *Amphictyonicum Concilium* Delphis instituit, quod & publicis rebus consultaret, & communem Templi procurationem sustineret. Convenerunt primo duodecim Urbes, postmodum plures se adjunxerunt. Concilium vocabant *Hylæam*. Et vernum erat, & Autumnale: & *Cereri* sacrificabant *Pytagoræ*. Ita *Strabo* Lib. 9.

Argonautica Expeditionis & Velleris aurei fabula. XVI. Argonautarum Expeditio ad tempus *Gedeonis* referenda est. Annis sexaginta quatuor post Ilium conditum a vetusto Chronologo apud *Clementem Alexandrinum* consignatur, ante Trojanum Excidium annis septuaginta novem, ut habet *Eusebius* Edition. Scaligerianæ. Hoc si verum est, tum aut falsum fuerit in ea Expeditione *Castorem* & *Pollucem* fuisse, aut hos ipsos *Helenæ* fuisse fratres: Alioqui Trojani belli tempore anus hæc decrepita fuisset. Suscepta est hæc Expeditio ad aureum Vellus auferendum. Aries aureum vellus habens *Phrixum Athamantis* filium ante annos centum per Hellespontum in Colchidem avexerat, ut ajunt Fabulatores. Inde orta fabula, vel quod navi, cujus insigne erat Aries, Colchidem *Phrixus* devectus sit, ut *Diodorus Siculus* Lib. 4. & Interpres *Apollonii Rhodi* ad Lib. 1. censent, vel quod *Crios* (Quod nomen Græcis arietem significat) *Phrixi* Pedagogus, adolescentem ab *Inonis* novercæ insidiis ereptum in Colchidem deduxisset, ut tradit *Dionysius* vetustus Argonauticorum Scriptor. Aureum vero Vellus varie interpretantur Auctores. Quidam ingentem auri vim una cum *Phrixo* in Colchidem avectam putant. Alii Vellus Aureum seu pellem inauratam arietis, Artem Chymicam fuisse volunt membranis inscriptam. Hujus opinionis Auctor *Charax Pergamenus* (qui post Augusti Cæsaris ævum vixit) laudatur ab *Eustathio* Commentar. in *Dionysii* Περιηγήσει eidemque adstipulatur *Suidas* in Δέρας. Alii per aurei velleris oves, intelligi putant summos redditus ex re pecuaria prodeuntes. Sic Argis *Atreus* habuisse dicitur ἄγνα χρυσῆν *Agnam Auream*, quam sibi *Thyestem*, subduxisse queritur. Sic in Colchide *Æta*, ad cujus Arietis Vellus auferendum profecti dicuntur Argonautæ: Ut in Libya ad Hesperidas, unde aurea mala, id est, capras & oves, quas *Hercules* ex Africa in Græciam abduxit. Ea enim Græci sua voce appellarunt μῆλα. Hæc interpretatio, *Varronis* est Libro 2. *De Re Rustica*, Cap. 1. Alii fluvios Colchorum auriferos esse asserunt, & aureas arenas velleribus excipi & colligi; indeque opes Ætæ immensas fuisse. Hinc natam de Vellere Aureo fabulam. Ita Strabo

bo Lib. 11. & *Appianus in Mithridaticis*. Dux Argonauticæ Expeditionis *Jason* fuit; Socii quinquaginta tres, quos inter celeberrimus *Hercules* fuit. Argonautę dicti sunt ab *Argo* Navi, cui nomen id inditum vel ab *Argo* fabro, vel a celeritate insigni. Tunc primum longa navi Græcos usos esse *Plinius*, aliique Veteres testantur. Hujus Expeditionis fabulosam historiam habes apud *Apollonium Rhodium*, & *Diodorum Siculum* Lib. 4. Eamdem Carmine celebrarunt Poetæ, & inter alios omnium uberrime *Valerius Flaccus in Argonauticis*.

XVII. *Gedeonis* quoque temporibus floruit *Orpheus* ex Thracia oriundus, quem inter Argonautas numerant, & *Theodoretus* Therapeut. *Sermon.* 2. generatione una bello Trojano antiquiorem facit. Plura de ipso Fabulatores. Feras cantu mansuefacere dictus est, quod sylvestres homines victu fœdo & cædibus deterruerit, ut ait *Horatius* in Arte Poetica. *Orphei ætas*

Sylvestres homines sacer, interpresque Deorum,
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosque leones.

Poetarum primus & antiquissimus vulgo censetur; attamen antiquiores duos Hymnorum Auctores celebrant *Pausanias & Herodotus*, scilicet *Olen Lycum*, & *Pamphon Atheniensem*; & *Phemonoem* Vatem *Apollinis*, quæ prima Hexametrum cecinit, testibus *Pausania in Phocicis*, *Plutarco Lib. De Pythiæ Oraculis*, & *Proclo in Chrestomathia* apud *Photium*. Hanc centum & septem annis ante *Orpheum* floruisse memorat *Clemens Alexandrinus* Lib. 1. Stromatum. *Thesmophoria Sacra* instituisse fertur *Orpheus*, in memoriam Legum a *Cerere* acceptarum; quæ nonnulli Veterum cum *Eleusiniis* incaute confuderunt. De his *Theodoretus* Sermone 1. De Fide: *Quod autem Orpheus Odrysius patria, & Dionysia, & Panathenæa, & Thesmophoria, & Eleusinia Sacra Athenas detulerit, idemque in Ægyptum profectus, Isidis & Osiridis sacra in Cereris Liberique Patris Orgia converterit, testis est* Plutarchus, *testes item sunt & Siculus Diodorus, & Orator Demosthenes. Ajunt enim Orpheum Sanctissimos illis ritus ac cæremonias tradidisse.* Primum invenisse *Orpheum* scribit *Pausanias*, quomodo Diis initia fierent, expiarentur, scelera, curarentur morbi, & Deorum ira placaretur. Quæ *Orphei* nomen fuerunt Carmina, & quæ *Aristobulus* Peripateticus apud *Eusebium* Lib. 13. *Præparationis Evangelicæ*, *S. Justinus Martyr in Parenesi*, *Clemens Alexandrinus*, *Lib. 5. Stromatum*, *S. Cyrillus Alexandrinus Lib. 1. contra Julianum*, & *Suidas* velut Orphica laudant, Viris Eruditis conficta videntur, & ex sacrorum Codicum segminibus a Veteribus Christianis consuta & interpolata. Argonautica *Orpheo* adscripta, sunt cujusdam *Crotoniatæ*, quem *Suidas* Pisistrati temporibus floruisse docet. Hymni, & Liber *De Lapidibus*, sunt *Onomacriti*, ut *Tatianus*, *Oratione contra Gentes*, idemque *Suidas* observarunt. *Orpheum* fabulosum esse nomen, & revera numquam fuisse, scripsit *Aristoteles*, teste *Cicerone* Lib. 1. De Natura Deorum: *Orpheum Poetam*, inquit, *docet Aristoteles numquam fuisse, & hoc Orphicum Carmen Pythagoræi ferunt cujusdam fuisse Cercopis.* Cum *Aristotele sensit Dionysius* quidam a *Suida* laudatus. Sed & *Androtion* apud *Ælianum*, *Var. Histor.* Lib. 8, Cap. 6. docet nullam literarum notitiam Thracas habuisse, imo vero literarum usum in rerum turpissimarum censu posuisse; unde colligit perperam inter Sapientes *Orpheum* recenseri, ipsique adscripta Carmina esse supposititia. Ad *Mosis* exemplar expressum *Orpheum* Doctissimus *Huetius* multis probare nititur in *Demonstratione Evangelica*, *Propositione* 4. c. 8. §. 19. quorum hæc speciosiora. Ægyptum se adiisse prædicat *Orpheus* in adscriptis illi Argonauticis, & reconditas hausit Ægytiorum disciplinas. Ægyptius fuit *Moses* & *Eruditus omni sapientia Ægyptiorum*. Caput *Orphei* in Hebrum flumen projectum fuisse fertur: *Moses* infans profluenti Nilo commissus est. *Orpheus* primo Agyrta fuit, ex *Eustathio* Homeri Scholiaste, & collecta demum valida hominum manu, magnam sibi potentiam comparavit: *Moses* locis plerisque peragratis rediit tandem ad suos, assumptoque Aarone, *Venerunt simul*, & *congregaverunt cunctos Seniores filiorum Israel*, (Exodi 4. 29.) totique deinde Hebræorum genti summo jure præfuit. Summa *Orphei* in Musicis, ac lyræ cantu, hymnisque pangendis præstantia cele-

Carmina Orpheo supposita.

Orphei nomen fabulosum.

Orpheus ad Mosis exemplar expressus.

celebratur. *Moses* geminum Canticum edidit ac cecinit. Philosophus & Theologus celeberrimus apud Veteres audiit *Orpheus*: Philosophus fuit *Moses*, qui veras Mundi origines primus in literas retulit: Theologus, qui de Deo mortalium primus egregie scripsit, ejusque colendi ritus Sanctissimos Hebræis tradidit. Tabulas ab *Orpheo* descriptas commemorat *Euripides* in *Alcesti*: *Moses* Leges divinas in tabulis exaratas a Deo accepit, & Israelitis promulgavit. Ephemerides & Dodecaeterides *Orpheo* adscribuntur a *Tzetze Chiliade* 12. *Historia* 399. eumque de bonis & malis diebus scripsisse tradunt *Mescopolus* & *Proclus* Commentatores *Hesiodi*: Festa solemnia suis temporibus *Moses* assignavit. Vaticinia in Ægypto a se edita profitetur *Orpheus* in suppostitiis Argonauticis: id vere præstitit *Moses*: Unde *Strabo* inter Vates futurorum præscios *Orpheum*, *Musæum*, & *Mosem* celebrat Libro 16. *Orpheus* Magiæ peritissimus fuisse dicitur, & Idæorum Dactylorum occultis artibus institutus: *Mosem præstigiatorem* nonnulli calumniati sunt, teste *Josepho Libro* 2. *contra Apionem*, quod Magorum Ægyptiorum præstigias eluserit, ingentiaque miracula divina virtute patraverit. Uxorem serpentis morsu interemptam ad vitam revocasse fingitur *Orpheus*: Israelitis serpentium morsibus infestatis, excitato Serpente æneo incolumitatem *Moses* præstitit. Latet eadem enei Serpentis Historia in fabula, quam *Lib.* 2. *Metamorphoseon* narrat *Ovidius* de Serpente, qui caput *Orphei* dentibus invadens, ab *Apolline* in lapidem mutatus est. Ad inferos bis adiisse dicitur *Orpheus*: Infans in Nilum tamquam periturus abjectus est *Moses*, & propter diuturnam in Monte cum Deo moram periisse creditus est ab Israelitis. Caput *Orphei* abscissum a cervice fuisse loquax, & consultum de futuris veridica responsa edidisse, ajunt Fabulatores: *Moses* post mortem in Libris suis locutus est, & futura prænuntiavit, ut Profeta Domini. *Orphei* mortem infinitis fletibus Bistonides feminæ prosecutæ sunt, ut scribit *Antipater* Anthologiæ Lib. 3. Cap. 25. Epigrammate 10. *Mosem fleverunt filii Israel in campestribus Moab triginta diebus* (Deuteronomii 34. 8.) In Olympo Monte sepultus est *Orpheus*, teste *Pausania* in *Bœoticis*, & *Antipatro* in Anthologia: *Moses* in Monte Nebo objit.

Lini fabulosum nomen Versus ipsi suppositi.

XVIII. *Orphei* & *Herculis* Præceptorem fuisse *Linum* censent Veteres. *Orphei* fratrem fuisse tradit *Apollodorus* Lib. 2. Poetam, Musicum, Citharœdum fuisse ferunt. Primum ipsi locum inter Sapientes tribuit *Celsus* apud *Origenem Lib.* 1. *contra Celsum*. Scripsisse de Mundi ortu, de plantarum, animaliumque generationibus, atque hoc Poematum suorum exordium fecisse, testatur *Laertius* in Proœmio.

Fuit aliquando tempus illud, cum omnia simul orta sunt.

Quosdam *Lini*, ut & *Orphei* Versus Mosaica doctrina imbutos refert *Aristobolus* apud *Eusebium Lib.* 13. *Præparationis Evangelicæ* Cap. 12. velut illos:

Septima jamque dies, qua cuncta exacta, rubebat.
Omine læta dies est septima, septima rerum
Ortus, & eximias inter perfecta coruscat.

At falso ipsi adscriptos Versus Viri Eruditi censent. Nullos enim ipsum scripsisse; vel si quos scripserit, ad posteros non pervenisse, censet *Pausanias* in *Bœoticis*, & *Arcadicis*. Doctissimus *Huetius* nullum umquam fuisse *Linum* existimat, sed hunc ipsum esse *Mosem* personatum.

Musæus nullus unquam fuisse videtur.

XIX. *Musæum Orphei* discipulum fuisse plerique Veterum sentiunt. Ipsi Musices ac Lyricæ Poeseos studium tribuitur. Primus Theogoniam & Spheram docuit, & ex uno omnia esse, in idque resolvi dixit, ut refert *Diogenes Laertius*, in Proœmio. Oracula sub *Musæi* nomine *Onomacritus* supposuit, teste *Herodoto* Lib. 7. Cap. 6. Nullum unquam *Musæum* fuisse, sed confictum a Fabulatoribus esse nomen, verisimillimum facit ipsorum de patria, parentibus, & ætate *Musæi* dissensus. Alii enim Eleusinium, alii Tracem, alii Thebanum faciunt. Alii *Orphei*, quidam *Antiphemi*, nonnulli Lunæ, aliqui *Eumolpi*, alii *Thamyræ* filium fuisse fingunt. Alii *Orpheo* coævum, alii antiquiorem, quidam recentiorem statuunt. Quidam *Orphei* discipulum, alii præceptorem, ut *Artapanus* apud *Eusebium Lib.* 9. *Præparationis Evangelicæ*, qui & hunc ipsum *Mosem* esse affirmat, narrans *Merrhin* filiam Palmanothis Ægyptii Regis, *Chenephræ* Viro Principi collocatam, cum sterilis esset, *Judææ Mulieris infantem supposuisse*, *quæ Moysum ipsa primum: deinde vero Græci, cum ad virilem ætatem pervenisset, Musæum nominarint.*

rint. Atque hunc Orphei Magistrum fuisse memorant, ac permulta humano generi utilissima tradidisse.

Quo tempore Tyrus condita.

XX. *Gedeonis* tempore *Tyrus* a Phœnicibus condita est, annis ducentis quadraginta ante Templi Salomonici jacta fundamenta, secundum *Josephi* calculos Lib. 8. *Antiquitatum Cap.* 3. & *Eusebii* in Chronico. Græci a Tyro Conditore appellatam censent, ut indicat *Stephanus Byzantius*. Quidam a Nympha *Tyros*, Herculis Amasia ita vocatam fabulantur, ut docet *Julius Pollux* Lib. 1. Nomen a *Zur*, quod Chaldaice *Tur* vel *Taur* effertur, Hebræisque ac Phœnicibus rupem proprie significat, derivatum probabilius est, quod rupe olim Mari circumdata Urbs inædificata fuerit. Insulam olim fuisse, donec aggere facto eam ad continentem adnexuit *Alexander Magnus*, testantur *Pomponius Mela*, & *Strabo* Lib. 16. *Tyro* longe antiquior *Sidon*. De *Sidone* enim fit mentio in Libris *Mosis*, & *Josue*, & *Judicum*, & in Vaticinio *Jacobi* Patriarchæ, qui vixit diu ante *Mosem*: De *Tyro* vero nulla mentio in Scriptura occurrit ante tempora *Davidis*. Et *Homerus* qui *Sidonis* & Sidoniorum passim meminit, Tyrum ne nominat quidem. Unde non erat cur Tyrii de antiquitate sua adeo gloriarentur, Isaiæ 23. *Cum auditum fuerit in Ægypto, dolebunt cum audierint de Tyro: Transite Maria, ululate qui habitatis in Insula: Nunquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur a diebus pristinis in antiquitate sua?*

Thesei etas & Gesta.

XXI. *Gedeone* Israelitas judicante, Athenis regnabat *Theseus*, annis quadraginta septem ante Trojanum Excidium, ut tradit vetus Chronologus apud *Clementem Alexandrinum Lib.* 1. *Stromatum*. Heroica *Thesei* facinora Herculeis non absimilia recenset *Plutarchus* in *Theseo*. Athenarum gloriam auxit; sublatis enim aliarum Urbium Magistratibus & Conciliis, *omnes in unum Concilium & Prytanæum Athenis coegit*, teste *Thucydide* Lib. 2. Primusque Populum in ordines distinxit, rerum divinarum cognitione, juris dicundi auctoritate, Legesque ac Sacra interpretandi potestate Patriciis demandata. *Menestheus* captata aura populari, Athenienses contra *Theseum* concitavit: qui cum in *Scyron* Insulam se recepisset, ibi de saxo præcipitatus interiit. Ita *Plutarchus*. Per hæc tempora *Heraclydæ* Lydorum Regnum obtinuerunt, quorum primus regnavit *Argon*, ut refert *Herodotus*, Libro 1. Post aliquot annos Peloponesum occuparunt. De quorum multiplici Expeditione legi possunt *Diodorus* Lib. 4. *Pausanias*, *in Corinthiacis*, *Apollodorus* Lib. 2. *Eusebius* Lib. 5. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 20. & recentioribus *Petavius* Libro 9. *De Doctrina Temporum*, Cap. 30.

Heraclidæ.

Quo tempore Carthago condita? Dido Carthaginem non condidit.

XXII. Post *Gedeonis* mortem *Habimelecho* ejus filio Sichimis impie & crudeliter regnante, *Carthago* condita est annis circiter quinquaginta ante Trojæ subversionem. Falsum proinde est eam a *Didone* conditam, quæ annis minimum trecentis Trojano Excidio junior fuit, ut docent Phœnicum Historiæ apud *Josephum Lib.* 1. *contra Apionem*. Id *Appiani* testimonio confirmatur, qui *Didonem* ait venisse Carthaginem jam multo ante a Phœnicibus conditam, annis scilicet quinquaginta ante Trojam expugnatam. Hæc sunt ejus verba Lib. 1. *Carthaginem in Africa Phœnices condiderunt, annis quinquaginta ante captum Ilium. Conditores fuere Zorus & Carchedon: Ut autem Romani, ipsique Carthaginenses existimant, Dido, Mulier Tyria, cujus maritum Pygmalion Tyri Tyrannus clam interfecerat*. Itaque merito asserit *Servius* in *Æneidos* Lib. 1. & 4. falsum esse, & contra Historiæ fidem confictum, quicquid de *Didone* & *Ænea* narratur. *Constat enim*, inquit, *Æneam ter centum quadraginta annis ante ædificationem Romæ venisse ad Italiam, cum Carthago nonnisi quadraginta annis ante ædificationem Romæ constructa sit*; id est, a *Didone* reparata, & aucta. A *Zoro* & *Carchedone* conditam scribunt, post *Philistum Naucratitam* & *Appianum*, *Eusebius*, *S. Hieronymus*, & *Stephanus Byzantius*. At id falsum esse contendunt *Salmasius in Solinum*, *Vossius*, & *Bochartus Lib. De Phœnicum Coloniis Capit.* 24. voluntque *Zoron* & *Charchedon* esse Urbium nomina, non Conditorum. Nempe *Zorus*, inquiunt, est idem quod *Thsor* Phœnicium Tyri nomen. Ita efferebant Veteres. Liber Nominum Hebraicorum apud S. Hieronymum: *Tyrus quippe lingua Hebræa Zor dicitur*. Et Καρχηδὼν *Carchedon* est *Carthago*. Verum nomen erat *Carthada*, id est, *Nova urbs*. Ex *Carthada* factum Χαρχηδὼν, X & T permutatis, quod Siculorum proprium est, qui pro ὄρνιθες dicunt ὄρνιχες, ut post *Salmasium* notat *Bochartus*.

XXIII.

BIBLIOTECA O. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

Paridis aetas. Trojani Excidii Epocha.

XXIII. *Jairis* Judicis Hebræorum temporibus, *Paris*, cui & *Alexandro* nomen, Priami Trojanorum Regis filius, Spartam venit, & hospitio a *Menelao* exceptus, *Helenam* uxorem ejus rapuit. Qua ex causa decennale bellum ad Trojam incensum est. Anno Expeditionis nono Troja expugnata. Græcorum Exercitus Imperator *Agamemnon*, Trojanorum *Hector*. Legantur *Thucydides* Lib. 1. *Pausanias* Lib. 7. *Herodotus* initio Lib. 1. *Homerus* in Iliade, *Virgilius* in Æneide, & ipsorum Interpretes. Ilii casus, celeberrima est Græcorum epocha. Inde ad Olympiadem primam *Sosibius* vetus Chronologus annos numerat trecentos nonaginta quinque; *Eratosthenes* quadringentos septem; *Timæus* quadringentos septemdecim; *Aretes* quadringentos quatuordecim; *Censorinus* Cap. 21. annos paulo plus quadringentos, quos *Mythici temporis postremos* esse ait, quod non plane quidem scitur. *Solinus* numerat annos quadringentos & octo. *Eusebius Lib.* 10. *De Præparatione Evangelica* Cap. 9. postremam hanc opinionem sequitur: *Qui ad superiora tempora recurrere voluerit*, is, inquit, *ab Olympiade prima ad captam usque Trojam, annorum summam conficiet octo supra quadringentos, quem numerum Chronologici Græcorum Commentarii repræsentant.* Nec solum de Anno, sed & de Mense & Die dissensio est inter Auctores, ut constat ex *Clemente Alexandrino* Lib. 1. *Octavo decimo autem anno Regni Agamemnonis*, inquit, *captum est Ilium, regnante Demophonte Thesei filio, anno primo, duodecimo Mensis Thargelionis, ut ait Dionysius Argivus. Ægias autem & Dercylas in tertio, octavo Mensis Panemi desinentis. Hellanicus enim dicit duodecimo Mensis Thargelionis; & nonnulli eorum qui Attica scripserunt, octavo desinentis, postremo anno regnante Menestheo in plenilunio. Noctis quidem erat medium*, inquit, *is qui parvam fecit Iliadem, & splendebat lucida Luna. Alii autem eodem die Scirophorionis.*

Æneas nunquam in Italiam venit.

XXIV. Trojanum post Excidium *Æneas* in Traciam, inde in Siciliam navigavit, Tyrenoque Mari superato, Laurentum appulit, ubi Lavinium condidit. Rutuli *Turno* Duce contra Latinum & Æneam bellum moverunt. Cæso *Latino* atque *Turno*, regnavit Æneas in Latio tribus annis: Cui in Regnum successit *Ascanius*, si *Dionysio Halicarnassensi* Lib. 1. aliisque Auctoribus Græcis & Latinis, & inter alios *Varroni*, & *Tito Livio* Libro 1. ac Latinorum Poetarum Principi hac in re credendum sit. Verum longe probabilius est *Æneam* nusquam in Italiam venisse. Primo refragatur *Homerus*, apud quem *Neptunus* prædicit fore ut *Æneas* regnaturus sit super Trojanos, & post ipsum ejus posteri, extincta *Priami* posteritate. Id animadvertit *Strabo* Lib. 13. pag. 608. Eorum enim opinione recensita, qui *Æneam* venisse in Latium, ibique monitu Oraculi consedisse asserunt, ait: *Homerus neque his adstipulari videtur, neque his quæ de Scepsis Auctoribus dicta sunt. Innuit enim Æneam mansisse in Troja, inque Regnum successisse, & id per successionem ad filiorum filios propagasse: cum stirpis Priami esset abolita.*

Nunc etenim Priami Stirpem Saturnius odit:
Fortis at Æneas in Troes Sceptra tenebit,
Et nati natorum & qui nascentur ab illis.

Hoc pacto ne Scamandrii quidem successio servabitur. Multo magis hæc discrepant ab iis, qui usque in Italiam vagatum eum dicunt, & ibi vitam cum morte commutasse. Observat ibidem *Strabo*, quosdam Homericos Versus interpolasse, & pro his verbis Αἰνείας βίη Τρώεσσιν ἀνάξει legere: Αἰνείαο γένος πάντεσσιν ἀνάξει.

At genus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum.

Ut ad Romanos id referant. Secundo, *Agathocles Cyziensis*, a *Festo* laudatus in voce *Roma*, mentionem facit plurimorum Auctorum asserentium, *Æneam esse sepultum in Urbe Berecinia, proxime flumen Nolon* (seu *Gallum*, ut alii legunt) non longe a Troja. Tertio plurima loca illius regionis ab *Ascanio filio Æneæ* nomen habent, velut *Lacus Ascanius*, & fluvius ejusdem nominis, & regio quædam parva, item Insula, quæ utraque dicta est *Ascania*. Item Urbs de qua *Stephanus Geographus* post *Nicolaum Da-*

ma-

[library stamp]

ma scenum scribit: *Ascania Urbs Troadis, condita per Ascanium Æneæ filium*. Et *Pomponius Mela* dicit, *Antandrem* vicinam ita nominatam fuisse, quod *Ascanius*, qui ibi regnavit, captus a Pelasgis eam dederit in solutionem suæ captivitatis. Quarto, si quando venisset *Æneas* in Italiam, commendasset plurimum cultum *Veneris*, qua matre gloriabatur: Sed illius nullum est in Roma veteri vestigium *ne sub Regibus quidem*, testibus *Cincio* & *Varrone* apud *Macrobium Lib. 1. Saturnalium*, Cap. 12. Post *Venerem* inter præcipuos Trojanorum Deos *Apollo* colebatur, de quo *Ovidius* Lib. 1. *Tristium*.

Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo.

Pergami habebat Templum, hoc est, in Arce Civitatis, ubi *Homerus* fingit quod *Apollo* absconderit *Æneam*, curarique fecerit per *Latonam* Matrem suam, & *Dianam* sororem vulnera, quæ acceperat in certamine cum *Diomede*; improbabile itaque est quod *Æneas* cultum *Apollinis* non instituisset, aut aliquod in ejus honorem Monumentum in Italia non erexisset, si aliquando in eam regionem venisset. At Romanos nullam *Apollinis* habuisse notitiam *Numæ* temporibus, constat ex *Arnobio* Lib. 2. *Non doctorum literis continetur*, inquit, *Apollinis nomen Pompiliana indigitamenta nescire?* Inter Numina Trojana colebantur etiam *Rhea* sive *Cybele* Mater Deorum, quam *Teucrum* ex Insula Creta deportasse in Phrygiam ait *Anchises* apud *Virgilium* Lib. 3. *Æneidos*. Si ergo *Æneas* venerit in Italiam, cur ibi hujus Deæ cultum non instituit? Quomodo Roma nihil de ea audivit usque ad annum quingentesimum quinquagesimum postquam condita est? Tunc enim primum Oraculi monitu ex Pessinunte Phrygiæ oppido Romam advecta est, permittente Rege *Attalo*, & in ejus honorem celebrata *Megalensia*, quia Dea ipsa Μεγάλη Θεὸς *Dea Magna* vocabatur, ut referunt *Titus Livius* Lib. 29. *Valerius Maximus* Lib. 8. Cap. 15. *Cornelius Nepos*, & *Solinus* Cap. 7. Quinto, Deos Penates Trojæ, id est, Numinum imagines, & *Palladium*, id est, simulacrum Palladis, mediis ex ignibus rapuisse *Æneam*, & secum in Italiam advexisse canit *Virgilius*. At id falsum esse probat *Varronis* testimonium, asserentis, Romanos per annos centum septuaginta Deos adorasse absque ulla Imagine. Locum *Varronis* profert *S. Augustinus Libro* 4. *De Civitate Dei*, Cap. 31. Idem refert *Plutarchus in Vita Numæ*, ita scribens: *Prohibuit Romanis facere Imagines Deorum forma humana vel bestiarum, priscisque temporibus apud eos nulla fuit imago Dei, neque ficta neque picta. Sed primis centum septuaginta annis Templa ædificabant & Sacraria sine ulla imagine in eis, ut qui putarent res meliores non esse repræsentandas per deteriores, neque posse Deum aliter quam mente concipi*. Idem refert *Clemens Alexandrinus* Lib. 1. *Stromatum*. Denique lingua Latina plurima vocabula mutuata est ab omnibus Populis, quibuscum Latini habuere commercium, ut Græcis, Siculis, Tuscis, Sabinis, quin & ipsis Phœnicibus, Gallisque: at quod acceperit aliqua a Prhygibus antiquis, non potest ostendi, ut prolixe probat *Bochartus* recensione eorum, quæ supersunt de lingua Phrygia, Dissertatione singulari *De Adventu Æneæ in Italiam*. Hunc adventum secundum Romanorum Historicorum & Poetarum fidem verum credidit *S. Augustinus Libro* 18. *De Civitate Dei*, Cap. 19. & ad *Labdonis* Judicis tempora retulit.

Melanthus Rex Atheniensium.

XXV. *Samsonis* temporibus Athenis regnabat *Melanthus*. Athenienses certabant cum Bœotis de *Celœnis* in confinio. Convenit tandem inter eos, ut Athenienses duello rem transigerent. Bœotorum Dux erat *Xanthius*: Atheniensium Rex decimus quintus *Thymætes*, qui duellum detrectans, Regno abdicatus est. Substitutus in ejus locum *Melanthus*, qui cum descendisset ad pugnam, ut primum cominus stetit: *Inique* (inquit) *Xanthe*, *& contra pactum facis: Adversus solum enim cum altero processisti*. Cumque admiratus ille, quisnam se comitaretur, respexisset, aversum uno ictu confecit. Ita refert *Frontinus Lib. 2. Stratagematum*, Cap. 5. Athenienses deceptionis stratagemate victores Festum annum instituerunt, quod vocatur Ἀπατέρια, *Festum deceptionis*, ut referunt *Polyænus* Lib. 1. *Stratagematum*, *Herodotus Lib.* 1. Cap. 197. & *Suidas*.

Festum Deceptionis. Codri Atheniensium Regis pro patria devotio.

XXVI. *Heli* Israelitas judicante, antequam Regem haberent, *Codrus* Atheniensium Rex pro patria se devovit. Rem ita narrat *Vellejus Paterculus Lib.* 1. *Cum respondisset Pythius: Quorum Dux ab hoste esset occisus, eos futuros superiores: Codrus deposita veste*

Regis

Regia paſtoralem cultum induit; immixtuſque caſtris hoſtium, de induſtria rixam ciens, imprudenter interemptus eſt. Codrum cum morte æterna gloria, Athenienſes ſecuta victoria eſt. Quis eum non miretur, qui iis artibus mortem quæſierit, quibus ab ignavis vita quæri ſolet? Hunc Athenienſes tanquam Deum Sacrificiorum honore coluerunt, ut obſervat *S. Auguſtinus Lib.* 18. *De Civitate Dei*, Cap. 19. Regnante Athenienſibus *Aphidante*, editum erat hoc *Dodonæi Jovis* Oraculum:

Ara tibi Eumenidum fumans, & Curia Martis
Sint cordi. Huc bello domiti, nam forte Lacones
Suppliciter triſtes venient. Ne confice ferro,
Nec viola. Supplex ſacer eſt, & crimine purus.

Oraculum prædixit Lacedæmonios fore ſupplices. Juſſit ut ſupplices ſacroſancti haberentur. Hæc Græcis in memoriam venerunt, cum Peloponneſii ſub Codro Athenas adorti eſſent. Tunc quidem reliquæ Peloponneſiorum copiæ, audita *Codri* morte (Neque enim juxta Oraculum Delphicum ſpes ulla victoriæ erat reliqua) ex Attica retroceſſerunt. Quidam vero Lacedæmoniorum, qui intra Mœnia ea nocte delituerant, mane, ubi ſe a ſuis deſtitutos, ab Athenienſibus impetitos intelligerent, in Areopagum ſe receperunt, ad Aras Dearum *Eumenidum*: & tunc quidem Athenienſes, illis ſupplicibus impune diſcedendi veniam conceſſerunt. Ita refert *Pauſanias* Lib. 7. Apud Græcos vix occurrit vetuſtius Aſylorum exemplum. Deſitis in *Codro* Regibus, Archonthes Perpetui Athenis creati ſunt; quorum primus *Medon* annis viginti Rempublicam moderatus eſt, ut teſtatur *Euſebius* in Chronico. Legatur & *Pauſanias* in *Achaicis*.

Aræ Dearum Eumenidum antiquiſſimum Græciæ Aſylum.

Fabulæ Judicum Iſraelitarum temporibus natæ.

XXVII. Judicum Iſraelitarum temporibus plurimæ fabulæ natæ ſunt, de quibus *S. Auguſtinus* Libro 18. De Civitate Dei, Cap. 13. „ His, *inquit*, temporibus fabulæ „ fictæ ſunt de Triptolemo, quod jubente Cerere, anguibus portatus alitibus, indigen„ tibus terris frumenta volando contulerit: De Minotauro, quod beſtia fuerit incluſa „ Labyrintho, quo cum intraſſent homines inextricabili errore, inde exire non pote„ rant: De Centauris, quod equorum hominumque fuerit natura conjuncta: De Cer„ bero, quod ſit triceps inferorum canis: De Phrixo & Helle ejus Sorore, quod ve„ cti ariete volaverint: De Gorgone, quod fuerit crinita ſerpentibus, & aſpicientes „ convertebat in lapides: De Bellerophonte, quod equo pennis volante ſit vectus, qui „ equus Pegaſus dictus eſt: De Amphione, quod citharæ ſuavitate homines mulſerit & „ attraxerit: De fabro Dædalo, & ejus filio Icaro, quod ſibi coaptatis pennis volave„ rint: De Oedipo, quod monſtrum quoddam, quæ Sphinga dicebatur, humana facie „ quadrupedem, ſoluta quæ ab illa proponi ſolebat velut inſolubili quæſtione, ſuo præ„ cipitio perire compulerit: De Antæo, quem necavit Hercules, quod filius terræ fue„ rit, propter quod cadens in terram fortior ſoleret aſſurgere: & ſi qua forte alia præ„ termiſit. Hæ fabulæ ad Bellum uſque Trojanum, ubi ſecundum Librum Marcus „ Varro de populi Romani gente finivit, ex occaſione Hiſtoriarum, quæ res veraciter „ geſtas continent, ita ſunt ingeniis hominum fictæ, ut non ſint opprobriis Numinum „ affixæ. Porro autem quicunque finxerunt a Jove ad ſtuprum raptum pulcherrimum „ puerum Ganymedem, quod nefas Rex Tantalus fecit, & Jovi fabula tribuit; vel „ Danaes per imbrem aureum appetiſſe concubitum, ubi intelligitur pudicitia mulie„ bris auro fuiſſe corrupta; quæ illis temporibus vel facta vel ficta ſunt, aut facta ab „ aliis, & ficta de Jove, dici non poteſt quantum mali de hominum præſumpſerint „ cordibus, quod poſſent iſta patienter ferre mendacia, quæ tamen etiam libenter am„ plexi ſunt: Qui utique quanto devotius Jovem colunt, tanto eos, qui hæc de illo „ dicere auſi ſunt, ſeverius punire debuerunt. Nunc vero, non ſolum eis qui iſta fin„ xerunt irat non ſunt; ſed ut talia figmenta etiam in Theatris agerent, ipſos Deos „ potius iratos habere timuerunt. His temporibus Latona peperit Apollinem, non illum „ cujus Oracula ſolere conſuli loquebamur, ſed illum, quem cum Hercule ferunt Ad„ meti Regis armenta paviſſe: Qui tamen ſic eſt Deus creditus, ut plurimi ac pene „ omnes unum eumdemque Apollinem fuiſſe opinentur. Tunc & Liber Pater bellavit „ in India, qui multas habuit in Exercitu feminas, quæ Bacchæ appellatæ ſunt, non „ tam virtute nobiles, quam furore. Aliqui ſane & victum ſcribunt iſtum Liberum, „ & vinctum; nonnulli & occiſum in pugna a Perſeo, nec ubi fuerit ſepultus tacent:

„ & ta-

„ & tamen ejus velut Dei nomine per immundos dæmones Bacchanalia ſacra, vel po-
„ tius ſacrilegia ſunt inſtituta: De quorum rabioſa turpitudine poſt tam multos annos
„ ſic Senatus erubuit, ut in Urbe Roma eſſe prohiberet. Per ea tempora Perſeus,
„ & uxor ejus Andromeda, poſtea quam ſunt mortui, ſic eos in Cœlum receptos eſſe
„ crediderunt, ut Imagines eorum ſtellis deſignare, eorumque appellare nominibus non
„ erubeſcerent, non timerent. *Subjungit* S. Auguſtinus *Cap.* 14. Per idem temporis in-
„ tervallum extiterunt Poetæ, qui etiam Theologi dicerentur, quoniam de Diis car-
„ mina faciebant: Sed talibus Diis, qui licet magni homines, tamen homines fuerunt;
„ aut Mundi hujus, quem verus Deus fecit, elementa ſunt; aut in Principatibus &
„ Poteſtatibus pro voluntate Creatoris, & ſuis meritis ordinati; & ſi quid de uno
„ vero Deo inter multa vana & falſa cecinerunt, colendo cum illo alios, qui Dii non
„ ſunt, eiſque exhibendo famulatum, qui uni tantum debetur Deo, non ei utique ri-
„ te ſervierunt, nec a fabuloſo Deorum ſuorum dedecore etiam ipſi ſe abſtinere potue-
„ runt, Orpheus, Muſæus, Linus. Verum iſti Theologi Deos coluerunt, non pro Diis
„ culti ſunt; quamvis Orpheum neſcio quomodo Infernis Sacris, vel potius ſacrilegiis
„ præficere ſoleat Civitas Impiorum. Uxor autem Regis Athamantis, quæ vocabatur
„ Ino, & ejus filius Melicertes, præcipitio ſpontaneo in Mari perierunt, & opinione
„ hominum in Deos relati ſunt: ſicut alii homines eorum temporum Caſtor & Pollux.
„ Illam ſane Melicertis Matrem Leucotheam Græci, Matutam Latini vocaverunt:
„ Utrique tamen putantes Deam.

Cap. 15. Primum Laurentum in Italia Regem *Picum Saturni* filium *Debboræ* temporibus fuiſſe refert. „ De hujus Pici patre Saturno, *inquit*, viderint quid ſentiant ta-
„ lium Deorum Cultores, qui negant hominem fuiſſe: De quo & alii ſcripſerunt;
„ quod ante Picum filium ſuum in Italia ipſe regnaverit; & Virgilius notioribus li-
„ teris Æneid. 8. dicit:

Is genus indocile, ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, Legeſque dedit, Latiumque vocari
Maluit; his quoniam latuiſſet tutus in oris.
Areaque, ut perhibent, illo ſub Rege fuere
Sæcula.

„ Sed hæc Poetica opinentur eſſe figmenta, & Pici patrem Stercen potius fuiſſe aſſe-
„ verent; a quo peritiſſimo agricola inventum ferunt, ut fimo animalium agri fœcun-
„ darentur, quod ab ejus nomine ſtercus eſt dictum: Hunc quidam Stercutium voca-
„ tum ferunt. Qualibet autem ex cauſa eum Saturnum appellare voluerint, certe ta-
„ men hunc Stercen ſive Stercutium merito Agriculturæ fecerunt Deum. Picum quo-
„ que ſimiliter ejus filium in talium Deorum numerum receperunt, quem præclarum
„ augurem & belligeratorem fuiſſe aſſerunt. Picus Faunum genuit, Laurentum Regem
„ ſecundum: Etiam iſte Deus illis vel eſt, vel fuit: Hos ante Trojanum Bellum di-
„ vinos honores mortuis hominibus detulerunt.

Cap. 16. loquens de temporibus Trojanum Excidium proxime ſecutis, ait, Græcos victores Trojam derelinquentes, & ad propria remeantes, diverſis & horrendis cladibus dilaceratos atque contritos eſſe; & tamen ex eis Deorum ſuorum numerum Gentiles auxiſſe. *Nam & Diomedem fecerunt Deum, quem pœna divinitus irrogata perhibent ad ſuos non revertiſſe; ejuſque Socios in volucres fuiſſe converſos, non fabuloſo Poeticoque mendacio, ſed hiſtorica adteſtatione confirmant. Quibus nec Deus, ut putant, factus, humanam revocare naturam vel ipſe potuit, vel certe a Jove ſuo Rege tamquam Cœlicola novitius impetravit. Quin etiam Templum ejus eſſe ajunt in Inſula Diomedea, non longe a Monte Gargano, qui eſt in Apulia; & hoc Templum circumvolare atque incolere has alites tam mirabili obſequio, ut roſtrum aqua impleant & adſpergant: & eo ſi Græci venerint, vel Græcorum ſtirpe progeniti, non ſolum quietas eſſe, verum & inſuper advolare; ſi autem alienigenas viderint, ſubvolare ad capita, tamque gravibus ictibus, ut etiam perimant, vulnerare.*

XXVIII. *Davide* Judæis regnante, Damaſci & Syriæ Regnum tenebat *Adadus*, teſte *Nicolao Damaſceno*; cujus præclarum de Regibus Syriæ fragmentum ex Libro 4. Hiſtoriarum, deſcripſit *Joſephus Libro* 8. *Antiquitatum*, *Cap.* 6. Sic autem habet: *Longo dein-* *Syriæ Reges. Adad Davidi coævus.*

deinde post tempore, indigenarum quidam nomine Adadus, cæteris potentior, Damasci, & reliquæ Syriæ præter Phœnicem Regnum obtinuit. Hic bello inter eum, & Davidem Judæorum Regem exorto, crebris præliis cum eo conflictatus, in postremo, quo apud Euphratem victus est, multis editis facinoribus Regem se, & virium & animi robore præstantissimum declaravit.

Illo defuncto, posteri ejus ad decimam usque generationem Regnum obtinuerunt, quisque a suo patre cum Imperio nomen accipiens, quemadmodum apud Ægyptios Ptolomæi. Ex his potentissimus, ordine tertius, instaurato bello abolere volens ignominiam Avi temporibus acceptam, expeditione contra Judæos facta Samariam vastavit. Syriæ Reges nomen *Adad* a Sole mutuati sunt, *Macrobio* teste, *Lib. 1. Saturnalium* Cap. 23. *Assyrii*, inquit, *Deo Soli, (quem summum maximumque venerantur) Adad nomen dederunt. Ejus nominis interpretatio significat, Unus.* Philoni Byblio ex Phœnicia *Sanchuniatonis* Theologia *Adodus* dicitur *Rex Deorum*: apud *Eusebium Lib. 1. Præparationis Evangelicæ*. Rex autem hic Damasci & reliquæ Syriæ, a *Davide* ad Euphratem victus, idem est qui in sacris literis cognominatus est *Adarezer filius Rohob Rex Soba*. (2. Regum 8. 3.)

Jonica Migratio. XXIX. Ad extrema *Davidis* tempora, facta est *Jonica Migratio*, cum magna vis Græcæ Juventutis in Asiam se effudit Duce *Jone*, & maritimæ regionis nobilissimam partem occupavit, quę inde *Jonica* appellata est. Hac in regione duodecim condidere civitates. *Miletus* prima ipsorum civitas ad Meridiem vergens. Post hanc *Myus* & *Priene*: Hæ in Caria sitæ, eadem lingua utebantur. Illæ vero in Lydia, *Ephesus*, *Colophon*, *Lebedus*, *Teos*, *Clazomenæ*, *Phocea*; quæ cum jam dictis civitatibus, quantum ad linguam attinet, non conveniebant, inter se tamen eadem sonabant lingua. Reliquę sunt tres Civitates Jonicę, quarum duæ Insulas habitant, *Samum* videlicet & *Chium*; tertia in continenti sita, *Erythræ* Ex his Chii & Erythręi eamdem sermonis proprietatem sibi vendicabant; Samii vero ab his discrepantes, propriam quamdam loquendi formam receperunt. Cæterum duodecim istæ civitates nomine Jonum gloriabantur, & cum semel nomen sibi *Panionis* indidissent, fanum quoque de suo nomine construxerunt *Panionium*; cujus nullos participes facere in animum sibi induxere: Nec erant qui magnopere postularent ejusdem participes fieri, exceptis tantum Smyrnæis. Porro *Panionium* locus erat Mycales sacer, ad Septemtrionem vergens, ab universis Jonibus *Neptuno Heliconio* dicatus. Mycalæ autem Promontorium est in continenti situm, quod qua Zephyro vento expositum est, ad Samum pertinet. Ad hunc Montem collecti universi Jones Sacrificium celebrabant, quod *Panionia* vocarunt. Ita *Herodotus* Lib. 1. Cap. 142. & 148. Migrationis hujus Jonicę meminerunt *Strabo* Lib. 14. *Ælianus* Libro 8. *Pausanias* in Achaicis, *Plutarchus* in Homero, *Vellejus Paterculus* Lib. 1. *Eusebius* in Chronico, & *Clemens Alexandrinus* Lib. 1. *Stromatum*.

Migratio Æolica. XXX. *Migratio Æolica* quatuor ætatibus Jonicam antecessit, teste *Strabone* Libro 13. *Penthilus Orestis* filius progressus est in Thraciam annis sexaginta post Excidium Trojæ, sub adventum Heraclidarum in Peloponnesum. Inde Lesbum occupavit. Eodem tempore quo *Penthilus*, etiam *Cleva*, & *Malaus*, *Agamemnonis* stirpe progeniti, copias compararunt: & cum multum temporis apud φρίκιον Locridis Montem traxissent, in Asiam trajecerunt, & Cumam condiderunt, quæ ab eo Monte φρικωτίς nominatur. *Echelatus Penthili* filius coloniam duxit in Cyzicenam, circa Daschilium: *Grais* usque ad Granicum fluvium progressus est. *Graidi Echelati* filio, *Penthili* nepoti, *Orestis* pronepoti, coloniam ducenti, Lacedæmonii auxilio fuerunt, regnante *Agide*. Hic regionem inter Joniam & Moysos (quæ Æolis vocatur) occupavit; cum ejus Avus *Penthilus* multo ante Lesbum Insulam cepisset. Ita referunt *Strabo* Lib. 8. & *Pausanias* Lib. 3. Migrationis hujus epocham ita statuit *Herodotus* in Vita Homeri: *Post Expeditionem contra Trojam, quam fecerunt Agamemnon & Menelaus, annis* 130. *Lesbus oppidatim habitari cœpit; antea Urbem non habuit. Post Lesbum habitatam, annis* 20. *Cuma, quæ Æolica & Phrycotis vocata, habitata fuit. Post Cumam, annis* 18. *Smyrna a Cumanis condita est. Atque eo tempore natus est Homerus.* Quod *Homerum* spectat, longe recentior est quam existimaverit *Herodotus*: Sed de hoc alias. Cæterum Expeditio Æolica etsi longe ante Jonicam cœpta sit, post ipsam tamen omnino perfecta est, ut ex *Vellejo Paterculo* colligitur. Æolicarum Civitatum præstantissima est Cuma. Cæteras recenset *Herodotus* Lib. 1. Cap. 149. 150. & 151.

I N

IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM VETERIS TESTAMENTI, QUARTÆ MUNDI ÆTATIS DISSERTATIONES, SELECTÆ.

DISSERTATIO I.

De Exitu Israelitarum ex Ægypto.

ARTICULUS PRIMUS.

De Spoliis Ægyptiorum ab Israelitica Gente ex Ægypto migrante ablatis.

PROPOSITIO UNICA.

Hebræi spoliis Ægyptiorum absque furti crimine ditati, ex Ægypto egressi sunt.

PRobatur: Qui Dei concessione Ægyptiorum opes abstulerunt, furti rei non fuere: cum Deus sit supremus rerum omnium Dominus; nec furtum dici debeat ablatio rei alienæ, Domino permittente ac donante. Atqui Israelitę spolia Ægyptiorum, Deo concedente, imo & jubente abstulerunt; Itaque furti rei non fuere.

Probatur Minor ex Dei verbis ad *Moysen* Exodi 11. 2. *Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo, & mulier a vicina sua vasa argentea & aurea. Dabit autem Dominus Populo suo gratiam coram Ægyptiis*. Et Cap. 12. 35. *Feceruntque filii Israel sicut præceperat Moyses, & petierunt ab Ægyptiis vasa argentea & aurea, vestemque plurimam. Dominus autem dedit gratiam Populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis, & spoliaverunt Ægyptios*. Idem confirmatur ex libro Sapientiæ Cap. 10. 17. 18. 19. *Et reddidit Justis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili, & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem, & transtulit illos per Mare Rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam. Inimicos autem illorum demersit in Mare .... Ideo Justi tulerunt spolia impiorum.*

Probatur secundo ex *S. Irenæo Lib.* 4. *Adversus Hæreses*, Cap. 49. *Qui vero*, inquit, *exprobrant & imputant, quod profecturus Populus jussu Dei vascula omnis generis & vestimenta acceperit ab Ægyptiis, & sic abierit, ex quibus Tabernaculum factum est in eremo, ignorantes justificationes Dei & dispositiones ejus, semetipsos arguunt sicut & Presbyter dicebat*. Et infra: *Ægyptii Populi erant debitores non solum rerum, sed & vitæ suæ, propter Patriarchæ Joseph præcedentem benignitatem ... Adhuc Populus pessimam servitutem serviebat Ægyptiis, quemadmodum Scriptura ait. Et cum vi potestatem exercebant Ægyptii in filios Israel, & in odium eis adducebant vitam in operibus duris luto & latere, & omnibus operibus quæ fiebant in campis per omnia opera, quibus eos deprimebant*

bant cum vi. Et ædificaverunt eis civitates munitas, multum laborantes, & augentes eorum substantias annis multis, & per omnem modum servitutis, cum illi non solum ingrati essent adversus eos, verum & universos eos perdere vellent. Quid igitur injuste gestum est, si ex multis pauca sumpserunt, & qui potuerunt multas substantias suas habere, si non servissent eis, & divites abire, paucissimam mercedem pro magna servitute accipientes, inopes abierunt? Quemadmodum si quis liber abductus ab aliquo per vim, & serviens ei annis multis, & augens substantiam ejus, post inde aliquod adminiculum consecutus, putetur quidem modica quædam ejus habere, revera autem ex multis laboribus suis, & ex acquisitione magna, pauca percipiens discedat, & ex hoc ab aliquo imputetur ei, quasi non recte fecerit: Ipse magis injustus Judex apparebit ei, qui per vim in servitium fuerit deductus. Si ergo sunt hujusmodi qui imputant Populo pauca de multis laboribus accipienti sibi; & ipsis non imputant, qui nullam gratiam ex merito parentum debitam reddiderunt, imo & in gravissimam servitutem redigentes, maximam ab eis consecuti sunt utilitatem: & illos quidem non signatum aurum & argentum in paucis vasculis de suis laboribus accipientes, injuste fecisse dicunt: semetipsos autem ex alienis laboribus insigne aurum, & argentum, æramentum cum inscriptione & imagine Cæsaris in zonis suis ferentes, juste se facere dicunt.

Probatur tertio ex *Tertulliano Libro* 2. *contra Marcionem*, Cap. 20. *Sed & per istas caligines*, inquit, *sequemur nequitiam, & in lucem extrahemus ingenia tenebrarum, objicientia Creatori vel maxime fraudem illam & rapinam auri & argenti, mandatam ab illo Hebræis in Ægyptios. Age infelicissime Hæretice, te ipsum expostulo arbitrum: Cognosce in utramque gentem prius, & ita de Auctore præcepti judicabis. Reposcunt Ægyptii, de Hebræis vasa aurea, & argentea. Contra Hebræi mutuas petitiones instituunt, allegantes sibi quoque eorundem patrum nomine, ex eodem Scripturæ instrumento, mercedes restitui oportere illius operariæ servitutis, pro laterinis deductis, pro civitatibus & villis ædificatis. Quid judicabis, optimi Dei elector? Hebræos fraudem agnoscere debere, an Ægyptios compensationem? Nam & ajunt ita actum per Legatos utrinque, Ægyptiorum quidem repetentium vasa: Judæorum vero reposcentium operas suas: & tandem vasis istis renuntiaverunt sibi Ægyptii. Hodie adversus Marcionitas amplius allegant Hebræi, negantes compensationi satis esse quantumvis illud auri & argenti, si sexcentorum millium operæ per tot annos, vel singulis nummis diurnis æstimentur. Qua autem pars major repetentium vasa, an incolentium villas & Urbes? Querela ergo major Ægyptiorum, an gratia Hebræorum? Ut solo injuriarum judicio Hebræi Ægyptios repercuterent, liberi homines in ergastulum subacti, ut solas scapulas suas Scribæ eorum apud subsellia sua ostenderent, flagellorum contumeliosa atrocitate laceratas: Non paucis lancibus & scyphis, pauciorum utique divitum ubique, sed totis & ipsorum facultatibus, & popularium omnium collationibus satisfaciendum Hebræis pronuntiasses? Igitur si bona Hebræorum causa, bona jam, & causa, id est mandatum Creatoris, qui & Ægyptios gratos fecit ne scientes, & suum Populum in tempore expeditionis angusto, aliquo solatio tacitæ compositionis expunxit. Plane minus exigi jussit: Hebræis enim etiam filios Ægyptii restituere debuerant.*

Probatur quarto ex *S. Augustino Quæstione* 39. *in Exodum*, ubi de hoc Hebræorum facto agens, ait: *Non hinc quisque sumendum exemplum putare debet ad expoliandum isto modo proximum. Hoc enim Deus jussit, qui noverat quid quemque pati oporteret: Nec Israelitæ furtum fecerunt, sed Deo jubenti ministerium præbuerunt. Quemadmodum cum minister Judicis occidit eum quem Judex jussit occidi, profecto si id sponte faciat, homicida est, etiamsi eum occidat, quem scit occidi a Judice debuisse.* Et Libro 22. contra *Faustum* Cap. 71. & sequentibus. *Quid ergo*, inquit, *jam de exspoliatis Ægyptiis Faustus objicit, nesciens quid loquatur? Quod faciendo Moyses usque adeo non peccavit, ut non faciendo peccaret. Deus enim jusserat, qui utique novit non solum secundum facta, verum etiam secundum cor hominis, quid unusquisque vel per quem perpeti debeat. Carnalis itaque adhuc ille Populus erat, & rerum terrenarum cupiditate occupatus; Ægyptii vero sacrilegi & iniqui. Nam & auro illo, hoc est, Dei creatura male utentes, ad Creatoris injuriam suis Idolis serviebant: & homines peregrinos labore gratuito injuste ac vehementer afflixerant. Digni ergo erant & isti quibus talia juberentur, & illi qui talia paterentur, & forte secundum suas voluntates & cogitationes Hebræi magis permissi facere*

re ista, quam jussi. Sed eis Deus permissionem suam per famulum suum Moysem innotescere voluit, quando mandavit, ut diceret. Fieri autem potest ut sint aliæ causæ occultissimæ, cur hoc illi Populo divinitus dictum sit; sed divinis imperiis cedendum obtemperando, non resistendum est disputando. Apostolus dixit: Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? *Sive ergo ista sit causa quam dixi, sive alia quælibet in secreta & abdita dispositione Dei lateat, cur hoc per Moysen illi Populo dixerit, ut ab Ægyptiis sibi commodanda peterent, quæ auferrent: hoc tamen confirmo; nec frustra, nec inique dictum est, nec licuisse Moysen aliter quam Deus dixerat, facere; ut penes Dominum esset consilium jubendi, penes famulum autem obsequium peragendi. Sed Deus (inquit) verus & bonus nullo modo talia jussisse credendus est: imo vero talia recte non jubet nisi Deus verus & bonus, qui & solus novit quid cuique jubendum sit, & solus neminem quidquam incongruum perpeti sinit. Cæterum ista imperita & falsa bonitas cordis humani contradicit & Christo, ut Deo bono jubente impii mali aliquid patiantur, cum dicturus est Angelis:* Colligite primum zizania, & alligate in fasciculos ad comburendum. *Qui tamen hoc ipsum importune facere nolentes servos prohibuit, dicens:* Ne forte cum vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum: *Ita solus Deus verus & bonus novit, quid, quando, quibus, per quos fieri aliquid vel jubeat, vel permittat. Poterat etiam ista humana, non bonitas, sed plane vanitas eidem Domino contradicere, cum desiderio noxio Dæmones in porcos ire volentes, petentesque permisit: præsertim quia Manichæi non solum porcos, verum etiam minuta & abjecta animalia hominum animas habere crediderunt. Qua vanitate improbata & abjecta, illud tamen constat, Dominum nostrum Jesum Christum Dei unicum Filium, ac per hoc Deum verum & bonum, mortem pecorum alienorum, perniciem qualiumcumque animantium, & grave damnum hominum, desiderio Dæmonum concessisse. Quis autem dementissimus dixerit, quod eos ab hominibus non potuisset excludere, etiamsi eorum noxiæ voluntati nec porcorum exitium præstare voluisset? Porro si Spirituum damnatorum, & igni æterno jam destinatorum, quamvis sæva & iniqua cupiditas a Creatore atque Ordinatore omnium naturarum, occulto quidem, sed ubique justo moderamine, in id quod inclinaverat, relaxata est: quid absurdum est, si Ægyptii ab Hebræis, homines inique dominantes ab hominibus liberis quorum etiam mercedis pro eorum tam duris & injustis laboribus fuerant debitores, rebus terrenis, quibus etiam ritu sacrilego in injuriam Creatoris utebantur, privari meruerunt? Quod tamen si Moyses sua sponte jussisset, aut hoc Hebræi sua sponte fecissent, profecto peccassent. Quamquam illi, non quidem hoc faciendo, quod vel jusserat, vel permiserat Deus, sed tamen talia fortasse cupiendo peccaverunt. Quod autem hoc facere divina dispensatione permissi sunt, illius judicio justo bonoque permissi sunt, qui novit & pœnis vel coercere improbos, vel erudire subjectos; & præcepta validiora dare sanioribus, & quosdam medicinales gradus infirmioribus ordinare. Moyses vero nec cupiditatis arguendus est in illis rebus desideratis, nec contumaciæ in divinis imperiis quibuscumque contemptis. Quædam enim facta Lex illa æterna, quæ ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat, ita medio quodam loco posuit hominibus, ut in eis usurpandis merito reprehendatur audacia, in exequendis autem obedientia jure laudetur. Tantum interest in ordine naturali, quid a quo agatur, & sub quo quisque agat. Abraham si filium sponte immolaret, quid nisi horribilis & insanus? Deo autem jubente, quid nisi fidelis & devotus apparuit? . . . Quapropter si in occidendo filio spontaneus motus execrabilis, Deo autem jubente obsecundans famulatus, non solum inculpabilis, verum etiam laudabilis invenitur, quid Moysen, Fauste, reprehendis, quod exspoliarit Ægyptios? Si te irritat velut humana facientis improbitas, divina terreat jubentis auctoritas. An talia fieri volentem etiam ipsum Deum vituperare paratus es? .... Quamobrem si jam tandem intelligit humana duritia, atque in rebus rectis voluntas prava atque perversa, plurimum interesse, utrum aliquid humana cupiditate vel temeritate admittatur, an Dei pareatur imperio; qui novit, quid, quando, quibus permittat aut jubeat, quid cuique facere patique conveniat.*

Rom. 11. 34. — *Matth.* 13. 10.

Probatur quinto ex *Avito Viennensi* Libro 5. Poematum:

Hebræi Vatum studio, monitisque supernis,
Optima quæque sacris fingunt, epulisque requirunt,

Vasaque solemnes quæ poscunt plurima cultus,
Ornamenta etiam, vestesque, monilia, gemmas;
Ut reddenda petunt, nec tardus commodat hospes:
Ditat & ignorans trepidam manus æmula plebem.
Quæ jam digna tuis pandantur laudibus ora,
Summe Pater, qui tam sævo sic uteris hoste?
Annuit adversus, largitur munera nolens,
Quæ secum dimissa ferant: nec solvere tantum
Sufficit oppressos, opibus ditantur euntes;
Thesaurosque novos libertas reddita sumit.
Inter ferventes inimica in sede furores
Prædatur Dominum fugiens, fallitque videntem,
Præsentem vacuat; ne tam discedere pulsos,
Quam lætos migrasse putes. Portantur avari
Sic Pharaonis opes: Quem tunc mercede soluta
Servitii credas longum taxasse laborem.

Objicies: Aliena bona mutuo accipere, animo nunquam restituendi, furtum est: atqui Hebræi bona Ægyptiorum mutuati sunt animo nunquam restituendi: itaque a crimine furti purgari non possunt.

Respondeo, distinguendo Majorem. Si intentio non reddendi sit absoluta, esto; si sit hypotethica, nego. Namque si illi qui mutuo accipit, debita sint illa ipsa quæ mutuatur, aut longe plura, mutuari potest cum proposito non reddendi, non quidem absolute, sed ex hypothesi quod sibi non fiat satis, vel quod Judex mutuatitia bona sibi non adjudicet. Porro Israelitę, quicumque justi erant, ita fuerunt affecti, ut reddidissent vasa & vestes Ægyptiorum, si labores illorum, & longam servitutem digna mercede compensassent.

Respondeo secundo, distinguendo aliter majorem. Si supremus bonorum hujusmodi Dominus illorum dominium ad eos, qui mutuantur, non transtulerit, concedo; si transtulerit, nego. Tunc enim res aliena non aufertur invito Domino: quia, *Domini est terra & plenitudo ejus*. Confirmatur ista Responsio ex *Sancto Thoma Secunda Secundæ*, Quæstione *66.* Articulo 5. ad *1. Accipere*, inquit, *rem alienam vel occulte vel manifeste, auctoritate Judicis hoc decernentis, non est furtum: quia jam fit sibi debitum per hoc quod sententialiter sibi est adjudicatum. Unde multo minus furtum fuit, quod filii Israel tulerunt spolia Ægyptiorum ex præcepto Domini hoc decernentis, pro afflictionibus quibus Ægyptii eos sine causa afflixerant. Et ideo signanter dicitur Sapientiæ* 10. *Justi tulerunt spolia impiorum.*

Hanc doctrinam ex *S. Augustino* hauserat *S. Thomas*: qui non solum locis supra laudatis, sed & Lib. 2. *De Doctrina Christiana*, Cap. 40. docet Judæos Ægyptiorum spolia in usum sibi vindicasse tamquam ab injustis possessoribus, non auctoritate quidem propria, sed præcepto Dei: & cujus rei figura fuerit hujusmodi spoliatio in Ecclesia Christi, diserte explicat. *Philosophi*, inquit, *si qua forte vera & fidei nostræ accommodata dixerunt, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tamquam injustis possessoribus in usum nostrum vindicanda. Sicut enim Ægyptii non solum Idola habebant & onera gravia, quæ Populus Israel detestaretur & fugeret, sed etiam vasa atque ornamenta de auro & argento, & vestem, quæ ille Populus exiens de Ægypto sibi potius tamquam ad usum meliorem clanculo vindicavit, non auctoritate propria, sed præcepto Dei, ipsis Ægyptiis nescienter commodantibus ea, quibus non bene utebantur: sic doctrinæ omnes Gentilium non solum simulata & superstitiosa figmenta, gravesque sarcinas supervacanei laboris habent, quæ unusquisque nostrum, duce Christo, de societate Gentilium exiens, debet abominari atque evitare; sed etiam liberales disciplinas usui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta utilissima continent, deque ipso uno Deo colendo nonnulla vera inveniuntur apud eos, quod eorum tamquam aurum & argentum, quod non ipsi instituerunt, sed de quibusdam quasi metallis divinæ providentiæ, quæ ubique infusa est, eruerunt, & quo perverse atque injuriose ad obsequia Dæmonum abutuntur, cum ab eorum misera societate sese animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad usum justum prædicandi*

candi Evangelii. Vestem quoque illorum, id est, hominum quidem instituta, sed tamen accommodata humanæ societati, qua in hac vita carere non possumus, accipere atque habere licuerit in usum convertenda Christianum. Nam quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri? Nonne aspicimus quanto auro & argento, & veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus Doctor suavissimus & Martyr beatissimus, quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius, ut de vivis taceam; quanto innumerabiles Græci? Quod prior ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quod Eruditus fuerat omni Sapientia Ægyptiorum. Quibus omnibus viris superstitiosa Gentium consuetudo, & maxime illis temporibus, cum Christi recutiens jugum Christianos persequebatur, disciplinas quas utiles habebat numquam commodaret, si eas in usum colendi unius Dei, quo vanus Idolorum cultus exscinderetur, conversum iri suspicaretur: sed dederunt aurum & argentum, & vestem suam exeunti Populo Dei de Ægypto, nescientes quemadmodum illa quæ dabant, in Christi obsequium cederent. Illud enim in Exodo factum sine dubio figuratum est, ut hoc præsignaret. Quod sine præjudicio alterius, aut paris, aut melioris intelligentiæ dixerim.

ARTICULUS II.

De Admirabili Transitu Maris Rubri.

HEbræi plerique, quibus suffragatur *Tostatus* Abulensis Episcopus, contendunt Israelitas, duce *Moyse*, non totum Mare Rubrum transmisisse, sed ducto intra illud longo circuitu, seu semicirculo, demum ad litus, unde progressi fuerant, rediisse. Gentiles, aliique homines impii transitum Maris Rubri miraculo tribuendum esse negant; sed Moysis providentiæ ac peritiæ, qui fluxus & refluxus tempus observaverit, illum adscribunt. Utrumque errorem sequentibus Propositionibus refellemus.

PROPOSITIO I.

Circuitum dumtaxat in Mari Rubro fecisse Hebræos, non ab uno litore ad oppositum litus transmisisse, improbabile recentiorum hominum figmentum est.

PRobatur primo ex Scriptura Sacra, Numer. 33. 8. *Profectique de Phihahiroth, transierunt per medium Mare in solitudinem.* Quæ verba directe petunt Hebræorum sententiam, qui nolunt eos transiisse Mare, imo ne adiisse quidem medium Mare, sed circuivisse nescio quam rupem per Mare aliquanto intervallo protensam, quod non est transire, sed circuire. Quod si *Moyses* significare tantum voluisset, usus utique esset hoc loco nomine circuitus, non minus quam Deuteronomii 2. 1. 2. *Venimus in solitudinem quæ ducit ad Mare Rubrum; & circuivimus Montem Seir longo tempore. Dixitque Dominus ad me: Sufficit vobis circuire Montem istum.*

Confirmatur ex aliis Scripturæ locis, Sapient. 10. 18. *Transtulit illos per Mare Rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam.* Et Judith 5. 12. *Fugientibus his Deus cœli Mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum Maris perambulando transirent.*

Probatur secundo ex *Josepho* Libro 2. *Antiquitatum*, Cap. 8. *Jamque*, inquit, *in adversum litus evaserant Hebræi, hostibus a tergo relictis, &c.*

Probatur tertio ex *Philone* Libro 3. De Vita Moysis: *Tempestas procellosa*, inquit, *in litus adversum ejecit enectorum Ægyptiorum cumulos: quo magis servati Hebræi suam a Deo salutem agnoscerent, non solum evadendo pericula, verum etiam spectando hostes deletos ope divina sine humanis viribus.*

Probatur quarto ex *S. Gregorio Nysseno* Libro de Vita Moysis: *Tunc*, inquit, *res accidit, quæ præ cæteris omnibus fidem excedit; summus ille vir divinitus monitus ad litus descendit, Mareque Rubrum virga percussit, & subito ut in vitro facta scissura, facile ex altera parte in alteram pervenit: sic ictu Mosaicæ virgæ in oppositam usque ripam, hinc atque hinc cedentibus aquis scissura pervenit. Itaque facto per medium Pelagus*

gus itinere una cum universo Populo siccis pedibus profundam Maris abyssum permensus est, nec extimuit repente structa illa ex fluctibus mœnia, cum utraque ex parte undæ aquarum quasi muri consisterent. Et paulo post: *Hebræi oppositum litus incolumes cum pervenissent, a longo per medium Pelagus itinere quiescentes, cantum Deo, qui incruentum adversus hostem sibi trophæum præbuerat, grato animo cecinerunt.*

Probatur quinto ex Sermone olim sub *S. Augustini* nomine edito 89. *De tempore*, in novissima vero Monachorum Benedictinorum Editione in Appendicem rejecto, in qua 23. est. *Cum statim divino jussu virgæ ictu rumpitur Mare, & divisis undis freti arcana & Maris secreta declarat unda. Erigitur in cumulum pelagus, & limite recto via porrigitur, ubi Populus Domini mirabiliter graderetur.*

Probatur sexto ex *S. Gregorio Turonensi* Libro 1. Historiæ, Cap. 10. *In litus illud,* inquit, *quod est contra Montem Sina, illæsi prorsus, demersis Ægyptiis, Mose duce transgrediuntur.*

Objicies: Hærebant Hebræi in Deserto *Etham* ante transitum Maris Rubri; post transitum vero in eodem loco fuerunt, & in ea solitudine per tres dies vagati, castra posuerunt in *Mara*, ut constat ex c. 13. *Exodi* Vers. 20. collato cum 33. *Numerorum* Vers. 6. & 8. priori namque loco legimus: *Profectique de Socoth castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis.* Secundo vero loco: *Et de Socoth venerunt in Etham, quæ est in extremis finibus solitudinis. Inde egressi, venerunt contra Phihahiroth, quæ respicit Beelsephon, & castrametati sunt ante Magdalum. Profectique de Phihahiroth, transierunt per medium Mare in solitudinem, & ambulantes tribus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara.* Circuitum itaque fecerunt in Mari, non transmiserunt recta via in adversum litus.

Respondetur, Desertum *Etham* maximum atque vastissimum esse, ut ex loco mox laudato *Numerorum* perspicuum est, ubi dicitur Israelitas per Desertum *Etham* tribus diebus ambulasse; quod alio nomine *Sur* vocatur, ut ait *S. Hieronymus* in Epistola ad Fabiolam: *Egressis,* inquit, *de Mari Rubro occurrit Eremus Sur, quæ & Solitudo Etham dicitur.* Unde non mirum si ante transitum, & post transitum in eodem Deserto fuerint, cum illud ultra iter tridui longe lateque extendatur, & Sinus Arabicus in ejus initia, ubi fuit tertia Mansio, suum caput immittat.

Respondetur secundo, Falsum esse, quod Hebræi immediate ante transitum Maris fuerint in Deserto *Etham*, quod pertinet ad Arabiam: sed erant in *Phihahiroth*, quæ est regio Ægypti. Nam *Exodi* 14. 2. dixit Dominus ad Moysen: Loquere filiis Israel: *Reversi castrametentur e regione Phihahiroth, quæ est inter Magdalum & Mare contra Beelsephon: in conspectu ejus castra ponetis super Mare.* Et Vers. 9. *Cumque persequerentur Ægyptii vestigia præcedentium, repererunt eos in castris super Mare: Omnis equitatus & currus Pharaonis & universus exercitus erant in Phihahiroth contra Beelsephon.* Hinc *Numerorum* 33. dicitur: *Inde egressi* (nimirum de *Etham*) *venerunt contra Phihahiroth... Profectique de Phihahiroth, transierunt per medium Mare in solitudine.*

Objicies secundo. Incredibile videtur, quod quatuor vel summum quinque horis Israelitæ Mare trajecerint, quod ex Topographorum commensuratione vix horis viginti quinque trajici potest, si quis tantumdem itineris terra conficere velit. Quantum enimvero temporis tantæ turbæ puerorum, mulierum, senum trajectui necessarium fuisse existimandum est? Igitur totum non pertransierunt Mare Rubrum, sed circuitum dumtaxat in eo fecerunt.

Respondetur. Sinum Arabicum (ut observarunt Topographi) in summo suo capite esse peranguslum, vix ut eo loco, quo a *Moyse* trajectus est, sex milliaribus pateat: adeoque tanto temporis spatio ad ejus trajectionem opus non fuisse: præsertim cum Hebræorum vires Deus confirmaret, nullusque in eorum Tribubus esset infirmus; ac hostium persequentium metus maturare gradum compelleret.

Objicies tertio. Hebræi Ægyptios insecuti, & Mare ingressi, obruti sunt aquis, & eorum cadavera ejecta sunt in litus haud dubie propinquius, ut fieri assolet de iis qui naufragio pereunt. Sed Ægyptiis propinquius erat litus per quod ingressi sunt Mare & ipsi & Hebræi, quos insequebantur: in illud igitur litus, non in adversum, cadavera eorum jactata sunt. Ea porro non potuissent ab Hebræis videri, si in litus oppositum transmisis-

misissent. Totam itaque Maris Rubri latitudinem non transmiserunt, sed circuitu facto ad idem litus sunt regressi.

Respondetur, Ægyptios ex medio Mari in litus Ægypto propinquum fugientes, aquarum ex eodem litore adversus ipsos refluentium impetu interceptos fuisse, eorumque cadavera in adversum litus, quod jam attigerant Hebræi eodem impetu fuisse propulsata. Nec divinæ tamen virtuti ea in re nihil tribuendum est, cum hominum submersorum cadavera usque ad certum dierum numerum aquis non supernatent. Id autem fecit Deus ut trepidos Israelitarum animos confirmaret, ac justitiæ suæ vindicis in Ægyptios monumentum ostenderet seculis omnibus prædicandum. Sane si Hebræi ad eamdem ripam redeundo præcessissent Ægyptios, non diceret Scriptura Ægyptios fugisse Israelem, sed eum secutos esse. At Scriptura Sacra fugisse Ægyptios testatur, & reditum maturasse in litus ubi mare fuerant ingressi, dum filii Israel iter suum in adversum litus persequerentur. Exodi 14. 26. & seq. *Dixerunt ergo Ægyptii: Fugiamus Israelem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos. Et ait Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super Mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super currus & Equites eorum. Cumque extendisset Moyses manum contra Mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum: Fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in mediis fluctibus. Reversæque sunt aquæ & operuerunt currus & Equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant Mare: Nec unus quidem superfuit ex eis. Filii autem Israel perrexerunt per medium sicci Maris ... Et viderunt Ægyptios mortuos super litus Maris, & manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos: Timuitque Populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moysi servo ejus.*

PROPOSITIO II.

Transitus Hebræorum non refluxui Maris, quem observaverit Moyses rerum naturalium peritissimus, alterive causæ naturali, sed Miraculo tribuendus est.

Probatur ex Cap. 14. *Exodi*, ubi Dominum *Moysi* dixisse narratur: *Tu autem eleva virgam tuam, & extende manum tuam super Mare, & divide illud, ut gradiantur filii Israel in medio Mari per siccum .... Cumque extendisset Moyses manum super Mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi, & urente tota nocte, & vertit in siccum: divisaque est aqua. Et ingressi sunt Israel per medium sicci Maris: erat enim aqua quasi murus a dextra eorum & læva ... Et ait Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super Mare, ut revertatur ad Ægyptios super currus & Equites eorum. Cumque extendisset Moyses manum contra Mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in mediis fluctibus.* Quibus quatuor indicantur; primo, divisio Maris ad extensionem manus *Mosis*, & mirificæ virgæ elevationem, & divisio quidem talis, ut via pateret amplissima in medio Mari, qua Populus Hebræus in adversum litus trajiceret incolumis. Secundo, aquarum ex utraque parte, ad dextram scilicet ac sinistram, instar muri immobilium consistentia. Tertio, venti ortus flatusque vehementis, qui fundum Maris limosum, ac lutulentum ita brevissimo tempore siccaret, ut in eo tam facile quam in continenti Hebræi iter facerent. Quarto, aquarum ad nutum Moysis & manus ipsius extensionem in priorem locum reditus, ut Ægyptii submergerentur. Hæc vero nec refluxus Maris, nec alia causa naturalis efficere potest; cum refluxus Maris pervia quidem litora faciat, medium vero Mare pervium & siccum facere non possit. Hæc igitur miraculo tribuenda sunt, quidquid in contrarium dixerint Ethnici. *Nos enim in nostræ Religionis historia, fulti auctoritate divina, quicquid ei resistit, non dubitamus esse falsissimum, quomodolibet sese habeant cætera in sæcularibus literis, quæ seu vera seu falsa sint, nihil momenti afferunt, quo recte beateque vivamus.* Verba sunt *S. Augustini* Lib. 18. *De Civitate Dei*, Cap. 40. Confirmatur ex aliis Scripturæ Sacræ locis, Psalmo 105. *Et increpuit Mare Rubrum, & exsiccatum est: & deduxit eos in abyssis sicut in deserto.* Psalmo 135. Vers. 13. 14. 15. *Qui divisit Mare Rubrum in divisiones: et eduxit Israel per medium ejus: Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in Mari Rubro: Quoniam in*

te *Josephum* in Maris Rubri divisione, & Israelitarum transitu miraculum agnovisse; colligitur ex ejus narratione ibidem. *Ut vero* (inquit) *ad extremum litus ventum est, tum Moyses sumpta virga Deum in auxilium supplex invocat, dicens : Tu Domine, scis ipse quod nec viribus nec artibus humanis ullum hinc patet effugium: Superest ut ipse salutem huic Populo expedias, qui Ægypto relicta huc est delatus, tuam voluntatem, tuamque fidem secutus. Ad te solum, omni alia spe, omni consilio destituti confugimus : ad tuam tantum providentiam respicimus, quæ sola nos iratis Ægyptiis eripere potest. Succurre igitur propere, & tuam potentiam exere: & Populum jam conclamatæ salutis ad fiduciam & spem excita. In difficultatibus constituti sumus, sed nostris, non tuis. Tuum est Domine hoc Mare : tuus & Mons qui nos claudit; & hic potest te jubente aperiri, & illud in terram verti . . . . . Hæc precatus, Mare virga percutit : Quo ictu repente scissum, & retrorsum se recipiens, nudum solum Hebræis ad fugam capessendam relinquit. Moyses autem videns adesse Deum, & Mare de suo solo cessisse, primus progreditur; hortatur Hebræos ut alacriter sequantur per viam divinitus datam, & læti præterito periculo gratias agant ob tam incredibilem salutis rationem tam subito exortam. Illis vero impigre subsequentibus, nimirum divina ope fretis, Ægyptii primum insanire eos putabant in manifestam perniciem ruentes. Postquam vero viderunt eos longe processisse, & impune absque omni impedimento iter facere, impetu facto persequi eos cœperunt, quasi & ipsi tutum per Mare iter habituri, & præmissis Equitibus a litore descendebant : Jamque in adversum litus evaserant Hebræi, hostibus a tergo relictis, quos armis graves ipsa etiam Miraculi novitas nonnihil est remorata: Sed cum incolumes illos terram tenere viderent, sibi quoque eumdem eventum pollicebantur. Verum fefellit eos hæc opinio, nescientes non quorumvis talem viam esse, sed Hebræorum tantum . . . Ergo cum jam universus Exercitus ingressus esset, refunditur iterum Mare, & Ægyptios fluctibus involvit*, subdit: Se hæc sigillatim conscripsisse, *ut in Sacris Codicibus invenit*. Moxque subjunctis quæ in Objectione allegata sunt, ita concludit: *Sed de his, ut cuique libet, ita sentiat*. Quod ad factum *Alexandri Magni* a profanis Auctoribus narratum, non ad Maris Rubri divisionem, & Hebræorum transitum referri debere, lector æquus *Josepho* judicabit.

Quod vero de *Alexandro* jactatur admirabili Hebræorum per Mare Rubrum transitui nihil simile habet. Neque enim ille per medium Mare transivit, sed per Montem dumtaxat, qui affluente Mari coopertus aquis esse solebat, tranquillo autem Pelago discoopertus; & reciproco Maris æstu interceptus maximum ipse cum Exercitu subjit discrimen, adeo ut in aqua umbilico tenus iter facere cogerentur, teste *Strabone* Lib. 14. Geographiæ, pag. 666. *Apud Phaselidem* (inquit) *sunt ad Mare angustiæ, per quas Exercitum traduxit Alexander. Est enim ibi Mons Climax, Pamphylio incumbens Mari, & propter litus arctum relinquens transitum: Qui tranquillo Mari nudatur, & a viatoribus perambulari potest : Mari exundante fluctibus admodum obtegitur. Alexander autem hybernam incidit in tempestatem, cumque fortunæ maximam eventus partem crederet, antequam defluerent undæ, profectus est. Itaque contigit, ut totum diem milites per aquam iter facerent usque ad umbilicum in eam demersi*. Hæc *Strabo*, accuratius exponens quod *Quintus Curtius* obscurius scripserat Libro 5. Historię, his verbis : *Invictus ante eam diem fuerat* (ALEXANDER) *nihil frustra ausus. Impune Ciliciæ fauces intraverat; Mari novum iter in Pamphyliam aperuerat, &c.* Fabulosum illud esse, quod de Mari *Alexandro* cedente a quibusdam jactatum est, confirmat *Plutarchus* in ejus Vita. *Pamphiliæ percursus* (inquit) *compluribus suppeditavit Historicis elegans ad miraculum excitandum, & pompam argumentum, quasi divina quadam sorte cederet Alexandro Mare, quod sævum alias ex alto litus verberaret, raro autem tenuia & resonantia sub abruptis & confragosis rupibus aperiret saxa. Id quod Mœnander quoque indicat ad rei novitatem alludens.*

Quantum Alexandrina jam ista. Quæro quod si forte quem,
Ultro currens aderit hic coram.
Sin meandum per Maris fluctus profundi,
Permeabilis mihi mox fit.

Alexander ipse in Epistolis suis nihil portenti ejuscemodi jactans, iter narrat fecisse se per Climaca appelatam, atque ex Phaselide progressum, eam peragrasse.

Arria-

Arrianus Libro 1. *De Expeditionibus Alexandri*, iter ejus in Pamphyliam narrans, Mare ipsi cessisse non scribit, sed per litus ardua difficilique via Exercitum duxisse. *Alexander ex Phaselide movens* (inquit) *aliquam Exercitus partem per Montana Pergas mittit, qua Thraces iter monstrarunt, arduum quidem, sed compendiosum. Ipse secus Mare per litus suos ducit. Via autem hæc aliter confici non potest nisi ventis a Septemtrione flantibus: Austro autem invalescente, ægre per litus iter fit. Tum vero pro vehementibus Austris Boreales venti exorti, non absque divino quodam Numine (ut ipse Alexander, & qui cum eo erant, interpretabantur) facilem ac celerem transitum præbuerunt.*

SCHOLION.

Israelitæ Paschate primum celebrato, ex Ægypto fugientes, Mare Rubrum transierunt. „ Figura illa prophetica in veritate completa est, cum sicut ovis ad immolandum ductus est Christus, cujus Sanguine illitis postibus nostris, id est, cujus signo „ Crucis signatis frontibus nostris, a perditione hujus sæculi, tamquam a captivitate vel „ interemptione Ægyptia, liberamur, & agimus saluberrimum transitum, cum a Diabolo transimus ad Christum, & ab isto instabili sæculo ad ejus fundatissimum Regnum." *Ideo quippe ad Deum permanentem transimus, ne cum mundo transeunte transeamus.* Mare, figura hujus sæculi. Transierunt Israelitæ per Mare Rubrum, transierunt & Ægyptii, sed quam dispari exitu! Transeunt per hunc mundum boni & mali, sed quam dispari sorte! Transeunt illi de Mundo: transeunt isti cum Mundo: transeunt illi, ut Christus, ad Patrem; isti ad hostem. *Nam & Ægyptii transierunt, non tamen transierunt per Mare ad Regnum, sed in Mari ad interitum.*

DISSERTATIO II.

De Præceptis Moralibus Legis Mosaicæ, sive quæ Decalogo continentur, sive quæ ad illum revocantur: & de pœnis in prævaricatores constitutis.

ARTICULUS I.

De Extensione & Ordine Præceptorum Decalogi.

PROPOSITIO UNICA.

Omnia præcepta Legis naturæ, necnon omnia præcepta Moralia Veteris Legis, in Decalogo continentur, vel ad illum revocantur. Sic autem ordinata sunt Decalogi præcepta, ut tria ad primam Tabulam, septem ad alteram pertineant.

I. PRimam Propositionis huius partem *S. Augustinus* attingit Quæstione 140. in Exodum. *Cum tam multa*, inquit, *locutus sit Deus, duæ tantum tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicantur tabulæ testimonii futuri in Arca. Nimirum omnia cætera quæ præcepit Deus ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quærantur, & bene intelligantur: Quomodo hæc ipsa rursus decem præcepta ex duobus illis, dilectione scilicet Dei & proximi, in quibus tota Lex pendet & Prophetæ.* *S. August. Tract. 55. in Joannem.*

Ex Lib. 19. contra *Faustum*, Cap. 26. *Si Christus, ubi quibusdam antiquis sententiis propositis, adjunxit: Ego autem dico vobis; neque primorum hominum Legem hoc verborum additamento adimplevit, neque illam quæ per Mosen data est, quasi contrariorum oppositione destruxit, sed potius omnia ex Hebræorum Lege commemorata ita commendavit, ut quidquid ex persona sua insuper loqueretur, vel ad expositionem requirendam valeret, si quid illa obscure posuisset, vel ad tutius conservandum quod illa voluisset: Vides quam sit aliter intelligendum quod ait, Non se venisse Legem solvere, sed adimplere: Scilicet ut non quasi semiplena istis verbis integraretur, sed ut quod litera jubente*

propter

propter supe rborum præsumptionem non poterat, suadente gratia propter humilium confessionem impleretur, opere factorum, non adjectione verborum: Fides enim, sicut Apostolus ait, per dilectionem operatur. Unde idem dicit: Qui enim diligit alterum, Legem implevit. Istam charitatem quia veniens Christus, per Spiritum Sanctum, quem promissum misit, in manifestatione donavit, qua illa charitate justitia Legis posset impleri: Propterea dixit: Non veni solvere legem, sed adimplere. *Hoc est Novum Testamentum, quo huic dilectioni hæreditas Regni cælorum promittitur, quod in figuris Veteris Testamenti pro temporum distributione tegebatur. Unde idem dicit:* Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis. *Itaque vel omnia, vel pene omnia, quæ monuit seu præcepit, ubi adjungebat,* Ego autem dico vobis, *inveniuntur & in illis veteribus Libris.*

Galat.5.6. Roman. 13. 8.

II. Idem docet *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæstione centesima Articulo 1. *Cum* (inquit) *moralia præcepta sint de his quæ pertinent ad bonos mores; hæc autem sunt quæ rationi conveniunt; omne autem rationis humanæ judicium aliqualiter a naturali ratione derivatur: necesse est quod omnia præcepta Moralia pertineant ad Legem naturæ, sed diversimode: Quædam enim sunt, quæ statim per se ratio naturalis cujuslibet hominis dijudicat esse facienda, vel non facienda: Sicut* Honora patrem tuum & matrem: *&,* Non ocides; Non furtum facies: *& hujusmodi sunt absolute de Lege naturæ. Quædam vero sunt, quæ subtiliori consideratione rationis a Sapientibus judicantur esse observanda: & ista sic sunt de Lege naturæ, ut tamen indigeant disciplina, qua minores a sapientioribus instruantur, sicut illud:* Coram cano capite consurge, & honora personam senis; *& alia hujusmodi. Quædam vero sunt ad quæ judicanda ratio humana indiget instructione divina, per quam erudimur de divinis, sicut est illud:* „ Non facies tibi „ sculptile, neque omnem similitudinem. Non assumes nomen Dei tui in vanum.

III. Articulo vero 3. ejusdem Quæstionis ita differit: *Præcepta Decalogi ab aliis præceptis Legis differunt in hoc, quod præcepta Decalogi per se ipsum Deus dicitur Populo proposuisse: alia vero præcepta proposuit Populo per Moysen. Illa ergo præcepta ad Decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per se ipsum a Deo: Hujusmodi vero sunt illa, quæ statim ex principiis communibus primis cognosci possunt modica consideratione, & iterum illa, quæ statim ex fide divinitus infusa innotescunt. Inter præcepta ergo Decalogi non computantur duo genera præceptorum, illa scilicet quæ sunt prima & communia, quorum non oportet aliquam editionem esse, nisi quod sunt scripta in ratione naturali, quasi per se nota: Sicut quod homo nulli debet malefacere, & alia hujusmodi. Et iterum illa quæ per diligentem inquisitionem sapientum inveniuntur rationi convenire: Hæc enim proveniunt a Deo ad Populum mediante disciplina Sapientum. Utraque tamen horum præceptorum continentur in præceptis Decalogi, sed diversimode. Nam illa quæ sunt prima & communia, continentur in eis, sicut principia in conclusionibus proximis. Illa vero quæ per sapientes cognoscuntur, continentur in eis sicut conclusiones in principiis.* Evidentius autem innotescet prior illa pars Propositionis nostræ ex Decalogi explicatione mox subjungenda.

IV. Alteram propositionis partem expendit *S. Augustinus* Quæstione 61. in Exodum. *Quæritur* (inquit) *decem præcepta Legis quemadmodum dividenda sint: Utrum quatuor sint usque ad præceptum de Sabbato, quæ ad ipsum Deum pertinent: sex autem reliqua, quorum primum est,* Honora patrem & matrem, *quæ ad hominem pertinent: an potius illa tria sint, & ista septem. Qui enim dicunt, illa quatuor esse, separant quod dictum est,* Non erunt tibi Dii alii præter me: *Ut aliud præceptum sit,* Non facies tibi idolum, *&c. ubi figmenta colenda prohibentur. Unum autem volunt esse,* Non concupisces uxorem proximi tui: Non concupisces domum proximi tui, *& omnia usque in finem. Qui vero illa tria esse dicunt, & ista septem, unum volunt esse, quidquid de uno colendo Deo præcipitur, ne aliquid aliud præter illum pro Deo colatur: Hæc autem extrema in duo dividunt, ut aliud sit:* Non concupisces uxorem proximi tui; *aliud:* Non concupisces domum proximi tui. *Decem tamen esse præcepta neutri ambigunt, quoniam hoc Scriptura testatur.* Priorem divisionis rationem Judæi sequuntur, *Josephus* Lib. 3. *Antiquit.* Cap. 4. *Philo* Lib. *De Decalogo*, & ex Christianis Interpretibus *Origenes* Homilia 8. in Exodum, Auctor Synopsis Scripturæ Sacræ apud *S. Athanasium*, Auctores Commentariorum in Epistolam ad Ephesios, sub venerandis *S. Ambrosii* & *S.*

Hieronymi nominibus editorum, *Hesychius* in Leviticum. At hanc merito improbat *S. Augustinus*, loco mox laudato. *Mihi tamen videtur* (inquit) *congruentius accipi tria illa, & ista septem, quia & Trinitatem videntur illa quæ ad Deum pertinent, insinuare diligentius intuentibus. Et revera quod dictum est*, Non erunt tibi Dii alii præter me, *hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda figmenta. Concupiscentia porro uxoris alienæ, & concupiscentia domus alienæ, tantum in peccando differunt, ut illi quod dictum est*, Non concupisces domum proximi tui, *adjuncta sint & alia, dicente Scriptura*, „ Neque agrum ejus, neque servum ejus, neque ancillam ejus, neque „ bovem ejus, neque subjugale ejus, neque omne pecus ejus, neque quæcumque proximi tui sunt. *Discrevisse autem videtur concupiscentiam uxoris alienæ a concupiscentia cujuslibet rei alienæ, quando utrumque sic cœpit*: Non concupisces uxorem proximi tui, Non concupisces domum proximi tui; *& huic cœpit cætera adjungere. Non autem cum dixisset*, Non concupisces uxorem proximi tui, *huic connexuit alia dicens, neque domum ejus, neque agrum ejus, neque servum ejus, & cætera: Sed omnino apparent hæc esse conjuncta, quæ uno præcepto videntur contineri, & discreta ab illo ubi uxor nominata est. Illud autem ubi dictum est*, Non erunt ibi Dii alii præter me, *apparet hujus rei diligentiorem executionem esse in iis quæ subjecta sunt. Quo enim pertinet*: „ Non facies tibi idolum, neque ullum simulacrum; quæcumque in cœlo sunt sursum & quæ- „ cumque in terra deorsum, & quæcumque in aqua sub terra; non adorabis ea, neque „ servies illis, *nisi ad id quod dictum est*, Non erunt tibi Dii alii præter me?

Et Sermone 9. *De decem Chordis*, Cap. 5. 6. & 7. *Decalogus Legis* (inquit) *decem præcepta habet: Quæ decem præcepta sic sunt distributa, ut tria pertineant ad Deum, septem pertineant ad homines. Tria ad Deum, quæ jam dixi; Unus est Deus noster, ei nullam similitudinem debemus facere, & non fornicari post Deum, qui unus est: Quia Deus & Christus Filius Dei unum est cum Patre. Et ideo non debet a nobis accipi in vanum, ut putemus eum factum, id est creaturam aliquam, per quem facta sunt omnia: Quia ipse unus Deus Pater est, & Filius, & Spiritus Sanctus. In Spiritu Sancto, hoc est, in dono Dei, requies nobis sempiterna promittitur. Inde modo pignus accepimus. Sic enim dicit Apostolus*: Qui dedit nobis pignus Spiritum. *Si pignus accepimus, ut* 2. Cor. 1. *incipiamus in Domino & in Deo nostro tranquilli esse, ut simus in Deo nostro mites, simus in Deo patientes, erimus etiam in illo unde pignus accipimus, in æternum quieti: quod erit Sabbatum Sabbatorum, propter ipsam requiem pertinentem ad donum Spiritus Sancti. Tertium itaque præceptum de Sabbato, quod diximus, quod carnaliter Judæi celebrant, nos spiritaliter agnoscamus. Nam quia Spiritus Sanctus dicitur, propterea septimum diem sanctificavit Deus, quando fecit omnia opera sua, sicut in Genesi scriptum legimus. Non ibi habes nominatam sanctificationem, nisi illo die ubi dicitur*: Requievit Deus ab operibus suis. *Non enim fatigatus erat Deus ut diceretur*, Requievit Deus ab operibus suis: *Sed in illo verbo tibi laboranti requiem promisit, ut quia fecit omnia bona valde, & sic dicitur*, Requievit Deus, *intelligas etiam te post bona opera requieturum, & sine fine requieturum. Nam dies superiores habent vesperam: Septimus iste dies non habet vesperam, ubi Deus sanctificavit requiem. Dicitur ibi*, Factum est mane, *ut inciperet ipse dies: Non dictum est*, Factum est vespera, *ut finiretur dies: sed dictum est*: Factum est mane, *ut fieret sine fine dies. Sic incipit ergo requies nostra quasi mane, sed non finitur, quia in æternum vivemus. Ad hanc spem quicquid facimus, si facimus, Sabbatum observamus. Ipsa est tertia chorda hujus decalogi, id est, Psalterii dechachordi: in tribus enim chordis ad Deum pertinent præcepta.*

Tota Lex in duobus præceptis est, in dilectione Dei, & dilectione proximi: Ad duo itaque præcepta, id est, ad dilectionem Dei & proximi pertinet Decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ pertinent, quia Deus est Trinitas. Ad alterum vero præceptum, id est, ad dilectionem proximi, septem chordæ, quomodo vivatur inter homines. Nam ipse numerus septenarius, tamquam septem chordarum, incipit ab honore parentum: Honora patrem tuum & matrem tuam. *Ad parentes enim suos homo aperit oculos, & hæc vita ab eorum amicitia sumit exordium. Quisquis autem suis parentibus non defert honorem, quibus parere poterit?* Honora patrem tuum, & matrem tuam. *Et dicit Apostolus*: Ephes. 6. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum. *Quomodo primum*, 24.

quando

quando quartum est mandatum, nisi quia in septenario numero est primum? Ad dilectionem proximi primum est in altera tabula. Nam ideo duæ tabulæ Legis datę sunt. Deus enim famulo suo Moysi in Montem duas tabulas dedit, in quibus duabus tabulis lapideis conscripta erant decem præcepta Legis, tria in una tabula, ad Deum pertinentia; septem in altera tabula, ad proximum. In altera ergo tabula primum est, „ Honora patrem „ tuum & matrem tuam. *Secundum.* Non Mœchaberis. *Tertium.* Non Occides. *Quartum* Non furaberis. *Quintum*, Non falsum testimonium dices. *Sextum*, Non concupisces uxorem proximi tui. *Septimum*, Non concupisces rem proximi tui. *Hęc jungamus illis tribus ad dilectionem Dei pertinentibus, si in Psalterio decem chordarum volumus cantare canticum novum.* His gemina sunt quæ habet idem S. Doctor Enarratione 2. in Psalmum 32. ad illa verba: *Confitemini Domino in cythara, in Psalterio decem chordarum psallite illi.* Et Epistola 55. alias 119. Cap. 11.

V. S. *Augustini* sententiam approbat *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæstione centesima, Articulo 4. *Sed quia*, inquit, *facere sculptile, vel similitudinem non est prohibitum, nisi secundum hoc, ut non colantur pro Diis (nam in Tabernaculo Deus pręcepit fieri imaginem Cherubim, ut dicitur Exod. 25.) convenientius Augustinus ponit sub uno præcepto,* Non habebis Deos alienos; *&*, Non facies sculptile. *Similiter etiam concupiscentia uxoris alienæ pertinet ad concupiscentiam carnis. Concupiscentia autem aliarum rerum, quæ desiderantur ad possidendum, pertinent ad concupiscentiam oculorum. Unde etiam Augustinus ponit duo pręcepta, de non concupiscendo rem alienam, & uxorem alienam, & sic ponit tria præcepta in ordine ad Deum, & septem in ordine ad proximum: & hoc melius est.*

Idem Sanctus Doctor Articulo 5. præcepta Decalogi convenienter numerari ostendit hoc ratiocinio: „ Sicut præcepta Legis humanæ ordinant hominem ad quamdam communitatem humanam; ita præcepta Legis divinæ ordinant hominem ad quamdam „ communitatem seu Rempublicam hominum sub Deo. Ad hoc autem quod aliquis in „ aliqua communitate bene commoretur, duo requiruntur, quorum primum est ut bene se habeat ad eum, qui præest communitati. Aliud autem est ut homo bene se „ habeat ad alios communitatis consocios & comparticipes. Oportet igitur quod in Lege divina primo ferantur quædam præcepta ordinantia hominem ad Deum; & inde „ alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos simul convenientes sub „ Deo. Principi autem Communitatis tria debet homo: Primo fidelitatem, secundo „ reverentiam, tertio famulatum. Fidelitas quidem ad Dominum in hoc consistit, ut „ honorem principatus ad alium non deferat; & quantum ad hoc accipitur primum „ præceptum, cum dicitur: *Non habebis Deos alienos.* Reverentia autem ad Dominum „ requiritur, ut nihil injuriosum in eum committatur; & quantum ad hoc accipitur secundum præceptum, quod est: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Famulatus autem debetur Domino quantum ad recompensationem beneficiorum, quæ ab „ ipso percipiunt subditi; & ad hoc pertinet tertium præceptum de sanctificatione Sabbati in memoriam creationis rerum.

Ad proximos autem aliquis bene se habet & specialiter, & generaliter. Specialiter quidem quantum ad illos quorum est debitor, ut eis debitum reddat: & quantum ad hoc accipitur pręceptum de honoratione parentum. Generaliter autem quantum ad omnes, ut nulli nocumentum inferatur, neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem infertur nocumentum proximo, quandoque quidem in propriam personam, quantum ad consistentiam personę, & hoc prohibetur per hoc quod dicitur, Non occides. *Quandoque autem in personam conjunctam, quantum ad propagationem prolis, & hoc prohibetur, cum dicitur:* Non mœchaberis. *Quandoque autem in rem possessam, quę ordinatur ad utrumque, & quantum ad hoc dicitur:* Non furtum facies. *Nocumentum autem oris prohibetur, cum dicitur:* Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. *Nocumentum autem cordis prohibetur, cum dicitur:* Non concupisces. *Et secundum hanc etiam differentiam distingui possent tria præcepta ordinantia in Deum, quorum primum pertinet ad opus, unde ibi dicitur:* Non facies sculptile. *Secundum ad os, unde dicitur:* Non assumes nomen Dei tui in vanum. *Tertium pertinet ad cor: Quia in sanctificatione Sabbati, secundum quod est morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum. Vel, secundum Augusti-*

gustinum, per primum præceptum reveremur unitatem primi Principii: Per secundum, veritatem divinam: Per tertium, ejus bonitatem; qua sanctificamur & in qua quiescimus sicut in fine.

ARTICULUS III.

Explicatio Decalogi.

§. I.

Præceptum I.

I. DEcalogus *Exodi* 20. legitur, *Deuteronomii* 5. repetitur, in Novo testamento passim vel a Christo ipso vel ab Apostolis explicatur. His verbis incipit, quæ Legis rationem non habent, sed præfationis ad Legem, quæ Legislatoris majestatem, auctoritatem, beneficia in eos, quibus Lex fertur, collata ponit ob oculos: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de Domo servitutis*. Primum præceptum his verbis conceptum est: *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles*. Hoc præcepto prohibetur ne falsis Diis, aut ulli omnino creaturæ, sive astris aut elementis, sive animalibus, sive hominibus, aut Angelis divinus honos habeatur, omnesque Idololatriæ ritus, omnia superstitionum genera vetantur. At religiosum Angelorum, vel sanctorum hominum Deo post mortem fruentium cultum hoc præcepto interdici perperam contendunt Protestantes, quos *Grotius* vir eruditus, nec ipsis invisus, refellit Commentario in *Exodum* Cap. 20. *De animalibus*, inquit, *multo magis dicendum, quod de stellis diximus, cum ad preces surdæ sint, neque libertate eligendi sint prædita, falso iis Deorum imponi nomen. Non potest idem dici de Angelis, qui & intelligere preces possunt, & beneficia ex animi quadam libertate præstare. Hos ergo qui honore prosequitur aliquo, qui etiam aliquid eorum beneficio se sperat posse consequi, non peccat in hanc Legem, sed is demum qui eis ea tribuit, quæ summo Deo sunt propria. Exempla rem illustrabunt. Non peccarunt, qui Angelos, quoties ipsi conspicui apparuere, venerati sunt procumbendo, ut Josue* 5. 14. *Quippe cum & Prophetis idem honos exhibitus sit sine peccato, ut ei qui putabatur Samuel*, 1. *Samuelis* 28. 15. *Eliæ*, 2. *Regum* 1. 13. *Danielis* 2. 46. *Qui munus & libamina vetat, reverentiæ signum non vetat, ut ibi notatum a Josepho Jachiade. Nam quod in Apocalypsi Angelus eum honorem a se amovet, non inde venit, quod in eo esset quid illiciti, sed Apostolum sibi æquat Angelus, quod ambo Christi jam Angelorum Capitis Ministri essent; & Apostolica Legatio ad hominum salutem comparata nulla parte Angelica esset inferior. Non solent autem pares inter se ista submissionis signa usurpare. Est autem hæc illius loci explicatio non nova, sed ab Ambrosio & Gregorio Magno tradita. Origenes* 8. *adversus Celsum concedit* θεραπεύεσθαι veneratione honorari posse *Angelos, si modo repurgetur ejus vocis significatio: Neque peccaturum putem, si quis Angeli sibi apparentis commendationem apud Deum imploret, quo Maimonides trahit ea, quæ apud Jobum leguntur* 33. 23. *quicum consentit, quod Philo sæpe* Angelos mediatores *vocat*. Addit *Grotius:* Aliis modis in Angelorum honore peccari posse. *Primum si ea illis venerationis signa exhibeantur, quæ consensus gentium divini cultus esse propria voluit, puta sacrificium, libamen, suffitus. Vide Judicum* 13. 16. *& confer eum quem modo dixi Danielis locum. Deinde si per eos vota aut juramenta faciamus, ab eis ea poscamus, quæ a Deo solo, aut in Novo Fœdere a Deo & Christo peti debent, qualia sunt remissio peccatorum, Spiritus Sanctus, vita æterna*. Pertinet huc *Origenis* locus adversus *Celsum* Lib. 1. *Videamus autem quomodo calumnietur Judæos is qui omnia se nosse prædicat Celsus, dicens eos Angelorum esse cultores, & deditos præstigiis, quæ a Mose didicerint. Ubi enim in Mosis Libris invenit, illum Legum Conditorem præcepisse Angelos coli? Hoc nobis dicat is qui jactat se cuncta nosse & Judæorum, & Christianorum.*

II. Quod

Sacrarum Imaginum veneratio primo Decalogi præcepto non est prohibita.

II. Quod in eodem præcepto subjungitur: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c.* sola spectat Idola, seu falsorum Deorum imagines. Unde Græcus Textus habet, ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλο. Quam interpretationem Veteres Patres secuti sunt, ex eodem *Exodi* Capite Vers. 4. depromptam: *Non facietis Deos argenteos, nec Deos aureos facietis vobis.* Et *Levitici* 19. Vers. 4. *Nolite converti ad Idola, nec Deos conflatiles faciatis vobis.* Confer Psalmum 113. 4. & seq. *Simulacra gentium argentum, & aurum opera manuum hominum, &c. Similes fiant eis qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* Sapientiæ 14. 1. *Alius navigare cogitans, ligno portante se fragilius lignum invocat.* 8. *Per manus autem quod fit idolum, maledictum est & ipsum, & qui fecit illud: Quia ille quidem operatus est: Illud autem cum esset fragile, Deus cognominatus est.* 12. *Initium fornicationis est exquisitio Idolorum, & adinventio illorum corruptio vitæ est.* 15. *Acerbo luctu dolens pater, cito sibi rapti filii fecit imaginem: & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra sacrificia. Deinde interveniente tempore, convalescente iniqua consuetudine, hic error tamquam lex custoditus est, & Tyrannorum imperio colebantur figmenta.* 21. *Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: Quoniam aut affectui, aut Regibus deservientes homines, incommunicabile Nomen lapidibus & lignis imposuerunt.* 1. ad Corinthios 8. 4. 5. 6. *De escis autem quæ Idolis immolantur, scimus, quia nihil est Idolum in mundo, & quod nullus est Deus nisi unus. Nam etsi sunt qui dicuntur Dii, sive in cœlo, sive in terra: (Siquidem sunt Dii multi, & Domini multi:) Nobis tamen unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.* Et Cap. 10. 14. & seq. *Propter quod, charissimi mihi, fugite ab Idolorum cultura. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Videte Israel secundum carnem: Nonne qui edunt hostias, participes sunt Altaris? Quid ergo? Dico quod Idolis immolatum sit aliquid? Aut quod idolum sit aliquid? Sed quæ immolant Gentes, Dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri Dæmoniorum. Non potestis Calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum: Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum.* Non igitur de quibusvis imaginibus loquitur Deus hanc Legem hominibus ferens: *Non facies tibi sculptile:* Nam in Templi ipso penetrali locari jussit Cherubinos, alatas humano vultu effigies, eo in loco quo solus Pontifex Maximus semel in anno intrabat, gnarus non inesse illis divini aliquid: Sed significari, aut celerrimas Dei actiones in benefaciendo bonis & in puniendo malos, ut *Philo* censet: Aut quod Angelorum ad quæcumque vult paratissimo ministerio Deus utatur, ut *Moses Maimonides*, aliique censent. Sed imagines falsorum Numinum Deus zelotes prohibet, imagines ethnico ritu consecratas, in quas vim aliquam divinam deduci, & ipsa consecratione includi existimabant. De quibus *Tertullianus* ait Lib. De Idololatria: *Rapere ad se Dæmonia & omnem Spiritum immundum per consecrationis obligamentum.* S. Cyprianus Lib. De Idolorum Vanitate: *Hi ergo Spiritus sub statuis & imaginibus consecratis delitescunt: Hi afflatu suo Vatum pectora adspirant.* Arnobius Lib. 6. *Quin imo Deos esse sigillaria ipsa censetis, nec præter hæc quicquam vim creditis habere divinam.* Et post: *In simulacris præsto sunt atque habitant Dii sui.* Ab his quantum distent Sanctorum Imagines, nemo non videt suis non præoccupatus præjudiciis: In iis enim virtutem aliquam divinam inesse Catholici non credunt, non spem in eis collocant, non ipsas honoribus uni Deo debitis prosequuntur, ut docet Tridentina Synodus.

III. At (inquies) non tantum Hebræis vetitum est rerum quarumvis creatarum imaginibus summum cultum exhibere, his verbis: *Non adorabis ea, neque coles:* Sed ne facere quidem ulla simulacra permissum est. *Deuteronomii* 4. 16. Insuper aboleri jussa. *Exodi* 34. 13. *Numerorum* 33. 52. *Deuteronomii* 7. 5. *Cum Pilatus* nocte intempesta operras Imagines Cæsaris Hierosolymam intulisset, res ingentem inter Judæos tumultum excitavit, *Quasi jam profanatas Leges suas viderent. Nullum enim fas esse collocari in Urbe simulacrum* conclamabant. Ad querelam autem eorum qui in Civitate erant, subito etiam ex agris multitudo confluxit. Euntes autem illico Cæsaream ad *Pilatum*

tum supplices deprecabantur, *Ut ab Hierosolymis auferrentur Imagines, & eis Jura patria servarentur*. Pilato autem supplicum preces repellente, circa domum ejus proni corruerunt, & immobiles quinque diebus continuis, noctibusque mansere. Cumque *Pilatus* armato Milite, Judæis triplici acie circumdatis denuntiaret, trucidaturum se omnes, nisi Imagines Cæsaris susciperent, illi quasi uno consilio omnes subito corruerunt, & cervices nudatas excipiendis ictibus pararunt, vociferati, *Universos se interfici magis velle, quam Legem profanari*. Tunc *Pilatus* studia Populi circa religionem demiratus, statuas jussit auferri. Ita refert *Josephus* Lib. 2. *De Bello Judaico*, Cap. 8. Simile quid sub *Petronio* Præside contigisse refert Cap. 9. & Judæos respondisse: *Ne Dei quidem simulacrum, nedum hominis, non solum in Templo, sed neque in profano aliquo totius regionis loco, fas sibi esse locare: Pro Cæsare quidem & Populo Romano se per dies singulos offerre Sacrificia: Si autem in Templo imagines æstimet collocandas, debere eum totam Judæorum gentem prius immolare; Præbere se quippe jugulos cum mulieribus & parvulis, ei qui interficere voluisset*. Atque hoc pacto perduratum est per quadraginta dies continuos, neglectis interim agriculturæ operibus, cum sementis essent tempora: Certissimum quippe illis erat propositum mortem oppetendi, potius quam *Caii Cæsaris* statuam admittendi. Legatur Cap. 11. Lib. 18. *Antiquitatum*, ubi hanc Historiam prolixe refert. Idem Auctor Cap. 7. narrat, *Vitellio* ad Bellum Arabicum festinanti, & per Judæam Exercitum ducere volenti, occurrisse ejus regionis Principes deprecantes transitum. *Neque enim patrios Ritus permittere ut inferantur ullæ Imagines, quales Romana signa habebant pleraque*. Aquila etiam aurea supra portam Templi ab *Herode* posita, tanquam Legi repugnans dejecta est, ut narrat idem Historicus Lib. 17. *Antiq.* Cap. 8. Judæos Imaginum usum respuisse, testantur etiam *Diodorus Siculus*, *Strabo*, *Dio Cassius*, *Cornelius Tacitus*.

IV. Verum quæcumque fuerit Judæorum de hisce divini præcepti verbis, *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem &c.* sententia: non concedam omnem qualiumcumque Imaginum usum notatis Scripturæ locis prohiberi, sed earum quę ita dedicantur, ut ipsis, vel creaturis quas repræsentant, divinus tribuatur honos. Unde subjungitur: *Non adorabis ea, neque coles*. Hic sensus loci ex *Deuteronomii* Cap. 4. laudati. *Non vidistis aliquam similitudinem, in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: Ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminæ, similitudinem omnium jumentorum, quæ sunt super terram, vel avium sub cœlo volantium, atque reptilium, quæ moventur in terra, sive piscium, qui sub terra morantur in aquis: Ne forte elevatis oculis ad cœlum, videas Solem & Lunam, & omnia Astra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis Gentibus, quæ sub cœlo sunt*. Idem est aliorum locorum sensus. Exodi 34. 12. 13. *Cave ne umquam cum habitatoribus Terræ illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam: Sed aras eorum destrue, confringe statuas, lucosque succide; Noli adorare Deum alienum. Dominus zelotes nomen ejus, Deus est æmulator*. Numerorum 33. 52. *Confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia Excelsa vastate, mundantes Terram, & habitantes in ea*. Deuteronomii 7. 5. *Aras eorum subvertite, & confringite statuas, lucosque succidite, & sculptilia comburite. Quia Populus Sanctus es Domino Deo tuo*. Et Cap. 12. 2. 3. *Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt Gentes, quas possessuri estis, Deos suos super montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras eorum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: Disperdite nomina eorum de locis illis*. Non mirum autem quod Judæi statuas Imperatorum recipere abnuerent, quæ ritu ethnico dedicabantur, & divinis honoribus colebantur. Unde *Josephus* Lib. 18. *Antiquitatum* Cap. 10. scribit: *Apion vero Alexandrinorum Legationis Princeps multa in Judæos jactavit crimina, interque cætera, quod Cæsarem non prosequerentur debitis honoribus. Nam cum, qua late patet orbis Romanus, Cajo extruantur Templa & Altaria, & pari honore colatur cum cæteris Numinibus, solos istos turpe putare dedicare illi statuas, aut jurare per nomen Cæsaris.* Cap. 9. *Cajus porro indigne ferens a solis Judæis ita se despici, Legatum in Syriam mittit Petronium successurum Vitellio, jubetque ut cum valido Exercitu invadat Judæam, & si sponte id admittant, statuam ejus in Templo Dei collocet. Quod si detrectent, bello devi-*

devictos imperata facere adigat. Et Lib. 2. *De Bello Judaico* Cap. 9. *Cajus vero Cæsar in tantum contumeliose abusus est fortuna, ut etiam & Deum se putaret, & vellet vocari . . . . Petronium denique cum exercitu Hierosolymam misit, præcipiens ut in Templo statuas ejus locaret.*

V. Quod si quis pertinaciter contendat Imagines quascumque hoc præcepto Judæis prohibitas, etiamsi divinis honoribus non colerentur, suam illi permittimus opinionem, modo fateatur ceremoniale hoc præceptum fuisse, quatenus imaginum quarumvis usum vetat; morale quatenus idola, & idololatriam prohibet. Posteriori isto respectu omnes omnino homines, quovis tempore & loco obligare; priori respectu solos Judæos, sicut præceptum de observantia Sabbati. Doctrina est *S. Thomæ* Prima Secundæ, Quæstione centesima, Articulo 7. in Responsione ad secundum. *Illa præcepta*, inquit, *quæ sunt pure moralia, habent manifestam rationem: Unde non oportuit quod in eis aliqua ratio adderetur. Sed quibusdam præceptis additur ceremoniale determinativum præcepti moralis communis, sicut in primo præcepto*, Non facies sculptile, *& in tertio præcepto determinatur dies Sabbati. Et ideo utrobique oportuit rationem assignari.* Eadem mens fuit *Grotii*, viri inter Scriptores Heterodoxos eruditi, Commentario in 20. Cap. Exodi. *Ut ad Christianos veniam*, inquit, *illi nec aliis Hebræorum Legibus indeterminate obligatos se credidere, nec illa de non habendis formis sculptilibus animantium.. Nam & Imperatorum, & virorum eruditorum tales Imagines passim extitere. Incisis vero aut pictis figuris, ut quæ nec Hebræis sine discrimine interdictæ erant, usi sunt etiam liberius, ut nos docet memorata Tertulliano figura Pastoris in Calice. Imo ne Christi quidem figura abstentum, postquam Imperatores Christiani fuere.*

Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat Labarum, Clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis Crux addita Cristis.

Ait Prudentius Lib. 1. contra Symmachum; Qui & in monumentis Martyrum expressam eorum quæ pertulerant Imaginem fuisse, in passione Cassiani nos docet. In Ecclesias tamen diu nec picturas admissas, ex Eliberino Canone, & decantato illo Epiphanii facto apparet. Imagines exstantes serius etiam in Ecclesias admissæ, nec sine multorum renisu, non quasi Lege vetitæ, sed quia errori ansam dare existimabantur, quæ ratio manente adhuc Paganismo non levis momenti erat. Et infra: *Præcepto*, inquit, *de non flectendo apud Imagines corpore indistincte se obligari non credidere Christiani veteres, sed tantum quatenus in testimonio habiti honoris apud Imaginem inerat falsi Numinis veneratio, quæ per se & omni modo mala est. In precationum vero locis, an rectum esset in honorem aut Christi, aut Sanctorum, coram eorum Imaginibus flectere corpora, quod* χετικὴν προσκυνήσιν, *id est signum amoris & reverentiæ erga viros sanctimonia eminentes Græci vocant, disputatum diu, nec sine seditionibus in Oriente. Germaniæ & Galliæ diu visum id malo aut mali specie non carere, ut ex Francofurtensi & Parisiensi Synodis, quæ Caroli Magni, liberorumque ejus temporibus habitæ sunt, apparet. Notandum tamen in illis Synodis tractatos inclementius Græcos, quod Occidentales Episcopi sententiam Græcorum expressam in Nicæna Synodo II. in duriorem partem quam ipsa per se erat interpretarentur, decepti scilicet Actis Nicænæ illius Synodi in Latinum sermonem adeo non fideliter versis, ut interdum sensum Græco contrarium exhiberent, quod cum alibi observari potest, tum vel maxime in iis quæ de Imaginibus dixerat Constantinus Constantiæ Cypri Episcopus.* Hæc *Grotius*. Quæ a *Spanhemio*, aliisque recentioribus *Iconomachis*, qui nobis velut Imaginariis Hominibus insultant, considerari velim.

Cultus Moloch prohibitus.

VI. Ad I. Præceptum Decalogi revocatur lex cultum *Molochi* prohibens, Levitici 18. 21. *De semine tuo non dabis ut consecretur Idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui*. 20. 2. *Homo de filiis Israel, & de advenis qui habitant in Israel, si quis dederit de semine suo Idolo Moloch, morte moriatur: Populus terræ lapidabit eum, &c.* Quisnam e falsis Diis fuerit *Moloch*, inter Eruditos non convenit. Quidam *Saturnum* fuisse conjiciunt, ut *Saldenus Syntagmate.* 1. *De Diis Syris*, Cap. 6. & *Grotius Annotationibus in Cap.* 18. *Deuteronomii*. Alii *Martem*, ut *Kircherus Oedipi Ægyptiaci Syntagmate* 4. Cap. 15. Nonnulli *Mercurium*, ut *Arias Montanus* in *Amos* Cap. 1. Hi *Venerem*, sive *Luciferum*, quibus favere videtur *S. Cyrillus Alexandrinus*, Comment. in *Amos* Vers. 25.

Moloch quis Deus apud Ethnicos?

Illi

Illi peculiare aliquod Ammonitarum Numen aut Idolum, cujus nomen vetustas temporis abolevit. *Molochi* nomine intelligunt, ut *Sanctius* in *Actuum* 7. Alii aliquem inter Reges antiquos eximium, & qui antonomastice Rex dici meruit (*Moloch* enim Regium quid Orientalium linguis plerisque sonat) hoc nomine denotari volunt. *Spencerus* Lib. 2. *De Legibus Ritualibus Hebræorum* Cap. 10. ubi aliorum conjecturas expendit, putat *Moloch* nomen Diis omnibus commune fuisse, sub quo Gentes quandoque Dæmonem aut Heroem aliquem famosiorem, sępius autem Solem in symbolo vel simulacro aliquo coluerunt. Id ex eo probat, quod *Moloch* & *Baal*, nomen Diis omnibus commune, promiscue usurpentur, *Jerem.* 19. 5. & 32. 35. Ut ut est, Idololatræ antiqui liberos suos in honorem *Molochi* velut holocausta igni consumendo tradebant, vel certe igne lustrandos & expiandos. Conferantur loca *Jeremiæ* 19. 5. & 32. 35. in quorum primo Deus ita loquitur: *Et ædificaverunt Excelsa Baalim, ad comburendum filios suos igni in holocaustum Baalim: Quæ non præcepi.* In posteriori vero: *Et ædificaverunt Excelsa Baal, quæ sunt in Valle filii Ennon, ut initiarent filios suos & filias suas Moloch: quod non mandavi eis.* Liberorum immolationem in falsorum Numinum honorem Dæmones ab Ethnicis exegisse, & in immane illud idololatrię genus Judæos aliquando Gentilium exemplo pertraxisse, constat ex Psalmo 105. 37. 38. *Et immolaverunt filios suos, & filias suas Dæmoniis. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum, & filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.* Hujusmodi sacrificiis Deos suos maxime se demereri, placare, demulcere, cœca Gentilitas arbitrabatur. Id confirmat *Phylo Biblius* ex *Sanchuniathone*, in Phœnicum Historia, apud *Eusebium Lib. 4. Præparationis Evangelicæ*, Cap. 16. *Apud Veteres*, inquit, *in more positum erat, ut summis Reipublicæ calamitatibus, penes quos aut civitatis, aut gentis imperium esset, ii liberorum suorum charissimi, ultoribus Dæmonibus jugulati, sanguine quasi pretio, publicum exitium interitumque redimerent. Qui vero tum ad Sacrificium devovebantur, eos mysticis quibusdam ceremoniis jugulabant, &c.* Idem confirmat *Porphyrius* Lib. 2. *De Abstinentia*, cujus insigne eam in rem fragmentum idem *Eusebius* ibidem describit. Idem *Clemens Alexandrinus in cohortatione ad Gentes*, cujus etiam verba idem Auctor exhibet. Idem probat *Eusebius* ex *Dionysio Halicarnassensi*, & *Diodoro Siculo* Libro 20. Idem ex *Pescennio Festo* in Lib. Historiarum refert *Lactantius* Lib. 1. c. 31. Immanis illius superstitionis morem apud Afros invaluisse pariter testantur *Tertullianus in Scorpiaco*, *Minutius Felix in Octavio*, *S. Augustinus Lib. 7. de Civitate Dei*, Cap. 19. Idemque de Carthaginensibus commemorant *Plato in Minoe*, *Justinus* ex *Trogo Pompejo* Lib. 18. *Silius Italicus*, & alii Scriptores profani. De atrocibus illis sacrificiis *Plutarchus* Lib. *De Superstitione* ita scribit: *Nonne utilius erat Carthaginensibus jam inde ab initio, Critia vel Diagora ad condendas Leges adhibito, decernere nullum esse Deum, nullum Gentium, quam talia sacra facere, quibus illi Saturno operabantur? Ubi non, ut Empedocles ait, reprehendens eos qui animalia sacrificant:*

Liberorum immolatio in honorem Moloch.

> *Mutata genitor jugulans sua Pignora forma*
> *Immolat, & vanis stultus ferit aera votis.*

Sed scientes prudentesque suos ipsi liberos sacrificabant: & quibus nulla erat proles, ii a pauperibus infantes tanquam agnos aut pullos avium ad eam rem emebant. Adstabatque mater sine luctu aut gemitu, quem si ederet aut fleret, pretio mulctabatur, & infans nihilominus mactabatur: & ante simulacrum omnia strepitu fistularum tympanorumque opplebantur, ne ejulatus mactati exaudiri posset. Vallem *Tophet*, ubi Judæi filios immolabant, nomen a tympanis accepisse, viri docti censent; quod immanis sacrificii tempore locus tymphanis totus perstreperet, ut tristes ejulatus infantis supprimerentur. Feralia illa Sacrificia Deus prohibet his verbis: *De semine tuo non dabis ut consecretur Idolo Moloch.*

VII. Prohibet etiam Lustrationem flamma piaculari factam, qua Veteres Idololatræ liberos suos per ignem traducentes, *Molocho* initiabant, & eius cultui solemniter consecrabant. Deuteronomii 18. 9. 10. *Quando ingressus fueris Terram, quam Dominus Deus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum Gentium. Nec inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem.* De *Achaz* Rege Juda scriptum est 4. Regum 16. 3. *Insuper & filium suum consecravit, transferens per ignem, secun-*

Lustratio filiorum per ignem.

dum Idola Gentium. Quem locum expendens *Theodoretus Quæstione* 47. *in Lib.* 4. *Regum*, hæc habet: *Josephus quidem dixit, ipsum unum ex filiis suis obtulisse holocaustum Baali. Ego autem existimo id quod dicitur, tacite significare genus erroris, quod ad nos usque pervenit. Vidi enim in aliquibus civitatibus semel in anno accendi rogos in plateis, & trans eos saltare aliquos, non solum pueros, sed etiam viros: Infantes autem per flammam ferri a matribus. Videbatur autem istud quædam esse expiatio & purgatio. Existimo autem hoc quoque fuisse Achaz peccatum*. Summum consensum inter verba *Theodoreti*, & Gentium omnium ritus hujusce profani reliquias retinentium mores facile percipiet, quisquis *Varronem* audiet ab *Homeri* Scholiaste laudatum: *Palilia* (inquit) *tam privata quam publica sunt apud Rusticos, ut cum fœno conjectis stipulis ignem magnum transiliant, his Palilibus expiari se credentes*. Huc referenda illa *Ovidii* Lib. 4. Fastorum:

Moxque per ardentes stipulæ crepitantis acervos,
Trajicias celeri strenua membra pede.

Hinc orta Christianorum quorumdam, qui Gentilismum nondum penitus exuissent, antiqua superstitio, qui in Noviluniis ingentes rogos accendere, & flammam transilire solebant: quem ritum damnat Trullana Synodus Can. 65. Superstitionis hujus apud Ethnicos originem indigitat *Maimonides* in *More Nevochim* P. 3. Cap. 37. *Notum est* (inquit) *in genere, ex natura hominum, quod nihil æque timeant & horreant, ac facultatum, & liberorum suorum amissionem. Ideo publicarunt & sparserunt cultores ignis, omnes ejus liberos morituros, qui filium aut filiam suam per ignem non traduxerit*.

Tonsio capitis in orbem, carnis incisio & stigmata, ex superstitiosis Ethnicorum Moribus divina Lege probibita.

VIII. Ad primum Decalogi præceptum pariter revocatur Lex illa, qua tonsio capitis in orbem, carnis incisio, & stigmata prohibentur, Levitici 19. 27. 28. *Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas, aut stigmata facietis vobis. Ego Dominus*. Ethnicis in more erat capillitium in orbem tondere, cincinno in occipitio aut vertice relicto, eoque Soli vel Saturno solemniter consecrato. Hanc tonsuræ formam apud Arabes antiquos obtinuisse Auctor est *Herodotus*. Nam de *Macis* Arabiæ Populo verba faciens Lib. 4. Cap. 175. ait: *Summum capitis verticem radunt, in medio capillos crescere sinentes, hinc atque hinc in orbem tondentes*. Hanc tonsuræ formam Arabes in *Dionysi* seu *Bacchi* honorem, & ad ejus imitationem præ se tulisse scribit Lib. 3. Cap. 8. *Et quemadmodum Dionysum, ita puellarum capillum tondere ajunt. Tondentur autem in rotundum, tempora subradentes*. Superstitiosam itaque tonsuræ formam, in Solis, aut *Saturni*, aut *Bacchi* honorem ab Ethnicis usurpatam, Deum hac lege prohibuisse censent *Tirinus*, & *Bonfrerius* in Commentariis; *Heinsius*, *Aristarchi Sacri*, Cap. 4. *Bochartus Geographiæ Sacræ* P. 2. Lib. 1. Cap. 6. *Grotius Annotationibus in Leviticum*. Alii probabilius putant Deum hac lege, non simpliciter orbicularem, quam Judæis in moribus fuisse constat ex *Josepho* Lib. 1. contra Apionem, *Chœreli* Poetę perantiqui carmina in hujus rei fidem proferente, sed extraordinariam tonsuram, in mortuorum exequiis animo & ritu superstitioso usurpari solitam, ut scilicet capillis in defunctorum busta, loculos, aut sepulcra, vel cadavera injectis Deos manes propitiarent, prohibuisse. Superstitiosi istius ritus meminit *Seneca* Tragœdus in *Phœdro Act.* 5. *Scen.* 1.

Placemus umbras, capitis exuvias cape,
Laceræque frontis accipe abscissam comam.

Statius, *Thebaidos* 6. de patre *Archemori* mortuum filium lugente canit:

——————— *Tergoque & pectore fusam*
Cæsariem ferro minuit, sectisque jacentis
Obnubit tenuia ora comis.

Hunc itaque Ritum Deum hac Lege prohibere, contendit *Spencerus* Lib. 2. *De Legibus Ritualibus* Hebræorum, Cap. 12. idque probat cum ex versu proxime sequenti: *Et super mortuo non incidetis carnem vestram*; id est, *propter mortuum*, vel *pro mortuo*, quibus verbis patet ritus superstitiosos ab Ethnicis in suorum funeribus usurpatos Deum hic prohibere: tum ex locis parallelis. Deuter. 14. 1. *Filii estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo*. Et Levitici 21. 1. 5. *Ne contaminetur Sacerdos in mortibus civium suorum*, &c. *Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras*. Favet huic expositioni *Theodoretus* Quæstione 13. in

Deute-

Deuteronomium. *Per ista* (inquit) Non facietis calvitium in medio oculorum vestrorum super mortuo, *luctum immodicum prohibet. Quidam enim extranearum gentium pilos capitis abradebant, & eos offerebant mortuis, alii pilos barbæ, alii superciliorum. Lex divina prohibuit ista fieri.*

IX. Carnis etiam incisionem *super mortuo* Deus prohibuit, Ethnicam videlicet superstitionem, in funeribus frequentari solitam. Ethnicis enim in more erat juxta defuncti rogum, loculum, aut cadaveris carnes incidere, genas ungue fœdare, quandoque membrum aliquod abscindere, quod absurde crederent cruentos illos ritus Diis Manibus acceptos, aut amicis defunctis aliquid solatii allaturos. Ethnicos ita censuisse testatur *Servius* in illud *Æneidos* 3.

—————— flavos Lavinia crines,
Et roseas laniata genas.

Ubi ita commentatur: *Varro dicit Mulieres in exequiis & luctu ideo solitas ora lacerare, ut ostenso sanguine Inferis satisfacerent.* Idem testatur *Plutarchus* Lib. *De Consolatione* ad *Apoll.* his verbis: *Quidam Barbarorum etiam corpora sua, auribus, aliisve partibus amputandis, fœdant, se nonnihil gratificari defunctis credentes, cum in hoc genere mediocritatem a natura constitutam excedunt.* Sed quid extranea testimonia congerere opus est, ubi domestica suppetunt ex Scripturis Sacris petita? Jeremię 16. 6. *Et morientur grandes & parvi in terra ista: non sepelientur, neque plangentur, & non se incident, neque calvitium fiet pro eis.* In quę verba *Sanctus Hieronymus* hæc habet: *Mos fuit apud Veteres, & in quibusdam permanet Judæorum usque hodie, ut in luctibus incidant lacertos, & calvitium faciant.* Nec solum in funeribus, sed & in Sacris splendidioribus, carnis incisione velut ritu religioso Gentiles plurimum utebantur; quod de Sacerdotibus & Prophetis *Baal* testatur Auctor Sacer Libri 3. Regum, Cap. 18. 28. *Clamabant ergo voce magna, & incidebant se juxta Ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine.* Id confirmant *Oseæ* verba Cap. 7. 14. secundum Versionem Græcam: *Ululabant in cubilibus suis, super tritico, & vino dissecabantur.* Quæ verba ita commentatur Theodoretus: *Reprehendit quæ Idolorum causa agebantur. Nam cum promissam Patribus suis terram suscepissent, hanc enim vocavit cubile, ut quæ eos a laboribus in deserto susceptis refecisset, gentilia sacra peregerunt, & bonorum meorum deliciis diffluentes, in Idolorum Templis, quas appellant ἐντομίδας γ, Incisuras, γ suis corporibus admoverunt.* De eodem Ritu *Minutius Felix* in Octavio: *Qui sanguine suo libat, & vulneribus suis supplicat, num prophanus melius esset, quam sic religiosus?* Hanc superstitionem Deus lege lata prohibuit.

X. Stigmata denique eadem lege vetuit, seu ordinaria, quibus Ethnici falsis Numinibus & Dæmonibus solemniter se devovebant ac mancipabant, eorum nomen, insigne, vel notam hieroglyficam acubus ignitis, vel typis & characteribus candentibus, fronti, manui, vel alteri corporis parti inurentes; seu extraordinaria, quibus in suorum funeribus se compungebant, vel ut amorem suum erga defunctum plane singularem testarentur, vel ut Deos inferos, & defuncti Manes placarent. De priori illo stigmatum genere *Philo Judæus* Lib. 1. *De Monarchia* hæc habet: *Non desunt quidam prolapsi eo insaniæ, ut ne receptum quidem ad pœnitentiam sibi reliquum faciant, ad cultum simulacrorum præcipites, confirmantes eam servitutem literis, non in chartula scriptis, sicut mos est mancipiorum, sed inustis in corpus ferro ignito, ne deleri queant postea: nam hæ non obscurantur ullo tempore.* De his *Lucianus* Lib. *De Dea Syria*, sermonem faciens de Ministris Deę consecratis: *Certis notis*, inquit, *compunguntur omnes; alii quidem in vola manus, alii autem in cervice. Et inde est quod omnes Assyrii notis inscripti prodeant.* De his *Theodoretus* Quæstione 28. in Leviticum: *Aliquas etiam corporis partes acubus compungebant, & atramentum immittebant in reverentiam Dæmonum. Hæc igitur divina Lex interdicit.* De his *Prudentius* Lib. Περι Στεφανον, de execrabili Sacerdotum *Cybeles* Inauguratione agens:

Quid cum sacrandus accipit sphragitidas?
Acus minutas ingerunt fornacibus:
His membra pergunt urere: utque igniverint,

Quamcumque partem corporis servens nota
Stigmarit, hanc sic consecratam prædicant.

De his *Primasius Commentario in Epistolam ad Romanos*, Cap. 1. ad Vers. 14. de contumeliis agens, quibus Idololatrę corpora sua afficiebant: *Sibi* (inquit) *characteres & ultiones infligunt in consecrationibus Idolorum.* Auctor *Traditionum Hebraicarum in Paralipomena* S. Hieronymi nomine insignitus, Regem *Joachim* hac superstitione contaminatum fuisse, & in defuncti corpore notas Idolorum inventas asserit, ducta ex his verbis Lib. 2. Cap. 36. 8. conjectura: *Reliqua autem verborum Joachim, & abominationum ejus, quas operatus est, & quæ inventa sunt in eo, continentur in Libro Regum Juda & Israel.* De hisce stigmatibus intelligendus est *S. Joannes* Apocal. 13. 16. *Et faciet omnes pusillos & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & servos, habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus.* De altero stigmatum genere, extraordinario scilicet ac funebri *Aben-Ezra* in *Levitici* 19. 28. hæc habet: *Est aliquis qui signat corpus suum figura aliqua certa per ignem, & quidem ob mortuum.* Lege *Bonfrerium* aliosque Commentatores in eumdem locum, & *Joannem Spencerum* de his prolixe & erudite differentem Lib. 2. *De Legibus Hebræorum Ritualibus*, Cap. 12. 13. 14.

Superstitionum omne genus primo Decalogi præcepto prohibitum.

XI. Prohibentur etiam primo Decalogi præcepto divinationes, auguria, incantationes, somniorum observationes, maleficia, Pythonum & Divinorum consultationes, Necromantia, superstitionum omne genus: De quibus expressa Lex Deuteronomii 18. 10. & seq. *Nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui Ariolos sciscitetur, & observet somnia atque auguria, nec sit Maleficus, nec Incantator, nec qui Pythones consulat, nec Divinos, aut quærat a Mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus.* Vide & Levitici 19. 26. 31.

Pœna in Idololatras divina Lege statuta.

XII. Idololatras lapidibus obrui Deus decrevit Lege lata, Deuteronomii 17. 2. *Cum reperti fuerint apud te, intra unam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius; ut vadant & serviant Diis alienis, & adorent eos, Solem & Lunam, & omnem Militiam cœli, quæ non præcepi: & hoc tibi fuerit nunciatum, audiensque inquisieris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel: Educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, & lapidibus obruentur.* Eadem pœna adversus eos constituta est, qui aliquem a veri Dei cultu ad Idololatriam abstrahere voluerint, Cap. 13. Deuteronomii Vers. 6. & seq. *Si tibi voluerint persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, sive uxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, & serviamus Diis alienis, quos ignoras tu & patres tui.... Non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus ut miserearis & occultes eum, sed statim interficies: sit primum manus tua super eum, & postea omnis Populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo.*

Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filii Belial de medio tui, & averterunt habitatores Urbis suæ, atque dixerunt: Eamus & serviamus Diis alienis, quos ignoratis; quære sollicite & diligenter, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores Urbis illius in ore gladii, & delebis eam, ac omnia quæ in illa sunt, usque ad pecora. Quicquid etiam suppellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, & cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Non ædificabitur amplius.

Exodi 22. 20. *Qui immolat Diis, occidetur, præterquam Domino soli.*

Pœna capitalis adversus Pythones, Divinos & maleficos

Pœna etiam capitalia adversus Pythones & Divinos Mosaica Lege constituta est, Levitici 20. 27. *Vir sive mulier, in quibus pythonicus vel divinationis fuerit spiritus, morte moriatur. Lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.*

Idem in Maleficos omnes. *Exodi* 22. 18. *Maleficos non patieris vivere.*

XIII. Amor Dei super omnia Judæis non minus præceptus erat in Lege Veteri quam Chri-

Christianis in Nova: neque ab antiquis, uti nec a nobis coli poterat Deus, uti primo Decalogi præcepto mandatum est, nisi amando. (Deuteronomii 6. 5.) *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Matthæi 22. 35. & seq. Interrogavit Christum unus ex Pharisæis Legis Doctor, tentans eum: *Magister, quod est mandatum magnum in Lege? Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum, & primum mandatum.* Lucæ 10. 25. *Et ecce qidam Legis Peritus surrexit tentans illum & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In Lege quod scriptum est, quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut te ipsum. Dixitque illi: Recte respondisti: hoc fac, & vives.* Confer cum *Marci* 12. 29. 30. Errant autem graviter, qui præceptum hoc satis impleri putant, si factis externis Lex non violetur. His enim verbis actus etiam internus præcipi certissimum est, conjunctim tamen cum externis.

omnes, Mosaica Lege constituta. Amor Dei super omnia Judæis in Veteri Lege præceptus.

§. II.

Præceptum II. Decalogi.

I. SEcundum præceptum Decalogi his verbis conceptum est: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Nec enim insontem habebit Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.* Exodi 20. 7. & Deuteronomii Vers. 10. *Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra. Quia non erit impunitus qui super re vana nomen ejus assumpserit.* Assumere nomen Dei *in vanum* est illud usurpare ad confirmandum mendacium, temere vel in re levi. Hoc præcepto præcipue prohibetur perjurium, quod expressius vetitum est Levitici 19. 12. *Non perjurabis in nomino meo, nec pollues nomen Dei tui: ego Dominus.*

Raro jurandum, ne juramentis assuescendo, pejeres. Ecclesiastici 23. 9. *Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa; Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim servus interrogatus assidue, a livore non minuitur; sic omnis jurans & nominans in toto a peccato non purgabitur. Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet a domo illius plaga. Et si frustraverit, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulaverit, delinquet dupliciter: & si in vacuum juraverit, non justificabitur. Replebitur enim retributione domus illius.* Et Cap. 27. 15. *Loquela multum jurans, horripilationem capiti statuet: & irreverentia ipsius obturatio aurium.*

Nusquam falso, leviter ac temere, vel ad patrocinandum injustę causæ, jurandum est, Jeremiæ 4. 2. *Et jurabis: Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Formula jurisjurandi hæc erit: *Vivit Dominus*: Non, vivit Baal, aut quodvis aliud falsum Numen. Exodi 13. 13. *Et per nomen externorum Deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro.* Hac de causa Judæi Alexandrini recusabant *Caji Cæsaris nomen jurando usurpare*, ut *Josephus* narrat, quia nomen suum ut Dei in jurejurando *Cajus* usurpari volebat. Ideo Christianos sui temporis reprehendit *Tertullianus*, qui aut ignorantia, aut consuetudinis vitio dicerent, *Mehercule*, *Medius-fidius*. Narrat *Tertullianus* in Apologetico, Christianos non jurasse ut cæteros *per Genium Principis*, quod jusjurandum *S. Polycarpo* delatum, & ab eo recusatum legimus; merito, quia isti voci inerat falsi Numinis sensus. Sed Christianos jurasse *Per salutem Principis omnibus Geniis augustiorem*, testatur ibidem *Tertullianus*. Per *fortunam*, aut *Genium Imperatoris* jurare nefas etiam esse docet *Origenes Lib.* 8. *contra Celsum*. Per salutem Principis jurari posse docet exemplum *Josephi* Genesis 42. jurantis *Per salutem Pharaonis*. More quidem Ægyptiorum, sed quem imitaturus non fuisset vir eximie pius, si quid in eo irreligiosi esse existimasset.

Nomen Domini in vanum ab eo assumitur, *Qui nomen Dei pronuntiat sine aliqua ratione aut docendi, aut orandi, aut necessariæ cujuspiam occasionis. Solent enim nonnulli etiam ludentes & ridentes, ut inciderit, reverendum nomen Dei lingua proferre. Hoc*

arbitror divina lege prohiberi. Si enim consueverunt multo pretiosiorem vestem diebus festis reservare, multo magis divinum nomen precibus atque docendi officio equum est conservare. Verba sunt *Theodoreti Quæstione 41. in Exodum.*

Juramenta omnino implenda, ut & vota Deo nuncupata, cum promissa juramento firmata facta sunt ab iis qui ad promittendum sunt idonei per ętatem, & libertatem, & de rebus honestis in jure & potestate promittentium positis. Numerorum 30. 3. *Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit implebit.*

Judæorum errores circa juramentum refelluntur. II. Judæorum Magistri ita absterrebant homines a facilitate jurandi, ut id tamen ad eas formulas restringerent, quibus directe Deus nominatur: At quominus in usu quotidiano per res minores juraretur, non intercedebant, verbi gratia per Parentes, Terram, Solem, Astra, Universum, teste *Philone* Lib. *de Specialibus Legibus*. Docebant præterea ex illis formulis minoribus jurandi plerasque vim obligandi non habere, adeoque non committi perjurium, si juramenta per creaturas facta minime præstarentur: Ea solum excipiebant, quæ per aurum Templi, vel dona Deo oblata concipiebantur. Ipsorum scilicet avaritię & quæstus intererat dona illa sanctissima haberi, etiam supra Templum ipsum & Altare. Duplicem hunc errorem, pravamque interpretationem Legis Christus in Evangelio refellit. Primum, Matthæi 5. 33. & seq. *Audistis quia dictum est Antiquis: Non perjurabis: reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis non jurare omnino: Neque per cœlum, quia Dei thronus est: Neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: Neque per Jerosolymam, quia Civitas est Magni Regis: Neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester, Est, est: Non, non: quod autem his abundantius est, a Malo est.*

Juramentum non semper illicitum. III. Quod ait Christus: *Ego autem dico vobis non jurare omnino*: non ita intelligendum est, quasi nusquam jurare liceat. Quis enim credat *S. Paulum* præceptum Domini vel non intellexisse, vel temere violasse? At jusjurandum adhibet suis in Epistolis ad Romanos 1. 9. *Testis est mihi Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus.* Ad Galatas 1. 20. *Ecce coram Deo, quia non mentior.* 2. ad Corinthios 11. 31. *Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior.* Sed cum aliquo temperamento & exceptione id accipiendum, ut Christianus non facile juret, non pro re levi, non absque necessitate, sed juramentum caveat quantum potest. Qua etiam interpretatione lenienda sunt duriora in speciem Veterum quorumdam Patrum dicta, SS. præsertim *Chrysostomi*, *Ambrosii*, *Hieronymi*, qui juramentum omne a Christo prohibitum innuere videntur.

Non facile absque necessitate, nec pro re levi jurandum.

Viri inter Ethnicos sapientiæ laude celebres, vel omnino a juramento abstinendum, vel gravissimis dumtaxat causis, & urgente necessitate jurandum censuerunt. Epicteti Sententia est: *Declina jusjurandum omnino.* Platonis: *Juramentum de re quavis abesto.* Et, *Deorum nomina non facile usurpanda.* Choerili:

Injuste, justeve nefas jurare putandum est.
Menandri:
Jusjurandum omne, quamvis sit justum, fuge.

Isocratis: *Jusjurandum, si deferatur, accipe duabus de causis, aut ut temet a turpi criminatione liberes, aut ut amicos ex magnis periculis eripias; ob pecunias vero neminem Deum jures, ne quidem si verum juraturus sis: aliis enim putaberis pejerare, aliis avarus esse.* Hieroclis: *Servandus Jurisjurandi usus ad res necessarias & magni æstimandas, & tunc cum talia aliter obtineri non possunt quam per jurisjurandi veritatem.* Quintiliani: *In totum jurare, nisi ubi necesse est, gravi viro parum convenit.*

Clinias Pythagoricus cum trium talentorum mulctam jurejurando effugere posset, maluit tantæ pecuniæ damnum facere, quam jurare: Quod exemplum sui sæculi Christianis exprobrat *S. Basilius*. Præclara sunt quæ de juramento disserit *Philo Judæus* Lib. De Decalogo. *Postquam* (inquit) *dixit de essentia honoreque ejus Qui semper est, præcipit de usu ejus Nominis. Semper enim nomen rem, tamquam umbra corpus, sequitur. Multis & variis modis in hac parte peccant homines: Proinde utilissimum fuerit, & rationali naturæ convenientissimum, omnino abstinere a jurejurando, & sic veritati assuescere, ut simplex sermo vim juramenti habeat. Secundaria vero, juxta proverbium, navigatio,*

gatio, est recte jurare. Jam enim qui jurat, suspectus est de perfidia. Sit igitur cunctator & procrastinator, si forte differendo possit evitare ne juret. Quod si qua incumbat necessitas, dispicienda sunt curiose singula, de quibus sit controversia. Est enim jusjurandum non exiguum negotium, tametsi contemnitur propter consuetudinem, videlicet testimonium Dei de rebus dubiis. Deum autem citare testem mendacii, scelus est nefarium . . . Qua fronte sobrius ab amico peteres; Commoda mihi maleficium; mea causa contra' jus & fas age? Procul dubio his auditis valere jubebit talem amicitiam, resilietque abs te tamquam a rabida feraque bestia. Et postea quod ab amico non audes postulare, ad id Deum vocas? Ita ne nulla est tibi reverentia Parentis omnipotentisque Domini? Scis, an nescis illum inspicere omnia, exaudireque? Si nescis, impius es: Fons autem est omnium iniquitatum impietas. Præterea, jurando prævaricaris, & dolo malo agis, dum juras per eum qui non animadvertit, quasi per prospicientem rebus hominum. Quod si nosti ejus providentiam, nihil ad summam impietatem tibi facis reliquum, si non ore, linguaque, certe corde sic appellans Deum: Dic pro me falsum testimonium, esto mihi sceleris & maleficii socius. Una mihi spes superest tuendæ existimationis apud homines, si celetur veritas. Esto alienæ malitiæ vicarius, melior deteriori subserviens, Deus optimus scelesto homini. Et sunt qui etiam nullo lucro proposito subinde jurant temere ob malam consuetudinem de rebus nihili, contradicente nemine, jurejurando supplentes orationem, quasi non satius esset dimidiatam mutilamve relinquere, imo potius obmutescere, quandoquidem ex frequenti juramento nascitur perjurium & impietas. Quapropter juraturus debet omnes rei circumstantias diligenter perspicere, quanta sit, quam vera, quam bene a se percepta: tum seipsum considerare num purus sit anima, corpore, lingua; illa ab iniquitatibus, hoc a piaculis, hæc a maledicentia. Nefas est enim per os quo profertur Nomen illud Sanctissimum, quicquam turpe progredi. Quæratur etiam tam loci quam temporis opportunitas. Novi enim quosdam in profanis, impurisque locis, ubi nec patris, nec matris, nec cujuslibet honesti viri mentionem deceret fieri, dejerare, & quasi conceptis verbis jusjurandum texere multis Dei cognominibus, præter omne decorum, cum impietate maxima. Lege eumdem *Philonem* Lib. 1. *De Specialibus Legibus*.

Alterum Judæorum errorem circa juramentum refellit Christus Matthæi 23. 16. & seq. *Væ vobis, duces cœci, qui dicitis: Quicumque juraverit per Templum, nihil est: Qui autem juraverit in auro Templi, debet, Stulti & ceci; quid enim majus est aurum, an Templum, quod sanctificat aurum? Et quicumque juraverit in Altari, nihil est: Quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet. Ceci, quid enim majus est donum, an Altare, quod sanctificat donum? Qui ergo jurat in Altari, jurat in illo, & in omnibus quæ super illud sunt. Et quicumque juraverit in Templo, jurat in illo, & in eo qui habitat in ipso. Et qui jurat in cœlo, jurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum.*

IV. Juramenti sanctitate abutuntur, qui jurant sese facturos quæ Deus prohibuit, aut non facturos quæ præcepit, vel consuluit. *Philonis Judæi* verbis Lib. *De Specialibus Legibus* id explico: *Qui malum propositum jurejurando sanciunt, quid sanctum sit ignorant. Jurant se commissuros furtum, sacrilegium, stuprum, adulterium, homicidium, aut aliud simile; moxque, ne perjuri habeantur, committunt: Quasi non melius Deoque gratius sit tale perjurium, modo serventur Leges per manus acceptæ a Majoribus, de colenda justitia, virtutibusque cæteris, sine quibus nec societas hominum, nec naturę jura possunt in tuto consistere, sive sequatur perjurium, sive non. Proinde quisquis juratus jura violat, sciat se non pejerare quidem, attamen ea pessumdare, ad quæ constabilienda jusjurandum inventum est. Addit enim culpæ culpam, dum sacramento abutitur, cum debuisset potius abstinere a maleficiis. Abstineat igitur, & supplex Deum exoret, ut pro sua clementia temeritati inconsultæ ignoscat, qua ad jurandum præceps actus est. Nam duplicare noxam, cum te possis exonerare dimidio, maxima est insania, vix unquam curabilis.* Plura eam in rem ex SS. Patribus & Conciliis congeri possent, quæ annotare non est ejus loci. *Juramenti abusus.*

V. Pœnis severissimis in perjuros Deus animadvertit. Fidem juramenti olim ab Israelitis toti Gabaonitarum Nationi præstiti, cum *Saul* Rex violasset, his pravo zelo, *quasi pro filiis Israel & Juda*, percussis, Deus triennii fame Israelitas afflixit, nec flagellum *Pœnæ perjuris a Deo inflictæ.*

gellum quievit, donec ſeptem *Saulis* filii velut piaculares victimę Gabaonitis crucifigendi traderentur. (2. *Reg.* 21.) De *Sedecia* Rege perjuro, qui violato fœdere cum *Nabuchodonoſore* inito, & juramenti religione confirmato, ad Regem Ægypti transfugit, Deus apud *Ezechielem* ait Cap. 17. 15. & ſeq. *Numquid proſperabitur, vel conſequetur ſalutem qui fecit hæc? Et qui diſſolvit pactum, numquid effugiet? Vivo ego, dicit Dominus Deus; quoniam in loco Regis, qui conſtituit eum Regem, cujus fecit irritum juramentum, & ſolvit pactum quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur, & non in Exercitu grandi, neque in Populo multo faciet contra eum Pharao prælium: In jactu aggeris, & in extructione vallorum, ut interficiat animas multas. Spreverat enim juramentum, ut ſolveret fœdus: & ecce dedit manum ſuam: & cum omnia hæc fecerit, non effugiet; Propterea hæc dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum quod ſprevit; & fœdus quod prævaricatus eſt, ponam in caput ejus. Et expandam ſuper eum rete meum, & comprehendetur in ſagena mea: & adducam eum in Babylonem, & judicabo eum ibi, in prævaricatione, qua deſpexit me. Et omnes profugi ejus, cum univerſo agmine ſuo, gladio cadent: Reſidui autem in omnem ventum diſpergentur: & ſcietis quia ego Dominus locutus ſum.* De perjurii pęna aliud extat *Zachariæ* 5. Oraculum. *Et converſus ſum, & levavi oculos meos: & vidi, & ecce volumen volans. Et dixit ad me: Hæc eſt maledictio quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ: Quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, judicabitur: & omnis jurans ex hoc ſimiliter judicabitur. Educam illud, dicit Dominus Exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus ejus, & conſumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.*

Blaſphemia & omnis in Deum irreverentia, ſecundo præcepto Decalogi prohibita.

VI. Secundo præcepto Decalogi, non modo perjurium, ſed quælibet in Deum irreverentia prohibetur, præſertim blaſphemia, qua Dei Majeſtati, providentiæ, bonitati, juſtitiæ, aliiſque attributis derogatur, & conviciis atque maledictis Deus ipſe, vel Sancti ejus laceſſuntur. Cujus criminis reos morte plectendos Deus edixit, Levitici 24. 14. 15. 16. *Educ blaſphemum extra caſtra, & ponant omnes qui audierunt manus ſuas ſuper caput ejus, & lapidet eum Populus univerſus. Et ad filios Iſrael loqueris: Homo qui maledixerit Deo ſuo portabit peccatum ſuum: & qui blaſphemaverit nomen Domini, morte moriatur: Lapidibus opprimet eum omnis multitudo, ſive ille civis, ſive peregrinus fuerit. Qui blaſphemaverit Nomen Domini, morte moriatur... Locutuſque eſt Moyſes ad filios Iſrael: & eduxerunt eum, qui blaſphemaverat, extra caſtra, ac lapidibus oppreſſerunt. Feceruntque filii Iſrael, ſicut præceperat Dominus Moyſi.* De Rege Aſſyriorum *Sennacherib*, qui blaſphemiæ verba in Deum Iſrael protulerat, 4. *Regum* 19. 22. 23. dicitur: *Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti? Contra quem exaltaſti vocem tuam, & elevaſti in excelſum oculos tuos? Contra Sanctum Iſrael. Per manum ſervorum tuorum exprobraſti Domino.* Propter hanc blaſphemiam *Angelus Domini* nocte una *percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia:* & ipſe *Sennacherib* a filiis ſuis occiſus eſt, cum adoraret in Templo *Neſroch* Deum ſuum. *Benadad* Rege Syriæ contra *Achab* Regem Iſrael bellum gerente, cum Syri in Deum blaſphemaſſent, impietatis illi ſuæ pœnam a Deo vindice exceperunt. Accedens enim Propheta dixit ad Regem Iſrael: *Hæc dicit Dominus, quia dixerunt Syri: Deus Montium eſt Dominus, & non eſt Deus vallium; Dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & ſcietis quia ego ſum Dominus... Percuſſeruntque filii Iſrael de Syris centum millia peditum in die una;* & cum reliqui in civitatem fugiſſent, *cecidit murus ſuper viginti ſeptem millia hominum qui remanſerant.* Hebræi blaſphemiam plerumque non nominant, ſed per antiphraſim ſignificant: Eccleſiaſtici 23. 15. *Eſt & alia loquela contraria morti:* (Græce αντυπραβιβλημένη, *reſpondens, oppoſita* morti, ſeu cui mors reſpondet) *Non inveniatur in hæreditate Jacob.* Blaſphemiam in Spiritum Sanctum & in hoc, & in futuro ſæculo irremiſſibilem, id eſt, difficillime remittendam Chriſtus pronuntiavit, Matthęi 12. 32. S. Paulus *Hymenæum* & *Alexandrum tradit Satanæ, ut diſcant non blaſphemare* (1. ad Timotheum 1. 20.)

Pſeudoprophetarum crimen, & eorum qui falſa doctrina Populum ſeducunt.

VII. Falſorum prophetarum ſcelus, & eorum omnium qui ſe a Deo miſſos mentiuntur, & falſam doctrinam ſpargunt, populoſque ſeducunt, ſecundo præcepto Decalogi pariter prohibitum atque damnatum cenſendum eſt. Hi enim Dei nomen in vanum aſſu-

assumunt. In Pseudoprophetas & Doctores erroris, qui alios a veri Dei cultu abducunt, pœna mortis a Deo constituta est, Deuteronomii 13. 1. *Si surrexerit in medio tui Propheta, aut somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum, & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, & serviamus eis: Non audies verba Prophetæ illius aut somniatoris: Quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra... Propheta autem ille, aut fictor somniorum interficietur: Quia locutus est ut vos averteret a Domino Deo vestro.* Et Deuteronomii 18. 20. *Propheta autem qui arroganter depravatus, voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur.*

VIII. Eodem præcepto Decalogi prohibetur ac damnatur infidelitas in votis. Qui enim vovent quod revera implere nolunt, aut quod voverunt, postea non implent, nomen Dei in vanum assumunt. Deuteronomii 23. 21. 22. 23. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis observabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.* Psalmo 75. 12. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro.* Ecclesiastis 5. 3. 4. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcumque voveris, redde: Multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere.* *Infidelitas in votis.*

IX. Qui de melioribus bonis vota Deo non offert, redditque, contra reverentiam Divinæ Majestati debitam graviter peccat, Deique maledictionem in se arcessit. Malachiæ 1. 6. & seq. *Filius honorat patrem, & servus dominum suum: Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus? Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Dicit Dominus Exercituum. Ad vos, o Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis: In quo despeximus nomen tuum? Offertis super Altare meum panem pollutum, & dicitis: In quo polluimus te? In eo quod dicitis: Mensa Domini despecta est. Si offeratis cœcum ad immolandum, nonne malum est? Et si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? Offer illud Duci tuo, quod placuerit ei... 14. Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino: Quia Rex Magnus ego, dicit Dominus Exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus.* *Voti conditiones.*

Qui non sunt sui juris, vovere non possunt absque eorum consensu, quorum subsunt potestati, ea in quibus non sunt omnino sui juris. *Numerorum* 30. 3. 4. & seq. *Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit, implebit.*

Mulier si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & ætate adhuc puellari: Si cognoverit pater votum quod pollicita est, & juramentum quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit: Quidquid pollicita est, & juravit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixerit pater, & vota & juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.

Si Maritum habuerit, & voverit aliquid, & semel de ore ejus verbum egrediens, animam ejus obligaverit juramento: Quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcumque promiserat. Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obstrinxerat animam suam; propitius erit ei Dominus.

Vidua & repudiata, quicquid voverint, reddent.

Uxor in domo viri cum se voto constrinxerit & juramento, si audierit vir, & tacuerit nec contradixerit sponsioni, reddet quodcumque promiserat. Sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea: Quia Maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si voverit, & juramento se constrinxerit, ut per jejunium vel cæterarum rerum abstinentiam, affligat animam suam, in arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat. Quod si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam; quicquid voverat, atque promiserat, reddet: quia statim ut audivit, tacuit. Sin autem contradixerit postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus.

§. III.

§. III.

Tertium Decalogi Præceptum.

I. TErtium Decalogi Præceptum his verbis conceptum eſt. Exodi 20. 8. 9. 10. 11. *Memento ut diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt: Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, ſervus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requievit in die ſeptimo: Idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & ſanctificavit eum.* Confer cum *Deuteronomii* 5. 12. & ſeq. Præceptum iſtud partim morale eſt, partim ceremoniale. Morale eſt, & ad Naturæ Legem pertinet, quatenus certum aliquod tempus Dei cultui cum interno, tum externo deſtinari edicit atque conſecrari. Ceremoniale eſt, & ad Legem Moſaicam pertinet, quatenus diem ſeptimum hujuſmodi cultui addicit, in eoque otiari jubet. Morale eſt, quatenus Deo gratias agere præcipit ob collata hominum generi univerſo beneficia, præcipue vero creationis, & in Deo quieſcere præcipit: Ceremoniale eſt, quatenus ad recolendum ſingulare aliquod beneficium Judæorum Nationi collatum, otium Sabbati inſtitutum eſt. Deuteronomii 5. 15. *Memento quod & ipſe ſervieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi, ut obſervares diem Sabbati.* Quatenus morale eſt, Chriſtianos etiam obligat; quatenus ceremoniale, Chriſti paſſione & Reſurrectione abrogatum eſt, & in Dominicam diem ab Apoſtolis commutatum, quæ non ſolum creationis mundi, ſed præcipue Reſurrectionis Chriſti memoriæ dicata eſt, qui nos a Dæmonis & peccati ſervitute redemit, cujus redemptionis illa ex Ægypto redemptio typus tantum & umbra fuerat.

Utrum Sabbati cognitio & veneratio aliqua a Judæis ad alias Gentes derivata ſit.

II. Sabbati cognitionem aliquam ac venerationem ad alias etiam Gentes perveniſſe docent *Clemens Alexandrinus* Lib. 5. *Stromatum*, *Theophilus Antiochenus Lib.* 2. *ad Autolycum*, *Euſebius* Lib. 13. *Præparationis Evangelicæ* Cap. 12. *Joſephus Lib.* 2. *contra Apionem* ſcribit nullam eſſe Urbem Græcam, nullam barbaram, quam non pervaſerit mos ſeptimæ diei, qua *Judæi* feriantur. *Philo* Sabbatum feſtum eſſe diem non uni urbi, aut regioni, ſed univerſo, aſſerit. Nihilominus Sabbati cultum & obſervantiam Judæis peculiarem fuiſſe demonſtrat *Seldenus*, & *Heſiodi*, *Lini*, *Homeri*, *Callimachi* loca ab *Ariſtobulo* Judæo apud *Euſebium* laudata contrariæ ſententiæ minime ſuffragari oſtendit; ſed diem ſeptimam ſacram illos appellaſſe non ratione ſolemnitatis aut religionis, ſed ratione numeri, quem ſacrum Veteres omnes exiſtimarunt, qui myſticas numerorum ſignificationes adſtruxerunt. Legatur *Seldenus* Lib. 3. *De Jure Naturæ & Gentium, Hebræorum*, Cap. 15. 16. 17. Certe *Juſtinus* ex *Trogo Pompejo* Lib. 36. Hiſtor. diem ſeptimum a *Moyſe* ſacratum ſcribit, ac velut Hebræis ſingularem memorat. *Moſes*, inquit, *Damaſcena antiqua patria repetita, Montem Sina occupat, quo ſeptem dierum jejunio per deſerta Arabiæ, cum Populo ſuo fatigatus, cum tandem veniſſet, ſeptimum diem more Gentis Sabbatum appellatum, in omne ævum jejunio ſacravit: quoniam dies illa famem illis, erroremque finierat.* Quod de Jejunio ſcribit, falſiſſimum eſt: verum diem Sabbati ſolis Judæis ſacrum fuiſſe ſatis perſpicue ſignificat. *Tacitus* Lib. 5. Hiſtor. de Judæis agens: *Septimo die*, inquit, *otium placuiſſe ferunt, quia is finem laborum tulerit. Dein blandiente inertia, ſeptimum quoque annum ignaviæ datum.* Cumque ibidem ſcribat: *Moſes quo ſibi in poſterum Gentem firmaret, novos ritus, contrarioſque cæteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos Sacra:* Satis indicat Gentium cæterarum inſtitutis ac moribus publicis hunc etiam ritum de ſeptimæ diei cultu ſolemni & obſervantia contrarium fuiſſe. *Dio Caſſius* Lib. 37. Hiſtor. Sabbati ſeu diei Saturni cultum Judæis proprium ac ſingularem fuiſſe notat. *Ovidius* Lib. 1. *De Arte amandi*, Sabbata Romanis peregrina, Judæis ſolemnia canit:

Dies Sabbati ſolis Judæis ſacer.

Nec pluvias opta, nec te peregrina morentur
Sabbata ——
Nec te præterea Veneri ploratus Adonis,

Cul-

Cultaque Judæo Septima sacra viro.

Et paulo post:

Culta Palæstino Septima Festa viro.

Martialis Sabbatarios Judæos appellat. Lib. 4. Epigram.

Quod siccæ redolet palus lacunæ,
Quod jejunia Sabbatariorum.

Persius Satyr. 5.

——— *recutitaque Sabbata palles.*

Juvenalis Satyr. 14.

Quidam sortiti metuentem Sabbata Patrem,
Nil præter nubes, & cæli Numen adorant;
Sed Pater in causa est, cui septima quæque fuit lux,
Ignava, & partem vitæ non attigit ullam.

Idem de Judæa loquens:

Observant ubi Festa mero pede Sabbata Reges.

Rutilius, *Itinerarii* Lib. 1.

Reddimus obscœnæ convitia debita Genti,
Quæ genitale caput propudiosa metit.
Radix stultitiæ, cui frigida Sabbata cordi,
Sed cor frigidius Religione sua est.
Septima quæque dies turpi damnata veterno,
Tamquam lassati mollis imago Dei.

Seneca Lib. *Contra Superstitiones*, quem laudat *S. Augustinus Lib. 6. De Civitate Dei*, Cap. 11. Sabbatorum cultum ut Judæorum proprium ac singularem agnoscit. *Hic* (inquit S. Augustinus) *inter alias civilis Theologiæ superstitiones reprehendit etiam sacramenta Judæorum, & maxime Sabbata, inutiliter eos facere affirmans, quod per illos singulos septem interpositos dies, septimam fere partem ætatis suæ perdant vacando, & multa in tempore urgentia non agendo lædantur. Illi tamen* (inquit Seneca) *causas Ritus sui noverunt, major pars Populi facit, quod cur faciat, ignorat.*

Græci dies suos habuerunt Mensis ineuntis, medii, inclinantis, ita dispositos, ut inde trifariam divideretur Mensis quilibet. Festa etiam eorum plurima cum Veteres, tum Recentiores, qui de Festis Gentilium scripsere, commemorant: Qui tamen Sabbati, aut Festi alicujus hebdomadici in dierum periodis recurrentis nusquam meminere. Quod ad Romanos attinet, *Ovidius*, *Macrobius*, alii, dies eorum fastos, nefastos, intercisos, feriatos, Kalendas, Nonas, Idus, recensent ac describunt: De diei vero septimi recurrentis cultu nulla apud eos mentio. Vetus Romanorum Kalendarium a *Josepho Scaligero* & *Seldeno* descriptum, Ogdoadem, non hebdomadem in tributione dierum ab iis observatam, fidem facit; nonam quamlibet diem nundinis seu urbano Rusticorum conventui designatam, de qua & Ovidius.

Est quoque qui nono semper ab orbe redit.

Nullam diei septimæ recurrentis observantiam sive cultum apud eos fuisse. Sed & Festis Romanorum opera, quæ ad vitæ utilitatem pertinebant, haud pauca facere licuit, quod Judæorum Sabbatis nefas erat.

Virgilius, *Georgicon* 1.

Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas & jura sinunt; rivos deducere nulla
Religio vetuit, segeti prætendere sepem,
Insidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio mersare salubri.

Legi potest ea de re & *Columella* Lib. 2. *De Re Rustica*, Cap. 22. *Josephus* & *Philo* Sabbatum, quantum ad usum Chronologicum, & consuetudinem hebdomadicæ dierum periodi eodem ipso die desinentis non quantum ad cultum religiosum & celebritatem, aliis Gentibus commune fuisse volunt. Certe *Josephus* loco non uno Sabbatum τὸν πάτριον νόμον *Morem patrium*, & Judæorum Genti peculiarem appellavit. Consule Lib. 14. *Antiquitatum Judaicarum*, Cap. 18. & Lib. 2. *De Bello Judaico* Cap. 16.

Phi-

Philo Lib. De Decalogo: *Hanc diem*, inquit, *Civitates quædam singulis mensibus ut festam celebrant, incipiendo numerationem a Novilunio: Judæis vero sancta est septima quæque dies*. Verum quid in his immorari opus est, cum Scriptura Sacra Sabbatum a Deo Israelitis datum doceat in signum, quo a profanis Gentibus ut Populus Dei peculiaris & electus discernerentur, & creationis fidem firmam apud ipsos obtinere, eosque unum verum Deum creationis Auctorem venerari indicaretur? Clarissimus est ad hujus veritatis probationem *Ezechielis* Prophetæ locus Cap. 20. 20. ubi Deus sic loquitur: *Sabbata mea sanctificate, ut sit signum inter me & vos, & sciatis quia ego sum Dominus Deus vester*. Ibidem Vers. 2. & 12. *Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis. Insuper & Sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me & eos, & scirent quia ego Dominus sanctificans eos*. 2. Esdræ seu Nehemiæ 9. 14. ubi collata Hebræorum Genti beneficia singularia recensentur, Sabbatum inter alia memoratur: *Et Sabbatum sanctificatum tuum ostendisti eis, & mandata, & ceremonias, & Legem præcepisti eis in manu Moysi servi tui*. Exodi 31. 13. & seq. *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Videte ut Sabbatum meum custodiatis: Quia signum est inter me & vos in generationibus vestris, ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. Custodite Sabbatum meum. Sanctum est enim vobis. Qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio Populi sui. Sex diebus facietis opus; Die septimo Sabbatum est, requies Sancta Domino: Omnis qui fecerit opus in hac die, morietur. Custodiant filii Israel Sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum inter me & filios Israel, signumque perpetuum. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & in septimo ab opere cessavit*.

Suffragantur eidem veritati SS. Patres. *S. Cyrillus Alexandrinus* Homilia 6. De Festis Paschalibus. *Postquam, inquit, egressi e patria tellure Israelitæ in Ægypto constiterunt, decursu temporis, ex Hebræorum genere, atque ex Abrahami stirpe se se prognatos esse, ne memoria quidem, ut fieri solet, amplius usurpabant. Hinc obliti patrios mores, ac pietate, quam a majoribus acceperant, abdicata, ad idololatriam incolarum contagione convertebantur . . . Itaque & Solem pro Deo esse colendum censebant, tum Cœlo, Telluri, Lunæque & Sideribus, atque omnibus demum elementis venerationem Deo debitam tribui oportere arbitrabantur . . . . Cum vero ipsos ab Ægyptiorum crudelitate, duraque illa servitute vindicare Legis Auctori maxime cordi esset, eosque in Terram promissionis vocaret, susceptos in Ægypto errores deponere omni lenocinio verborum amoto jussit . . .*

Deuteron. 4. „ Vide, *inquiens*, ne elevatis oculis in cœlum, vidensque Solem, & Lunam, & Astra, „ omnemque ornatum cœli, errore deceptus adores ea. Dominus enim Deus tuus, „ Dominus unus est. *Sed cum præterea certo aliquo ex ipsis rebus petito indicio opus esset, quo fateri quodammodo vel inviti cogerentur, & cœlum a suo conditore factum, & ejusdem opera, Solem, Lunam, Astra, Tellurem, aliasque res omnes ut essent accepisse, eos Opificem suum imitari jubet, vultque per Sabbatum quiescentes Festivitatis causam*

Genes. 2. *cognoscere*. Requievit enim, *inquit*, Deus die septimo ab omnibus operibus suis. *Qui vero student ut rerum Opifice quiescente conquiescant & ipsi, annon illi res omnes ab alio conditas atque effectas fuisse, unumque universorum molitorem & artificem esse, & quidem apertissime confitentur? Factum est igitur dum Sabbato cessant, ut ex eo Divinitatis quoque rationem Israelitæ intelligerent, atque unam, a qua omnia condita & procreata sunt, agnoscerent Naturam; elementorum item oculis familiarium ultro citroque famula tum non ignorarent. Atque una quidem hæc ratio est Sabbato indictæ requietis*. Addit, Vitam a laboribus immunem per Sabbatum agi solitam, futuram extremo tempore Sanctorum quietem significare, cum a laboribus immunes, & sudore quem in stadiis contraxerant, deterso, in cœlesti Jerusalem quieti ac deliciis affluentes, ævum omne traducent.

Theodoretus Commentario in *Ezechielis*, Cap. 20. hæc verba, *Sabbata mea dedi eis, &c.* paraphrastice sic exponit: *Sabbatorum ipsis otium lege præscripsi, non ut quod ipsis sufficere vitam posset: sed ut hæc vitæ instituendæ ratio peculiaris a Gentium quidem eos distingueret Institutis, meorumque beneficiorum in memoriam adduceret. Otio enim & cessatione a carnis operibus, dum divino cultui continenter vacarent & divina audirent Eloquia*,

quia,

quia, lucrum percipiebant: cum discerent ex ipsis divinis Eloquiis, & factorem esse Deum, & de omnibus bene meritum. Et infra: *In aliis igitur cum aliis communione juncti, in observatione Sabbati propriam quamdam videbantur obtinere vitæ rationem. Nulla enim alia Gens hoc otium observabat. Neque Circumcisio ita ipsos ab aliis distinguebat, ut Sabbatum. Quippe Circumcisionem Idumæi quoque habebant, qui ab Esau genus ducebant, & Ismaelitæ similiter: Ægyptii item a Judæis hanc edocti, observare studebant, quod per Prophetam Jeremiam Deus declaravit, cum dixit:* Et visitabo super „ omnes circumcisos præputium ipsorum, super Ægyptum & super Edom, &c. *Sabbati vero observationem sola Judæorum Natio custodiebat. Idcirco dixit Deus, quia Sabbata mea dedi eis, ut sint in signum inter me & inter ipsos, ut cognoscant quia ego Dominus sanctificans eos.* *Jerem. 9. 25*

III. Sabbati cultum ad præcavendam & eradicandam Idololatriam a Deo institutum, & Judæis præceptum, id maxime probat, quod præcepta de fugiendis Idolis, & Sabbatis observandis, item Idolorum cultus, & Sabbati violatio frequenter in Scriptura Sacra conjungantur. Exodi 23. 12. 13. *Sex diebus operaberis; septimo die cessabis .... Omnia quæ dixi vobis custodite. Et per nomen externorum Deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro.* Levitici 19. 3. 4. *Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. Nolite converti ad Idola, nec Deos conflatiles faciatis vobis.* Levitici 26. 1. 2. *Non facietis vobis Idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester. Custodite Sabbata mea.* Exechielis 20. 16. *Quia judicia mea projecerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt, & Sabbata mea violaverunt: Post Idola enim cor eorum gradiebatur* 23. 24. *Iterum levavi manum meam in eos .... eo quod judicia mea non fecissent, & præcepta mea reprobassent, & Sabbata mea violassent, & post Idola patrum suorum fuissent oculi eorum.* Ezechielis 23. 37. 38. *Cum Idolis suis fornicatæ sunt: Insuper & filios suos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum. Sed & hoc fecerunt mihi: polluerunt Sanctuarium meum in die illa, & Sabbata mea profanaverunt.*

Sabbati cultus in remedium Idololatriæ institutus.

IV. Sabbati cultus ante *Mosen* præceptus non erat, ut manifesto colligitur ex 2. Esdræ 9. 14. *Et Sabbatum sanctificatum tuum ostendisti eis, & mandata, & ceremonias, & Legem præcepisti eis in manu Moysi servi tui.* Ezechielis 20. 10. 11. 12. *Ejeci eos de Terra Ægypti & eduxi eos in desertum. Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis. Insuper & Sabbata mea dedi eis.* Qui loci clare docent, Legem, Ceremonias, ac Sabbata Judæis a Deo simul data fuisse, & primam in deserto sanctionem & originem habuisse. Accedit, quod Israelitæ primum Sabbatum (cujus Scriptura meminit) in Deserto, die Mensis secundi vigesimo-secundo celebrarent, cum tamen constet, eos diem decimum quintum Mensis ejusdem murmurando & itinerando consumpsisse. (*Exodi* 16. 2. collato cum 22.) Unde colligitur, eos tunc temporis, vel non omnino, vel non eodem die quo postea, Sabbatum observasse. Denique Sabbati ante Mosis ætatem observati nullam omnino mentionem facit *Moyses* ipse in Libris suis, & in tota Patriarcharum Historia.

Sabbati cultus ante Legem Mosaicam institutus non erat

Suffragantur Patres antiqui: *S. Justinus Martyr Dialogo cum Tryphone Judæo*, p. 236.
„ Nam sine observatione Sabbati, qui nominati modo sunt Justi omnes Deo complacuerunt; & post illos Abraham, atque ejus liberi cuncti, ad Mosen usque: sub quo injustus & erga Deum ingratus Populus vester apparuit Vitulo in solitudine fabrefacto. Unde Deus ad Populum illum se accommodans, hostias quoque offerri tamquam Nomini suo præcepit, ut ne simulacra coleretis. Quin & Sabbata peragere vos jussit, ut Dei recordaremini. Nam & Verbum ejus hoc significat, dicens: Ut cognoscatis me esse Deum Redemptorem vestrum. *P.* 240. Quod si ista ad hunc modum non fuerimus professi, eveniet nobis ut in absurdas incidamus cogitationes, quod non idem Deus temporibus Enochi & aliorum omnium fuerit; qui neque Circumcisionem, quam in carne non habebant, neque Sabbatum servaverunt, neque alia insuper, quæ Moses fieri mandavit.

S. Irenæus Lib. 4. *Adversus Hæreses* Cap. 30. de Circumcisione & Sabbato loquens: „ Quod non per hæc justificabatur homo, sed in signo data sunt Judæorum Populo, osten-

„ ostendit Scriptura, quod Abraham ipse sine Circumcisione, & sine observatione Sab- „ batorum Deo credidit, & amicus Dei vocatus est. "

Tertullianus Lib. adversus Judæos, Cap. 2. „ Igitur cum neque circumcisum, neque „ sabbatizantem Deus Adam instituerit, consequenter quoque sobolem ejus Abel offe- „ rentem sibi sacrificia, incircumcisum, nec sabbatizantem laudavit . . . . . Noe quo- „ que incircumcisum Deus, sed & non sabbatizantem de diluvio liberavit. Nam & „ Enoch justissimum non circumcisum, nec sabbatizantem de hoc Mundo transtulit, „ qui necdum mortem gustavit, ut æternitatis candidatus jam nobis ostenderet, nos „ quoque sine Legis Moysi onere Deo posse placere. Melchisedech quoque Summi Dei „ Sacerdos, incircumcisus, & non sabbatizans, ad Sacerdotium Dei electus est. Abra- „ ham ante Deo placuit quam circumcideretur, nec tamen sabbatizavit. *Et Cap.* 4. „ Denique doceant Adam sabbatizasse, aut Abel hostiam Deo sanctam offerentem Sab- „ bati cultorem fuisse: aut Enoch translatum Sabbati cultorem fuisse: aut Noe Arcæ „ fabricatorem propter Diluvium immensum, Sabbatum observasse: aut Abraham in „ observatione Sabbati Isaac filium suum obtulisse: aut Melchisedech in suo Sacerdotio „ legem Sabbati accepisse. Sed dicturi sunt Judæi, ex quo hoc pręceptum datum est per „ Moysen, exinde observandum fuisse. Manifestum est itaque non æternum, nec spiri- „ tale, sed temporale fuisse præceptum quod quandoque cessaret. "

Eusebius Lib. 7. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 6. „ Divinis quoque Literis edoce- „ mur quod ad ipsum Religionis cultum attinet, Mosem primum Judæorum Legisla- „ torem extitisse, a quo partim Sabbati diem acceperint singulari quadam observantia „ ad usurpandam ejus diei, quo verborum divinorum quies ac cessatio fuerat, memo- „ riam; partim animantium quibus vescerentur, aut abstinerent, distinctionem, partim „ solemnia quædam, annuaque Festa, certosque corporis lustrandi purgandique Ritus, „ & ingentem reliquarum Ceremoniarum multitudinem, quæ divinioribus quibusdam „ symbolis ac figuris inclusæ, atque in orbem celebrandæ recurrerent: cum Hebræi, qui „ longo ante Mosem tempore claruerunt, ferendæ per eum Legis ignari, expeditam „ quamdam ac liberam pietatis viam tenerent, moribus quidem ita naturæ ductum „ sequentibus præditi, nihil ut Legum moderatione propter summam animi ab omni „ perturbatione vacui ęquitatem indigerent; eorum vero notitiam, quæ de Deo sentire „ oporteret, veram consecuti.

Et Lib. 1. *Historiæ Ecclesiasticæ* Cap. 4. de veteribus Patriarchis loquens, hæc habet: „ Itaque nec Circumcisionem, nec Sabbatum observare, curæ illis fuit, sicut nec no- „ bis: neque a certis cibis abstinere, & alia quædam sollicite observare, quę primus „ omnium Moses typice agenda & custodienda posteris tradidit: sicut neque nunc apud „ Christianos quidquam horum geritur. "

Theodoretus Commentario in Cap. Ezechielis 20. „ Sabbatorum (*inquit*) separatim „ mentionem fecit, neque ea cum aliis Justificationibus conjunxit; neque enim hæc, „ ut illæ vitam conciliant: sed quamdam peculiarem vitæ instruendæ formam conti- „ nent. Istud enim, *Non mœchaberis*, *Non occides*, *Non furaberis*, & alia cum his „ conjuncta, alios quoque homines naturæ lex edocuit. At Sabbati observandi non na- „ tura magistra, sed latio Legis.

Objectio diluitur. Frustra vero quispiam objiciat, 1. Deum tum primum diem septimum in Sabbatum consecrasse, cum creationis opus perfecisset, Genesis 2. 2. 3. *Complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat: & requievit die septimo ab omni opere quod patrarat. Et benedixit diei septimo, & sanctificavit illum.* Item, Exodi 16. 23. 25. Sabbati tamquam instituti inter Israelitas celebris & probe noti fieri mentionem; & ibi caveri ne Sabbatum Mannæ collectione violetur, quasi jam olim, cum nempe rerum cœpit universitas, institutum fuerit. *Requies Sabbati sanctificata est Domino cras. Quodcumque operandum est, facite: & quæ coquenda sunt, coquite.* 25. *Dixitque Moyses: Comedite illud hodie, quia Sabbatum est Domini.* 3. Congruum fuisse ad conservandam creationis memoriam, ut Sabbatum a Patriarchis celebraretur. Frustra (inquam) hæc objicerentur. Quamvis enim Deus diei septimo benedixerit, ipsumque sanctificaverit, non sequitur, ipsum tunc septimi diei cultum & observationem præcepisse: sed benedictione, & quiete sua illum sanctificavit, ad cujus exemplar quietis, & in creationis memoriam,

riam, Sabbatum olim instituere decrevit congruo & a se prædefinito tempore. Locus Exodi de Sabbato die sequenti tunc primum celebrando loquitur, quod Judæis ex hac dumtaxat *Mosis* prædictione notum esse potuit, cum nullum celebritatis illius indicium in Sacris Literis antea reperiatur. Neque vero necesse fuit, ut veteres Patriarchæ ad conservandam creationis memoriam Sabbatum celebrarent, quod Deus non jusserat, cum fidem creationis Mundi sincero unius veri Dei cultu, Sacrificiis, & certis (ut verisimile est) temporibus Dei cultui speciatim consecratis profiterentur.

Quæ opera die sabbati prohibita.

V. Servile quodcumque opus Sabbato Lex prohibebat, etiam cibos parare, & magnum iter facere. Iter Sabbati Judæorum Magistri definiunt bis mille ulnis, id est, mille passibus; nam passus duplex ulna. Stadium Plinio octava pars mille passuum, Lib. 2. Cap. 23. Ergo iter Sabbati fuissent stadia octo. Syrus Interpres *Actuum* 1. 12. *Stadia septem* posuit, consentitque *Theophylactus*, testem appellans *Josephum*, cujus proinde suspecta lectio est *Antiquitatum* 20. Cap. 16. ubi *Stadia quinque* habentur. Lege *Seldenum* Lib. 3. *De Jure Naturæ & Gentium juxta disciplinam Hebræorum*, Cap. 9. At opera Dei, opera necessitatis, pietatis, caritatis, Lege prohibita non erant. Unde quæcumque opera ad cultum Dei & sacrificia pertinebant, Sabbato facere licebat, Regulaque erat Juris Judaici: *In templo non esse Sabbatum:* Machabaicis temporibus a Judæis contra hostes Sabbato pugnatum est. Non prohibebat Sabbati religione vitæ pecudis, multo minus ne vitæ hominis consuleretur. Unde in *Misnajoth*, Hebræorum Libro, hæc Regula habetur: *Omne opus prohibetur in Sabbato, nisi sit pro anima.* Atque adeo recepta erat apud Judæos ista exceptio, ut in multis Codicibus Legi vice explicationis adscribi cœperit, ut ex *Tertulliano* colligitur *Lib. Adversus Judæos* ita Legem laudante: *Omne opus servile non facietis in eo, præterquam quod ad animam pertinet.* Hinc apud Judæos vulgatum est, *Sabbatum traditum esse in manum hominum, & non homines in manum Sabbati.* Harum regularum a Judæis receptarum exceptione, violati Sabbati calumniam a Discipulis suis, atque etiam a se ipso, Christus depulit, *Matthæi* 12. Cum enim per sata Sabbato ambularet, *Discipuli ejus esurientes cœperunt vellere spicas, & manducare. Pharisæi autem videntes dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere Sabbatis. At ille dixit eis: Non legistis quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant: quando intravit in Domum Dei, & Panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, nisi solis Sacerdotibus? Aut non legistis, quia Sabbatis Sacerdotes in Templo Sabbatum violant, & sine crimine sunt? Dico autem vobis, quia Templo major est hic. Si autem sciretis quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium; numquam condemnassetis innocentes. Dominus enim est Filius hominis etiam Sabbati.* Quod magis explicatur Marci 2. 27. *Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter Sabbatum. Itaque Dominus est Filius hominis etiam Sabbati.* Deinde cum Jesus in Synagogam se contulisset, & ante eum stetisset homo manum habens aridam, interrogabant Dominum, dicentes: *Si licet Sabbato curare?* ut accusarent eum. Jesus autem dixit illis: *Quis erit ex vobis homo, qui habens ovem unam, & si ceciderit hæc Sabbato in foveam, nonne tenebit, & levabit eam? Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet Sabbatis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera.*

Sabbati sanctificatio in pietatis exercitiis posita

VI. Non in cessatione tantum ab operibus, sed in pietatis exercitiis posita erat Sabbati Sanctificatio. Id colligitur ex *Isaiæ* Prophetę verbis qui abstinentiam a peccatis, & divinorum observationem mandatorum partem esse cultus Sabbatici non obscure significat Cap. 56. 12. 5. *Custodite judicium, & facite justitiam .... Beatus vir qui facit hoc, & filius hominis qui apprehendet istud: Custodiens Sabbatum, ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne malum ...... Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, &c.* Et Cap. 58. 13. 14. *Si averteris a Sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die Sancto meo, & vocaveris Sabbatum delicatum, & Sanctum Domini gloriosum, & glorificaveris eum dum non facis vias tuas, & non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem: Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Jacob Patris tui.* Idem probatur ex speciali Sacrificio die Sabbati instituto, præter juge Sacrificium. Numerorum 28. 9. 10. *Die*

autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos , & duas decimas similæ oleo conspersæ in Sacrificio , & liba , quæ rite funduntur per singula Sabbata in holocaustum sempiternum . . . . . . Idem constat ex antiquorum Judæorum more, qui Sabbatis sacros conventus agere, precibus vacare, Scripturas legere, Prophetarum concionibus interesse solebant, & festæ lucis otium pietatis exercitiis dedicare, ut ex variis Scripturæ Sacræ locis intelligitur . 4. *Regum* 4. 23. *Marci* 1. 21. *Lucæ* 4. 16. *Actuum* 15. 14. 15. 21. 16. 13. Ita Legem intellexit *Josephus Lib.* 1. *Contra Apionem* P. 1050. ubi hæc ex *Agatharcide* Ethnico Scriptore refert. *Qui vocantur Judæi habitant omnium munitissimam Civitatem, quam vocare Hierosolymam Provinciales solent. Hi vacare consueti sunt septima die, & neque arma portare in prædictis diebus, neque alterius cujuspiam curam habere patiuntur, sed in Templis extendentes manus , adorare usque ad vesperam soliti sunt*. Et Lib. 2. P. 1072. de *Mose* sic loquitur: *Quapropter non semel audire , nec secundo, vel sæpius, sed in unaquaque septimana, alia opera relinquentes, ad Legis auditionem congregari præcepit universos, eamque perfecte condiscere, quod scilicet omnes Legislatores reliquisse noscuntur*. Ita intellexit & *Philo Judæus*, Lib. 3. De Vita Mosis P. 528. *Mos erat* (inquit) *certis temporibus, præcipue Sabbatis operam dare studio sapientiæ, Principe Doctoris vice fungente, præmonstranteque officio, subditis autem in honestate proficientibus, & mores vitamque corrigentibus . Quæ consuetudo a majoribus per manus accepta hodieque durat apud Judæos, tempore illo dicato eruditioni contemplationique rerum naturalium. Nam destinata oppidatim sacris precationibus loca, quæ Proseuchas vulgus nominat, quid aliud sunt quam Scholæ, in quibus prudentia , fortitudo , temperantia, justitia, pietas, sanctitas, omnisque virtus discitur, quæcumque ad humana divinaque negotia requiritur?* Et Lib. De Decalogo: *Quartum præceptum commendat diem septimam, jubens eam pie sancteque transigi . . . . . Jussit igitur ut quicumque hæc Instituta recepissent, sicut in cæteris, ita in hoc quoque Deum sequerentur, operando per sex dies, septima vero interquiescendo , vacandoque contemplationi rerum & studio sapientiæ, retractando etiam cogitatione acta præterita, & rationem eorum a se reposcendo , sicubi a Legum præscripto aberratum fuerat, ut in posterum cautiores essent, prospicerentque ne iterum impingerent in eadem offendicula*. Et Lib. 1. Hypothetico, cujus fragmentum habemus apud *Eusebium* Lib. 8. *Preparationis Evangelicæ*, Cap. 7. *Quid igitur* (inquit) *septimis illis diebus* Legislator *instituit? Eos nimirum eumdem in locum una convenire voluit, ut silentio summaque cum modestia considentes, Legum recitationi aures accommodent, itaque nihil ipsos omnino fugiat . Atque hunc illi conveniendi simul considendique morem sic perpetuo retinent , ut multitudo quidem universa sileat , nisi cum ea quæ leguntur, faustis ac lætis acclamationibus prosequitur. E Sacerdotibus autem, vel Senioribus aliquis sacras Leges palam recitans , omnes sigillatim exponat , donec alta jam vespera discedant universi, tum divinorum mandatorum instructi cognitione, tum vero admodum pietate aucti*.

Annua Sabbata. VII. Mandatum tertium non solum ad hebdomadica, sed ad annua Sabbata celebranda Judæos obstringebat. *Sabbata* illa annua (sic enim in Scripturis sacris appellantur) Festa erant Azymorum, Pentecostes, Tubarum, Tabernaculorum , & Expiationis ; de quibus Dissertatione sequenti dicemus. Pœna lapidationis in Sabbati violatores sancita .

Pœna violantium Sabbatum. Numerorum 15. 32. & seq. *Factum est autem cum essent filii Israel in solitudine , & invenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moysi & Aaron & universæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcere nescientes quid super eo facere deberent. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cumque eduxissent eum foras , obruerunt eum lapidibus , & mortuus est , sicut præceperat Dominus*.

Quid Sabbatum Magnum? VIII. Quid sit *Sabbatum Magnum* , quid *Sabbatum Secundo-primum* , Sacri disputant Interpretes. In eo fere conveniunt , Sabbatum Magnum, esse Sabbatum Paschale, sive illud quod Pascha proxime antecedit, aut in quod Paschatis dies incidit; de quo Joannis 19. 31. *Erat enim magnus dies ille Sabbati*. De Sabbato vero Secundo-primo , variæ sunt ac discrepantes Patrum, recentiorumque Scriptorum sententiæ . *S. Joannes Chrysostomus* Homilia 40. in *Matthæum* Sabbatum Secundoprimum esse censet, quod Festum aliud antecedit. *Lucas vero dicit in Sabbato Secundo-primo . Quid autem est in Sabbato Secundo-primo? quando Festum duplex erat, tam Sabbati Domini , quam Solemnitatis al-*

Quid Sabbatum Secundo-primum?

terius

terius succedentis. Sabbatum enim quamlibet quietem atque otium appellabant. S. Epiphanius Hæresi 30. quæ est *Ebionitarum*, Numer. 32. Sabbatum illud, quod ab Azymorum prima die proximum est, δευτερόπρωτον, *Secundo-primum Sabbatum* dici putat. Hæresi vero 51. Num. 31. duplex Sabbati genus esse ait, alterum hebdomadarium & antiquum, quod πρῶτον, *Primum* vocat: alterum legitimum sive festivum, quod δεύτερον *Secundum* esse censet, cujusmodi Azymorum dies fuit. Paulo post addit, δεύτερον illud in septem revolutum appellari πρῶτον. Quod sane perobscurum est, cum non liqueat utrum Azymorum septimum diem Sabbatum δευτερόπρωτον esse definiat, an Festum ipsum Pentecostes. *S. Isidorus Pelusiota* Epistola 110. Libri 3. primam Azymorum diem Sabbatum ait esse δευτερόπρωτον, quod Sabbatum ideo vocatur, quia Judæi Festa omnia Sabbati nomine designare solent. Δευτερόπρωτον vero propterea dicitur, quod secunda sit a Paschate, & Azymorum prima. Δευτερόπρωτον *dictum est* (inquit) *quia posterius quidem die Paschæ, primum autem Azymorum. Vespere enim Pascha immolantes, postridie Azymorum Festum celebrabant, quod quidem etiam* Δευτερόπρωτον *appellabant, propterea quod (ut dixi) dies ille Paschæ posterior esset, Azymorum autem primus. Quodque hoc verum sit, argumento illud est, quod Apostoli hoc nomine accusati sunt, quia spicas vellerent ac manducarent. Hoc enim dumtaxat tempore spicæ nutant, atque ob fructuum ac messis tempus deorsum propendent, ac velut falcem ad se se vocant. Tertio quippe Azymorum die manipulus quoque Deo offerebatur. Ita & a tempore, & ab eo quod factum est, perspicuum existit id quod quæris. Quod si, Sabbato, dictum est, ne tibi id mirum videatur. Sabbatum enim Festum omne nuncupant. Ac propterea dictum est Sabbata Sabbatorum, quoniam interdum Festi principium aut finis in Hebdomadæ Sabbatum incidebat, quemadmodum etiam apud nos plerumque contingit. Nam cum Epiphania aut carnalis Salvatoris Nativitas Dominico die occurrit, duplicem Solemnitatem efficit, ac velut Festum in Festo. Eodem quoque modo apud illos, si festum in Sabbati diem incidisset, Sabbata Sabbatorum vocabatur.* S. Gregorius Nazianzenus consulentem olim ea de quæstione *S. Hieronymum* tacite elusit, ut refert idem *S. Hieronymus* Epistola ad Nepotianum. *Præceptor quondam meus* (inquit) *Gregorius Nazianzenus, rogatus a me ut exponeret, quid sibi vellet in Luca, Sabbatum* δευτερόπρωτον, *eleganter lusit: Docebo te, inquiens, super hac re in Ecclesia, in qua, mihi omni Populo acclamante, cogeris invitus scire quod nescis: Aut certe si solus tacueris, solus ab omnibus stultitiæ condemnaberis. Nihil enim tam facile quam vilem plebeculam, & indoctam concionem linguæ volubilitate decipere, quæ quidquid non intelligit, plus miratur.*

Josephus Scaliger Lib. 6. *De Emendatione Temporum*, in Diatriba de tertio Domini Paschate, & *Isagogicorum Canonum* Lib. 1. Cap. 6. & Lib. 3. in Commentario ejus capitis, *Secundo-primum Sabbatum* esse censet, quod a secunda die Azymorum primum est. Nam secunda die Azymorum novarum frugum manipulum offerebant. A quo die deinceps septem hebdomadas computare jussi sunt, quorum Sabbata a secunda die Azymorum, id est, ab Omer cognominata sunt. Veluti primum Sabbatum, quod proxime secundam Azymorum sequitur, vocatur δευτερόπρωτον, *Secundo-primum*: Secundum δευτερο-δεύτερον, *Secundo-secundum*: Tertium δευτερότριτον, *Secundo-tertium*, atque ita deinceps. Hanc Interpretationem laudant, & sequuntur *Casaubonus* Exercitatione 14. in *Baronium*, & *Petavius* Animadversionibus in *S. Epiphanium*, P. 64. *Capellus* & *Grotius* impugnant; iste sententiam hac de re suam sic proponit *Annotationibus ad Lucæ Cap. 6.* Judæi diem Sabbati, qui Pascha proxime antecedit, hodieque vocant *Sabbatum Magnum*. Sed etsi Paschatis dies in ipsum Sabbatum inciderit, appellabitur is dies eodem nomine, ut apparet Joannis 19. 31. *Erat enim magnus dies ille Sabbati*. Est & *Sabbati Magni* mentio in Historia de Martyrio *S. Polycarpi*, apud *Eusebium*. Alii pro *magno* dixerunt *primum Sabbatum*. Cum vero preter Pascha duo sint præterea celeberrima Festa Judæorum, scilicet *Pentecoste*, & *Scenopegia*, seu *Tabernaculorum Erectio*, etiam quæ hujusmodi Solemnitates proxime contingebant, *Sabbata Magna*, sive *Prima* vocata sunt simili ratione. Nam & Sabbatum quod incidebat in Festum *Tabernaculorum* Josephus Lib. 2. *De Bello Judaico*, Cap. 38. vocat *Sabbatum maxime honoratum*. Atque ita cum essent tria Sabbata πρῶτα *Prima*, id est, *Maxima*, distinctionis causa Sabbatum Paschale, quod ordine antegreditur, dictum est πρωτόπρωτον, *Primorum primum*; Sabbatum Penteco-

stes δευτερόπρωτον *Primorum secundum*; Sabbatum Scenopegiæ, seu E[illegible] Tabernaculorum τριτόπρωτον, *Primorum tertium*. Sic in Municipiis ubi era[illegible]πρωτοι, *Decem primi*, primus ordinis dici poterat πρωτόπρωτος; Primo primu[illegible] δευτερόπρωτος *Secundo primus*, atque ita deinceps.

Diei Dominicæ & Festorum sanctificatio. IX. Secundo Præcepto, quatenus morale est, ad D[illegible]æ diei, & Festorum quæ in honorem Christi, Deiparæ Virginis, & Sanctor[illegible] Ecclesia instituta sunt, & ejusdem Ecclesiæ præcepto statuuntur observand[illegible]nctificationem & religiosam observantiam Christiani tenentur: hisque dieb[illegible]rvilibus omnibus operibus, ac præsertim a peccatis abstinere, sacros illos di[illegible]etatis operibus transigere, animæ suæ sanctificationi æternæque salutis [illegible]nice necessario, non profanis & sæcularibus negotiis, ludis, spectacul[illegible] & saltationibus intendere, Missæ Sacrosancto Sacrificio, atten[illegible]que animo interesse, officia divina frequentare, misericordiæ opera, [illegible] vera & immaculata religio posita est, exercere.

§. IV.

IV. *Decalogi Præceptum*.

I. PRoximi Deo sunt parentes, quorum ministerio Deus Optimus Maximus usus est, ut nobis esse ac vitam daret. Merito ergo honori Dei secundus est honor qui parentibus debetur, & cætera inter hominis officia antecedit. Quam ob rem post præcepta cultum Dei spectantia, quæ in prima tabula continentur, primum in secunda tabula locum tenet præceptum de honorandis parentibus, Exodi 20. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi*. Deuteron. 5. 16. *Honora patrem tuum, & matrem, sicut præcepit Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, & bene sit tibi in Terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi*. S. Paulus ad Ephesios 6. 1. 3. notat hoc primum inveniri præceptum cum promisso. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione: ut bene sit tibi, & sis longævus super Terram*. Lex verbis expressis temporalem dumtaxat felicitatem promittit, ut observant *S. Hieronymus Lib. 2. Commentariorum in Epistolam ad Galatas, & Dialogo contra Pelagianos, S. Augustinus Quæst. 92. in Exodum in Expositione Cap. 3. Epistolæ ad Galatas, Lib. 1. contra Adversarium Legis & Prophetarum*, Cap. 17. Lib. 10. *De Civitate Dei*, Cap. 15. & Lib. 18. Cap. 11. & Epistola olim 120. nunc 140. ad *Honoratum*, & alibi passim, ut & alii Patres. Felicitatis autem temporalis præcipuum, & cui superstruuntur cætera, est longævitas. Et generaliter promittitur Legem servantibus, ut videre est *Levitici* 23. 5. 25. 18. *Deuteron.* 6. 17. 18. *Ezechielis* 20. 11. Atque in eo apparet hujus præcepti excellentia (inquit Vir Eruditus) quod ei eximie tribuitur, quod generaliter Legis præceptis competit. Neque hic solum, sed & alibi in Scriptura Sacra filiis honorantibus parentes benedictio promittitur, hoc vero præceptum violantibus maledictionem Deus interminatur, eosque morti addicit. *Proverbiorum* 1. 8. 9. *Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ: ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo*. Ecclesiastici 3. 5. 6. 7. *Et sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem suum, jucundabitur in filiis suis; & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore; & qui obedit patri, refrigerabit matrem*. Exodi 21. 15. 17. *Qui percusserit patrem suum, aut matrem, morte moriatur.... Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur*. Proverbior. 19. 26. *Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominiosus est & infelix*. Et Cap. 20. 20. *Qui maledicit patri suo, & matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris*. Cap. 30. 17. *Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ*. Ezechielis 22. 7. 10. 21. *Patrem & matrem contumeliis affecerunt in te.... Verecundiora Patris discooperuerunt in te.... Et congregabo vos, & succendam vos in igne furoris mei*. Ad temporalem illam felicitatem obtinendam non leve momentum affert parentum benedictio, quod ex veterum Patriarcharum benedictionibus comprobatur: *Genes. 9.* contra vero quam metuenda sit parentum imprecatio, *Chanaanis* ob *Chami* patris impii in

in *Noachum* irreverentiam maledictio demonstrat. Ecclesiastici 3. 11. *Benedictio patris firmat domos filiorum: Maledictio autem matris eradicat fundamenta*. De vi paternæ benedictionis *Sanctus Ambrosius* Libro *De Benedictionibus Patriarcharum*, Cap. 1. hæc habet: *Ideo hanc parentibus gratiam donavit Deus, ut filiorum pietas provocetur. Prærogativa igitur parentum, disciplina est filiorum. Honora ergo patrem, ut benedicat te. Honoret pius patrem propter gratiam, ingratus propter timorem. Et si pauper est pater, & non habet divitiarum copias, quas relinquat filiis, habet tamen ultimæ benedictionis hæreditatem, qua sanctificationis opes successoribus largiatur. Et multo plus est beatum quam divitem fieri*. Terribile maternæ maledictionis exemplum in decem fratribus, qui matrem viduam injuria affecerant, refert *Sanctus Augustinus* Lib. 22. *De Civitate Dei*, Cap. 8. Hi nimirum *Maledicto matris recenti, tali pœna sunt divinitus coerciti, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum, in qua fœdissima specie oculos suorum civium non ferentes, quaquaversum cuique ire visum est, toto pene vagabantur Orbe Romano*. Ex quibus duo frater & soror, *Paulus* & *Palladia* Hippone ad Memoriam *S. Stephani* Protomartyris miraculo sanati sunt.

II. Quarto præcepto adstringuntur filii ad honorem, reverentiam, amorem, & gratiarum relationem, quantum fieri potest, atque necessaria vitæ præsidia parentibus indigentibus impendenda. De quibus officiis diserta sunt Spiritus Sancti Oracula. Ecclesiastici 7. 29. & seq. *In toto corde tuo honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses; & retribue illis, quomodo & illi tibi*. Ecclesiastici 3. 8. & seq. *Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui se genuerunt. In opere & sermone, & omni patientia, honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in novissimo maneat. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria ejus confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filii pater sine honore. Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius; & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua: eleemosyna enim patris non erit in oblivione: nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in justitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui; & sicut in sereno glacies, solventur peccata tua. Quam malæ famæ est, qui derelinquit patrem, & est maledictus a Deo, qui exasperat matrem*. Pharisæorum Traditionem merito damnat Christus, qua filios voti & oblationum prætextu a necessariis subsidiis parentibus præbendis excusabant; Matthæi 15. 3. 4. 5. 6. *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter Traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem; &, Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri: Munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram*. Confer *Marci* 7. 10. & sequent. ubi loco horum verborum, *& non honorificabit patrem suum*, ait Sanctus Evangelista: *& ultra non dimittis eum quidquam facere* (id est benefacere) *patri suo, aut matri*. Qui parentum bona furantur, non solum contra justitiam peccant, & sextum violant præceptum, verum etiam contra pietatem, & officia quarto præcepto imperata. Quo de crimine Spiritus Sanctus Proverbiorum 28. 24. *Qui subtrahit aliquid a patre suo, & a matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est*. Execranda est ingratorum filiorum impietas, qui jam divisa hæreditate, parentes necessariis vitæ præsidiis, aut commodis destitutos ingemiscere, & vitam ægre tolerare patiuntur. Quod malum ut avertatur, hanc parentibus œconomicæ prudentiæ regulam tradit Spiritus Sanctus, Ecclesiastici 33. 19. 20. & seq. *Audite me, Magnates, & omnes Populi, & Rectores Ecclesiæ auribus percipite: Filio & mulieri, fratri & amico non des potestatem super te in vita tua: & non dederis alii possessionem tuam: ne forte pœniteat te & depreceris pro illis. Dum adhuc superes & aspiras, non immutabit te omnis caro. Melius est enim ut filii tui te rogent, quam te respicere in manus filiorum tuorum. In omnibus operibus tuis præcellens esto. Ne dederis maculam in gloria tua. In die consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui, distribue hæreditatem tuam*. Obedientiam præstare parentibus filii debent, in iis in quibus sunt filiis superiores, & quæ divinæ legi non repugnant. Ephes. 6. 1. *Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum*

Officia filiorum in parentes.

stum est. Si autem aliquid jubeant divinis præceptis, aut consiliis contrarium, Christi vox audienda est, *Lucæ* 14. 26. dicentis: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, &c. non potest meus esse discipulus*. Et *Matthæi* 10. 37. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus*. Obedientiæ parentibus debitæ pars est, ut eis inconsultis filius uxorem non ducat, exemplo Sanctorum Patriarcharum Isaac & Jacob. *Nam nec in terris sine consensu patrum filii rite & jure nubent*; (inquit *Tertullianus* Lib. 6. ad Uxorem.) Lege & *S. Ambrosium* Ep. 64. Lib. 8. Idem dicendum de status cujusvis electione, & graviorum negotiorum aggressione, quæ ne parentibus inconsultis suscipiantur, reverentia postulat.

III. Reverentiam & pietatem erga parentes, ipsa naturæ lex docet. Qua de re præclarum est illud *Menandri*:

Qui patrem incilat, voce maledicit patri:
At in hoc se parat, ut ipsi maledicat Deo.

Notandum & illud Hieroclis: *Parentes eximie honorabimus, si & corporis ministerium, & pecuniæ adminiculum ipsis præstemus quam promptissime*. Sed luculentiora sunt quæ habet *Philo Judæus*, Libro de Decalogo. *Sequitur*, inquit, *quintum præceptum de honorandis parentibus situm in duarum tabularum confinio. Cum enim in prima sit ultimum, conjungit ambas, priori secundam applicans, complexam jus quod nobis intercedit cum hominibus; quod ideo factum arbitror, quia parentum natura videtur mortalis & immortalis essentiæ confinium: mortalis propter cognationem cum hominibus, & cæteris animantibus, & propter corpus corruptibile: immortalis vero, quia gignendo refert Deum genitorem omnium. Sunt igitur qui alteri parti addicti alteram videntur contemnere, pleni pietatis desiderio, relictis aliis negotiis, totam vitam dedicant divino cultui. Alii contra dum nullum esse jus præter humanum existimant; solam curant societatem hominum, bona sua cum quibuslibet communicantes liberaliter, & mala illorum sublevantes pro viribus. Illos Dei amatores, hos hominum recte dixeris semiperfectæ virtutis homines. Cæterum, qui nec de hominibus bene merentur, nec pietatem sanctitatemque suspiciunt, possunt videri mutati in ferarum ingenium. Inter quos primas ferent, qui parentes suos negligunt, utriusque partis hostes, tum ejus quæ Deo, tum ejus quæ hominibus se approbare vult. Sciant igitur se damnatos pro duobus tribunalibus, quæ sola sunt naturalia: impietatis apud divinum, quod secundos post Deum Auctores vitæ suæ non tractant ex officio: inhumanitatis vero apud humanum: cui enim benefacient qui proximos & optime de se meritos vilipendunt, quibus nulla potest referri gratia non inferior acceptis beneficiis? Quomodo enim natus genitorem suum poterit vicissim gignere?*

Observantia in consanguineos. IV. Istud præceptum pariter nos adstringit ad amandos fratres, ad colendos avos proavosque, consanguineos, & totam illam necessitudinum seriem, quæ humanæ societatis veluti coagulum est. Proverbior. 18. 19. *Frater qui adjuvatur a fratre quasi civitas firma: & judicia, quasi vectes urbium*. Ecclesiastici 25. 1. 2. *In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & hominibus: concordia fratrum, & amor proximorum, & vir, & mulier bene consentientes.*

Servorum erga Dominos officia. V. Vi ejusdem præcepti servi Dominos honorare, & eis obsequi tenentur sincere, fideliter, impigre. Ad Ephesios 6. 5. 6. 7. 8. *Servi obedite Dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes sicut Domino, & non hominibus: scientes quia unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber*. Et ad Titum 2. 9. 10. *Servos Dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus*. De iisdem *S. Petrus* Ep. 1. Cap. 2. 18. *Servi subditi estote in omni timore Dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis.*

Officia Subditorum erga Principes & Magistratus. VI. Regibus, & Magistratibus, qui tutores sunt civilis societatis, quibus & patrum nomen veteres indidere, suus etiam quarto præcepto sancitur honos ac reverentia, fides, obsequium: de quibus Apostolus ad Romanos 13. *Omnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim Potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit Potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damna-*

damnationem acquirunt; nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere Potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim Minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis: Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem. 1. Petri 2. 13. 14. *Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive Regi quasi præcellenti: sive Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei .... Regem honorificate.* Divinæ Legi magis quam Legibus Principum obtemperandum est, si forte colliderentur. *Reddite* (inquit Christus) *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Et, *Deo oportet obedire magis quam hominibus.* In quartum præceptum gravissime peccant, qui convitiis, calumniis, maledictis Principes aut Magistratus lacessunt, qui eorum Leges, Edicta, Judicia, Sententias iniquitatis accusant. Exodi 22. 28. *Diis non detrahes* (id est Judicibus) *& Principi Populi tui non maledices.* Confer Actuum 23. 5. Ecclesiastici 8. 17. *Non judices contra Judicem: quoniam secundum quod justum est, judicat.* Et, *Non hominis exercent Judicium, sed Domini,* ut dicitur 2. *Paralip.* 19. 6. Pro Regibus, & omnibus in dignitate constitutis preces ad Deum fundere subditi debent. Baruch 1. 11. 12. *Orate pro vita Nabuchodonosor Regis Babylonis, & pro vita Balthassar filii ejus, ut sint dies eorum sicut dies cœli super terram; & ut det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor Regis Babylonis, & sub umbra Balthassar filii ejus & serviamus eis multis diebus, & inveniamus gratiam in conspectu eorum.* 1. ad Timotheum 2. 1. 2. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate.*

Matth. 22. 21. *Act.* 5. 29.

VII. Hoc Decalogi præcepto reverentia & obedientia præstanda Sacerdotibus, qui patres spirituales sunt, sancita est. De qua *Deuteronomii* 12. Cap. *Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Deo tuo .... Morietur homo ille.* Ecclesiastici 7. 31. *In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum qui te fecit; & Ministros ejus ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica Sacerdotes. Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum.* Matthæi 23. 1. 2. *Jesus locutus est ad turbas, & ad Discipulos suos, dicens: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate, & facite: secundum opera vero eorum nolite facere.* Lucæ 10. 16. *Qui vos audit* (inquit Christus) *me audit; & qui vos spernit, me spernit.* 1. ad Thessalonicenses 5. 12. 13. *Rogamus vos, fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino & monent vos, ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum: Pacem habete cum eis.* Ad Hebræos 13. 17. *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.* Necessaria vitæ subsidia Pastoribus debentur, cum vi quarti præcepti de parentibus honorandis, tum ex Christi mandato rationibus Apostoli illustrato. 1. ad Timotheum 5. 17. 18. *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non alligabis os Bovi trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua.* 1. ad Corinthios 9. *Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Numquid secundum hominem hæc dico? An & Lex hoc non dicit? Scriptum est enim in Lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quoniam debet in spe qui arat arare; & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt, & qui Altari* de-

Reverentia & obedientia Sacerdotibus præstanda.

Deuteron. 25. 4. *Matth.* 10. 10.

deserviunt, cum Altari participant? Ita & Dominus ordinavit eis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.

Reverentia erga Praeceptores, & Seniores.

VIII. Reverentia denique erga Præceptores, quibus optimam institutionem, ac doctrinam debemus, & erga Senes, quarto Decalogi præcepto imperatur, ad illudque revocatur istud Levitici 19. 32. *Coram cano capite consurge, & honora personam Senis, & time Dominum Deum tuum. Ego Dominus.* Ecclesiastici 8. 7. 9. & seq. *Ne spernas hominem in sua senectute: etenim ex nobis senescunt . . . . . . Ne despicias narrationem Presbyterorum Sapientium, & in proverbiis eorum conversare. Ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus, & servire Magnatis sine querela. Non te prætereat narratio Seniorum: Ipsi enim didicerunt a patribus suis: Quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.* Et Cap. 23. 10. & seq. *Adolescens, loquere in tua causa vix. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. In multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens. In medio Magnatorum non præsumas, & ubi sunt senes, non multum loquaris.* 1. ad Timothæum 5. 1. 2. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem: Anus ut matres.* 1. Petri 5. 5. *Adolescentes subditi estote Senioribus.*

§. V.

V. *Decalogi Præceptum.*

Qua ratione alterum pro vitæ defensione occidere liceat.

I. QUintum Decalogi Præceptum homicidium vetat. Exodi 20. Deuteronomii 6. *Non occides.* Cædis genus omne, quocumque modo fiat, sive ferro, sive baculo, sive saxo, sive veneno; cujuscumque personæ, etiam vilissimæ, hoc præcepto interdictum est. Qui consilium, opem, auxilium, societatem, qua aggressoris excitetur, vel roboretur audacia, vel quippiam aliud, ad alterius cædem patrandam confert, homicidii reus est. Ne quidem pro vitæ defensione alterum occidere licet, nisi duæ conditiones concurrant. 1. Ut actus omnes, in quos prorumpit interfector, ad vitæ ipsius conservationem sint necessarii. 2. Ut absit ultionis voluntas, & homicidii intentio, sive ut interfector se cum moderamine inculpatæ tutelæ defenderit, vim vi repellens. Legantur *Lactantius* Lib. 6. *Divinarum Institutionum*, Cap. 20. *S. Basilius Epistolæ Canonicæ* Cap. 55. *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 11. in Cap. 12. *S. Joannis*, *S. Ambrosius* Lib. 3. *De Officiis*, Cap. 4. *S. Augustinus* Lib. 1. *De Libero Arbitrio*, Cap. 5. *Lib. 22. contra Faustum*, Cap. 70. & Epistola olim 154. nunc 157. ad *Publicolam*, &c. & *S. Thomas Secunda Secundæ Quæstione* 64. *Articulo* 7. Leges quidem humanæ eos qui vitam defendendo suam, aut pudicitiam, alium occid[illegible], ab homicidii crimine absolvunt absque scrupulosa conditionum mox præscriptarum discussione: Sed Lex divina non absolvit, ut censet *S. Augustinus* Lib. 1. *De Libero Arbitrio*, hanc Evodii sententiam demum approbans: *Sed illi homines*, inquit, *lege inculpata, quomodo inculpati queant esse, non video: Non enim Lex eos cogit occidere, sed relinquit in potestate. Liberum eis itaque est neminem necare pro his rebus, quas inviti possunt amittere, & ob hoc amare non debent. De vita enim fortasse cuipiam sit dubium, utrum animæ nullo pacto auferatur, dum hoc corpus interimitur: sed si auferri potest, contemnenda est; si non potest, nihil metuendum. De pudicitia vero quis dubitaverit, quin ea sit in ipso animo constituta, quandoquidem virtus est? Unde a violento stupratore eripi nec ipsa potest. Quicquid igitur erepturus erat ille qui occiditur, id totum in potestate nostra non est: Quare quemadmodum nostrum appellandum sit, non intelligo. Quapropter Legem quidem non reprehendo, quæ tales permittit interfici: Sed quo pacto istos defendam qui interficiunt, non invenio.* Et infra: *Videtur ergo mihi, & Legem istam, quæ Populo regendo scribitur, recte ista permittere, & divinam providentiam vindicare. Ea enim vindicanda sibi hæc Lex Populi assumit, quæ satis sint conciliandæ paci hominibus imperitis, & quanta possunt per hominem regi. Illæ vero culpæ alias pœnas aptas habent, a quibus sola mihi videtur posse liberare Sapientia.* Hæc Evodius. Quæ *S. Augustinus* laudat, approbatque his verbis: *Laudo & probo istam, quamvis inchoatam minusque per-*

perfectam, tamen fidentem, & sublimia quædam petentem distinctionem tuam. Videtur enim tibi Lex ista, quæ regendis civitatibus fertur, multa concedere, atque impunita relinquere, quæ per divinam tamen providentiam vindicantur; & recte. Neque enim quia non omnia facit, ideo quæ facit improbanda sunt. Epistola vero ad *Publicolam* idem confirmat, & exceptiones affert, quibus alium occidere fas est, publica scilicet auctoritate, vel in bello justo pugnando. *De occidendis hominibus*, inquit, *ne ab eis quisque occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit Miles, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro civitate, ubi etiam ipse est, accepta legitima potestate, si ejus congruit personæ. Qui vero repelluntur aliquo terrore ne male faciant, etiam ipsis aliquid fortassis præstatur. Hinc autem dictum est,* Non resistamus malo, *ne nos vindicta delectet, quæ alieno malo animum pascit; non ut correctionem hominum negligamus. Unde nec reus est mortis alienæ, qui suæ possessioni murum circumduxerit, si aliquis ex ipsius ruinis percussus intereat. Neque enim reus est Christianus, si bos ejus aliquem feriendo, vel equus calcem jaciendo aliquem occidat: aut ideo non debent Christiani boves habere cornua, aut equus ungulas, aut dentes canis? Aut vero quoniam Apostolus Paulus satis egit ut in Tribuni notitiam perferretur, insidias sibi a quibusdam perditis præparari, & ob hoc deductores accepit armatos, si in illa arma scelerati homines incidissent, Paulus in effusione sanguinis eorum suum crimen agnosceret? Absit ut ea quæ propter bonum ac licitum facimus aut habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. Alioquin nec ferramenta domestica & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se vel alterum interimat: Nec arbor aut restis, ne quis se inde suspendat: Nec fenestra facienda est, ne per hanc se quisque præcipitet.* Indicatum *S. Ambrosii* locum temperare mihi non possum quin pariter subjiciam. *Non videtur*, inquit, *quod vir Christianus, & justus, & sapiens quærere sibi vitam aliena morte debeat: utpote qui etiamsi in latronem armatum incidat, ferientem referire non possit, ne dum salutem defendit, pietatem contaminet.* His omnibus antiquior *S. Cyprianus* Epistola 56. absolute pronunciat: *Occidere non licet, sed occidi necesse est.* Et Epistola 56. *Occidere innocentibus nec nocentem liceat.*

II. Multo minus ob honoris defensionem licet alterum occidere, puta calumniatorem. Id enim Evangelicis Christi Domini de patientia mandatis refragatur, eaque violat. *Diligite inimicos vestros* (inquit Christus Matthæi v. 44. 45.) *benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: Ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est; qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.* Et V. 39. 40. *Ego autem dico vobis non resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Quæ *S. Augustinus* explicans Epistola olim V. nunc centesima trigesima octava ad *Marcellinum*, ait: *Nunc vero cavendum est, ne vindicandi cupiditate amittatur (ut nihil aliud dicam) ipsa patientia, quæ pluris est habenda, quam omne quod potest etiam invito inimicus auferre ... Paratus itaque debet esse homo justus & pius, patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius crescat bonorum, non ut pari malitia se quoque numero addat malorum ..... Sunt ergo ista præcepta patientiæ semper in cordis præparatione retinenda, ipsaque benevolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate complenda est.* Qui vero impactam alapam, vel calumniam, proximi cæde vindicare non dubitat, præcepta illa patientiæ in cordis præparatione non retinet, sed malum pro malo, & gravius quidem pro minus gravi reddit. Ex his principiis sequitur 1. Singularia certamina hoc Præcepto, *Non occides*, esse prohibita, etiamsi tuendi honoris specie committantur. 2. Sui ipsius occisionem, etiam eo fine attentatam ne quis infamiæ suæ sit superstes, nullatenus licere: Qua de re egregie disserit *S. Augustinus* Libro 1. *De Civitate Dei*, Cap. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & seq. 3. Puellis, quæ ex crimine conceperunt, non licere ad vitandam infamiam fœtum excutere, etsi inanimatus supponatur, & homicidii reas esse, quę *parricidales succos* ad fœtum abigendum propinatos sumpserint, vel sponte biberint, aut aliis mediis abortum procuraverint. *Homicidii enim festinatio est, prohibere nasci: Nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est & qui futurus est, & fructus omnis jam in semine est* (inquit *Tertullianus* Apologetici

Ob honoris defensionem alterum occidere non licet.

Cap.

Cap. 9.) Suffragatur & *Minutius Felix in Octavio*, Ethnicos ita compellans: *Vos video procreatos filios nunc feris & avibus exponere, nunc adstrangulatos misero mortis genere elidere. Sunt quæ in ipsis visceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguant, & parricidium faciant, antequam pariant. Et hæc utique de Deorum vestrorum disciplina descendunt. Nobis homicidium nec videre fas est, nec audire.* Idem præceptum violant parentes, qui infantes abjiciunt & exponunt, etiamsi ab aliqua prætereunte misericordia colligantur.

Utrum furem occidere liceat ad bonorum temporalium defensionem?

III. Furem pecunias aut quælibet fortunæ bona rapientem, ad hujusmodi bonorum defensionem & conservationem occidere non licet, nisi sit fur nocturnus, de quo ignoratur an ad furandum tantum, an etiam ad occidendum venerit, aut fur diurnus, qui se telo defendat. Propositionis veritas ex eo patet, quod inculpatę tutelę moderamen non servatur, cum pecuniam auferenti vita eripitur, quod longe excelientius ac prætiosius bonum est. *Qui negligit damnum propter amicum, justus est. Iter autem impiorum decipiet eos* (inquit Sapiens *Proverb.* 12. 26.) Quomodo vero negligit damnum propter proximum, qui ut amicus secundum Deum diligi debet; si ipsi propter ereptionem bonorum mortem inferat? *Perde pecuniam propter fratrem* (inquit Spiritus Sanctus *Ecclesiastici* 29. 13.) At si fur occidatur, pecuniam fraternæ saluti potiorem ducimus. Exceptio autem furis nocturni diserte habetur Exodi 22. 2. 3. *Si effringens fur domum sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit; percussor non erit reus sanguinis. Quod si orto Sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur.*

Vis qualibet proximo illata Lege damnatur.

IV. Non modo cędes, sed mutilatio, & vis quęlibet proximo illata prohibetur quinto Decalogi Pręcepto. Quo spectant varia Præcepta Judicialia Exodi 21. Ex quibus patet, ab homicidii quidem pœna liberos fuisse, qui proximum percussissent, sed multis obnoxios fuisse vel pœnæ talionis. Morte porro vindicabatur homicidium voluntarium, ex Legis præscripto. Homicidæ involuntarii, qui odii vel inimicitiarum adversus hominem interfectum convicti legitime non fuissent, jure Asyli fruebantur in aliqua ex Urbibus Refugii, ubi se continere debebant exules ad mortem usque Summi Sacerdotis, si vitę suę ac securitati consultum vellent. Exodi 21. 12. *Qui percusserit hominem volens occidere: morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus ejus, constituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab Altari meo evelles eum ut moriatur.* Confer *Numerorum* 31. 15. 16. 17. 18. & seq.

Vers. 18. *Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo; si surrexerit, & ambulaverit foris, super baculum suum, innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas ejus & impensas in Medicos restituat.* Si vulneratus aliquo tempore melius se habuerit, ut credi possit magis Medicorum incuria, aut negligentia sua mortuus, quam ex vulnere, percussor homicidii reus non habetur.

Vers. 20. *Qui percusserit servum suum vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus ejus, criminis* homicidii *reus erit:* Adeoque pœnę obnoxius capitali. *Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit pœnæ, quia pecunia illius est.* Misera & dura servorum sub Veteri Lege conditio, non tamen coram Deo insontes Domini, qui modum in corrigendis & castigandis servis excedebant: Siquidem violabant præceptum de proximi dilectione, quæ modum in coercendis servis imperat, ut exponit Apostolus ad Ephesios 6. 9: *Et vos Domini* (inquit) *eadem facite illis*, (id est, in eos vicissim benevolentiam ostendite) *remittentes minas, scientes quia & illorum & vester Dominus est in cælis.*

Vers. 22. *Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortivam quidem fecerit, sed ipsa vixerit: Subjacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit & arbitri judicaverint. Sin autem mors ejus fuerit subsecuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.*

Vers. 26. 27. *Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit. Dentem quoque si excusserit servo vel ancillæ suæ, similiter dimittet eos liberos.*

Vers.

Verſ. 29. *Si bos cornupeta fuerit ab heri & nudiuſtertius, & conteſtati ſunt Dominum ejus, nec recluſerit eum, occideritque virum aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & Dominum ejus occident.* Sed ſi heredes vellent, permittebatur redemptio. *Quod ſi pretium fuerit ei impoſitum, dabit pro anima ſua quicquid fuerit poſtulatus.*

Odium, ira, vindicta, quinto Decalogi præcepto prohibita.

V. Odium inimicorum, ira, & vindicta quævis, aut vindictæ ſenſus ac voluntas, quinto Decalogi pręcepto pariter prohibentur, interpretibus Chriſto Domino, & S. Joanne. Matthæi 5. 21. *Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis: quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio.* 1. Joannis 3. 15. *Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et ſcitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in ſemetipſo manentem.* Nec ſolum Evangelica, ſed & Moſaica Lege inimicorum dilectio imperata eſt. Nam & ad ipſos proximorum nominis ſignificatio extenditur, quos diligere ſicut ſemetipſum homo jubetur, & odium fratrum diſerte prohibetur. Levitici 19. 17. 18. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo .... Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Diliges amicum tuum ſicut te ipſum. Ego Dominus.* Et Exodi 23. 4. 5. *Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinum odientis te jacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis cum eo.* Proverb. 24. 17. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exultet cor tuum. Ne forte videat Dominus, & diſpliceat ei, & auferat ab eo iram ſuam.* Cap. 25. 21. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Si ſitierit, da ei aquam bibere: Prunas enim congregabis ſuper caput ejus, & dominus reddet tibi.* Eccleſ. 8. 8. *Noli de mortuo inimico tuo gaudere, ſciens quoniam omnes morimur, & in gaudium nolumus venire.* Eccleſiaſtici 28. 1. 2. & ſeq. *Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam, & peccata illius ſervans ſervabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſolventur. Homo homini reſervat iram, & a Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecabitur? Ipſe cum caro ſit, reſervat iram, & propitiationem petit a Deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memento noviſſimorum, & deſine inimicari. Memorare timorem Dei, & non iraſceris proximo. Memorare Teſtamentum Altiſſimi, & deſpice ignorantiam proximi.*

Naturale jus Talionis non eſt, nec privatis hominibus permiſſum.

Lex Talionis *Geneſis 9. 6. & Exodi 21. 22.* conſtituta, vindictam non permittit, imo potius appetitum vindictę moderatur. Neque naturale jus Talionis eſt, & privatis hominibus permiſſum, ſed ſolis Principibus & Judicibus, penes quos publica eſt auctoritas, quicquid in contrarium effutierit *Grotius Annotationibus in Geneſim & Lib. 1. De Jure Belli & Pacis, Cap. 2.* Sibi namque vindictam Deus ſervavit, Deuter. 32. 35. *Mea eſt ultio, & ego retribuam in tempore.* Epiſtolæ ad Romanos 12. 19. 20. 21. *Non voſmetipſos defendentes, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput ejus. Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.* Jus itaque Dei quovis tempore uſurpavit, quiſquis vindictam exercuit, & mortem homicidæ, vel pœnam Talionis percutienti, & grave nocumentum inferenti, privata auctoritate inflixit. Quod autem Lex Talionis vindictam non permiſerit, ſed violentiam paris pœnæ metu cohibuerit, docet *Tertullianus Lib. 2. contra Marcionem*, Capit. 18. *Non injuriæ* (inquit) *mutuo exercendæ licentiam ſapit, ſed in totum cohibendę violentiæ proſpicit, ut quia duriſſimo & in Deum infideli Populo longum vel etiam incredibile videretur a Deo expectare defenſam, edocendam poſtea per Prophetam: Mihi defenſam, & ego defendam, dicit Dominus: Interim commiſſio injuriæ metu vicis ſtatim accurſuræ repaſtinaretur: & licentia retributionis prohibitio eſſet provocationis.* Et *S. Auguſtinus Lib. 19. contra Fauſtum*, Cap. 25. *Proinde* (inquit) *Oculum pro oculo, dentem pro dente. Non fomes, ſed limes furoris eſt: Non ut id quod ſopitum erat hinc accenderetur, ſed ne id quod ardebat, ultra extenderetur,* &c. Et *S. Iſidorus Peluſiota*, Lib. 2. Epiſtola 135. *Illud* (inquit) Oculum pro oculo, & dentem pro dente, *Judæis a manſuetiſſima illa Natura idcirco præſcriptum ac Lege ſancitum eſſe opinor, non ut iis a quibus injuriam accepiſſent, veniam negarent, crudeleſque ſe præberent, quemadmodum cenſent Manichæi, qui Vetus Teſtamentum inſectantur: Sed ut eadem, quæ agunt, perpeti metuentes, ab injuria abſtineant. Quod quamquam juſtum & rationi conſentaneum*

Grotius refellitur.

eſt,

est, tamen divina tranquillitas ad lenitatem & bonitatem spectans, hominesque ad eam acuens, per id quod eum, qui injuriam intulit, ulcisci sanxit, supplicii metu peccata repressit & coercuit. Nisi enim sit qui lacessat, ne quidem erit qui ulciscatur. Quamobrem Sapientiæ Legislatoris altitudinem animadvertant, ut non prompte temereque ipsum ut sævum & crudelem accusent. Nam quod in Evangelio dictum est: „ Si quis te per„ cusserit in dexteram maxillam, obverte illi & alteram: *non cum lege illa pugnat, sed majus ac præstantius est summæque Philosophiæ meta. Illa etenim ut ne quidem omnino quispiam faceret, Lege præscripta sunt: (Nam ut æquo ac libenti animo paterentur, haudquaquam audire sustinuissent homines cruoris siti flagrantes:) Hæc autem ut etiam prompto animo patiatur, tradita & promulgata sunt.*

§. VI.

VI. *Decalogi Præceptum.*

Ordo præceptorum Decalogi non idem in Hebræo Textu, & Græca Versione.

I. ORdo præceptorum Decalogi non idem est in Hebræo Textu, & Græca Versione 70. Interpretum. In Hebræo, Syriaca Versione, Chaldaica Paraphrasi, & Vulgata nostra Latina, sextum Decalogi Præceptum est, *Non mœchaberis*, quod præcedit de non occidendo præceptum. In Græca vero Versione quintum præceptum est, *Non mœchaberis*. Hunc ordinem secutus est *Philo Judæus* Lib. De Decalogo: *Præceptum* (inquit) *de honorandis parentibus claudit priorem illum divinum quinarium: Alterum vero scripturus Legislator interdicta continentem, & spectantem ad homines, orditur ab adulterio ut peccato gravissimo.* Et rursum postea cum mala ex adulterio sequentia exposuisset: *Non mirum* (inquit) *si adulterium res probrosa & invisa Deo primum locum inter peccata obtinet. Secundo vero interdicitur homicidium*, &c. Eumdem ordinem secuti sunt Veterum nonnulli, Græcis Codicibus inhærentes, ut *Tertullianus* Lib. De Pudicitia: *Et amplius præmittens*, Non mœchaberis, *adjungit*, Non occides. *Oneravit utique mœchiam, quam homicidio anteponit. In prima itaque fronte sanctissimæ Legis, in primis titulis cœlestis Edicti, principalium utique delictorum proscriptione signata, de loco modum, de ordine statum, de confinio meritum cujusque dignoscas. Est & mali dignitas, quod in summo aut in medio pessimorum collocatur. Pompam quamdam atque suggestum adspicio mœchiæ, hinc ducatum idololatriæ antecedentis, hinc comitatum homicidii subsequentis. Inter duos apices facinorum eminentissimos sine dubio digna consedit, & per medium eorum, quasi vacantem locum, pari criminis auctoritate complevit. Quis eam talibus lateribus inclusam, talibus costis circumfultam, a cohærentium corpore divellet, de vicinorum criminum nexu, de propinquorum scelerum complexu?* Et quoties Veteres, qui Versionem 70. Interpretum sequi soliti sunt, alio ordine adducunt hæc præcepta, ex *Deuteronomio* adducunt, non ex *Exodo*. Nam & Græci Codices in Deuteronomio eodem ordine Decalogi præcepta habent, quo Textus Hebræus, & Vulgata nostra in Exodo. Græcum Exodi sequuntur *S. Marcus* Cap. 10. 19. & *S. Lucas* Cap. 18. 20. in primitivo Textu, cujus ordinem Vulgatus Interpres non sequitur: τὰς ἐντολὰς οἶδας, Μὴ μοιχεύσῃς, Μὴ φονεύσῃς, Μὴ κλέψῃς. *Mandata nosti? Ne Mœcheris, Ne occidas, Ne fureris* Ordinem Deuteronomii sequitur Græca *S. Matthæi* Versio, & plerique Veterum.

Adulterium sexto Decalogi præcepto præcipue prohibitum: consequenter omnis extra legitimum Matrimonium veneris usus.

II. Mœchiæ nomine adulterium significatur, eoque præcepto, *Non mœchaberis*, præcipue vetatur adulterinus concubitus, consequenter quilibet extra legitimum Matrimonium usus Veneris. Unde præcepta Moralia quibus prohibentur peccata contra naturam, Incestus, raptus, stuprum, fornicatio, tactus, aspectus impudici, verba obscœna, oscula libidinosa, &c. ad hoc præceptum revocantur. Audiendus ea de re *S. Augustinus* Quæstione 71. in Exodum. *Omnis ergo Mœchia* (inquit) *etiam fornicatio in Scripturis dicitur. Sed utrum etiam omnis fornicatio mœchia dici possit, in eisdem Scripturis non mihi interim occurrit locutionis exemplum. Sed si non omnis fornicatio etiam mœchia dici potest, ubi sit in Decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt viri qui uxores non habent, cum feminis quæ maritos non habent, utrum inveniri possit, ignoro. Sed si furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ, (Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed utique a parte totum intelligi voluit, quicquid*

quid illicite rerum proximi aufertur) profecto & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi. Hoc præceptum *Non mœchaberis*, utrique sexui æqualiter datum: Illudque violant, & uxor quæ alteri quam marito sui dat usuram, & qui alienam uxorem polluit, & mulier soluta quæ viro conjugato sui corporis copiam facit. Uterque mortis damnantur Levitici 20. 10. *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui, morte moriantur & mœchus, & adultera.* Confer Deuteronomii 22. 22. Hanc pœnam in Romanum Imperium introduxerunt Christiani Principes *Constans* & *Constantius*, ut ex Codice Theodosiano apparet. Neque gravior æquo hæc pœna putanda est, si quis consideret ex conjugiis nasci conservarique Civitates, earum fundamenta convelli adulterio, conjugalem amorem in odium verti, supponi hæredes, domos totas impleri probris atque inimicitiis, quæ sæpe & in perniciem publicam erumpant. Quæ mala *Philo Judæus* facunde exponit Lib. De Decalogo. *Adulterium* (inquit) *fontem habet amorem voluptatis, quæ & corpus atterit, & robur animi resolvit, & rem familiarem absumit, quidquid attigerit more ignis adurens, & nihil salvum relinquens in vita hominum. Hæc adultero persuadet, ut non solum ipse peccet, sed & alios adsciscat in culpæ societatem nefariam, & adversam societati legitimæ. Percitus enim hoc œstro, non potest solus explere cupiditatem, sed opus est omnino, ut duo sint, alter quasi magister nequitiæ, alter discipulus rei turpissimæ. Nec enim solum corpus mulieris impudicæ vitiatur; sed si vera fateamur, multo prius animus assuescit malis moribus, discens modis omnibus aversari maritum, & odio prosequi: Quod tamen malum levius multo esset, si non dissimularetur: Nam quæ sunt in propatulo, caventur facilius. Nunc vero vix ullus suspicioni locus relinquitur, adeo se malis artibus celat & obumbrat, ne deprehendatur, plerumque præ se ferens affectum contrarium, & mirificis præstigiis opinionem amoris sibi concilians. Eadem certe opera subvertuntur tres familiæ. Is cujus conjugium violatur, nuptialia vota perdidit, & spem prolis legitimæ, nec minus incommodi accipiunt reliquæ duæ domus adulteri & adulteræ, quandoquidem ambæ replentur dedecore, contumelia, probrisque turpissimis. Quod si numerosæ fuerint istæ familiæ, multis cognationibus affinitatibusque implicitæ, totam Civitatem accendet hoc flagitium obambulans per ora civium. Permolestum est enim dubitare de liberis: Et quoties parum integre servatur uxoris pudicitia, verus pater certo cognosci non potest. Itaque dum res in obscuro latet, adulterini subrepunt pro legitimis, alienarum familiarum sinceritatem depravant, hæreditatem paternam, alioqui nihil ad se pertinentem, usurpant. Et adulter, postquam illusa muliere, despumavit ferventem libidinem, & explevit nefariam cupidinem, abit ridens læsi mariti ignorantiam. At ille tamquam cæcus, nihil sciens de fraude domestica, ut propriam sobolem indulgenter habebit natos ex infensissimis hominibus. Quod si detegatur injuria, miserrimi erunt licet insontes pueri, in neutro accensendi genere, nec mariti, nec adulteri.*

Adulterii pœna.

III. Verum criminis istius gravitatem ipsis Scripturæ verbis describere juvat. Job. 31. Vers. 9. *Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum: Scortum alterius sit uxor mea, & super illam incurventur alii. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.* Proverbiorum 6. 27. & seq. *Mulier pretiosam viri animam capit. Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? Aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit: Furatur enim ut esurientem impleat animam: Deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter inopiam perdet animam suam: Turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. Quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Ecclesiastici 23. 25. & seq. *Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens in animam suam, & dicens: Quis me videt? Tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me: Quem vereor? Delictorum meorum non memorabitur Altissimus. Et non intelligit quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellet a se timorem Dei hujusmodi hominis timor, & oculi hominum timentes illum: & non cognovit quoniam*

Adulterii gravitas.

niam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super Solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes... Hic in plateis Civitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur: Et ubi non sperabit, apprehendetur. Et erit dedecus omnibus, eo quod non intellexerit timorem Domini. Sic & mulier omnis relinquens virum suum, & statuens hæreditatem ex alieno Matrimonio. Primo enim in Lege Altissimi incredibilis fuit: Secundo in virum suum deliquit: Tertio in adulterio fornicata est, & ex altero viro filios statuit sibi. Hæc in Ecclesiam adducetur, & in filios ejus respicietur. Non tradent filii ejus radices, & rami ejus non dabunt fructum. Derelinquet in maledictum memoriam ejus, & dedecus illius non delebitur. Quam execrandum sit hujusmodi crimen ex eo rursus probatur, quod in Veteri Lege Deus ad patrandum veluti continuum miraculum se obstrinxerit, ut mulierum adulterarum flagitium per sacrificium zelotypiæ detegeretur, terribilique modo puniretur. Qua de re Lex exstat *Numerorum* 5. 12. & seq. *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel & dices ad eos: Vir cujus uxor erraverit, maritumque contemnens dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro: Si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad Sacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinæ hordeaceæ. Non fundet super eam oleum, nec imponet thus: Quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio investigans adulterium. Offeret igitur eam Sacerdos, & statuet coram Domino. Assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pavimento Tabernaculi mittet in eam. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ: Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit. Adjurabitque eam, & dicet: Si non dormivit vir alienus tecum, & si non polluta es, deserto mariti thoro: non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi. Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subjacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in Populo suo: Putrescere faciat femur tuum: & tumens uterus tuus disrumpatur, Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier: Amen, amen. Scribetque Sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere. Quas cum exhauserit, tollet Sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, & elevabit illud coram Domino, imponetque illud super Altare: Ita dumtaxat ut prius pugillum Sacrificij tollat de eo, quod offertur, & incendat super Altare: & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit, si polluta est, & contempto viro adulterii rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet femur: Eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni Populo. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos.* Adulteri publicæ Pœnitentiæ olim subjacebant, non minus quam Idololatræ & homicidæ. Quædam Ecclesiæ Africanæ adulteris etiam moribundis, quamvis pœnitentibus, Absolutionem negarunt, teste *S. Cypriano* Epistola 52. *Apud Antecessores nostros* (inquit) *quidam de Episcopis isthic in Provincia nostra dandam pacem Mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt, &c.* Quod ab iis factum, *non desperatione veniæ, sed rigore disciplinæ*. Hinc adulterii gravitatem enormemque malitiam amplius disce. Pares autem in luendis pœnis viros adulteros & mulieres adulteras esse debere, & viros injuste conqueri quod pari severitate & ipsi puniantur, ostendit *S. Augustinus Lib.* 2. *de Adulterinis Conjugiis*, Cap. 8. *Quasi*, inquit, *non propterea magis debeant illicitas concupiscentias viriliter frænare; quia viri sunt: Quasi non propterea magis debeant mulieribus suis ad virtutis hujus exemplum se præbere quia viri sunt: Quasi non propterea minus debeant a libidine superari, quia viri sunt: quasi non propterea minus debeant lascivienti carni servire, quia viri sunt: Et tamen indignantur, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris feminis pœnas, cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere feminas. Christianis equidem loquor, qui fideliter audiunt:*

Sacrificium Zelotypiæ.

Caput mulieris vir: *Ubi se agnoscunt duces, illas autem comites esse debere: & ideo cavendum viro illac ire vivendo, quia timet ne uxor sequatur imitando. Sed isti quibus displicet ut inter virum & uxorem par pudicitiæ forma servetur, & potius eligunt, maximeque in hac causa, Mundi Legibus subditi esse quam Christi, quoniam Jura forensia non eisdem quibus feminas pudicitiæ nexibus viros videntur obstringere; legant quid Imperator Antoninus, non utique Christianus, de hac re constituerit, ubi maritus uxorem de adulterii crimine accusare non sinitur, qui moribus suis non præbuit castitatis exemplum, ita ut ambo damnentur, si ambos pariter impudicos conflictus ipse convicerit.* Imperatorii verba Rescripti profert *S. Augustinus* subditque: *Quæ cum ita sint, numquid ideo minor est, ac non potius major & pejor virorum impudicitia, quia inest illis superba & licentiosa jactantia? Non igitur exhorreant viri, quod Adulteræ Christus ignovit: Sed potius cognoscant etiam periculum suum, & simili morbo laborantes ad eumdem Salvatorem supplici pietate confugiant, & quod in illa factum legunt, sibi etiam necessarium esse fateantur, adulteriorum suorum medicinam suscipiant, adulterare jam desinant, laudent in se Dei patientiam, agant pœnitentiam, sumant indulgentiam, mutent de pœna feminarum & de sua impunitate sententiam.* *Ephes. 5. 23.*

IV. Fornicatio, quam simplicem vocant, viri scilicet soluti cum soluta muliere concubitus, sexto Decalogi præcepto pariter prohibetur, de qua Tobiæ 4. 13. *Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire.* Proverbior. 5. 2. & seq. *Ne attendas fallaciæ mulieris. Favus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus. Novissima autem illius amara quasi absynthium, & acuta quasi gladius biceps. Pedes ejus descendunt in mortem, & ad inferos gressus illius penetrant ..... Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus ejus. Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. Ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena, & gemas in novissimis.* Et Cap. 6. 24. 25. 26. *Mandatum lucerna est, & Lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ: ut custodiant te a muliere mala, & a blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris in nutibus illius: Pretium enim scorti vix est unius panis: Mulier autem viri pretiosam animam capit.* 1. ad Corinthios 6. 9. *Nolite errare: Neque fornicarii, neque Idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores,* &c. *Regnum Dei possidebunt.* 5. 3. & seq. *Corpus autem non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori. Deus autem & Dominum suscitavit: Et nos suscitabit per virtutem suam. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne una. Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est. Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore vestro.* Ad Ephesios 5. 3. & seq. *Fornicatio autem & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est Idolorum servitus, non habet hæreditatem in Regno Christi & Dei.* Ad Galatas 5. 19. *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,* &c. *Quæ prædico vobis, sicut prædixi: Quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.* Apocalypsis 21. 8. *Fornicatoribus pars erit in stagno ardenti igne & sulphure: Quod est mors secunda.* Meretricius quæstus Lege prohibitus est Deuteronomii 23. 17. *Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel.* In versione 70. Interpretum additur: *Non erit initiatrix inter filias Israel, nec initiatus inter filios Israel.* Quod ex alia Versione irrepsisse eorum, qui hunc locum de initiatione idololatrica, seu de scortis devotis & Numini alicui fœdo solemniter consecratis, observat *Grotius*. Ethnici scorta utriusque sexus Diis suis sacrata, in eorum Templis pudorem suum prostituentia habuere, quæ hac turpitudine cultum & obsequium illis præstare credebantur. Testes sunt fœdi illius moris *Herodotus* Libro 1. Historiæ, Cap. 199. „ Una Babyloniis lex est omnibus

Fornicatio simplex sexto Decalogi præcepto prohibita.

Scorta falsis Numinibus apud Ethnicos devota.

„ nibus modis fœda. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune est, semel in vita „ ad Veneris Templum desidentibus, cum externis viris consuetudinem habere. Cęte„ rum cum pleræque sint divitiis tumentes, quæ sui copiam facere recusent, hę vehi„ culis cameratis vectæ pro Templo consistunt, relicta interim a tergo magna famuli„ tii turba. Pleræque etiam hunc in modum faciunt: Ad Templum Veneris sedent „ nodis corollisque tempora revinctæ multę Mulieres, e quibus aliæ accedunt, aliæ di„ scedunt. Nam diverticula undecumque his funiculis distincta aditum præbent exter„ nis ad mulieres illas quam cuique libuerit deligendam. Porro cum semel illic con„ sederint, non prius domum regrediuntur, quam hospitum aliquis pecuniam mulieri „ in sinum injecerit, & cum eadem a fano seorsum abducta rem habuerit. Hospitem „ autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet: Ego tibi Deam Mylittam im„ ploro. Mylittam enim Assyrii Venerem appellant. Ac vero pecuniam illam quantu„ lacumque sit, non fas est rejicere, siquidem in sacrum convertitur usum. " Ex hoc *Herodoti* loco lux affulget aliqua verbis illis Epistolæ *Jeremiæ* quæ habetur *Baruch* Cap. 6. Vers. 42. *Mulieres autem circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa olivarum. Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat, quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis ejus diruptus sit. Omnia autem quæ illis* (Diis scilicet Gentium) *fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum, aut dicendum est, illos esse Deos?* De scortis alicui Gentium Numini devotis loqui Prophetam, ex loci serie, & illius collatione cum loco *Herodoti*, evidens est. *Strabo* Lib. 12. *Geographiæ*, de Comana Cappadociæ, & Templo illic Deę Lunæ sacro hæc refert: *Eo conveniunt homines, sub exitu Deæ, undique ex urbibus & agris ad festivitatem, & multi peregrini sacrificia Deæ exhibendi gratia ibi degunt . . . . Multæ etiam mulieres corpore quæstum facientes, quarum pleræque sunt sacræ. Nam Urbs hæc quasi parva quædam est Corinthus, quod hic quoque propter multitudinem Meretricum Veneri sacrarum multi peregre agant, & festos dies agitent.* His consentanea sunt quæ habet *Alexander ab Alexandro* Lib.6. *Genialium dierum*, Cap. 26. *Corinthi supra mille Prostitutæ in Templo Veneris assidue degere, & inflammata libidine quæstui meretricio operam dare, & velut Sacrorum Ministræ Deæ famulari solebant.* De scortis Corinthi Veneri sacris legi potest & *Athenæus*, *Deipnosophiæ Lib.* 13. Cap. 2. p. 573. *S. Athanasius* Oratione contra Gentes p. 27. *Propemodum omnes civitates omnibus libidinibus scatent ob immanitatem morum, quam in suis Diis conspiciunt. Neque est in hoc genere Deorum quem castum appelles, nisi illum fortasse, cujus libidines testatæ & in confesso habentur. Olim certe Phœnissæ mulieres ante Idola prostituebantur, dedicantes Numinibus suum quæstum, persuasæ meretricatu ea propitiari, ac prosperitatem rerum inde nasci. Viri quoque abdicato sexu, nec se amplius mares esse ferentes, mulierum naturam affectaverunt, tanquam ita honorifica grataque Matri Deorum facturi essent.* De hujusmodi scortis devotis, intelligendus est locus ille Oseæ 4. 13. 14. *Super capita Montium sacrificabant, & super colles accendebant thymiama, subtus quercum, & populum, & terebinthum, quia bona erat umbra ejus: Ideo fornicabuntur filiæ vestræ, & sponsæ vestræ adulteræ erunt. Non visitabo super filias vestras cum adulteraverint: Quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, & cum effeminatis sacrificabant.* Quæ verba *S. Hieronymus* ita commentatur: *Nos effeminatos vertimus, ut sensum verbi nostrorum auribus panderemus. Hi sunt quos hodie Romæ Matri non Deorum, sed Dæmonum servientes, Gallos vocant: Eo quod de hac Gente Romani truncatos libidine, in honorem Atys, quem Eunuchum Dea Meretrix fecerat, Sacerdotes illius manciparint. Propterea autem Gallorum Gentis homines effeminantur, ut qui Urbem Romam ceperant, hac feriantur ignominia. Istiusmodi Idololatria erat in Israel: Colentibus maxime feminis Beelphegor ob obscœni magnitudinem, quem nos Priapum possumus appellare. Unde & Asa Rex tulit Excelsa de Populo, & hujuscemodi Sacerdotes, & Matrem de augusto deposuit Imperio, sicut Scriptura testatur, dicens:* „ Et fecit
3. Reg.15. „ *Asa* rectum ante conspectum Domini, sicut David pater ejus, & abstulit effemina„ tos de terra, purgavitque omnes sordes Idolorum, quę fecerant patres ejus. Insu„ per & *Maacham* matrem suam amovit, ne esset Princeps in Sacris *Priapi*, & in luco „ ejus quem consecraverat; subvertitque specum ejus, & confregit simulacrum tur„ pissimum, & combussit in Torrente Cedron. *Sciendum autem quod in præsenti Meretri-*

retrices ἱερείας, *id est*, *Sacerdotes Priapo mancipatos vocet*. De his præsertim scortis falso alicui Numini devotis intelligendam hanc *Deuteronomii* legem, *Non erit meretrix de filiabus Israel*, *nec scortator de filiis Israel*, Vir Eruditus contendit, & ex parallelo *Levitici* loco 19. Cap. Vers. 29. confirmat: *Ne prostituas filiam tuam*, *ne contaminetur terra*, *& impleatur piaculo*. Ex his enim verbis apparet, Legem de solemni aliqua filiæ publicatione, Patre non annuente tantum, sed & cogente, facta intelligendam esse. At verisimile non est, patres ullos filiarum suarum pudori & honori male adeo consulere voluisse, ut eas publicarent & scortari facerent, nisi ut eas Deæ *Mylittæ* initiarent, & ritu tam fœdo Numinis illius gratiam filiabus suis conciliarent. Ita disserit *Spencerus* Libro 2. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Cap. 22. Observat idem Auctor, Hebræorum Reges Idololatriæ extirpandæ studiosos scorta fœdo alicui Numini mancipata de medio sustulisse, cum e locis plurimis constet Hebræorum Magistratus vulgaria scorta impune habuisse. Nam Lege cautum est, ne Sacerdotes *scortum & vile postribulum ducant uxorem*, sed *puellam de Populo suo*, eamque *Virginem*. Ex Libro *Judicum*, Cap. 11. discimus *Jephte fuisse filium mulieris meretricis*. Duæ meretrices coram *Salomone* litigarunt. Loco laudato *Deuteronomii* post hæc verba, *Non erit meretrix de filiabus Israel*, *nec scortator de filiis Israel*; subdit Moyses: *Non offeres mercedem postribuli in domo Domini Dei tui*. Hebræorum itaque Magistratus hanc legem de scorto tantum sacro, *Lev.* 21. 7.
non de qualibet femina corpore quæstum faciente interpretatos esse. Verum quamvis meretrices vulgares ex alienigenis tulerint, vel impune dimiserint Hebræi, consequens minime est meretricium quæstum divina Lege prohibitum non fuisse, & sexto Decalogi præcepto pariter interdictum, illaque Lege expressius vetitum: *Non erit meretrix de filiabus Israel*, quam non solum de scortis sacris, sed vulgaribus intelligi, ex aliis Scripturæ Sacræ locis colligitur, & ex *Philone Judæo* Lib. De Specialibus Legibus. *Scortum*, inquit, *Lex ejicit e Republica*, *ut honestate*, *pudore*, *sobrietate*, *ac cæteris virtutibus vacuum*, *& replens viros feminasque impudicitia*, *deturpansque immortalem mentis pulchritudinem*; *solam vero corporis venustatem brevi perituram excolens*, *prostituens se prætereuntibus*, *& florem ætatis venditans*, *ad illectandos juvenes omnia tum dicens*, *tum faciens*. *Eadem committit amatores suos*, *in honestum præmium se ipsam proponens ei qui plura dederit*. *Ergo ut pestis labesque publica saxis obruetur*. Lege quæ Dissertatione de *Judæ* & *Thamaræ* Historia diximus.

Puella, quæ prostitutæ in domo paterna virginitatis convicta erat, ejiciebatur extra fores domus paternæ, & lapidibus obruebatur: *Quoniam* (inquit Lex Deuteronomii 22.) *fecit nefas in Israel*, *ut fornicaretur in domo patris sui*, *& auferes malum de medio tui*.

V. Stuprum, quo Virginis integritas violatur, simplici fornicatione gravius, sexto præcepto multo magis prohibitum est. Lex de stupris lata Deuteronomii 22. *Si seduxerit quis Virginem necdum desponsatam*, *dormieritque cum ea*, *dotabit eam*, *& habebit eam uxorem*. *Si pater Virginis dare voluerit*, *reddet pecuniam juxta modum dotis*, *quam Virgines accipere consueverunt*. Et Deuteronomii 22. 28. *Si invenerit vir puellam Virginem*, *quæ non habet sponsum*, *& apprehendens concubuerit cum illa*, *& res ad judicium venerit*: *Dabit qui dormivit cum ea patri puellæ quinquaginta siclos argenti*, *& habebit eam uxorem*: *quia humiliavit illam*, *non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ*. In priori loco agitur de eo qui puellam pellexit; in posteriori de eo qui vim intulit. Hujus pœna gravior quam alterius: Qui enim ipsam pellexit, si eam uxorem ducere permittitur, non dat dotem, nec illam dimittere vetatur: Posterior vero & mulcta, & repudii prohibitione plectitur. Stuprum puellæ desponsatæ ante Nuptias illatum æquiparabatur adulterio, & eadem pœna puniebatur, cum in stupratore, tum in ipsa puella, si in Urbe existens non clamasset, quia consensisse præsumebatur; secus si in agro, quia clamasse supponebatur, & a nemine audita fuisse, aut existimasse, & quidem non temere, clamorem in loco ab hominum frequentatione, aut vicinia remoto inutilem futurum. Deuteronomii 22. 23. *Si puellam Virginem desponderit vir*, *& invenerit eam aliquis in civitate*, *& concubuerit cum ea*, *educes utrumque ad portam civitatis illius*, *& lapidibus obruentur*: *Puella*, *quia non clamavit*, *cum esset in civitate*: *Vir quia humiliavit uxorem proximi sui*; *& auferes malum de medio tui*. *Sin autem in agro repererit vir puellam*, *quæ desponsata est*, *& apprehendens concubuerit cum ea*, *ipse morietur solus*: *Puella nihil*

patietur, nec est rea mortis, quia sicut latro consurgit contra fratrem suum, & occidit animam ejus, ita & puella perpessa est: Sola erat in agro, clamavit, & nullus adfuit qui liberaret eam.

Raptus. VI. Eodem Decalogi præcepto prohibetur raptus, quo mulier quævis, contra suam voluntatem, ad concubitum opprimitur; quo modo *Dina* a *Sichem* filio Principis Sichimorum rapta est: Sive quo mulier invita abducitur, etiamsi postea in stuprum consentiat: Sive quo uxor invito marito, vel filia invito patre abducitur, etiam consentiens. Leges civiles pœnam capitis in raptores decreverunt L. *Raptores*. C. *De Episcopis & Clericis*. L. Un. Cod. *De Raptu Virginum*, & L. 1. C. *Theodos.* eodem Tit. *Henrici* III. Christianissimi Regis Edictum in Comitiis Blesensibus Art. 42. & 43. Ipsos Asyli sacri jure privatos decrevit Synodus Aurelianensis I. ut constat ex ejus ad *Clodoveum* Regem Rescripto. Matrimonium raptoris cum muliere rapta, quamdiu illa in potestate raptoris est, nullum declaravit Sacra Synodus Tridentina Sess. 24. *De Reformatione Matrimonii*, Cap. 6. & raptorem ipsum, omnesque illi consilium, auxilium, & favorem impendentes, ipso jure excommunicatos ac perpetuo infames denuntiat. Tenetur insuper raptor mulierem raptam decenter dotare arbitrio Judicis, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit.

Sacrilegium. VII. Sacrilegium, quo quis emissum a se votum castitatis opere violat, vel cum persona Deo ad castitatem consecrata fœde commiscetur, stupro vulgari gravius est, quod specialis Deo fiat injuria. Apostolus 1. ad *Timotheum* 5. 11. 12. de junioribus Viduis, quæ continentię votum violarunt: *Cum*, inquit, *luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

Incestus. VIII. Incestus, quo quis effreni libidine cum consanguinea vel affini commiscetur, etiam Matrimonii nomine, citra legitimam dispensationem ab Ecclesia datam in iis gradibus, in quibus dispensari posse Canones sanxerunt, sextum Decalogi prçceptum propria deformitate ac malitia infringit. De incestis commixtionibus Lex habetur *Levitici* 18. 6. 7. & seq. *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus. Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non discooperies: Mater tua est, non revelabis turpitudinem ejus. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies: Turpitudo enim patris tui est. Turpitudinem sororis tuæ ex patre, sive ex matre, quæ domi, vel foris genita est, non revelabis. Turpitudinem filiæ filii tui, vel neptis ex filio, non revelabis, quia turpitudo tua est. Turpitudinem filiæ uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, & est soror tua, non revelabis. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies: Quia caro est patris tui. Turpitudinem sororis matris tuæ non revelabis, eo quod caro sit matris tuæ. Turpitudinem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, quæ tibi affinitate conjungitur. Turpitudinem nurus tuæ non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discooperies ignominiam ejus. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis: Quia turpitudo fratris tui est. Turpitudinem uxoris tuæ, & filiæ ejus non revelabis. Filiam filii ejus, & filiam filiæ illius non sumes, ut reveles ignominiam ejus: Quia caro illius sunt, & talis coitus incestus est. Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente.* Pœnæ capitis, aut certe divinæ maledictioni incestuosos Lex addicit ac devovet Levitici 20. *Qui dormierit cum noverca sua, & revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo. Sanguis eorum sit super eos. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt; Sanguis eorum sit super eos. Qui supra uxorem filiam duxerit matrem ejus, scelus operatus est: Vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri. Qui acceperit sororem suam filiam patris sui, vel filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque aspexerit fratris ignominiam: Nefariam rem operati sunt: Occidentur in conspectu Populi sui. Turpitudinem materteræ & amitæ tuæ non discooperies: Qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudavit: Portabunt ambo iniquitatem suam. Qui coierit cum uxore patrui vel avunculi sui, & revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum: Absque liberis morientur. Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit, absque liberis erunt.*

De incestis conjunctionibus Lege vetitis præclare disserentem audire juvabit *Philonem Judæum*, Lib. *De Specialibus Legibus*, p. 600. „ Eadem Lex, *inquit*, Persicum quo-

que

„ que morem execratur ut inceſtiſſimum. Honoratiores enim Perſæ cum matribus contrahunt Matrimonia, & natos inde arbitrantur nobiliſſimos, Regioque (ut ferunt) dignantur ſolio, quo nihil excogitari poteſt magis impium, conſpurcari defuncti patris thalamum, cui maxima debebatur religio, matri exhiberi nullam reverentiam, filium eundem & maritum fieri, matrem viciſſim uxoris nomen aſſumere, communes liberos patris quidem fratres, matris vero nepotes cenſeri. Hanc prolis ſuę matrem ſimul eſſe, ac aviam: Illum filiorum patrem & germanum uterinum . . . . At noſtra Lex tantam cautelam adhibuit in hoc negotio, ut ne a privigno quidem poſt patris obitum novercam duci permittat, tum ob patris reverentiam, tum quia noverca & mater cognatæ appellationes videntur: Tanto magis a matre oportet abſtinere injuriam probroſiſſimam. Siquidem qui propter patris memoriam reveretur mulierem, quæ quondam illius conjux fuerat, ſatis apparet quod multo magis in honorem utriuſque parentis cum matre nihil tentabit novum & illicitum. Stultum enim fuerit rationem habere dimidiati generis, integrum vero prorſus contemnere. Deinceps pręcipitur, ne ſororem quidem eſſe ducendam, honeſtum ſane præceptum, & aptum continentiæ: Quamvis Athenienſis Solon hoc obſervat in uterinis tantum germanis; eodem patre prognatis relinquit liberum. Contra Lacedæmoniorum Legislator uterinis non interdicit connubio, ſed ſolis eodem patre genitis. At Ægyptius ridens utriuſque ſimplicitatem & ſemiperfecta placita, laxavit libidinem, & auxit in corporibus animiſque inſanabile malum intemperantiæ, permiſſa licentia ducendi ſorores, ſive per alterutrum parentem, ſive per utrumque cognatas, majores pariter & minores, æqualeſve, ne gemellis quidem exceptis, quas natura ipſo natali ſejunxit, intemperantia vero ſocietate copulavit inſociabili, & male comparata junctura. Quas Leges abominatus Moyſes ſanctiſſimus, ut alieniſſimas a bene conſtituta Republica, & incitantes ad omnem turpitudinem, modis omnibus prohibuit congreſſum cum ſororibus ſive utrumque, ſive alterum tantum parentem communem habentibus. Quid enim opus eſt deturpare pudoris pulchritudinem, & Virgines ne erubeſcant aſſuefacere? Quorſum autem attinet obſtare, quo minus affinitates jungantur cum aliis, & intra domeſticorum parietum anguſtias rem honeſtiſſimam includere: Cum extendi ac diffundi poſſit per continentes terras & Inſulas, denique totius orbis habitati Provincias? Nam connubia cum exteris novas conjunctiones faciunt nihilo deteriores quam conſanguinitas. Quapropter & aliarum multarum Nuptiæ vetitæ, neptium, conſobrinarum, nurum, privignarum, ſeu viduarum, ſeu virginum, ſive uxore viva, ſive poſt ejus obitum. Non fratris, patruive uxorem licet ducere, tanto minus privignam, cui vitricus parentis loco eſt, & ipſa viciſſim loco filiæ, nempe ex uxore hujus genita. Similiter duas ſorores uni marito nubere non permittitur, nec ſimul, nec ſucceſſive, etiamſi prior repudiata fuerit." Lege *S. Auguſtinum* Libro 15. *De Civitate Dei*, Cap. 16.

IX. Peccata contra naturam ſummum tenent in hiſce fœditatibus malitiæ & abominationis gradum, mollities, ſodomia, beſtialitas. De quibus Levitici 18. 22. 23. *Cum maſculo non commiſcearis coitu femineo, quia abominatio eſt. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non ſuccumbet jumento, nec miſcebitur ei: Quia ſcelus eſt.* Cap. 20. 13. 15. 16. *Qui dormierit cum maſculo coitu femineo, uterque operatus eſt nefas, morte moriantur: ſit ſanguis eorum ſuper eos. Qui cum jumento & pecore coierit, morte moriatur: Pecus quoque occidite. Mulier, quæ ſuccubuerit cuilibet jumento, ſimul interficietur cum eo: ſanguis eorum ſit ſuper eos.* Apoſtolus Epiſtolæ ad Romanos, Cap. 1. 5. 25. 26. 27. *Servierunt creaturæ potius quam Creatori. Propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem uſum in eum uſum, qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi, relicto naturali uſu feminæ, exarſerunt in deſideriis ſuis in invicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes & mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes.* 1. ad Corinthios 6. 10. *Nolite errare: neque fornicarii, neque Idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores . . . . . Regnum Dei poſſidebunt.* Maſculam Venerem *præter naturam eſſe, ſceleſtam, nefariam*, Ethnici ipſi Sapientes ſolo rationis lumine conclamarunt. *Plato* Libro 1. *De Legibus* (quem tamen infando amori patro- *Peccata contra naturam.*

cinatum fuisse in *Phedro*, censet *Eusebius* Libro 13. *Præparationis Evangelicę*, prolatis ejus verbis: sed in ejus sententiam impræsentiarum inquirere non vacat.) *Plutarchus* in Amatorio, *Maximus Tyrius* Dissertatione 10. *Seneca* Epistola 95. Quamquam alii plerique falsorum Deorum cultores, etiam qui Sapientiæ laudem ambiebant, in nefariam illam & abominandam libidinem prolapsi sint, quod de *Solone* Plutarchus, de *Zenone* Diogenes Laertius testantur. Quantum Romæ cum idololatria invaluerit pædarestia, testes sunt Seneca, Martialis, Juvenalis, Horatius, Tacitus, Suetonius; & ex Patribus Justinus Martyr Apologia 2. Theophilus Antiochenus in libris ad Autolycum, Minucius Felix in Octavio &c. Lege *Philonem* Lib. *De Specialibus Legibus*, pag. 604. & 605. Salvianum consule Lib. 7. *De Gubernatione Dei*, versus finem, *Petrum Damiani* in *Libro Gomorrhiano*.

Tactus, oscula, aspectus, colloquia impudica. X. Aspectus, tactus, oscula, colloquia impudica sexto Decalogi præcepto prohibita censeri debent. Quę Christus & Spiritus Sanctus in aliis Scripturæ locis reprehendunt, damnant, ab iisque cavere jubent. Matthęi 5. 27. 28. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis? Ego autem dico vobis: Quod omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. S. Petrus Epist. 2. Cap. 2. 14. *Oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti*. Job 31. 1. 2. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem Omnipotens de excelsis?* Ecclesiastici 26. 12. *Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur*. Isaiæ 3. 16. *Pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant: decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit, &c.* Ecclesiastici 9. 3. 4. 5. 7. *& seq. Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius. Cum saltatrice ne assiduus sis: nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius. Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius. Noli circumspicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius .... Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem*. Cap. 42. 12. 13. 14. *Omni homini noli intendere in specie: & in medio mulierum noli commorari: De vestimentis enim procedit tinea, & muliere iniquitas viri. Melior est enim iniquitas viri, quam mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium*. Hunc Paragraphum absolvo *Tertulliani* verbis Apologetici 46. *Democritus excœcando semetipsum, quod mulieres sine concupiscentia aspicere non posset, & doleret si non esset potitus, incontinentiam emendatione profitetur. At Christianus salvis oculis feminas non videt, animo adversus libidinem cœcus est*. Et Libro *De Velandis Virginibus*, Cap. 3. *Ejusdem libidinis est videri, & videre. Tam sancti viri est suffundi, si Virginem viderit, quam sanctæ Virginis, si a viro visa est*. Hæc a fœda illa & execranda *Platonis* doctrina longe remota sunt, qui mulieres nudas cum viris in palestra exerceri statuit. Lege *Eusebium* ejus verba referentem Libro 13. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 19.

§. VII.

VII. Decalogi Præceptum.

Exod. 20. I. POssessiones proximi seu externa bona, quæ fortunæ vocantur, Deus hoc præcepto, *Non furtum facies*, in tuto collocavit. Furti nomine alienæ rei subductio ac retentio, sive ea vi, sive dolo fiat, sive privatis hominibus, sive Reipublicæ, intelligenda est. Furtum itaque, rapina, peculatus, monopolium, usura, fraudes quælibet in operis, emptionibus & venditionibus; mercedis operariorum, aut creditorum defraudatio, vel solutionis modesta dilatio; frumentorum absconsio tempore ingravescentis annonæ; plagium, seu hominum furtum, hoc præcepto prohibentur. Furtum inter gravissima crimina Oseæ 4. 2. 3. recensetur. *Audite verbum Domini, filii Israel, quia judicium Do-*

mixto cum habitatoribus terræ.... Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra. Et Zachariæ 5. 3. ultio divina propter furta & perjuria imminere denuntiatur. *Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur: & omnis jurans ex hoc similiter judicabitur.* S. Paulus 1. ad Corint. 6. 10. *Fures* inter eos recenset, qui Regnum Dei *non possidebunt*. Furtum naturali lege prohibitum docet *Paulus* Jurisconsultus 50. 1. *Dig. De furtis*, & *Ulpianus* 50. *Probrum. D. De Verborum significatione*, ait: *Furtum & adulterium natura turpe est.*

Res inventæ retineri absque furti crimine non possunt.

II. Furti reus est, qui res inventas legitimo domino non restituit. De hujusmodi restitutione cavet Lex Deuteronomii 22. 1. 2. 3. *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis: sed reduces fratri tuo, etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: Duces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu quærat ea frater tuus, & recipiat. Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui, quæ perierit: si inveneris eam, ne negligas quasi alienam.* Quo spectat illa *S. Augustini* sententia Sermone olim 19. nunc 178. De Verbis Apostoli: *Quod invenisti, & non reddidisti, rapuisti. Quantum potuisti, fecisti: quia plus non potuisti, ideo non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset, & tollit. Quod non tollis, timor prohibet: non bonum facis, sed malum metuis.* Legatur Sermo integer, aut certe Cap. 7. & 8. ubi eximium de restituendis rebus alienis inventis exemplum affertur.

Iniquæ exactiones.

III. Qui iniquas exactiones imponunt, suggerunt, vel justa vectigalia inequaliter distribuunt, & qui exigunt *amplius quam quod* ipsis a Principe *constitutum est*, (ut loquitur S. Joannes Baptista, Publicanorum interrogationi respondens, Lucæ 3. 12.) Peculatus, adeoque furti rei sunt gravissimi. Eorum iniquitas hoc *Isaiæ* Prophetæ oraculo Capit. 10. 1. 2. 3. damnatur: *Væ qui condunt Leges iniquas, & scribentes injustitiam scripserunt: ut opprimerent in judicio pauperes: & vim facerent causæ humilium Populi mei: ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis & calamitatis de longe venientis, ad cujus confugietis auxilium?* Contra hoc scelus fervide declamat *Salvianus* Massiliensis Presbyter Lib. 5. De Gubernatione Dei. „ Illud (*inquit*) indignius ac pœnalius, quod omnium onus non omnes sustinent: imo „ quod pauperculos homines tributa divitum premunt, & infirmiores ferunt sarcinas „ fortiorum: nec alia causa est quod sustinere non possunt, nisi quia major est miserorum sarcina, quam facultas. Res diversissimas, dissimillimasque patiuntur, invidiam „ & egestatem. Invidia est enim in solutione, egestas in facultate. Si respicias quod „ dependunt, abundare arbitreris: si respicias quod habent, egere reperies. Quis æstimare rem hujus iniquitatis potest? Solutionem sustinent divitum, & indigentiam mendicorum. Plus multo est quod dicturus sum: adjectiones tributarias ipsi interdum „ divites faciunt, pro quibus pauperes solvunt . . . . . Veniunt plerumque novi Nuntii, novi Epistolarii a summis Sublimitatibus missi, qui commendantur illustribus „ paucis ad exitia plurimorum: decernuntur his nova munera, decernuntur novæ indictiones: decernunt Potentes, quod solvant pauperes: decernit gratia divitum, quod „ perdat turba miserorum: Ipsi enim in nullo sentiunt, quod decernunt . . . . O facinus indignum! Duo aut tres statuunt, quod multos necet: a pauci potentibus decernitur, quod a multis miseris dependatur . . . . . Sicut sunt in aggravatione pauperes primi, ita in relevatione postremi. Si quando enim defectis Urbibus minuendas „ in aliquo tributarias functiones Potestates summæ existimaverint, illico remedium „ cunctis datum, soli inter se divites partiuntur. Quis tunc pauperum meminit? Quis „ ad communionem beneficii humiles & egestuosos vocat? Quis eum qui primus est semper in sarcina, vel ultimo esse loco patiatur in medela? Et quid plura? Tributarii „ omnino pauperes non putantur, nisi cum his tributi cumulus imponitur. Extra numerum autem tributariorum sunt, cum remedia dividuntur. Et putamus quod pœna „ divinæ se veritatis indigni sumus, cum sic nos semper pauperes puniamus? Aut credimus, cum iniqui nos jugiter simus, quod Deus justus in nos omnino esse non „ debeat? . . . . Illud quale, quam non ferendum, atque monstrigerum, & quod „ non dicam pati humanæ mentes, sed quod audire vix possunt, quod plerique pau-

negotiationis obstringi: Quia difficile est, inter ementis vendentisque commercium non intervenire peccatum.

Usura septimo Decalogi præcepto prohibita.

VII. Usura, quæ voluntas est percipiendi aliquod lucrum, seu aliquid pecunia æstimabile, supra sortem, seu summam principalem, vi & causa mutui, septimo Decalogi præcepto prohibita est, adeoque fœneratores immanis furti rei sunt. Nam cum sit de ratione mutui, ut rei mutuo traditæ dominium in mutuatarium transferatur, & circa res illas versetur, quæ ipso consumuntur usu, & quarum proinde usus ab ipsa re separari, & seorsim æstimari vendique non potest: Sequitur eum, qui res hujusmodi mutuo tradens aliquid exigit ultra sortem, bis ipsas vendere, aut certe usum seorsim a re ipsa venumdare; quod naturæ mutui, ac Legi naturali manifeste repugnat, & evidens est rei alienæ usurpatio. Unde & Lex & Evangelium usuras diserte prohibent ac damnant. Exodi 22.25. *Si pecuniam mutuam dederis Populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.* Levitici 25. 35. 36. 37. *Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi advenam, & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundantiam non exiges.* Deuteronomii 23. 19. 20. *Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quo indiget commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo.* Ex duobus primis Scripturæ locis perperam nonnulli colligunt, usuram respectu pauperum dumtaxat, non autem divitum esse prohibitam. Nam ista vox (*pauperi*) & illa (*infirmus manu*) non restrictionis, sed exempli gratia adhibitę sunt: Quod plerumque eveniat ut pauperes penuriæ suæ sublevandæ causa ad fœneratores confugere cogantur, & facilius opprimantur quam alii, utpote omni præsidio & patrocinio destituti. Atque hunc esse legitimum Scripturæ sensum, patet ex illis verbis, *qui habitat tecum*. Si enim vox illa (*pauperi*) Legem restringeret, sequeretur a pauperibus qui eamdem Urbem non incolerent, in qua creditor seu fœnerator degeret, usuras licite exigi posse, & pauperes alienigenas jure opprimi, quod tam a Legis quam ab humanitatis sensu alienum est. Pręterea, Lex vetat ne usurę a fratribus accipiantur, quo nomine non minus divites quam pauperes Israelitę significantur. Ex allato *Deuteronomii* loco perperam colligunt alii, usuram non adeo nefariam esse quin aliquando permitti, & impune exerceri possit: Siquidem usuras ab alienis accipi Deus permisit. Rem autem intrinsece malam, & naturę Lege prohibitam non permitteret. Nam Deus usuram erga alienigenas exerceri non permisit, quasi eam approbans, aut a crimine immunes declarans, qui illam exigerent, sed ut minus malum tolerans, ne Judęi, gens avaritię dedita, usuras a fratribus, id est, a Judęis verum Deum pariter colentibus exigerent & acciperent. Ad duritiem itaque cordis id permisit, seu potius toleravit Deus in Judęis, sicut & libellum repudii. Ita hunc locum vulgo explicant Theologi & Sacrarum Literarum Interpretes cum *S. Thoma Secunda Secundæ*, *Quæst.* 78. *Art.* 1. in Resp. ad secundam Objectionem, & *Prima secundæ*, *Quæst.* 108. *Art.* 3. in Resp. ad 2. Vel certe usuras ab iis dumtaxat alienigenis exigere Judęis a Deo permissum est, cum quibus justum bellum ipsis erat, puta cum Amalecitis, Amorrhęis, hostibus aliis a Deo denuntiatis, si aliter debellari non possent, ut explicat *S. Ambrosius* Lib. *De Tobia*, Cap. 15. *Sed forte dices quia scriptum est*, Alienigenę fœnerabis: *& non consideras quid Evangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc interim sequestremus, Legis ipsius verba considera*: Fratri tuo (*inquit*) non fœnerabis ad usuram, sed alienigenam exiges. *Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi inquit usuram exige. Cui merito nocere desideras, cui jure inferuntur arma, huic legitimæ indicuntur usuræ. Quem bello non potes facile vincere, de hoc cito potes centesima vindicare te. Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui usuram flagitat: Sine gladio de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici. Ergo ubi jus belli, ibi etiam jus usuræ. Frater autem tuus omnis, fidei primum, deinde Romani juris est Populus: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te.* Quod & Christus docet in Evangelio Matth. 23. 8. 9. *Omnes autem vos fratres estis, Et patrem nolite vocare vobis super terram: Unus est enim Pater vester, qui in cœlis est.* Tertul-

tullianus Apologetici Cap. 39. *Fratres sumus jure naturæ matris unius .... At quanto dignius fratres & dicuntur, & habentur, qui unum Patrem Deum agnoverunt, qui unum Spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno utero ignorantiæ ejusdem ad unam lucem expaverunt veritatis? Sed eo fortasse minus legitimi existimamur, quia nulla de nostra fraternitate tragœdia exclamat, vel quia ex substantia familiari fratres sumus, quæ penes vos fere dirimit fraternitatem. Itaque qui animo animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus.* Quę cum ita sint, eo ipso quo usuram a fratribus accipere Lex divina vetat, pecuniam aut quidvis aliud ad usuram dare nemini homini, & multo magis nemini Christiano, licitum est, maxime cum Christus mutuum absque ulla spe lucri dari jubeat. Lucę 6. 34. 35. *Et si mutuum dederitis his a quibus speratis recipere; quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia... Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filii Altissimi.* Quibus verbis non solum consilium, sed pręceptum contineri nihil accipiendi ultra sortem vi mutui, ex doctrina Traditionis certissimum est. Legantur *S. Basilius* Homilia in Psalmum 14. *S. Gregorius Nyssenus* Epistola ad *Leontium*, & Oratione Usurarios, *S. Joannes Chrysostomus* Homilia 57. in Matthęum, *S. Ambrosius* Lib. *De Tobia*, a Cap. 3. ad finem Libri, *S. Hieronymus* Commentario in Cap. 18. Ezechielis, *S. Augustinus* Sermone 3. in Psalmum 128. *S. Leo* Sermone 16. qui sextus est de Jejunio decimi mensis, & de Eleemosynis, & Epistola 3. alias 1. Cap. 3. Concilium Illiberitanum Canone 20. Lateranense III. Oecumenicum sub *Alexandro* III. Clemens V. in Concilio Viennensi, hanc Propositionem, *Usura non est peccatum*, hęreticam esse definiens, decernensque eum *velut hæreticum puniendum*, qui pertinaciter affirmare pręsumpserit, *Exercere usuras non esse peccatum*. Ex quo apparet quid de *Caroli Molinæi* in Tractatu *De Contractibus usurarum*, & *Redditibus*, opinione censendum sit, qui moderatas usuras licitas esse propugnat; immoderatas dumtaxat Lege divina prohiberi, merumque consilium his Domini verbis contineri: *Mutuum date, nihil inde sperantes*. Eamdem hęresim propugnant *Calvinus*, *Amesius*, *Rivetus*, *Spanhemius Dubio Evangelico* 127. *Salmasius*, Lib. *De Usuris*, & Lib. *De Modo Usurarum*, & Dissertatione *De Trapezitico Fœnore*, & *Grotius* Lib. 4. *De Jure Belli & Pacis*, Cap. 12. §. 20. Verum genus usurarum omne Divina Lege prohiberi, ex ipsa Scriptura Sacra demonstratur; Psalmo 14. ubi ille in Tabernaculo Dei habitaturus, & in Monte Sancto ejus requieturus dicitur, id est, ęterna felicitate donandus, *Qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam, &c. Qui jurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem non accepit.* Quo loco *S. Leo* quamlibet usuram prohibitam intelligit Sermone 6. de Jejunio decimi mensis. *Qui ergo (inquit) pecunias amat, & multiplicare opes suas immodicis optat augmentis, hoc potius sanctum fœnus exerceat, & hac usurarum arte ditescat, ut non hominum laborantium captet necessitates, ne per dolosa officia in laqueos incidat insolubilium debitorum, sed illius sit creditor, illius fœnerator, qui dicit:* Date & dabitur vobis... *Sed injusta & impudens avaritia, quæ beneficium se dicit præstare cum decipit, non credit Deo veraciter promittenti, & credit homini trepide paciscenti: Dumque certiora existimat præsentia quam futura, merito in hoc frequenter incurrit, ut ei cupiditas injusti lucri, non injusti causa sit damni. Unde quilibet sequatur eventus, mala semper est ratio fœnerantis, cui pecuniam & minuisse, & auxisse peccatum est: Ut autem miser sit amittendo quod dedit, aut miserior accipiendo quod non dedit. Fugienda prorsus est iniquitas fœnoris: & lucrum, quod omni caret humanitate, vitandum est. Multiplicatur quidem facultas injustis & tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit: Quoniam fœnus pecuniæ funus est animæ. Quid enim de hujusmodi hominibus sentiat Deus, sacratissimus Propheta David manifestat, qui cum diceret,* „ Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requie- „ scet in Monte Sancto tuo? *Responso divinæ vocis humiliatur, & eum ad æternam* „ *requiem pertinere cognoscit*, qui *inter alias piæ conversationis regulas*, pecuniam suam „ non dedit ad usuram: *& a tabernaculo Dei ostenditur alienus, & a Sancto Monte ejus extraneus, qui dolosum quæstum de pecuniæ suæ captat usuris: & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus est egestate puniri.* Evidens est *S. Leonem* non modo fœnus illud insectari, quod cum pauperibus exercetur, sed omnem omnino usuram re-

pro-

probare. Primo enim Davidis Oraculum adducit, quod omnem usuram damnat, nec de pauperibus quicquam habet peculiare. Secundo eum damnat, qui hominum laborantium captat necessitates, ut multiplicet opes suas immodicis augmentis, quod vix ex lucello a pauperibus accepto evenit, sed potius ex ingentibus lucris, quæ percipiuntur dum laborantium, id est, negotiantium necessitates aliquis captat, & commodatam pecuniam fœnore plurimum auctam recipit. Tertio eorum cavillationem refellit, qui beneficium se præstare contendunt, cum negotiantibus, aut aliis viris divitibus pecuniam suam dant ad usuram. Beneficium enim hujusmodi vocat *dolosa officia, dolosum quæstum, injustam, & impudentem avaritiam, quæ beneficium se dicit præstare, cum decipit, cupiditatem injusti lucri &c.* Quarto generatim pronuntiat, *Fœnus pecuniæ funus esse animæ*; fugiendam prorsus esse iniquitatem fœnoris, & a Sancto Monte Dei esse extraneum, qui dolosum quæstum de pecuniæ suæ captat usuris. Non distinguit inter modicam usuram, quæ a divitibus accipitur, & mordentem, quæ cum pauperibus exercetur. Quinto, ait fœneratorem *aut miserum esse amittendo quod dedit, aut miseriorem accipiendo quod non dedit*. Quibus verbis ostendit in eo proprie usuræ iniquitatem censeri, quod quis accipit quod non dedit, contra generalem Dei sententiam, *quæ omne sortis excludit augmentum*, ut loquitur *S. Ambrosius* Lib. *De Tobia*. Sexto etiamsi fœnus in commodum ejus, qui mutuo accepit, cedere videatur, semper & intrinsece malum est. *Quilibet sequatur eventus* (inquit) *mala semper est ratio fœnerantis, cui pecuniam & minuisse, & auxisse, peccatum est*. Omnem omnino usuram pariter damnat Spiritus Sanctus Proverbiorum 28. 8. *Qui coacervat divitias usuris & fœnore liberali in pauperes congregat eas*. Et Ezechielis 18. *Et vir si fuerit justus, & fecerit judicium & justitiam .... ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit* &c. *hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus. Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit unum de istis, & hæc quidem omnia non facientem ... ad usuram dantem, & amplius accipientem: Numquid vivet? Non vivet. Cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit. Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis .... usuram & superabundantiam non acceperit, &c. hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.* Et Cap. 22. 12. *Usuram & superabundantiam accepisti, & avare proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Dominus Deus. Ecce complosi manus meas super avaritiam tuam quam fecisti ..... Numquid sustinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ, in diebus quos ego faciam tibi? Ego Dominus locutus sum, & faciam.*

Ipsi Ethnici naturalis rationis lumine usuram ut Lege Naturali, quam Deus in omnium hominum cordibus inscripsit, contrariam reprobarunt ac damnarunt. *Aristoteles* 1. *Politicorum* Cap. 7. *In fœnore nummus parit. Itaque præter naturam est hic acquirendi modus*. Seneca Lib. 7. *De Beneficiis*, Cap. 10. *Video* (inquit) *istic diplomata, & syngraphas, & cautiones, vacua habendi simulacra, umbras quasdam avaritiæ laborantis, per quas decipiant animum inanium opinione gaudentem. Quid enim ista sunt? Quid fœnus, & Kalendarium, & usura, nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsita nomina? ... Quid sunt istæ tabulæ, quid computationes, & venale tempus, & sanguinolentæ centesimæ?* Celebris est *Catonis* sententia: *Quid est fœnerari? Hominem occidere*. Veteres Romani usuras latis Legibus & Plebiscitis prohibuere, teste *Cornelio Tacito* Lib. 6. Annalium: *Sane* (inquit, *vetus Urbi fœnebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima causa: Eoque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim Tabulis sanctum, ne quis unciario fœnore amplius exerceret, cum antea ex libidine locupletium agitaretur. Dein rogatione Tribunitia, ad semuncias redacta. Postremo vetita versura: Multisque Plebiscitis obviam itum fraudibus, quæ toties repressæ, miras per artes rursum oriebantur*. Varro Lib. 1. De Re Rustica: *Majores nostri sic habuerunt, & ita Legibus posuerunt, furem non manifestum duplo condemnari, fœneratorem quadruplo: Quanto pejorem fœneratorem existimaverint, quam furem hinc licet existimare.* Quod si usuras moderatas permisit *Justinianus* Imperator, non eas permisit ut licitas, sed ut minus malum toleravit ad creditorum immanitatem demulcendam, qui cum suis e pecuniis nullum lucrum sperarent, eas quamvis inutiles in arcis recondere, quam ad sublevandam miserorum inopiam conferre malebant. *Leges humanæ* (inquit *S. Tho-*

mas Secunda Secundæ Quæst. 78. *Art.* 1. ad 3.) *dimittunt aliqua peccata impunita, propter conditiones hominum imperfectorum, in quibus multæ utilitates impedirentur, si peccata districte prohiberentur pœnis adhibitis. Et ideo usuras Lex humana concessit, non quasi estimans eas esse secundum justitiam, sed ne impedirentur utilitates multorum. Unde in ipso Jure Civili dicitur, quod res quæ usu consumuntur, neque ratione naturali, neque civili recipiunt usumfructum, & quod Senatus non fecit earum rerum usumfructum, nec enim poterat: sed quasi usumfructum constituit, concedens scilicet usuras.* Denique *Aliæ sunt Leges Cæsarum, aliç Christi*, (inquit alia occasione *Sanctus Hieronymus*.)

Lib. II. Institut. tit. De Usufruct.

Creditorum immanitas damnata.

VIII. Qui ab hominibus qui solvendo non sunt, commodatas pecunias, vel mutuo datas, exigunt acerbius, & pignora etiam auferunt, quæ ad corpus tuendum, vel ad lucrandum panem, sunt necessaria, rapinæ rei sunt. De his Exodi 22. 26. *Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante Solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum quo operitur, indumentum carnis ejus, nec habet aliud in quo dormiat: Si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia ipse misericors sum.* Deuteronomii 24. 6. *Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam: quia animam suam opposuit tibi.* Pari ratione a Romanis vetitum pignoris causa abstrahere boves aratorios, vel instrumentum aratorium. Ibid. Vers. 10. & seq. *Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus ut pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante Solis occasum: ut dormiens in vestimento suo benedicat tibi, & habeas justitiam coram Domino Deo tuo.*

Rapinæ rei qui frumenta recondunt ingravescente annona.

IX. Immanis rapinæ rei sunt, qui frumenta coemunt & recondunt, ut ingravescente annona ea majori quo poterunt pretio divendant. De his Spiritus Sanctus Proverbiorum 11. 26. *Qui abscondit frumenta, maledicetur in Populis; Benedictio autem super caput vendentium.* Lege *S. Gregorium* Nazianzenum Oratione 15. in Plagam grandinis, ubi in eos declamat, qui frumenta emunt & recondunt, ac *temporum difficultates observant*, ut opes sibi comparent, ac *in alienis calamitatibus delicias capiunt.* Contra eosdem invehitur *S. Ambrosius* Lib. 3. *Offic.* Cap. 6. idque *Commentum nequitiæ, & latrocinium* vocat. *Captantur* (inquit) *tanquam latrocinii tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas . . . . . Recte igitur Salomon: Qui continet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, non hæredibus; quoniam avaritiæ emolumentum ad successorum jura non pervenit: Quod non legitime acquiritur, quasi ventis quibusdam, ita extraneis diripientibus dissipatur. Vides ergo quod largitorem frumenti esse deceat, non pretii captatorem. Non est igitur ista utilitas, in qua plus honestati detrahitur, quam utilitati adjungitur.*

Alienorum bonorum raptores quam gravis pœna maneat, ex *Nabuthis* & *Achabi* historia liquet 3. *Regum* 21. & ex *Micheæ Prophetæ* Cap. 2. 2. 3. *Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & rapuerunt domos, & calumniabantur virum & domum ejus, virum, & hæreditatem ejus. Idcirco hęc dicit Dominus: Ecce ego cogito super familiam istam malum: Unde non auferetis colla vestra, & non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est.*

Pœnæ in fures Mosaica Lege statutæ.

X. Plagium, quod rei omnium pretiosissimæ, scilicet hominis furtum est, & abductio, pœna capitis: furta reliqua mulcta plectebantur: Damna restitutione sarciebantur, secundum Legem Mosaicam. Exodi 21. 16. *Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, convictus noxæ morte moriatur.*

Cap. 22. 1. *Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occiderit, vel vendiderit, quinque boves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ove.* 3. *Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venundabitur.* 4. *Si inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis, duplum restituet.*

5. *Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit jumentum suum ut depascatur aliena: Quicquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni æstimatione restituet.*

6. *Si egressus ignis invenerit spinas, & comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.*

7. 8. *Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo, qui susce-*

susceperat, furto ablata fuerint: Si invenitur fur, duplum reddet: Si latet fur, Dominus domus applicabitur ad Deos, (Id est, adducetur ad Judices) *& jurabit quod non extenderit manum in rem proximi sui ad perpetrandam fraudem tam in bove, quam in asino, & ove, ac vestimento, quicquid damnum inferre potest: Ad Deos utriusque causa perveniat; & si illi judicaverint, duplum restituet proximo suo.*

10. 11. 12. 13. *Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem, & omne jumentum ad custodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit: Jusjurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi sui: Suscipietque Dominus juramentum, & ille reddere non cogetur. Quod si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino. Si comestum a bestia, deferat ad eum quod occisum est, & non restituet.*

14. 15. *Qui a proximo suo quidquam horum mutuo postulaverit, & debilitatum, aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compelletur. Quod si impræsentiarum dominus fuerit, non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui.*

§. VIII.

VIII. *Decalogi Præceptum.*

Peccata contra octavum Præceptum.

I. OCtavum Decalogi Preceptum his verbis conceptum est, Exodi 20. 15. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Quo præcepto non solum falsum testimonium quod adversus proximum in Judicio profertur, sed omnis omnino Judicii perversio & corruptela, seu verbis, seu factis, sive instrumentis facta a testibus, accusatoribus & delatoribus, reis, Judicibus, Advocatis, Procuratoribus, Notariis prohibetur. Item perniciosa quæque mendacia extra Judicium prolata, & ea maxime quibus doctrina fidei violatur. Item calumnia, detractio, susurratio, murmuratio, famosorum libellorum conscriptio, aut divulgatio. Denique officiosa etiam & jocosa mendacia. Ad istud ergo Decalogi Præceptum revocantur illa Scripturæ divinæ oracula, Exodi 23. 1. *Non suscipies vocem mendacii: Nec junges manum tuam ut pro impio dicas falsum testimonium.* 2. *Non sequeris turbam ad faciendum malum: Nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies.*

3. *Pauperis quoque non misereberis in Judicio:* Ut scilicet falsa misericordia motus Judicium pervertas.

6. *Non declinabis in Judicium pauperis.*

7. *Mendacium fugies.*

Levitici 19. 2. *Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum.*

13. *Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum.*

15. *Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum Potentis. Juste judica proximo tuo.*

16. *Non eris criminator, nec susurro in Populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus.*

Deuteronomii 28. 19. *Maledictus qui pervertit Judicium advenæ, pupilli, & viduæ, & dicet omnis Populus, Amen.*

Psalmo 5. 7. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem: Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Psalm. 100. 5. *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.*

Proverbiorum 4. 24. *Remove a te os pravum, & de trahentia labia sint procul a te.* Cap. 6. 16. & seq. *Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus: Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias.* Cap. 10. 18. *Abscondunt odium labia mendacia: Qui profert contumeliam, insipiens est.* Cap. 12. 17. *Qui quod novit loquitur, index justitiæ est. Qui autem mentitur, testis est fraudulentus.* 19. *Labium veritatis firmum erit in perpetuum. Qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii.* 22. *Abominatio est Domino labia mendacia. Qui autem fideliter agunt, placent ei.* Cap. 17. 4. *Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtem-*

temperat labiis mendacibus. Cap. 18. 5. *Accipere personam impii non est bonum, ut declines a veritate Judicii.* Cap. 19. 5. *Falsus testis non erit impunitus; & qui loquitur mendacia, peribit.* Cap. 20. 17. *Suavis est homini panis mendacii; & postea implebitur os ejus calculo.*

Cap. 24. 9. *Cogitatio stulti peccatum est; & abominatio hominum detractor.* 21. 22. 28. *Time Dominum, fili mi, & Regem; & cum detractoribus non commiscearis: Quoniam repente consurget perditio eorum: & ruinam utriusque quis novit? . . . Ne sis testis frustra contra proximum tuum. Nec lactes quemquam labiis tuis.* Cap. 25. 18. *Jaculum, & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum falsum testimonium.* 23. *Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.* Cap. 26. 20. 22. 28. *Cum defecerint ligna, extinguetur ignis; & susurrone subtracto jurgia conquiescent . . . Verba susurronis quasi simplicia; & ipsa perveniunt ad intima ventris. . . Lingua fallax non amat veritatem; & os lubricum operatur ruinas.* Cap. 29. 12. *Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes Ministros habet impios.* 30. Cap. 8. *Vanitatem, & verba mendacia longe fac a me.*

Ecclesiastici 10. *Si mordeat serpens in silentio nihil eo minus habet qui occulte detrahit.*

Sapientiæ 1. 2. *Custodite ergo vos a murmuratione, quæ nihil prodest, & a detractione parcite linguæ, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit. Os autem quod mentitur, occidit animam.*

Ecclesiastici 5. 16. 17. *Non appelleris susurro, & lingua tua ne capiaris & confundaris. Denotatio pessima super bilinguem: Susurratori autem odium, & inimicitia, & contumelia.* Cap. 7. 13. 14. *Noli amare mendacium adversus fratrem tuum: Neque in amicum similiter facias. Noli velle mentiri omne mendacium: Assiduitas enim illius non est bona.* Cap. 20. 26. 27. 28. *Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore indisciplinatorum assidue erit. Potior fur, quam assiduitas viri mendacis: Perditionem autem ambo hæreditabunt. Mores hominum mendacium sine honore: & confusio illorum cum ipsis sine intermissione.*

Cap. 21. 31. *Susurro coinquinabit animam suam, & in omnibus odietur: & qui cum eo manserit, odiosus erit.* Cap. 28. 13. 14. 15. & seq. *Lingua testificans adducit mortem. Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit: & si exspueris super illam, extinguetur: Utraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: Multos enim turbabit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem. Civitates muratas divitum destruxit, & domos Magnatorum effodit. Virtutes Populorum concidit, & gentes fortes dissolvit. Lingua tertia mulieres viratas ejecit, & privavit illas laboribus suis. Qui respicit illam non habebit requiem, nec habebit amicum in quo requiescat. Flagelli plaga livorem facit: Plaga autem linguæ comminuet ossa. Multi occiderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam .... Qui relinquunt Deum, incident in illam, & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in eos quasi leo, & quasi pardus lædet illos. Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras . . . Attende ne forte labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.* Matth. 5. 37. *Sit sermo vester, Est, est, Non, non: Quod autem his abundantius est, a malo est.*

Matthæi 15. 18. 19. 20. *Quæ procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem: De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.*

Epistolæ ad Romanos 1. 28. seq. *Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicationes avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles.* Ad Ephesios 4. 25. *Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: Quoniam sumus invicem membra.*

Ad Colossenses 3. 8. 9. *Nunc autem deponite & vos omnia; iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis.*

Epi-

Epistolæ S. *Jacobi* Cap. 3. 3. *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. 6. Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam nativitatis nostræ inflammatam a gehenna. Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium, & cæterorum domantur, & domita sunt a natura humana: Linguam autem nullus hominum domare potest: inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & Patrem: & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit maledictio, & benedictio. Non oportet fratres mei, hæc ita fieri. 2. Nolite detrahere alterutrum, fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit Legi, & judicat Legem.*

Epistolæ 1. S. *Petri* Cap. 2. 1. *Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationem, & invidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabiles sine dolo lac concupiscite.*

Multiplex mendaciorum genus.

II. Octo Mendaciorum genera S. *Augustinus* distinguit Lib. *De Mendacio*, Cap. 14. Primum, quod fit in doctrina Religionis. Secundum, quod nulli prodest, & alicui obest. Tertium, quod ita prodest alicui, ut obsit alteri, quamvis non ad immunditiam corporalem. Quartum, quod fit sola mentiendi fallendique libidine. Quintum, quod fit placendi cupiditate de suaviloquio. Sextum, quod & nulli obest, & prodest alicui: Velut si quispiam pecuniam alicujus injuste tollendam, sciens ubi sit, nescire se mentiatur, quocumque interrogante. Septimum, quod & nulli obest, & prodest alicui, excepto si Judex interrogat: Velut si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur, non solum justum atque innocentem, sed & reum, quia Christianæ disciplinæ sit, ut neque de cujusquam correctione desperetur, neque cuiquam pœnitendi aditus intercludatur. Octavum mendacii genus est, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, ut ab immunditia corporali aliquem tueatur. Nullum ex his mendaciorum generibus licet: Quodlibet octavo Decalogi præcepto prohibetur, ut S. *Augustinus* luculenter probat duobus Libris: quorum primum ita concludit: *Non est igitur mentiendum in doctrina pietatis: Magnum enim scelus est, & primum genus detestabilis Mendacii. Non est mentiendum secundo genere: Quia nulli facienda est injuria. Non est mentiendum tertio genere; Quia nulli cum alterius injuria consulendum est. Non est mentiendum quarto genere, propter mendacii libidinem, quæ per se ipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere; Quia nec ipsa veritas, sine placendi hominibus enuntianda est: Quanto minus mendacium, quod per se ipsum, quia mendacium est, utique turpe est? Non est mentiendum sexto genere: Neque enim recte etiam testimonii veritas pro cujusquam temporali commodo ac salute corrumpitur. Ad sempiternam vero salutem nullus ducendus est opitulante mendacio: Non enim malis convertentium moribus ad bonos mores convertendus est: Quia si erga illum faciendum est, debet etiam ipse conversus facere erga alios: Atque ita non ad bonos, sed ad malos mores convertitur, cum hoc ei præbetur imitandum converso, quod ei præstitum est convertendo. Neque septimo genere mentiendum est: Non enim cujusquam commoditas, aut salus temporalis perficiendæ fidei præferenda est. Nec si quisquam in recte factis nostris tam male movetur, ut fiat etiam animo deterior longeque a pietate remotior, propterea recte facta deserenda sunt: Cum id nobis præcipue tenendum sit, quo vocare atque invitare debemus, quos sicut nosmetipsos diligimus. Nec octavo genere mentiendum est; Quia & in bonis castitas animi pudicitia corporis, & in malis id quod ipsi facimus, eo quod fieri sinimus majus est. In his autem octo generibus tanto quisque minus peccat cum mentitur, quanto emergit ad octavum; tanto amplius, quanto devergit ad primum. Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet se ipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.*

§. IX.

IX. & X. *Decalogi præceptum.*

Prava desideria, & nefariæ cogitationes prohibita.

I. POstrema hæc duo Decalogi Præcepta his verbis proferuntur Exodi 20. 17. *Non concupisces domum proximi tui: Nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.* Distinctius vero Deuterono-

ronomii 5. 21. *Non concupisces uxorem proximi tui: Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.* Nonum itaque præceptum uxoris alienæ concupiscentiam: Decimum alienarum rerum injustum desiderium prohibet. Quæ duo prava desideria singularibus Mandatis vetuit Omnipotens Legislator, quod ea cæteris frequentiora & flagrantiora sint in statu naturæ corruptæ. A vera Legis intelligentia hic, ut alibi sæpe, aberraverunt plerique Hebræi, qui sola voluntate peccari negarunt, quod pœna nulla cogitationi intervertendæ uxoris, reive alienæ apposita sit. Ita refert *Aben-Ezra* ad initium Decalogi. Hunc errorem sequitur *R. David Kimchi* in *Psalmum 66.* 18. At hanc Legem a prava interpretatione vindicat Christus Matthæi 5. 27. 28. *Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis; Ego autem dico vobis: Quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Et Marci 4. 19. *Deceptio divitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.* Et Apostolus ad Galatas 5. 24. *Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Et *S. Petrus* Epistola 1. Cap. 2. 11. *Charissimi, obsecro vos tanquam advenas & peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.* Nullam itaque moram concedendam esse motibus animi ad illicita ducentibus, sed eos simul atque deprehendi possunt, vigili studio extinguendos Deus edixit. Sed & cogitationes ipsas adulterii, furti, &c. si in iis homo delectetur, esse peccata, quamvis ab operibus malis abstinere decreverit, Spiritus Sanctus diserte docet, Proverbiorum 15. 26. *Abominatio Domini cogitationes malæ.* Sapientiæ 1. 3. *Perversæ cogitationes separant a Deo.* Adde præclarum *S. Augustini* locum Lib. 12. *De Trinitate*, Cap. 12. *Nec sane*, inquit, *cum sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volvens libenter, quæ statim ut attigerunt animum, respui debuerunt, negandum est esse peccatum, sed longe minus quam si & opere statuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectusque percutiendum atque dicendum:* Dimitte nobis debita nostra . . . *Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideo si sola mulier cibum edisset illicitum, sola utique mortis supplicio plecteretur: Ita dici potest in homine uno, si delectationibus illicitis, a quibus se continuo deberet avertere cogitatio, libenter sola pascatur; nec facienda decernantur mala, sed tantum suaviter in recordatione teneantur, quasi mulierem sine viro posse damnari: Absit hoc credere. Hæc quippe una persona est, unus homo est; totusque damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per Mediatoris gratiam remittantur.* Longe ante *S. Augustinum* scripserat *Minutius Felix*, in *Octavio* Ethnicos compellans: *Vos scelera admissa punitis: Apud nos, & cogitare, peccare est.* Judæorum plerisque oculatiores hac in materia fuere Philosophi plerique Ethnici. Ælianus: *Non solum*, inquit, *malus est qui injuriam fecit, sed & qui facere voluit, me quidem judice.* Ovidius.

Quæ quia non licuit, non facit, illa facit.
Ut jam servaris bene corpus, adultera mens est.

Seneca: *Non immerito in numerum peccantium refertur, quæ pudicitiam timori præstitit, non sibi . . . . Omnia scelera, etiam ante effectum operis, quantum culpæ satis est, perfecta sunt. . . . . Fecit quisque quantum voluit.* Tryphonius Jurisconsultus adulterum dici pronuntiat ex animi propositione sola, etsi alienam uxorem numquam corruperit. *Aristides* interrogatus quid esset Justum, respondit: *Non concupiscere aliena.* Dion Prusæensis Oratione 67. ait: *Etiam ille rerum fur est, qui non odio furti, sed metu aliquo a furto abstinet.* Porphyrius Lib. 1. De Abstinentia: *Eximur malis aut conspicuis, aut inconspicuis. Non edere non accipere oblatas pecunias conspicuum est, & omnibus patet. At nec concupiscere, inconspicuum est. Postquam autem factis abstinueris, abstinendum & motibus, ac maxime ipsis animi morbis. Quid enim prodest factis absistere, si causis unde ea procedunt adstrictus maneas?* Cæterum si concupiscentiæ nomine primi illi motus intelligantur, qui ratione inconsulta & nequaquam consentiente, sed penitus invita erumpunt, peccata illa non esse certum est. Non itaque concupiscentia habitualis, non motus plane indeliberati divina Lege prohibentur (nullos enim pati, immortalis vitæ felicitas est) sed consensus motibus illis præstandus; ut ipse Spiritus Sanctus explicat

Ec-

Ecclesiastici Cap. 18. 30. 31. *Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Et Epistolæ ad Romanos Cap. 6. 12. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.*

DISSERTATIO III.

De Ceremonialibus Legis Mosaicæ Præceptis.

ARTICULUS I.

De Rituum Mosaicorum Divisione, & Rationibus.

PROPOSITIO I.

Veteris Legis Ceremoniæ convenienter dividuntur in Sacrificia, Sacramenta, Sacra, & Observantias.

I. Constat hujus divisionis ratio ex eo quod ceremoniarum nomen his quatuor commune sit. Sacrificia namque cæremoniæ dicuntur Numerorum 15. 24. *Offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suavissimum Domino, & Sacrificium ejus ac liba, ut ceremoniæ postulant.* De Ordinatione Ministrorum, quod Veteris Legis Sacramentum erat, *Levitici* 7. 35. dicitur. *Hæc est unctio Aaron & filiorum ejus in ceremoniis Domini.* De Sacris, Exodi 38. 21. dicitur: *Hæc sunt instrumenta Tabernaculi Testimonii, quæ enumerata sunt juxta Præceptum Moysi in ceremoniis Levitarum.* Ad Observantias denique spectat quod ait Dominus *Salomoni* 3. Regum 9. 6. *Si autem aversione aversi fueritis vos & filii vestri, non sequentes me nec custodientes mandata mea, & ceremonias meas, quas proposui vobis .... Auferam Israel de superficie Terræ quam dedi eis.*

II. Hanc divisionem præclare explicat *S. Thomas Prima Secundæ, Quæstione* 101. *Art.* 4. hoc posito principio, quod *Ceremonialia Præcepta ordinantur ad cultum Dei*. In quo quidem tria considerari possunt. 1. *Ipse cultus*; 2. *Cultores*; 3. *Instrumenta colendi*. Cultus ipse speciatim consistit in *Sacrificiis*, quæ in Dei reverentiam offeruntur. Instrumenta cultus pertinent ad *Sacra*, sicut Tabernaculum, Altare, Arca fœderis, Vasa, Vestes Sacerdotales, Solemnitates. In cultoribus vero duo spectari possunt, scilicet eorum Institutio ad cultum divinum, quod fit consecratione quadam vel populi, vel Ministrorum: Id autem præstant *Sacramenta*. 2. Spectari potest singularis eorum conversatio, seu ratio vivendi & agendi, qua distinguuntur ab his qui verum Deum non colunt: Ad quam pertinent *Observantiæ* in cibis, vestimentis, & aliis hujusmodi. Ad Sacrificia revocantur oblationes & munera, de quibus Apostolus ad Hebræos 5. 1. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Sacrificia quidem & Sacramenta multo magis *Sacra* erant, quam instrumenta divini cultus, sed hæc ob relationem ad cultum religiosum, commune nomen sibi proprium fecerunt; cum proprium, quo designarentur, non haberent. Tandem quæ spectabant conversationem Populi Deum colentis, communius *observantiarum* nomen retinebant, cum *Sacra* dici convenienter non possent, quia relationem immediatam ad cultum Dei non habebant, sicut Tabernaculum, vasa, cæteraque divini cultus instrumenta: Sed consectaria quædam erant Ceremoniarum, quatenus Populum cultui Dei magis idoneum præstabant.

PROPOSITIO II.

Ceremonias Mosaicæ Legis ratione destitutas qui dixerit, se ipsum ratione destitutum probat.

PRopositionis hujus veritas elucescit ex testimonio, quo *David* præcepta Domini cohonestat, Psalmo 18. 9. 10. *Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos ... Judicia Domini vera, justificata in semetipsa*. Quod sane dici non posset, nisi justitiæ & sapientiæ regulis omnino consentanea essent, & ob singulares quasdam rationes divino consilio dignas edita, Populoque Hebræo tradita.

II. Secundo, Deo, qui *Omnia in sapientia fecit*, ut dicitur *Ps.* 104. 24. & de quo *Celsus* apud *Origenem* Lib. 5. solius Philosophiæ lumine illustratus ait: *Deus est omnium quæ in rerum natura sunt, Ratio; & proinde tam nihil potest sine ratione, quam sine se ipso facere*: Deo (inquam) injuriam facit, qui aliquas ipsum Leges tulisse, aliqua præcepta condidisse asserit, quorum nullæ rationes extent. Quod enim ajunt nonnulli, Leges ceremoniales αὐτοκρατορίας ostendendæ gratia a Deo latas, sive ut summum imperium in servilem Hebræorum Gentem ostenderet, probari mihi non potest. Summum namque Dei imperium aliunde satis manifestum est, ut ad illud demonstrandum Legibus mere arbitrariis non fuerit opus. Accedit, quod ejus bonitati & sapientiæ magis conveniat ut Leges dederit, quarum exquisitæ sint rationes. Ut enim eleganter ait nuperus Auctor: „ Leges sine ratione non tam Principe justo, quam Tyranno moroso dignę sunt. Leges sine ratione, subditos pariunt sine honore, obsequium sine corde, culpam sine pudore. Neque sapientiæ divinæ sensus animæ naturaliter insitus opinari patitur Eum Leges ullas rationis expertes ferre voluisse. Nam Legis ratio est ipsa Legis anima, maxime fidelis Legis interpres, obedientiæ mensura & conciliatrix: Illius autem defectus Legem ducit in odium primo, deinde in contemptum etiam & desuetudinem. “

III. Tertio. Rituum Ethnicorum a tenebrarum Principe inventorum proprium fuit ut ratione destituti essent: Contrarium itaque de Ritibus Mosaicæ Legis a Deo ipso prę-est asserendum. *Arnobii* testimonio Libro 7. adversus Gentes ratiocinium illud nititur. „ Si scriptis quæcumque (*inquit*) ab hominibus fiunt, maximeque in re sacra, debent habere suas causas, nec sine ratione est quidquam in negotiis omnibus & in omni administratione faciendum; edisserite nobis & dicite, quæ sit causa, quæ ratio, ut Ritibus hisce Deos propitietis. *Et infra*: Nisi ratio cur quid fiat in Sacris ostendatur, & expositam sui causam habeat; non jam illud errori objiciendum est ludicro, sed ut dicatur expressius, insaniæ, dementię, cœcitati.

IV. Quarto, Idem probat Scholarum Christianarum Princeps *S. Thomas Prima Secundæ Quæstione* 102. *Art.* 1. præclara hac ratione. „ Cum Sapientis sit ordinare; ea quæ ex Divina Sapientia procedunt, oportet esse ordinata, ut Apostolus dicit ad Romanos 13. Ad hoc autem quod aliqua sint ordinata, duo requiruntur: Primo quod ordinentur ad debitum finem, qui est principium totius ordinis in rebus agendis: Secundo, ut id quod ad finem sit proportionatum fini: Ex quo sequitur quod ratio eorum, quæ sunt ad finem, sumitur ex fine. Manifestum est autem, quod præcepta ceremonialia, sicut & omnia alia præcepta Legis, sunt ex divina Sapientia instituta. Unde dicitur Deuteronomii 4. 6. *Hæc est vera sapientia, & intellectus coram populis*. Unde necesse est dicere, quod præcepta ceremonialia sint ordinata ad aliquem finem, ex quo eorum rationabiles causę assignari possint. “

V. Objicies, Christianæ legis pręceptis hunc honorem servatum, ut rationalia dicantur, Epistolæ ad Romanos 12. 1. *Rationabile obsequium vestrum*. Doctrinę Evangelicæ proprium esse ut lac rationale nuncupetur; 1. Petri 2. 2. *Rationabiles sine dolo lac concupiscite*: Quibus innuere per antithesim quamdam videntur Apostoli, Judęorum Ritus ratione destitutos fuisse, nec quidquam extra Dei voluntatem & summam auctoritatem habuisse, quo illorum obsequium, studiumque demereri possent. Idem innuit Glossa Interlinearis ex *Haymone* Halberstatensi desumpta, in illud Epistolæ ad Ephesios 2. *Legem mandatorum decretis evacuans*: Id est (inquit) *evacuans Legem Veterem quantum ad carna-*

les observantias, Decretis, id est, Præceptis Evangelicis quæ ex ratione sunt. At si observantiæ Veteris Legis ex ratione erant, frustra evacuarentur per rationalia Novę Legis Decreta. Præterea, discrimen esse fatendum est inter Moralia & Cæremonialia Præcepta; quod illa summa cum ratione condita sint: Actus enim humanos Morales dici a ratione, nemo nescit: Ista ergo ratione destituta esse, & ex mero Supremi Legislatoris arbitrio pendere consequens est.

Respondet *S. Thomas*, Observantias Veteris Legis, omnesque ritus Mosaicos, sine ratione institutos dici posse, si absolute spectentur. Sic rationem ex se nullam habuit prohibitio vestis ex lana & lino contextæ. Præcepta namque & instituta cæremonialia bonitate nativa non gaudebant. Unde *Ezechielis* 20. 25. Dominus ait: *Dedi eis præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent*. Sed tamen relative spectata bonitatem & rationem habebant a fine, cui inserviebant. At Decreta Novæ Legis quæ præcipue consistunt in fide & dilectione Dei, & omnia precepta Moralia, ex ipsa natura sua rationem habent: Hominum quippe naturæ & rationi per se consentanea sunt, eosque bonos efficiunt. Unde *Ezechielis* Cap. laudato, Vers. 21. Deus de ipsis ait: *Quæ cum fecerit homo, vivet in eis.*

Objicies secundo, Plurimas esse Mosaicę Legis Cæremonias & observantias, quarum hucusque ratio a viris perspicacissimis & sagacissimis assignari non potuit. Verisimile autem non est, si quę sint hujusmodi Cæremoniarum & Observantiarum, seu pręceptorum eas præscribentium causæ & rationes, eas ita obscuras esse, ut omnium oculos effugiant.

Confirmatur ex Auctore Hebræo Libri *Ikkarim* sive *De fundamentis Legis* qui Dei Legem in tres partes dividit. „ Prima pars (*inquit*) continet præcepta ad Dei scientiam vel intellectum originem suam referentia. Secunda continet præcepta, quæ Deus „ ex beneplacito suo instituit; eaque proveniunt ex Dei absoluta voluntate, atque indicant Deum esse eum qui vult. Vocatur autem hæc, STATUTA, atque continet omnia præcepta, quorum ratio ignota est, exempli gratia, prohibitionem esus carnis suillæ, amictum heterogeneum, præceptum de non serendo diversa semina de immolanda vacca rufa, & similia, quæ omnia sunt ex decreto & arbitrio Legis Dei, & sunt mandata ex ipso beneplacito, &c. “

Respondetur, Non sequi quod nullæ sint Legum Cæremonialium rationes, etsi pleræque sint, quarum assignare rationem hucusque nemo homo potuerit; sed solum quod arcanæ sint, obscuræ, & apud ipsum Legum Conditorem Deum reconditæ, humanaque industria vix unquam eruendæ. Nihilominus Præceptorum omnium Cæremonialium ratio assignari potest, si generatim spectentur, immo etiam si singulatim Ritus quilibet ac Observantia consideretur: Quamvis singulæ Ritus cujuslibet partes & circumstantiæ rationem ut plurimum nullam habeant præter summam omnipotentis Legislatoris auctoritatem. Id *S. Thomæ* verbis exprimere malim, quam meis, *Prima Secundæ, Quæstione* 102. *Artic.* 2. ad 3. *Sicut* (inquit) *in Legibus humanis dictum est, quod in universali habent rationem, non autem quantum ad particulares conditiones, sed hæ sunt ex arbitrio instituentium: Ita etiam multæ particulares determinationes in Cæremoniis Veteris Legis non habent aliquam causam literalem, sed solam figuralem: In communi vero habent etiam causam literalem.* Idem asserit *Maimonides* in *More Nevochim*, P. 3. (quem Librum edidit contra eos qui præcepta Legis Mosaicæ nullas certas ob causas & rationes a Deo data esse, suo tempore contendebant.) „ Oblatio hostiæ, (*inquit*) magnam habet utilitatem: „ Sed quod hostia una debeat esse agnus, alia aries, & quod numerus ipsarum sit certus & definitus, ejus ratio nulla dari potest; & qui laborat alicujus similis circumstantiæ rationem reddere, is meo judicio est amentissimus, neque absurditates a se removet, sed potius sibi auget. Is enim æque longe abest a veritate, qui credit istiusmodi particularia habere rationes, atque is qui credit totum præceptum nullam habere utilitatem. At scito, quod sapientia requirat, vel si mavis quod necessitas postulet, ut talia in præceptis existant, quæ nullam rationem habent; & quod res quasi impossibilis sit in Lege, ut hujus classis res aliqua in illa non existat. Modi hujus impossibilitatis sunt isti. Si dicas: quare illa oblatio debet esse agnus, & non aries? Eadem quæstio mansisset, si loco agni positus fuisset aries: Nam necessario species aliqua

„ esse

„ esse debuit. Ita si quis dicat: quare debent esse septem agni, & non octo? Idem „ quæri posset, si fuissent octo, vel decem, vel viginti . . . . . Tu itaque hoc retine „ quod cum Sapientes nostri passim dicunt, omnia præcepta suas habere causas, intel- „ ligendum id sit de usu sive fine præceptorum generaliter, non vero de singulis illorum „ partibus & circumstantiis.

PROPOSITIO III.

Cæremonialia Præcepta ob eam præcipue causam Hebræis Deus tradidit, ut eos ab Idololatria averteret. Eaque vel ipsorum Rituum ratio est, quos e Gentium Moribus in Legem transcriptos nonnulli perperam ac falso asserunt.

I. PRima pars istius Propositionis probatur ex *Ezechielis* Cap. 20. ubi Deus Populo in memoriam revocat Idololatriam, qua, dum in Ægypto degerent, seipsos contaminarunt: Deinde recenset Leges Morales, quas iis ex Ægypto recens egressis dederat: Postea Gentis illius contumaciam refert, qua Leges illas divinas spernens, in superstitiones Ægyptiacas relapsa est: Tum subdit, se eis dedisse *statuta non bona*, per quæ non viverent, id est, Leges Cæremoniales, per se vitam non afferentes, sed ad frangendam duræ cervicis Populi contumaciam aptissimas, omnemque tollendam occasionem ad impios Ægyptiorum, vel aliarum Gentium Ritus deflectendi. *Si judicas eos, si judicas fili hominis, abominationes patrum eorum ostende eis; & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: In die qua elegi Israel, & levavi manum meam pro stirpe domus Jacob, & apparui eis in Terra Ægypti, & levavi manum meam pro eis, dicens: Ego Dominus Deus vester: In die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de Terra Ægypti, in Terram quam provideram eis, fluentem lacte & melle . . . . . Et dixi ad eos: Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, & in Idolis Ægypti nolite pollui: Ego Dominus Deus vester. Et irritaverunt me, nolueruntque me audire. Unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit, nec Idola Ægypti reliquerunt: & dixi ut effunderem indignationem meam super eos, & implerem iram meam in eis, in medio Terræ Ægypti. Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram Gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis, ut educerem eos de Terra Ægypti. Ejeci ergo eos de Terra Ægypti, & eduxi eos in desertum. Et dedi eis Præcepta mea, & Judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis . . . Et irritaverunt me domus Israel in deserto, in Præceptis meis non ambulaverunt, & Judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis: & Sabbata mea violaverunt vehementer: Dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto, & consumerem eos. Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram Gentibus, de quibus ejeci eos in conspectum earum . . . . Iterum levavi manum meam in eos in solitudine ut dispergerem eos in Nationibus, & ventilarem in terras: Eo quod Judicia mea non fecissent, & Præcepta mea reprobassent, & Sabbata mea violassent, & post Idola Patrum suorum fuissent oculi eorum. Ergo & ego dedi eis Præcepta non bona, & Judicia in quibus non vivent.* Præcepta illa non bona, & Judicia vitam non afferentia, Deum Israelitis dedisse manifestum est, ut eos ab Idololatria averteret. Illa porro præcepta esse Leges cæremoniales, constat cum ex Antithesi quam inter ipsa & præcepta moralia, in quibus homo vivet, Deus instituit, tum ex interpretatione Patrum, qui locum illum sic explicant, & Propositionis nostræ veritatem approbant.

II. Ita *S. Justinus Martyr* in Dialogo cum *Tryphone* Judæo, P. 140. *Itaque Sacrificia a vobis non recipit Deus, neque primitus tanquam penuria laborans, hæc præcepit vobis, sed propter delicta vestra. Nam & Templum quod vocatur Hierosolymitanum, non veluti indigus, vel domum, vel aulam suam fassus est: Verum ut ibi quoque in illum intenti, simulacra ne coleretis . . . Quod si ista ad hunc modum non fuerimus professi, eveniet nobis, ut in absurdas incidamus cogitationes, quod non idem Deus temporibus Enochi, & aliorum omnium fuerit; qui neque Circumcisionem, quam in carne non habebant, neque Sabbatum servaverunt, neque alia insuper quæ Moses fieri mandavit: Aut quod non eadem eorumdem jussa semper genus omne hominum exequi voluerit. Quæ sane ridicula & stulta ad profitendum esse apparent. Per causam vero & culpam hominum peccato-*

rum, Deum, qui idem semper est, ista & his similia sanxisse, si profiteamur, eum ipsum perhumanum, & futurorum præscium, & locupletem, & justum, & bonum esse (ut est) decreverimus. Idem P. 336. & 337. *Nam sine observatione Sabbati, qui nominati modo sunt justi omnes Deo complacuerunt; & post illos Abraham, atque ejus liberi cuncti, ad Moysen usque: Sub quo injustus & erga Deum ingratus Populus vester apparuit, vitulo in solitudine fabrefacto. Unde Deus ad populum illum se accommodans, hostias quoque offerre tamquam nomini suo præcepit, ut ne simulacra coleretis.... Quin & Sabbata peragere vos jussit, ut Dei recordaremini. Nam & verbum ejus hoc significat dicens:* „ Ut „ cognoscatis me esse Deum Redemptorem vestrum. " *Jam & a cibis quibusdam ut vos abstineretis, vobis mandavit, ut etiam inter edendum & bibendum vobis versaretur Deus, promptis admodum & proclivibus ad deficiendum a notione ejus.* Idem P. 265. *Propter duritiam cordis Populi vestri cunctas hujusmodi Sanctiones Deum per Mosen vobis tulisse, intelligitis: ut per complura ista Instituta, in actione omni ob oculos vobis esset Deus, ac neque injuste facere, neque impie agere occiperetis.*

III. Ita *S. Hieronymus* Commentario in Ezechielis Cap. 20. *Potest* (inquit) *& hoc dici, quod ante offensam Decalogum acceperint, post Idololatriam vero & blasphemiam multiplices Legis cæremonias, ut Deo potius offerrent victimas, quas Dæmonibus offerebant, & comparatione sacrilegii, levius fieret, quod non erat per se bonum, & nequaquam malum, quia Deo offerebatur.* Tum demum Deum Ceremonialia præcepta Judæis tradidisse *S. Hieronymus* innuit, cum fœdus de Deo vero colendo violassent, & Vitulum aureum adorassent; idque Legislatorem Optimum Maximum præstitisse, ut eos ab Idololatria averteret. Id ex Apostoli verbis ad *Galatas* 3. 19. confirmatur. *Quid igitur Lex? Propter transgressiones posita est, &c.* quibus verbis indicat interprete Theophilacto, *Legem non esse præcipue ac primo consilio datam, quemadmodum promissiones; sed veluti obiter additam ob multas transgressiones, ut aliquod saltem cohiberet.*

IV. *S. Augustinus* Epistola 82. alias 19. Cap. 4. laudata Ezechielis verba de cæremonialibus Mosaicæ Legis præceptis exponit: *Cur autem non dicam, præcepta illa veterum Sacramentorum nec bona esse, quia non in eis homines justificantur, nec tamen mala, quia*
Ezech. 20. 25. *divinitus præcepta sunt tempori personisque congruentia, cum me adjuvet etiam Prophetica sententia, qua dicit Deus se illi Populo dedisse præcepta non bona? Forte enim propterea non dixit mala, sed tantum non bona, idest, non talia, ut illis homines boni fiant, aut sine illis boni non fiant.*

V. *S. Cyrillus Alexandrinus Libro* 9. *Adversus Julianum* P. 322. & 323. Ezechielis locum eodem modo explicat, & nostræ propositioni subscribit. *Cum Israelitæ* (inquit) *nondum satis firmam in Dei cognitione mentem haberent, ab officio suo cito discedebant & ad deficiendum a Deo valde proclives erant, & instigare non cessabant: Vitulum quippe conflarunt, ac dicere ausi sunt.* „ Hi Dii tui, Israel, qui eduxerunt te de Terra „ Ægypti ". *Proindeque iis, ceu levibus ac rudioribus, obscura Lex data est, quæ per typum vix ad rerum verarum intellectum eveheret, necdum tamen sanctæ vitæ iter manifeste panderet. Quod autem Deus Legem in literis, & umbris positam Israeli desipienti & peccati reo, ac recti nescio, ceu adhuc infantibus tulerit; accipiens ab ipso per Isaiæ*
Ezech. 20. *vocem ita dicente:* „ Et levavi manum meam super eos in deserto, &c. Et ego dedi „ eis præcepta non bona, & justificationes, in quibus non vivent in eis. *Decebat enim eos qui a benevolentia Dei resilierant, & conflati vituli rei tenebantur, Dei consortio prorsus excidere, & in Gentium regionibus vagari omni misericordia orbatos. Cum autem bonus sit, & sapientissimi Mosis preces respiceret, Legitima quidem eis dedit ad eos erudiendos, sed non bona, sicut ipse ait, neque certe vitam eis qui illa impleverint præstare valentia. Non bona autem Præcepta; quidum? Si veritatis nimirum decus respicias. Veritas enim figuris incomparabiliter præstat. Siquidem fictitium non est Israelitas nullum plane cepisse fructum ex eo quod panibus non fermentatis vescerentur: Deum tamen iis qui nequitiæ fermentum abjiciunt, & perpurgatum cor habent, nec impuri aut profani quicquam appetunt, tamquam singulare munus largiri, ut æternæ vitæ sint participes.* Isaiam pro Ezechiele laudat *S. Cyrillus* ex memoriæ lapsu viris maximis interdum contingente.

VI. *Theodoretus* Commentario in *Ezechielem*, hunc locum: *Dedi eis Præcepta non bona*,

bona, *& justificationes in quibus non vivent in ipsis*, explicans, aliorum interpretatione rejecta, suam adstruit proposito nostro congruentem. „ Quidam igitur (*inquit*) „ hæc de Idolorum cultu dicta acceperunt, *dedi*, pro permisi, intelligentes: sed per„ spicuum est, nequaquam eos eorum quæ dicta sunt sententiam percepisse: impiam „ enim Idolorum religionem nemo recte sentiens non bonam dixerit, sed admodum ma„ lam. Non ergo sapientię fons, pietatis Legislator, impietatis accusator, extremam im„ pietatem non bonam appellavit, quam malitiæ terminum vocat. Alia igitur hæc in„ nuit oratio. Cum enim dederim (*inquit*) justificationes ipsis, *quas faciet homo*, *&* „ *vivet in eis*, (& per hęc intelligit decem verba Legis, a quibus migrarunt ipsi, „ atque ea sine ullo metu aspernari perseveraverunt,) aliis eos præceptis obstrinxi, ac „ veluti affixi, quæ vitam nullam ipsis ministrare poterant, sed sua observatione & in „ ipsis occupatione id efficiebant, ut necessarias Leges illas violare desisterent. Per hæc „ autem innuit Præcepta de lepra, de ossibus cadaveris & morticinio, & de aliis hu„ juscemodi, & crebras propter hæc expiationes, & Sacrificia quæ pro his offeruntur. „ In his enim observandis illi occupati, non amplius necessarias illas & utiles Leges „ poterant aspernari. Idcirco non dixit dedisse se illis mala Pręcepta, sed *non bona*. Ne„ que enim vitium edocebant, neque virtutis ipsa per se erant efficientia: sed crebro „ ad sacrum Dei Templum adventare, & Deo præsto esse cogebant. Qui enim se pol„ lutum credebat, is ad expiationem accurrebat: ad quam cum pervenisset, in Dei „ memoriam redibat; atque hęc ipsa memoria impiam mentem exterminans, divinas „ Leges observandas persuadebat. Ipsa igitur per se non bona, quæ dvino consilio haud „ consentiebant, sed eorum quibus Lex imponebatur, imbecillitati congruebant: non „ tamen ipsa pulchra neque necessaria, ad bona & necessaria ducebant.

VII. Secundo eadem Veritas probatur aliorum Patrum, seu Scriptorum Ecclesiasticorum suffragiis, extra Oraculi *Ezechielis* commentationem ipsi subscribentibus; scilicet ex *Eusebio Cæsareensi* Libro 1. *Demonstrationis Evangelicæ*, Cap. 4. ubi de Veteri Testamento sic loquitur: „ Illud enim lapsis a majorum pietate Judæis, vitamque Ægyptiacam ac mores æmulantibus, & ad errorem colendi multos Deos, superstitionemque Gentium, „ quæ simulacra venerabantur, declinantibus, Legis loco impositum est, ut & eos qui „ ceciderant excitaret, & mutuis inter ipsos doctrinis confessos atque prostratos erigeret. Et Cap. 6. „ Mosis interea Lex ingressa quasi puerilium imperfectarumque animarum „ curatrix quædam, & gubernatrix, aut etiam Medici cujusdam instar, gravi Ægyptia„ coque morbo laboranti universæ Judæorum Nationi tradita est. Nam quia cum Ægy„ ptiis versantes post Sanctorum Patrum mortem, Ægyptiacorum morum similitudine „ allecti erant, & in multorum Deorum superstitionem deciderant, adeo quidem ut Ægy„ ptiis amplius nihil habere, & illis in omnibus similes, tum in errore simulacrorum, „ tum in aliis quoque facinoribus evasisse viderentur: merito quasi ex profundo malo„ rum ipsos hauriens Moyses, ab impia Deorum multitudine amovit, & ad Opificem „ Universi Deum reduxit perfectiorum illorum vitam, quasi in ingressibus & vestibulis, „ pro primo gradu pietatis objiciens. . . . . Deinde quasi imperfectis illis simulacrorum „ cultu interdicto, per quædam arcana seorsim signa, ut Religionem quam ipse proba„ bat complecterentur, edicens, Sacrificiis & quibusdam corporalibus Cæremoniis, unum „ supra omnia Deum, ut colerent, præcepit ".

VIII. Idem asserit S. *Joannes Chrysostomus* Enarratione in Cap. 1. Isaiæ. *Ex victimæ* (inquit) *non sunt a principio institutæ; sed ita ut essent ratio quędam instituendi Judæos, & illinc avocandi ad aliam conversationem. Illi vero cum se totos occuparent in istis Cæremonialibus, neglectis interim quæ urgebant necessario, dixit Deus se deinceps ejusmodi Cæremonias Legis non admittere.* „ Neque veneritis ut appareatis mihi. *Si accesseritis* (inquit) *ad Templum meum.* „ Quis enim quæ sivit hæc de manibus vestris? " *Et quidem totus ille Libellus qui Leviticus dicitur, de iisdem hostiis conscriptus est, de his sedulo sanciens. Rursus in Deuteronomio, in aliis item plerisque locis multæ de his interspersæ Leges sunt. Quo igitur sensu hic ait*: Quis quæsivit hęc de manibus vestris? *Ut discas, quod illa voluntas Dei non fuerit principalis, aut prægrediens: sed ab illorum infirmitate sumpsit exordium, quæ de his est, Legislatio. Quemadmodum enim mulierem semel viro conjunctam nolebat ab ejus communione divelli, cupiens tamen graviora mala ex-*

cidere; nimirum, ne dum cavet interdicto viris a se eam excludere, huc necessitatis adigatur ut invisas ac domi existentes jugulent: quod minus erat malum, ob hoc fieri permisit: ita sane & hic. Interdicto cavit, ne victimas immolarent Dæmonibus: ea tamen passus est sibi offerri, ut quod cupiebat, recta proveheret, ac perficeret. Et infra, Cæremonialia Pręcepta cum Moralibus comparans hæc habet: *Mandatorum hæc quidem propter se fiebant, illa vero alias ob causas jubebantur, ut fierent: sicut est hoc, Deum novisse, ne homicidium committerent, ne adulterarentur; & quæcumque talia per Legem sanciebantur propter utilitatem ex eorum observatione prodeuntem. Atqui immolatio, incensi oblatio, observatio Sabbati, & quæcumque ejusmodi e Religione sunt, non ut hæc ipsa simplici quadam ratione fierent: quin potius ut per harum assiduam commentationem, curamque abducerentur a cultu Dæmonum.*

IX. Suffragatur iterum *S. Cyrillus Alexandrinus*, Epistola ad *Acacium*, de Capro Emissario scripta, diserte asserens: *Universorum Deum, ad evertendum Gentilium errores, qui multos Deos colebant, eorumque illuminationem qui in tenebris sedebant, Priscis illis Legem suam per Moysem tulisse.*

X. Istorum Patrum sententiæ subscribit *S. Thomas Prima Secundæ, Quæstione* 102. *Art.* 2. ubi inter rationes literales Præceptorum Ceremonialium hanc primo loco recenset, quod data sint *ad vitandum Idololatriæ cultum*. Articulo vero 3. ait: *Secundum quod sacrificia ordinabantur ad cultum Dei, causa Sacrificiorum dupliciter accipi potest. Uno modo, secundum quod per Sacrificia repræsentabatur ordinatio mentis in Deum, ad quam excitabatur Sacrificium offerens. Ad rectam autem ordinationem mentis in Deum pertinet, quod omnia, quæ homo habet, recognoscat a Deo tamquam a primo principio, & ordinet in Deum tanquam in ultimum finem, & hoc repræsentabatur in oblationibus & sacrificiis: secundum quod homo ex rebus suis quasi in recognitionem, quod haberet ea a Deo, in honorem Dei ea offerebat: secundum quod dixit David 1. Paralipomenon* 29. Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi . . . . *Alio modo, ex hoc quod per hujusmodi, retrahebantur homines a Sacrificiis Idolorum. Unde etiam Præcepta de Sacrificiis non fuerunt data Populo Judæorum, nisi postquam declinavit ad Idololatriam, adorando Vitulum conflatilem: quasi hujusmodi Sacrificia sint instituta, ut Populus ad sacrificandum promptus, hujusmodi Sacrificia magis Deo quam Idolis offerret. Unde dicitur Jeremiæ* 7. „ Non sum locutus cum Patribus vestris, & non præcepi eis in die qua edu„ xi eos de Terra Ægypti, de verbo holocautomatum & victimarum.

XI. Accedit ad nostræ Propositionis confirmationem *Maimonidis* inter Hebręorum Magistros doctissimi suffragium in *More Nevochim*, §. 3. Cap. 29. *Nosti* (inquit) *ex pluribus Scripturæ locis, quod prima Legis nostræ intentio sit idololatriam tollere, memoriam illius, & omnium quæ illi adhærent, aut hominibus ad illam vel minimam occasionem præbent, delere.*

XII. Probatur pars altera Propositionis, quod scilicet illi ipsi Ritus, quos ex Gentium moribus in Legem transcriptos Viri quidam Eruditi contendunt, ob eam rationem, in eumque finem sint instituti, ut Judæos a peregrinis ad patrios mores, & ab Idolis ad veri Dei cultum sensumque revocarent: Primo ex ipsorummet hujus opinionis Auctorum confessione, qui fatentur Ethnicorum Ritus nonnisi emendatos, & Dei sapientissimi limam passos, Deum in Mosaicam Legem transtulisse, & per συγκαταβάσιν illam Israelitas a Gentium Idolis, & Ceremoniis sensim & suaviter avocare studuisse. Ita loquitur *Spencerus* in Præfationem Libri 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*.

XIII. Secundo, id omnino probant Patrum, seu aliorum Scriptorum Ecclesiasticorum testimonia, quibus ceu Sententiæ suæ Patronis gloriantur; scilicet *S. Hieronymi*, Commentario in Cap. 5. *S. Matthæi*, dicentis: *Hoc quasi parvulis erat Lege concessum, ut, quemadmodum victimas immolabant Deo, ne eas Idolo immolarent; sic & jurare permitterentur in Deum: non quod recte hoc facerent, sed quod melius esset id honoris Deo exhibere, quam Dæmonibus.* Et Commentario in Capit. 4. ad Galatas: *Arguit illos Apostolus*, inquit, *quia dies festos & tempora Judæorum observare vellent, sicut antea Idolis fecerant. Nam Judæis illi dies idcirco concessi sunt, ne eos amore festivitatis Idolis exhiberent.*

XIV. *S. Joannis Chrysostomi* Homilia 6. in S. Matthæum: *Ne igitur opineris*, inquit, *Deo*

Deo indignum, quod Magi per stellam vocantur. Hoc enim modo omnes, Judæorum Ceremonias, omnesque Ritus, & Sacrificia, atque Purificationes, & Neomenias, & Arcam, Templumque ipsum reprobabis. Siquidem hæc omnia originem a Gentium ruditate traxerunt. Sed Deus ob deceptorum salutem, per ea ipsa se coli passus est, per quæ illi Dæmones ante coluerant, aliquando illa in melius inflectens, ut eos paulatim & a consuetudine sua reduceret, & ad Philosophiam perduceret altiorem.

XV. Beati *Theodoreti* Sermone 7. *De Sacrificiis*, ubi cum falsos Gentium Deos victimarum nidore velut coquos delectari præmisisset, subjungit: „ Hæc autem & ipsi for-
„ tasse in verum ac sempiternum Deum retorquere audebunt: quippe qui de Sacrificiis
„ in divina Scriptura latas leges audiunt, Legislatoris autem consilium prorsus ignorant.
„ Israelem enim longinquum tempus in Ægypto versatum, pravisque indigenarum mo-
„ ribus imbutum, & Idolis ac Dæmonibus immolare ab illis edoctum, & ludis, cho-
„ reisque, ac musicis organis oblectari, harum rerum in habitu constitutum liberare
„ volens, sacrificare quidem permisit, non tamen omnia sacrificare, neque falsis Ægy-
„ ptiorum Diis, sed sibi soli Ægyptiorum Deo offerre. Deorum siquidem in numero
„ bovem olim habebant Ægyptii, & ovem, & capram, & columbam, & turturem,
„ & alia quędam ex iis quæ non esculenta erant, sed immunda vocabantur. Ne itaque
„ indignarentur, tanquam a moribus illis penitus exclusi, falsis quidem Diis sacrificare
„ vetuit, sibi autem ea immolare jussit, quæ ab eis dudum adorabantur . . . . Haud
„ itaque victimarum indigens Deus, nidorisque appetens, Sacrificia illa instituit, sed ut
„ ægrorum affectibus mederetur. Ita & musica instrumenta passus est esse, non quod
„ illorum concentu oblectaretur, sed ut idolorum errorem paulatim aboleret. Nam si ut
„ primum ab Ægyptiorum potestate liberati sunt, perfectas eis Leges objecisset, resi-
„ liissent prorsus, frænumque respuentes, ad pristinam labem recurrissent.

XVI. *S. Cyrilli Alexandrini*, quem ante *Theodoretum* laudare debueram, Libro 16. *De Adoratione*, ubi hæc habet: „ Gentilium dementissima Natio, suas consuetudines
„ secuti, & more mutarum pecudum viventes, promittebant comam, Dæmoniis eam
„ nutrire professi. Atque alius quidem Nymphis, quas Orcadas appellabant, alius flu-
„ vio, cum visum esset, offerebant; atque religionis loco ea res habebatur. Sapien-
„ tissimus itaque Moses, imo per Mosem Deus cum intelligeret, non facile Hebręos,
„ quos in Ægypto mores inbibissent, deponere posse, similes Ritus instituere decrevit, sen-
„ sim eos a priscis erroribus disjungens: quibus Ritibus non Dæmones ultra, sed Deum
„ Omnipotentem quasi sub umbra & figura colerent. Ob eam rationem Legem de Sa-
„ crificiis tulit, illasque cruentas victimas haud admodum libenter accipiebat ".

XVII. Probatur tertia pars Propositionis, quod scilicet Viri quidam Eruditi falso ac perperam asserant, Deum plerosque Ritus Ethnicorum in Legem cultumque suum transtulisse: Primo, ex ipsis Dei verbis, qui se Ritibus ab iis, quos Ethnici, & inter alios Ægyptii, in honorem Numinum suorum frequentabant, diversis coli velle non semel significat Israelitis. *Deuteronomii* Cap. 12. 30. 31. 32. 33. *Cave*, inquit, *ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subversæ, & requiras ceremonias earum, dicens: Sicut coluerunt Gentes illæ Deos suos, ita & ego colam. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt Diis suis, offerentes filios & filias, & comburentes igni. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino: nec addas quicquam, nec minuas.* Et Levitici 18. 2. 3. 4. *Ego Dominus Deus vester. Juxta consuetudinem Terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis: & juxta morem Regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis. Facietis judicia mea, & præcepta mea servabitis, & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester.* Præterea, Leges Ceremoniales eo consilio Deus Israelitis dedit, ut earum observantia, veluti pariete integerrimo eos a Gentium communione ac moribus omnino separaret, ut docet Apostolus ad *Ephesios* 2. 14. 15. ubi de Christo sic loquitur: *Ipse enim est pax nostra qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua: Legem mandatorum Decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem; & reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.* Huicne vero Dei consilio congruebat, ut Gentium Ritus non paucos, *quos ineptias norat esse tolerabiles*, (ut *Spencerus*

Spencerus & Marshamus refelluntur.

loquitur) in ſacrorum ſuorum numerum adoptaret? Tertio, Deum Leges ceremoniales condidiſſe ad abolendam idololatriam, ſatis ſuperque probavimus: an vero Gentium mores in Legem transferre ad eum finem conſequendum conveniens fuiſſet? Certe Rituum ſimilitudo tam facile Judæos ad cultum Idolorum, quam Gentes ad cultum veri Dei allicere potuiſſet. Tertio, Legales Ceremonias Deus inſtituit, ut Chriſti & Myſteriorum ipſius figuræ eſſent, ut docet Apoſtolus Epiſtolæ ad Coloſſenſes, Cap. 2. 16. 17. *Nemo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum: Corpus autem Chriſti*. Conveniens ne fuiſſet ut Deus ex Dæmonis officina, ex Ethnicorum ſuperſtitione lineamenta, mutuaretur, quibus Chriſti Salvatoris, Myſteriorum ejus, atque rerum ſpiritualium ad Regnum & Fideles ejus pertinentium figuras & imagines adumbraret? Quarto, Ritus plerique omnes, quos a Gentibus ad Hebræos derivatos *Spencerus* aſſerit, vel e Patriarcharum moribus manaſſe manifeſtum eſt, ut Ritum primitiarum ac decimarum Deo offerendarum, de quo *Geneſis* IV. 3. XIV. 20. XVIII. 22. Altarium ac Titulorum in Dei honorem erigendorum, eaque olei effuſione dedicandorum, & ſacrificiorum oblationem, de quibus *Geneſis* VIII. 20. XII. 7. 8. XIII. 18. XV. 9. XXII. 3. XXVIII. 17. 18. 22. XXXI. 54. XXXV. 14. Vel Ritus hujuſmodi ab Hebræis traductos ad Gentes longe veriſimilius videtur, Dæmone divini cultus æmulo victimarum frequentium ceremonias, templorum religiones, luſtrationum exercitia, feſtorum ſolemnitates, aliaſque ceremonias Moſaicæ Legis contaminante, interpolante, & ad Idolorum cultum transferente. Sane Auctores omnes, quorum teſtimoniis probare nititur *Spencerus* Ritus pleroſque Moſaicæ Legis e moribus Gentium eſſe derivatos, longe recentiores ſunt Moſis ætate. Cum enim ad Ritus particulares deſcendit, ut hypotheſim ſuam exemplis firmet, alios Auctores non laudat quam Gentium Hiſtoricos, Poetas, Philoſophos, qui fidem licet faciant Ritus illos ætate ſua inter Gentes uſitatos fuiſſe, non tamen ante Moſis tempora. Argumentum a Moſis antiquitate petitum invicti eſſe roboris tam contra eos qui Ritus Legis Moſaicę ex moribus Gentium derivatos contendunt, quam contra eos qui pleraſque Hiſtorias a *Moyſe* in Geneſi ſcriptas, ex fabulis Gentium ab ipſo interpolatas impie olim aſſeruerunt, patet ex loco illo *Origenis* Lib. 4. contra Celſum: *Et quoniam putat Moſem, quæ ſcribit de Turri, confuſioneque linguarum, depravaſſe ex Aloidarum fabula, & ad Turrim ſuam transtuliſſe: Equidem dixerim, Aloæi filiorum ante Homerum in literis meminiſſe neminem: At quæ de Turri Moſes prodigit, antiquiora eſſe non tantum Homero, verum etiam primis Græcarum literarum Inventoribus. Uter igitur alterius ſcripta depravavit, Scriptorne Aloidarum fabulæ, hiſtoriam Turris; an is qui de Turri & linguarum confuſione meminit, Aloidarum fabulam? Certe incorruptis auditoribus apparet, quod Moſes ſit Homero antiquior. Sic & quæ de Sodomis & Gomorrhis propter peccatum igne deletis Moſes narrat in Libro Geneſeos, Celſus comparat cum Phaetontis hiſtoria, in eumdem iterum impingens lapidem ob non ſervatam antiquitatem Moſis temporum. Nam hi qui de Phaetonte fabulantur, videntur Homeri ætate poſteriores, quo Moſes fuit tanto antiquior*. Simili adverſus *Marſhamum* & *Spencerum* ultimur argumento. Auctores omnes, quorum teſtimoniis probare nituntur Legis Moſaicæ Ritus pleroſque inter Gentes olim uſitatos, & a Deo ex moribus Gentium in Legem cultumque ſuum translatos, longe remoti ſunt a Moſaicorum temporum antiquitate. Ex ipſis itaque colligi non poteſt Ritus illos ante *Moyſen* in uſu fuiſſe Gentium illarum. Faceſſant itaque hoc in argumento *Herodotus*, *Pauſanias*, *Diodorus Siculus*, *Lucianus*, *Plutarchus*, *Apulejus*, *Macrobius*, *Homerus*, *Martialis*, *Ovidius*, *Virgilius*, Poetæ omnes, quorum nominibus ac ſententiis Opus ſuum Eruditus *Spencerus* implevit. Hi enim de Ritibus (ut dixi) in Sacris Gentium, de quibus ſcribebant, ſua ætate frequentatis teſtes idonei eſſe poſſunt, non de Ritibus ante *Moſis* tempora uſurpatis. Denique *Tacitus* Libro 5. Hiſtoriæ, *Marshami* & *Spenceri* opinionem jugulat his verbis: *Moſes, quo ſibi impoſterum Gentem firmaret, novos Ritus contrarioſque cæteris mortalibus indidit. Profana illis omnia, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta.... Hi Ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. Cætera Inſtituta ſiniſtra, fęda pravitate valuere.*

Argumenta Spenceri diluuntur. XVIII. Sed age, *Spenceri* argumenta expendamus. Primum petit ex illis *Sancti Pauli*

li verbis, *Actum* 13. ubi de Israelitis agens, *Deus* (inquit) *per quadraginta annos mores eorum toleravit in deserto*. Ibi vero per mores quos Deus tulit, intelligendæ videntur consuetudines aliquæ, pueriles magis quam prophanæ, quarum nonnullas ad tempus sustinuit, alias autem in sacrorum suorum classem transtulit.

Respondetur, Arbitrariam prorsus esse *Spenceri* interpretationem. Mores Israelitarum, quos Deus sustinuit in deserto, frequentes fuere defectiones ad cultum Idolorum, Legis Divinæ violationes, murmurationes in Deum & Moysen, infra meritum punitæ, ut docet Deus ipse apud *Ezechielem* Cap. 20. 13. & seq. *Et irritaverunt me domus Israel in deserto, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis: & Sabbata mea violaverunt vehementer. Dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto, & consumerem eos. Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram Gentibus, de quibus ejeci eos in conspectu earum. Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, &c. Et pepercit oculus meus super eos, ut non interficerem eos: Nec consumpsi eos in Deserto*. De iis moribus loquitur *S. Paulus*, propter quos Deus se Judæorum Nationi quadraginta annis offensum fuisse ait per *Davidem*, Psalmo 94. 9. 10. 11. *Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto: Ubi tentaverunt me Patres vestri, probaverunt & viderunt opera mea. Quadraginta annis offensus fui generationi huic, & dixi: Semper hi errant corde; et isti non cognoverunt vias meas*. Sane si quos gentium mores pueriles magis quam profanos Deus in Legem suam transcripsisset, hos approbasse potius, quam tolerasse diceretur.

XIX. Secundum argumentum petit *Spencerus* ex iis locis, quibus olim Institutionum legalium observatio præcipue nitebatur. Observat nimirum, in locis plerisque, quibus Deus de præcipuæ notę Ritibus & Institutis agit, eum vocibus *permittentem* & *dirigentem*, potius quam *præcipientem* & *adhortantem* indicantibus uti. Exodi 20. 25. *Si altare lapideum facere velis mihi, non ædificabis e sectis lapidibus*. Levitici 1. 2. *Si quis e vobis obtulerit oblationem Domino, offeretis de pecoribus, &c.* Numerorum 6. 1. *Si quispiam voverit votum ad separandum se Domino, se a vino, &c.* Ex quibus colligit, Ritus illos permissos potius fuisse, quam præceptos, & a sæculi consuetudine magis quam Dei voluntate & intentione primaria derivatos.

Respondetur, Ceremonias omnes, quæ Divina Lege continentur, a Deo præceptas, non permissas tantummodo fuisse, ut constat ex *Deuteronomii* 5. 31. 32. ubi Deus *Moysen* his verbis compellat: *Tu vero hic sta mecum, & loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias, atque judicia; quæ docebis eos, ut faciant ea in Terra quam dabo illis in possessionem. Custodite igitur & facite, quæ præcepit Dominus Deus vobis: Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram*. Cap. 6. 1. *Hæc sunt præcepta, & ceremoniæ atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester ut docerem vos, & faciatis in Terra, ad quam transgrediemini possidendam*. Et ex postremis *Levitici* verbis: *Hæc sunt præcepta, quæ mandavit Dominus Moysi ad filios Israel in Monte Sinai*. Et ea ipsa loca quæ *Spencerus* profert, præceptum, non meram permissionem aut tolerantiam notant, quamvis præcepta illa hypothetica sint, non absoluta. Si quis Altare lapideum Deo erigeret, quod liberum erat (poterat enim de terra facere) præcepto divino tenebatur ad illud extruendum ex impolitis lapidibus. Si quis Sacrificium offerret statis temporibus, vel pro sua devotione, præcepto adstringebatur ad eas victimas offerendas, quas Deus Lege præscripserat. Si quis voto Nazaræatus se obstrinxisset, quod liberum erat, abstinere ex Dei præcepto tenebatur a vino, & omni potu quod inebriare potest.

XX. Tertium argumentum arcessit *Spencerus* ex Epistola ad Galatas 4. 3. *Cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes*. Elementa enim mundi, Ritus interpretatur Israelitis cum mundo communes, videlicet templa, aras, victimas, aliosque mores, qui a Gentibus ad Judæos per demissionem quandam Dei venerant.

Respondetur, Mosaicæ Legis ceremonias & observantias, elementa mundi, ob eam rationem quam affert *Spencerus* ab Apostolo non appellari, sed *elementa* quidem vocari propter earum ruditatem & imperfectionem, metaphora sive a natura, sive ab arte petita: Mundi autem elementa, quia terrena erant, sensibilia, e mundo sumpta, & ex illis rebus, quas mundani homines cum piis quoque communes habebant; præsertim vero

ro ex diebus, mensibus, annis, & temporibus, quæ Solis, & Lunę cursu perficiuntur? Vel quia Deus mundum, id est, homines in mundo constitutos erudire volens, a tenuibus illis principiis exorsus est, pietatis schola ipsis veluti adhuc pueris pedagogi disciplina instituendis, in uno dumtaxat mundi angulo aperta. Addiderim, hunc locum optimos Interpretes de Gentibus, non de Judæis interpretari, & *Mundi Elementa*, Cœlum, Terram, Solem, Sydera intelligere, eos demum *qui natura non sunt Dii*, quibus gentes olim serviebant, antequam Evangelii lumine collustrarentur. In eorum itaque persona loqui *S. Paulum*, quibus ad evangelizandum missus erat, cum ait: *Sub elementis mundi eramus servientes*. Unde & postea subdit Versic. 8. 9. 10. *Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt Dii, serviebatis. Nunc autem cum cognoveritis Deum, immo cogniti sitis a Deo: Quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis, & menses, & tempora, & annos.* Hanc postremam interpretationem tradit *S. Augustinus* in Expositione Epistolæ ad Galatas; Priorem *S. Joannes Chrysostomus*, & *Theodoretus*: utramque *S. Hieronymus* proponit: „ Elementa mundi, *inquit*, cœlum & terram, & ea quæ intra hæc sunt, plerique appellata putant: Quod videlicet Solem, Lunam, Maria, Sylvarum, & Montium Deos, & Sapientes Græcię, & Barbaræ Nationes, Romanique omnium superstitionum semina venerentur: A quibus, cum Christus venerit, liberamur: Intelligentes ea creaturas esse, non Numina. Alii elementa mundi Legem interpretantur Moysi, & eloquia Prophetarum: Quod per hæc quasi initia & exordia literarum, Dei timorem, qui sapientiæ principium est, suscipiamus . . . . Ab his elementis postquam venerit temporis plenitudo, redimimur, & ad majora gradientes, adoptionem recipimus filiorum . . . . Potest igitur (ut diximus) Mosi Lex & Prophetæ pro elementis accipi literarum, quod per eas syllabæ jungantur, & nomina, & non tam sui, quam alterius rei utilitate discantur, ut possimus orationem legere contextam, in qua sensus magis & ordo verborum, quam literarum principia considerantur. Quod autem Legem & Prophetas, elementa mundi interpretati sumus, Mundus pro his qui in Mundo sunt accipi solet; eodem Paulo dicente: Deus erat in Christo Mundum reconcilians sibi. Et in Evangelio: Et Mundus per eum factus est: & Mundus eum non recepit. " Hos Interpretum revera Coryphæos *Spencerus* consultius sequeretur, quam *Grotium* ingenio suo in Scripturæ Sacræ interpretatione liberius indulgentem, quem tamen hoc nomine cohonestare ipsi placuit.

XXI. Quartum argumentum sumit *Spencerus* ex testimonio *Origenis Lib. 5. contra Celsum*. Cum enim *Celsus* arrogantiæ maxime Judæos argueret, quod primas sibi sanctitatis & favoris apud Deum partes sumerent, ob Circumcisionem, abstinentiam a carne porcina, morem in Excelsis immolandi & hujusmodi alia, quæ tamen Ægyptii, Colchi, Persæ, aliique Priores usurpassent; in hunc modum egregie respondet Origenes: *Quod si quis erecta mente ad contemplandum Legislatoris consilium, examinet collata instituta ejus Gentis cum reliquarum Moribus, quibus hodieque utuntur, nullum hominum genus magis admirabitur, ut quod repudiatis omnibus rebus inutilibus, solas recipit utiles.* Quibus verbis fatetur *Origenes*, Deum mores sacros a Gentibus, sed cum delectu accepisse.

Respondetur, *Origenem* nihil minus dicere quam quod ipsi *Spencerus* affingit. Id unum asserit, in Judaicæ Religionis Ritibus nihil inutile, nihil superstitiosum fuisse, nihil obscœnum. Subdit enim: „ Ideo nulla fuerunt apud eos vel Scenicorum, vel Athletarum, vel Circensium certamina; non feminæ vendentes florem ætatis cuivis volenti seminare incassum, & naturæ humanæ seminibus illudere . . . . Mihi certe persuasum est, eos digne appellatos Dei peculium, qui contempserunt omnem divinationem vana spe lactantem homines, & malorum Dęmonum potius, quam melioris Naturæ inventum, quærendo veram futurorum præscientiam in Sanctis Animis propter insignem puritatem capacibus Divini Spiritus. " Immo Judaicæ Religionis Sacra gentium sacris longe dissimilia fuisse docet. „ Velit nolit Celsus (*inquit*) altiorem sapientiam tenent Judæi, non solum quam vulgus, verum etiam quam hi qui habentur pro Philosophis. Namque Philosophiæ studiosi post graves illas suas disputationes prolabuntur ad simulacra, & Dęmones Judæorum autem vel postremus ad solum Deum Optimum Maximum respicit: Et merito hac de causa sibi placent, aliorum ut impuro-

„ rum

„ rum & impiorum devitantes consuetudinem. Atque utinam non contra Legem peccassent, occisis primum Prophetis, dein Jesu per insidias sublato! Haberemus exemplum civitatis cœlestis, quam Plato conatus est quidem effingere, cæterum non videtur hoc ita præstitisse ut Moses, cæterique Prophetæ post eum, formantes genus electum, gentem sanctam, Deo dicatam, pureque educatam procul omni superstitione. Quoniam autem Celso libuit Sacra Judæorum quibusdam Gentibus communia facere, agedum dispiciamus quid sit hoc quoque. Putat de Cœlo dogma nihil differre ab opinione de Deo: Aitque Judæorum more Persas Jovi Sacra facere in celsissimis Montium: non videns quod Judæi, quemadmodum unum Deum sciebant, ita unicam sanctam precationis Domum, unum Altare holocautomatum, & sacri suffitus Aram unicam, unumque Dei summum Sacerdotem. Nihil igitur commune Judæis erat, altissimos Montes, eosque plures conscendentibus Sacrorum causa longe dissimilium Sacrificiis Mosaicis, quæ ad quamdam similitudinem & umbram cœlestium peragebantur a Sacerdotibus Judæorum, in arcano intellectum legitimorum Sacrorum enarrantibus, & quidnam significaretur per ea."

XXII. Quintum argumentum *Spenceri* ex *Eusebii* testimonio sumptum *Libro* 1. *Demonstrationis Evangelicæ*, *Cap.* 6. causam ejus non promovet, cum id unum asserat, Deum *congruentem Israelitarum moribus Legem promulgasse*: Quam vocat imperfectam, *& quasi parvulis & infirmis accommodatam observantiam:* comparate scilicet ad Religionem Christianam, & observantiam Legis Evangelicæ.

XXII. Sextum argumentum adornat *Spencerus* ex *S. Joanne Chrysostomo*, *Homilia* 6. *in Matthæum*, cujus testimonium supra Num. 14. descriptum est. Sed nec ipse *Spencerus* eloquentissimo Patri in omnibus credendum putat; ægreque fert, quod de Rituum plane omnium antiquioribus temporibus apud Judæos obtinentium origine tam decretoriam sententiam tulerit. Nam ægre creditur (inquit) Circumcisionem, Sabbatum, Festum Paschatis, & alia nonnulla Judæorum instituta, huic origini tribuenda esse. Sacrificia certe, quæ Gentium ruditati & mori inoleto *S. Chrysostomus* accepta refert, a Patriarchis, Deo proculdubio docente, oblata, Scriptura Sacra commemorat: Adeoque ex Gentium moribus in Mosaicam Legem translata dici vere non possunt. An vero Chrysostomus ipse id non agnoscit, divino scilicet afflatu homines, dum sola vigeret Lex naturæ, edoctos de sacrificiis Deo immolandis? Audiatur Homilia 17. in Genesim. *Iterum dico, & dicere non cessabo; non quia Deus sacrificiis indiget, sed vult & per hæc ostendi gratum animi affectum..... Neque Cain doctorem habuit aliquem, neque Abel suggestorem & consiliarium: sed uterque conscientiæ suæ magisterio, & sapientia divinitus humano generi suppeditata, ad hanc oblationem incitatur.* Et Homilia 26. in Genesim. *Et ædificavit Noe Altare, & accepit de omnibus pecoribus mundis. Considera iterum diligenter ex præsentibus verbis, quomodo in natura nostra conditor omnium inseruit certam virtutis scientiam. Unde enim justo venisset? Nullus erat alius quem videbat, & a quo discebat.*

S. Hieronymus sententiæ *Spenceri* nullatenus favet. Ejus loca ex Commentario in *S. Matthæi* Cap. 5. & in Cap. 4. ad Galatas excerpta, probant dumtaxat Deum Leges ceremoniales Judæis dedisse, ut eos a profanis Gentium ritibus ac moribus avocaret, ac idololatriam in populo illo peculiariter a Deo electo aboleret. Illa *S. Hieronymi* testimonia descripta superius habes Num. 13. Aliud addit *Spencerus* ex Epistola ejusdem Sancti Doctoris ad *Evagrium*, ubi ait: *Ante Circumcisionem Sacerdotio functum Melchisedech: Ut non Gentes a Judæis, sed Judæi a Gentibus Sacerdotium acceperint.* Sed frustra locum illum *S. Hieronymi* Vir Eruditus ostentat, cum de Gentibus profanis ac Idololatriæ addictis S. Doctor non loquatur, sed de Gentibus verum Deum colentibus, nec tamen ex Abrahami genere ortis. Quamquam vix propugnari queat vel illo sensu *S. Hieronymi* Propositio, siquidem *Abraham*, Antequam *Melchisedecho* occurrisset, ac veteres Patriarchæ *Abrahami* Majores Sacerdotio functi sunt, & Sacrificia Deo obtulerunt.

XXIV. A *Theodoreto* suppetias quærit *Spencerus*, sed locus *Theodoreti* excerptus e Sermone 7. *De Sacrificiis*, & supra Num. 15. descriptus, Sacrificia quidem ab Ethnicis frequentata probat, sed non ex lutulentis illis fontibus in Judaicam Religionem a Deo derivata, immo ab eo præscripta & instituta ad Idololatriam abolendam. Ait autem con-

conveniens non fuisse, ut Deus ab Ægyptiorum servitute liberatis perfectas Leges statim traderet, quia nondum Evangelicę Philosophię capaces erant. Hanc ob causam illum Sacrificia instituisse, quibus non indigebat, & quę propter se ipsa non volebat. *Nam si* (inquit) *ut primum ab Ægyptiorum Potestate liberati sunt, perfectas eis Leges objecisset, resiliissent prorsus, frænumque respuentes, ad pristinam labem recurrissent. Si enim rebus hoc modo dispositis, sæpe numero id facere conati sunt, quid non ausi fuissent, Deo illis statim ab initio Evangelicam Philosophiam imperante? Quod vero Deus nec Sacrificiis egeat, nec musicis instrumentis, ipsum audite per Prophetas loquentem*: Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, &c. *His enim verbis pariter omnia rejecit, quæ jussa fuerant offerri... Eo ipso edocens Divinam Naturam re nulla indigere*. Quod ubi multis confirmavit, ita concludit: *Quod igitur de his rebus in Lege præceperat, illorum infirmitatis fuit, non indigentiæ ipsius, aut voluntatis*.

Psal. 49. XXV. Fateor *S. Cyrillum Alexandrinum*, cujus locum supra Num. 16. descriptum habes, in ea fuisse sententia, quam ejus verba præ se ferunt, & *Spencero* de Nazaræatus origine suffragari. Verum cum de re sua ætate tot sæculis antiquiore loquatur, ejusque opinioni nec Scriptura Sacra, nec Traditio, nec humana Historia, nec ratio fidem adstruant, ab eo dissentire, salva nominis ejus reverentia, nobis liberum est. Ejus namque testimonio non obstante, semper incertum est, an mos ille Gentilium comam promittentium, eamque Dæmoniis nutrientium, aut Nymphis vel fluvio offerentium, tam antiquus fuerit, & apud eas Gentes quibuscum Israelitis *Mosis* temporibus intercessit commercium, tunc receptus, ut Legis de Nazaræatu ferendæ occasionem dare Deo potuerit. Si quid in re tam obscura conjecturis tribui potest, felicius forte conjicit, qui Deum sacram de Nazaræatu Legem opposuisse asserit Zabiorum, id est, Chaldæorum, finitimorumque Populorum Ethnicorum moribus, qui *Omnia quæ separantur a corpore, ut pili, ungues, sanguis, pro immundis habebant: Unde tonsores omnes iis immundi erant, quia sanguinem & pilos tangunt. Quicumque novaculam super carnem suam transire sinebat, lavare se cogebatur in aqua fontana, clara, limpida*. Ita refert *Maimonides* in *More Nevochim* P. 3. Cap. 47.

XXVI. Ritus Mosaicæ Legis plerosque a Gentibus ad Hebræos derivatos fuisse rationibus verisimilibus probare *Spencerus* aggreditur. Primam petit a primariis Rituum Mosaicorum circumstantiis, scilicet ab eorum inutilitate & infirmitate, instituendi tempore, multitudine, pompa & splendore, instituendi modo, & simplicitate. Eorum inutilitatem & infirmitatem probant Apostoli verba ad Hæbræos 7. 18. *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem: Nihil enim ad perfectum adduxit Lex*. Et Cap. 9. 9. *Juxta quam munera & hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis & in potibus, & in variis baptismatibus, & justitiis carnis, usque ad tempus correctionis impositis*. Ratio autem ferre nequit Deum tot Ritibus, omni virtute vacuis, & hominem externum tantum exercentibus, Ecclesiam cultumque suum onerare voluisse; nisi quod Hebræorum Populus, immani veterum omnium zelo ductus, Dęmoni per eos cultum deferre voluerit, si minus Deo licuisset. 2. Id confirmat institutionis tempus. Ritus enim illi plerique per annos bis mille veris Dei cultoribus incogniti fuerunt, & sub Mosis tempora primum in leges abierunt. Quid itaque dicendum, nisi quod novi Mores Leges & Ritus novos postularent, & Deus jam rem haberet cum pertinaci Gente ab antiquis moribus minime dimovenda. 3. Ipsa Rituum Mosaicorum multitudo argumento esse potest, eorum non paucos a sæculi moribus ansam & originem accepisse. Quid enim Deus *elementa* tot *infirma & egena* in Legem cultumque suum accipere dignaretur, nisi quod eorum plurimos, utpote more veteri confirmatos, Judæi moris antiqui tenaces arctius amplecterentur? 4. E rituum eorum pompa & splendore argumentum etiam non pœnitendum elicitur. Cur enim cultum tam splendidum & elegantem repente Deus instituit, nisi ut Religionem ad puerilis Populi gustum attemperaret, qui e longo cum Ægyptiis usu, cultum multo cum negotio & pompa præstitum summo desiderio & admiratione prosequeretur? 5. Ipse Ritus Mosaicos instituendi modus huic sententiæ non parum præsidii præbet. Cur enim Deus horum Rituum minutias accurate adeo præscripsit, iisque

detra-

detrahi vel addi vetuit, nisi ut Hebræorum Ritus plerique cum Ritibus Gentium affines, circumstantiis quibusdam peculiaribus ab iis discernerentur? 6. Rituum aliquorum simplicitas probat ipsos non a Deo primum, sed a mundi nascentis ruditate, genus & originem derivasse, ut oblatio primitiarum in honoris divini testimonium, Dei Tabernaculum incolentis circumgestatio, pilorum consecratio in capitis Deo devoti testimonium, cultus Deo præstitus in Novilunio, epuli ex oblatis participatio ad communionem & familiaritatem cum Deo indicandam, &c.

XXVII. Respondetur, His Viri Eruditi argumentis plus inesse fuci Rhetorici, quam ponderis. Deum rationes suas habuisse, sapientia sua dignas, quibus adductus est, ut tot Ritus, quamvis ex se inutiles & infirmos, utiles tamen ad finem, propter quem illos instituebat consequendum præscriberet, scilicet ad abolitionem Idololatriæ, ad conservandam divinorum beneficiorum memoriam, ad excellentiæ divinæ sensum hominum animis imprimendum, ad designandam dispositionem mentis Dei cultoribus necessariam: (Quæ rationes sunt literales.) Ad Christum, ejusque Mysteria delineanda & figuranda, ad Populi Christiani mores instituendos, ad statum futuræ gloriæ designandum: (Quæ rationes mysticæ sunt.) Ita *S. Thomas Prima Secundæ*, *Quæst.* 102. *Art.* 2. Deum tot Ritus instituisse, ut superbi Populi ferociam jugo difficillimo subigeret, ut rudem ac lascivientem severi veluti Pædagogi disciplinæ subjiceret, ut filium contumacem, sub *tutoribus ac curatoribus*, *usque ad tempus præfinitum* constituens, in officio contineret, (*Ad Galatas* 4. 1. 2. 3.) ut paulatim ad Evangelicam perfectionem homines disponeret. *Propterea* (inquit *S. Gregorius Nazianzenus* Oratione 42.) *nobis adjumenti causa Lex datur, velut maceria quædam inter Deum atque Idola interjecta, ab his quidem nos abducens, ad illum autem revocans. Ac paulum quiddam primo indulget, ut majus accipiat, sacrificia ad tempus concedit, ut Deum in nobis inserat: Ac postea, cum commodum fuerit, ipsa quoque Sacrificia de medio tollat, mira sapientia per tacitas subtractiones animos nostros sensim immutans, atque ad Evangelium traducens, jam ad obediendum exercitos & assuefactos. Sic igitur atque his de causis Lex scripta introducta est, ad Christum nos colligens: Atque hæc Sacrificiorum est ratio. Et ut Sapientiæ Dei profunditatem, atque impervestigabilium ipsius judiciorum divitias intelligas, ne ea quidem mysterii prorsus expertia & inutilia, & in nudo ac simplici sanguine defixa reliquit. Verum magna illa, & quantum ad primam naturam immaculabilis, (ut ita loquar) Victima Legalibus Sacrificiis immixta est; illa, inquam, non exiguæ cujusdam partis orbis terrarum, nec ad exiguum tempus, sed totius Mundi numquam intermoritura Expiatio*. Rituum Mosaicorum splendorem & pompam quod spectat, ideo Deus cultum tam splendidum & elegantem instituit, ut Israelitæ Majestatis divinæ sensu magis afficerentur, & ad reverentiam Deo præstandam excitarentur, ejus excellentiæ singulari convenientem. *Habet enim hoc humanus affectus* (inquit *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæst. 102. Art. 4.) *ut ea quæ communia sunt, & non distincta ab aliis, minus revereatur: Ea vero quæ habent aliquam excellentiæ discretionem ab aliis, magis admiretur & revereatur. Et inde etiam hominum consuetudo inolevit, ut Reges & Principes, quos oportet in reverentia haberi a subditis, & pretiosioribus vestibus ornentur, & etiam ampliores & pulchriores habitationes possideant. Et propter hoc oportuit ut aliqua specialia tempora, & speciale Tabernaculum, & specialia Vasa, & speciales Ministri ad cultum Dei ordinarentur: Ut per hoc animi hominum ad specialem Dei reverentiam adducerentur*. Uno verbo, *Totus exterior Dei cultus ad hoc præcipue ordinatur, ut homines Deum in reverentia habeant*. Rituum porro sacrorum minutias Deus præscripsit, ne Judæi ad Idololatriam proclives Ritum aliquem superstitiosum in cultum divinum adsciscerent. Proinde Ritibus a se præscriptis aliquid addi vel detrahi severe prohibuit. Aliquorum denique Rituum simplicitas non probat illos a Gentium ruditate originem duxisse; cum aliquos a priscis Patriarchis frequentatos ex Scriptura Sacra certum sit, ut primitiarum oblationem, epuli ex oblatis Deo victimis participationem, &c. Alios vero Deus ob fines sapientiæ suæ propositos etiam instituerit, ac præceperit, ut Tabernaculi constructionem, de qua Exodi 26. 30. *Et eriges Tabernaculum juxta exemplar quod tibi in Monte monstratum est*, &c.

XXVIII. Argumentum alterum, ad opinionem suam probandam ducit *Spencerus* ex affinitate

nitate, quæ inter Hebræorum & Ægyptiorum præcipue Ritus intercessit. Unde factum est autem quod Ægyptii & Hebræi cætera divisi maxime regionibus, linguis, studiis, Legibus, cultus objectis, toto cęlo ab invicem separati, Rituum tam similium usu conspirarent? Nulla ratio suppetit alia hujus convenientiæ, nisi quod Deus Ritus Ægypti plurimos, splendore præsertim aliquo plebem fascinantes, Israelitis, qui per multas annorum vices cum Ægyptiis vixerant, concessit & conservavit, ne Populus ille, moris antiqui tenax, Sacris novis aut rudibus offensus, a Legis institutis ad Ægypti Superstitionem resiliret. Ægyptios enimvero Ritus aliquos ab Hebræis accipere voluisse, probabile non videtur. Primo, quia Ægyptii diu ante *Mosis* tempora Cæremonias suas, qua sacras, qua civiles habuerunt; nec verisimile est ipsos Instituta patria rejicere voluisse, ut ad Gentis Israeliticæ, sanguine servili (ut ajebant) prognatæ, mores se conformarent: Præsertim cum ipsam, præ cæteris orbis incolis, odio, & contemptu maxime prosequerentur, teste *Josepho Lib. 1. contra Apionem*: & non apud Ægyptios tantum, sed & alias e vicinia Gentes, Judæi bipedum vilissimi ac despicatissimi haberentur. Accedit, quod Ægyptii veteres Rituum suorum tenacissimi, aliarum Gentium Ritus aspernarentur, teste *Herodoto* Cap. 78. Libri 2. *Contenti* (inquit) *moribus patriis, nullum alium ascisçunt*. Et Cap. 91. *Græcanicis Institutis uti recusant*, *nec aliorum hominum Legibus ullo pacto uti volunt. Et hoc Ægyptii quidem omnes observant*. Denique Philosophi antiqui ad Ægyptum tanquam celeberrimam scientiæ divinæ simul & humanæ Scholam se contulerunt, ut testantur *Herodotus* Lib. 2. Cap. 50. & 51. *Diodorus Siculus*, *Plutarchus*, *Diogenes Laertius*, *Eusebius* Lib. 2. & 10. *Præparationis Evangelicæ*, & *Josephus* Lib. 1. *contra Apionem*. At Philosophi illi ad Judæos potius quam ad Ægyptios se contulissent, si novissent Ægyptios Judæorum æmulos fuisse, & ex Libris aut Sacris Judaicis Sacra pleraque sua derivasse.

Respondetur, Affinitatem tantillam Judaicorum & Ægyptiorum Rituum inde profectam, quod Ægyptii Ritus aliquos Hebræorum in Sacra sua transtulerint. Id enim vero ut præstarent, effecere, cum illorum de *Abrahamo*, *Josepho*, *Mose* existimatio, tum Religionis Judaicę tot miraculis confirmatæ fama, tum Rituum Judaicorum splendor, ac frequens Nationis utriusque commercium, *Salomonis* præsertim temporibus. Quam venerandum Ægyptiis fuerit *Abrahami* nomen, testis est *Nicolaus Damascenus* apud *Eusebium* Lib. 9. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 16. *Cum Ægyptiorum* (inquit) *eruditissimis familiariter uteretur, novum ipse non ad virtutem modo suam, verum etiam ad nominis existimationem decus ac splendorem adjunxit. Nam quod Ægyptii discrepantibus moribus delectati, suos ipsimet aliorum alii Ritus elevarent, mutuoque propterea odio tenerentur, ille cum singulis ita seorsim agebat, ut quicquid suis quique de rebus ac placitis disputarent, id totum ipse respueret, & ab omni veritate vacuum esse demonstraret. Quo factum est, ut in quotidianis eum mutuisque congressibus, tanquam sapientissimum, nec singulari tantum intelligendi vi præditum, sed etiam ad persuadendum aliis quicquid probandum suscepisset, potentissimum admirarentur*. Quanta vero fuerit Ægyptiorum erga *Josephum* veneratio, ejus in illos merita, cum Sacerdotibus affinitas, secundus a Rege dignitatis honorisque gradus, auctoritasque summa facile persuadent. *Rex enim constituit eum Dominum domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ: Ut erudiret Principes ejus sicut semetipsum, & senes ejus prudentiam doceret*. An vero verisimile non est Ægyptios, quorum oculi in *Josephum* defixi erant, qui ipsum venerabundi audiebant, Ritus aliquos ex illius Religione accepisse, & Sacrorum suorum superstitioni addidisse? Quid dicam de *Moyse*? Quem Ægyptiis ita *Mirabilem ac divinum* visum esse *ut eum sibi vindicaverint, ac Heliopolitem unum Sacerdotum* fuisse finxerint, *Josephus* testatur *Lib. 1. contra Apionem*. Quem præclaris in Rempublicam meritis *non modo Populorum amorem sibi conciliasse, verum etiam parem Superis honorem a Sacerdotibus facile impetrasse*, scripsit *Artapanus*, referente *Eusebio Lib. 9. Præparationis Evangelicæ Cap. 27.* Quid Legum Israelitis a Deo per *Moysen* datarum famam longe lateque vulgatam prædicem? Quod *Moyses* ipse prædixerat Deuteronomii 4. 6. 7. 8. *Hæc est enim vestra sapientia & intellectus coram Populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant: Et Populus sapiens & intelligens, Gens magna . . . . . Quæ est enim alia Gens sic inclyta, ut habeat Cæremonias, justaque Judicia, & universam Legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?*

Ju-

Judæos bipedum vilissimos & despicatissimos habitos fuisse apud Ægyptios, vicinasque Gentes, *Josue* temporibus quis dixerit, qui terrore nominis sui, & fama miraculorum in eorum gratiam a Deo editorum Palæstinam finitimaque Regna impleverunt, Reges potentissimos debellarunt, veteribusque colonis e possessione sua pulsis Rempublicam florentissimam constituerunt? De quibus, cum nondum Jordanem trajecissent, *Rahab* Jerichuntina Mulier Exploratoribus dicebat, *Josue* 2. 9. & seq. *Novi quod Dominus tradiderit vobis Terram: Etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores Terræ. Audivimus quod siccaverit Dominus aquas Maris Rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Ægypto: & quæ feceritis duobus Amorrhæorum Regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon & Og, quos interfecistis. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum.* Jam vero quantum sub *Davide* & *Salomone* floruerint res Hebręorum, nemo nescit Historię Sacrę haud prorsus imperitus, cum Sapientissimi Regis nomen longe lateque celebraretur; cum *Regina Saba audita ejus fama in nomine Domini*, ejus sapientiam demirata est, Deumque laudavit qui tantum Regem Israelitis dedisset: *Sit* (inquit) *Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum*: Cum Templi ab eodem Rege conditi magnificentia novum Judaicis Sacris splendorem, novum Religioni apud vicinas Gentes decus ac auctoritatem conciliavit: Cum ex parte impletum est quod idem *Salomon* prędixerit, *Alienigenas de Terra longinqua* Hierosolymam ad invocandum nomen Domini *venturos* 3. *Regum* 8. 41. His certe temporibus Ægyptios, quibus cum Israelitis frequens fuit commercium, cum *Salomon* Regis Ægypti filiam in matrimonium duxisset, aliquos Judaicę Religionis Ritus ad sua Sacra transtulisse, haud incredibile est. Satis eorum in avita superstitione retinenda obstinatio inde comprobatur, quod immutata profanę Religionis suę substantia tenues dumtaxat fugientis veluti veritatis pietatisque umbras amplexi fuerint, ut eleganter ait nuperus Auctor. Nec solum ex frequentibus congressibus cum Judęis, sed ex eorum etiam Libris Sacrorum Ritus aliquos, cum Ægyptiacam, tum ceteras Gentes derivasse, inde fit verisimilius, quod ex eis fabularem quoque Theologiam suam interpolarint. Eorum enim Numen supremum nomen Jovis a depravato *Jehovæ* nomine mutuatum creditur; Phœnicum *Taautum*, qui & *Thoth* Ægyptiis, ex Hebręorum *Tohu* formatum, non absimile vero est: *Bel* e *Bel-Samen*, id est, *Dominus*, factum videtur. *Mercurius*, *Typhon*, *Baccus*, *Osiris*, *Vulcanus*, alia Ægyptiorum aliarumque Gentium Numina, ex Historia Sacra ab ipsis, Demone suggerente, interpolata, ipsos hausisse Viri Eruditi demonstrarunt, & inter alios Eruditissimus Pręsul *Daniel Huetius* in Opere illo incomparabili *Demonstrationis Evangelicæ*. Elię quadrigas, quibus in cęlum raptus erat, fabulę de Solis quadrigis, & ignis qui coram Domino jugiter ardebat, *Vestæ*, id est, *Divæ flammæ* Numini ortum dedisse creditur. Hinc Machabęorum 1. Cap. 3. 48. de Judęis dicitur: *Et expanderunt Libros Legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulacrorum suorum.* Hinc *Tertullianus* Apologetici Cap. 47. *Omnia adversus veritatem de ipsa veritate constructa sunt, operantibus æmulationem istam Spiritibus erroris. Ab iis adulteria hujusmodi salutaris disciplinæ subornata: ab his quædam etiam fabulæ immissæ, quæ de similitudine fidem infirmarent veritatis, vel eam sibi potius evincerent.* Quid plura? Gentes Legis Mosaicæ Ritus plerosque fuisse imitatas, testis est *Josephus* Lib. 2. contra Apionem. *Populi multi* (inquit) *a longo tempore cultum nostrum æmulantur. Neque est Civitas Græcorum usquam aut Barbarorum, nec ulla Gens, ad quam septimanæ, in qua vacamus, consuetudo minime pervenerit, & jejunia, lucernarum etiam accensiones, & multa circa cibos, quos nobis comedere nefas est, ab exteris observantur . . . . . . Unusquisque, si suam regionem domumque conspiciat, his quæ dicuntur a me, credere non recusabit.* Denique Gentium Philosophi Judæos adierunt, consuluerunt, ex eorum Theologia & Legibus plurima in Sectas suas Librosque traduxerunt, *Pythagoras* præsertim, *Plato*, *Aristoteles*, *Hecathæus Abderita*. De Pythagora & Platone ait Aristobulus Judæus apud *Clementem Alexandrinum* Libro 1. *Stromatum*, & *Eusebium* Libro 9. *Præparationis Evangelicæ* Cap. 6. *Plato ipse quoque Reipublicæ nostræ Leges & Instituta sectatus est, a quo partes eorum singulas curiose ac diligenter inspectas & excussas esse constat.*

Nam

Nam ab alio quodam ante Demetrium, adeoque ante Alexandri ac Persarum Imperium conversa Græce fuerant, non ea modo, quæ dum ex Ægypto Hebræi cives nostri educerentur, sed etiam quæcumque illis singularem ad famam insignia contigerunt, tum quemadmodum ea Regione potiti sint, adeoque Legis universa complexio. Quare nemini dubium esse potest, quin multa inde laudatus Philosophus excerpserit: Plurimarum enim rerum scientia floruit, quemadmodum & Pythagoras, qui & ipse permulta nostris e Legibus in Sectæ suæ Præcepta traduxit. Hermippus vetustissimus Vitæ Pythagoræ Scriptor a *Josepho Lib. 1. contra Apionem*, & *Origene Lib. 1. contra Celsum* laudatus, testatur Pythagoram multa eorum, quæ Judæis recepta sunt, in suam Philosophiam transfudisse. *Pythagoræ* Placita ac Præcepta, de Imagine Dei annulo non inscribenda, de morticiniis non comedendis, de sacris nudis pedibus faciendis, de frugiferis arboribus non succidendis, aliaque, quantam cum Mosaicis institutis affinitatem habeant, cuivis non plane imperito compertum est. Hunc circumcisum fuisse, *Clemens Alexandrinus* & *Theodoretus* referunt, quod incredibile non puto, siquidem ipsum, dum peregrinaretur, *cunctis tam Barbarorum, quam Græcorum Mysteriis initiatum* asserit *Diogenes Laertius*. Quod nonnullis ansam præbuit existimandi Pythagoram ex Judæis genus duxisse, *Ex quorum disciplina derivavit etiam Magisterii Præcepta*, (inquit *S. Ambrosius* Libro 3. Epistola 20.) De *Platone* pervulgatum illud est *Numenii* Pythagorici a *Clemente Alexandrino* & *Eusebio* memoratum: *Quid enim aliud est Plato, quam Moses Attica lingua loquens?* Et *S. Ambrosius* in Psalmum 118. hæc habet: *Clamat per Esaiam Dominus*: Consolamini Populum meum .... Quia recepit de manu Domini duplicia peccata. *Discite unde Plato hæc sumpserit. Eruditionis gratia in Ægyptum profectus, ut Mosis gesta, Legis oracula, Prophetarum dicta cognosceret; audivit consolationem Populi, qui supra peccati modum videbatur fuisse punitus: & hunc locum quadam adopertum dote verborum in Dialogum transtulit, quem inscripsit De virtute.* Clearchus Peripateticus *Judæum quemdam, qui cum Aristotele versatus est, abs se se visum esse commemorat.* Apud *Clementem Alexandrinum Lib. 1. Stromatum*, & *Eusebium Lib. 9. Præparationis Evangelicæ* Cap. 5. & 6. De Hecathæo Abderita scribit *Origenes* Lib. 1. contra Celsum: *Extat & Hecathæi Historici de Judæis Liber, in quo adeo probat hujus Gentis sapientiam, ut Herennius Philo in suis de Judæis Commentariis primum dubitet an hujus Historici id scriptum sit; deinde addat, Siquidem ejus est, videri eum correptum Judæorum persuasionibus, probasseque eorum placita.* Sed etsi Judæam prisci illi Philosophi non adierint, consuetudinem habere cum Judæis, & Judæorum Proselytis per alias regiones diffusis potuerunt. *Mosis* enim Scripta (inquit *Origenes* ibidem) *multos etiam alienos a Judæorum Ritibus ad credendum moverunt; nimirum quia, sicut in ipsis continetur Literis, primus earum Legum lator fuit Deus hujus Mundi Conditor, qui eas Mosi tradidit. Par enim erat ut totius Mundi Opifex post Leges toti Mundo impositas vim eis adderet, quæ valeret ubivis Gentium.* Ex his omnibus fit verisimillimum, Ægyptios, aliasque Gentes ab Hebræis accepisse Ritus nonnullos, qui in ipsorum Regionibus inveniuntur affines Ritibus Mosaicæ Legis.

XXIX. Objicit rursus *Spencerus*, Deum varia Privilegia Judæorum Genti ob sæculi morem indulsisse, exempli gratia, Oracula & Prophetias, ne ad Oracula vel Ariolos Ethnicorum confugerent, & multo felicius cum Idololatris quam se ipsis actum existimarent. Id probat primo ex *Philone* Lib. 1. *De Monarchia*, ex *Maimonide* Præfatione in *Seder Zer*, & *Origene Lib. 1. & 3. contra Celsum*: Indeque colligit, Deum, cum Legem traderet, ad Israelitarum ingenium & morem se attemperasse, & Ritus nonnullos, quibus e longo usu pertinaciter adhærebant, iis indulsisse.

Respondetur, Ut ut Deus se Israelitarum infirmitati attemperaverit, Oracula & Prophetias ipsis concedendo, ut eos a Dæmonibus consulendis averteret, inde non sequi Deum Prophetias e Moribus Gentium in Religionem Judaicam traduxisse, quia nec tunc primum cum Lex data est, concessa est a Deo Prophetia, nec ob eum dumtaxat concessa finem, quem assignat *Spencerus*; sed ad Populum Dei erudiendum, ad voluntatem Dei denuntiandam, ad confirmandam veritatem, & conservandam puritatem Religionis, variasque corruptelas exscindendas, ad Christi Mysteria, & Ecclesiæ fundationem & propagationem prædicendam: Ut, illis tanto facilius homines fidem præberent, quanto certius ante prædicta, & secundum quod prædicta erant evenisse nossent, (ut

fre-

frequenter inculcat *S. Augustinus*.). Nec laudata a *Spencero* testimonia quicquam aliud probant, quam Deum optimum Prophetas & Oracula Judæis concessisse ut eos in officio contineret, ne ad Ariolos & Oracula Ethnicorum confugerent: Quamquam hæc unica non fuerit & adæquata illius beneficii causa. *Quoniam* (inquit Philo) *a natura insitum sit hominibus prænoscendi futura desiderium, & ideo multi se ad Aruspicinam similesque divinandi artes applicant, earumque usus severe interdicitur. Promittit autem Lex, modo pietatem sincere colant, exoriturum Prophetam aliquem, qui vaticinetur correptus Numine*. Ita vero Maimonides: *Deus Prophetas mittendo, fecit ne opus haberemus Astrologis, Divinis, & Ariolis, quoniam illos consulere possumus de rebus nostris, vel simul universis, vel divisim singulis. Hoc est quod dicit Scriptura: Quia Gentes istæ, quas tu expellis, præstigiatores & divinos audiunt, ac tu non sic: Dedit tibi Dominus Deus tuus Prophetam e medio tui*. Ita demum *Origenes* Lib. 1. contra Celsum: *Admittendum necessario* (inquit) *etiam Judæos habuisse suo Prophetass, siquidem continendi erant in datis sibi Legibus, & in accepta fide Creatoris, ne a fide deficerent ad Gentium Deos. Ergo Gentibus cognitionem futurorum petentibus ex oraculis, auspiciis, auguriis, ventriloquis, aruspicibus, Chaldæis Genethliacis, quæ arate omnes apud Judæos sunt vetitæ, si ipsi nullum solatium habuissent e futurorum præscientia, certe impulsi humana quadam futura cognoscendi libidine contempsissent res suas, ut nihil divinum in se habentes, nec alium post Mosem Prophetam recepissent, nec sermones etiam mandassent literis, transfugissentque ad Oracula Gentium, aut ipsi conati fuissent apud se simile aliquod instituere. Quamobrem nihil absurdi est, etiam de fortuitis quibusdam Prophetas ejus Gentis respondere solitos, quo satisfacerent talium rerum cognoscendarum cupidis: sicut Samuelem de asinis perditis, & de morbo Regii pueri illum de quo in 3. Libro Regum scriptum est. Alioqui quomodo potuissent ii qui Legi Judaicæ patrocinabantur increpare aliquem volentem Idolorum Oracula consulere, sicut legitur Elias Ochoziam increpans: An eo quod non sit Deus in Israel, vos itis in Baal ad consulendum Myiæum Deum Accaronitarum?* Itaque quamvis Deus Legem tradens, & Sacrificia, aliosque Ritus instituens, infirmitatis Israelitarum rationem etiam habuerit, & legalium Cæremoniarum tam multiplicem apparatum ipsis præscripserit, ut eos in cultu suo jugiter occupatos, obsequiisque suis magis adstrictos contineret, ne ad Idolorum cultum deficerent: non inde sequitur Deum ex Gentium moribus & superstitione Sacrificia & alios Ritus in Legem cultumque suum transtulisse.

XXX. Postremum argumentum ducit *Spencerus* ex eo quod quælibet Mundi Reformatio morum quorumdam antiquorum toleratione perficiatur: Quod Christus, Apostoli, & Ecclesię Primitivæ Præsides, Judæorum & Gentilium Ritus & instituta nonnulla retinuerunt, quæ sua natura indifferentia fuerant, & usu longo invaluerant, ne rebus tantum novis studere, & turbarum movendarum occasionem captare viderentur. Hac œconomia erga Anglos recens ad Christianam Fidem conversos usus est *S. Gregorius Magnus*, cujus extat de Fanis Idolorum apud ipsos non destruendis, sed vero Deo consecrandis, & antiquis ipsorum moribus nonnullis tolerandis, Epistola 61. Libri 9. Quia *Duris mentibus simul omnia abscindere, impossibile esse non dubium est; & ei qui locum summum ascendere nititur, necesse est ut gradibus vel passibus, non autem saltibus elevetur. Sic Israelitico Populo in Ægypto Dominus se quidem manifestavit: Sed Sacrificiorum usus, quos Diabolo solebant exhibere, in cultu proprio reservavit, & eis in Sacrificio suo immolare præcepit. Quatenus cor mutantes, aliud de Sacrificio amitterent, aliud retinerent. Adeo ut etsi ipsa essent Sacrificia quæ immolare consueverant, Deo tamen & non Idolis immolantes, jam ipsa Sacrificia revera non essent.*

Addit *Spencerus*, Lenem hanc & quasi insidiosam mores novos inducendi methodum magnam sapientiæ speciem præferre: Siquidem a natura ita comparati sumus, ut blande circumveniri malimus, quam aperte cogi, & lenitatem quamvis fallacem, quam vim manifestam libentius admittamus. Hanc methodum Politicos sępe & centies exemplo suo comprobasse: Cum enim in Regno novis omnibus revera student, vetera solent Officiorum & Privilegiorum nomina inviolata relinquere. Hinc *Taciti* illud: *Arcanum novi Status, imago antiqui*: Sapientiæ itaque & pietati consentaneum est existimare, Deum Ritus aliquos antiquos tolerasse, & pertinacem Populum ad cultum novum, leniter, & sub externa veteris specie perducere studuisse.

Respondetur, Argumentum illud *Spenceri* a morum quorumdam antiquorum toleratione in qualibet Ecclesię Reformatione, minime probare quid præstiterit Deus, cum Israelitis Legem dedit, sed quid facere potuerit. Quin Gentium Ritus aliquos a superstitione repurgatos in cultum suum transferre potuerit, & quin id si fecisset, convenientissimum fuisset ejus sapientiæ, non inficiamur: sed negamus id fecisse, quia Ritus illos Judaicæ Religionis, a Deo in Lege Mosaica præscriptos a Gentibus ante Mosaica tempora frequentatos esse non constat, neque ex Scriptura Sacra, ex Traditione, aut humanæ Historiæ monumentis, quæ ante Mosis ęvum nulla sunt, id probatur. Sacrificia quidem apud Gentes in usu fuisse ante *Mosem* certum est, Deum illa in cultu suo instituisse: At ex divina Religione moribusque Patriarcharum, non ex superstitione ac moribus Ethnicorum illa in suum cultum adoptavit. Diabolus Dei æmulus divinos honores suffuratus fuerat, cœcos homines ad Sacrificia sibi offerenda induxerat; Deus quod suum erat ab inimico vindicavit, Sacrificia sibi uni offerenda Populo suo imperavit.

Ex Politicorum vero artibus divinam Sapientiam metiri quam indignum est! Iis non indiget qui omnia potest, & in manibus suis corda hominum habet, ea quorsum vult flectens omnipotentissima potestate: *Attingensque a fine usque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter*. Non enim consilia Dei consiliis hominum similia sunt, nec viæ ejus viis hominum affines. Inepte quis sibi fingat illum ad *Taciti* Regulas attendisse, aut illis se conformasse, cum Legem Populo suo dedit. Auctoritate sua usus est, eamque Israelitis frequenter proposuit, ut eos ad præceptorum suorum observantiam alliceret, his verbis identidem repetitis: *Ego Dominus Deus vester*. Novam denique Rempublicam, novam Religionis ac Sacrorum formam instituit ac excitavit, non ex Rituum Ethnicorum ruderibus, sed ad exemplar a sapientia sua conceptum, & *Moysi* in Monte Sancto monstratum, ut secundum illud omnia componeret. Neque Israelitæ fidem Deo obstringentes, ab ipso petierunt ut affectibus ipsorum indulgeret, ut Ritus Gentium aliquos illis permitteret; sed nulla quæsita ratione præter adorandam Domini voluntatem, una voce responderunt: *Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus*. (*Exodi* 19. 8. & 24. 3.)

ARTICULUS II.

De Legibus Cæremonialibus Sacrificiorum.

§. I.

De Sacrificiorum Ratione.

PROPOSITIO UNICA.

Sacrificia Israelitis non solum permisit Deus, sed præcepit: Illa tamen non expetivit, tanquam iis indigens, aut quasi per se ei grata ac jucunda essent; sed aliarum rerum gratia, scilicet ad Idololatriam abolendam; ad Christi Sacrificium adumbrandum; ad Spiritualia Sacrificia, quæ exigebat ab hominibus, significanda.

I. PRobatur prima pars (contra *Spencerum* Lib. 2. *De Legibus Hebræorum Ritualibus*, Dissert. 2.) ex Libro *Levitici*, quo Sacrificiorum Leges continentur, & iis verbis conceptæ sunt, quæ meram concessionem non sonant, sed imperium. Unde hac sententia Liber ille finitur: *Hæc sunt Præcepta, quæ mandavit Dominus Mosi ad filios Israel in Monte Sinai*. Cap. 9. Primitias Sacrificiorum pro se ipso ac Populo *Aaron* Deo jubetur offerre. *Tolle* (inquit Moyses) *vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum, utrumque immaculatum, & offer illos coram Domino. Et ad filios Israel loqueris: Tollite hircum pro peccato, & vitulum, atque agnum anniculos, & sine macula in holocaustum, bovem, & arietem pro pacificis; & immolate eos coram Domino .... Tulerunt ergo cuncta quæ jusserat Moyses ad ostium Tabernaculi: Ubi cum omnis multitudo adstaret, ait Moyses: Iste est sermo quem præcepit Dominus: Facite, & apparebit vobis gloria ejus. Et dixit ad Aaron: Accede ad Altare, & immola pro peccato tuo:* Offer

Offer holocaustum, & deprecare pro te & pro Populo: cumque mactaveris hostiam Populi, ora pro eo, sicut præcepit Dominus. Peractisque Sacrificiis, cum *Moyses* & *Aaron* Populo benedixissent, *Apparuit gloria Domini omni multitudini; & egressus ignis a Domino devoravit holocaustum, & adipes qui erant super Altare*. Exodi 40. erecto Tabernaculo, & Altari holocausti, *Aaron obtulit in eo holocaustum & Sacrificia, ut Dominus imperaverat*. Tandem prospera quæque Deus promittit observantibus *Præcepta* sua, *Cæremonias*, atque *Judicia* omni tempore, non observantibus pœnas comminatur. Porro in cæremoniarum numero primum locum obtinent Sacrificia.

Preterea, quæ ad supremum Dei dominium recognoscendum, profitendumque illum esse primum principium & ultimum finem hominis & creaturarum omnium, ordinata sunt, non solum a Deo permissa, sed instituta & præcepta credere par est. Is autem primarius fuit Sacrificiorum finis, ut docet *S. Thomas* Prima Secundæ, Quęstione 102. Artic. 3. *Et quia pertinet ad rectam ordinationem mentis in Deum* quę per Sacrificia repræsentabatur, & ad quam excitabantur offerentes, *ut mens humana non recognoscat alium primum Auctorem rerum, nisi solum Deum, neque in aliquo alio finem suum constituat: Propter hoc prohibebatur in Lege alicui alteri Sacrificium offerri nisi Deo, secundum illud Exodi 22. Qui immolat Diis, occidetur, nisi Domino soli*. Ob eum finem antiqui Patriarchæ a prima Mundi origine Sacrificia Deo obtulerunt, in quibus *odoratus est odorem suavitatis*, id est, ea pergrata habuit, ut interioris, quod ipsi offerebant, Sacrificii signa. Cumque fide facerent, secundum illud Apostoli ad *Hebræos* 11. Cap. *Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain obtulit Deo*: Certum est nonnisi revelante & per interiorem afflatum præcipiente Numine, id pręstitisse. Solus enim Deus docere potuit modum ritumque quo se vellet colli, ut in re simili *Tertullianus* ait, Lib. De Oratione: *Deus solus docere potuit ut se vellet orari*. Pręterea mundorum tantum animalium ad Sacrificia pręparatio a Noacho jussu Dei *Genesis* 7. 2. & 8. 20. Ἐμπυρισμὸς sive inflammatio Sacrificii igne cœlitus emisso frequenter facta, quę honorificum erat Dei approbantis testimonium; pręceptum *Abrahæ* datum a Deo de *Isaaci* oblatione in holocaustum, & arietis pro ipso immolatio, *Genesis* 22. Præscriptum ipsi a Domino Sacrificium vaccæ triennis, capræ trimę, & arietis annorum trium, turturis quoque & columbæ; Sacrificii a Christo in Cruce offerendi adumbratio per vetera illa Sacrificia, de quibus *S. Augustinus Libro* 20. *contra Faustum*, Cap. 18. ait: *In victimis pecorum, quas offerebant Deo, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quam Christus obtulit*: Hæc, inquam, omnia probant sacrificandi ritum non ex instituto & arbitrio humano, sed a pręcepto divino, nonquidem positivę legis, sed naturalis, originem suam in Patriarcharum Religione derivasse.

Neque vult aliud *S. Joannes Chrysostomus*, *Homilia* 12. *ad Populum Antiochenum*, dicens: *Quod igitur homo peccatum esse malum jam sciret, demonstravit Adam: Quod autem virtutem esse bonum etiam sciret, rursum Abel manifestavit. Non enim ab ullo discens, neque Legem de primitiis hoc differentem audiens, sed a sua conscientia doctus Sacrificium illud obtulit. Propterea non descendo ad posteros sermones, sed circa priores homines versor, quando nondum literæ, neque Lex, neque Prophetæ, neque Judices, sed solus Adam cum filiis erat: Ut discas quod in natura bonorum & contrariorum scientia prius erat reposita. Unde enim didicit Abel quod bonum esset offerre, quod bonum Deum venerari, & in omnibus gratias agere?*

Neque etiam alia mens est Auctoris Responsionum ad Orthodoxos inter *S. Justini Martyris* Opera editarum, cum ad Quæstionem 83. respondet: *Nemo eorum qui irrationalia victimam Deo sacrificarunt ante Legem, divina id jussione fecit: quamvis pateat Deum hanc recepisse; acceptione ejus Sacrificantem sibi placitum esse indicantem. Quod autem Abrahæ præcepit, ut animantia trima, item arietem acciperet, quem pro Isaaco offerret, non eo est factum quod oblatione ejus delectaretur, sed hoc tum usus tulit, futura præmonstrans. Porro quod Noe præceptum sit de irrationalibus Deo offerendis, nullibi apparet*. Id unum vult Auctor ille, nulla tunc Lege positiva præceptum hominibus fuisse, ut bruta animantia Deo in Sacrificium offerrent, nec suapte natura victimas hujusmodi a Deo quęsitas fuisse; sed non negat quin interno Numinis *futura præmonstrantis*, id est, Christi Sacrificium jam illorum Sacrificiorum ruditate significantis, ac delinean-

eorum, proclivesque ad simulacrorum cultum animos? Respondet Trypho: *Hoc ipsum nos similiter confiteri cogunt Sacræ Literæ.*

V. S. *Irenæus* Lib. 4. Cap. 28. *Verbum*, inquit, *sine invidia utilitatem præstabat eis, qui subjecti sibi erant, omni conditioni congruentem & aptam Legem conscribens. Sic autem & Populo Tabernaculi factionem, & ædificationem Templi, Levitarum electionem, Sacrificia quoque & oblationes, et monitiones, et reliquam omnem Legis statuebat deservitionem. Ipse quidem nullius horum est indigens: Est enim semper plenus omnibus bonis, omnemque odorem suavitatis, et omnes suaveolentium vaporationes habens in se, etiam antequam Moyses esset. Facilem autem ad Idola reverti Populum erudiebat per multas advocationes, præstruens eos perseverare, et servire Deo, per ea quæ erant secunda ad prima advocans; hoc est, per typica, ad vera; et per temporalia, ad æterna; et per carnalia, ad spiritualia; et per terrena, ad cœlestia..... Itaque Lex et disciplina erat illis, & Prophetia futurorum.* Idem Cap. 29. *At ubi conversi sunt in Vituli factionem, et reversi sunt animis suis in Ægyptum, servi pro liberis cupientes esse, aptam concupiscentiæ suæ acceperunt reliquam servitutem* (nimirum servitutem Legis qua coercerentur) *a Deo quidem non abscindentem, in servitutis autem jugo dominantem eis. Quemadmodum et Ezechiel Propheta causas talis legis datæ reddens „ ait: Et post concupiscentiam cordis sui erant oculi eorum: et ego dedi eis præcepta „ non bona, & justificationes, in quibus non vivent in eis.*

VI. *Tertullianus Lib. 2. Adversus Marcionem*, Cap. 18. *Sacrificiorum quoque onera*, inquit, *& operationum, & oblationum negotiosas scrupulositates nemo reprehendat, qua- „ si Deus talia sibi proprie desideraverit, qui tam manifeste exclamat:* Quo mihi mul- „ titudinem Sacrificiorum vestrorum? Et quis exquisivit ista de manibus vestris? *Sed illam Dei industriam sentiat, qua Populum pronum in Idololatriam & transgressionem, ejusmodi officiis Religioni suæ voluit adstringere, quibus superstitio sæculi agebatur, ut ab ea avocaret illos, sibi jubens fieri quasi desideranti, ne simulacris faciendis delinqueret.* Capite quoque 22. Deum Sacrificia quidem voluisse & præcepisse ait, sed non propter se. *Diximus*, inquit, *de Sacrificiorum rationali institutione, avocantis scilicet ab Idolis ad Deum officia ea, quæ si rursus ejecerat, dicens, Quo mihi multitudinem Sacrificiorum vestrorum? hoc ipsum voluit intelligi, quod non sibi ea proprie exegisset. Non enim bibam, inquit, sanguinem taurorum; Quia & alibi ait: Deus æternus non esuriet, nec sitiet. Nam etsi ad oblationes Abel advertit, & holocausta Noe odoratus est libenter, quæ jucunditas sive viscerum vervecinorum, sive nidoris ardentium victimarum? Sed animus simplex & Deum metuens offerentium ea quæ a Deo habebant, & pabuli & suavis olentiæ gratia apud Deum deputabatur, non quod fiebant, exigentis, sed illud propter quod fiebant, ob honorem scilicet Dei. Si cliens diviti aut Regi nihil desideranti, tamen aliquid vilissimi munusculi obtulerit, quantitas et qualitas muneris infuscabit divitem aut Regem, an delectabit titulus officii? At si cliens ei munera ultro, vel etiam edicta ordine suo offerat, & solemnia Regis observet, non ex fide tamen, nec corde puro, nec pleno circa cætera quoque obsequia, nonne consequens, ut Rex ille vel Dives exclamet: Quo mihi multitudinem munerum tuorum? Plenus sum. Et, Solemnitates, & dies festos, et vestra Sabbata odit anima mea? Vestra dicendo, quæ secundum libidinem suam, non secundum Religionem Dei celebrando, sua jam, non Dei fecerant: Conditionalem idcirco et rationalem demonstravit recusationem eorum, quæ administranda præscripserat.*

VII. *Origenes* Homilia 17. in Numeros: *Quoniam*, inquit, *et Lex Dei de Sacrificiis præcipit, et Ritum sacrificandi tradit filiis Israel, requiratur fortassis, cur hæc cum Dæmoniis dicata videantur, etiam Deo jubeantur offerri. Et erit quidem simplex & cita responsio, ut quemadmodum alias ostendimus, quod libellum repudii dari non Dei voluntatis fuit, qui quod conjunxerat, noluit separari, sed Moyses hæc proprie ad duritiam cordis Judæorum scripsit: Ita etiam & de hoc videri posse, quia Deus (Sicut per „ alium Prophetam dicit)* Non manducat carnes taurorum, nec sanguinem hircorum „ potat. *Et item ut alibi scriptum est:* Quia non mandavi tibi de Sacrificiis vel victi- „ mis, in die qua eduxi te de Terra Ægypti. *Sed Moyses hæc ad duritiam cordis eorum,*

rum, pro consuetudine pessima qua imbuti fuerant in Ægypto, mandavit eis: Ut qui abstinere se non possent ab immolando, Deo saltem, et non Dæmoniis immolarent. Huc usque benignis oculis opinionem *Spenceri* intueri videtur *Origenes*; imo & eam fulcire, dum Sacrificia cum libello repudii comparat, quem imperatum non esse, sed permissum dumtaxat Judæis ad duritiam cordis certissimum est. Sed ex iis quæ subdit, liquido constat ipsum huic Responsioni, quam simplicem & citam dicit, non omnino inhęrere: Siquidem aliam affert rationem cur instituta sint a Deo legalia Sacrificia, scilicet Idololatrię destructionem: sicut Mors Christi ad mortem sive abolitionem peccati volita est. Quemadmodum ergo Christi mortem non solum permisit, sed voluit ac prędefinivit Deus ut mortem peccati destrueret: Ita Sacrificia non solum permisit, sed præcepit, ut Idololatriam everteret. *Videndum tamen est* (inquit) *ne forte sit et aliqua sacrificandi Deo occultior ac secretior ratio. Ne forte, inquam, Sacrificia quæ Deo offeruntur, ad destructionem fiant eorum Sacrificiorum, quæ Dæmonibus immolantur: Ut quia per illa vulnerantur animæ, per ista sanentur: Sicut & ii confirmant qui Medicinæ peritiam gerunt; Serpentum namque venena, depelli medicamentis nihilominus confectis ex serpentibus, perhibent. Ita ergo et sacrificiorum dæmoniacorum virus per Sacrificia Deo oblata depellitur: Sicut et mors Jesu mortem peccati credentibus non sinit dominari. Et quidem donec tempus patiebatur, Sacrificia Sacrificiis opponebantur: Ubi vero venit perfecta Hostia, et Agnus Immaculatus, qui totius mundi tolleret peccatum, Sacrificia illa quæ singillatim offerebantur Deo, jam superflua visa sunt, cum una Hostia omnis Dæmonum cultura depulsa sit.*

VIII. *S. Epiphanius Lib.* 1. *Adversus Hæreses*, Hæresi 42. quæ est *Marcionitarum*, P. 360. Edit. Paris. *Cum igitur dicit:* Non pręcepi illis; *et idem tamen in Lege Mosi*
„ *præcipit:* Quilibet filiorum Israel, si offerat Sacrificium de bobus aut ovibus, mascu-
„ lum immaculatum offerat. *Ac rursum:* Si agnum. *Item:* Si peccaverit Populus, of-
„ feret vitulum. *His omnibus grata sibi fuisse Sacrificia declarat, quæ tum pro salute Populi istius oblata sunt: Non quod illis indigeret, aut admodum cuperet: Sed ut ad eorum se imbecillitatem, & anticipatam humanæ mentis opinionem accommodaret: Atque ut a plurimorum cultu Numinum ad unius Dei cognitionem, illorum animos traduceret. Etenim quoniam in Sacrificiis vehementer defixa ipsorum mens erat, tanquam pietatis hæc essent officia, quæ Idolis pro expiatione sua ac salute præstarent: Simul ne ob consuetudinem extorqueri subito sibi omnia ista molestius ferrent; suo in Nomine fieri ista aliquanto tempore voluit, quo a plurium Deorum inani cultu annuas illas Cæremonias ad obsequium suum transferrent: Atque ut uno demum cognito Deo, corrobora-*
„ *taque in illum fide nostra, deinceps ab eodem audiamus:* Numquid manducabo car-
„ nes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? *Item:* Numquid quadraginta annis
„ Sacrificium obtulistis mihi in deserto, domus Israel? *Quamquam infinita jam erant oblata Sacrificia. Sed ut ostenderet sibi hæc oblata non fuisse, tametsi & acciperet ipse, & in Nomine ejus offerrent. Quod quidem ob inveteratam istiusmodi in rebus illorum consuetudinem est factum: Donec a plurium Deorum usu paulatim in unius cultum reformatos perduceret, & ab illo deinceps intelligerent, nihil hunc ejusmodi Ritibus opus habuisse, nec habere: Atque ita demum per Christi sui adventum, totum illud Sacrificiorum negotium circumscriberet: Postquam unicum ac singulare Sacrificium antecedentia omnia consummasset; nimirum Christi Sacrificium. Quoniam, ut scriptum est,* Pascha nostrum immolatus est Christus. *Hujus porro Sacrificii, & Paschatis, & doctrina Pædagogus Lex fuit, quæ per figurarum adumbrationes deduceret, & ad aliud disciplinæ genus conferret.*

IX. *S. Joannes Chrysostomus, Homilia* 2. *Adversus Judæos*, Sacrificia quidem permissa Judaico Populo, non imperata significat; sed permissionis vocabulum usurpat ad secundariam & consequentem voluntatem significandam. Sacrificia itaque propter se ipsa Deum non jussisse & voluisse docet eloquentissimus Pater; sed illa tamen voluisse ac præcepisse non negat alterius rei gratia, ut scilicet Judæos ad Idololatriam pronos veri Dei cultui adstringeret. Laudatis enim *Isaiæ & Jeremiæ* testimoniis, sic Judæos alloquitur: *Audistis clarissimam vocem dicentem, quod initio non postulaverit hæc de manibus vestris? Etenim si postulasset, similiter & priscos illos omnes qui ante hos floruerunt, prius ad*

immolare ab illis edoctum, & ludis choreisque ac Musicis organis oblectari, harum rerum in habitu constitutum, liberare volens, sacrificare quidem permisit, non tamen omnia sacrificare, neque falsis Ægyptiorum Diis, sed sibi soli Ægyptiorum Deos offerre ..... Ne itaque indignarentur, tanquam a moribus illis penitus exclusi, falsis quidem Diis sacrificare vetuit, sibi autem ea immolare jussit, quæ ab eis dudum adorabantur .... Itaque sapientissimus Medicus hoc remedii genus adhibuit Ægyptiæ ægritudini, ut sacrificare quidem Judæis propter eorum imbecillitatem indulgeret, sed ea quæ prius colebant immolare juberet, ut sacrificando discerent Deos non esse, quos tanquam victimas ipsi mactarent. Prolatis denique *Davidis*, *Isaiæ*, *Jeremiæ*, & *Amosi* Prophetarum oraculis, subdit: *Alia quoque plurima hoc genus invenire est, quæ declarant Deum nec Sacrificiis eguisse, nec fumo vel nidore carnis, musicisque instrumentis oblectatum, ea fieri jussisse, sed ut illorum infirmitati consuleret ...... Quæ enim lata Legis mens fuerit, ipse qui Legem tulit, per Prophetas Deus ostendit.* Observat autem Porphyrium, cum illa Prophetarum oracula perlegisset, aliena a vera pietate Sacrificia esse ostendisse. In Libris enim *De Abstinentia ab Animatis*, Theophrastum induxit dicentem, *Priscos homines neque thus, neque ullas victimas solitos offerre, sed pauxillum fœni, tanquam genitabilis naturæ lanuginem, manibus alte sublatum, flammis imponere, & hoc Sacrificio apparentes cœlestes Deos excepisse.* Tum plurima in hanc Sententiam persecutus: *Cum autem Sacrorum*, (inquit) *Primitiæ ad multam iniquitatem hominibus processissent, execrabilis paulatim usus victimarum inductus est crudelitatis plenissimus: Itaut quæ olim contra nos imprecationes susceptæ sunt, nunc videantur eventum consecutæ, mactantibus hominibus, & aras Deorum cruore conspergentibus.* Tum & post alia plurima, *Deos*, dicit, *nullo pacto habendos eos esse, qui animalium victimis gaudeant: Esse enim injustum, impium, ac scelestum sacrificare animalia; ideoque nec Diis gratum esse.* Addit insuper: *Merito Theophrastus animata immolare eos prohibet, qui veram pietatem colere studeant, multis ejusmodi utens rationibus.* Denique ostendit quænam immolari conveniat. *Ea* (inquit) *decet immolari, quibus immolandis neminem læserimus. Nihil enim æque omnibus innoxium esse debet ac sacrificium. Abstinendum est itaque animalibus in sacrificiis.* Plura ex *Porphyrio* ea de re excerpta legi possunt apud *Eusebium Lib. 4. Præparationis Evangelicæ*, Cap. 11. 12. 14. & 15. istudque inter alia: *Ubi autem intellexerit Adolescens, magnis sumptibus, adeoque boum, ac cæterorum animantium epulis Deos ipsos delectari, qui fieri queat, ut frugis ac temperans esse velit? Idemque si acceptas esse Diis hujusmodi victimas putaverit, quomodo in animum inducat, scelerate sibi facere non licere, qui sacrificiis maleficia redimere se posse videat? Contra vero si Deos nihil istis omnibus indigere sibi persuaserit, sed in eorum potius a quibus adeuntur mores intueri, magnique Sacrificii habere loco rectam de se ipsis, deque rerum veritate Sententiam, fieri ne poterit, quin & temperans, & justus, & sanctus evadat? Enimvero cum sincera mens, & animus ab omni cupiditate vacuus optimæ Deorum primitiæ sint, non alienum tamen ab iisdem fuerit, alia quædam ipsis modicæ ac facilis impensæ libare, si tamen id non dicis causa, sed omni studio & prolixa voluntate fiat: Siquidem isti Deorum honores, solemnibus apud viros bonos præsidendi, assurgendi, ac discumbendi rationibus similes putandi sunt, non vectigalium pensionibus.* Hæc rursus ex eodem *Porphyrio* refert: *Porro non Diis, sed Dæmonibus cruenta Sacrificia ab iis oblata esse, qui Virtutes hoc in universo degentes agnoverant; id vero Theologorum ipsorum fide ac testimonio comprobatur; illudque præterea, ex iisdem noxios alios esse, aliosque bonos, qui nihil incommodi allaturi nobis essent.* Cap. 11. hæc ex eodem affert: *Ac Deo quidem rerum omnium Principi, nihil eorum quæ sensus attingit, (quemadmodum Sapiens quidam præcipit) neque adolentes, neque consecrantes: Nihil enim ex materia conflatum est, quod idem non ei qui ab omni materia sejunctus est, impurum continuo fuerit. Quare ne ipsa quidem eum deceat oratio, sive quæ cum voce conjungitur, sive quæ latet interius, si perturbatione aliqua mentis inquinetur: Sed potius casto silentio, sanctisque cogitationibus de illo susceptis, eum religiose veneremur. Æquum enimvero est, ut vitæ cum eo similitudine conjuncti, sublimem ipsi ac cœlestem Instituti nostri rationem, velut Sanctissimum Sacrificium offeramus, quæ simul etiam & hymni loco sit, & salutem nostram contineat. Sic ergo Summi Numinis contemplatione, animo ab omni perturbatione vacuo suscepta, hujusmodi Sacrificium peragitur.*

His.

His affine est illud *Apollonii Thyanei*, apud eumdem *Eusebium*, Cap. 13. ejusdem Libri: *Equidem* (inquit) *sic existimo, justis eum verisque Religionis officiis Numen colere, sibique per se se propitium illud ac secundum præ cæteris hominibus habere posse, si Deo quidem illi, quem Principem diximus, quique & unus est, & longo a reliquis intervallo sejunctus, secundum quem utique cæteros cognosci necesse est, nihil umquam sacrificarit, ignem non accenderit, nec eorum quæ sensibus usurpantur quicquam plane consecrarit; (utpote qui rei nullius indigeat, non modo nostræ, sed nec eorum etiam a quibus plurimum naturæ dignitate superamur: Cumque adeo nihil sit eorum quæ a Terra vel Aere quoquo modo procreentur, aut alantur, non planta, non animal, quod, si tanti naturam Numinis attendamus, non labis genus aliquod videatur): Sed tantum excellentem illam ac præstantem orationem ei semper obtulerit (eam autem intelligo, quæ nequaquam ore profertur): Atque ab eo qui rerum omnium est Optimus, eo quod similiter in nobis optimum est interprete, bona postularit. Illud autem mens est, quæ nullius operam instrumenti desiderat.*

XII. Verum missis Philosophorum testimoniis, ad Patres revertamur, nostræque Propositionis probationes *S. Augustini* suffragio, quod maximam huic argumento lucem affert, concludamus. Legitur illud *Lib. 10. De Civitate Dei* Cap. 5. *Quis autem* (inquit) *ita desipiat, ut existimet aliquibus usibus Dei esse necessaria, quæ in Sacrificiis offeruntur? Quod cum multis locis divina Scriptura testetur, ne longum faciamus, breve illud de Psalmo commemorare suffecerit*. Dixi Domino, Deus meus es tu; quoniam bonorum meorum non eges. *Non solum igitur pecore, vel qualibet alia re corruptibili atque terrena, sed ne ipsa quidem justitia hominis Deus egere credendus est, totumque quo recte colitur Deus, homini prodesse, non Deo. Neque enim fonti se quisquam prodesse dixerit, si biberit; aut luci, si viderit. Nec quod ab antiquis Patribus talia Sacrificia sunt in victimis pecorum, quæ nunc Dei Populus legit, non facit, aliud intelligendum est, nisi rebus illis eas res fuisse significatas, quæ aguntur in nobis ad hoc ut inhæreamus Deo, & ad eumdem finem proximo consulamus. Sacrificium ergo visibile invisibilis Sacrificii Sacramentum, id est, sacrum signum est. Unde ille pœnitens apud Prophetam, vel ipse Propheta, quærens Deum peccatis suis habere propitium :* Si voluisses (*inquit*) Sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernet. *Intueamur quemadmodum ubi Deum dixit nolle Sacrificium, ibi Deum ostendit velle Sacrificium. Non vult ergo Sacrificium trucidati pecoris, sed vult Sacrificium contriti cordis. Illo igitur quod eum nolle dicit, hoc significatur, quod eum velle subjecit. Sic itaque illa Deum nolle dixit, quomodo a stultis ea velle creditur, velut suæ gratia voluptatis. Nam si ea Sacrificia quæ vult, quorum hoc unum est, cor contritum & humiliatum dolore pœnitendi, nollet eis Sacrificiis significari, quæ velut sibi delectabilia desiderare putatus est, non utique de his offerendis in Lege Veteri præcepisset. Et ideo mutanda erunt opportuno certoque jam tempore, ne ipsi Deo desiderabilia, vel certe in nobis acceptabilia, ac non potius quæ his significata sunt, crederentur. Hinc & alio loco Psalmi alterius:* Si esuriero (*inquit*) non dicam tibi; meus est enim orbis terræ & plenitudo ejus. Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? *Tamquam diceret: Utique si mihi necessaria essent, non a te peterem, quæ habeo in potestate. Deinde subjungens quid illa significent:* Immola (*inquit*) Deo Sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua. *Item apud alium Prophetam*: In quo apprehendam (*inquit*) Dominum, assumam Deum meum excelsum? Si apprehendam illum in holocaustis, in vitulis anniculis? Si acceptaverit Dominus in millibus arietum, aut in denis millibus hircorum pinguium? Si dedero primogenita mea, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ? Si annuntiatum est tibi, homo, bonum, aut quid Dominus exquirat a te, nisi facere judicium, & diligere misericordiam, & paratum esse ire cum Domino Deo tuo? *Et in hujus Prophetæ verbis utrumque distinctum est, satisque declaratum, illa Sacrificia per se ipsa non requirere Deum, quibus significantur hæc Sacrificia, quæ requirit Deus. In Epistola quæ inscribitur ad Hebræos:* Bene facere, *inquit*, & communicatores esse nolite oblivisci: Talibus enim Sacrificiis placetur Deo. *Ac per hoc, ubi scriptum est*, Misericordiam volo quam Sacrificium; *nihil aliud quam Sacrificio Sacrificium prælatum oportet intelligi: Quoniam illud*

Ps. 15. 2. — *Psal. 50.* — *Ps. 49. 12. & 13.* — *Mich. 6.* — *Hebr. 13. 16.*

quod

quod ab omnibus appellatur Sacrificium, signum est veri Sacrificii. Porro autem misericordia verum Sacrificium est . . . . . Quæcumque igitur in ministerio Tabernaculi, sive Templi, multis modis de Sacrificiis leguntur divinitus esse præcepta, ad dilectionem Dei & proximi significandam referuntur. In his enim duobus præceptis, ut scriptum est, tota Lex pendet & Prophetæ.

Matth.22. 40. Ex hoc S. *Augustini* loco exponendus est alter ille a *Spencero* laudatus ex *Lib.*18. *contra Faustum*, Cap. 6. *De Sacrificiis animalium, quis nostrum nesciat, magis ea converso Populo congruenter imposita, quam Deo desideranti oblata?*

Causæ septem institutionis Sacrificiorum. Guillelmus *Parisiensis* Libro *De Legibus* Cap. 2. hypothesim *Spenceri* funditus evertit. *Septem*, inquit, *de causis ante Legem, & etiam sub Lege, Sacrificia sibi offerri voluit Deus, non solum propter consuetudinem Idololatriæ, ut quidam opinati sunt. Hæc enim causa in Cain & Abel locum non habet. Prima igitur ac præcipua causa fuit Dei honorificentia seu veneratio. Omnis enim cultus Deo honorificus est, quo ipse sibi serviri vult. Et propter hoc Altare sibi ædificari voluit . . . Talibus ergo muneribus honorabatur Deus, non quidem pretiositate ipsorum, sed electione, institutione, & acceptione ipsorum a parte sua: Obedientia vero & devotione offerentium a parte ipsorum. Hæc igitur quinque honorifica efficiebant Deo hujusmodi Sacrificia, videlicet quæ ipse elegerat, instituerat, & accepta habebat, quæ ei obedienter ac devote offerebantur. Non enim coli voluit, neque colendus erat adinventionibus humanis, sed magis ritu electionis & institutionis suæ . . . . . Secunda causa, fuit justitiæ suæ, & misericordiæ vehemens ac fortis impressio, quam Sacrificia hujusmodi faciebant: Eo enim ipso quod ad mortem hujusmodi animalia offerebant, mortique tradebant, se ipsos morte dignos ostendebant . . . In hoc vero quod mors eorum morte animalium commutabatur, Dei misericordiam erga se expresse legere poterant, vel etiam legebant: & erat fortior atque magis penetrans, magisque imprimens cogitationem ac rememorationem severitatis ac miserationis divinæ, hujusmodi operatio, quam posset esse sermo . . . . Tertia causa, divinæ beneficentiæ recognitio, propter quod de ipsis donis ac datis suis partem reservabant, & offerebant Domino in recognitionem, quod de ejus benedictione & largitione omnia receperant, videlicet & quæ sibi retinebant, & quæ Domino offerebant, sicut legitur Deuteron.* 25. Profiteor hodie coram Domino meo, &c. *Quarta causa, offerentium sanctificatio. Expediebantur enim, & emundabantur a contaminationibus peccatorum per hujusmodi Sacrificia, faciente Dei virtute & misericordia. Quinta causa, familiaritas ad Deum, & appropinquatio: Oblatio namque munerum, & participatio Sacræ Mensæ, multam fiduciam præstant appropinquationis, & de familia Dei efficit participantes. Ejus enim censetur esse familia, a quo pascitur, & de cujus mensa vivit. Quare manifestum est hujusmodi Sacrificia participantibus imprimere familiaritatem & proximitatem ad Deum, dum eos Dei commensales quodammodo efficiebant . . . . . . Propter quod cum Deus non posset eis vice versa comedendo communicare, mittebat interdum ignem de cœlo, qui partem suam Sacrificiorum comederet, quasi vice ipsius. Sexta causa, adunatio sive unio Populi Dei, videlicet, ut una domus fieret, & una familia ex multis personis. Unam enim familiam & unam domum literalem maxime facit communio victualium: Sic & unam familiam spiritualem, unamque domum maxime facit communio ciborum & potuum spiritualium . . . . . . Septima causa fuit attractio ad Dei cultum. Nihil enim magis aggregat homines, & convenire facit ad locum aliquem vel factum, quam cibus & potus . . . . Voluit ergo sapientissimus & misericordissimus Deus, ut in domo sua & Altari esset communicatio cibi & potus, ut communitas Populi sui per hoc & illuc attraheretur, & ibidem adstrictius teneretur: Voluitque hujusmodi sibi sanctificata esse, ut Populus non tanquam bona propria, sed tanquam Dei dona, nec tamquam communia, sed tamquam sacra illa sumeret, ut Deum tanquam Patremfamilias suum, a quo pasceretur, & animaretur, agnosceret, & se ad Sanctorum communionem seu participationem admissum videns, ab omni vitiorum contaminatione & macula conservaret . . . . Clarum est ex his, quod Idololatria non dedit occasionem Sacrificiis, cum ante Idololatriam Sacrificia fuerint.*

§. II.

§. II.

De Sacrificiorum Materia.

I. VEterum Sacrificiorum materia, vel animata fuit, vel inanimata. Ex animalibus munda tantum, eorumque octo dumtaxat species Altari suo Deus admoveri jussit, scilicet oves, capras, hœdos, boves, vitulos, columbas, passeres, & turtures. *Levitici* 1. 2. 10. 14. & Cap. 14. 4. 5. Ratio autem cur his tantum animalibus aditum ad Altare suum Deus concesserit, multiplex est, literalis, typica, & moralis. Hæc enim præ cæteris selegit, 1. Quia præsto semper erant, & pari facilitate mensis & altaribus offerebantur. Secundo, ad vitandam idololatriam, quia Gentes animantium omne genus Diis suis immolabant; Soli equos, Marti Lupos, Priapo asinos, Dianæ cervas, Cereri sues, Hecati canes. Ægyptii vero boves, oves, hircos ut Numina venerabantur, seu ut sacros in Numinum suorumhonorem alebant, nec illa usquam in Sacrificium aut epulum mactabant. Quod a *Theodoreto Quæst.* 1. *in Leviticum* observatum est. *Salutare*, inquit, *medicamentum illis comparavit. Nam ea sibi sacrificari jussit, quæ pro Diis coluntur ab Ægyptiis; de numero quidem quadrupedum, vitulum, & hircum, & ovem: e volatilibus autem turturem, & pullos columbarum. Nec ignoramus alia multa pro Diis habuisse Ægyptios. Sed ex iis quæ pro Diis colebant, mansuetiora Sacrificiis addixit, reliqua vero appellavit immunda: Ut hæc quidem execrati tanquam impura, in Deorum numero non ponerent: Illa vero, ut quæ ipsi sacrificarent, pro Diis non haberent, sed Eum solum adorarent, cui convenit hæc offerri. Quia vero nonnulli eorum locupletes erant, alii vero inopes: Illis quidem vitulum, vel agnum, aut capram offerre præcepit; his vero par turturum, aut duos pullos columbarum.* Easdem rationes *S. Thomas* affert Primæ Secundæ, Quæst. 111. Art. 3. in Resp. ad 2. *Ratio*, inquit, *conveniens fuit, quare ista animalia offerebantur Deo in Sacrificium, & non alia: Primo quidem ad excludendam idololatriam: Quia omnia alia animalia offerebant Idololatræ Diis suis, vel eis ad maleficia utebantur. Ista autem animalia apud Ægyptios cum quibus conversaverunt, abominabilia erant ad occidendum: Unde ea non offerebant in Sacrificium Diis suis. Unde dicitur Exodi* 8. „ Abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro? *Oves enim colebant, hircos venerabantur, quia in eorum figura Dæmones apparebant. Bobus etiam utebantur ad agriculturam, quam inter res sacras habebant. Secundo, hoc conveniens erat ad prædictam ordinationem mentis in Deum; & hoc dupliciter. Primo quidem quia hujusmodi animalia maxime sunt, per quæ sustentatur humana vita; & cum hoc mundissima sunt, & mundissimum habent nutrimentum. Alia vero animalia vel sunt silvestria, & non sunt communiter hominum usui deputata: Vel si sunt domestica, immundum habent nutrimentum, ut porcus & gallina: Solum autem id quod est purum, Deo est attribuendum. Hujusmodi autem aves specialiter offerebantur, quia habebantur in copia in Terra Promissionis.* Pisces vero a Sacrificiis arcebantur, (inquit S. Thomas) quia cum in aqua vivant, *Magis sunt alieni ab homine quam cætera animalia, quæ vivunt in aere, sicut & homo; & iterum pisces ex aqua extracti statim moriuntur. Unde non poterant in templo offerri, sicut alia animalia.* *Quæ Animalia Deo in Sacrificium offerenda.*

Ratio typica cur hæc animalia Deus offerri jusserit, est quod ad Christum, cujus Sacrificio præludebant, significandum accommodata præ cæteris essent. Bos enim Christi fortitudinem & labores, ovis innocentiam, hœdus formam peccatoris, turtur arctam cum Deo conjunctionem, pulli columbarum mansuetudinem significabant. Hujus interpretationis Auctores indicasse sufficiat *S. Cyrillum Alexandrinum Libro* 15. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*, *Procopium* in Cap. 4. *Bedam* in Cap. 1. Levitici, & *S. Thomam* hæc ex Glossa Ordinaria laudantem: *Christus in vitulo offertur propter virtutem crucis, in agno propter innocentiam, in ariete propter principatum, in hirco propter similitudinem carnis peccati, in turture & columba duarum naturarum conjunctio monstrabatur.*

Ratio moralis petitur ex cupiditatibus quas mactare, & Virtutibus quibus Animas nostras adornare debemus, ut nosmetipsos in Sacrificium Deo gratum offeramus. Ut enim *Origenes* Homilia 2. in Leviticum, *Homo munus offeret Deo vitulum, cum carnis*

super-

ſuperbiam vicerit. Ovem, cum irrationabiles motus inſipienteſque correxerit. Hædum, cum laſciviam ſuperaverit. Offeret etiam par turturum, cum non fuerit ſolus, ſed mentem ſuam Verbo Dei velut viro conjugem ſociaverit, ſicut hoc genus avium unum dicitur & caſtum ſervare conjugium. Offeret etiam & duos pullos columbarum, cum & ipſe intellexerit Myſterium, quo oculi Sponſæ ſicut columbæ dicuntur ad plenitudines aquarum, & collum ejus ſicut turturis. His non abſimilia apud *Heſychium*, & *Radulfum Flaviacenſem* legere eſt.

Victimarum integritas.

II. Animalia omni ex parte perfecta in Sacrificium offerri Lex jubebat. Pecudem omnem jugo tritam, ſenio confectam, teſticulis læſam, mutilam, morbo denique vel vitio aliquo laborantem a Sacris arcebat, *Levitici* 22. 21. 22. 23. 24. *Deuteronomii* 15. 21. Sacerdotes qui in jugi ſacro *cæcum*, *claudum & languidum* immolabant, Deus reprehendit *Malachiæ* 1. 8. & 14. *Philo* Judæus Libro *De Victimis*, ſummam fuiſſe Sacerdotum curam & diligentiam teſtatur in explorandis pecudibus Altari deſtinatis, ne forte vel minima celaretur labecula. Ita ſanxit Deus, ut ſuæ Majeſtatis auctoritatem tueretur, Sacriſque reverentiam conciliaret: Utque offerentes doceret, his victimis Chriſtum impollutum, innocentem, & a peccatoribus ſegregatum ſignificari, pro ipſis aliquando immolandum; & illos interim cor immaculatum Deo offerre debere. Qua de re *S. Cyrillus Alexandrinus Lib.* 15. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*, pag. 520. ait: *Opportune vero ac neceſſario præmonet Lex, & aperte teſtatur in his certe Sacrificiorum generibus immaculatas eſſe oblationes oportere. Nam, quia e Sacrificiis quæ offerebantur, alia Chriſtum ut pro nobis immolatum ſignificabant, alia etiam nos præfigurabant noſtram vitam Deo propemodum adolentes; hanc ob cauſam, inquit, ea immaculata eſſe debere, nullaque corporis parte manca atque debilia: Immaculatus enim eſt Chriſtus, non enim fecit peccatum. Sed ne nos quidem accipiet Deus, dum adhuc in maculis verſamur, & peccatorum deformitate laboramus.* Singula porro vitia ac labes, quæ victimas Sacris inidoneas reddebant, ibidem tropologice *S. Cyrillus* explicat, quem adeat ſtudioſus lector, abſque fructu non dimiſſurus. Audiendus etiam ea de re *S. Thomas* Quæſt. 102. Art. 3. ad 7. *Quia*, inquit, *animalia maculoſa ſolent haberi contemptui etiam apud homines, ideo prohibitum eſt ne Deo in Sacrificium offerrentur: Propter quod etiam prohibitum erat, ne mercedem proſtibuli, aut pretium canis in domum Dei offerrent. Et eadem etiam ratione non offerebant animalia ante ſeptimum diem; quia talia animalia erant quaſi abortiva, nondum plene conſiſtentia propter teneritudinem.*

Diabolum Dei ſimiam cultoribus ſuis ſimilem in probandis victimis Religionem inſpiraſſe, conſtat ex *Luciano* Libro De Sacrificiis: *Illi*, inquit, *cum immolant, primum ſertis coronant pecudem, multoque ante explorant, num legitima ſit, & Sacrificiis idonea, ne forte mactent ex his quæ Religio repudiat.* Ægyptii, teſte *Chæremone*, ab Altaribus removebant, *quæ gemina, aut maculoſa, aut verſicoloria, aut formæ præter naturam.* Athæneus ex Ariſtotelis Sympoſio; *Nihil*, inquit, *mutilum Deo offerimus, ſed integra & perfecta omnia.*

Cur mercedem proſtibuli, & pretium canis offerri ſibi Deus vetuit.

III. Quæ de mercede Proſtibuli, & pretio Canis in Templum Dei non inferendis, ex *Deuteron.* 23. 18. obſervat *S. Thomas*, paulo majori conſideratione digna ſunt. Proſtibuli mercedem in domum ſuam Deus inferri vetuit, ut Judæos ab Ethnicorum execrando more abduceret, qui donaria, pecunias, veſtes elegantes, & alia violatæ pudicitiæ præmia Diis ſuis, eorumque Templis conſecrare ſolebant, ut conſtat ex *Michææ* 1. Verſ. 7. *Et omnia*, inquit, *ſculptilia ejus concidentur, & omnes mercedes ejus comburentur igne, & omnia Idola ejus ponam in perditionem: Quia de mercedibus Meretricis congregata ſunt, & uſque ad mercedem Meretricis revertentur.* Item ex *Luciano* Lib. *De Dea Syria* ubi refert, Ægyptios in Terra Bybliorum inferias *Adonidi* peragentes, capita tondere ſolitos: *e mulieribus autem quæcumque tonderi nolunt*, inquit, *talem pœnam exſolvunt: Unum quidem diem ad quæſtum corpore faciendum foro præſtant: Forum autem illud ſolis peregrinis exhibetur: & quod inde mercedis offerunt, hoc Veneri in Sacrificium datur.* De Cypriis idem refert *Juſtinus* Libro 22. Hiſtoriæ: *Mos erat Cypriis*, inquit, *Virgines ante nuptias, ſtatutis diebus dotalem pecuniam quæſituras, in quæſtum ad litus Maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri ſoluturas.* De Siccenſibus & Africanis idem narrat *Valerius Maximus* Lib. 2. Cap. 6. *Siccæ*, inquit, *eſt Fanum Veneris, in quod ſe*

Matro-

Matronæ conferebant, atque inde procedentes ad quæstum, dotes injuria corporis contrahebant. De Phœnicibus idem testatur *S. Augustinus Libro* 4. *De Civitate Dei*, Cap. 10. *An tres Veneres sunt*, inquit, *una virginum, alia conjugatarum, alia meretricum? Cui etiam Phœnices donum dabant de prostitutione filiarum, antequam jungerent eas viris?* Deus itaque mercedem prostibuli in Templum suum inferri, lege lata vetuit, ut Judæos ab idololatria pariter & libidine abduceret, ut Sacrorum suorum puritatem præ Sacris Gentium ostenderet, ut Sacrarii sui dignitati & reverentiæ consuleret, turpe donum repudiando. *Nullius enim rei turpis merces decora est*, inquit *Tertullianus* Lib. *De Habitu Muliebri*. Præ ceteris autem quæstus arte meretricia factus, infamis semper habitus est. Hinc *Severus* Imperator, teste *Lampridio* in ejus Vita, *Lenonum vectigal, & meretricum, & exoletorum, in sacrum Ærarium inferri vetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationem Theatri & Circi deputavit.*

IV. Canis pretium quod spectat, a Deo pariter abominationis instar repudiatum, & a Sacrario eliminatum. Missis variis Interpretum de hujus præcepti sensu sententiis, quas erudite refellit *Spencerus* Lib. 2. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Cap. 33. Sect. 2. Planissimus ille est, Deum pretium canis, si forte venderetur, aut cum rebus aliis commutaretur, tamquam rei vilissimæ pretium, imo tanquam abominationem rejecisse. Primo, ut Sanctuarii sui honori consuleret. Secundo, ut Ægyptiorum superstitionem sugillaret, qui canem præcipua quadam veneratione prosequebantur, testibus *Herodoto* Libro 2. Cap. 67. *Diodoro Siculo* Lib. 1. *Plutarcho* in Iside, *Strabone* Libro 17. & *Juvenali*, qui de Ægypto ait:

——— ——— *Illic*
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Ægyptiacæ hujus Superstitionis ratio prima fuit *Nili* exundatio oriente Canicula, ut observat *Ælianus* Libro 10. *De Animalibus*, Cap. 45. *Cum stella canis exoritur*, inquit, *cum ipsa pariter Nilus sese attollens, irrigationem invehit, & in agros redundat, quapropter canem ut aquæ fertilis inductorem colunt:* Propterea & canem animal, ut Caniculæ symbolum, sacro cultu prosequebantur. Ratio altera erat, quod *Anubis* sive *Mercurii* Numinis eorum Maximi symbolum & imago viva canis crederetur Ægyptios namque *Anubim* suum sub imagine caput caninum habente venerari solitos, referunt *Diodorus Siculus* Libro 1. *Lucianus* Lib. *De Sacrificiis*, & *Servius* in illud *Virgilii* Æneidos 8.

Omnigenumque Deum monstra, & latrator Anubis.

Isidi Maximæ Ægyptiorum Deæ cum *Anubi* seu *Mercurio*, necessitudinem non minimam intercessisse, constat ex columna Ægyptiaca *Isidi* erecta, cum hac Inscriptione: *Ego Isis sum, Regina hujus regionis, a Mercurio erudita. Ego sum quæ in canis sydere exoritur, &c.* (Refert *Diodorus Siculus* Lib. 2.) Isidem stupro colebant Ægyptii, ut probant illa Juvenalis:

——— ——— *Jamque expectatur in hortis,*
Aut apud Isiacæ potius Sacraria lenæ.

Ipsi adeo prostitutionis præmium impuræ feminæ dicabant. *Anubi* vero seu *Mercurio* canis, animalis apud ipsos sacri pretium forte devovebant. In superstitionis utriusque, seu jam obtinentis, seu prævisæ execrationem, Deus hanc Legem tulit: *Non offeres mercedem prostibuli: nec pretium canis in Domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod voveris: Quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.*

V. Materia Sacrificiorum inanimata secundum Legem divinam erat, panis, simila, spicæ, vinum, sal, oleum, thus. Levitici 2. 1. *Anima cum obtulerit oblationem Sacrificii Domino, simila erit ejus oblatio, fundetque super eam oleum, & ponet thus.* Morem illum Gentes in falsorum Deorum sacris imitatæ sunt, ut constat ex illis *Virgilii* 6. Æneid. *Materia Sacrificiorum inanimata.*

——— ——— ——— ——— *congesta cremantur*
Thurea dona, dapes, fuso crateres olivo.

Panis Sacrificalis variis modis parabatur; in clibano, in sartagine, vel craticula coquebatur, oleo conspersus, absque fermento, & melle, sale vero conditus, quo etiam victimas omnes aspergi Lex jubebat. Levitici 2. 11. *Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in Sacrificio Domino*

BIBLIOTECA C. E. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

mino. Azyma ſinceritatis, veritatis, atque puritatis ſigna erant 1. *ad Corinthios* 5. 7. Apud Ethnicos Flaminibus farinam fermentatam contingere non licebat, ut notat *Servius* ad 1. Æneidos. In Sacrificio tamen pacifico, ſeu gratiarum actionis, panes fermentati offerebantur, *Levitici* 7. 13. De ſale in Sacrificiis omnibus adhibendo, Lex habetur Levitici 2. *Quicquid obtulerit Sacrificii, ſale condies, nec auferes ſal fœderis Dei tui de Sacrificiorum tuo. In omni oblatione tua offeres ſal.* Ritum illum Dæmon Dei æmulus ad idololatricos cultus traduxit. Nulla enim Sacra apud Ethnicos conficiebantur *ſine mola ſalſa*, teſte *Plinio* Lib. 31. *Naturalis Hiſtoriæ*. Quo ſpectant illa *Ovidii Faſtorum* 1.

Ante Deos homini quod conciliare valeret,
Far erat, & puri lucida mica ſalis.

Et illa *Statii*, *Silv.* 1.

——— *Sæpe Deis hos inter honores,*
Ceſpes, & exiguo placuerunt farra ſalino.

Hinc *Plato* ſaltem Θεῷ φιλοσώμα *Corpus Deo amicum* appellavit. Falſo igitur ſcripſit *Maimonides* in *More Nevochim*, P. 3. Deum ſalis uſum in Sacrificiis ſuis præcepiſſe, ut ſe Idololatris opponeret, qui ſale in Sacris ſuis non utebantur. *Sal fœderis* appellatur ob diuturnitatem. Aptiſſimum itaque ſymbolum fuit ad immortalitatem Dei, cui Sacrificium offerebatur, ſignificandam, ad fœderis cum Deo initi, & per Sacrificium confirmati perpetuitatem exprimendam, ad incorruptæ mentis puritatem, quam a Sacerdotibus, & iis quorum nomine Sacrificia offerebant, Deus poſtulabat, deſignandam.

Minchæ Sacrificium, ſeu farrea Oblatio.

VI. *Minchæ* Sacrificium, ſive farrea oblatio triplex erat. Prima erat oblatio ſimilæ, ſecunda panum, tertia ſpicarum virentium, de qua Levitici 4. 14. *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de ſpicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & ſic offeres primitias tuas Domino, fundens ſupra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini eſt. De qua adolebit Sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, & olei, & totum thus.* De primitiis meſſis hordeaceæ altero Paſchatis die offerendis Lex iſta intelligitur. Primitiarum ſcilicet ſolemnior oblatio triplicis generis a Deo imperata eſt, 1. Spicarum virentium hordei in Paſchate, 2. Panum ex ſimila fermentata recentis tritici, in Pentecoſte, quod tempus erat Meſſis triticeæ in Palæſtina, (*Levitici* 23. 15. 17.) 3. Vitis & omnium frugum, in Feſto Tabernaculorum (*Exodi* 23. 16. 19.) Nullam victimam ſine ſimila & vino Deus offerri juſſit (*Numerorum* 15. 4. 5. 7. 10.) Ratio cur Deus Minchæ Sacrificium inſtituerit, multiplex afferri poteſt. Primo, ut pauperes, qui animalia ſibi comparare non poterant, Sacrificia non negligerent. Hanc rationem affert *Theodoretus Quæſtione* 1. *in Leviticum*. Secundo, ut Sacerdotibus de pane & annona provideretur. Hujus enim Sacrificii pars maxima in uſum Sacerdotum cedebat. Tertio, ut terræ fruges Deo ſe debere, ipſumque eſcam dare omni carni jugiter meminiſſent, ac profiterentur. Quarto, quia Sacrificium quaſi ſacrum epulum erat Dei cum hominibus. Unde victimæ vocantur *panes Dei*, (Levitici 21. 21. & 22. 26.) & *Cibus Dei*, (Numerorum 28. 2. ſecundum Hebræum) & Altare vocatur *Menſa Dei*, (Malachiæ 1. 7. 12.) Rationem literalem & typicam farrei Sacrificii affert *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæſtione 102. Art. 3. ad 12. *Dicendum, quod Lex in Sacrificiis providere voluit paupertati offerentium: Ut qui non poſſet habere animal quadrupes, ſaltem offerret avem: Quam qui habere non poſſet, ſaltem offerret panem; & ſi hunc habere non poſſet, ſaltem offerret farinam, vel ſpicas. Cauſa vero figuralis eſt, quia panis ſignificat Chriſtum, qui eſt Panis vivus, ut dicitur Joannis 6. Qui quidem erat velut in ſpica, pro ſtatu legis naturæ, in fide Patrum. Erat autem ſicut ſimila in doctrina Legis Prophetarum. Erat autem ſicut panis formatus, poſt humanitatem aſſumptam, coctus igne, id eſt, formatus Spiritu Sancto in clibano uteri virginalis: qui etiam fuit coctus in ſartagine per labores, quos in Mundo ſuſtinebat: In cruce vero quaſi in craticula aduſtus.* Ex *Heſychio* hanc allegoriam hauſit *S. Thomas*. De rebus reliquis inanimatis, quæ materia Sacrificiorum erant ſic diſſerit Doctor idem Angelicus in reſponſione ad 13. *Ea quæ in uſum hominum veniunt de terra naſcentibus, vel ſunt in cibum, & de his offerebatur panis: Vel ſunt in potum, & de his offerebatur vinum: Vel ſunt in condimentum, & de his offerebatur oleum, & ſal: Vel ſunt in medica-*

[library stamp]

dicamentum, & de his offerebatur thus, quod est aromaticum, & consolidativum. Per panem autem figuratur caro Christi: Per vinum sanguis ejus, per quem redempti sumus. Oleum figurat gratiam Christi: Sal scientiam: Thus orationem.

VII. Panis & vini sacrificalem oblationem ex profanis Gentilismi Ritibus originem duxisse asserit, non probat *Spencerus*. Melchisedecus ante Legem latam panem & vinum in Sacrificium obtulit, (*Gen.* 14. 18.) non Gentium certe profanarum ritu: *Erat enim Sacerdos Dei Altissimi*. A Noacho panis & vini oblationem derivatam longe probabilius est. Noachum ab antiquis *Ogygem* dictum, notum est: quod nomen ex *Ogy* Hebræa voce, & per reduplicationem *Ogygi* ductum, *Panis subcinericii in usus sacros factorem* significat, ut a viris eruditis observatum est. Imo Patres Antediluvianos e terræ frugibus Sacrificia obtulisse vix dubitari potest. Licet enim de *Caino* dumtaxat legamus, quod ex *fructibus terræ obtulerit munera Domino*, (Genesis 4. 3.) nihilominus cum eo nomine oblatio ejus non sit a Deo repudiata, sed ob malitiam offerentis, verisimillimum est ipsum ab *Adamo* parente, *Adamum* vero a Deo edoctum, hæc in sacrificium Deo obtulisse. Hoc Sacrificii genus, ut & alia sibi Dæmon Dei æmulus arrogavit. Hinc *Moyses* Deuteron. 32. 38. *Ubi sunt Dii eorum, in quibus habebant fiduciam? De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum?* Deus ad abolitionem Idololatriæ illud lege lata Israelitis præscripsit. Gentes vini parte aliqua suis Numinibus libata, partem residuam inter sacrificantes ebibendam distribuebant. At apud Hebræos vinum quantum erat in sacrificium effundebatur: Sacerdotes aut sacrificantes illius participes non erant: in aliquibus Gentium sacris vinum nullum libabatur, nempe in Sacris Cereris, ut colligitur ex *Plauto* in *Aulularia:* at Deus in omni sacrificio sibi oblato vinum libari jussit, ne frumenti solius Auctor ac preses haberetur. Ethnici non tantum vino mero, sed & melle, lacte, mulso, vino mixto libabant, maxime in Ægypto, & Alexandria, ut refert *S. Hieronymus* Commentario in Cap. 65. *Isaiæ:* at Lex Dei vinum tantum generosum in Sacrificium offerri jussit. (*Levitici* 23. 13. *Numerorum* 15. 5. 6. & 38. 7.)

An panis & vini oblatio ex profanarum Gentium moribus originem duxerit?

VIII. Mellis usum a Sacrificiis suis Deus ablegavit; Levitici 2. 1. *Nec quidquam fermenti aut mellis adolebitur in Sacrificio Domino. Primitias tantum eorum offeretis ac munera: super Altare vero non imponentur in odorem suavitatis*. Falsissimum proinde est, quod de Judæis Syriam incolentibus scripsit *Theophrastus* referente *Porphyrio*, Lib. 2. de Abstinentia, §. 26. *Non victimas epulantur, sed eas integras per noctem comburentes, multo melle & vino iis superfuso Sacrificium ocyus consumunt, ne qui omnia videt, facinus hoc intueatur*. Vel *Plutarchi* testimonio refellitur Libro 4. *Symposiacon*, Cap. 5. Quamquam graviorem ille calumniam in Judæos struxerit, eos ideo *Mel in Sacrificiis non offerre* scribens, quod *Bacchum* colerent, & mellis admixtione vinum corrumpi videatur. Varias Legis hujus rationes afferunt Veteres. Quas exponit *Theodoretus*, Quæstione 50. in Leviticum. *Prohibet quoque*, inquit, *offerri mel ad Altare, eo quod Apis, ut quidam volunt, in locis impuris sedeat, & undecumque conficiendi mellis materiam coacervet. Nonnulli vero dixerunt, inde nos instrui, ex propriis laboribus persolvenda esse sacrificia, ex consilio Salomonis, quo dicitur:* „ Honora Dominum ex justis laboribus, „ & præbe primitias illi de tuis fructibus justitiæ. *At fructus apis a labore nostro non procedit. Quæ quidem verba nihil accuratum continent. Siquidem mellis confectio non caret hominum industria. Quidam enim colendæ terræ dant operam, nonnulli curant oves, alii mercaturæ student, alii vero melli conficiendo incumbunt. Quamobrem* (inquit) *sub nomine quidem fermenti vetustatem nequitiæ significari puto; Mellis autem nomine voluptatem prohiberi*. Mystica hæc ratio, non literalis; quam nihilominus alii Patres afferunt, & inter alios *Sanctus Hieronymus* Epistola 19. ad Eustochium. *Quoniam*, inquit, *Mel in Dei Sacrificiis non offertur, nimia dulcedo arte mutata est, & quadam (ut ita dicam) piperis austeritate condita. Apud eum enim nihil voluptuosum, nihil tantum suave placet, nisi quod in se habet mordacis aliquid veritatis*. Mellis nomine *Paganorum doctrinam* intelligit Hesychius, *Propter suavitatem verborum, & dulcedinem eloquii*. Rationem literalem simul & mysticam affert *S. Thomas* Prima Secundę quæstione 102. Articulo 3. ad 14. *Mel*, inquit, *non offerebatur in Sacrificiis Dei, tum quia consueverat offerri in Sacrificiis Idolorum, tum etiam ad excludendam omnem carnalem dulcedinem*, & vo-

Mellis usus a Sacrificiis ablegatus.

& voluptatem ab his qui Deo sacrificare intendunt. Veram Legis hujus rationem attigit *Sanctus Thomas*, cum *Maimonide* sentiens, qui in *More Nevochim*, P. 3. Cap. 46. ait Deum a Sacrificiis suis Mellis usum ablegasse, quod *Idololatræ res dulces ad oblationes suas eligerent, easque melle inungere solerent.* Vix ullus fuit falsorum Deorum, cui melle non libarent Ethnici, & quem oblati mellis dulcedine gaudere non crederent. Id de *Mercurio* testatur *Antipater Sidonius* Libro 1. *Anthologiæ*, Cap. 38. *Facilis est Mercurius, o Pastores qui lacte gaudet, & querno placatur melle.* De *Baccho* idem constat ex *Ovidio* Libro 3. *Fastorum.*

Liba Deo fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, & a Baccho mella reperta ferunt.

De *Priapo* Pastor *Astacus* apud *Calphurnium Ecloga* 2.

Rorantesque favos damus, & liquentia mella.

De *Jano* idem docet *Ovidius* Lib. 1. *Fastorum.*

Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi.
Et data sub niveo candida mella cado?
Omen, ait, causa est, ut res sapor ille sequatur,
Et peragat cœptum dulcis ut annus iter.

Nymphis mel & vinum fundi jubet *Apollinis* Oraculum apud *Eusebium* Lib. 4. *Præparationis Evangelicæ.*

Funde mel Nymphis, & Bacchi dona.

Diis omnibus mel libari solitum asserit *Pausanias* in *Eliacis prioribus*, ubi postquam Aras minimum quinquaginta recensuit in *Jovis Olympii* Templo variis Numinibus erectas, quasdam Diis omnibus sacras, ait: *Semel quolibet mense, ad omnes quas recensuimus Aras Elei Sacra faciunt, vetusto quodam Ritu thura, & melle subactum triticum adolentes.* Persas in omnibus Sacrificiis *libantes oleum cum lacte & melle mixtum* describit *Strabo* Lib. 15. Auctor Hymni in *Mercurium* mel vocat *Deorum suavem cibum.* Et quod caput est, Deus Judæis exprobrat *Ezechielis* 16. 18. 19. quod Diis omnibus Gentium mel obtulerint. *Fecisti tibi*, inquit, *Imagines masculinas, & fornicata es in eis. Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas: & oleum meum, & thymiama meum posuisti coram eis. Et panem meum, quem dedi tibi, similam, & oleum, & mel, quibus enutrivi te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis.* Diis præsertim Inferis, & Heroibus fato functis melle libabant profanæ Gentes. Sic *Platoni* facere solebant, *Silio* teste, Lib. 13.

Duc prædicta sacris duro placamina Diti
Mella simul tecum, & puri per dona Lyæi.

Idem melle placari *Furias* memorat:

Inde tibi, Alecto, tibi numquam læta Megæra,
Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum.
Fundunt mella super, Bacchique, & lactis honorem.

Apud *Euripidem* fratrem *Orestem* tanquam moriturum *Iphigenia* sic alloquitur: *Multum enim ornatum tibi in sepulcro ponam, & montanæ flavæ apis delicias ex floribus manantes in rogum tuum injiciam* . . . . Ut itaque Israelitas ab Idololatria Deus abduceret, utque non minus factis & ritibus, quam verbis, *Deum viventem* se colere profiterentur, mellis usum in Sacrificiis nomini suo oblatis Lege lata prohibuit.

§. III.

De Sacrificiorum fine, variisque speciebus.

1. Triplex fuit Sacrificiorum finis, Dei honos, supremique ipsius Dominii agnitio; peccati expiatio; grati animi ob accepta beneficia significatio, novorumque a Deo postulatio. Hinc triplex Sacrificiorum species. 1. *Holocausta*; 2. *Pacifica*; 3. *Expiatoria*, sive, ut Scriptura Sacra loquitur, *pro peccato.* (Levitici 1. 3. 4. 5. 6. & 7.) Holocaustum, a voce Græca ὅλυ καυςὺ id est, totum combustum, appellatum est, quod in eo tota victima in Dei honorem consumeretur. Hoc ritu summum Dei dominium in

Ritus holocausti.

res

res omnes significabatur: & qui Sacrificium offerebant, se totos esse Dei profitebantur. Holocausti Ritus Cap. 1. *Levitici* describitur. 1. *Masculum* pecus offerri debebat, utpote perfectissimum. Id imitati Ægyptii Sacerdotes, *Chæremone* teste, feminas recusabant.

2. Offerendum erat *ad ostium Tabernaculi testimonii*, quod ad Idololatriam extirpandam a Deo præceptum est: Ne si quovis in loco sacrificare ipsis liceret, ad Altaria Gentium & Idola deflecterent. Lex ista Sacrificiis omnibus communis fuit; cujus hanc rationem afferunt *S. Joannes Chrysostomus* Expositione in Psalmum 121. & 134. & Homilia in Psalmum 95. *Theodoretus* Quæstione 56. in 3. Regum, & *Radulfus Flaviacensis* Lib. 13. Commentariorum in *Leviticum*, Cap. 1. Quæ ratio ex ipsa Scriptura eruitur, Levitici 27. 3. 4. 5. *Iste est sermo, quem mandavit Dominus dicens: Homo quilibet de domo Israel, si occiderit bovem, aut ovem, sive capram in castris, vel extra castra, & non obtulerit ad ostium Tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit; quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio Populi sui. Ideo Sacerdoti offerre debent filii Israel hostias suas, quas occident in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium Tabernaculi testimonii, & immolent eas hostias pacificas Domino.* Dæmones scilicet *Latrones Divinitatis*, ut vocat *Tatianus*, in Montibus, fluminibus, lucis, agris Sacrificio cuivis oblato se præsentes sistere solebant, ejusque honorem suffurari. Cui malo præsentissimum remedium Deus attulit, jubendo Israelitis ut ante ostium Tabernaculi, quo Dæmon, utpote in locum Deo sacrum obrepere non potuit, victimas suas immolarent.

Tertio, offerens holocaustum imponebat manum capiti victimæ, tum ut hoc ritu significaret se victimam e manu sua & potestate in jus Dei transferre: Tum ut innueret se peccata sua imprecari, & quasi imponere victimæ immolandæ, eamque pro se offerre. Manibus enim opera significantur. Hujus interpretationis fidejussorem habeo *Eusebium* Lib. 1. *Demonstrationis Evangelicæ*, Cap. 10. *Capiti*, inquit, *victimæ unumquemque dum sacrificat manus habere injectas imperat, & ad Sacerdotem animal ipsum adducere capite comprehensum atque detentum, quasi qui pro suo ipsius capite hostiam exhibeat. Dicit igitur de unoquoque:* Adducet illud ante Dominum, & imponet manus suas in caput muneris. *Quod sane in omni victima observatum est, cum aliter nullum Sacrificium offeratur. Ex quibus utique verbis sermo divinus illud intelligi vult, humanarum animarum pretium, quæ sacrificarentur animalia exhiberi solita esse.* Sic etiam *Theodoretus* Quæst. 2. in Leviticum: *Qui vero victimam offerebat, imponebat super caput ejus manus, tanquam suas ipsius actiones, (manus enim actiones denotant) pro quibus nimirum hostiam offerebat.* Licet enim vero holocaustum in honorem Dei, supremique ipsius dominii agnitionem primario offerretur, secundario tamen offerebatur etiam pro peccatis ad Deum placandum, Levitici 1. 3. *Si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento, masculum immaculatum offeret ad ostium Tabernaculi testimonii, ad placandum sibi Dominum: Ponetque manum super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens.*

Quarto, Sacerdotes sanguinem victimæ offerre debebant, super Altare *fundentes per circuitum;* Ut hoc Ritu sanguinem pecudis pro suo sanguine, vitam ejus pro vita sua, quam justissimus Deus ad expiandum peccatum repetere potuisset, Deo se exhibere profiteretur is qui Sacrificium offerebat. *Anima enim omnis carnis in sanguine.* Hunc Ritum profanæ Gentes imitatæ sunt. Unde *Lucianus* Libro De Sacrificiis: *Sanguinem* (inquit) *Aræ circumfundens.* Sanguinem in Ara fundi *Servius* etiam ait in 2. *Georgicon.*

Quinto, Sacerdos detracta pelle victimæ, ipsam in frusta concidebat; eaque super Altare composita comburebantur igne sacro, id est cœlitus in Altare delapso, qui vigili Sacerdotum cura inextinctus perpetuo servabatur, *Levitici* 6. 11. Ex quo *Vestæ ignis æternus* apud Ethnicos; de quo *Virgilius* in 2. *Æneidos:*

Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Pellis detractio significabat omnia Dei oculis nuda & aperta esse. Ignis minime vulgaris, nec a focis ad Aram translatus, sed e cœlo delapsus, incomparabilem Naturæ Divinæ excellentiam testabatur, sacrisque singularem conciliabat reverentiam. De hoc igne plura ex Hebræorum scriniis deprompta legi possunt apud *Buxtorfium*, *Exercitatione in Historiam Ignis Sacri.*

Sexto, aves ritu peculiari immolabantur; Levitici 1. 14. *Si autem de avibus holocau-*

sii oblatio fuerit Domino, de turturibus aut pullis columbæ, offeret eam Sacerdos ad Altare: & retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem Altaris: Vesiculam vero gutturis, & plumas projiciet super Altare, ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent; confringetque ascellas ejus, & non secabit, neque ferro dividet eam, & adolebit super Altare, lignis igne superposito. Non comburebantur, sed projiciebantur, quæ immunda erant, procul ab ambitu castrorum in quemdam locum mundum, in quem & cineres Altaris reponi solebant. Ritus ille immolandi aves absque divisione, antiquior Lege fuit, ab *Abraham* observatus (Genesis 15. 10.) *Theodoretus* Quæstione 1. in Levit. *Volatilia porro nec Patriarcha divisit, nec Legislator dividi jubet. Nam qui mente sunt volucres, Deum ex toto corde diligentes, non partiuntur illam in terrena & cœlestia, sed totam sursum ferunt.* Totum Ritum immolationis avium mystice explicat *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 16. *De Adoratione in Spiritu & veritate*, pag. 154. Edit. Regiæ Parisiensis. *Et aufertur quidem*, inquit, *in iis avibus ingluvies, idest, vesica, cum pennis: projicitur autem ut prorsus inutilis: id vero signum est clarum, Sanctorum vitam ipsis etiam corporeis voluptatibus esse superiorem, ita ut jam ne ventris quidem fere, quo cibi omnes deferuntur, usum desideret. Ejusmodi namque est hominum tolerantissimorum vita, qui escas simul & ipsum quoque ventrem contemnentes, conficiunt carnem, & voluptates extinguunt & ab omnibus mundanis atque supervacuis rebus liberi sunt ac remoti. Id enim est pœnarum abjectio .... Alarum confractio figura est & specimen, quo indicatur Sanctorum mentem non alte sapere, neque in sublime volare, sed humilibus consentire, & tanquam inferiora quærere ... Porro vitam suam illos universam & integram Deo dicasse, non ejus partem iis quæ sunt Mundi tribuisse, in eo significatur, quod non dividuntur.*

Holocausti Ritus ad profanas Gentes Diaboli æmulatione traductus.

II. Holocausti Ritum Diabolus Dei æmulus ad profanarum Gentium sacra transtulit. Hinc illud *Virgilii* 6. *Æneidos*.

Et solida imponit taurorum viscera flammis.

Ad quem locum Servius: *Ergo*, inquit, *solida viscera*, *holocaustum significat*. Hinc & illud *Senecæ* in Oedipode.

Solidasque pecudes urit.

Herodotus Lib. 2. de Ægyptiis scribit: *Pecude ad Aram adducta, rogum accendunt, deinde vino superfuso, & Deo invocato mactant.* Et Lib. 7. *Eumilcar eo tempore Sacrum fecit, libavitque, tota victimarum corpora magno rogo imponens.* Sed profanæ Gentes Diis inferis ut omnia absumentibus holocausta immolabant: Israelitæ uni vero Deo, ut vitæ necisque Domino. De his extat insignis *Teophrasti* locus a *Porphyrio* laudatus Libro 1. *De Abstinentia*, mendaciis licet calumniisque adversus Judæos aspersus. *Et sane* (inquit) *si ex Syris Judæi, qui quod institutum apud eos jam inde ab initio hoc Sacrificii genus fuerit etiamnum animantes immolant, eodem, quo ipsi Ritu sacra facere nos juberent, numquam eo nos adduci pateremur. Nec enim cæsis victimis ad cibum uti solent, sed integras ac solidas, & multo melle vinoque perfusas noctu flammis absumere, ac totum Sacrificium paucis aliquot horis peragere, utique ne Oculus ille omnia pervidens, indignum facinus aspiciat. Deinde vero diebus illis singulis, dum ejusmodi Sacris operam dant, cum jejunio se se dedunt, tum de divino Numine, uti homines ipso genere Philosophos decet, toto illo tempore sermones inter se miscent: noctu autem Sidera defixis in Cœlum oculis contemplantur, suas interea preces atque vota Deo nuncupantes: hi enim non cæteras tantum animantes, sed etiam semetipsos primi omnium offerre cœperunt, necessitate profecto, non cupiditate ducti.* Hunc locum legere est apud *Eusebium Lib. 9. Præparationis Evangelicæ Cap. 2.*

Hostia Pacifica.

III. Secunda Sacrificii species, *Hostia Pacificorum*, quæ scilicet offerebatur pro pace, id est, salute, incolumitate, prosperitate: Pacem enim pro beneficio poni etiam Latinis docet *Servius* ad 4. *Georgicon.* Erat autem duplex; una gratiarum actionis pro beneficiis acceptis, altera precationis pro beneficiis obtinendis. Rursus, votiva quædam, oblata nempe ad solutionem voti quo quis obstringebatur; alia spontanea & meræ liberalitatis, ad affectus pii testimonium oblata. *Levitici* 7. 12. 16. Hujusmodi Sacrificia Lege vetustiora fuisse certum est, cum eorum mentionem *Moses* ex improviso faciat *Levitici* 3. nunquam facturus, nisi Populo ante nota fuissent. Idque etiam probatur ex *Jethronis*

facto,

facto, qui ante datam in Monte Sinai Legem *holocausta & hostias Deo* in castris Israeliticis obtulisse dicitur *Exodi* 18. 12. & postea *Aaronem & omnes Seniores Israel* convivio excepisse *coram Deo*, juxta ritum pacificorum. *Pacifica* quæ a Græcis σωτηρία, id est, *Salutifera* dicebantur, ad profanam Gentium Religionem Dæmonis æmulatione translata sunt. Hinc illa *Gratii* in *Cyneget*. *Pacificorum imitatio apud Gentes.*

Te primum, Vulcane, loci, pacemque precamur,
Incola Sancte, tuam.

Et illa *Virgilii*, *Georgicon* 4.

——— *Tu munera supplex*
Tende, petens pacem.

IV. Hostia Pacifica esse debebat ex bobus, ovibus, agnis, vel capris: Masculus esset, an femina, perinde erat. Dividebatur in tres partes. Prima, scilicet adeps & sanguis Deo adolebatur, cum cauda tota, renibus, & jecore. Quibus significabatur, immolandas in Dei honorem cupiditates, quarum instrumenta sunt adeps, renes, jecur; & perseverantiam in Dei cultu, esse verum, quod ipsi offerre debemus, Sacrificium. Secunda pars, scilicet pectus & armus dexter, cedebant Sacerdoti. Tertia, nempe caro reliqua cedebat privatis qui obtulerant, de eaque licebat ipsis cum eorum uxoribus & liberis epulari, in signum amicitiæ cum Deo; *Levitici* 3. & 7. In hostia vero pro peccato, pars cedebat Deo, pars Sacerdoti, nihil offerenti, ne de culpa sua lætari videretur. In holocausto, totum Deo cedebat. Istud triplicis hujus Sacrificii discrimen explicat *S. Thomas Prima Secundæ, Quæstione* 102. *Articulo* 3. *ad* 8. docetque divisionem victimæ pacificæ in tres partes significasse, *Quod salus hominis procedit a Deo, dirigentibus Ministris Dei, & cooperantibus ipsis hominibus qui salvantur*. Rationem, cur Sacerdoti cederent pectus & armus dexter, tradit idem Doctor Angelicus, eamque duplicem, literalem unam, mysticam alteram. *De Hostiis autem pacificis*, inquit, *in usum Sacerdotis cedebat pectusculum, & armus dexter, ad excludendam quamdam divinationis speciem, quæ vocatur spatulamantia, qua scilicet in spatulis animalium immolatorum divinabant, & similiter in osse pectoris: & ideo ista offerentibus subtrahebantur. Per hoc etiam significabatur, quod Sacerdoti erat necessaria sapientia cordis ad instruendum Populum; quod significatur per pectus, quod est tegumentum cordis: & etiam fortitudo ad sustentandum defectus, quæ significatur per armum dextrum.* *Ritus pacificorum.*

V. Adipis, & sanguinis cujusvis esu Israelitis Lege lata interdictum est, Levitici 3. 16. 17. *Omnis adeps Domini erit: Jure perpetuo in generationem, & cunctis habitaculis vestris: nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis*. Confer cap. 7. 26. & 27. & 17. 10. 12. & *Deuteronomii* 12. 16. & 15. 23. Cujus quidem Legis ratio multiplex affertur a *S. Thoma*. Prima fuit *ad excludendam Idololatriam. Idololatræ enim bibebant de sanguine victimarum, & comedebant adipes secundum illud Deuteronomii* 32. De quorum victi-„ mis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum. “ *Secunda ratio est, ad informationem humanæ vitæ. Prohibebatur enim eis usus sanguinis ad hoc, quod horrerent humani sanguinis effusionem. Unde dicitur Genesis* 9. „ Carnem cum sanguine non „ comedetis, sanguinem enim animarum vestrarum requiram. *Esus vero adipum prohi-„ bebatur eis, ad vitandam lasciviam. Unde dicitur Ezechielis* 34. Quod crassum erat „ occidebatis. *Tertia vero ratio est, propter reverentiam divinam: quia sanguis est maxime necessarius ad vitam; ratione cujus anima dicitur esse in sanguine: Adeps autem abundantiam nutrimenti demonstrat .... Et ideo ut ostenderetur, quod a Deo nobis est vita, & omnis bonorum sufficientia, ad honorem Dei effundebatur sanguis, & adurebatur adeps. Quarta ratio est, quia per hoc figurabatur effusio sanguinis Christi, & pinguedo charitatis ejus, per quam se obtulit Deo pro nobis.* *Sanguinis & adipis esus, cur prohibitus.*

VI. A Lege sanguinis esum prohibente differre paululum videtur illa de non comedendo *super sanguinem*, Levitici 19. 26. secundum Textum Hebræum: nam Vulgata nostra habet: *Non comedetis cum sanguine*. Veteres Idololatræ mactata Dæmonibus victima, sanguinis partem comedebant, vel sanguinem in pelvim, aut fossam effundebant, & ad illum convivendi causa frequentes conveniebant, ut cum Dæmones, vel Mortuorum Umbræ sanguinem animalis immolati vescerentur, eorum gratiam usumque familiarem sibi conciliarent, & responsa de futuris eventis ab ipsis elicerent. Magico huic Ritui Legem *Lex de non comedendo cum sanguine sive super sanguinem.*

gem illam Deus opposuit, teste *Maimonide* in *More Nevochim* p. 3. cap. 46. *Scito*, inquit, *quod licet sanguis immundus & impurus admodum fuerit in oculis Zabiorum, tamen ab illis comestus fuerit, eo quod existimarent cibum hunc esse Dæmonum, & quod is qui eum comedit hac ratione communicationem aliquam cum Dæmonibus acquirat, ita ut familiariter cum illo conversentur, & futura ei aperiant, prout vulgus Dæmonibus ista attribuere solet. Fuerunt tamen quidam inter illos, quibus valde durum & difficile videbatur sanguinem comedere: (Est enim res a qua natura homo abhorret.) Hi mactantes bestiam aliquam sanguinem ajus accipiebant, & in vase vel fossula aliqua colligebant; carnem vero mactatam, circa illum sanguinem in circulo sedentes, comedebant, imaginantes sibi, in hoc opere ipsis carnem comedentibus, Dæmones illum sanguinem comedere, & hunc ipsorum esse cibum: & hoc medio amicitiam, fraternitatem, & familiaritatem inter ipsos contrahi, quia omnes in una mensa edunt, & uno consessu accumbunt. Præterea opinabantur Dæmones in somnio sibi comparere, futura indicare, plurimumque prodesse.* Comestionem ad animalis immolati sanguinem, de qua *Levitici* 19. 26. divinationis Ethnicæ ritum fuisse, colligitur ex Legis istius conjunctione cum Legibus aliis varias divinationis species prohibentibus. *Non comedetis super sanguinem;* vel (ut habet Vulgata) *cum sanguine. Non augurabimini, nec observabitis somnia.* Divinationis (inquam) Ritus erat omnium pessimæ, & maxime execerandæ, scilicet Necromantiæ, qua veteres Idololatræ, sanguine in fossulam effuso, circa illum comedentes, Manes aut Mortuorum Animas evocabant, illasque de rebus obscuris interrogabant. Quo de Ritu *Horatius Serm.* 1. *Satyra* 8.

> ——— *Pullam divellere mordicus agnam*
> *Cœperunt; cruor in fossam diffusus, ut inde*
> *Manes elicerent, Animas responsa daturas.*

Huc etiam spectant illa *Clementis Alexandrini* Lib. 2. *Pædagogi*, Cap. 1. ubi de Idolothytis loquens: *Illa*, inquit, *mihi videntur execranda & abominanda, quorum sanguinem supervolant Animæ ex Erebo nunc lumine cassæ.* Ejusdem nefandi ritus *S. Augustinus* meminit Lib. 7. *De Civitate Dei*, Cap. 35. de Hydromantia agens. *Quod genus*, inquit, *divinationis Varro a Persis dicit allatum, quo & ipsum Numam, & postea Pythagoram Philosophum usum fuisse commemorat: ubi adhibito sanguine etiam Inferos perhibet sciscitari, νεκρομαντείαν Græce dicit vocari.*

De eodem *Guillelmus Parisiensis* Libro *De Legibus*, Cap. 8. *Adeo*, inquit, *placuit sanguis Dæmonibus aliquando, & apud aliquos Idololatras, ut ne tangere illum auderent, tamquam partem Diis consecratam, & eis solis debitam. Propter quod & circa sanguinem, vel ante ipsum comedebant, Diis suis sanguinem relinquentes: opinabanturque ex hoc se se placere Diis suis, quia ante vel circa sanguinem immolantium comedebant, putantes ea hora etiam Deos suos ad bibendum convenire sanguinem hujusmodi. Et ita in conspectu eorum de Sacrificiis comedentes, Diis sanguinem illum bibentibus communione forti ac fœdere indissolubili constringerentur.*

De eodem *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæstione 102. Articulo 6. ad 1. *Generaliter*, inquit, *JUDÆIS prohibitus est esus omnis sanguinis, & adipis cujuslibet animalis; sanguinis quidem, tum ad vitandam crudelitatem, ut detestarentur humanum sanguinem effundere. Tum etiam ad vitandum Idololatriæ Ritum, quia eorum consuetudo erat, ut circa sanguinem congregatum adunarentur ad comedendum in honorem Idolorum, quibus reputabant sanguinem acceptissimum esse. Et ideo Dominus mandavit quod sanguis effunderetur, & pulvere operiretur:* nempe Levitici 17. 10. 11. 12. 13. 14. *Homo quilibet de domo Israel, & de advenis qui peregrinantur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de Populo suo, quia anima carnis in sanguine est: & ego illum dedi vobis, ut super Altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo sit. Idcirco dixi filiis Israel: Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem .... Homo quicumque de filiis Israel, & de advenis, qui peregrinantur apud vos, si venatione, atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, & operiat illum terra.* Ritum illum Idololatricum & Magicum comedendi super aut juxta sanguinem perstringi ab *Ezechiele* Propheta Cap. 33. 25. 26. non absque fundamento putat *Spencerus* Libro 2. *De Legibus Hebræorum Ritualibus*, Cap. 11.

Sic

Sic habet Propheta: *Hæc dicit Dominus Deus: Qui in sanguine comedistis, & oculos vestros levatis ad immunditias vestras, & sanguinem funditis, numquid terram hæreditate possidebitis? Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes, &c.* Scilicet cum victimas Diis Inferis immolassent, & sanguinem in fossam effudissent, oculos suos ad eorum Idola, quæ immunditiarum nomine a Propheta designantur, cum fiducia tollebant, propitios sibi fore Manes, & Mortuorum Umbras sperantes, seque ab iis responsa elicituros. Porro in gladiis suis stabant, quod persuasum haberent Necromantici Mortuorum Animas, quę ad sanguinem bibendum vocatæ advolarent, mucronis stricti fulgore cohiberi, & in fugam dari. Unde apud *Homerum* Lib. 12. Odyssææ, *Tyresias* Vates ab *Ulysse* evocata, sic ipsum allocuta fingitur:

Sed retrocede a fossa, & remove ensem acutum,
Sanguinem ut bibam, & tibi vera dicam.

Huc spectant & illa *Silii Italici:*

———— *Contende tueri,*
Eductumque tene vagina interritus ensem.
Quæcumque ante Animæ tendunt potare cruorem,
Disjice.

Hostia pro peccato, ejusque Ritus.

VII. Tertia Sacrificii species erat *Hostia pro peccato*, eoque per ignorantiam commisso: quæ erat quadruplex, 1. Pro peccato Pontificis, quæ erat vitulus. 2. Pro peccato Populi, ex eodem animalium genere. 3. Pro peccato Principis, quæ erat hircus. 4. Pro peccato Plebeii, quæ erat capra, vel ovis. Ritus Sacrificii pro peccato Pontificis aut totius Populi, hic erat: Adducebant vitulum absque macula ad ostium Tabernaculi, manus ipsi imponebant Sacerdos in priori, Seniores in posteriori Sacrificio. Eo mactato, Sacerdos hauriens de sanguine victimæ inferebat illum in Tabernaculum testimonii. Intincto deinde in sanguine digito, septies eo aspergebat velum Sancti Sanctorum. Quo aspersionum numero perfecta expiatio significabatur. Eodem sanguine cornua Altaris thymiamatis intingebat. Reliquum sanguinem fundebat in basim Altaris holocausti in introitu Tabernaculi. Adipem, duos renunculos, & reticulum super eos positum juxta illa, adolebat super Altare holocausti, ut in Sacrificio Pacificorum. Pellem vero cum carnibus, capite, pedibus, intestinis, fimo, efferebat extra castra, & comburebat in loco, ubi cineres effundi solebant. Ritus hic quasi tacita erat oratio, qua Pontifex Deum rogabat, ut sua vel Populi peccata, seu pœnas ipsis debitas, cum vitulo mactato veluti efferret extra castra omnino abolenda, ne Populo imputarentur, eique nocerent. Significabatur præterea, *Peccatum a sacris septis alienum esse*, ait Theodoretus *Quæstione* 1. *in Leviticum*. Typicus etiam erat Ritus ille, Christum significans extra civitatem, in loco separato immolandum. Unde Apostolus ad Hebræos 13. 11. 12. 13. ait: *Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Propter quod & Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem Populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes. Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.* Pro peccato Sacerdotis & Populi similem victimam Lex præscribit, *Docens quanta sit Sacerdotii dignitas, quam universo Populo parem fecit*, inquit *Theodoretus*. In Sacrificio pro peccato Principis, aut plebeii, victima non comburebatur extra castra, nec sanguis ejus inferebatur in Tabernaculum, ut eo aspergeretur Altare thymiamatis. Hi Ritus *Lev.* 4. describuntur. Hostiarum pro peccatis ex silentio veritatis, immunditia, errore, juramento; item pro peccatis ex certa scientia commissis, specialis Ritus erant, Cap. 5. & 6. *Lev.* descripti.

Qui Sacrificia expiatoria pro peccatis suis offerebant, pœnitentiam debebant agere, & peccati confessionem edere his fere verbis: *Ecce pœnitet me, & pudet me operum meorum. Numquam revertar ad istam rem.*

Qui duos turtures, vel duos pullos columbarum offerebat pro peccato ex oblivione juramenti commisso, cum agnam sive capram comparare non posset, unum pro peccato, & alterum pro holocausto offerre debebat. *Sacrificium* namque *pro peccato sine holocautomate non offerebatur*, inquit *S. Augustinus Quæstione* 4. *in Leviticum*. Sed prius offerebatur *pro peccato*, deinde holocaustum. Utrumque Christi figura erat, *Qui tum pro nobis mortuus est, tum in odorem suavitatis Patri ut holocaustum oblatus, & se ipsum*

pro universorum vita pretium impendit : (inquit *S. Cyrillus Alexandrinus Libro* 15. *De Adoratione in Spiritu & Veritate.*) Non dividebantur hujusmodi *aviculæ*, ut significaretur *Christi mortem non divisionem invexisse, sed mutuam inter nos unitatem.* Tabernaculum avis sanguine respergebatur, quo significabatur *Christum sanctificare Ecclesiam suo sanguine.* Ita *S. Cyrillus.*

Si nec turtures, nec pulli columbarum, præ paupertate suppeterent, exiguam similam pro peccato offerebat peccator, sine oleo, & thure. (*Levitici* 5. 11.) Cujus Ritus rationem *Theodoretus* affert. *Oleum enim lætitiam indicat, thus autem suavem odorem: quorum utroque privatum est peccatum.*

Qui sponte peccaverant, aut depositum acceptum denegaverant, aut injuria quapiam illata proximo peccatum atrocius pejerando reddiderant, imprimis restituere tenebantur injuriam passis ea, quę inique abstulerant, & præter sortem quintam ejus partem. Deinde arietem offerre ad placandum Deum. (Levitici 6.) Quod *Zacchæus* præstitit. Reddidit enim, quæ rapuerat inique, quadrupla : deinde bonorum suorum dimidium dedit pauperibus.

In Altari Holocaustorum victimæ quoque pro peccato offerebantur, *Ad consolationem offerentium, ut cognoscerent se non esse alienos a Sanctis*, *cum per pœnitentiam sanabantur.* Ita *Theodoretus* Quęstione 4. in *Leviticum.*

Ordo dignitatis inter Sacrificia.

VIII. *Inter omnia Sacrificia holocaustum erat præcipuum; quia totum comburebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur. Secundum vero locum in sanctitate tenebat hostia pro peccato, quæ comedebatur solum in atrio a Sacerdotibus in ipsa die Sacrificii. Tertium gradum tenebant hostiæ pacificæ pro gratiarum actione, quæ comedebantur ipso die, sed ubique in Jerusalem. Quartum locum tenebant hostiæ pacificæ ex voto, quarum carnes poterant etiam in crastino comedi.* Ita *S. Thomas Prima Secundæ, Quæstione* 102. *Articulo* 3. *ad* 10. Rationemque affert hujus ordinis: *Quia maxime obligatur homo Deo propter ejus Majestatem: Secundo propter offensam commissam: Tertio propter beneficia jam suscepta: Quarto propter beneficia sperata.* Carnes porro victimę Pacificorum in tertium diem servatas comedere nefas erat. Si quis comederet, irrita fiebat oblatio, nec proderat offerenti, ut dicitur *Levitici* 7. 18. Rationem Legis *Theodoretus* affert Quæstione 6. in Leviticum. *Vult eos*, inquit, *non solos epulari, sed etiam egenis de carnibus largiri. Idcirco prima quidem & secunda die de carnibus illis sumere jubet, quæ autem supersunt, igni mandari: Ut ista necessitate compulsi, pauperes convivii sui socios habeant.*

Omnis victima a Sacerdotibus proprio nomine oblata, igne penitus consumenda erat. Qui carnes victimæ tetigerat, vel ejus sanguine fuerat aspersus, sanctificabatur.

IX. Omne Sacrificium Sacerdotum igne penitus consumendum erat, id est, omnis victima a Sacerdotibus proprio nomine oblata. (*Levitici* 6. 23.) Rationem affert *Theodoretus*, Quęstione 3. in *Leviticum:* Id enim vero Lex pręcepit, *Ut perfectum Sacerdotem esse demonstraret, qui non aliquatenus, sed totum plane se dedicaverit Deo universorum.*

X. Quicumque carnes victimæ tetigerat, vel ejus sanguine fuerat aspersus sanctificabatur, & vestis illius lavabatur in loco sancto. (*Levitici* 6. 27.) Ad reverentiam sacris conciliandam lex ea pertinebat, interprete *Theodoreto* Quæstione 5. in Leviticum. *Reverentiam*, inquit, *illos docet, ac jubet rebus divinis assistere cum timore, & procul a Sacris stare imperat. Eum autem qui ausus fuerit appropinquare, & guttam sanguinis receperit, præcipit Templo assidere, quasi sui dominus amplius non sit. Assidere*, inquam, *non ut Sacra faciat, sed ut aliquo alio ministerio fungatur. Propterea vestimenta, quæ guttis hujusmodi sanguinis respersa fuerint, lavari jubentur.*

A R-

ARTICULUS III.

De Legibus Cæremonialibus Sacrorum.

§. I.

De Rationibus hujusmodi Legum.

PROPOSITIO I. GENERALIS.

Ad reverentiam singularem Deo ejusque Sacris, ac Ministris conciliandam, nec non ad Mysteria Christi significanda, latæ sunt Leges Cæremoniales Sacrorum.

I. HAnc Propositionem explicatione magis, quam probatione indigentem illustrat *S. Thomas* Prima Secundæ Quæstione 102. Articulo 4. *Totus*, inquit, *exterior cultus Dei ad hoc præcipue ordinatur, ut homines Deum in reverentia habeant. Habet autem hoc humanus affectus, ut ea quæ communia sunt, & non distincta ab aliis, minus revereatur: Ea vero quæ habent aliquam excellentiæ discretionem ab aliis, magis admiretur, & revereatur. Et inde etiam hominum consuetudo inolevit, ut Reges & Principes, quos oportet in reverentia haberi a subditis, & pretiosioribus vestibus ornentur, & etiam ampliores & pulchriores habitationes possideant. Et propter hoc oportuit, ut aliqua specialia tempora, & speciale Tabernaculum, & specialia vasa, & speciales Ministri ad cultum Dei ordinarentur: Ut per hoc animi hominum ad majorem Dei Reverentiam adducerentur.*

Similiter etiam status Veteris Legis institutus erat ad figurandum Mysterium Christi. Oportet autem esse aliquid determinatum id, per quod aliquid figurari debet, ut scilicet ejus aliquam similitudinem repræsentet. Et ideo oportuit aliqua specialia observari in his, quæ pertinent ad cultum Dei.

Primam partem explicationis suæ fundavit proculdubio *S. Thomas* in lege illa generali a Deo lata, Levitici 19. 30. *Sanctuarium meum metuite: Ego Dominus.* Ad quam Legem attendens *Maimonides* in *More Nevochim*, P. 3. Cap. 45. ait: *Nosti quam solicite, & vehementer Lex laboret magnificentiam & venerationem Sanctuarii nobis persuadere.*

Alteram explicationis suæ partem fundavit Doctor Angelicus in illo Apostoli loco ad *Hebræos* 8. 4. 5. ubi ait, eos *Qui offerebant secundum Legem munera, exemplari, & umbræ deservisse cælestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret Tabernaculum. Vide* (inquit) *omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in Monte.*

II. Idem S. Doctor disserens de cortinis & pellibus, quæ Tabernaculum interius exteriusque tegebant, in responsione ad 8. ait: *Horum operimentorum ratio literalis in communi erat ornatus, & protectio Tabernaculi, ut in reverentia haberetur . . . Figuralis autem ratio horum est, quia per tabulas, ex quibus construebatur Tabernaculum, significantur Christi Fideles, ex quibus construitur Ecclesia. Tegebantur autem interius tabulæ cortinis quadricoloribus, quia Fideles interius ornantur quatuor virtutibus: Nam in bysso retorta significatur caro castitate renitens: In hyacintho, mens superna cupiens: In purpura, caro passionibus subjacens: In cocco bis tincto, mens inter passiones Dei & proximi dilectione præfulgens. Per operimenta vero tecti, designantur Prælati & Doctores, in quibus debet renitere cælestis conversatio, quod significatur per pelles hyacinthinas. Promptitudo ad Martyrium, quod significant pelles rubricatæ: Austeritas vitæ & tolerantia adversorum, quæ significantur per saga cilicina, quæ erant exposita ventis & pluviis.* Hanc allegoriam Glossæ Ordinariæ debere se fatetur *S. Thomas*. Hæc vero ex *Beda* sumpta est Libro 2. *De Tabernaculo*. *Exodi* 15.

III. In Responsione ad 9. docet Deum Sacrorum suorum honori prospexisse, jubendo ut Tabernaculum, Arca, Altaria, Vasa, universaque suppellex ad cultum Tabernaculi pertinens, sanctificaretur, & unctione sacra a communi rerum cæterarum sorte eximeretur. Lex habetur, *Exodi* 30. 25. & seq. *Faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii, & unges ex eo Tabernaculum testimonii, & Arcam testamenti,*

menti, Mensamque cum vasis suis, candelabrum & utensilia ejus, Altaria thymiamatis, & holocausti, & universam suppellectilem, quæ ad cultum eorum pertinet. Sanctificabisque omnia & erunt Sancta Sanctorum: Qui tetigerit ea, sanctificabitur. Legis vero rationem breviter tradit *S. Thomas* loco mox laudato: *Sanctificatio* inquit, *Tabernaculi, & vasorum ejus habebat causam literalem, ut in majori reverentia haberetur, quasi per hujusmodi consecrationem divino cultui deputatum. Figuralis autem ratio est, quia per hujusmodi sanctificationem significatur spiritualis sanctificatio viventis Tabernaculi, scilicet Fidelium, ex quibus constituitur Ecclesia Christi.*

IV. Ad reverentiam Sacrorum promovendam latæ sunt a Deo Leges de variis immunditiarum speciebus, quæ homines ab aditu Sanctuarii prohibebant, & quarum nonnullæ nonnisi cum multo laboris & temporis impendio tolli poterant, ut observat *Maimonides in More Nevochim*, P. 3. Cap. 47. Hanc legalium pollutionum rationem affert *Sanctus Thomas* Prima Secundæ, Quæstione 102. Articulo 5. *Istarum*, inquit, *immunditiarum erat ratio & literalis & figuralis. Literalis quidem, propter reverentiam eorum, quæ ad divinum cultum pertinent: Tum quia homines pretiosas res contingere non solent, cum fuerint immundi: Tum etiam ut ex raro accessu ad Sacra, ea magis venerarentur. Cum enim omnes hujusmodi immunditias raro aliquis cavere possit, contingebat quod raro poterant homines accedere ad attingendum ea quæ pertinebant ad divinum cultum; & sic quando accedebant, cum majori reverentia & humilitate mentis accedebant.* Dei Sanctuarium ædes omnes vulgares sanctitate & excellentia longe antecellere cuivis colligere facile erat, cum nullis nisi sollicite purgatis ad illud accedere concessum esset.

V. Honori Sacrorum pariter consuluit Deus, lata Lege de Sacerdotibus insigni aliquo corporis vitio & fœditate notatis a Tabernaculi ministerio & ingressu prohibendis, Levitici 21. 16. & seq. *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus: Si cœcus fuerit, si claudus, si parvo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron Sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo: Vescetur tamen panibus qui offeruntur in Sanctuario, ita dumtaxat ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad Altare, quia maculam habet, & contaminare non debet Sanctuarium meum. Ego Dominus qui sanctifico eos.* Deus Regum instar se gessit, qui Ministros oris & corporis elegantia conspicuos eligunt ad conciliandam Majestati suæ reverentiam: Servos vero quibus facies illiberalis est, & deforme corpus rejiciunt, ne Majestas sua in conspectu plebis minuatur. Ita Deus Sacerdotes fœdos, & visu deformes a Tabernaculi ministerio, & ingressu prohibuit, ne plebeis vix ultra superficiem penetrantibus minus honorifice de ejus Sanctuario sentiendi occasionem præberent. Sic enim affectum est vulgus, ut ob externam corporis speciem personam & ejus officium plerumque spernat, aut veneretur. Hinc *Q. Curtius* ait: *Plerisque Gentibus ingens in corpore veneratio est, magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos specie egregia & eximia natura donavit.*

Ad Sanctuarii reverentiam conservandam, & Religionis honorem tuendum, lege etiam lata a Deo sancitum est, ne quis Altari ministraret, nisi e Tribu Levitica, & *Aaronis* familia genus duceret, (*Exodi* 38. 1. *Numerorum* I. 51. III. 38. XVIII. 4.) Natalium enim vero claritas multum venerationis conciliat iis, qui publica Munera obeunt, & ad Ecclesiæ vel Reipublicæ Dignitates provehuntur. Ne igitur Sacer Ordo vilesceret, si ex infima plebe Sacerdotes assumerentur, voluit Deus ut nemo Sacerdotio fungeretur, nisi ex nobili Aaronis genere oriundus. Ad eumdem finem, latæ sunt Leges de magnificis Pontificis, aliorumque Sacerdotum vestibus, ut Populus tam splendido præstrictus apparatu singularem Sacris personis reverentiam exhiberet. Hoc ipsius Legis verba perspicue indicant, Exodi 28. 2. 3. *Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.* Et v. 4. *Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis, & balteos, & thiaras in gloriam & decorem.* De Legum istarum fine *S. Thomam* loquentem audiamus Prima Secundæ, Quęstione 102. Articulo 5. ad 10. *Intentio*

tio Legis, inquit, *erat inducere ad reverentiam divini cultus, & hoc dupliciter. Uno modo, excludendo a cultu divino omne id quod poterat esse contemptibile. Alio modo, apponendo ad cultum divinum omne illud quod videbatur ad honorificentiam pertinere. Et si hoc quidem observabatur in Tabernaculo, & vasis ejus, & animalibus immolandis; multo magis hoc observandum erat in ipsis Ministris. Et ideo ad removendum contemptum Ministrorum, præceptum fuit ut non haberent maculam, vel defectum corporalem: Quia hujusmodi homines solent apud alios in contemptu haberi. Propter quod etiam institutum fuit, ut non sparsim ex quolibet genere ad Dei Ministerium applicarentur, sed ex certa prosapia secundum generis successionem, ut ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Ad hoc autem quod in reverentia haberentur, adhibebatur eis specialis ornatus vestium, & specialis consecratio; & hæc est in communi causa ornatus vestium.*

VI. Typicam nihilominus rationem affert *S. Thomas* cur a Sanctuarii aditu, & Ministerio Sacerdotes corpore deformes arcerentur. *Nam*, inquit, *maculæ, vel defectus corporales, a quibus debebant Sacerdotes esse immunes, significant diversa vitia & peccata, quibus debent carere. Prohibetur enim esse cæcus, id est, ne sit ignorans. Ne sit claudus, id est, instabilis, & ad diversa se inclinans. Ne sit parvo, vel grandi, vel torto naso, id est, ne per defectum discretionis vel in plus vel in minus excedat, aut etiam aliqua prava exerceat. Ne sit fracto pede, vel manu, id est, ne amittat virtutem bene operandi, vel procedendi in virtutem. Repudiatur etiam si habeat gibbum vel ante vel retro: Per quem significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus, id est, per carnalem affectum ejus ingenium obscuratur. Repudiatur etiam si habeat albuginem in oculo, id est, præsumptionem candoris justitiæ in sua cogitatione. Repudiatur etiam si habeat jugem scabiem, id est, petulantiam carnis. Et si habuerit impetiginem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fœdat: per quam avaritia designatur. Et etiam si sit herniosus, vel ponderosus: Qui scilicet gestat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere.* Hæc ex *S. Gregorio Magno* 1. *P. Pastoralis* Cap. ultimo sumpsit *S. Thomas*, quoad sensum quidem, non quoad verba, ex *S. Cyrillo Alexandrino* Lib. 12. *De Adoratione in Spiritu, & Veritate*, & *Theodoreto* Quæstione 30. in *Leviticum*. Varietatis etiam ac splendoris vestium Sacerdotalium rationes mysticas affert *S. Thomas*: Quas strictim attingemus inferius.

VII. Ad Sacerdotalis Ordinis & Sacrorum reverentiam pariter spectat Lex de Sacerdotum Matrimonio lata, qua præceptum est ut virginem ducerent uxorem, non viduam, repudiatam, meretricem, aut illam pudicitiæ suspectę feminam, ne quid labis ac dedecoris hujusmodi conjugium sacris Ministris affricaret, ex quo Sacra omnia in contemptum venirent. Levitici 21. 13. 14. 15. *Virginem ducet uxorem: Viduam autem, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de Populo suo: Ne commisceat stirpem generis sui vulgo Gentis suæ: Quia ego Dominus qui sanctifico eum.* Et v. 7. *Scortum & vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam quæ repudiata est a marito: Quia consecrati sunt Deo suo, & Panes Propositionis offerunt. Sint ergo Sancti, quia & ego Sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos.*

§. II.

De Tabernaculi Origine.

P R O P O S I T I O II.

Tabernaculum ex profana Gentium Religione originem non duxit, sed ex Dei sapientia & voluntate.

HUjus Propositionis veritas contra *Spencerum* probatur ex Cap. 25. Exodi V. 8. *Facientque mihi Sanctuarium, & habitabo in medio eorum: Juxta omnem similitudinem Tabernaculi, quod ostendam tibi, & omnium vasorum in cultum ejus: Sicque facietis illud, &c.* Et V. 40. *Inspice & fac secundum exemplar, quod tibi in Monte monstratum est.* Et Actuum 7. 40. *Tabernaculum testimonii fuit cum Patribus nostris in Deserto,*

ferte, ſicut diſpoſuit illis Deus, loquens ad Moyſen, ut faceret illud ſecundum formam, quam viderat. Non ſecundum formam quam viderat in Ægypto, aut quæ a Gentibus Idololatriæ deditis accepta eſſet, ſed ſecundum formam in Sacro Monte a Deo oſtenſam, & præſcriptam.

Confirmatur ex eo quod Deus Tabernaculum extrui juſſerit, velut *Eccleſiæ Chriſti typum*, ut explicat *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 9. & 10. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*. Non eſt autem veriſimile quod ex profanis Gentium Religionibus, Eccleſiæ typos Deus mutuatus ſit.

Spenceri objectiones Objicit *Spencerus Lib. 3. De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Diſſertatione 1. Ægyptiis & aliis Gentibus in more fuiſſe, Deorum imagines, aut eorum ſymbola, in thecis aut tentoriis collocata circumferre; vel ut eos honore ſingulari colerent; vel ut eos haberent individuos viarum & periculorum ſuorum comites. Cum autem morem illum tollere non ita promptum eſſet, Deo viſum eſſe ad ſęculi morem & modulum ſe demittere, in Tabernaculo habitare, Tabernaculum etiam Miniſtris ejus circumferendum tradere. Id ex *Amos* Propheta Cap. 5. v. 25. 26. probat: *Numquid hoſtias & Sacrificium obtuliſtis mihi in Deſerto quadraginta annis, domus Iſrael? Et portaſtis Tabernaculum Moloch veſtro, & imaginem Idolorum veſtrorum, ſidus Dei veſtri, quæ feciſtis vobis. Et migrare vos faciam trans Damaſcum, dicit Dominus.* Quem locum *S. Stephanus* Protomartyr (Actuum 7.) in concione ad Judęos profert: *Et Vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimulacro, & lætabantur in operibus manuum ſuarum. Convertit autem Deus, & tradidit eos ſervire Militiæ Cœli, ſicut ſcriptum eſt in Libro Prophetarum: Numquid victimas & hoſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta in Deſerto, domus Iſrael? Et ſuſcepiſtis Tabernaculum Moloch, & ſidus Dei veſtri Rempham, figuras, quas feciſtis adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem.* Ex quibus infert *Spencerus* Tabernaculum *Molochi*, Dei Tabernaculo principium tribuiſſe: Cum Deus ideo Tabernaculum portatile fieri, & Sacra prę foribus ejus offerri juſſerit, ut *Molochi* Ritus longo uſu confirmatos ad cultum ſuum transferret.

Id confirmat *Spencerus* ex ſimilitudine & affinitate, quę inter Tabernaculum teſtimonii, & Tabernaculum *Molochi* interceſſit. Veriſimile autem non eſt, Iſraelitas jam ad Idola lapſos, Dei Tabernaculum imitari, vel cum Tabernaculum Archetypum pręſto eſſet aliud ad illius imaginem factum circumferre voluiſſe. Ratio itaque ſentire cogit, Ægyptios aut alias Gentes, non minus *Molochi* Tabernaculum, quam *Molochi* nomen & cultum primos excogitaſſe; & Deum Iſraelitis Tabernaculum circumgeſtandum conceſſiſſe, ut Ritibus antiqui moris imaginem aliquam præferentibus, eos ad cultum ſuum alliceret, & arcte devinciret.

Secundo id confirmat *Spencerus*, ex eo quod Gentes *Molochum* adoraſſe, & illius Tabernacula circumgeſtaſse videantur, diu antequam Iſraelitæ Deum Tabernaculo mediante colerent: *Molochi* enim Tabernaculum theca erat parvula Templi formam & vicem gerens, quales erant ædiculæ illæ argenteæ *Actuum* 19. memoratæ, Templi Epheſini formam exprimentes, & Imaginem *Dianæ Soſpitali* ſacratam continentes. Templa vero, hujuſmodi Tabernaculorum exemplaria, *Moſis* ætate vetuſtiora fuiſſe, multis argumentis evinci poteſt. Teſtem alibi advocat *Diodorum Siculum*, Lib. 1. memorantem, *Oſirin* perantiquum illum Ægypti Deum *Jovi* & *Junoni* Templum magnitudine & ſumptu nobile: Fana inſuper duo *Jovi* aurea, majus Cœleſti, minus ei quem *Ammonem* vocant, dedicaſſe: Statuiſſe etiam Diis aliis Templa aurea. Meminit etiam quatuor Templorum ab antiquiſſimis Ægypti Regibus incredibili magnificentia Heliopoli extructorum. *Lucianus* Templum *Deæ Syræ* ſacrum memorans, ait: *Plerique a Deucalione ſtructum dicunt hoc Templum, eo ſcilicet Deucalione, cujus ætate vis aquarum fuit maxima.* Ægyptios primos Diis, & Aras, & Simulacra, & Templa ſtatuiſſe ſcribit *Herodotus* in *Euterpe*, Cap. 4. *Artapanus* apud *Euſebium* Lib. 9. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 27. refert, Domos univerſas, & *Templorum pleraque* in Ægypto corruiſſe, cum Ægyptii grandine & terræ motu a *Moyſe* affligerentur. *Lyſimachus* apud *Joſephum Libro* 1. *adverſus Apionem*, ait *Moyſen* & ejus comites ubique *Deorum Templa & Aras in quas inciderent, evertiſſe*. Hebræi Veteres locum illum, *Et in Deos eorum fecit Dominus Judicia*, de Templis in Ægypto tunc temporis everſis interpretati ſunt. *Hebræi* (inquit

quit *S. Hieronymus* ad *Fabiolam* ſcribens de 40. Manſionibus) *autumant*, *quod nocte qua egreſſus eſt Populus*, *omnia in Ægypto Templa deſtructa ſunt*. Ipſis naſcentis Idololatriæ incunabulis coæva fuiſſe Templa, & Sideribus primum extructa fuiſſe, *Maimonides* aſſerit. Templa denique apud Gentes profanas jam extructa fuiſſe Moſaicis temporibus, *Spencerus* colligit ex *Levitici* 26. 30. ubi Deus ait: *Deſtruam Excelſa veſtra*, *& ſimulacra confringam*. Et Numerorum 33. 52. *Confringite titulos*, *& ſtatuas comminuite*, *atque omnia Excelſa vaſtate*. Hunc & alios locos ei cognatos in animo volvens *Joſephus*, Deum ſic Iſraelitas alloquentem introducit Lib. 4. Antiquitatum. *Præterea lucos & Aras*, *& Templa quotquot habent Cananitæ ad unum tolli jubeo*, *ferroque & flammis ita deleri*, *ut etiam memoria eorum omnis aboleatur*.

Denique contendit *Spencerus* Diſſertatione 6. Sect. 4. Tabernaculi fabricam Gentis Iſraeliticæ voluntati & æmulationi magis, quam Dei voluntati vel præcepto adſcribendam eſſe. Prima namque Dei verba de Tabernaculo extruendo facta (inquit) permittentem potius, quam præcipientem ſonare videntur, Exodi 25. *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen*, *dicens: Loquere filiis Iſrael ut tollant mihi primitias: Ab omni homine*, *qui offeret ultroneus*, *accipietis eas*.

Spenceri objectiones ſolvuntur.

Reſpondetur, prorſus incertum eſſe an mos ille Gentium Deorum Imagines in Tentoriis aut Ædiculis, ſeu Templis portatilibus circumgeſtandi, ſit *Moſe* antiquior vel coævus, cum nullus Auctor proferri poſſit *Moſe* vetuſtior, aut *Moſi* ſuppar, qui rerum iſtarum fidem faciat. Ex Scriptura autem Sacra non conſtare, an Tabernaculum *Moloch* Iſraelitæ portaverint in Deſerto. Id non probare obſcuriſſimum *Amoſi* locum, aut Protomartyris *Stephani* illum recenſentis ſententiam: Imo potius ex iis colligi, circumgeſtationem illam Tabernaculi *Moloch* velut in pompa factam in Deſerto non fuiſſe, quæ ad id tempus refertur quo Iſraelitæ *in Damaſcum*, ut ait, *Amos*, vel in Babylonem, ut ait *S. Stephanus*, in pœnam hujus Idololatriæ translati ſunt. Præterea nullibi in Pentateucho Tabernaculi *Moloch* ab Iſraelitis ſuſcepti vel circumlati mentio occurrit, cum tamen cætera ipſorum ſacrilegia ſilentio *Moyſes* non prætericrit. Nec veriſimile eſt ipſos Tabernaculum *Moloch* circumferre potuiſſe, quo tempore veri Dei Tabernaculum geſtabant, & publico ſolemnique cultu proſequebantur, quin *Moyſes* illud ſtatim confregiſſet, in cineremque redegiſſet, ac zelo gloriæ Dei ſuccenſus, in Idololatras animadvertiſſet; ſicut Vitulum aureum confregit, in cineres redegit, ejuſque cultores delevit. Rem porro tam memorandam in Hiſtoria Sacra non prætermiſiſſet. Longe ergo probabilius eſt, Diabolum divinos honores uſurpantem Idololatris inſpiraſſe ut Tabernacula, & Ædiculas Numinibus ſuis exſtruerent, ad ſimilitudinem Tabernaculi Moſaici. Quamquam ſimilitudo & affinitas, quam inter *Molochi* & veri Dei Tabernaculum interceſſiſſe ait *Spencerus*, non probetur. Moſaici enim Tabernaculi formam *Exodi* 25. 26. 27. deſcriptam habemus: Formam vero Tabernaculi *Moloch* nullibi deſcriptam invenimus. Et Tabernaculum in quo Deus coli voluit, factum eſt ſecundum exemplar, quod Deus Moyſi in Monte Sancto monſtravit, non ſecundum formam Tabernaculi *Moloch*.

Templorum conditorum epocha incerta eſt: Quæ a *Diodoro Siculo*, *Herodoto* & *Luciano* de eorum initiis narrantur, dubitanter aſſeruntur, ex incertis vulgi rumoribus. *Excelſa*, de quibus mentio in Pentateucho, Altaria potius fuere, in montibus vel lucis excelſis extructa, quam Templa. Ut ut eſt, ad hujuſmodi Templorum inſtar non conſtructum eſt Tabernaculum Dei viventis: Siquidem Templa Gentilium ab ultima pene rerum ſuarum memoria ſupra Heroum, quos in Deorum cenſum referebant, ſepulcra condebantur, ut Heroum Animas circa eorum ſepulcra (ut cœca Gentilitas credebat) corporum ſuorum ſenſu & amore oberrantes, hoſpitio exciperent. Qua de re legendi ſunt *Clemens Alexandrinus* in Cohortatione ad Græcos, & *Euſebius* Lib. 2. *Præparationis Evangelicæ* Cap. 6. ubi fuſe probant, *Sepulcra mortuorum eſſe*, *quæ Deorum Templa nominantur*. Idem multis exemplis confirmat *S. Cyrillus Alexandrinus Lib.* 10. *contra Julianum* p. 341. & 342. His conſona ſunt illa *Prudentii* verba Lib. 1. contra *Symmachum*:

Et tot templa Deum Romæ, quot in Urbe ſepulcra
Heroum numerare licet.

Dei autem viventis Tabernaculum, ſive Templum portatile, ſimilem originem habuiſſe

buisse nemo dixerit. Regis Maximi Palatio quam defuncti hominis Monumento similius erat, ut explicat *Rabbi Schem Tob*, Commentar. in *More Nevochim* Maimonidis. *Deus*, inquit, *talem sibi Domum condi jussit, qualis esse solet Domus Regia. In Domo Regia, hæc omnia quæ diximus reperiuntur. Alii scilicet qui custodiant Palatium ejus. Alii qui fungantur Officiis ad Regiam Dignitatem pertinentibus, qui epulas instruant, aliaque faciant Regia necessaria. Alii denique qui voce quotidie fidibusque canant. Est etiam in Domo Regia locus ad cibos apparandos constitutus. Item locus ubi odoramenta adolentur. Est etiam mensa in domo ejus itemque conclave ipsi proprium, quo nemo pervenit nisi qui ei secundus est, quosque in maxime charis habet. Eumdem ad modum voluit Deus ut hæc omnia in sua Domo inessent, ne qua in re terrarum Regibus concederet: Est enim ille Rex Magnus, ut his quidem rebus non indigeat. Verum hinc facile elucet ratio victus familiaris Sacerdotibus & Levitis dati, utpote quem Rex quisque Ministris suis suppeditare solet. Atque hæc omnia eo spectabant, ut intelligeret vulgus, Regem nempe Dominum Exercituum inter nos versatum esse. Est enim ille Rex Magnus, omnibusque Gentibus metuendus*. Hinc Dei Regisque nomina vero Deo in Veteri Testamento conjunctim sæpius attributa, ut Psalmo 67. 25. *Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, Regis mei, qui est in Sancto*. Psalm. 88. 19. *Quia Domini est assumptio nostra, & Sancti Israel Regis nostri*. Psalmo 94. 3. *Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnes Deos*. Psal. 97. 6. *Jubilate in conspectu Regis Domini*. Psalmo 43. 5. *Tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutem Jacob*. Psalmo 5. 2. *Intende voci orationis meæ Rex meus, & Deus meus*. Isaiæ 43. 15. *Ego Dominus Sanctus vester, creans Israel Rex vester*. Zachariæ 14. 16. 17. *Et omnes qui reliqui fuerint de universis Gentibus quæ venerunt contra Jerusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent Regem Dominum Exercituum, & celebrent Festivitatem Tabernaculorum: Et erit. Qui non ascenderit de familiis terræ ad Jerusalem, ut adoret Regem, Dominum Exercituum, non erit super eos imber*. Malachiæ 1. 14. *Quia Rex magnus ego, dicit Dominus Exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus*. Denique quamvis *Molochi* aut falsorum aliorum Numinum thecæ, Tabernacula, Ædiculæ, seu Templa portatilia in usu fuissent apud Ægyptios, Ammonitas, Moabitas, aliasve Gentes, antequam Deus ab Israelitis in Tabernaculo coleretur, quod tamen *Spencerus* non probavit, minime sequeretur Deum ad mores Gentium se demisisse, cum Tabernaculum fieri jussit, aut ad *Molochi* Tabernaculum respectum habuisse; sed potius Tabernaculum extrui præcepisse forma ac fine prorsus dissimile, & cujus omnis apparatus esset veluti *Liber sapientiæ sublimioris, & rei gloriosæ ad quam ista referuntur*, (ut ait *Abarbanel*.) Deum, inquam, id præcepisse ad Idololatriam destruendam, & Israelitas cultui suo arctius devinciendos, consultius colligitur cum *Theodoreto* Quæstione 60. in Exodum. *Quare*, inquit, *jussit construi Tabernaculum? Rationem reddidit ipse Dominus Deus dicens*: „ Et conficies mihi Sanctuarium, „ & apparebo apud vos. Faciesque juxta omnia quæ ego demonstro tibi in Monte, „ juxta similitudinem Tabernaculi, & juxta similitudinem omnium vasorum ipsius. *Cum enim dedisset Legem in Monte Sina, verisimileque esset quosdam existimaturos divinum Numen loco circumscribi, jussit sibi construi Tabernaculum, ut inde apparens, doceret Populum cultum pietatis. Sicut enim accepta ab eis Terra promissionis Templum ædificari sibi jussit, legemque dedit celebrandorum ibi divinorum officiorum, ne arbitrium suum secuti in his peragendis, prolaberentur in erroneum cultum Dæmonum: Ita peregrinantibus illis ac desertum transeuntibus, Tabernaculum ædificari præcepit, quod facile transferri posset, in quo preces & Sacrificia offerrent. Et hæc eorum gratia gesta sunt. Quia enim, cum magnus ille Moses per multos dies in Monte moraretur, Aaronem ita sunt allocuti*: Fac nobis Deos, qui præcedant nos: *& imagine vituli conflata, ducentes choreas clamabant*. „ Hi sunt Dii
Exod. 32. „ tui Israel, qui eduxerunt te de Terra Ægypti: " *Tabernaculum hoc fieri mandavit Deus, & proficiscentibus illis præire jussit, & stationem habentibus subsistere: Quo Sacerdotes in eo Sacrificia peragere possent*. Quamvis autem primitiarum oblatio ad constructionem Tabernaculi, Israelitarum voluntati a Deo relicta sit, constructio tamen Templi illius portatilis *Mosi* a Deo præcepta est, ut ex laudatis Scripturæ Sacræ locis liquido constat, & ex Cap. 35. 29. *Omnes viri & mulieres mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera quæ jusserat Dominus per manum Moysi*. Et ex Cap. 38. Vers. 21. 22. *Hæc sunt in-*

stru-

strumenta Tabernaculi Testimonii, quæ enumerata sunt juxta præceptum Moysi in Cæremoniis Levitarum per manum Ithamar filii Aaron Sacerdotis: Quæ Beseleel, Domino per Moysen jubente, compleverat.

Quod ait *Theodoretus*, Israelitarum gratia præcepisse Deum Tabernaculi structuram, magis explicat *S. Thomas* Prima Secundæ Quæstione 102. Articulo 4. ad 1. *Cultus*, inquit, *Dei duo respicit, scilicet Deum, qui colitur, & homines colentes. Ipse igitur Deus qui colitur, nullo corporali loco clauditur: Unde propter ipsum non oportuit speciale Tabernaculum fieri, aut Templum. Sed homines ipsum colentes, corporales sunt, & propter eos oportuit speciale Tabernaculum, vel Templum instrui ad cultum Dei, propter duo. Primo quidem, ut ad hujusmodi locum convenientes cum hac cogitatione quod deputaretur ad colendum Deum, cum majori reverentia accederent. Secundo, ut per dispositionem talis Templi, vel Tabernaculi significarentur aliqua pertinentia ad excellentiam divinitatis, vel humanitatis Christi. Et hoc est quod Salomon dicit 3. Reg.* 8. Si cœlum, & cœli cœlorum „ te capere non possunt, quanto magis Domus hæc quam ædificavi tibi? *Et postea subdit*: Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti, Erit nomen meum „ ibi: Ut exaudias deprecationem Servi tui, & Populi tui Israel. *Ex quo patet, quod domus Sanctuarii non est instituta ad hoc quod Deum capiat quasi localiter inhabitantem: Sed ad hoc quod nomen Dei inhabitet ibi, id est, ut notitia Dei ibi manifestetur per aliqua quæ ibi fiebant, vel dicebantur: & quod propter reverentiam loci orationes ibi fierent magis exaudibiles ex devotione orantium.* Hæc Israelitarum fides fuit, Gentium errori opposita, qui Deos suos Templis & Simulacris astrictos & inclusos credebant, ut constat ex *Menandro* in *Heniocho*, id est, *Auriga*, scribente:

> *Istos vagantes non probo foris Deos:*
> *Nullus domum deserens in albo meo scribitur.*
> ——————— *Decet justum Deum*
> *Domi manere, ut servet statuentes eum.*

Convenientius porro fuisse statui Populi Judaici, antequam Regem haberet, Tabernaculum quam Templum, docet *S. Thomas* Articulo mox laudato, ad 2. Populo scilicet in Deserto ambulanti, vel in Terra Chanaan variis bellis cum finitimis Gentibus impedito, Templum ædificari non debuit, ob tres rationes a *Rabbi Moyse* allatas. 1. *Ne Gentes appropriarent sibi locum illum.* 2. *Ne gentes ipsum destruerent.* 3. *Ne quælibet Tribus vellet habere locum illum in sorte sua: & propter hoc orirentur lites & jurgia. Et ideo non fuit ædificatum Templum, donec haberent Regem, per quem posset hujusmodi jurgium compesci. Antea vero ad cultum Dei erat ordinatum Tabernaculum portatile per diversa loca, quasi nondum existente determinato loco divini cultus. Et hæc est ratio literalis diversitatis Tabernaculi & Templi.* Rationem typicam subdit *S. Thomas*: Per Tabernaculum scilicet, quod erat mobile, *significatur status præsentis vitæ mutabilis*: Per Templum vero, quod erat fixum & stabile, *significatur status futuræ vitæ quæ omnino immutabilis est*. Vel, per Tabernaculum, *significatur status Veteris Legis*: Per Templum autem a *Salomone* constructum, *status Novæ Legi. Unde ad constructionem Tabernaculi soli Judæi sunt operati: Ad ædificationem vero Templi cooperati sunt etiam Gentiles, scilicet Tyri & Sidonii.*

§. III.

De structura Tabernaculi, seu præcipuis illius Partibus, Arca, Cherubin, Altaribus.

I. TAbernaculi structuram, partesque singulas, non dicam exponere, sed vel describere, longioris foret operæ. Consulantur cum *Exodi* Capitibus 25. 26. 27. 36. 37. & 38. *Josephus* Libro 3. *Antiquitatum*, Cap. 5. 6. 7. *S. Augustinus* Quæstione 177. in Exodum, *Venerabilis Beda*, & *Richardus a S. Victore* Lib. *De Tabernaculo*, *Tostatus* Commentario in exodum, *Ribera* Lib. 1. De Templo, *Villalpandus* Tomo 2. in *Ezechielem*, in descriptione Templi, aliique Scripturæ Sacræ Commentatores. Ego strictim, ut Historicum & Dissertatorem Ecclesiasticum decet, Tabernaculi structuram secundum præcipuas illius partes delineabo.

II. Ta-

II. Tabernaculum tribus partibus constabat. Prima, quæ exterior, erat *Atrium:* Secunda, *Sancta:* Tertia, *Sancta Sanctorum*. Atrium longum centum cubitis, & latum quinquaginta, suis tabulis cortinisque cinctum, sub dio positum erat. Sancta quadrangula erant, longa viginti, lata decem cubitos, oppanso velo a Sanctis Sanctorum divisa, de quo

Atrium. Exodi 26. 31. 32. 33. Sancta Sanctorum quadratæ erant figuræ, longitudinis & latitudinis decem cubitorum. Atrium bipartitum erat, unum exterius in quo stabant Laici: Aliud interius, exiguo septo seu muro altitudinis trium cubitorum a priori divisum, ita ut oculis Populi paterent quæ in eo agebantur. In hoc erat Labrum æneum, factum ex speculis mulierum, quæ excubabant per vices in ostio Tabernaculi; & Altare holocaustorum. In Labro æneo manus pedesque lavare tenebantur Sacerdotes Tabernaculum ingressuri, & ad Altare, ut thymiama offerrent, accessuri. Lotionis hujus ritum negligentibus mortem Lex comminatur. *Ne forte moriantur*. (Exodi 30. 21. 1.) Ritus hic puritatem & innocentiam significabat, qua Sacris operam dare Sacerdotes deberent. Hoc lustrationis genus Gentiles imitati sunt, qui Deorum suorum Templa ingressuri, se lavacro purgabant, ne coram iis conspurcati sisterentur. Hunc morem spectant illa *Euripidis* in *Jone:*

> *Sed o Delphici Phœbi Ministri,*
> *Castaliæ limpidos*
> *Ite ad gurgites, pura vero aqua*
> *Abluti, ite in Templum.*

Sancta; III. In *Sanctis*, quæ prima pars interior Tabernaculi erat, continebantur 1. Altare thymiamatis, obversum Sancto Sanctorum, & Propitiatorio, ita ut in illud per hiatum in velo dividente relictum fumus thymiamatis ascenderet. 2. Ad latus dextrum hujus Al-

Altare thymiamatis. taris erat candelabrum ductile de auro mundissimo, lucernis septem pariter aureis instructum. 3. Ad latus sinistrum, Mensa ex eadem materia, ex qua Altaria, scilicet ex lignis Setim, auro purissimo circumdata, & labio aureo per gyrum adornata, cui labio corona aurea duplex supereminebat. In Sancta quotidie ingrediebantur Sacerdotes mane & vespere, ut thymiama adolerent, lucernasque vespere accenderent, mane extinguerent. In divinum honorem jugis adhibebatur in Tabernaculo suffitus, nec non ad discutiendum nidorem ex animantibus, purgandumque aerem a fœtore, ne a Tabernaculi aditu Populus abhorreret, illudque ceu locum fœdum contemneret. Mystica significatio est, corda sursum habenda. *Cum enim ad eum sursum est, cujus est Altare cor nostrum, ejus Unigenito cum Sacerdote placamur. Ei suavissimum adolemus incensum, cum in ejus conspectu pio sanctoque amore flagramus: Ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis, in ara cordis, igne fervidæ charitatis* (inquit *S. Augustinus* Lib. 10. *De Civitate Dei*, Cap. 3.)

Mensa; & panes propositionis IV. In Mensa duodecim panes azymi, cum thure, ponebantur, *Panes propositionis* propterea nuncupati, quod essent in monimentum oblationis Domini. Singulis Sabbatis mutabantur, usibusque Sacerdotum cedebant. (*Levitici* 24. 5. 6. 7. 8. 9. & *Matthæi* 12. 4.) Duodecim erant pro numero Tribuum Israel. Eo Ritu significabatur, Sacerdotes Templo ministrantes, in Templo victum habere debere. Eucharistiam adumbrabant, ut docent *SS. Hieronymus* in 1. Malachiæ, *Cyrillus Hierosolymitanus* Catechesi 4. Mystagogica, *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 4. in Joannem, p. 390. *Joannes Damascenus* Lib. 4. Cap. 14. *Hesychius*, & *Rupertus*. Candelabrum, ac Mensam cum panibus in Tabernaculo posita *Guillelmus Parisiensis* ait, *Ut offerentes & adorantes in Dei Tabernaculo, ab ipso vitam, lucem, & nutrimentum se obtinere cognoscerent, & ex ejus servitio, quod in eodem Tabernaculo fiebat, ista sperarent*. Vel insinuare voluit Deus, *se esse Deum cui septem Planetæ serviunt, & quia ipse est dator escæ, non Ceres; & propter hoc non eis, nec huic, sed ipsi soli serviendum*. Sed præcipua ratio ob quam Mensam & Panes Propositionis Deus in Tabernaculo poni jussit, erat Idololatriæ abolitio. *Quia vero* (inquit idem Episcopus Lib. *De legibus*, Cap. 2.) *in Sacris Lunæ panes offerebantur, sicut superius ostendimus ex testimonio Jeremiæ de placentis, quæ fiebant Reginæ Cœli, adeoque dediti erant hujusmodi servitio, quod non sufficiebat eis ut mulieres hæc agerent, immo filii colligebant ligna, & patres succendebant ignem, & mulieres conspergebant adipem, ut hujusmodi placentæ fierent Lunæ: Non fuit facile eos subito abripi ab hujusmodi consuetudine, & ideo factum est, præcipiente Deo, ut saltem paulatim quasi per regenerationem adduce-*

Jerem. 7.

ducerentur ab illa. Non enim facile fuit hujusmodi consuetudini deditis non videre Mensam panum in Tabernaculo Domini, quam videre consueverant, & ipsimet implere in domo idoli. Quapropter posita est Mensa in Tabernaculo Domini ad Aquilonem, non directe ante ipsum Oraculum; & iterum prohibitus est Populus panes ponere in Mensa illa, & de panibus etiam illis edere: Soli enim Sacerdotes jussi sunt panes illos ponere, & solum illis concessum est inde comedere. Vides ergo quod ista triplici dissimilitudine ab Idololatria quasi regeneravit eos Deus, & aliquatenus elongavit, videlicet ipsa positione & situ mensæ; item prohibitione ponendi panes, & vescendi ex eis. Mensam enim consueverant videre directe ante Idola, quibus in ea panes offerebant. Amplius, super unumquemque panum illorum ponebatur patena aurea, & pugillus thuris, quales appositiones videre non consueverant in domibus Idolorum. Hanc rationem etiam tetigit *S. Thomas* Prima Secundæ, *Quæstione* 102. *Articulo* 4. ad 6. *Mensa autem*, inquit, *non ponebatur directe in medio ante Propitiatorium, ad excludendum ritum Idololatriæ. Nam Gentiles in Sacris Lunæ ponebant Mensam coram Idolo Lunæ. Unde dicitur Jeremiæ 7. Mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas Reginæ cœli.*

V. In *Sanctis Sanctorum* erat *Arca fœderis*, ex *lignis Setim*, intus & foris deaurata, coronaque aurea circumdata. Ligna Setim, 70. reddiderunt *ligna imputribilia*, arboris fuisse genus spinæ albæ simile, docet *S. Hieronymus* in Cap. 3. *Joelis*, & in *Michææ* 6. 5. Lege *Buxtorfium* Historiæ *Arcæ Fœderis*, Cap. 4. Arcam operiebat *Propitiatorium aureum*, quod & *Oraculum* dicebatur, quia, inde Deus responsa dabat *Moysi*, & *Aaroni*, subindeque Summis Sacerdotibus ipsum consulentibus. Utrumque latus Propitiatorii Cherubim aurei & productiles expansis alis tegebant, se se mutuo respicientes versis in Propitiatorium vultibus. (*Exodi* 25.) Sancta Sanctorum soli Pontifici, semel in anno pervia erant, septima die septimi Mensis, quo Festum Expiationis celebrabatur. (Exod. 30. 10. Levitici 16. 2. 34. ad Hebræos 9. 7.) *Hoc significante Spiritu Sancto, nondum propalatam esse Sanctorum viam adhuc priore Tabernaculo habente statum.* Sancta Sanctorum, supremi illius cœli figura erant, in quo Deus gloriam suam manifestat, in quo cœlestes Spiritus faciem ipsius jugiter contemplantur, & in quod *Jesus Christus Pontifex factus in æternum, per proprium sanguinem semel introivit, æterna redemptione inventa*: (ut docet Apostolus.) Cœlum per Sancta Sanctorum significari agnoscunt *Josephus* Lib. 3. *Antiquitatum*, Cap. 3. & 8. & *Philo* Lib. de Vita Mosis. *Theodoretus* Quæstione 60. in Exodum: *Pars interior Tabernaculi, cœlestia referebat: Unde vocata est Sancta Sanctorum. Quod verum esse testatur divinus Apostolus ita dicens*; „ Non enim in manu „ facta Sancta Christus introivit, exemplaria verorum. Sed in ipsum Cœlum, ut ap- „ pareat nunc vultui Dei pro nobis. *Et iterum dum de spe divina disputat, ista sub-* „ *junxit.* Quam sicut ancoram habemus tutam ac firmam, & introeuntem usque ad interiora velaminis, ubi Præcursor pro nobis introivit Jesus, factus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech. *Itaque pars illa intra velum præ se ferebat imaginem cœlestium; altera vero extra velum, terrestrium.* Nam in Aulæo coccinum ignem, byssus Tellurem, hyacinthus Aera, purpura Mare, septem lychni totidem Planetas, panes duodecim totidem Zodiaci signa & Menses notabant. Quanquam & alias haberent significationes mysticas. Lege *S. Thomam Prima Secundæ*, *Quæstione* 102. *Articulo* 4. *ad* 5. & 6.

Sancta Sanctorum.

Hebr. 9.

VI. In Arca fœderis reconditæ erant Tabulæ Legis dumtaxat, propter quod dicta est *Arca Testimonii*, & *Arca Testamenti*, *Exodi* 25. *Ponesque in Arca testificationem quam dabo tibi*; 3. Regum 8. 9. *In Arca autem non erat aliud nisi duæ Tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israel, cum egrederentur de Terra Ægypti.* 2. Paralipomenon 5. 10. *Nihilque erat aliud in Arca nisi duæ Tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando Legem dedit Dominus filiis Israel egredientibus ex Ægypto.* Josephus Lib. 8. *Antiquitatum*, Cap. 2. de Arca loquens: *Continebat hæc nihil aliud quam duas Tabulas lapideas, quæ decem præcepta Dei ore in Monte Sina prodita, insculpta eis conservabant.* Repugnare videtur Apostolus ad Hebræos 9. 3. 4. *Post velamentum autem*, inquit, *secundum Tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum, Aureum habens thuribulum, & Arcam Testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna habens Manna, & Virga Aaron, quæ fronduerat, & Tabulæ Testamenti.* Duplex tantum via est Apostolum cum *Moyse* conciliandi. Prima, dicendo Apostolum

Quæ in Arca recondita erant?

S. Paulus cum Mose conciliatur.

ium scripsisse quod urna habens manna, & Virga *Aaronis* erant in Arca, quia juxta Arcam erant, more loquendi solemni Scripturæ Sacræ quo aliquid in loco aliquo esse dicitur, quod juxta illum est. Sic Dominus ait *Jeremiæ* 35. 2. de Rechabitis: *Et introduces eos in Domum Domini, in unam Exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum*. Sic & *S. Joannes* Evangelii Cap. 10. *Et ambulabat Jesus in Templo, in Porticu Salomonis*. Nec tamen Exedra thesaurorum, aut Porticus, partes erant Templi, sed structuræ foris adjunctæ. Sic etiam accipiendum est quod in Evangelio legitur, Christum ejecisse vendentes & ementes e Templo, qui tamen in Porticu Templi, non in ipso Templo negotiabantur. Et Lucæ 9. *Dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem*: Quamvis non in Urbe, sed prope eam, Cruci suffixus sit. Sic in Urbe natus esse dicitur, & qui natus ad eam, hoc est, in ejus territorio. Sic in Jericho *Josue* 10. 10. valet, ad Jericho: In Gabaon, hoc est, prope Gabaon: In Kariathiarim, *judicum* 18. 12. Hoc ergo sensu dictum fuerit a *S. Paulo* Urnam auream habentem Manna, Virgam Aaronicam, & Tabulas Testamenti fuisse in Arca: Tabulas quidem ut intra Arcam inclusas, virgam vero Aaronis, & urnam auream habentem Manna, ut juxta positas, in Tabernaculo, coram Domino, id est, coram Arca, ut diserte habetur Exodi 16. 33. 34. *Dixitque Moyses ad Aaron: Sume vas unum, & mitte ibi Man, quantum potest capere gomor: & repone coram Domino ad servandum in generationes vestras, sicut præcepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in Tabernaculo reservandum*. Et Numerorum 17. 4. Deus cum *Moyse* loquens de Virgis Principum duodecim Tribuum, ait: *Ponesque eas in Tabernaculo fœderis, coram testimonio*, (id est, coram Arca) *ubi loquar ad te*. Et v. 10. *Dixitque Dominus ad Moysen: Refer Virgam Aaron in Tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israel*. In capsa scilicet Arcæ adjacente, & lateri ejus exterius adhærente, Sacra hæc Monumenta deposita sunt, sicut & Liber Legis, de quo Deuteronomii 31. 26. *Postquam ergo scripsit Moyses verba Legis hujus in Volumine, atque complevit, præcepit Levitis qui portabant Arcam fœderis Domini, dicens: Tollite Librum istum, & ponite eum in latere Arcæ fœderis Domini Dei vestri, ut sit ibi contra te in testimonium*. Lege *Buxtorfium, Exercitatione in Historiam Arcæ Fœderis*, Cap. 5. Secunda ratio conciliandi Apostolum cum *Moyse* hæc est, ut dicamus *Mosis* & *Salomonis* temporibus solas Tabulas Legis in Arca extitisse: Sed post *Salomonis* forte tempora Sacerdotes cupientes Virgam Aaronis, & Urnam auream continentem Manna, in secretiori tutiorique esse custodia, illa in Arca, cum Tabulis Legis reposuisse, cujus rei non inscius *S. Paulus*, Traditiones Majorum ad pedes *Gamalielis* edoctus, hæc tria in Arca esse scripserit. Ita *Theophilactus*.

Arcæ fœderis origo a sacris Ethnicorum cistis non est arcescenda.

VII. Arcam, sacratissimum præsentiæ divinæ simbolum a sacris Gentium cistis, quarum apud Antiquos obvia frequensque memoria est, originem derivasse asserit *Spencerus*, Lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione 5. Nec tamen id firmis probat argumentis. Quæ enim profert ex Pausania, Apulejo, Plutarcho, Theocrito, Tibullo, Catullo, Valerio Flacco, Ovidio probant quidem Ægyptios, Phœnices, Græcos, Romanos, Arcas, seu mysticas cistas in Sacrorum suorum censu habuisse: Sed non probant cistas illas Gentilitias in usu fuisse ante Mosaica tempora: Omnes enim illi Auctores a *Spencero* laudati, qui de cistis hujusmodi, in Orgiis falsorum Numinum usurpatis, scripsere, multis sæculis *Mose* recentiores sunt. Longe verisimilius est, Diabolum Dei æmulum Ethnicis inspirasse, ut Arcas quoque, seu cistas mysticas, Arcana quædam celantes, in suorum Numinum Sacris adhiberent, aut etiam solemni pompa circumferrent. Pietas credere prohibet, Arcam Domini a Cistis Ethnicis natales accepisse, quæ nihil nisi quisquilias, vel magica quędam instrumenta, vel obscœnas imagines continebant, quales erant illæ quarum meminere *Plutarchus* in Alexandro, *Clemens Alexandrinus* in Protreptico, & *Synesius* in Encomio Calvitii. Quam levia sint argumenta *Spenceri* ducta ab Arcæ pulchritudine & magnificentia, ab ejus corona, circumstantiis, fine, nomine, facile intelligit quisquis illa paulo accuratius expendit. *In Junonis Templo*, inquit, *Arcam e cedro confectam, cum aureis & eboreis emblematis*, positam fuisse, testatur *Pausanias* Libro 5. Ægyptii *Auream Arculam*, teste *Plutarcho*, in Sacris habuerunt. Apud Babylonios in *Apollinis* Templo *Auream miræ vetustatis Arculam quandoque repertam*, e veterum Scriptis nos docet *Cælius Rhodiginus Lib. 8. Antiquitatum*, Cap. 12.

Igi-

Igitur Arca cedro & auro plurimo pariter illustris e gentium usu natales accepit. Quis non videat æquo, & meliori jure concludi posse: Igitur Cistæ Ethnicæ ex Diaboli æmulatione, quicquid in Dei cultu splendidum erat, usurpantis, & ad suum cultum traducentis, originem acceperunt?

Idem judicium ferendum est de altero *Spenceri* argumento. Gentiles (inquit) cistas, in Deorum suorum mysteriis usurpatas, Coronis instruebant, teste *Euripide* in *Jon.* Act. 5. *Video*, inquit, *Arcam antiquam sertis coronatam & floribus*. Et *Oppiano* Lib. 4. ubi de *Bacchi* Orgiis loquitur:

Arcam porro arcanam sacer Chorus sublatam,
Coronantes, tergis imposuerunt asini.

Arcæ igitur Corona aurea a Gentium moribus originem traxit: Adeoque Arcæ institutio ad eamdem originem referenda est.

Quod Coronæ in usu Gentium fuerint ante Legem datam, pertinaciter non inficior. Coronis Reges utebantur, eorumque Throni, & Regiæ his Maestatis symbolis ornabantur. Propterea Deus, ut se Regem esse ac Deum Israelis ostenderet, idque persuasum haberent Israelitæ, Arcam, quæ ipsius thronus erat, Corona instrui & ornari præcepit. Postea vero Ethnici, suggerente & instigante Diabolo, Simulacra sua, Altaria, Victimas, Cistas coronarunt. *Bacchum* primum Coronam capiti suo imposuisse, & postea Coronæ usum ad sacra traductum, testatur *Plinius*, *Historiæ Naturalis Lib.* 16. Cap. 4. *Antiquitas quidem*, inquit, *nulla nisi Deo dabatur. Ob id Homerus cœlo tantum eas, & prælio universo tribuit. Viritim vero, ne in certamine quidem ulli. Feruntque primum omnium Liberum Patrem imposuisse capiti suo Coronam ex hedera. Postea Deorum honori sacrificantes sumpsere, victimis simul coronatis. Novissime & in sacris certaminibus usurpatæ, &c.* Porro *Liberum* seu *Bacchum Moyse* posteriorem fuisse certum est: Imo esse ipsum *Mosen* personatum, Doctissimus Præsul *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica* probavit. Arcæ itaque Corona aurea a Gentilium cæremoniis originem non traxit: Multo minus Arca ipsa.

VIII. Arcæ & Cistarum Ethnicarum discrepantes circumstantiæ, a quibus alterum argumentum ducit *Spencerus*, ejus Assertioni fidem derogant. Deus in Arca sua nihil præter fœderis divini Tabulas reponi voluit. Ex adverso nihil in Arcis Ethnicis nisi fœderis cum Dæmone initi sacramenta, nihil nisi quisquiliæ, aut res impudicæ, vel magica instrumenta, continebatur. Arca Dei viris solummodo, iisque e genere Sacerdotali oriundis, bajulanda tradebatur, nec quisquam alius tactu levissimo Arcam violare potuit, nisi tantæ temeritatis crimen capite luiturus. Arcæ vero in Gentilismi ritibus usitatę, per Sacerdotes quidem nonnumquam, per feminas autem non raro ferebantur. Israelitæ cæremoniis sanctis, apertis, & Religioni congruis honorem Arcæ Dei deferebant: Gentiles autem Arcas suas cæremoniis quibusdam magicis, & stuporem potius quam religionem incutientibus, coluerunt, teste *Clemente Alexandrino* in Protreptico, ubi de Sacris Eleusiniis sermonem facit. Arcæ Dei extrema Imaginibus aureis, Cherubim dictis, supra illius operculum alas explicantibus ornabantur: In mysticis autem Gentilium cistis, simulacrum Numinis alicujus grandiusculum, aut imagunculæ aliæ ut plurimum inclusæ latuere. Deus una tantum Arca, prout & uno Templo, & Altari holocausti colebatur: Sic autem ferebat Gentium usus, ut Arcas varias in cultus sui cæremoniis usurparent. Igitur (inquit *Spencerus*) Arca e Gentilium moribus initia petiit. Ego vero contrarium omnino inde colligi existimo, & mecum (ut opinor) existimabunt omnes qui rectam rationem consulent: Igitur Arca e Gentilium moribus initia non sumpsit, sed e sacro illo exemplari, de quo Deus ad *Mosen* Exodi 25. 40. *Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in Monte monstratum est*. At, inquit *Spencerus*, si Gentiles tamquam Judęorum simiæ, Arcas in Sacrorum suorum censum recepissent; verisimile est eos Arcas suas, non tantum ad Arcæ Judaicæ figuram facere, sed & ejus circumstantias omnes imitatione exprimere voluisse. Verum hujus objectionis vanitas inde patet, quod Diabolus non simia tantum, sed corruptor divini cultus semper extiterit, & Ritus sacratissimos, quibus Deus colebatur, æmula operatione ad Sacra falsorum Numinum traducens, ineptis, impuris, magicis, immanibus Ritibus admixtis adulteraverit.

IX. Haud firmius est argumentum *Spenceri* a fine Arcæ sumptum. Arca fœderis, in-

 quit,

quit, nulli alii rei ſerviebat, quam ad aſſervandam Legem Dei duabus Tabulis inſcriptam: Gentium autem ciſtæ Deorum ſymbola & inſtrumenta ſacratiora continebant, ut ſeſamides, pyramides, lanas elaboratas, micas ſalis draconem, vel ſerpentes, ſphæras, & figuras quaſdam magicas, ut conſtat ex *Clemente Alexandrino* in *Protreptico*, & *Syneſio* in *Encomio Calvitii*. Igitur Arca finaliter ſpectata a Ciſtis Ethnicis originem petiit. Ego vero contrarium omnino ex Arcæ fine colligi arbitror. Arca aureo Propitiatorio obtecta, & duobus Cherubim deſuper ornata, duaſque Tabulas divinæ Legis continens, ſymbolum erat divinæ præſentiæ, gloriæ, potentiæ, majeſtatis. Hinc Arca ſcabellum pedum Dei a *Davide* appellatur Pſalmo 98. *Exaltate Dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum ejus, quoniam ſanctum eſt*. Hinc Deum ſuper Cherubim ſedere paſſim ait Scriptura, in eodem Pſalmo 5. 1. *Dominus regnavit, iraſcantur Populi: Qui ſedes ſuper Cherubim, moveatur terra*. 4. Regum 4. *Miſit ergo Populus in Silo, & tulerunt inde Arcam fœderis Domini Exercituum ſedentis ſuper Cherubim*. 4. Regum 19. 15. *Ezechias aſcendit in Domum Domini, & oravit in conſpectu ejus, dicens: Domine Deus Iſraël qui ſedes ſuper Cherubim*: & Pſalmo 79. 2. *Qui ſedes ſuper Cherubim, maniſeſtare coram Ephraim, Benjamin, & Manaſſe*. Ex Propitiatorio, Deus a *Moſe* & *Aarone* conſultus reſponſa dabat, unde & *Oraculum* vocatum eſt, Exodi 25. 22. *Inde præcipiam, & loquar ad te ſupra Propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt ſuper Arcam teſtimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Iſrael*. Iſraelitis per deſertum iter agentibus, *Cum elevaretur Arca, dicebat Moyſes: Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te, a facie tua. Cum autem deponeretur, ajebat: Revertere Domine ad multitudinem Exercitus Iſrael*. Adde, Arcam inſignem fuiſſe Chriſti typum, ut oſtendit *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 4. in Joannem, P. 387. *Nobis*, inquit, *typice Emanuelem oſtendit dicens:* „ Et pones Arcam teſtimonii, & teges Arcam velamine. *In ſuperioribus enim totius quodammodo Arcæ figura Verbum comprehendimus: Erat enim domus Dei inhabitantis in ipſa, nimirum Sanctum Chriſti Corpus. Sed nihilominus idem nobis quoque per Arcam peculiariter deſignatur. Ex lignis enim imputribilibus conſtructa erat, ut intelligas ejus incorruptibilitatem*. „ Tota vero inaurata erat „ auro puriſſimo intrinſecus & extrinſecus. *Cuncta quippe pretioſa & regia ſunt in*
Coloſſ. 1. „ *eo, cum divina, tum humana*, & In omnibus ipſe primatum tenet, *ut Paulus ait. Aurum autem præſtantiam & excellentiam ſuper omnia denotat. Conſtructa itaque Arca ex lignis imputribilibus, & inaurata, divinam quoque Legem reconditam habebat, ut typus eſſet Dei Verbi inhabitantis, & uniti ſanctæ carni. Verbum enim Dei etiam Lex erat, licet non hypoſtaticum, ſicuti Filius eſt. Tegitur autem velamine. Dei enim Verbum incarnatum cum eſſet, multos latebat, corpore ſuo amictum, & ſancta carne quaſi velamine contectum, ita ut exinde nonnulli Divinam ejus Majeſtatem ignorantes, modo lapidare aggrederentur, crimini dantes, quod homo cum eſſet, ſe ipſum Deum diceret: modo nihil*
Joan. 6. *vererentur dicere:* „ Nonne hic eſt JESUS filius Joſeph, cujus nos novimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, Quia de Cœlo deſcendit? *Quod ergo Arcæ velum ſuperinjectum eſſet, JESUM apud multos ignotum fore ſignificat. Erat igitur etiam Arca typus ipſius. Idcirco enim Iſraelitas illa quoque præcedebat in Deſerto, cum Dei locum*
Pſal. 67. *tunc impleret. Ipſe enim erat Ductor Populi. Quod teſtatur Pſalmiſta dicens:* „ Deus, „ cum egredereris in conſpectu Populi tui, cum pertranſires deſertum, terra mota eſt. *Arca enim præcedente, Deus utique præcedere dicitur . . . . Sed & circum Hierichuntem per Sacerdotes portata, ejus mœnia ſubruit, non machinis, aut arietibus admotis, ſed tubis ac voce. Quod in Chriſto præterea verum eſſe comperiemus. Ipſe enim eſt, qui a ſanctis viris portatur, & omnem Diaboli vim evertit, non armis, ſed clamore ac tuba, hoc eſt, Evangelica Prædicatione & conſenſu omnium Populorum in rectitudine fidei Dominum confitentis*. Denique ibi oſtendit *Sanctus Cyrillus*, Tabernaculum, & omnia in eo contenta, typos Chriſti fuiſſe. *In circuitu vero*, inquit, *tendi Tabernaculum præcipit, quo quæcumque in eo erant, comprehenderentur, ita ut unum illud tantum [illegible]. Unus enim eſt in nobis Chriſtus, & multis modis intelligitur. Tabernaculum quidem [illegible] velamen carnis: Arca vero divinam Legem continens, ut Verbum Dei ac Patris: [illegible] Menſa, puta cum vita ſit ac cibus: candela, utpote lumen intelligibile [illegible] ſpirituale. Altare thymiamatis, ut odor ſuavitatis in ſanctificatione. Et [illegible] oblationum, quatenus eſt*

pro

pro vita Mundi victima. Sanctificantur autem in ipso Altari omnia: totus enim est Sanctus, quocumque modo Christus intelligatur. Praeunte igitur Sancto Tabernaculo Israelitae simul procedere, & una conquiescere jubebantur; Deo nos rursus utiliter monente, Ducem nobis itineris ad salutem assumendum esse Deum Verbum propter nos Incarnatum, ejusque praeceptis incunctanter parendo, ad vitam aeternam ascendendum. Qui Tabernaculum, ejusque Vasa, & Arcam foederis, oculis fidei ac pietatis consideraverit cum *S. Cyrillo*, is in *Spenceri* Sententiam non ibit, asserentis dumtaxat, non probantis, Arcam finaliter spectatam a Cistis Ethnicis originem petiisse.

X. Argumentum denique *Spenceri* ab Arcae nomine, & charactere ductum, nullius ponderis est. Illam in Scriptura Sacra quandoque *Arcam Dei*, nunc *Arcam foederis*, alibi *Arcam testimonii*, aliquando *Arcam foederis Dei totius terrae*, dictam fateor: sed inde id factum perperam colligit *Spencerus*, quod Diis aliis suae essent cistae, adeoque necesse esset ut Arca Judaica peculiari aliquo titulo, & charactere ab Arca quavis alia Deo alicui extraneo dicata discerneretur. Hoc enim distinctionis & dignitatis epitheto insignita est, ut ab arcis vulgaribus, quibus ad res domesticas alicujus pretii recondendas privati quique, seu Judaei, seu Gentiles utebantur, discerneretur.

Quae forma Cherubinorum.

XI. De Cherubinis Arcae superpositis, deque eorum forma & origine multa disputant Viri Eruditi. Formam quod spectat, ipsam in Libris *Mosis* expressam non habemus. *Josephus* Libro 3. *Antiquitatum*, Cap. 6. sic illos describit: *Cherubim sunt animantia volucria, nova specie, nec unquam cuiquam hominum visa: quae Moyses in Dei solio viderat figurata.* Hebraei Cherubim simulacra fuisse volunt ad similitudinem puerorum formata. Unde vocis originem ex lingua Chaldaica quidam petunt, in qua *Rub* vel *Rabio* est *Puer*, ut *Kerub*, *quasi puer* dicatur. Alii *Cherubim* in vitulorum aut boum similitudinem totos effictos fuisse censent. Probabilior eorum Sententia est, qui simulacra fuisse multiformia, id est, animalium diversorum species exhibentia, asserunt; ita tamen ut hominis forma in iis emineret. Opinionem illam adstruit maxime Prophetica Visio Ezechielis Prophetae 1. 5. 6. 7. 8. 10. *In medio ejus similitudo quatuor animalium; & hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis. Quatuor facies uni, & quatuor pennae uni. Pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum quasi planta pedis vituli.... Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus.... Similitudo autem vultus eorum, facies hominis, & facies leonis a dextris ipsorum quatuor: Facies autem bovis a sinistris ipsorum quatuor; & facies aquilae desuper ipsorum quatuor.* Et Cap. 10. 7. 8. 14. 15. *Et extendit Cherub manum de medio Cherubim ad ignem, qui erat inter Cherubim, & sumpsit & dedit in manus ejus qui indutus erat lineis.... Et apparuit in Cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum..... Quatuor autem facies habebat unum: facies una, facies Cherub; & facies secunda facies hominis; & in tertio, facies leonis; & in quarto, facies aquilae: & elevata sunt Cherubim: ipsum est animal quod videram juxta fluvium Chobar.* Et Vers. 20. *Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel juxta fluvium Chobar: & intellexi quia Cherubim essent.* Hos porro Cherubinos *Ezechielis* forma & specie non minus, quam nomine, similes fuisse Mosaicis, ex eo colligitur, quod *Ezechiel* qui Sacerdos erat, adeoque Templi & Arcae figuras probe noverat, postquam ad eorum figuras propius advertisset, hoc aperte testetur, dicens: *Et intellexi quia Cherubim essent.* Cherubim ergo Arcae, quatuor facies, id est, quatuor formas, similitudines, φάσεις habebant: (sic enim vocis hujus notio ibi sumenda, pro forma, & exteriore specie quae sub aspectum cadit, non pro vultu, quasi fuerit vultus cujusque Cherubim quadriformis:) Prima hominis, secunda leonis, tertia aquilae, quarta vituli. Vultum itaque humanum, staturam etiam erectam & humanam, & manus hominis. Dorsa leonum jubis vestita, quaternas aquilarum alas, & vitulorum crura, pedesque Mosaici Cherubini, sicut & Prophetici habebant.

Cherubim simulacra erant ex diversorum animalium formis conflata: in iis tamen eminebat forma humana.

Confirmatur ex Apocalypsis 4. 6. 7. ubi Cherubim horum animalium, sed discretorum formis expressi, *S. Joanni* in Visione exhibentur. *Et in medio sedis, & in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante, & retro. Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilae volanti.*

XII. Objiciet quispiam, *Ezechielem* binas tantum, non quaternas facies cuivis Cherubino

bino tribuere, Cap. 41. 18. 19. *Et fabrefacta Cherubim & palmæ; & palma inter Cherub, & Cherub duasque facies habebat Cherub. Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, & faciem leonis juxta palmam ex alia parte, expressam per omnem Domum in circuitu.*

Respondetur, Prophetam aliis in locis supra laudatis quaternas Cherubinis facies tribuere, ibi vero ex illis quatuor illas tantum referre, quarum altera, nempe hominis, positu palmam respicit; altera, leonis nimirum a palma altera prospicitur, cum ex binis reliquis animantium formis, altera utramque palmam ex æquo prospiciat, altera neutram. Aliis enim, quas vocat aquilinas facies, uterque Cherubim utramque partem contingit, quæ illi proxima est: plantis vero pedum, quas bovis faciem appellat, pavimentum potius interius, quam laterales palmas prospectant; ut propterea binas tantum facies, hominis (inquam) & leonis, commemoraverit, quod eæ ad dispositionem Cherubinorum explicandam conducerent, quam potissimum hoc loco explicare decreverat, alias duas silentio pretermiserit, quas late initio suæ Prophetiæ descripserat. Ita *Ezechielem* cum ipsomet conciliat *Villalpandus*, Tom. 2. P. 2. Lib. 4. Cap. 45.

Objici potest locus alter ex 3. *Regum* Cap. 7. 29. ubi Sacer Historicus, cum de basibus æneis loqueretur: *Et inter coronulas*, inquit, *& plectas, leones & boves, & Cherubim*. Ex quibus colligi posse videtur, Cherubim a bobus & leonibus distincta fuisse, & quatuor animalium formis minime conflata.

Respondetur cum *Villalpando* Capit. 43. Libri mox laudati, eo in loco literam *Vau* nostræ conjunctioni, &, respondentem, notione Hebræis communi, interpretative usurpari, ut sensus sit: *Leones & boves sculpti erant; & hoc est Cherubim*. Quod enim humana forma ac facie minime caruerint, non multo post idem Sacer Historicus significavit vers. 36. *Sculpsit quoque*, inquit, *in tabulatis illis, quæ erant ex ære, & in angulis Cherubim, & leones, & palmas, quasi in similitudinem hominis stantis, ut non celata, sed apposita per circuitum viderentur*. Quod autem nostra conjunctio, &, interpretative plerumque sumatur, ut & vox *Vau* apud Hebræos, duobus exemplis probat *Villalpandus*. Primum ex Psalmo 115. Vers. 17. *Sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini invocabo*. Offeram, inquam, Deo quasi Sacrificium laudis; hoc est, nomen Domini invocabo. Ac si aperte testetur, laudabile Deo Sacrificium esse Sancti Nominis ipsius invocationem. Secundo ex Psalmo 4. V. 6. *Sacrificate Sacrificium justitiæ, & sperate in Domino*. Cujus sententiæ sensus est: Sacrificate justum Sacrificium, hoc est, Sperate in Domino. His verbis indicans, spem in Domino collocandam esse, hoc est, Deo debitum, ac necessario reddendum Sacrificium.

Cherubinorum formæ typicæ.

XIII. Cherubinorum formæ symbolicæ erant, ac typicæ: Quatuor scilicet Dei, Cherubim insidentis, attributa significant, ab Angelis participata, & repræsentata. Species aquilæ significat Dei Sapientiam: (Visus enim acumine præstat aquila:) Species hominis significat Dei bonitatem, mansuetudinem, & clementiam: Species bovis Dei patientiam, & ad vindictam sumendam tarditatem: Species leonis Dei fortitudinem & potentiam. Significant vero in Angelis, divinas illas dotes illorum naturam, atque ministerium spectantes. Forma aquilæ, cœlestis naturæ vigorem, agilitatem, nisum ad sublimia, perspicaciam incredibilem, & sapientiam: forma hominis, bonitatem & caritatem erga homines: forma leonis, robur ac potentiam Dei hostibus terribilem: forma denique bovis, constantiam, patientiam, firmitatem, assiduitatem in obeundo munere ipsis a Deo demandato. Lege *S. Dionysium* Libro *De Cœlesti Hierarchia*, Cap. 15. Hic autem observare operæ pretium est, Cherubinos, sive Mosaicos, sive Propheticos, non solum secundi Ordinis Angelorum primæ Hierarchiæ typos fuisse, sed omnium Ordinum Angelos adumbrasse. Unde Veteres hos Cherubinos interdum Seraphinos appellant, & Cherubim *Ezechielis* cum Seraphim *Isaiæ* conferentes, utramque Visionem Cœlestium Spirituum symbola exhibuisse asserunt. Legi potest *Villalpandus* Tom. 2. in *Ezechielem*, Par. 2. Lib. 4. Cap. 36. *Cherubim* nomen *similitudinem cognitionis & scientiæ* significare veteribus persuasum fuit, *Philoni Judæo* Lib. 1. De Vita Mosis, *S. Dionysio* in Libris de Ecclesiastica Hierarchia, *Clementi Alexandrino* Libro 5. Stromatum, *S. Hieronymo* Commentario in Capit. 6. Isaiæ, *Theodoreto* in Capit. 1. Ezechielis, vers. 14. Significat etiam ea vox potentiam & fortitudinem singularem, si ex Syriaca lingua Hebrææ affini ejus origo arcessatur. Favet *Philo* Judæus Libro *De profugis*, ubi notat per Cherubim

rubim *Potentias ejus QUI EST*, *creatricem & regalem* designari. Idem asserit *Theodorus* apud *Theodoretum* Quæstione 40. in Genesim: *Cherubim*, inquit, *vocat illud omne quod potentia præditum est. Sic dicit:* Qui sedet super Cherubim, *hoc est, qui potenter regnat*. Et, Ascendit super Cherubim, & volavit, *hoc est, advenit cum multa virtute. Illud igitur*, Et statuit Cherubim, *dixit, ut indicet potentem quamdam & terribilem visionem & formam, quasi quorumdam animalium, collocatam esse in ingressu Paradisi, quibus inde Adam arceretur*. Huic *Theodori* Observationi suffragatur *Procopius in Genesis* Cap. 3. Hinc Deus super Cherubim numquam in Sacris Literis sedere dicitur, nisi cum illius potentia & fortitudo celebranda venit. Psalmo 79. *Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Beniamin, & Manasse. Excita potentiam tuam, & veni ut salvos facias nos*. Et Psalmo 98. *Dominus regnavit, irascantur Populi, qui sedet super Cherubim, moveatur terra*. Et Psalmo 17. quo *David* Dei potentiam celebrat V. 2. *Et ascendit super Cherubim, & volavit, volavit super pennas ventorum*. Quem locum ita reddit Chaldæa Paraphrasis: *Et visus est in robore suo super Cherubim levissimus, & adduxit potentiam suam super alas turbinis*. Cherubim itaque Deum, cujus veluti solium erant, infinita sapientia & potentia pollere indicabant, & Angelos, quorum sacra erant emblemata, scientiæ & potentiæ divinæ participatione excellere. Psal. 98 Psal. 17. Genes. 3.

XIV. Quod spectat Cherubinorum Arcæ originem, intolerabilis est *Spenceri* opinio, qui ipsos a symbolis & simulacris Ægyptiis originem accepisse propugnat; *Lib. 3. de Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione 5. Varias animantium formas in uno simulacro commiscendi consuetudinem in Ægypto obtinuisse fateor. Sed quæ inter Ægyptiaca illa simulacra, & Cherubinos Arcæ affinitas? Illa falsorum Numinum, ista Angelorum emblemata erant, & symbola. Illis divinus cultus exhibebatur; ista non ad cultum, sed ad ornatum, & mysticam significationem in Propitiatorio effingebantur. Illa ab arte Diaboli: ista ex arte & sapientia Dei derivata, & ad similitudinem exemplaris Mosi in Monte ostensi, Deo jubente expressa. Exodi 26. *Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex utraque parte Oraculi. Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero. Utrumque latus Propitiatorii tegant expandentes alas & operientes Oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in Propitiatorium quo operienda est Arca, in qua pones testimonium quod dabo tibi. Inde præcipiam & loquar ad te supra Propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super Arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israel.*

Cherubim Arcæ originem non habuerunt a symbolis & simulacris Ægyptiis. Spencerus refellitur.

Denique Ægyptiaca illa Simulacra & Hierogliphica *Mosis* ætate antiquiora fuisse non probat *Spencerus*, cum Auctores longe juniores proferat, qui simulacrorum hujusmodi meminerunt. Profert scilicet *Porphyrium* Lib. 4. *de Abstinentia*, de Sacerdotibus Ægypti sic loquentem: *Apud eos Deus aliquis ad collum usque forma humana effingebatur, facies autem illi avis alicujus, vel leonis, vel alterius animalis aptabatur: & rursus alius caput humanum habuit, cæteras autem partes aliorum animalium, in aliis nempe inferiores, in aliis autem superiores*. Profert *Apulejum*, Pompæ Ægyptiacæ cæremonias describentem *Metamorphoseon* Libr. 2. *Gerebat*, inquit, *alius gremio suo Summi sui Numinis venerandam effigiem, non pecoris, non avis, non feræ, ac ne hominis quidem ipsius consimilem, sed solerti ingenio repertam, ipsa etiam novitate reverendam*. Profert *Eusebium* Libro 3. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 12. ubi simulacrum Soli consecratum Elephantinopoli memorat, *Quod sedens, ac cæruleo corpore imbutum, ipso quidem corporis trunco virilem præ se ferens speciem, arietis vero caput habens, in eoque proprium ac primarium insigne, hirci cornua*. Ibidem Lunæ meminit, *cujus symbolum homo est, accipitris vultum præferens, ac Typhonem Hippopotami specie conformatum jaculo subigens*. Profert *Clementem Alexandrinum* Lib. 5. *Stromatum*, Pag. 561. dicentem: *Ideo Ægyptii ante Templa ponunt Sphyngas, quia doctrina, quæ de Deo, ænigmatica est & obscura. Forte autem quod Deum oporteat amare, & timere: amare quidem, ut Sanctis benignum & propitium: timere autem, ut qui sit impiis justus inexorabiliter. Feræ enim simul & hominis imaginem Sphinx significat*. Profert *S. Gregorium Nazianzenum* Oratione 2. in *Julianum*, quem Deos & Ritus Ægyptios honore prosequentem sic compellat, & per jocum irridet: *Unum solum in rebus tuis est, quod venerationem mereatur, nimirum honores illi qui apud Ægyptios Nilo per Androgynos habentur, & Isides, &*

Apides, cæteræque omnes bestiæ, ex diversis generibus conflatæ, quas confingis, & pingis. Hæc certe testimonia non probant hujusmodi simulacra multiformia apud Ægyptios ante Legem *Moysi* a Deo datam in usu fuisse, & *Moysem* Cherubinos Arcæ ad morem imaginum & symbolorum Ægyptiorum efformasse. Si quæ esset ergo Cherubinis Arcæ cum Ægypti symbolis & Hieroglyphicis cognatio, ea in Diaboli ęmulationem refundenda esset, qui ut divinum cultum sibi arrogavit, ita divini cultus instrumenta, Ritusque sacratissimos, cum hos, & illa corrupisset, atque adulterasset, ad idololatriæ pompam transtulit. Sicut vero inane est, quod ex forma Cherubinorum struit *Spencerus* ad hypothesim suam confirmandam, ita & quod ex fine petit argumentum. Quamvis enim Cherubim Divinę Pręsentię & Majestatis symbolum essent, & ex Propitiatorio, quod alis suis obumbrabant, Deus ad *Moysen* loqueretur: non erant, neque credebantur Dei sedes & habitacula, sicut simulacra in Gentilium Templis posita Deorum sedes ab Ethnicis habebantur, quibus Deos per magicos characteres, & superstitiosam dedicationem includi credebant, & alligari, ut constat ex *Porphyrio* apud *Eusebium* Lib. 5. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 15. ubi de *Hecate* sic loquitur: *Neque tantum istos sibi characteres placere, verum etiam iis sese circumscribi, subjectaque imagine, sacro veluti domicilio, contineri declaravit. Nec enim terra, nisi sacra fuerit, Deus ferre ac sustinere queat: sacra autem illa est, quæ divinam capit Imaginem: eaque sublata, id quod in terris Numen retinebat, illico dissolvitur.* Hinc illa Gentilium Apologia apud *Arnobium* Lib. 6. *Nos neque æra, neque auri argentique materiam, neque alias quibus signa conficiunt, eas esse per se Deos, & religiosa decernimus Numina; sed eos in his colimus, eosque veneramur, quos dedicatio infert sacra, & fabrilibus efficit habitare simulacris.* Hinc *Pseudo-Trismegistus in Asclepio*, Simulacra Deorum Corpora fuisse ait, qui magicis quibusdam consecrationibus ad corpora illa inhabitanda & animanda cogebantur, ut refert *S. Aug.* Lib. 8. *de Civit. Dei*, Cap. 23. *Statuas*, inquit, *o Asclepi, videsne quatenus tu ipse diffidas? Statuas animatas sensu & spiritu plenas, tantaque facientes & talia, statuas futurorum præscias, &c.* Asseri certe absque temeritate & impietate non potest, Cherubinos Propitiatorii ad istorum simulacrorum imitationem, & ob similem finem expressos.

Ex Dæmonis igitur ęmulatione, quadriformes Arcæ Cherubinos non tam exprimere, quam interpolare in idololatrico cultu gestientis, originem traxerunt quadriformes Genii, quos supremo Numini *Hempta*, pro quo *Plutarchus* EMET dicit, stipatores & nuncios tribuebant, referente *Kirchero* P. 3. *Sphingis Mysticæ de Mumiis*, Cap. 4. Quorum primum *Horus* sub pueri forma, Mundi sensibilis geniale Numen significat. Secundus canina facie, vigilantissimum Anubicæ seu Hermeticæ œconomicæ Præsidem refert. Tertius vultu acciptrino, quem *Thaustum* vocant, cornu etiam *Hammonis* insignitus, solarem calorem, & in Mundo inferiori fœcunditatem designat. Quartus leonina facie formidabilis, *Momphta*, id est, Hylæi Mundi, sive totius humidæ naturæ Moderatorem adumbrat. Audierant scilicet Ægyptii, supremo Hebræorum Numini, qui *Deus Emet*, sive *Veritatis*, in Propitiatorio Arcæ fœderis thronum suum habenti, Angelos adsistere, mandatorum ipsius in orbe universo Administros, sub Cherubinorum Emblemate, quorum facies erant quadriformes, hominis, leonis, bovis, aquilę. Quamobrem & ipsi *Hemptæ* supremo, quod sibi finxerunt, Numini, quadriformes Genios velut stipatores sive Administros adjunxerunt, quorum unus pueri formam, alter caninam faciem, tertius accipitris, quartus leonis vultum haberet.

Altarium materia.

XV. Altare Holocausti *ex lignis Setim* construi, & *laminis æneis operiri* Deus jussit. (*Exodi* 27. & 38. 1.) Altare vero Thymiamatis ex lignis ejusdem speciei compingi, & *auro purissimo* vestiri. (Exodi 30. 1. 2. 3.) Verum intus lapidea fuisse hujusmodi Altaria, vel terrea, necesse fuit, secundum Dei mandatum, Exodi 20. 24. 25. *Altare*, inquit, *de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta, & pacifica vestra, oves vestras, & boves in omni loco, in quo memoria fuerit Nominis mei: Veniam ad te, & benedicam tibi. Quod si Altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus: Si enim levaveris cultrum super eo, polluetur.* Templi Hierosolymitani Altare ex lapidibus non sectis, sed impolitis ædificatum, testantur *Hechatæus* apud *Josephum* Lib. 1. contra *Apionem*, & *Philo Judæus* Lib. *De Victimas offerentibus*. Unde & 1. *Macha-*

chabæorum 4. 47. dicitur: *Et acceperunt lapides integros secundum Legem, & ædificaverunt Altare novum, secundum illud quod fuerat prius.* Legem de Altari terreo, vel ex lapidibus tumultuario opere collectis, de iis præsertim Altaribus intelligendam, quæ ob caussam extraordinariam ad tempus aliquod struebantur, qualia a *Moyse Exodi* 24. 4. a *Josue*, *Gedeone*, *Samuele*, *Elia*, extra ordinem erecta sunt, Viri censent Eruditi: & ad ea præcipue tempora respectum habere, quibus Israelitæ in Deserto oberraverunt; ubi mutatæ subinde sedes, iis Altaria nova struendi necessitatem attulerunt. Hujus rationis Auctor *Theodoretus* Quæstione 44. in Exodum. *Nemo credo negabit* (inquit) *quin uterentur ferro, qui ligna Tabernaculi concinnabant, itidem qui aurum, argentum, aut æs fabrifaciebant. Quod autem & Sacerdotes gladiorum auxilio victimas immolabant, excoriabant, & dividebant, hoc quoque arbitror extra controversiam esse. Quærendum ergo nunc est, quo pacto ferrum non polluebat hæc universa, lapides autem sectos polluebat. Certum quidem est quod alia ex aliis adstruit. Etenim quia Israelitæ quadraginta annos permanserunt in Deserto, contingenter abeuntes & loca mutantes, ideo vetat e lapidibus fabrefactis Altaria construi: Ne, cum hi Terram promissam obtinuissent, in Aris illis vicini Dæmonum Sacrificia celebrarent. Idcirco præcipit ex terra, aut e lapidibus, quales natura produxit, Altaria construi. Nam utrumque facile dissolvitur. Porro Lex ipsa docet, post ædificatum Templum non licuisse alibi sacrificare. Si vero Lex sacrificare vetabat extra Templum, eadem ratione Altare construi prohibebat. Unde ad convincendos impios, cum Elias ille Magnus in Monte Carmelo sacrificare coactus esset, lapides nativos composuit totidem numero, quot erant Tribus, & super his victimam obtulit, ut quam citissime dissolvi posset ædificium illud, & nemo alius in eo loco Sacrificium offerret.* Hanc Legem de Altari ex terra, vel ex lapidibus asperis rudibusque & ferro intactis construendo, Deum tulisse in remedium Idololatriæ: *Quia Idololatræ tunc temporis Altaria sua ex lapidibus cæsis ædificabant*, censet *Maimonides* in *More Nevochim* p. 3. Cap. 45. Idemque docet *S. Thomas Prima Secundæ Quæstione* 102. *Articulo* 4. *ad* 7. & ante ipsum *Guillelmus Parisiensis* Libro *De Legibus*, Cap. 2. Quanquam & Gentiles ipsi, Dæmone Dei æmulo suggerente, Altaria e terra, ceu viridi cespite, sive ex aspero & impolito lapide, Numinibus suis frequenter extruxerint. Testis *Apulejus* Lib. 7. De Aureo Asino: *Aram*, inquit *cespite virente Marti Deo faciunt*. Testis *Lucanus* Lib. 9.

——— *Erexit subitas congestu cespitis Aras.*

Testis *Tertullianus* Apologetici Cap. 25. *Etsi a Numa concepta est curiositas superstitiosa, nondum tamen aut simulacris aut Templis res divina apud Romanos constabat. Frugi Religio, & pauperes Ritus, & nulla Capitolia certantia cœlo, sed temeraria de cespite Altaria, & vasa adhuc Samia, & nidor ex illis, & Deus ipse nusquam.* De lapidibus, solius naturæ manu formatis, vel truncis informibus ad Aras construendas, vel simulacra Deorum effingenda adhibitis, testis est *Arrianus* in *Peripl.* p. 1. ubi Urbis Trapezuntis memoranda referens: *Stant ibi adhuc Aræ*, inquit, *quamquam ex aspero & impolito lapide, quo fit ut literæ illis incisæ minus sint notæ, atque illustres.* Testis *Pausanias* in Achaicis: *Apud Græcos*, inquit, *instituto veteri receptum erat, Deorum honores lapidibus rudibus imaginum loco exhibere.* Testis *Tacitus*, Lib. *De Moribus Germanorum*, quorum *lucos & nemora* postquam commemorasset: *His*, inquit, *simulacra Deorum addita, idest, statuæ, e stipitibus rudibus, & impolito robore.* Testis *Lucanus* Massiliæ obsidionem describens:

Lucus erat longo numquam violatus ab ævo:
Arboribus suus horror inest: Tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, simulacraque mista Deorum
Arte carent, cæsisque extant informia truncis.

XVI. Vetuit etiam Deus, ne ad Altare suum per gradus ascenderetur, Exodi 20. 26. *Non ascendes per gradus ad Altare meum, ne reveletur turpitudo tua.* Legem hanc temporariam tantum fuisse, & peregrinationi Israelitarum in Deserto accommodatam, quidam Interpretes opinantur: Siquidem Altare Templi Salomonici decem cubitos altum, (1. *Paralipomenon* 4. 1.) gradus necessario habuit, quibus ad illud ascenderetur: & *Ezechielis* Altare gradibus instructum fuisse, probant expressa Prophetæ verba Cap. 43. 17. Alii censent Judæos terram in circuitu Altaris uniformiter in altum sustulisse, adeo ut Sacer-

Lex prohibens ne per gradus ascendatur ad Altare

Sacerdotibus non per gradus, sed per tramitem leniter acclivem ad Altare ascendentibus, omnis verenda denudandi metus & occasio tolleretur. Ita *Josephus* Lib. 4. *Antiquitatum*, Capit. 8. *Abulensis*, & *Ribera*. Alii arbitrantur, Deum gradus perpetuos Altari immobiliter adhærentes vetuisse: Sacerdotem vero Sacris operantem, scabellum, pontem, aut fabricam aliquam ligneam pedibus suppositam habuisse. Ita Chaldaica Paraphrasis Jonathanis, *S. Augustinus* Quæstione 113. in Exodum, *Hugo* Cardinalis, & *S. Thomas*. Alii existimant, Deum non gradus omnes, sed gradus multos, altos, pompæ, non usui deservientes, in Altaris sui structura prohibuisse: Ut Judæos a Gentilium ritu removeret, qui in Altaribus sublimibus sacrificabant, quæ Scriptura vocat *Excelsa* simpliciter, & eo nomine execratur, *Levitici* 26. 30. *Numerorum* 33. 52. *Ezechielis* 6. 3. *Oseæ* 10. 8. *Amos* 7. 9. Volunt itaque nominis minime obscuri Interpretes, Legem Altare tantum prohibere, ad cujus apicem gradibus altis, & cruribus operose divaricatis ascendebatur, quale describitur a Poeta Templum Junonis.

Æneid. 1. ——— *Donis opulentum & Numine Divæ;*
Ærea cui gradibus surgebant limina.

Ita *Villalpandus* in *Ezechielis* Capit. 43. & *Pineda* Lib. 7. *De Rebus Salomonis*, Cap. 10. Favet ratio Legi adjuncta, *Ne* (inquit) *reveletur turpitudo tua*. Fieri enim facile potuit, ut Sacerdos in altum ascendens, nuditatem suam Populo inferiori spectandam præberet, si ventus paulo vehementior tunicæ demissæ lacinia attoleret, aut cruribus nimis explicatis feminalia sua rumperentur. Hoc igitur institutum fuit *ad excludendam Idololatriam. Nam in Sacris Priapi sua pudenda Gentiles Populo denudabant*. Verba sunt *S. Thomæ* Prima Secundæ, Quæstione 102. Articulo 4. ad 7. *Peoris*, seu *Beelphegor*, qui & *Priapus*, cultum sola pudendorum coram ejus Idolo denudatione peragi potuisse, constat ex Paraphrasi Chaldaica *Jonathanis in Numerorum* 25. 1. 2. ex *Gemara*, & ex *Maimonide* in *More Nevochim*, p. 3. Cap. 45. Idque innuisse videtur *Osee* Cap. 9. 10. *Ipsi autem*, inquit, *intraverunt ad Beelphegor, abalienati sunt in confusionem, & facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt.*

§. IX.

De Vestibus Sacerdotalibus, ac de Urim & Thummim.

Feminalia. I. Sacerdotales vestes quædam erant Sacerdotibus omnibus communes, aliæ Summo Sacerdoti seu Pontifici propriæ. *Exodi* 28. describuntur, & a *Josepho Lib.* 3. *Antiquitatum*, *Cap.* 8. Communes erant Sacerdotum atque Pontificum vestes, 1. *Linea feminalia*, usque ad genua & poplites demissa, quibus pudenda tegerentur. Horum superior pars sub umbilico vehementer adstringebatur: Ut si quando mactarent victimas, tauros & arietes traherent, portarent onera, cæterisque ministeriis incumberent, etiamsi forte laberentur, & casu fœmora detegerentur, partes obscœnæ non apparerent. Ita Sacerdotum honori & Sacrorum reverentiæ a Deo consultum est. Nam & Sacerdotes ludibrio vulgi expositi fuissent, & Sacra in contemptum abiissent, si spectaculum aliquod inhonestum in Sacris contigisset. Refert *Josephus* hujusmodi feminalia ex bysso retorta ob fortitudinem solere contexi, & postquam incisa fuerint, acu consui: Non enim posse tela hujuscemodi fieri.

Tunica Talaris linea. II. Secundum indumenti genus erat *Tunica talaris, linea*, quam & byssinam *Josephus* appellat. Hæc adhærebat corpori, & tam arcta erat, & strictis manicis, ut nulla omnino in veste ruga esset. Commoda hæc vestis erat, ut Sacerdotes Sacra Ministeria expedite obirent. *Solent*, (inquit *S. Hieronymus* Epistola 128. ad Fabiolam,) *Militantes habere lineas, quas camisias vocant, sic aptas membris, & astrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum vel ad prælia, dirigere jacula, tenere clypeum, ensem librare, & quocumque necessitas traxerit. Ergo & Sacerdotes parati in Ministerium Dei, utuntur hac tunica, ut habentes pulchritudinem vestimentorum, nudorum celeritate discurrant.* Lineas Sacerdotum Hebræorum tunicas imitati sunt linigeri *Isidis* in Ægypto Sacerdotes, de quibus *Juvenalis*, *Satyra* 6. *Quæ Ægyptiis aut aliis Gentibus profanis accepta ferri non debet.*

Qui grege linigero circumdatus & grege calvo.

En

Et *Apulejus* in Apologia: *Mundissima ligni seges inter optimas fuges terra exorta, non modo indutui & amictui sanctissimis Ægyptiorum Sacerdotibus, sed opertui quoque inde rebus sacris usurpatur*. Sacerdotes qui *Ammonis* Sacra in Templo Gaditano procurabant, *Silius Italicus* ita describit, Lib. 3.

Femineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues, nec discolor ulli
Ante Aras cultus; velantur corpora lino.

In aliarum etiam Gentium Sacra lineę vestis usum invexit Diabolus Dei ęmulus. Deę Syrię Sacerdotes veste candida ornatos Sacris operam dedisse, testis est *Lucianus* Lib. de Dea Syria. *Junonis* etiam famulas illius Sacra gestantes candidis vestibus velatas describit *Ovidius*:

More patrum, Sanctæ velatæ vestibus albis, Amor. 3.3.
Tradita supposito vertice Sacra ferunt.

Probabilitate certe caret *Spenceri* sententia Libro 3. *De Legibus Hebræorum Ritualibus* Dissertatione 1. asserentis, Lineam Hebræorum Sacerdotum vestem ab antiquo Gentium, aut Ægypti more deducendam esse. Nam Sacerdotales vestes, symbola sanctitatis, Deum ex Diaboli officina fuisse mutuatum, quis sibi persuadeat? Dei mandato Sacerdotales vestes factas esse Scriptura Sacra testatur Exodi 38. *Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi. Hæc autem erunt vestimenta quæ facient, &c. tunicam lineam strictam, &c. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron & filiis ejus, ut Sacerdotio fungantur mihi .... Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis, & balteos, & tiaras in gloriam ac decorem.* Ad Sacerdotum Ægyptiorum morem Deum respexisse, neque Scriptura, neque Patres asserunt. Lini feracissima fuit Ægyptus, lino Ægyptii Sacerdotes, ipsaque Numina ornabantur, fateor: Sed non probat *Spencerus*, neque probare potest, ante *Moysen* Ægyptios vestem lineam in Sacris adhibuisse. *Herodotus*, *Apulejus*, *Plutarchus*, *Plinius*, *Juvenalis*, *Ovidius*, *Martialis* de Ægyptiorum sui temporis more ac ritibus fidem faciunt; sed hujusmodi moris ac rituum originem non aperiunt, aut antiquitatem indicant. Auctores sunt denique *Moyse* longe recentiores. Quamquam etsi Ægyptiis *Moysis* ætate jam in more fuisset lineę vestis in Sacris usus, id non probaret vestis sacerdotalis originem ex Ægypto derivandam esse: Cum a Patriarchis acceptum hunc Ritum sit verisimilius, qui Deo intus docente didicerint, quod dixit postea Plato: *Colorem album præcipue decorum Deo esse*: & hoc Ritu significasse Puritatem animi & corporis, qua Sacra tractari & administrari debent.

Spencerus refellitur.

III. Tertium indumenti genus utriusque ordinis Sacerdotibus commune, est *Baltheus* seu Zona, aut cingulum textum subtegmine cocci purpurę, hyacinthi, & stamine byssino, ob decorem & fortitudinem, atque ita polymita arte distinctum, ut diversos flores ac gemmas artificis manu non textas, sed additas arbitreris. Lineam tunicam inter umbilicum ac pectus hoc stringebant baltheo, qui quatuor digitorum habens latitudinem, & ex una parte ad crura dependens, cum ad Sacrificia cursu expeditiore opus erat, in lęvum humerum retorquebatur. Sic illum describunt *Josephus*, & *S. Hieronymus*. Hunc vestes lineas circa pectus cingendi morem Ægyptii quoque Sacerdotes imitati sunt, *Apulejo* teste Libro 2. *De Aureo Asino* ita scribente: *Illa linea tunica mundule amicta, & rubea fasciola pronitente, altiuscule sub ipsas papillas succincta*, &c. Ab Ægyptiis Sacerdotibus hunc cingendi ritum Hebræos accepisse non probatur. Sacratiorem ac plane divinam ejus originem fuisse colligere est ex Apocalyptica Visione *Apocalypsis* 15. 6. ubi septem Angeli de Templo exeuntes describuntur *vestiti lino mundo, & candido, & præcincti circa pectora Zonis aureis*. Et Apocalypsis 1. 13. *S. Joannes* vidit in medio septem candelabrorum aureorum *Similem Filio hominis, vestitum podere, & præcinctum ad mamillas Zona aurea*. Ratio literalis cur ita cingerentur Sacerdotes, erat, ut magis expediti essent ad Sacra Ministeria obeunda, & ne Zona medium corpus stringens sudorem provocaret, & Sacræ vestes impuræ & male olentes ex attracto sudore redderentur. Quod indicare videtur illud *Ezechielis* 44. 17. 18. ubi Sacerdotum, vestes Deus describit: *Cumque ingredientur, portas Atrii interioris, vestibus lineis induentur ..... Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & feminalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur in sudore.*

Baltheus

IV.

Tiara. IV. Quartum genus vestimenti Sacerdotibus omnibus communis, est *Tiara* seu rotundus pileolus. Non habebat acumen in summo, nec totum usque ad comam caput tegebat, sed tertiam partem a fronte inopertam relinquebat; atque ita in occipitio vitta constrictus erat, ut non facile laberetur ex capite. Erat autem byssinus, & sic fabre opertus linteolo, ut nulla acus vestigia extrinsecus apparerent. Ita post *Josephum S. Hieronymus*.

Tunica talaris hyacinthina, cum tintinnabulis. V. Quintum indumenti Sacerdotalis genus, Pontifici proprium, erat *Tunica talaris, tota hyacinthina*, ex lateribus ejusdem coloris assutas habens manicas, & in superiori parte, qua collo induebatur, aperta, oris firmissimis ex se textis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumperetur. In extrema parte, id est, ad pedes, septuaginta duo erant tintinnabula, & totidem mala punica iisdem contexta coloribus. Inter duo mala punica unum tintinnabulum aureum interjacebat. Ratio Legis redditur Exodi 38. 15. *Ut audiatur sonitus quando Pontifex ingreditur & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini & non moriatur*. Ratio literalis erat ut ad Sanctuarii, Deique in Sanctuario residentis reverentiam cum Pontifex ipse, tum Sacerdotes reliqui, Levitę, ac Populus, excitarentur. Typica, seu allegorica, ut Evangelii prædicatio per orbem universum significaretur, interprete *S. Cyrillo*, Lib. 11. De Adoratione in Spiritu & Veritate, pag. 387. *Id quoque* (inquit) *symbolum est illius salutaris atque sapientis dispensationis, divinæ, inquam, atque Evangelicæ Prædicationis, qua propemodum universæ Urbes circumsonant, cum propter nos introivit in Sancta Sanctorum, æterna redemptione inventa summus ille Sacerdos, immaculata victima:* Una enim oblatione consummavit in perpetuum „ sanctificatos. *Sunt autem minime obscurum ænigma Prædicationis quidem salutaris illa ex auro facta tintinnabula, Urbium autem malogranata .... Ut enim Urbs uno illa quidem extrinsecus muro circumdatur, longe autem plurima intra se domicilia continet, eodem quoque modo malum granatum uno extrinsecus putamine cingitur, sed interius grana subtilibus tunicis tanquam muris inter se distinguuntur, ac prope dixerim, per domicilia colliguntur... Tintinnabulum igitur singulis malogranatis adjunctum est: Nam & unicuique Urbi suus Magister, qui divinarum disciplinarum sonitu atque concentu Salvatoris nostri in Sancta Sanctorum ingressum omnibus declaret. Impendebat autem mortis metus iis, quibus Sacerdotis Munere in Tabernaculo fungi demandatum erat, nempe Aaron, nisi tintinnabula maxime circumstreperent. Est enim silentium Doctoribus imprimis periculosum. Idque perspicue illud est quod Paulus ait:* VÆ ENIM MIHI EST, NISI EVANGELIZAVERO. (*Hebr. 11.*) Rationem omnino moralem affert *S. Hieronymus* Epistola 128. ad *Fabiolam*, De Veste Sacerdotum: *Tanta*, inquit, *Debet esse scientia & eruditio Pontificis Dei ut & gressus ejus, & motus, & universa vocalia sint. Veritatem mente concipiat, & toto eam habitu resonet, & ornatu; ut quicquid agit, quicquid loquitur, sit doctrina Populorum. Absque tintinnabulis enim & diversis coloribus & gemmis, floribusque virtutum, nec Sancta ingredi potest, nec nomen Antistitis possidere.*

Sistrorum usus apud Ægyptios, aliasque Gentes profanas ex tintinnabulis summi Pontificis Hebræorum derivatus. A Sacerdotis summi campanulis seu tintinnabulis originem accepere sistra & crepitacula apud Ægyptios, aliasque Gentes, dum Sacra falsis Numinibus fierent, insonantia, suggerente Dæmone Dei æmulo. Hinc Martialis *Isidis* Sacerdotes *sistratam turbam* vocat. Ipsaque Ægyptus *Terra cymbali orarum*, sive, (ut habet Vulgata) *alarum*, dicitur *Isaiæ* 18. 1. Cymbalum autem orarum, ut observat *Bochartus in Phaleg*, Libro 4. Cap. 2. Phrasi Hebræa cymbalum est, cujus in lateribus sunt oræ seu margines, id est, sistrum. Sistrum enim est cymbali species, non minus tinnula, quam vulgare cymbalum. Hinc *Ovidius* Lib. 1. *De Ponto*, *Elegia* 1.

Jactantem Pharia tinnula sistra manu.

Et *Apulejus* Lib. 11. Metamorphoseon: *Æreis & argenteis, imo vero aureis etiam sistris argutum tinnitum constrepentes.*

Sed in eo differt sistrum a vulgari cymbalo, quod cum rotundum fuerit cymbalum, sistrum fuit ovali forma cum certis oris seu marginibus, ex quibus appensa tintinnabula argutum strepitum concussu edebant. Sane verisimilius, consultius, ac religiosius, ad æmulationem Dęmonis hi Ægyptiorum seu Gentium aliarum Ritus referuntur, quam a recepta cultus Ægyptiaci pompa tanquam primo exemplari cum *Spencero* deriventur. Hinc illud *Plutarchi* de Sacerdote Maximo Judæorum loquentis, *Symposiacon* Lib.4. Quæst. 5. *Mul-*

5. *Multa tintinnabula dependent de veste, quæ inter ambulandum strepitum edunt*, *prout apud nos hodie sonitibus utuntur inter Sacrificia*.

Ephod.

VI. Sextum indumenti genus soli Pontifici conveniens, erat *Superhumerale*, Hebræis *Ephod* dictum, Ephode simplicium Sacerdotum longe pretiosius, & forma præstantius. Istud enim simplex erat & lineum, ad cujus similitudinem parvulus *Samuel*, Levitici Ordinis, Ephod indutus erat, ut narrat Sacer Historicus 1. *Regum* 2. & *David* ante Arcam Domini *accinctus* erat *Ephod lineo*, ut habetur 2. *Regum* 6. 14. Ephod autem seu Superhumerale Pontificium, palliolum erat ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere polymito contextum, mira pulchritudine & fulgore perstringens oculos. Contra pectus nihil contextum erat, ut locus *Rationali* relinqueretur. In utroque humero singulos habebat lapides clausos & adstrictos auro: Quos Aquila, Symmachus, Theodotio, & Latinus Interpres *Onychinos* vocant; Septuaginta *Smaragdos*; Josephus *Sardonicas*, cum Hebræo & Aquila cæteroquin consentiens, ut vel colorem lapidum, vel patriam demonstraret. Singuli sculpti erant & cælati senis Patriarcharum, a quibus Tribus Israel appellatæ sunt, nominibus. In dextro humero majores filii Jacob, in levo minores scripti erant: *Ut Pontifex ingrediens Sancta Sanctorum*, *nomina Populi*, *pro quo rogaturus erat Dominum*, *portaret in humeris* (inquit *S. Hieronymus:*) Ut etiam Patriarcharum virtutes in memoriam revocarent, cum Pontifex, tum Populus, & illas imitari studerent, ut exponit *Beda*: Ut denique significaretur, Sacerdotem infirmitates Populi tolerare debere compatientis charitatis affectu; ut exponit *S. Thomas Prima Secundæ Quæstione* 102. *Articulo* 5. *ad* 7.

Rationale.

VII. Septimum indumentum, mensura quidem parvum, sed cæteris sacratius, Hebraice *Osen*, Græce λογιον Latine *Rationale* appellatur. Pannus erat brevis, ex auro & quatuor coloribus textus, hoc est iisdem quibus & superhumerale, habens magnitudinem palmi per quadrum; & duplex, ne facile rumperetur. Intexti erant ei duodecim lapides miræ magnitudinis atque pretii, per quatuor ordines. In primo ordine, Sardius, Topazius, Smaragdus coruscabant. Ceraunium pro smaragdo *Symmachus* transtulit. In secundo ordine, Carbunculus, Saphyrus, Jaspis. In tertio Lyncurius, Achates, Amethystus. In quarto Chrysolitus, Onichinus, Berillus. Lyncurium pro Hyacintho positum, *S. Hieronymus* conjicit. In his lapidibus sculpta erant duodecim Tribuum Israel nomina, in singulis singula. Sub horum nominibus & specie, virtutum vel ordo, vel diversitas indicabatur. Per quatuor Rationalis angulos quatuor annuli aurei, quibus alii quatuor in superhumerali respondebant, ut vittis hyacinthinis, & catenis aureis Rationale superhumerali necteretur, & quasi una textura videretur. *Rationale Judicii* vocatur, quod cor ac pectus tegeret, ornaretque, *ubi rationalis facultatis est locus*: *In facultate enim recte ac juste judicandi ratio continetur*. Lapides duodecim auro conclusi, in quibus universæ Tribus descriptæ, *Sanctorum virorum figuram gerunt*, *qui tum splendorem habent*, *tum pretiosi sunt*, *&* *veluti lapides quidam electi*, *ac propemodum in Christi corde atque animo positi*. *Sunt enim plane digni qui commemorentur propter virtutis claritatem*, *dignitatemque sanctificationis*. Aureæ fimbriæ e Rationali pendentes significant, *De sanctorum hominum cœtu maximum & infinitum rerum præclare gestarum examen prope suspensum videri*: *Ideoque David Ecclesiæ ornatum in fimbriis esse dicit*. Rationalis cum superhumerali connexio, significat, *Christo interposito Mediatore*, *superis infera esse connexa*: Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, *ut Scripturæ tradunt*, *& Angelorum cœtui humanam naturam charitatis vinculo devinxit*. Ternorum lapidum per quatuor ordines dispositio, *Eorum qui in Christi corde ac memoria habentur*, *fidei firmitatem nobis adumbrat*. *Nam fidei signum est*, *quod terni*, *& tamquam in Trinitate dispositi sunt*; *firmitatis autem quod ea figura conformati*, *quæ quadrata esset*, *& paribus undique lateribus*. Ita *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 2. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*, p. 384. & 385.

Urim & Thummim usus. Quas ob rationes Deus illud Oraculum Populo suo concesserit.

VIII. Rationali Deus incidi jussit *Urim* & *Thummim*, ut habet Textus Hebræus sic ad verbum translatus: *Et dabit ad pectorale judicii URIM & THUMMIM*, *& erunt super cor Aaronis*, *cum ingressus fuerit coram Domino*: (id est in Sancta Sanctorum) *& portabit Aaron judicium filiorum Israelis super cor suum coram Domino jugiter*. (Exodi 28. 30.) URIM *ignes*, vel *lumina*: THUMMIM *perfectiones*, *integritates* significare; fere convenit inter Eruditos. Septuaginta Interpretes *URIM & THUMMIM* transtulerunt, *De-*

Demonſtrationem & Veritatem: Sic enim habet eorum Verſio: *Καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὸ λογεῖον τῆς κρίσεως τὴν δήλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν . Et impones ſuper Rationale judicii demonſtrationem & veritatem* . Chaldaica Paraphraſis *Onkeloſi* ſervat nativas voces *Urim & Thummim*. Aquila & Theodotion eas *per φωτισμοὺς καὶ τελειώσεις* , id eſt *Illuminationes & Perfectiones*, interpretantur. Syriacus *Lucidum & perfectum* reddit *: Et pone ſuper thoracem judicii lucidum & perfectum* . Arabs : *Et pones in thorace præparato dilucidationes & certitudines*. Vulgata noſtra, *URIM & THUMMIM* reddit , *Doctrinam & Veritatem*, Sic enim habet *: Pones autem in Rationale judicii Doctrinam & Veritatem , quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino : & geſtabit Judicium filiorum Iſrael in pectore ſuo, in conſpectu Domini ſemper*. Ex hac Verſionum varietate non magis quam ex Hebręo Textu innoteſcit , quid illud ſit quod Deus Rationali apponi vel inſeri juſſit, & quod *Moſes* nominibus *URIM* & *THUMMIM* ſignificavit. Cum enim reliquarum omnium veſtium ſacerdotalium materia, forma, factura deſcribantur accurate *Exodi* 28. de his ſolis nihil hujuſmodi expreſſis ac diſertis verbis pręſcribitur: Cæteras per Artifices Deus fieri jubet*:* De his vero ſoli Moyſi pręcipit : *Et indes pectorali Urim & Thummim:* Sive , ut habet vulgata Verſio : *Pones autem in Rationali judicii Doctrinam & Veritatem*. Cap. 39. *Exodi*, ubi recenſentur ſingillatim Pontificalia & Sacerdotalia Veſtimenta *a Beſeleele* & *Ooliabo* ſecundum Mandatum Dei *Moyſi* datum confecta, nulla *URIM* & *THUMMIM* conſtructi , vel contexti , aut inſculpti , vel inſcripti Rationali mentio habetur . At *Levit.* 8. ubi conſecratio *Aaronis* ceu Pontificis deſcribitur , V. 8. dicitur*: Et ſuperimpoſuit ei pectorale, & indidit pectorali URIM & THUMMIM*. Sive, ut habet Vulgata, *Superhumerale aptavit Rationali, in quo erat Doctrina & Veritas*.

IX. De uſu URIM & THUMMIM, eorumque notione generali , Eruditi conſentiunt. Certiſſimum Dei Oraculum fuiſſe cenſent, per quod Deus in rebus gravibus, dubiis, & inopinatis, Eccleſię vel Reipublicæ ſalutem ſpectantibus , a Rege , aut Principe , vel a Synedrio interrogatus, quę facere oporteret , per Summum Sacerdotem revelabat. URIM & THUMMIM in hunc uſum divinitus inſtituta fuiſſe , demonſtratur ex Scriptura Sacra. Cum enim Deus *Moyſi* mox morituro pręcepiſſet , ut manum *Joſue* Duci Populi deſignato imponeret, (Numerorum 27.) addit *: Et ſtabit coram Eleazaro Sacerdote, & omni multitudine: & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Iſrael. Pro hoc ſi quid agendum erit, Eleazar Sacerdos conſulet Dominum* . Textus Hebræus habet : *Et coram Eleazaro Sacerdote ſtabit, & interrogabit eum de judicio URIM, juxta os ejus egredientur, & juxta os ejus ingredientur, Ipſe & omnes filii Iſraelis, & tota congregatio*. Abiathar Sacerdotem Deum nomine *Davidis* per *Ephod* , (quo nomine *Urim* & *Thummim* ab eo indivulſa intelliguntur) conſuluiſſe narrat Sacra Regum Hiſtoria Lib. 1. Cap. 23. 9. 10. 11. 12. *Cum David reſciſſet* (inquit) *quia præpararet ei Saul clam malum , dixit ad Abiathar Sacerdotem : Applica Ephod. Et ait David: Domine Deus Iſrael, audivit famam ſervus tuus, quod diſponat Saul venire in Ceilam, ut evertat Urbem propter me : Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus? Et ſi deſcendet Saul, ſicut audivit ſervus tuus? Domine Deus Iſrael, indica ſervo tuo. Et ait Dominus: Deſcendet. Dixitque David : Si tradent me viri Ceilæ & viros qui ſunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradent* . Et Cap. 30. 7. 8. *Confortatus eſt autem David in Domino Deo ſuo. Et ait ad Abiathar Sacerdotem: Applica ad me Ephod. Et applicavit Abiathar Ephod ad David , & conſuluit David Dominum, dicens: Perſequar latrunculos hos , & comprehendam eos , an non ? Dixitque ei Dominus: Perſequere ; Abſque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam*. Lib. 1. *Eſdræ*, Cap. 2. narratur , quod cum Sacerdotes nonnulli recens e captivitate reduces , nomina ſua in Genealogiis reperire non potuiſſent , *Eſdræ* Mandato cautum ſit , *Ut non comederent de Sancto Sanctorum, donec ſurgeret Sacerdos doctus, atque perfectus:* Sive (ut Hebræus Textus habet) *Donec extaret Sacerdos cum URIM & THUMMIM:* Id eſt , donec Deus Oraculo determinaret , utrum e familia Sacerdotali originem traxiſſent. Hunc uſum *Urim* & *Thummim* confirmat *Joſephus Lib.* 3. *Antiquitatum*, Cap. 9. ubi Rationale a Græcis Judaicæ Religioni non infenſis *Oraculum* vocari teſtatur. Idem confirmat ſummus Hebræorum conſenſus, qui omnes revelationis divinæ modos ad quatuor capita revocant: 1. *Spiritum Sanctum*, cujus afflatu aliquis ſummis par negotiis & officiis derepente

pro-

prodit, aptus ad loquendum, vel agendum ultra humanum modulum: 2. *Prophetiam*, quæ & somnium & visionem complectitur: 3. *Filiam vocis*, verbum scilicet de cœlo mediante Angelo factum: 4. *Urim Thummim*, quibus Deus personis publicis, de Ecclesiæ vel Regni gravioribus negotiis ipsum consulentibus velut Deum ac Regem Israelis, Majestatis suæ placita declarabat, & de futuris eventis publicum bonum spectantibus certiores faciebat.

Ut autem de publicis dumtaxat negotiis, a persona publica, id est, Rege, Principe, vel Duce, aut Patre Domus Judicii, id est, Synedrii Præside, URIM & THUMMIM consuli potuisse tradunt, ne divini Oraculi auctoritas vilesceret, ac in abusum traheretur: Ita solo Pontifice mediante, velut divinæ voluntatis Nuntio & Interprete ordinario ad *Urim & Thummim* datum fuisse aditum asserunt. Soli enim Pontifici *Urim & Thummim* Rationali indita circumferre licebat. Id ex *Thalmud Joma* Cap. 7. ex *R. Levi Ben Gerson*, ex *Seder Olam* Cap. 14. ex *Abarbanele* in *Deuteronom.* aliisque Hebræorum Magistris, probat *Buxtorfius* in *Historia URIM & THUMMIM* Cap. 3. Id confirmatur ex illis verbis *Deuteronomii* 33. 8. quibus Moses Tribui Leviticæ benedicens, ob *Aaronis* meritum URIM & THUMMIM perpetua adprecatur: *Urim & Thummim tua Viro Sancto tuo*. Ita quidem Textus Hebræus; Ubi Vulgata nostra habet: *Perfectio tua, & Doctrina tua Viro Sancto tuo, &c.* Oraculum illud sub Templo secundo defecisse tradunt Hebræi, quorum testimonia apud *Buxtorfium* Cap. 5. legi possunt. *Salomonis* temporibus conticuisse, propugnat *Spencerus* Lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione 7. Cap. 7. argumento præcipue negativo, ex silentio Scripturæ petito, in qua Deum post *Salomonis* tempora quandoque per Prophetas, numquam per *Urim* aut *Thummim* de publicis negotiis consultum legimus. Id confirmat ex 2. *Paralipomenon* Cap. 34. 22. ubi *Helcias* Pontifex *Oldam* Prophetissam consuluit, cum *Josiæ* Regis animus in dubio hæreret, & ille, aliique, de rerum eventu solliciti inter spem metumque vacillarent. Neutiquam autem credibile est, inquit Spencerus, *Helciam* consilia circa Regni dubium impetrandi causa *Oldam* adire voluisse, si Rationalis Oraculum suo saltem tempore non conticuisset. Hæc enim submissio Pontificis officio locique sui dignitati minus consentanea videtur. Verum de re incerta & obscura judicium suspendere consultius existimo.

X. Ratio literalis cur URIM & THUMMIM Israelitico Populo Deus dederit, multiplex afferri potest. Prima, ut Israelitas cultui suo magis adstringeret, qui ad Oracula Ariolosque Gentium in vicinia habitantium, insita quadam futura cognoscendi libidine confugissent, & consequenter ad earumdem Ritus & Idola defecissent, si sua eis defuissent Oracula. Hanc rationem *Origeni* debemus Libro 1. contra Celsum: *Gentibus* (inquit) *futurorum cognitionem petentibus ex Oraculis, auspiciis, auguriis, ventriloquis, aruspicibus, Chaldæis, Genethliacis, quæ artes omnes apud Judæos sunt vetitæ, si ipsi nullum solatium habuissent e futurorum præscientia, certe impulsi humana quadam futura cognoscendi libidine contempsissent res suas ut nihil divini in se habentes. Nec alium post Moysen Prophetam recepissent, transfugissentque ad Oracula Gentium, aut ipsi conati fuissent apud se aliquid simile instituere.* Secunda, ut divinæ præsentiæ ac specialis providentiæ signum esset ac argumentum. Tertia, ut hoc Oraculum divini imperii pignus esset, ac testimonium. Cum enim Deum de negotiis Reipublicæ gravioribus consulerent, ipsum esse Regem Israelis profitebantur, ut revera erat. Unde *Theodoretus* Quæstione 14. *in* 1. *Regum*, Deum iratum fuisse ait, cum Regem petiisset Populus: *Quoniam petitio erat præter Legem divinam. Dominus enim Deus & Dei & Regis implebat Munus. Propheta autem erat Administer, & veluti quidam Præfectus, aut Magister Militum, aut Tribunus Plebis.* Quarta, ad conciliandam Summo Sacerdoti reverentiam, qui Oraculorum divinorum Nuntius esset ac Interpres. Id Ethnicis imitandum suggessit Diabolus Dei æmulus. Suos enim Pontifices, quos Deorum alloquiis dignos præ cæteris existimabant, Muneri Deos consulendi præposuerunt. Hinc *Lucianus* Lib. *De Dea Syria*, sermonem faciens de *Apollinis* Oraculo, ait: *Summus Sacerdos supplex accedens, interrogat illum de omnibus in dubio positis.* Hinc *Julianus* Epistolarum pag. 237. *Ego*, inquit, *quoniam Sacrorum patriorum factus sum Pon-tifex, & Oraculi Didymæi Præfecturam jam sortitus sum, edico tibi, ne quid eorum quæ ad Sacerdotem Magnum spectant totis tribus Mensibus attingas.* Ratio vero typica URIM & THUMMIM erat adumbratio prophetica veri

Pon-

Pontificis JESU CHRISTI Mediatoris Dei & hominum, *Per quem gratia & veritas facta est*, immo qui *Veritas* est, & *Lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc Mundum*; & Mysteria enarravit, utpote *Unigenitus qui est in sinu Patris*; & *Omnia quæ audivit a Patre*, Apostolis suis, & per eos Ecclesiæ suæ *nota fecit*.

Quid fuerint Urim & Thummim.

XI. De Natura URIM & THUMMIM variæ sunt ancipitesque cum Hebræorum tum Christianorum sententiæ. Quidam censent Oraculum illud nihil aliud fuisse quam duodecim gemmas Rationalis cum inscriptis duodecim Patriarcharum nominibus. In ea fuere sententia *R. Azarias in Meor Endiim* Cap. 1. *Josephus* Lib. 3. *Antiquitatum*, Cap. 8. & 9. *Nicolaus de Lyra*, *Tostatus*, *Oleaster*, *Lipomanus*, *Ribera*. *Procopius in Deuteronomii* 33. duos lapides fuisse censet, *claritatem* & *veritatem* repræsentantes. *Anastasius Nicænus* Quæstione 38. in Sacram Scripturam putat fuisse adamantem, qui Summo Pontifice in Sancta Sanctorum intrante, si Populus peccato pollutus esset, nigresceret; si Deus illum punire decrevisset, sanguinei coloris efficeretur; si non peccasset, albesceret ut nix: Atque tempore *Zachariæ* patris *S. Joannis Baptistæ* insigniter splenduisse. *Arias Montanus* sententiæ *Procopii* adhærens, duos lapides lucidissimos fuisse existimat, a Deo immediate productos, ac *Mosi* datos. *R. Azarias* his argumentis suam fulcit sententiam. 1. Quod duodecim illæ gemmæ inditę fuerint Rationali, & ejus duplicationem repleverint, unde *Lapides impletionum* vocantur. 2. Quod *Moyses* Exodi 39. accurate omnia vestimenta describens, Rationalis quidem, sed *Urim & Thummim* nullatenus meminerit: *Levitici* vero 8. ubi *Urim* & *Thummim* commemorat, de duodecim illis gemmis sileat. Quod argumento est, *Urim* & *Thummim* nihil aliud fuisse præter gemmas ipsas Rationalis. 3. Quod notissimum sit, responsum per *Urim* & *Thummim* datum, ex gemmis illis & literis illarum egressum esse, per lucem ex illis promicantem; unde *Illuminationes* dictæ sunt, quasi *gemmæ lucentes*. 4. *Maimonidem* in hanc propendere sententiam ait, ex cujus suffragio maxima ipsi probabilitas accedat. 5. Addunt alii, cum *Moyses* Vestium Sacerdotalium materiam & formām accuratissime descripserit, illum pluribus etiam descripturum fuisse *Urim* & *Thummim*, si aliud a duodecim Rationalis gemmis per illa intellexisset. *Josephus* Lib. 3. *Antiquitatum*, Cap. 8. Pontificium ornatum describens, gemmarum quidem in Rationali fulgentium; *Urim* vero & *Thummim* nullam facit mentionem. Cap. 9. ubi de Rationalis Oraculo agit, gemmas tantum insolito fulgore radiantes commemorat, *Per duodecim gemmas*, inquit, *quas in pectore Pontifex insutas Esseni*, (id est Rationali) *gestat, in bello victoriam prænuntiare Deus solebat. Nam prius quam Exercitus se moveret, tantus fulgor ex eis emicabat, ut toti Populo facile innotesceret adesse Deum, opemque & auxilium suum invocantibus esse allaturum. Quapropter Græci quotquot a nostra Religione non abhorrent, cum hoc Miraculum pro compertissimo habeant, ita ut negari non possit, Essena vocant* λόγιον, *hoc est, Oraculum. Desiit tam Essen quam Sardonyx fulgorem emittere annis ducentis antequam hæc commentaremur, irato Deo propter Legum suarum prævaricationem*. Hanc sententiam sugillat & ad fabulas rejicit *Sanctus Augustinus Quæstione* 117. in *Exodum* exponens illa verba: *Et impones super Rationale judicii Demonstrationem & Veritatem*. Sic autem habet: *Quid sibi hoc velit, vel in quali re vel metallo poneretur super Rationale Domonstratio & Veritas, quoniam talia dicit fieri in Veste Sacerdotis, quæ corporaliter fiunt, invenire difficile est. Fabulantur tamen quidam lapidem fuisse, cujus color, sive ad adversa, sive ad prospera mutaretur, quando Sacerdos intrabat in Sancta; & hoc esse quod ait*: Et afferet Aaron judicia filiorum Israel super pectus, *ostendens videlicet in illa Demonstratione & Veritate, quid de illis judicaverit Dominus. Quamquam possit intelligi Demonstrationem & Veritatem literis impositam super* λόγιον. Cum *S. Augustino* sentit *S. Thomas* Prima Secundę Quæstione 102. Articulo 5. ad 8. & 9. *Judæi*, inquit, *fabulantur, quod in Rationali erat lapis, qui secundum diversos colores mutabatur, secundum diversa quæ debebant accidere filiis Israel: & hoc vocant Veritatem & Doctrinam*. Antiqui tamen & Doctissimi Patres hanc Hebræorum Sententiam ut maxime probabilem adoptarunt. In ea fuit *S. Joannes Chrysostomus* Oratione 4. contra Judęos. *E lapidibus*, inquit, *qui erant in pectore Summi Sacerdotis*, (*id vocabant Declarationem*) *relucebat fulgor quidam futura significans . . . . Itaque ne Judæi perfricta fronte hominibus imputarent suarum rerum vastationem, non solum Civitatem Deus passus est dirui, ac Templum vastari, verum etiam illa, quæ cœlitus habebant originem*,

e me-

e medio sustulit, videlicet ignem, vocem, e lapidibus reddi solitum fulgorem, & hujus generis alia universa. In eadem Sententia est *Theodoretus* Quæst. 60. in Exodum. *Supra pectus autem*, inquit, *erat quod Rationale vocabatur, tegens cor partem rationalem. Quod ipsum quoque duodecim lapides habebat apparatos, diversis coloribus distinctos: Atque ex his belli tempore cognoscebatur victoriane an clades immineret; ut perspicuum est ex Historia Regnorum. Nam cum alienigenæ coacto Exercitu invaderent Populum Israel, ante confligere Saul non est ausus, quam victoriæ indicia perspexisset*. Applica, *inquit*, Ephod. *Deinde cum victoriam futuram animadvertisset, addidit*, Contrahe Ephodi *& ita Populum armari jussit. Propterea cum dixisset Deus omnium:* „ Et impones Rationale „ judicii supra pectus Aaron, & aptabis illud superhumerali, *subjunxit:* „ Et impones illi Demonstrationem & Veritatem. *Ac Demonstrationem quidem appellavit indicia, quæ inde petebantur: Veritatem vero ipsam indiciorum certitudinem. Cæterum non est ignorandum, Dominum Sapientissimum per signa corporea studuisse commodo eorum, qui crassioris adhuc erant ingenii, nec percipere ea quæ intellectualia sunt, poterant*. Hanc Sententiam, tantis licet nominibus roboratam, ratio non levis concutit, ex ipso Scripturæ Sacræ textu petita. Deus enim *Urim & Thummim* Rationali jam perfecto & absoluto api poni jussit. At lapides inseri voluit, cum adhuc Rationale sub Artificum manu versaretur. Istos a *Beseleel* vel sociis; illa ab ipso Moyse: Postquam enim Deus voluntatem suam de gemmis in Rationalis palis includendis declarasset *Exodi* 28. tandem addit V. 30. *Et dabis ad pectorale judicii Urim & Thummim*. Sive, ut habet Vulgata: *Pones autem in Rationali judicii Doctrinam, & Veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino*. Nisi vero a gemmis diversum quid fuissent *Urim & Thummim*, ad quid novo mandato sanxisset Deus ut hæc in Rationali ponerentur, cum jam antea gemmas in illo disponi ac figi præcepisset? Scio Hebræos ad majorem inculcationem id factum comminisci. Sed cur majori inculcatione opus in gemmis, quam in reliqua Rationalis, & Ephod, ac aliarum vestium sacrarum textura? Cur etiam verbis obscuris & mysticis, non autem apertis & usitatis, contra communem hominum morem, res eadem inculcaretur? Denique Siracides *Ecclesiastici* 45. 12. 13. ubi Pontificis ornamenta describit, de Rationali Judicii, de Urim & Thummim, de gemmis insculpta Tribuum nomina gerentibus, velut de rebus distinctis loquitur. *Stolam sanctam auro & hyacintho, & purpura, opus textile; viri sapientis, Judicio & Veritate præditi: Torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, & opere lapidarii sculptis, in memoriam secundum numerum Tribuum Israel*. *Exod.* 28.

XII. Alii volunt *URIM & THUMMIM* fuisse scripturam vel sculpturam Nominis Tetragrammaton, cum certis quibusdam ejus per alia item nomina divina quadraginta duarum, & septuaginta duarum literarum expositionibus, quas Moyses vel a Deo ipso scriptas, vel lapidibus insculptas acceperit, vel ipse ex divina revelatione scripserit, & duplicationi Rationalis inseruerit. Ita Auctor Libri *Zohar*, Targum *Jonathanis* in *Exodi* 28. R. *Salomon*, R. *Levi Ben Gerson*, *Nachmanides*, *Abarbanel*, & alii Rabbini, nec non Cabalistæ plures, qui observant, Nomen Dei Tetragrammaton duodecim variationes admittere per literarum transpositiones; quæ omnes eamdem significationem *Essendi* retineant, sine ulla mutatione in argumentum unitatis & immutabilitatis Essentiæ divinæ, juxta illud Malachiæ 3. 6. *Ego Dominus, non mutor*: ac proinde ejusdem etiam sint sanctitatis. Hæc duodecim Nomina Divina ab exteriore duodecim Rationalis gemmarum parte fuisse iis insculpta: Ita ut quemadmodum ab interiori parte nomen Tribus, ita in parte adversa Nomen quodpiam Dei insculptum fuerit, cujusque Tribus quasi signaculum & sigillum; & Divinorum illorum Nominum virtute, quando Sacerdos Summus Deum per illa consulebat, & gemmas insolitum fulgorem emisisse, & ipsius Sacerdotis animum illuminatum fuisse. De his *Reuchlinus* Lib. 3. *De Arte Cabalistica*, *& Buxtorfius* in *Historia URIM & THUMMIM*, Cap. 2. Addunt Thalmudici, cum Pontifex Deum consuleret, facie in Arcam obversa, literas illas divinorum Nominum in Rationali tunc temporis plus solito splendescentes, aut virtute divina protuberantes, Dei responsum exhibuisse. Hæc sententia speciosum figmentum est; nullo Scripturæ Sacræ, aut Patrum testimonio fulta est & cohonestata. 2. Incredibile est quod in duodecim gemmis, singula-

rum Tribuum nomina inſcriptis, divina adhuc tot literarum nomina inſculpi potuerint. 3. Quomodo reſponſum quandoque prolixum, & eadem Alphabeti elementa ſæpe repetita poſtulans, per literas, quæ ſemel duntaxat in Rationalis verbis occurrebant, reddi potuit? 4. *Urim* & *Thummim* in Templo ſecundo non fuiſſe conſentiunt Hebræorum Magiſtri, quo tempore, inquit R. *Azarias*, Nomen Tetragrammaton adhuc ipſis notum erat. Si ergo *Urim* & *Thummim* nihil aliud fuere quam divini hujus Nominis ſcriptura vel ſculptura, cur *Urim* & *Thummim* non ſcripſerunt, vel inſculpſerunt gemmis Rationalis?

XIII. Cenſent alii literas ex Nominibus divinis, aut ex Nominibus duodecim Patriarcharum lucentes ac protuberantes Oraculum non perfeciſſe; ſed Spiritum Sanctum, quo Sacerdos ſimul cum Rationali induebatur & illuminabatur, ut noſſet quomodo literæ ſic lucentes vel prominentes combinandæ eſſent, ut hoc medio Dei conſilium exploratum haberet, atque ad interrogata reſponderet. Ita *Maimonides* in *More Nevochim*, *P.* 3. Cap. 45. R. *David Kimchi* in *Judicum* 20. & in 2. *Regum* 25. R. *Bechai* in *Deuteronomii* 32. 8. Quam ſententiam *Antonius Milieus in Poemate* cui titulus eſt, *Moſes Viator*, P. 1. Lib. 13. non invenuſta Muſa ſic expreſſit:

—— Quoties de lege refert Reſponſa Sacerdos
Conſultus, Regnique vices & publica fata
Aut privata rogant dubiis in rebus egentes
Conſilio, ac Numen venerati rite precantur;
Pontifici adſiſtens Summo præcordia pellit
Spiritus, & gemmas arcano illuminat igne,
Inſtigatque animi fibras, & facta recludit:
Tum linguam moderante Deo, certiſſima fudit
Effata, & procul omnis abeſt ambagibus error.

XIV. Exiſtimant alii *URIM* & *THUMMIM* Imagines quaſdam Aſtrologicas fuiſſe. In eam ſententiam unus *Aben-Ezra* propendet, quem R. *Azarias* merito refellit. Divinum enim Oraculum profanis hujuſmodi figuris aut imaginibus, ad ſuperſtitioſam divinationem plerumque accommodatis conſtitiſſe, quis ſibi perſuadeat?

XV. Aliis incertum videtur quid fuerint *URIM* & *Thummim* ratione materiæ & formæ ſpectata. Ita R. *David Kimchi* in Libro *Schoraſchim*, R. *Abraham Seba* in *Tzeror Hammor*, & *Aben-Ezra*, quorum loca legere eſt apud *Buxtorfium* in Hiſtoria *Urim* & *Thummim*, Cap. 2.

XVI. Aliis probabilius videtur *URIM* & *THUMMIM* nihil aliud fuiſſe preter hec duo verba: *DOCTRINA* & *VERITAS*, Rationali inſcripta, quemadmodum laminæ aureæ quam in fronte geſtabat Pontifex, inſcriptum erat, *SANCTUM DOMINO*. Hæc opinio planior eſt, & Scripturæ Sacræ verbis magis conveniens, quibus perfecto Rationali, gemmiſque, annulis, & catenis aureis ornato, atque cum Ephode conjuncto, ita ut ſeparari nequeant, additur: *Pones autem in Rationali Judicii Doctrinam & Veritatem: quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino*. Cenſent autem hujus opinionis vindices, duas illas voces Rationali inſcriptas, non fuiſſe divinum Oraculum, ſed indices Oraculi: Non inſtrumentum, ſed cauſam moralem, vel conditionem ſine qua non fieret hoc genus Revelationis. Summo Sacerdoti Ephode & Rationali, cui *Doctrina & Veritas* inſcriptæ erant, induto, Deumque coram Arca conſulenti, Deum revelaſſe placita ſua, quæ Populo denunciaret. Nec tamen id ſemper contigiſſe, ſed cum Deo viſum eſt. Unde 1. *Regum* 28. 6. ubi de *Saule* dicitur: *Conſuluitque Dominum, & non reſpondit ei neque per ſomnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas*; pro his vocibus *neque per Sacerdotes* in Hebræo habetur, *neque per Urim*. Hanc opinionem ſequuntur *Salianus* in Annalibus ad annum 2544. §. 550. *Cornelius a Lapide*, & alii Recentiores. Sed ea recens non eſt, imo *S. Auguſtini* calculo comprobata, *Quæſtione* 117. *in Exodum*: cujus verba ſupra deſcripta habes Num. 11. & *S. Thomæ* Prima Secundæ Quæſtione 102. Articulo 5. ad 8. & 9. *In Rationali*, inquit, *erant duodecim lapides pretioſi, diſtincti per quatuor ordines: In quibus etiam ſculpta erant nomina filiorum Iſrael: quaſi ad deſignandum quod ferret onus totius Populi, per hoc quod habebat nomina eorum in humeris;*

neris; & quod jugiter debebat de eorum salute cogitare, per hoc quod portabat eos in pectore, quasi in corde habens. In quo etiam Rationali mandavit Dominus poni Doctrinam & Veritatem: Quia quædam pertinentia ad veritatem justitiæ & doctrinæ scribebantur in illo Rationali. Hanc probabilem censet *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 2. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*, quamvis ipsam Quæstionem de Natura *Urim* & *Thummim* haud magni momenti esse *putet*. *Præterea*, inquit, *aliud quoddam ornamentum his duodecim gemmis adnecti præcepit, dicens*: „ Et impones super Rationale Judicii manifestationem „ & veritatem: & erit supra pectus Aaron cum ingredietur in Sanctum coram Domino, „ & inferet Aaron judicia filiorum Israel in pectus coram Domino in perpetuum. " *Manifestationem igitur ac Veritatem appellat; non tamen aperte indicavit utrum lapides fuerint, an velut in parva tabella eam inscriptionem fieri jusserit. Memini etiam Prophetæ „ dicentis*: Quia dies multos sedebunt filii Israel sine Rege, sine Principe, sine Sacrifi- „ cio, & sine Altari, & sine Sacerdotio, & sine Manifestationibus. *Sed sive lapides illi fuerint, sive tamquam in aurea tabella ea Nomina descripta fuerint, id vero non nimium curiose pervestigabimus: Tantum scire satis erit, ea in figuram Christi esse posita, qui una cum Sanctis hominibus versatur*. „ Ecce enim, *inquit*, vobiscum sum omnibus „ diebus, & usque ad consummationem sæculi. *Veritas autem ac Manifestatio Christus est: In eo enim Patrem cognovimus, & manifestavit nobis bonam ipsius voluntatem, & perfectam, & beneplacentem, juxta Scripturas. Ait enim Christus*: „ Jam non dicam vos „ servos, sed amicos, quia omnia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis. " *Veritas est etiam alia ratione ille Emmanuel: quia solus ipse secundum naturam Filius, & ut Deus ex Deo solus Sanctus, solus Dominus; at vero creatura per participationem atque imitationem, id est, quodcumque ille esse intelligitur. Adest itaque Christus cum Sanctis Viris præsens, cum tanquam in manifestatione ac veritate intelligitur; idemque causam nostram in conspectum Patris refert, semper vivens ad interpellandum pro nobis: Id enim est, ut opinor illud*: „ Et inferet Aaron Judicia filiorum Israel coram Domino in pectore suo „ in perpetuum. "

Osee 3. *Matth. 28.* *Joann. 16.* *Hebr. 7.*

XVII. *Spencerus Lib. 3. De Legibus Ritualibus Hebræorum, Cap. 3. Dissertatione 7.* novam nuper opinionem invexit multisque adstruere conatus est. Censet *URIM*, instrumentum concavum fuisse, decore fabricatum, sive simulacrum parvulum ad humanam similitudinem formatum, *Theraphim* antiquitus appellatum, quod reconditum gestavit Summus Sacerdos intra concavas Rationalis plicaturas, quo mediante Deus, aut Angelus illius vocem & nomen gerens ad Pontificis interrogata respondit, eique quid agendum, quid non agendum, quid præsens, quid futurum esset, voce formata revelavit. Cum scilicet mos iste simulacra illa fatidica *Theraphim* in dubiis consulendi, longe lateque per Gentes invaluisset, Deum veterem a *Theraphim* petendi Oracula ritum, in Pectoralis *Urim* pene invariatum Israelitis ex indulgentia concessisse, ne in gentium semitas moris antiqui effræni desiderio præcipites agerentur. *Urim* igitur ejusdem cum *Theraphim* muneris, & forte figuræ fuisse, sub nominis diversi larva simulacrum.

Spenceri de Urim singularis opinio, idem esse quod Theraphim asserentis refellitur.

XVIII. Huic sententiæ *Vitsius Lib. 2. Ægyptiacorum*, post *Bonfrerium* in Cap. 17. *Judicum*, & alios interpretes Catholicos, recte opponit, *Theraphim* nunquam a Deo in suo cultu approbata, sed vetita fuisse, ut mera Idololatriæ, & superstitiosæ divinationis instrumenta. Id enim probat exemplum Regis Babylonis, de quo *Ezechielis* 21. 21. legitur. *Stetit Rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum divinationem quærens, commiscens sagittas: interrogavit Idola, exta consuluit*. Pro Idolis, *Theraphim* habet Hebræus Textus: Sicut & *Zachariæ* 10. 2. ubi Vulgata nostra habet, *Quia simulacra locuta sunt inutile*. Et 4. *Regum* 23. 24. ubi legimus in Vulgata nostra: *Sed & Pythones & Ariolos, & figuras Idolorum, & immunditias & abominationes, quæ fuerant in Terra Juda & Jerusalem, abstulit Josias*. Pro figuris Idolorum. Textus Hebræus habet *Theraphim*. Quem in locum R. *David Kimchi* ait, *Theraphim sunt Imagines factæ ad cognoscendum ex iis futura*: Hæc simulacra nihil aliud quam Idola fuisse, probat insuper *Labani* expostulatio cum *Jacob*, Genesis 33. 30. *Cur furatus es Deos meos?* ipsiusque *Jacob* responsum v. 32. *Apud quemcumque inveneris Deos tuos, necetur coram fratribus nostris*: & quod Scriptura subdit: *Hæc dicens, ignorabat quod Rachel furata esset Idola* . . . .

Cumque intraſſet Laban tentorium Rachelis, illa feſtinans abſcondit Idola ſuper ſtramenta cameli, & ſedit deſuper. Pro Idolis, *Theraphim* in Hebræo habetur. Sed & magicarum artium inſtrumenta *Theraphim* fuiſſe, fatentur Hebrẹorum Magiſtri. *Selomo Jarchius* in 2. Regum 23. 24. *Theraphim fuerunt Imagines, quæ loquebantur per artes magicas. Qui faciebat eas, opus habebat reſpicere horam certam, & annum certum convenientiæ ad id.* Capitula *R. Eliezeris* & Targum Hieroſolymitanum confecta fuiſſe tradunt ex capite mactati filii primogeniti, ſaleque & oleo conditi, cujus ori inſerebatur lamina aurea Dæmonis nomine inſignis, coram quo ad parietem poſito lampades accendebant, & procumbentes illud interrogabant, reſponſumque per Dæmonem accipiebant. Non eſt ergo probabile Deum, cujus conſilium fuit Iſraelitas ab Idololatria & ſuperſtitionibus cæteris abducere, *Theraphim* adoptaſſe in ſacratiorem & mirabiliorem cultus ſui partem. Iſraelitæ enim, ad Idololatriam & quodvis aliud ſuperſtitionis genus proclives, ad *Theraphim* Gentium profanarum conſulenda, imo & adoranda, occaſione data facile defeciſſent, ſi tantam inter illam & Sacrum URIM affinitatem obſervaſſent, & URIM ejuſdem muneris ac figuræ fuiſſet ſub diverſi nominis larva ſimulacrum.

Spenceri objectionibus reſpondetur.

XIX. Hypotheſim nihilominus ſuam Scripturæ Sacræ teſtimonio confirmare nititur *Spencerus*; illo in primis Oſee 3. 4. *Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, & ſine Principe, & ſine Sacrificio, & ſine Altari, & ſine Ephod, & ſine Theraphim.* Per *Theraphim*, inquit, hoc in loco non Gentium Idola ad conſulendum aut colendum comparata, ſunt intelligenda; ſed *Urim* vel Icuncula Sacra, conſiliorum divinorum nuntia, in Ephode vel adjuncto pectorali ex præſcripto divino reponenda. Rationi enim minime conſentaneum eſt, Prophetam, flebilem Gentis Iſraeliticæ cauſam prædicturum, inter mala futura id quoque numeraſſe, quod carituri eſſent Idolis. Rem bonam & licitam oportet eſſe, quam Deus minatur ſe ablaturum Iſraelitis, ut de peccatis eorum vindictam ſumeret: Alioqui eam auferre non pœnæ, ſed beneficii loco ducendum eſſet. De quanam autem re bona & licita, ulla cum veri ſpecie, *Theraphim* hoc loco interpretari poſſumus, niſi de URIM Dei, Ephodi tam ſacro nexu cohærente? Unde Spiritus Sanctus de *Ephod* & *Theraphim* hoc in loco, tanquam de rebus ejuſdem familiæ, loquitur: de aliis autem omnibus quaſi nullo cognationis vinculo conjunctis; ſed ab invicem naturę diverſitate longe ſeparatis. Nam hæc omnia vocabulo illo disjunctivo *abſque*, ſic a ſe mutuo ſeparantur: *Sedebunt filii Iſrael abſque Rege, & abſque Principe, & abſque Sacrificio, & abſque Altari, & abſque Ephode:* Sed Ephod & Theraphim conjunctim, & quaſi continuo ſpiritu legenda in hunc modum proponuntur, *abſque Ephod & Theraphim.* Accedit, quod 70. Interpretes *Theraphim* hoc loco per δήλων, vel (ut aliqua legunt Exemplaria) per δηλώσεις reddere conſultius habuerunt. Iis vero vocabulis *Urim* aliis in locis ſolent exponere. *Exodi 28. 26. Levitici 8. 8. Numerorum 27. 21. 1. Regum 28. 6.* Aquila etiam & Theodotion *Theraphim* hic loci per φωτισμοὺς tranſtulerunt, quo nomine & *Urim* explicant *Levitici* 8. 8. Vulgatus Interpres pro Theraphim *Manifeſtationes* poſuit, quo nomine Summi Sacerdotis *Urim* notare ſolet. *S.* etiam *Hieronymus* Ephod & Theraphim de *inſtrumentis quibuſdam habitus Sacerdotalis* interpretatur. *Theraphim, inquit, proprie appellantur μορφώματα, id eſt, figuræ & ſimulacra, quæ nos poſſumus in præſenti dumtaxat loco, Cherubim & Seraphim, ſive alia, quæ in Templi ornamenta fieri juſſa ſunt, dicere. Verum quia Septuaginta δήλους interpretati ſunt, pro quibus Aquila φωτισμοὺς tranſtulit; & hæc ipſa ſunt ἐν λογείῳ, id eſt, in Rationali: hoc intelligimus, quod in pectore & corde Pontificis ἀλήθεια καὶ φωτισμοί, id eſt, Veritas eſſe debeat atque doctrina . . . Hi ſunt ergo multi dies quibus infelix Synagoga, & Mulier adultera hodie paſcitur, & ſedet contracta, quia cum Chriſto ſtare non poteſt. Sine Rege, de quo locutus eſt Pater,* Suſcitavit Regem cum juſtitia. *Sine Principe, vel ipſo Domino Salvatore, vel certo Pontifice, de quo ſcriptum eſt:* Principi populi tui non maledices. *Et ſine Sacrificio, & ſine Altari. Subverſo enim Templo, & incenſa Jeruſalem, nec Sacrificium, nec Sacerdotium Judaica Gens exercere poteſt. Et ſine Ephod, & ſine Theraphim, id eſt, Inſtrumentis ſacerdotalis habitus.* Huic explicationi favent *S. Cyrillus Alexandrinus*, & *Theodoretus*, & 70. Interpretes ſecuti, *Theraphim* per *Manifeſtationes*, id eſt, per *Urim* & *Thummim explicant.*

Reſ-

Respondetur, Etsi hoc uno Scripturæ Sacræ loco *Theraphim* nomine *Urim* & *Thummim* significetur, ut laudata illa Patrum doctissimorum trias explicat, perperam inde colligere *Spencerum*, quod *Theraphim* ejusdem cum *Urim* naturæ & figuræ fuerint, solo nomine differentia simulacra: sed solum quod *Theraphim* prædicendi munere, mediante Dæmone iis insidente, divini illius Oraculi *Urim* & *Thummim* sanctitatem & miraculum mentirentur. Unde Propheta, per catachresim, vocem usurpatam ad significanda Oracula reddita a Dæmonibus transfert ad Oracula quæ per Sacerdotes reddebantur a Deo. Ita *Bonfrerius*, Auctor a *Spencero* laudatus, Commentario in Capit. 17. *Judicum*. Secundo, nomine *Theraphim* in illo *Osee* loco simulacra fatidica Idolorum intelligere nihil vetat; ut sensus sit, Israelitas, sive tempore Babylonicæ Captivitatis, sive post Christi adventum usque ad finem Mundi, futuros & sine *Ephode* sacro, cujus applicatione Summi Sacerdotes Deum consulebant, ejusque Placita, vel Oracula de futuris eventis Populo denuntiabant; & sine superstitiosis *Theraphim*, id est, falsorum Numinum icunculis, per quas etiam Dæmon divinationem non minus affectans quam divinitatem, futurorum eventuum prædictione, & falsis Oraculis, Gentibus illudebat. Atque hic Judæorum status apprime cum typo convenit, quo ad illum repræsentandum usus est Deus. Sicut enim sponsa Prophetæ non solum absque marito, cui legitime nuberet, manere jubebatur, verum etiam sine amatore quicum turpiter scortaretur, Vers. 3. *Dies multos expectabis me: non fornicaberis, & non eris viro*: ita Judæi & sine vero Deo, & sine Laribus ac Penatibus, quibus inter Gentes commixti assueverant, sine ulla forma Reipublicæ & Ecclesiæ, ne illius quidem, cujus corruptissimus olim status erat sine Altari & Sacrificio, & tamen sine Idolis manent, in eoque statu manebunt, donec ad Christum, *Davidis* nomine a Prophetis significatum, sub finem Mundi, convertantur. Versicul. 5. *Et post hæc revertentur filii Israel, & quærent Dominum Deum suum, & David Regem suum: & pavebunt ad Dominum, & ad bonum ejus in novissimum dierum*. Atque sub finem sæculorum, & secundo Christi adventu imminente, hanc Prophetiam completum iri, & ad præsentem Judæorum statum ea quæ præcedunt, pertinere, *Sanctus Hieronymus*, & *Sanctus Cyrillus Alexandrinus* in suis Commentariis diserte docent. Nec movere quemquam debet, quod Idolis carere malum non sit, atque adeo *Theraphim* jacturam in suppliciis a Propheta non numerandam, si eo nomine Idola, aut Idololatricæ Superstitionis instrumenta intelligenda essent. Etsi enim Idolorum privatio malum non sit, ille tamen status in quo nulla sit Reipublicæ & Ecclesiæ, vel depravatæ forma, malus est. Præterea, quamvis carere Idolis non sit per se & absolute malum, respective tamen & comparate malum est, illis nimirum quibus Idola bona videntur, & qui illa venerantur ut Numina. Pœnæ certe loco non potest non haberi, quod cum Republica pessum eat Gentis Religio, hostesque non solum de hominibus, ac eorum fortunis, sed & de illorum Diis triumphent. Hinc Deus Vitulum *Bethelis* per *Salmanassarem* ablatum iri comminatur. Osee 10. 5. 6. *Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariæ: quia luxit super eum Populus ejus, & Æditui ejus super eum exultaverunt in gloria ejus, quia migravit ab eo. Siquidem & Ipse in Assur delatus est, munus Regi ultori*. Sic *Jeremias* vaticinatur, excisa Moabitide, *Chamos* Moabitarum Deum ab hostibus in captivitatem abducendum. Jeremiæ 48. 7. *Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque capieris: & ibit Chamos in transmigrationem, Sacerdotes ejus, & Principes ejus simul*. Et de *Melchom* Deo Ammonitarum idem prædicitur Jeremiæ 49. 3. *Clamate*, inquit, *filii Rabbath, accingite vos ciliciis: plangite & circuite per sepes: quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, Sacerdotes ejus, & Principes ejus simul*. Sic *Ptolomeus Evergetes*, victis Syris, Deos eorum transtulit in Ægyptum, ut prædictum fuerat a *Daniele*, Cap. 11. 8. *Insuper & Deos eorum, & sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti & auri, captiva ducet in Ægyptum*. Pœnæ igitur loco censeri possit respectu Israelitarum, non modo quod Rege, & Principe, Altari, & Sacrificio, & Ephode careant, sed & *Theraphim*, superstitiosis simulacris, vel Idolis, quibus olim impense fuerant addicti.

XX. Altero argumento longe infirmiore hypothesim suam probare nititur *Spencerus*, ex Historia *Michæ* petito, *Judicum* 17. ubi Sacer Historiographus narrat, Matrem *Michæ*, viri Israelitæ, habitantis in Monte *Ephraim*, argenteos aliquot nummos voto consecrasse

Deo: cujus voti religione ut se exsolveret, ducentos siclos tradidit Argentario, ut exin de faceret *sculptile atque conflatile*. *Micha* autem fecit in domo sua *ædiculam Deo*, & fecit *Ephod* & *Theraphim*: & aliquem primo ex filiis suis, deinde Levitam, qui forte in ipsum inciderat, assignato honorario, Sacerdotem sibi fecit. Circa hanc Historiam duo exponenda sibi sumit *Spencerus*, ut suam hypothesim ex ea confirmet: Primo, quæ fecerit *Micha*, deinde quo consilio ea fecerit. In his quę fecit, tria dissimilis naturæ instrumenta, omnia tamen in usum religiosum comparata, observat. 1. Simulacra duo, *sculptile & conflatile*; quibus verisimile est ipsum Cherubinorum formas atque numerum similitudine perfecta expressisse. Reposita autem sunt in Sacra *Michæ* ædicula, secundum formam Tabernaculi & cultus Mosaici adornata. 2. *Ephod*, id est vestem ambitiosam & splendidam, qua Sacerdos suus indutus, rebus divinis decore operam daret. 3. *Theraphim*, quæ uti apud *Osee*, ita & in tota hac *Michæ* Historia, ceu indivisi Ephodis comites consociantur. Quod argumento est, *Michæ* THERAPHIM loco URIM, quod *Ephodi* fœdere & lege perpetua devinctum fuit, in illius Sacris obtinuisse. Consilium *Michæ* quod spectat, ait *Spencerus*, non eo animo ędiculam suam instrumentis illis Sacro usui destinatis instruxisse *Micham*, quasi a veri Numinis fide cultuque secessum meditaretur: imo vero egregium studii sui in Deum & Legem divinam documentum edidisse, quod quamvis Primogenitum suum, more majorum, in Sacerdotem religiose consecrasset, Sacerdotem tamen e Gente Levitica oriundum quantivis conducere satius habuerit, quam morem illum Lege divina antiquatum, revocare, & sibi, tanquam eo nomine favoris divini securo, verbis illis impense gratulatus sit: *Nunc scio quod benefaciet mihi Deus habenti Levitici generis Sacerdotem*. Addit *Spencerus*, Deum dato e Theraphim *Michæ* oraculo, ipsius pietati testimonium perhibuisse. Cum enim Danitæ (quos dubius itineris sui eventus anxios habuit) *Michæ* Levitam *Theraphim* suis instructum adiissent, rogantes ut Deum loco suo consuleret, *Judic.* 18. 5. id ab eo responsi tulere: *Ite in pace: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis*. At quis sibi persuadeat, *Danitas* a Michæ *Theraphim* responsa divina expectare, vel Deum inde reddere voluisse, modo *Micha* ea Ethnicismi studio, vel a Sancto Dei *Urim* plane diversa, fabricasset?

Respondetur, Totum illud *Spenceri* Argumentum ruinoso niti fundamento. Falso enim supponit *Michæ* factum ex religione ac pietate originem duxisse, & *Theraphim* ab eo fabricata Idololatriæ instrumenta non fuisse. At totum illud quod a *Micha* factum est, superstitionis, & Idololatriæ nomine damnandum plura suadent. Occasio facti fuit impotens Vetulæ superstitio, quæ ducentos argenteos execrando voto dicavit ad faciendum ex eis *sculptile & conflatile*. Id eo tempore factum est, quo, *Non erat Rex in Israel*, seu legitimus Magistratus, qui sacrilegas in Religione novitates Auctoritate sua coercere posset; *sed unusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat*. Fecerunt *Micha*, & mater ejus, *sculptile & conflatile*, contra expressam Dei Legem. Exodi 20. 4. *Non facies tibi sculptile*, Deuteronomii 4. 15. 16. *Custodite igitur sollicite animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem, in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminæ*, &c. Deuteronomii 27. 15. *Maledictus homo qui facit sculptile aut conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito*. Exodi 34. 17. *Deos conflatiles non facies tibi*. THERAPHIM a *Micha* fabricata, quamvis a *sculptili* & *conflatili* antea nominatis distincta fuerint, Auctore *S. Hieronymo* Epist. 130. ad *Marcellam*; tamen Idola fuerunt, ut Vulgata nostra exponit: *Et fecit Ephod & Theraphim, id est vestem Sacerdotalem, & Idola*. Et Cap. 28. 17. *At illi qui ingressi fuerant domum Juvenis, sculptile, & Ephod, & Theraphim, atque conflatile tollere nitebantur, & Sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus. Tulerunt igitur qui intraverant, sculptile, Ephod & Idola, atque conflatile*. Et Vers. 20. *Acquievit sermonibus eorum, & tulit Ephod, & Idola, ac sculptile, & profectus est cum eis*. Vers. 24. *Michas* Danitis respondet: *Deos meos, quos mihi feci, tulistis, & Sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis, Quid tibi est?* Vers. 31. *Mansitque apud illos Idolum Michæ omni tempore, quo fuit Domus Dei in Silo*. Quod *Spencerus* ait, *Micham* sculptili suo & conflatili duos Tabernaculi Cherubinos exprimere voluisse, purum putum figmentum est. Cultum

tum *Michæ* superstitiosum & idololatricum fuisse confirmant Chaldaica Paraphrasis, & Syriaca versio. Illa enim de *Micha* ait: *Et vir Micha illi domus erroris: & fecit Ephod, & similitudines.* Ista vero: *Vir enim iste Micha habebat Fanum Deorum, feceratque Ephod & pallium.* Et quamvis in cultus objecto non errasset, haud leve crimen erat in privatis suis ædibus ea quæ publici cæteroquin cultus erant, peragere. Lex enim ea celebrari prohibet extra locum *quem elegerit Dominus*, (Levitici 17. & Deuteronomii 12.) id est, extra Tabernaculum testimonii, vel Templum olim Hierosolymis ædificandum. Cujus loci religionem vel bello vindicare quondam decreverant cæteræ Tribus contra Rubenitas, Gaditas, & dimidiam Tribum *Manassis*, qui illam violasse videbantur, ædificato magno Altari ad tumulos Jordanis. (*Josue* 20. 10.) Contra Legem preterea peccavit *Michas*, quod filium suum primo, deinde Juvenem Levitiam, non Aaronici generis Sacerdotem; Sacris præfecit: cum tamen Jus Sacrorum ad Aaronicos Sacerdotes Lex coerceat. Numeror. 3. 10. *Dabisque dono Levitas Aaron & filiis ejus, quibus traditi sunt a filiis Israel. Aaron autem & filios ejus constitues super cultum Sacerdotii. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.* Hallucinatur itaque *Spencerus*, cum factum *Michæ* ex hac circumstantia laude dignum putat. Denique *Michæ* exemplum totam Tribum Dan ad Idololatriam pertraxit. Ablatis enim sculptili, & conflatili, Ephode, & Theraphim *Michæ*, ejusque Sacerdote abducto, *Posuerunt sibi sculptile, & Jonathan filium Gersam filii Moysi, ac filios ejus Sacerdotes in Tribu Dan, usque ad diem captivitatis suæ. Mansitque apud eos Idolum Michæ omni tempore, quo fuit Domus Dei in Silo.* (Judicum 18. 30. 31.) Falsum porro est, quod tam confidenter asserit *Spencerus*, Deum per Theraphim *Michæ* consulentibus Danitis responsum dedisse. Id enim Scriptura Sacra non dicit, longeque probabilius est, Levitam illum mercenarium, qui profano Sacerdotio fungebatur, qui Legem Domini tam manifeste violabat, qui Idolo serviebat, Dei nomine abusum, ipsis respondisse: *Ite in pacem: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis. Sed etsi per Theraphim* id responsi Levitæ datum supponatur, & eventus prædictioni responderit, non sequitur divinum id fuisse Oraculum. Quis enim nescit, profana Gentium Oracula, & ariolos, interdum vera prædixisse, vel Dæmone futuros eventus pro sua conjiciendi vi prævidente, vel permittente Deo, imo ordinante, ut spiritus mendacii vera præsagiret, ad serviendum providentiæ suæ?

Non diffiteor *S. Hieronymum* Epistola 130. ad *Marcellam* innuere Theraphim *Michæ* juxta aliquem sensum, *Sacerdotalia ornamenta* posse intelligi: sed præterquam quod non est illa propria & nativa vocis hujus *Theraphim* significatio, ut ex ipso *S. Hieronymo* constat, qui ubique *Theraphim* vertit *Idola*, (excepto 1. *Regum* 19. 13. ubi *statuam* reddit) colligi inde non potest *S. Hieronymum* existimasse, URIM & THERAPHIM fuisse ejusdem muneris & formæ simulacra.

Hanc responsionem, *Theodoreti* sustentabit auctoritas, qui hæc verba, *Fecit Micha Ephod & Theraphim*, explicans quæstione 24. in *Judices* ait: *De Ephod sæpe diximus, quod sit vestis Sacerdotalis, & per eam significabat Deus quid esset agendum. Theraphim autem tale quidpiam erat, dedicatum Idolis, & non Deo.* „ *Hoc enim hic etiam docet* „ *Historia*: Fecit enim, *inquit*, sculptile & conflatile. *Deinde subjungit*: Et fecit Mi- „ cha Ephod & Theraphim, & implevit unus filiorum suorum manum, & factus est ei „ Sacerdos. *Non erat autem hic ex Tribu Levitica, sed ex Tribu Ephraim. Docuit* „ *etiam causam cur Legem est transgressus.* In illis, *enim* (*inquit*) diebus non erat Rex „ in Israel. Unusquisque faciebat, quod gratum erat in oculis suis. *Tam multa mala conciliat nullum habere Rectorem aut Magistrum.* Et Quæst. 25. Levitæ a *Micha* conducti crimen multiplex his verbis exponit, quæ *Micham* ab Idololatria absolvi non posse, contra *Spencerum* probant. *Cæterum*, inquit, *Viri hujus multiplex fuit Legis transgressio. Nam primum quidem cum Deus fixisset Tabernaculum in Silo, in alio loco contra Legem fungebatur suo Munere. Deinde manufactis Idolis,* (*hoc enim significat* sculptile & conflatile,) *offerebat Sacrificia. Præterea in alio quoque ausus est Legem transgredi. Lex enim prohibuit Levitis ne Sacerdotali fungerentur Munere, sed jussit eos ministrare Sacerdotibus. Et hanc ergo Legem est transgressus, cum ausus sit fungi Sacerdotio. Fuit*

etiam ingratus in eum qui ipsum coluerat, nam fraudis acceptis instrumentis, secutus est eos qui erant ex Tribu Dan, & fuit conciliator erroris in adorandis Idolis.

XXI. Tertium argumentum ad hypothesim suam firmandam petit *Spencerus* ex facto *Gedeonis*, qui *Ephod* sibi fecisse, idque in civitate sua *Ophra* statuisse narratur, *Judicum* 8. 27. Quod *Ephod* solum non fuisse credibile est, sed cum *Theraphim*, & Simulacris aliis *Cherubinorum* figuram & pompam æmulantibus conjunctum. Inaures enim aureas quę *Gedeoni* re bene gesta contra Madianitas prœmii loco cesserant, ad aliquid aliud præter *Ephodem* conflandum fuisse dedicatas, ingens auri pondus, mille scilicet ac septingentorum aureorum, quo appensæ sunt vel æstimatæ, satis probat. Nam absonum est fidei, Sacerdotem ullum tanti ponderis Ephode onustum potius quam vestitum, Religionis opera peragere potuisse.

Ut argumento suo majorem probabilitatem conciliet *Spencerus*, ad Arabicam Versionem provocat, quæ hunc *Judicum* textum sic reddit: *Et conflavit illud Gedeon in simulacrum*. Hoc autem non sine consilio fecisse, probant Historię Sacræ verba, interprete *S. Augustino* Quæstione 41. in Judices. *Dictum est enim*: Statuit illud Gedeon in Civitate sua; *ut hinc intelligatur quid aureum factum fuisse. Non enim dictum est*, posuit, *sed* statuit, *quoniam ita erat solidum & validum, ut statui posset, hoc est, positum stare.* Hoc autem de simulacro, non de veste dici potest. Igitur verisimile est, Pontificis Ephod, (exemplar ad cujus similitudinem sua omnia formavit Gedeon) imaginem unam & alteram intus habuisse; adeoque URIM idem fuisse cum THERAPHIM.

Respondetur, Probabile quidem esse *Gedeonem* ex auro tanti ponderis solum *Ephod* non fecisse, sed & cætera, quæ ad ornamenta vel instrumenta Sacrarii pertinerent, & Scripturam a parte totum significasse; sed nihil inde pro suis *Theraphim* exsculpet *Spencerus*. Neque ipsi *S. Augustinus* ullo pacto favet. Sic enim solvit dubium quod moverat: *Hoc ergo illicitum cum fecisset Gedeon*, fornicatus est post illud omnis Israel, *id est sequendo illud contra Legem Dei: ubi non frustra quæritur, cum Idolum non fuerit, id est cujusquam Dei falsi & alieni simulacrum, sed Ephod, id est unum de Sacramentis Tabernaculi, quod ad vestem Sacerdotalem pertineret; quomodo fornicationem Scriptura dicat Populi ista sectantis atque venerantis. Ideo scilicet quod præter Tabernaculum Dei, ubi erant ista, quæ ibi fieri jusserat Deus, extra simile aliquid fieri fas non erat. Ideo sequitur, & dicit Scriptura*, Et factum est Gedeon, & domui ejus in scandalum. *Id est ut ab offenso Deo discederet; quia & hoc quoddam genus idoli quodam modo erat, quod extra Dei Tabernaculum quodlibet manufactum pro Deo coleretur; cum illa ipsa quæ jussa sunt in Tabernaculo fieri ad Dei potius cultum referrentur, quam pro Deo aliquid eorum, aut pro Dei simulacro colendum haberetur. Quamquam per Ephud vel Ephod, ea locutione quæ significat a parte totum, omnia possint intelligi, quæ constituit Gedeon in sua civitate, velut ad colendum Deum, similia Tabernaculo Dei; & propterea per hoc, quia hoc est Sacerdotalis honoris insigne, quod sæpe Scriptura commemorat: Ut hoc sit peccatum Gedeon, quod extra Dei Tabernaculum fecerit aliquid simile, ubi coleretur Deus: Non quod solido auro velut adorandum constituerit Ephud: sed quod ex auro ipso, quod esset de præda, fecerit ea quæ pertinerent ad ornamenta vel instrumenta Sacrarii, quæ omnia per Ephud significata sunt, propter excellentiam, ut dixi, Vestis Sacerdotalis. Nam & ipsum Ephud non quidem ex auro solo fieri præceptum est, si hoc est superhumerale Sacerdotalis Vestis; Verumtamen etiam aliquid auri habet. Nam ex auro & hyacintho & purpura & coccino & bysso ut fieret divinitus imperatum est; sed quia hoc ita posuerunt 70. Interpretes, ut commemoratis omnibus quæ de spoliis acceperat Gedeon, inferrent*, Et fecit illud Gedeon in Ephud: *videtur ita dictum, tam quam ex toto illo quod commemoratum est, hoc factum esse credatur: Cum possit etiam illic intelligi locutio quæ significat a toto partem, ut quod dictum est*, Fecit illud in Ephud; *intelligatur, fecit inde Ephud, vel fecit ex eo Ephud; non scilicet illud totum consumens in Ephud, ed ex illo quantum sufficiebat impendens. Nam in illa interpretatione quæ ex Hebræo est, sic legitur*, „ Fecitque ex eo Gedeon EPHOD. „ Hæc *S. Augustinus*; qui duobus modis hunc locum *Judicum* probabiliter exponi posse censet; primo ut non solum Ephod, sed & cætera Sacrarii ornamenta *Gedeon* ex auro prę

dæ

dæ perfici curaverit; secundo, ut in solum *Ephod* totum contulerit. Quod nequaquam absonum fidei est, cum *Ephod* non ad vestiendum Sacerdotem, sed in monumentum victoriæ dumtaxat de Madianitis singulari Dei beneficio reportatæ fecerit.

Posteriorem illam sententiam probabiliorem existimavit *Theodoretus Quæstione 17. in Judices*, ubi *Gedeonis* factum expendens, hæc habet: *Contra Legem quidem erat quod factum fuit. Nam solis Sacerdotibus Ephod uti licebat. Per illud enim revelabatur quid facto opus esset. Gedeonis tamen intentio minime vergebat ad impietatem; Sed cum esset Princeps & Dux exercitus, volebat cognoscere per Ephod quid agere deberet. At hoc Populo conciliavit contagionem iniquitatis.* „ Fornicatus enim est, *inquit*, cunctus Israel post illud „ ibi: &, factum est Gedeoni & domui ejus in scandalum. *Ephod autem interpretatus est in Exodo superhumerale, cui copulabatur Rationale. Per illud vero indicabatur futura in bello victoria. Quod clarius cognoscitur ex Historia Regum. Cum enim alienigenæ coegissent Exercitum, præcepit Saul Sacerdoti ut afferret Ephod: Tum ubi cognovisset hostes esse perturbatos, declaratamque victoriam*, Contrahe, *inquit*, Ephod. *Constat ergo texturam quandam fuisse, quæ Sacerdotibus circumponebatur, prænuntiantem quid agere conveniret.* URIM vero Rationali inditum, nihil minus fuisse quam THERAPHIM, confirmat idem *Theodoretus*, *Quæstione* 33. *in* 1. *Regum*, ubi hunc locum explicans: *Augurium peccatum est, exacerbatio, iniquitas, & Theraphim dolorem & labores inducunt*; hæc habet: *THERAPHIM posuit pro observatione. Quomodo enim Ephod dedicatum erat Deo, & per ipsum sciscitantibus significabatur quid agendum: Ita per THERAPHIM significabantur Idolorum prædictiones. Ad illius enim imitationem hoc eis erat dedicatum. Hoc autem apertius declaravimus in Libro Judicum.* THERAPHIM itaque ad URIM & THUMMIM a profanis Gentibus expressa sunt, non URIM, & THUMMIM ad similitudinem THERAPHIM.

XXII. Non leve causæ suæ præsidium ponit *Spencerus* in affinitate significationis nominum *Urim* & *Theraphim*. Observat scilicet *Urim* germana nominis notione non *lumina* proprie & primario significare, sed *ignes flammantes*. Nomen vero *Theraphim* Hebraicum vel Chaldaicum esse, & pro *Seraphim*, levissima & sæpius usitata apud Chaldæos *Schin* in *Tau* mutatione, apud Orientalium nonnullos usurpatum. Ex quibus colligit, Imagunculis illis, quæ Angelorum symbola & quasi tripodes erant, nomen *Theraphim*, quasi Seraphim a Gentibus inditum fuisse.

Respondetur, Argumentum ab etymologia ductum, si ea incerta, plurimumque inter Eruditos vexata, qualis ea est nominis *Theraphim* a *Spencero* assignata, debilissime dumtaxat, nulliusque momenti conjecturæ loco habendum. Longe probabilius, nomen *Theraphim* a voce Chaldaica *Theraph* derivatur, quæ significat *probris afficere*: Idolis enim & Idololatria nihil turpius, nihil probrosius. Hanc vocis hujus originem confirmant Hebræi in *Zohar*, & in *Tanchuma*, ubi observant, Idola Gentium *Theraphim* nominata fuisse propter ignominiam & fœditatem. Ita refert *Buxtorfius* in Lexico Thalmudico. Nulla ergo vocis istius cum Hebræa *Seraphim* affinitas est. Nec probabit unquam *Spencerus*, Simulacra illa ad memoriam Angelorum celebrandam, vel ad eorum præsentiam significandam ab Hebręis conflata vel sculpta fuisse, quibus præter Arcæ *Cherubim* omne aliud imaginis, vel symboli Angelici genus in sacris ignotum fuisse certissimum est. Sane Angelos *Theraphim*, aut fatidicas illas imagines *Seraphim* usquam vocatas, nec in Scriptura, nec apud Patres, nec apud Hebręos, aut alios quosvis Auctores legimus; quę tamen nominum communicatio interdum facta fuisset, imo sæpius, (ut fert usus hominum,) si *Theraphim* & *Seraphim* affinem significationem habuissent, illaque istorum symbola extitissent.

XXIII. THUMMIM a Moribus Ægyptiorum originem duxisse, asserit *Spencerus*, Hebręisque datum ad exemplar illius gemmæ, quam e collo suspensam gestabat Ægyptiorum Pontifex. De quo *Ælianus* Lib. 14. *Historiæ Variæ* Cap. 34. *Apud Ægyptios a prima antiquitate, qui judicabant, Sacerdotes erant. Eorum Princeps fuit, qui cæteros ætate anteibat. Ille in omne jus dicebat. Eum autem esse oportebat omnium justissimum, & parcentem nemini. Gerebat autem de collo Imaginem ex sapphiro, eaque imago* ΑΛΗΘΙΑ, *VERITAS dicebatur.* De eadem *Diodorus Siculus* Lib. 1. *Summus Judex gestabat in collo* *Thummim a Moribus Ægyptiorum originem non duxit. Spencerus refellitur.*

ex

ex aurea catena pendens e lapillis pretiosis simulacrum, cui VERITAS nomen. Hoc autem Veritatis simulacrum Judiciorum Principi aptatum, causas cognoscendi auspicium fuit. Verum probabilius ac religiosius censebit, quisquis asseret Ægyptios URIM & THUMMIM Hebræorum aliqua ex parte imitatos. Imaginem illam sapphirinam, titulo *Veritatis* inscriptam, Ægyptios Pontifices ante Mosaica tempora e collo suspensam gessisse, fidem non faciunt *Ælianus* & *Diodorus Siculus*. Antiquiores Historici, *Herodotus*, *Manetho*, & *Sanchuniaton*, hanc silentio prætermittunt: quod argumento est, ornamentum illud Sacerdotale recentioris ævi apud Ægyptios inventum fuisse. Ægyptiorum Pontifex bullam illam Sapphirinam e collo pendentem gestabat. Summus Hebræorum Sacerdos *Urim* & *Thummim* Pectorali seu Rationali indita, vel in ejus duplicationibus (ut *Spencero* placet) abdita gerebat. Ille qua Judex, iste qua Pontifex hoc insigne præferebat. Ille ut merum ornamentum; hic ut Oraculum. Ille causas Populi cogniturus & judicaturus: Iste causas Populi apud Deum acturus, illumque de publicis negotiis consulturus. *Thummim* itaque datum Hebræis ad exemplar sapphirinæ illius gemmæ, titulo *Veritatis* inscriptæ, quam a collo suspensam gestavit aliquando Ægyptiorum Pontifex, perperam ariolatur *Spencerus*. Multo prudentior, ut verior, Observatio *Grotii* in Lib. 1. *De Veritate Religionis Christianæ*, §. 16. de *Urim* & *Thummim*, Oraculo quod ex Pectorali Summi Pontificis effulgebat, verba facientis: *Imitati hoc*, inquit, *sed ut pueri virorum res imitantur, Ægyptii.*

Lamina aurea. XXIV. Octavum Ornamentum Pontifici pariter proprium erat *Lamina aurea*, in qua scriptum erat nomen Dei Tetragrammaton, quod ineffabile apud Hebræos nuncupatur. Hæc pileolo lineo, & communi omnium Sacerdotum in Pontifice addita, vittaque hyacinthina in fronte constricta promicabat, ut totam Pontificis pulchritudinem Dei nomen protegeret atque coronaret (inquit *S. Hieronymus* Epistola 128.) Lamina illa inscriptum, SANCTUM DOMINO, Scriptura testatur. Pro *Domino*, ineffabile nomen Hebræus Textus habet. Mitram Pontificis, insigne summæ potestatis fuisse *Philo* observat Lib. 3. De Vita Mosis: *Cidaris*, inquit, *pro diademate imponitur capiti, quia quantisper Sacerdos honore suo fungitur & Ministerio, non solum privatis hominibus est eminentior, verum etiam cunctis Regibus.*

Mystica vestium Sacerdotalium significatio. XXV. Mysticam vestium Sacerdotalium significationem *S. Hieronymus* Epistola 128. ad *Fabiolam* exponit: Profert primo allegoricam explicationem Hebræorum, *Josephi*, *Philonis*, & aliorum: deinde moralem sensum elicit. *Secundum Hebræos*, inquit, *Quatuor colores ad quatuor elementa referuntur, ex quibus universa subsistunt. Byssus terræ deputatur, quia ex terra gignitur: Purpura Mari, quia ex ejus cochleolis tingitur: Hyacinthus aeri, propter coloris similitudinem: Coccus igni: & justum esse commemorant ut Pontifex Creatoris non solum pro Israel, sed & pro universo Mundo roget: Siquidem ex terra & aqua in aere & igne Mundus iste consistit, & hæc elementa sint omnium. Unde primum vestimentum lineum, terram significat; Secundum hyacinthinum, aerem in colore demonstrans: Quia de terrenis paulatim ad excelsa sustollitur: & ipsa vestis hyacinthina a capite usque ad talos veniens, indicat aerem de cœlis usque ad terram fusum. Mala autem punica & tintinnabula in inferioribus posita, fulgura tonitruaque demonstrant, sive terram & aquam, & omnium elementorum inter se consonantiam, & sic sibi universa perplexa, ut in singulis omnia reperiantur. Quod autem supradicti colores auro intexti sunt, id significari volunt, quod vitalis calor, & divini sensus providentia universa penetret. Superhumerale, & duos lapides, vel smaragdinos, vel onychinos, qui desuper sunt, & utrumque humerum tegunt, duo hemisphæria interpretantur: Quorum aliud super terram, aliud sub terra sit: sive Solem & Lunam, quæ desuper rutilant. Zonam illam, qua Sacerdotis pectus arctatur, & linea tunica, idest, terra constringitur, interpretantur Oceanum. Rationale in medio positum, terram edisserunt, quæ instar puncti, licet omnia in se habeat, tamen a cunctis tollatur elementis. Duodecim lapides vel Zodiacum interpretantur circulum, vel duodecim menses, & singulis versiculis singula assignant tempora, & his ternos deputant Menses. Pulchre autem hoc ipsum quod in medio est, appellatur Rationale. Ratione enim cuncta sunt plena, & terrena hærent cœlestibus; immo ratio terrenorum, & temporum, caloris & frigoris, & duplex inter utraque temperies, de cœli cursu & ratione descendit. Unde & Rationale cum Ephod fortius stringitur. Porro quod dicitur in ipso*

Ra-

Rationali δήλωσις *esse* & ἀλήθεια, *id est, Manifestatio atque Doctrina vel Veritas; hoc ipsum significat, quod numquam in Dei ratione mendacium sit, sed & ipsa Veritas multis signis & argumentis monstretur hominibus, & usque ad mortales veniat . . . . Super omnia Ciddaris & vitta hyacinthina cœlum monstrat: & auri lamina, quæ in fronte Pontificis est, inscriptumque nomen Dei, universa, quæ subter sunt, Dei arbitrio gubernari . . . . Justum ergo erat, ut Pontifex Dei, creaturarum omnium typum portans in vestibus suis, indicaret cuncta indigere misericordia Dei; & cum sacrificaret ei, expiaretur universalis conditio, ut non pro liberis ac parentibus, & propinquis, sed pro cuncta creatura, & voce & habitu precaretur.*

Moralem subinde sensum ex vestibus sacris elicit *S. Hieronymus* his verbis: *Legimus in Levitico juxta præceptum Dei Moysen lavisse Aaron; & filios ejus. Jam tunc purgationem Mundi, & rerum omnium sanctitatem Baptismi Sacramenta signabant. Non accipiunt vestes, nisi lotis prius sordibus. Nec ornantur ad Sacra, nisi in Christo novi homines renascantur. Vinum enim novum in novis utribus mittitur. Quod autem Moyses lavat, Legis indicium est. Habent Moysen & Prophetas, ipsos audiant. Et ab Adam usque ad Moysen omnes peccaverunt. Præceptis Dei lavandi sumus: & cum parati ad indumentum Christi, tunicas pelliceas deposuerimus, tunc induemur veste linea, nihil in se mortis habente, sed tota candida: Ut de baptismo consurgentes, cingamus lumbos in veritate, & tota pristinorum peccatorum turpitudo celetur. Unde & David: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Post fœminalia, & lineam tunicam, induimur hyacinthino vestimento, & incipimus de terrenis ad alta conscendere. Hæc ipsa hyacinthina tunica a Septuaginta* ὑποδύτης, *id est, subucula nominatur, & proprie Pontificis est, significatque rationem sublimium non patere omnibus, sed majoribus atque perfectis. Hanc habuerunt Moyses & Aaron, & Prophetæ, & omnes quibus dicitur: In Montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion. Nec sufficit nobis priorum ablutio peccatorum, Baptismi gratia, doctrina secretior, nisi habuerimus & opera. Unde jungitur & Ephod, id est, Superhumerale, quod Rationali copulatur: Ut non sit laxum, neque dissolutum, sed hæreant sibi invicem & auxilio sint. Ratio enim operibus, & opera ratione indigent, ut quod mente percipimus, opere perpetremus. Duoque lapides in superhumerali vel Christum significant, & Ecclesiam, duodecim Apostolorum, qui ad prædicationem missi sunt, nomina continentes; vel literam & spiritum, in quibus continentur Legis universa Mysteria. In dextra spiritus, in læva litera est: Per literas ad verba descendimus, per verba venimus ad sensum. Quam pulcher ordo, & ex ipso habitu sacramenta demonstrans! In humeris opera sunt, in pectore ratio. Unde & pectusculum comedunt Sacerdotes. Hoc autem Rationale duplex est: apertum, & absconditum; simplex, & mysticum; duodecim in se lapides habens, & quatuor ordines, quos quatuor puto esse virtutes, prudentiam, fortitudinem, justitiam, & temperantiam, quæ sibi hærent invicem, & dum mutuo miscentur, duodenarium efficiunt numerum: Vel quatuor animalia, quæ in Apocalypsi describuntur plena oculis, & Domini luce radiantia Mundum illuminant. In uno quatuor, & in quatuor singula. Unde &* δήλωσις & ἀλήθεια *id est, Manifestatio, vel Doctrina & Veritas, in pectore Sacerdotis est. Cum enim indutus quis fuerit veste multiplici, consequens est veritatem, quam in corde retinet, sermone proferre: & ob id in Rationali Veritas est, id est scientia, ut noverit quæ dicenda sint, & Manifestatio atque Doctrina, ut possit instruere alios, quod mente concepit. Ubi sunt qui innocentiam Sacerdoti dicunt posse sufficere? Vetus Lex Novæ congruit: Idipsum Moyses, quod Apostolus. Ille Sacerdotis scientiam ornat in vestibus. Iste Thimotheum & Titum instruit Disciplinis. Sed & ipse vestimentorum ordo præcipuus. Legamus Leviticum. Non prius Rationale, & sic Superhumerale, sed ante Superhumerale, & deinceps Rationale. A mandatis, inquit, tuis intellexi: Prius faciamus; & sic doceamus: ne doctrinæ auctoritas cassis operibus destruatur: Hoc est quod in Propheta legimus:* „ Seminate vobis in justitia, & metite fructum vitæ: illuminate vo„ bis lumen scientiæ. *Primum seminate in justitia, & fructum vitæ æternæ metite: Postea vobis scientiam vindicate. Nec statim absoluta perfectio est, si quis Superhumerale & Rationale habeat, nisi hæc ipsa inter se forti compagine solidentur, & sibi invicem connexa sint: Ut & operatio rationi, & ratio operibus hæreat, & his præcedentibus doctrina*

[Margin: *Levit.* 8. — *Levit.* 8. — *Ps.* 118. — *Osee* 10.]

na

ro non oportet, in pretio. Tunc Musica, Philosophia, & omnis eruditio, divinæ Animæ divina revera simulacra, tenent silentium: At istæ artes, quæ suis lenociniis ventri, & his quæ sub ventre sunt, voluptatem conciliant, se se ostentant. Hæc sunt Festa istorum, qui se felices dicunt; quorum turpitudo quamdiu inter privatos parietes, locaque profana continentur, minus peccare mihi videntur: Ubi vero torrentis in morem vastans omnia, vel in sacratissima Templa irrumpit, quicquid in his sanctum est, sternit continuo, faciens profana Sacrificia, victimas absque litatione, preces irritas, profana item Mysteria simul & Orgia, pietatem sanctitatemque fucatam & adulterinam, castitatem impuram; veritatem falsatam, cultum Dei superstitiosum, &c. Quæ cum ita sint, veteris Legis Solemnitates a profanarum Gentium moribus originem duxisse, absque ratione asseritur: Maxime cum Pascha, Pentecostes, Scenopegia, Festa fuerint Judaicæ peculiaria Religioni, profanis Gentibus ignota.

Rationes institutionis Festorum Veteris Legis.

III. Non imus tamen inficias, quin Festa solemnia Populo suo celebranda Deus indixerit, non solum ad divinorum beneficiorum commemorationem, sed maxime ut proclives ad Idololatriam Judæos in officio contineret, atque a profanarum Gentium Superstitionibus, cum effreni licentia & obscœnitate, quibus se Deos promereri putabant, conjunctis avocaret. Non alia mens est *S. Joannis Chrysostomi* Homilia *De Christo Pastore & Ove*, Tom. 6. p. 269. *Quæcumque*, inquit, *in veteri Priscorum Religione facta commemorantur, ad Christum ceu summam quamdam tendunt: Sive Prophetia, sive Sacerdotium, sive Regnum, sive Templum, sive thuribulum, sive velum, sive Arca, sive Propitiatorium, sive Manna, sive Virga, sive urna: omnia (inquam) ad ipsum referuntur. Jam enim antiquitus Deus Judæis Religionem Sacrificiorum concessit, non quod ea oblectaretur, & in ea acquiesceret: Sed quod a Græcorum cultibus ipsos summovere cuperet. Ita cum ipse hac quadam moderatione ipsos ad ea perducat quæ ipse velit: Quæ non vult, velut sibi grata præscribit. Cum enim, ut erat captus Judæorum, nondum efficacem illam vim Spiritus intelligere possent; sed consuetudine Gentium in servitutem redacti essent, & circa Aras & Sacrificia occuparentur: Deus dies illos festos etiam Idolis colendis dicatos, hoc modo ad pietatem ordine quodam instituendam, immutat, atque sustinet, quæ ipsi non placebant. Et quemadmodum bonus pater, cum filium suum ludicris rebus occupatum conspiciat, a foro quidem ipsum arcet, domi vero omnia illi, quæcumque velit, permittit; & dum ipsum in omni officio & decore continet, lusus insolentiam licentiamque coercet: Sic etiam Deus, cum constituisset ipsos his publicis Dierum Festorum conventibus ad pietatem conformare, permittebat etiam illis Sacra facere.*

Eadem mens est *Theodoreti* Quæstione 54. in Exodum: *Præcepit*, inquit, *diebus illis festis convenire in Templum divinum, ut beneficiorum divinorum memoriam renovent, & concordiam atque amicitiam concilient: & cum Festorum peramantes sint, Sacris & delubris Dæmonum non delectentur, sed in Templo Creatoris & bona suppeditantis, festivis fruantur epulis.* Et Quæstione 10. in Deuteronomium: *Porro*, inquit, *sapientissimus Dominus ista Lege complexus est, liberans eos ab errore falsorum Deorum. Etenim quia doctor impietatis, humano genere gulæ & voluptatum illecebris subjugato, Festis Dæmonum ludicra permulta inseruit, solertissimus Dominus Israelem ab illo errore liberans, etiam de his quæ pertinent ad Festa Leges scripsit, & sacrificia permisit, & instrumenta musica toleravit, & jussit epulari, talibus illectamentis Idolorum impium cultum amputans.*

Numerus Solemnitatum Veteri Lege institutarum.

IV. Septem Solemnitates temporales, & unam continuam in Veteri Lege fuisse, ex *Numerorum* 28. & 29. colligit *S. Thomas Prima Secundæ Quæstione* 102. *Articulo* 4. *ad* 30. Solemnitas continua erat oblatio jugis Sacrificii. Singulis scilicet diebus mane & vespere immolabatur agnus; *& per illud continuum Festum jugis Sacrificii, repræsentabatur perpetuitas divinæ beatitudinis.* Numerorum 28. 3. *Hæc sunt Sacrificia quæ offerre debetis: Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: Unum offeretis mane, & alterum ad vesperam.* At id proprie Festum non fuit. Nec ante Solis ortum, nec post Solis occasum, sed inter duas vesperas ut loquuntur, juge Sacrificium offerebant, ut nocturna Gentium Sacra, in Mortuorum honorem fieri solita se penitus repudiare, nec Religionem suam quicquam commune cum Diis Inferis, aut cæremoniis eorum cultui propriis retinere eo ritu profiterentur. De Diis inferis, quos *Milichios*.

lichios vocant, verba faciens *Pausanias* in *Phocis*, eorum Sacra lucifuga fuisse testatur: *His*, inquit, *nocturna fiunt Sacra, in quibus ante Solis exortum carnes victimarum absumere, eodem ipso in loco solemne habent*. Nocturna Sacra *Principi tenebrarum* conveniebant. At Deo qui *Lux est*, & *in quo tenebræ non sunt ullæ*, Sacrificium offerri decebat a Populo suo lucente Sole.

Temporales Solemnitates aliæ quavis hebdomada, ut *Sabbatum*: aliæ singulis Mensibus, ut *Neomenia*: aliæ singulis Annis semel celebrabantur, scilicet *Pascha*, *Pentecostes*, *Festum Tubarum*, *Festum Expiationis*, *Festum Scenopegiæ* seu *Tabernaculorum*, & *Festum Cœtus* seu *Collectæ*. Quatuor illæ postremæ solemnitates peragebantur Mense septimo, qui quasi totus solemnis apud Hebræos erat, sicut & septimus dies, & instar unius Festi censebantur. Festa Paschatis seu Azymorum, Pentecostes, & Tabernaculorum, tria erant præcipua, quibus Israelitæ ad Tabernaculum Domini in Silo, vel ad Templum Hierosolymitanum, postquam conditum est, convenire debuerunt, sacrificia oblaturi, Exodi 23. 14. & Deuteronomii 16. 16. *Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit. In Solemnitate Azymorum, in Solemnitate Hebdomadarum, & in Solemnitate Tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacuus, &c.*

V. *Sabbatum*, Judaicarum Festivitatum caput, a Deo institutum est in Creationis memoriam, *Exod.* 20. 8. 9. 10. 11. adeoque ad Idololatriæ abolitionem. Si enim creationis opus memori mente Judæi tenerent, vix fieri potuit ut cultum uni Creatori debitum creaturis impenderent. Fidem creationis Mundi, Legis Mosaicæ fuisse fundamentum, ait *Maimonides* in *More Nevochim* P. 2. Cap. 30. *Sententiam*, inquit, *de æternitate Mundi omnes Legem nostram amplectentes refugiunt: Fundamentum enim Legis nostræ est, quod Deus hunc Mundum crearit ex nihilo*. Hinc Sabbati Religio toties Judæis in Lege inculcata. Hinc Sabbati violatio pœna capitali punita, quod Creationis abnegatio quædam videretur, ut observat *Aben-Esra* in Cap. 20. *Exodi*. De Sabbato pluribus egimus Dissertatione 2. in Explicatione 3. Præcepti Decalogi. Quia Sabbatum a quiete nomen accepit, & quiete ab operibus sanctificabatur, & in quietis divinæ memoriam ab opere creationis institutum erat, & figura erat quietis Christi, Fidelium hic peregrinantium, Sanctorum in cœlesti gloria cum Christo regnantium: Omnia Festa Solemnia a Deo instituta, ob sacrum otium quod iis diebus pariter indictum erat, Sabbata vocata sunt. Levitici 23. 32. *A vespera usque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra*. Et Vers. 39. ubi de Festo Tabernaculorum agitur: *Die primo & die octavo erit Sabbatum*: Hoc est, primus & octavus dies festi & solemnes erunt. Hinc etiam Annus septimus, ob indictam terræ quietem *Sabbatum terræ*, & *Annus Sabbaticus* appellatus est. Levitici 25. 4. *Septimo autem Anno Sabbatum erit terræ, requietionis Domini*. Fuit præterea Sabbatum Sabbatorum, seu Annus septies septimus, *Jubilæus* appellatus, qui servis plenam a laboribus quietem afferebat: De quo Levitici 25. 8. *Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem*, &c.

VI. *Neomeniæ Festum*, ad divinę gubernationis opus commemorandum institutum est, inquit *S. Thomas*. Hæc namque inferiora secundum Lunæ motum præcipue variantur. Secundo in figuram etiam Ecclesię per Christum olim renovandę, cum Luna collatę *Canticorum* 6. 10. *Apocalypsis* 12. 1. 4. Neomenię cum Sabbatis & Festis reliquis Deo in antiqua Lege consecratis conjunguntur 2. *Paralipomenon* 2. 4. & 31. 3. 1. *Esdræ* 3. 5. *Isaiæ* 1. 13. *Judith* 8. 6. Inter *Ferias Domini celeberrimas atque sanctissimas* quę *Levitici* 23. recensentur, nulla fit *Neomeniæ* mentio, quia feriatio a laboribus hac die pręcepta Israelitis non erat, quamvis pręscriptis Sacrificiis solemnis esset, Numerorum 28. 11. 12. 13. *In Calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos*, &c. *Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum*. Tantum abest ut Neomenię Solemnitatem a Gentibus acceperint Judæi, ut *Spencerus* contendit *Lib.* 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, *Cap.* 1. *Dissertatione* 4. ut potius Novilunia Sacrificiis in sui Nominis honorem oblatis, & buccinę sonitu indictis, solemnia Deus esse jusserit ad Idololatrię abolitionem: ut Israelitę religiosis officiis occupati, Deique beneficiorum memores, ad Gentilium Ri-

tus

tus in Neomeniis usurpari solitos non deficerent. Ita *S. Thomas* loco supra laudato: *Ideo celebratur hoc Festum in novitate Lunæ, non autem in ejus plenitudine, ad evitandum Idololatrarum cultum, qui in tali tempore Lunæ sacrificabant*. Ita *Maimonides* in *More Nevochim* P. 3. Cap. 46. *Ne quis cogitaret de hirco Neomeniæ, quasi Lunæ esset Sacrificium, sicut Ægyptii facere solebant, sacrificantes Lunæ in singulis Neomeniis; idcirco diserte dicitur de ejusmodi Sacrificio*, Sacrificium pro peccato Domino, *non vero Lunæ. De hircis autem Festorum principalium nequaquam hoc timendum fuit: Quia dies illi non erant Lunæ consecrati, nec signo aliquo naturali distinguebantur, sed ex instituto Legis observati: Neomeniæ vero non erant ex impositione Legis, & consueverant Gentes in illis Lunæ Sacrificium offerre, sicut sacrificabant Soli in ipsius ortu. Hac de causa ergo novo loquendi genere usa est Lex de isto hirco, & dixit de eo*, Holocaustum Domino; *ad auferendum cogitationes istas ex cordibus hominum inveterata, & exitiali ista lue laborantium*. Græcos & Romanos Sacrificia in Noviluniis offerre, & vota nuncupare solitos, ut sibi fausta omnia in sequenti Mense evenirent, Auctores antiqui testantur. *Libanius* Declamatione 8. *In Neomeniis, Lege civitatis ad id munus adstricti, sacrificamus*. Plutarchus in Vita Æmilii: *Æmilius, ut primum renitescere Lunam conspexit, ei juvencas undecim immolavit*. Clearchus apud *Porphyrium* Lib. 2. *De Abstinentia*, Sect. 16. dicitur *Studiose Sacrificium peragere, quod singulorum Mensium initio debebatur*. Macrobius Lib. 1. Saturnalium, *Romæ Calendis omnibus Pontifex rem divinam Junoni facit*. Demosthenes Orat. 1. in Aristog. *In Noviluniis omnes in Acropolim ascendentes, Deos precantur, ut civitati & sibimetipsis bona largiantur*. Lucianus in *Icaromenip*. Empedoclem sic alloquens, *Ubi primum rursus in Græciam devolaro, memor ero sacrificare tibi in fumario: Atque in Noviluniis ter ad Lunam inhians vota facere*. Horatius Lib. 3. Od. 22.

Cœlo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidile.

Tacitus Lib. de Moribus Germanorum: *Coeunt*, inquit, *nisi quid fortuitum, & subitum inciderit, certis diebus, cum nempe inchoatur Luna aut impletur. Nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt*. His Superstitionibus Neomeniæ solemnitatem Deus opposuit. Judæorum Neomenias *trigesima Sabbata* vocat Horatius. Duplex porro apud Antiquos Novilunia putandi vel inchoandi ratio obtinuit: Naturalis una & Astronomica ἀπὸ τῆς συνόδου a conjunctione Luminarium: Altera Popularis, ἀπὸ τῆς φάσεως a prima visione Lunæ. Judæis autem a Lunæ φάσει Neomeniæ celebritatem auspicari mos erat, ut testantur *Philo Judæus* Lib. De Septenario & Festis, *Maimonides*, Lib. *Kiddush Hachodesh* Cap. 5. §. 2. & *Abarbanel* Lib. *De Consecratione Novilunii*. Qui Neomeniæ Ritus, Rabbinorum & Scribarum Traditione vel superstitione Mosaicæ Legi superadditos nosse cupit, legat Buxtorfium, *Synagogæ Judaicæ* Cap. 22.

Pascha. VII. *Festum Paschatis* 14. die primi Mensis Sacri, id est Nisan, sub vesperam celebrandum, a Deo institutum est, in memoriam liberationis ex Ægypto, & in figuram veri Agni Paschalis, scilicet Christi, in vespera Legalium Cæremoniarum, & Synagogæ Judaicæ, immolati. Solemnitatis istius continuatio, seu appendix erat *Festum Azymorum* 15. die ejusdem Mensis Nisan, & sex diebus sequentibus celebratum: Qui dies pares quidem erant quoad usum Azymorum, & Sacrificiorum oblationem, non quoad celebritatem; primus enim & septimus festi erant ac solemnes, adjunctamque habebant obligationem abstinendi ab omni opere servili: Quinque reliqui erant profesti, *Levitici* 23. 5. 6. 7. 8. *Numerorum* 38. 16. 17. & seq. Hoc Festum institutum est, ut memores essent Judæi panis afflictionis quem in Ægypto comederant, simul & liberationis suæ singulari Dei beneficio, propter quod gratum animum testarentur septem diebus continuis, id est, tota mortalis hujusce vitæ septimana. Secundo, ut panem afflictionis, & calicem amaritudinis, sive Passionis Christi Domini significaret. 3. Ut manducationem carnis Christi Domini, qui vere panis azymus est, expers corruptionis, in adorando Eucharistiæ Sacramento adumbraret. 4. Ut fermentum malitiæ & nequitiæ fugiendum intelligerent, sectandam vero sinceritatem, veritatem, conscientiæ puritatem per Azyma adumbratam. Secunda die Azymorum primitiæ messis, manipulus scilicet spicarum, & agnus immaculatus, anniculus in holocaustum offerebatur, in figuram Christi, de quo Aposto-

lus

lus 1. ad Corinthios 15. 20. *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium*. Lege postremam Dissertationum nostrarum in 3. Mundi Ætatem, in qua fuse de Paschate egimus. *De Ritibus Judæorum* in celebratione Paschatis & dierum Azymorum, Legi Mosaicæ superadditis, legi potest Buxtorfius *Synagogæ Judaicæ*, Cap. 17. & 18.

VIII. *Festum Pentecostes* die quinquagesima a secunda die Azymorum, seu a die decima sexta Mensis Nisan, quo primus frugum manipulus erat ex præscripto Legis offerendus, celebrandum Deus instituit. A secunda illa Azymorum die septem hebdomades numerandæ erant, seu dies quadraginta novem completi: & tum quinquagesimus Festus erat, ut constat ex *Levitici* 23. 15. 16. *Deuteronomii* 16. 9. ex *Josepho* Lib. 3. *Antiquitatum* Cap. 10. & ex praxi constante, cujus fidem faciunt Hebræorum Commentarii, & Kalendarium. Hinc Hebræis *Festum Sabbatorum* seu *Hebdomadarum*, dictum est, *Exodi* 34. 12. & *Deuteronomii* 16. 10. 16. & *solemnitas Messis primitivorum*, seu *Festum Primitiarum*, Exodi 23. 16. & Levit. 23. 17. quia panes primitiarum triticeæ Messis illa die Domino offerebantur. Græci Πεντηκοστὴ quasi *Dies quinquagesima*. Quam appellationem & Ecclesia retinuit. Institutum hoc Festum est in memoriam latæ Legis in Monte Sinai: In grati animi significationem pro fertilitate agrorum, ubertate Messis, & quieta Chananitidis possessione: In figuram Missionis Spiritus Sancti olim futuræ, *cum complerentur dies Pentecostes*. (Act. 2. 1.) & Primitiarum Ecclesiæ Christianæ: In figuram denique sanctificationis nostræ seu novitatis vitæ, novorum fructuum, fidei, spei, charitatis, virtutum omnium, quos operatur Missio Spiritus Sancti. Ritum hujus Festi celebrandi Lex præscribit Levitici 23. 15. 16. 17. 18. 19. *Numerabitis ergo ab altera die Sabbati* (id est a secunda die Azymorum: *Sabbatum* enim pro *Festo* sumitur, cujus mentio proxime facta est,) *in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies: & sic offeretis Sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis, in primitias Domini. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis in odorem suavissimum Domino. Facietis & hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum. Cumque elevaverit eos Sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum: Omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis & generationibus vestris.* Confer *Deuteronom.* 16. 9. 10. 11. 12.

IX. Festum *Clangoris Tubarum* in Neomenia Mensis *Tisri*, seu Anno civili ineunte celebrandum præscripsit Deus, in memoriam liberati *Isaaci*, & substituti arietis, cornibus dumeto hærentis, ut volunt Hebræorum Magistri, quibus suffragatur *S. Thomas*. Deinde ut clangore tubarum ad grati animi significationem pro fructibus & beneficiis anno præcedente a Deo collatis excitarentur. Tertio, ad novi Anni civilis sanctificationem. Quarto, ad indictionem Festi solemnis *Expiationis* die decima ejusdem Mensis celebrandi. Quinto, ut hinc duceretur, Annum Sabbaticum & Jubilæum, Mense Tisri inchoandos, numerandi ratio. Sexto, ad Evangelicæ tubæ clangorem in novo Anno gratiæ significandum. De istius Festi celebratione præceptum extat Levitici 23. 23. 24. 25. *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel: Mense septimo, prima die Mensis erit vobis Sabbatum memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur sanctum: Omne opus servile non facietis in eo, & offeretis holocaustum Domino.* Item *Numer.* 29. 1. & seq. *Mensis etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est tubarum. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem; & in Sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem Populi, præter holocaustum Calendarum cum Sacrificiis suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Eisdem cæremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.* De hoc Festo intelligitur illud Psalmi 80. 4. *Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die Solemnitatis vestræ: Quia præceptum*

Pentecostes.

Festum Tubarum.

ceptum in Israel est, & Judicium Deo Jacob. De Judæorum Ritibus in clangore Tubarum, lege *Buxtorfium* Cap. 24. *Synagogæ Judaicæ*. Ipsos buccina clangere ut Satanas perturbetur & confundatur, recordatus, quod in fine dierum, cum magna tuba clangetur, in æternum absorbendus, sit tradunt *R. Isaac* Thalmudicus in Tractatu *Rosh.Haschena*, & *Moses Kotsensis* Cap. *De* 42. *Præcepto*. Causas Morales hujus clangoris affert *Maimonides* Tractatu *De Pœnitentia*, Cap. 3. *Licet*, inquit, *clangor tubæ in capite Anni decretum sit Scripturæ, est in eo moralis allegoricusque sensus. Evigilate e somno vestro, qui dormitis. Qui sopore obruti estis, expergiscimini e sopore vestro, & solliciti estote de operibus vestris, & revertimini per pœnitentiam, & recordamini Creatoris vestri. Qui veritatis immemores estis propter vanitates mundanas, quique totam vitam oberratis in rebus inanibus & ludicris quæ nihil proficiunt, attendite ad animas vestras, rectas facite vias vestras & opera vestra, & derelinquat unusquisque vestrum viam suam malam, & animi cogitationes impias*. Hæc ex antiquis *Midraschim* desumpsit *Maimonides*, ut observat ipsius Commentator.

Expiationis Festum. X. *Festum Expiationis* decima die ejusdem Mensis celebrandum Deus instituit, in memoriam Dei Populo adoratione Vituli polluto, ad *Moysis* preces, propitii: Tum in expiationem peccatorum omnium, quibus se se Israelitæ toto anno inquinassent. Quamobrem indictum Jejunium & afflictio animarum. Levitici 23. 26. 27. & seq. *Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Decimo die Mensis hujus septimi, dies Expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus servile non facietis in tempore diei hujus: quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de Populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de Populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo: Legitimum sempiternum erit vobis cunctis generationibus & habitationibus vestris. Sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras die nono Mensis*. Confer *Levitici* 16. 26. & seq. Cæremoniæ quædam erant hujus Festi propriæ respectu Pontificis, *Levitici* 16. præscriptæ, quę typi fuerunt expiationis peccatorum totius Mundi per Christum faciendæ. 1. Antequam in Sancta Sanctorum ingrederetur, quod hac una die ipsi per Legem concessum erat vitulum piaculare offerre debebat pro suis, familięque suæ peccatis, & arietem in holocaustum, id est, eos coram Domino sistere, ac devovere, subinde mactandos. 2. Duos hircos a Populo accipere, piacularem pro ipsius peccatis victimam, & unum arietem in holocaustum. 3. Piacularia Sacra facturus, vestibus communibus omnium Sacerdotum, non splendidis illis solius Pontificis propriis indutus esse debebat. 4. Duobus hircis, ante Tabernaculum testimonii Domino devotis, inter utrumque sors mittenda erat, uter mactaretur Domino, vel ablegaretur in desertum. 5. Vitulum piacularem pro se, Domoque sua fusis ad Deum precibus debebat immolare Pontifex. 6. Incenso thymiamate in Sanctuarium ingredi. 7. De sanguine vituli septies aspergere contra Propitiatorium, ad Orientem. 8. Mactato hirco pro peccatis Populi, septupla quoque sanguinis ejus aspersione digito facta, e regione Oraculi, Sanctuarium primo, tum Tabernaculum testimonii lustrare. 9. Nemo homo in Tabernaculo esse debebat, quando Pontifex Sanctuarium ingrediebatur. 10. Egrediebatur Pontifex in Sancta, & Sanguinem vituli atque hirci piacularium super cornua Altaris aurei per gyrum fundebat, digitoque septies aspergendo, illud ab immunditiis filiorum Israel expiabat. 11. Sanctuario, Tabernaculo & Altari thymiamatis emundatis, ad Altare holocaustorum pergebat, & utraque manu super caput hirci alterius viventis imposita, confessione sua imprecabatur capiti ejus omnia Israelitarum peccata, tradebatque homini ad id destinato emittendum in desertum. Qui piacularem hircum emiserat, lustratione indigebat, nec ingredi poterat in castra, nisi loto corpore & vestimento. 12. Pontifex vestibus lineis exutus, lotusque, ac Pontificiis indutus, suum ac plebis holocaustum offerebat, Deumque pro se ac Populo rogabat. 13. Vitulum & hircum pro peccato mactatos, & quorum sanguis in Sanctuarium illatus fuerat, mittebat extra castra, ut tam pelles, quam carnes, & fimus eorum combureretur. Qui autem illa comburebat, legalem contrahebat immunditiam, lotione vestimentorum & corporis expiandam. Hos ritus typicos fuisse, & Passionis Christi, atque expiationis peccato-

catorum totius generis humani per ejus sanguinem faciendæ ab Eo, Pontifice nostro simul & victima, figuras insignes, docet Apostolus *Epist. ad Hebræos* Cap. 9. Vers. 11. & seq. *Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius Tabernaculum non manu factum, id est, non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa . . .* Et infra: *Non enim in manu facta Sancta Jesus introivit exemplaria verorum: Sed in ipsum Cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno: Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine Mundi: Nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium: Sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem.* Et Cap. 13. 11. 12. 13. 14. *Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Propter quod & Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem Populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad Eum extra castra, improperium ejus portantes.* Hic est hircus ille *ἀποπομπαῖος in quo Deus posuit iniquitates omnium nostrum.* Imo hircus uterque typus Christi fuit, ut docet *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 9. contra Julianum. *Cerne*, inquit, *Mysterium, etiam in capris duobus recte adumbratum. Caper enim, sive hircus, pro peccatis Sacerdotis & Populi mactabatur ex præscripto Legis. Cum autem Christus pro peccatis nostris immolatus sit, hirco comparatur. Ut enim ait Isaias Propheta:* „ Omnes sicut oves „ erravimus, homo in via sua erravit, & Dominus tradidit eum pro peccatis nostris. *Duo siquidem hirci assumuntur, non tamquam duo Christi sint, aut duo, juxta nonnullos, Filii, sed potius quod oportebat eumdem & immolari pro nobis, & mori quidem secundum carnem, vivere autem secundum spiritum.* Et infra: *Descriptus autem est per utrumque Christus unus, & moriens pro nobis secundum carnem, & mortem superans secundum Divinitatis naturam. Emittebatur autem in desertum, qua solitudine & inculto solo designatur Gentium sterilitas. Hanc quippe ab ipsis Prophetis reperiemus ita quoque nominatam.* „ *Scriptum est enim.* Lætare desertum sitiens, exultet desertum, & floreat quasi „ lilium. *Et rursus:* Lætare sterilis, quæ non paris: Erumpe & clama, quæ non par„ turis: Quia plures filii desertę, quam habentis virum. *Multo plures enim fuerunt qui crediderunt ex Gentibus, quam qui ex Synagoga Judæorum.* Alio modo figuram hircorum explicari posse *S. Cyrillus* ait: Ut sicut oves typi sunt Sanctorum, sic hirci figuræ peccatorum intelligantur: (Matthæi 25. 34.) Porro *Apparuit nobis Dei Unigenitus in specie nostra, & cum iniquis reputatus est: & si sensum legalium figurarum spectemus, hædus inter hædos, aut hircus inter hircos factus est. Jussit igitur Lex hædos aut hircos duos assumi, ut ex eo Christus intelligeretur sicut unus e nobis quoad ejusdem naturæ similitudinem & speciem hominis ab hominem, nempe capri ad capram. Factus autem homo sicuti nos, mortem quoque nobis impositam subiit, hoc est, carnalem, ut nos morte & corruptione liberaret. Quod quidem ipsum videre possis etiam in binario illo hircorum numero impletum, quorum unus quidem immolabatur, & Deo in odorem suavitatis offerebatur: Alter autem a mactatione liber dimittebatur. Mortuus enim est pro omnibus ille omnium dignissimus, & Christi mors solutio mortis fuit.* Legatur ejusdem Patris Epistola ad *Accacium* Episcopum, *De Capro Emissario*, P. 3. Concilii Ephesini Cap. 36.

Pe. 301.

Isai. 55. 6.

Isai. 35. 54.

Eamdem explicationem tradit *Theodoretus*, Quæstione 22. in Leviticum. *Quemadmodum*, inquit, *in purificatione Leprosi, uno passere mactato, alter illius sanguine tinctus liberabatur; ita duobus hircis oblatis pro peccatis Populi, unus sacrificabatur, alter emittebatur. Hæc vero typus erant Christi Domini, ita ut hæc duo animalia non pro duabus personis accipiantur, sed pro duabus naturis. Cum enim per unum hircum adumbrari commode non possent mortalitas simul & immortalitas Christi Domini: (Nam hircus mortalis est solum:) Necessario duos offerri jussit: ut ille qui mactabatur, carnis passibilem naturam figuraret: Qui vero solvebatur, Divinitatis indicaret naturam impassibilem . . . Porro nemo existimet ineptum, hircos præfigurare Passionem Christi, cum ipsum magnus Joannes appellaverit Agnum: Sed perpendat potius, quod non pro Justis tantum, sed etiam*

R 2 iam

iam pro peccatoribus semetipsum obtulerit. Hœdis autem Dominus comparavit cœtum peccatorum: „ Statuet enim, *ait*, agnos a dextris, hœdos autem a sinistris. *Et in Lege pro* Matth. 25. 33. *peccato offerebatur hœdus . . . . Hæc ergo prænuntiabant terræ salutem: Judæos vero tanquam infantes delectabat, quod hircus peccata in desertum auferret: Quia reducebat illis in mentem scelus in deserto admissum, & inenarrabilem Domini benevolentiam, per quam justis suppliciis evitatis, in Terram Promissam ingressi sunt.* Legatur & *S. Thomas Prima Secundæ, Quæstione* 102. *Articulo* 5. *ad* 6. Sed de Hirco Emissario dicemus iterum Articulo sequenti, ubi de Mosaicæ Legis Sacramentis agemus; & *Marshami* ac *Spenceri* novam opinionem expendemus, qui Hirci Ἀποπομπαῖς Ritum ab expiatoriis Ægyptiorum Sacris derivatum contendunt.

Festum Expiationis pœnitentiæ & confessioni apud Judæos dicatum est. Tradunt Rabbini, Deum primo die Anni singulos homines judicare, & pro variis meritis eos tribus libris inscribere: Perfecte justos *Libro Viventium*; Perfecte impios *Libro Mortis*; Intermedios tertio Libro. Qui in eo descripti fuerint, eorum Judicium in diem decimum Mensis suspendi: Si perfectam pœnitentiam egerint, Justis; sin minus, impiis adnumerandos. Sic *R. Shem Tob* initio *Draschot* sive Sermonum De pœnitentia, Tractatus Thalmudicus *Rosch Haschana*, De Capite Anni, *Maimonides* Lib. *De Pœnitentia*, Cap. 3. Mense *Tisri*, novoque Anno ineunte, novem diebus qui supersunt ad diem Expiationis, Pœnitentiæ, Confessioni peccatorum, jejuniis, reconciliationi cum læso proximo, rerum raptarum restitutioni, necnon corporis macerationi & verberationi sedulo incumbunt, ut Justorum Libro adscribi a Deo mereantur. Sed potissimum pridie hujus Festi, & toto Festo, austerum observant jejunium a Vespera scilicet usque ad Vesperam sequentem. Omnes omnino puberes, mares & feminæ, eodem modo jejunare tenentur. Mares, cum diem unum supra decimum tertium annum attigerunt; feminæ, cum unum diem supra undecimum annum assecutæ sunt. Ipsos infantes pro ætatis modulo abstinentia aliqua horæ saltem alimentis assignatæ retardatione fatigant. Ab uxoribus abstinent, discalceati incedunt, a balneis, odoribus, unctionibus, lotionibus temperant ut constat ex *Mose Cotsensi* in Lib. *Semag*, Tit. *Hilcoth Hakkippurim* ad præcepta 68. & 69. negativa ex Libro *Kiriath Sepher* in explicatione Præcepti 31. ex *Orach Chaiim* in Decisionibus & Moribus illius Festi, aliisque Judæorum Libris. Confessionem in prima Vespera Festi hujus quisque edere tenetur, antequam cibum capiat; *Ne forte in cœna* ante Confessionem suffocetur (inquit *Maimonides* Cap. 2. Lib. *De Pœnitentia*) sive *Ne mens ejus propter convivium conturbetur, ita ut non possit postea confiteri*; (inquit R. Jacob in *Libro Orach Chaiim Sect.* 607.) Post Cœnam, mane, & pluries in die Confessionem iterant. Decem Confessiones fieri *in vicem decem pronunciationum divini Nominis, quas in die Expiationis Sacerdos Magnus commemorat*, refert *Moses Tranensis*, Cap. 2. Decisionum de Pœnitentia. Multiplicis Confessionis die Expiationis faciendæ *Thalmud* Hierosolymitanum, & Babylonicum, in Tractatu *Joma*, Cap. ultimo, mentionem faciunt. De cujus etiam Ritu plura ex Rabbinorum Commentariis deprompta legi possunt apud *Buxtorfium*, *Synagogæ Judaicæ* Cap. 25. & apud *Joannem Morinum Lib.* 2. *De Administratione Sacramenti Pœnitentiæ*, Cap. 22. & Libro 9. Cap. 35. & 36. Religiosiores Judæi Pœnitentiæ dies ante Festum Expiationis anticipant, nonnulli quadraginta diebus, ut referunt *R. Aser* in fine Tractatus De Anni principio, & *R. Jacob* in *Orach Chaiim*, Sectione 581. De galli gallinacei oblatione piaculari, aliisque Superstitionis Judaicæ in Expiationis Festo Ritibus, legi potest *Buxtorfius* loco supra laudato.

Festum Tabernaculorum. XI. *Festum Tabernaculorum*, die decima quinta mensis *Tisri*, & sex diebus sequentibus celebrandum Israelitis Deus instituit in memoriam peregrinationis in deserto, & habitationis in tentoriis: nec non divinæ protectionis, tunc eos quasi umbra sua continuo tegentis. Ad cujus beneficii magis expressam commemorationem, in tabernaculis de frondibus & ramis arborum contextis, sub dio, per septem dies habitabant. Hinc Festo nomen datum *Scenopegiæ*, sive *Tabernaculorum*. Secundo, in gratiarum actionem pro fructibus recens collectis. Tertio, in figuram hujus mortalis vitæ, in qua tanquam in deserto probationum, & tanquam in transitoriis tabernaculis habitamus, peregrinorum, aut militantium more, idque diebus septem, quibus totum vitæ tempus significatur. Quarto,

to, in figuram Christi qui per incarnationem habitavit in carne tanquam in Tabernaculo, *Joannis* 1. 14. Ritus hujus Festi describuntur Levitici 23. 34. *A quinto decimo die Mensis hujus septimi, erunt feriæ Tabernaculorum septem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus, atque sanctissimus: omne opus servile non facietis in eo. Et septem diebus offeretis holocausta Domino. Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ spatulasque palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo vestro... Et habitabitis in umbraculis septem diebus.... Ut discant posteri vestri quod in Tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de Terra Ægypti*. Singulis hujus Solemnitatis diebus certa Sacrificia Lex præscribit *Numerorum* 29. De eodem Festo hæc habentur Deuteronomii 16. 13. 14. 15. *Solemnitatem quoque Tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area & torculari fruges tuas, & epulaberis in festivitate tua, tu, filius tuus, & filia, servus tuus, & ancilla; Levites quoque & advena, pupillus ac vidua qui intra portas tuas sunt. Septem diebus Domino Deo tuo Festa celebrabis, in loco quem elegerit Dominus. Benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, & in omni opere manuum tuarum, erisque in lætitia*. Confer 2. *Esdræ* 8. 14. 15. 16. 17. 18. De Ritibus hujus Festi Judaica Superstitione invectis plura ex Rabbinorum Commentariis legi possunt apud *Buxtorfium*, Capit. 21. *Synagogæ Judaicæ*. Hujus Festi meminit *Plutarchus*, & Judæis per calumniam impingit quod in *Bacchi* honorem illud celebrarent, Lib. 4. *Symposiacon*, Quæstione 5. *Maximæ*, inquit, *& perfectissimæ Judæorum Solemnitatis & tempus & modus cum Bacchi sacris congruit. Quod enim ipsi vocant Jejunium, id sic celebrant, ut maxime fervente vindemia proponant mensas, in quibus expositæ sunt omnis generis fruges: & sub Tabernaculis desident potissimum e palmitibus & hedera quæ contexuntur: & diem quæ Festum antecedit, Tabernaculariam nominant. Paucis vero post diebus aliam festivitatem non obscure, sed omnino aperte Baccho nuncupatam celebrant. Est etiam solemne apud eos Festum* Cradephoria *a palmitibus gestandis, &* Thyrsophoria, *ubi thyrsos gestantes in Templum intrant. Quid intus faciant, ignoro; credibile est Bacchi ab iis Sacra peragi. Nam & tubis exiguis, sicut Argivi Bacchanalibus utuntur ad evocationem Numinis: & alii progrediuntur citharis ludentes, quos ipsi Levitas appellant, sive a Lysio sive ab Evio (Utraque vox Baccho congruit) ita dictos*.

XII. *Festum Convocationis*, seu *Collectæ*, octava die Scenopegiæ seu Festi Tabernaculorum celebrandum Deus indixit. Complementum quoddam fuit prioris Festi, eoque die Populus ad Sanctuarium convocatus est omni opere servili interdicto. Unde & Festum *Retentionis*, & *Interdicti* appellatum est, & *Collectæ*. Quia populus septem *Scenopegiæ* diebus absolutis, una adhuc die retineretur, ac prohiberetur ne quid operis faceret. Item quod convocaretur ad gratiarum actionem pro finita collectione frugum solemni ritu Deo faciendam: forte etiam ad collectam pecuniariam in Sacrificiorum sumptus, aliosque usus sacros. Collectionem omnium Gentium intra Ecclesiam, vel collectionem Electorum intra Regnum Cœlorum adumbrabat. *Lev.* 23. 36. postquam de Festo Tabernaculorum Deus sermonem fecit, *Dies quoque octavus* (inquit) *erit celeberrimus, atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Domino: est enim Cœtus, atque Collectæ: omne opus servile non facietis in eo*. Hujus Festi Sacrificia præscripta sunt *Numerorum* 29. 35. 36. 37. 38. Hic dies vocatus est ab Hebræis *Hoshannah Rabbah*, quasi *Maximus dies Festi*. Solitus erat Populus ea die, & singulis etiam diebus Festi præcedentis (ut testatur *Maimonides in Hilchos Themidin*, Cap. 10.) magna solemnitate haurire aquam e fonte *Schiloh*, & deferre ad Sacerdotes effundendam super Altare cum vino, libaminis loco. *Buxtorfius* Cap. 21. *Synagogæ*, & *Ligfootius in Joannem*, observant ad hunc morem allusisse Christum Dominum, qui *In novissimo die magno Festivitatis* (Tabernaculorum, sive in Festo, Cœtus, & Collectæ) *stabat & clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad fontem, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. *Festum Collectæ.*

ARTICULUS IV.

De Legibus Cæremonialibus Sacramentorum Veteris Legis.

I. CUm *in nullum nomen Religionis, seu verum seu falsum, coagulari possint homines; nisi aliquo signaculorum seu Sacramentorum visibili consortio colligantur*, ut ait *S. Augustinus* Lib. 19. contra *Faustum*, Judaicam Religionem Sacramenta sua habuisse consequens est. Hæc autem vel necessaria erant ad consecrationem seu institutionem Populi, aut Ministrorum in cultu Dei, ut *Circumcisio* & *Consecratio Sacerdotum*: vel usu rerum sacrarum constabant, ut *Agni Paschalis manducatio*, quoad Populum; *oblatio victimarum, esus panum propositionis*, &c. quoad Sacerdotes: vel necessaria erant ad removenda cultus divini impedimenta, scilicet immunditias legales, & peccata; ut *purificationes* ac *lustrationes*, & *sacrificia piacularia*, presertim *vaccæ rufæ*, & *hirci emissarii*. Hanc Sacramentorum Veteris Legis divisionem S. Thomæ verbis adstruo Prima Secundæ Quæstione 102. Art. 5. *Sacramenta*, inquit, *proprie dicuntur illa, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quamdam consecrationem, per quam scilicet deputabantur quodam modo ad cultum Dei. Cultus autem Dei generali quodam modo pertinebat ad Sacerdotes & Levitas, qui erant Ministri cultus divini. Et ideo in istis Sacramentis veteris Legis, quædam pertinebant communiter ad totum Populum, quædam autem specialiter ad Ministros, & circa utrosque tria erant necessaria. Quorum primum est institutio in statu colendi Deum. Et hæc quidem institutio communiter quantum ad omnes fiebat per Circumcisionem, sine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium: quantum vero ad Sacerdotes, per Sacerdotum consecrationem. Secundo, requirebatur usus eorum quæ pertinent ad divinum cultum: & sic quantum ad populum erat usus Paschalis Convivii, ad quem nullus incircumcisus admittebatur, ut patet Exodi 12. & quantum ad Sacerdotes, oblatio victimarum, & esus panum propositionis, & aliorum quæ erant Sacerdotum usibus deputata. Tertio, requirebatur remotio eorum, per quæ aliqui impediebantur a cultu divino, scilicet immunditiarum: & sic quantum ad Populum erant institutæ quædam purificationes a quibusdam exterioribus immunditiis, & etiam expiationes a peccatis. Quantum vero ad Sacerdotes & Levitas, erat instituta ablutio manuum & pedum, & rasio pilorum. Et hæc omnia habebant rationabiles causas; literales secundum quod ordinabantur ad cultum Dei pro tempore illo; & figurales, secundum quod ordinabantur ad figurandum Christum.*

§. I.

De Circumcisione.

C*Ircumcisio* primum veteris Legis Sacramentum a Deo instituta est Genesis 17. 10, 11. 12. 13. 14. Ejus preceptum *Abrahamo* datum, ab eoque executioni mandatum in se ipso, in *Ismaele* filio, & in servis omnibus. Lex Circumcisionis renovata *Levit.* 12. 3. Literalem Circumcisionis rationem triplicem fuisse docet *Sanctus Thomas*. Primo quidem & præcipue instituta fuit *ad protestationem fidei unius Dei. Et quia Abraham fuit primus qui se ab infidelibus separavit, exiens de domo sua, & de cognatione sua, ideo ipse primus Circumcisionem accepit. Et hanc causam assignat Apostolus ad Romanos* 4. 2. „ Et signum accepit Circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad justitiam. *In hoc autem legitur fides Abrahæ reputata ad justitiam, quia* contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum Gentium, secundum quod dictum est: Sic erit semen tuum. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ. In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: plenissime sciens, quia quæcumque promisit, potens est & facere. Ideo & reputatum est illi ad justitiam. " *Et ut hæc protestatio & imitatio fidei Abrahæ firmaretur*

tur in sordibus Judæorum, acceperunt signum in carne sua, cujus oblivisci non possent: unde dicitur Genesis 17. *Erit pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.*

Secunda ratio *Circumcisionis*, inquit S. Thomas, esse potuit *debilitatio concupiscentiæ*, ideoque partes libidini ministrantes Deus circumcidi jussit. Huic affinis est ratio *Photii* Epist. 205. *E Gente*, inquit, *Chaldæa oriebatur Abraham, ubi matribus, filiabus, & sororibus de consuetudine impia carnaliter miscebantur. Quocirca ne per patrios mores vel ipsemet pollueretur, vel ab ipso descendentes, circumcidebatur ei præputium, quo sic aboleretur hujusmodi nefanda turpitudo: atque ita accrescebat ei suæ propriæ carnis Circumcisio, ut divisio ab affinibus suis & consanguineis, ac quantum ad maritalem copulam spectabat, aversio. Nam post Circumcisionem, quispiam e sanguine Abrahami ab hujusmodi nefandis, vel furtim perpetrandis, impediebatur.* Tertiam institutæ Circumcisionis rationem *S. Thomas* affert, *Sugillationem Sacrorum Veneris & Priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur.* Phallagogia intelligit, in quibus *Dionysii phallum (sic enim virile membrum ridiculi homines nuncuparunt) & adorabant miseri, & basiabantur cuncti qui orgia celebrabant: Rationem tamen ignorabant. Is vero qui Hierophantes vocabatur, & hæc sciebat, & Osirin, & Typhonem, & Osiridis membra a Typhone concisa lateque dispersa, Isin præterea Osiridis sororem, quæ magno illa studio collegit, solum autem ejus phallum non invenit, atque hac de causa excitatum ejus simulacrum ab omnibus adorari præcepit.* Ita refert Theodoretus Lib. *de Curandis Græcorum Affectionibus*, Sermone 1. qui est *De Fide.*

Circumcisionis rationes qua literales, qua typicas, *Photius* his verbis explicat in laudata ad *Theodorum Hegumenum*, Epistola: *Tria præ se ferre videtur mihi Circumcisio: primum, quod tamquam signum & sigillum Abrahami progeniem separaret, & a cæteris Gentibus distingueret. Secundum, in se divini Baptismatis gratiam & efficaciam per figuram prædicabat. Veluti enim olim circumcisus per sigillum in Dei populo censebatur, sic & baptizatus, Christi in se sigillum expressum habens, adoptatus inscribitur Dei filiorum albo. Tertio, symbolum erat Fidelium in gratia existentium, qui carnalium voluptatum & passionum insurrectiones tumultuosas excisorio fidei sermone & asceticis laboribus abscindunt & mortificant: Non corpus scindunt, sed cor; nec secundum literam, sed spiritum circumciduntur .... Certe erat necesse ut Abrahami progenies separaretur: Imprimis, ne permixta cæteris Nationibus illarum moribus paulatim abduceretur, facta pietatis cultusque mutatione, & ita execrandis illarum sacris inserviret. Secundo, ut promissionis divinæ apparens & cuicumque intelligibilis finis & perfectio redderetur, Abrahami semine in innumerabilem multitudinem multiplicato & excrescente. Quod si cum Nationibus permixti mansissent, veritas promissionis adimpleta non agnosceretur; nec multitudo tantæ esset admirationi, uti si separatim agerent, & Rempublicam privatam tuerentur. Tertio, quod ante alias causas censetur, quandoquidem Dei dilecto & diligenti Deum Abrahæ pactum fuerat:* In semine tuo benedicentur universæ Mundi Nationes .... *ideo genus Abrahæ separatur, & a commixtione eximitur aliarum Gentium, ut Creator & Dominus naturam nostram ex illa stirpe assumeret, & similiter ac nos carnis & sanguinis particeps fieret; quo pacti & promissi veritas omnibus numeris apud omnes consummaretur: nempe Christo Deo nostro, in quo Gentes omnes benedictionis per gratiam participes fiunt, e lumbis illius per principia generationis humanæ descendente.*

Typicam rationem Circumcisionis sic explicat *S. Thomas* Quæstione & Articulo supra laudatis, ad 1. *Figuralis ratio Circumcisionis erat: quia figurabatur ablatio corruptionis facienda per Christum, quæ perfecte complebitur in octava ætate, quæ est ætas resurgentium. Et quia omnis corruptio culpæ & pœnæ provenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis: ideo talis Circumcisio fiebat in membro generationis. Unde Apostolus dicit ad Colossenses* 2. „ Circumcisi estis in Christo, Circumcisione non manu facta in ex„ poliatione corporis carnis; sed in Circumcisione Domini nostri Jesu Christi.

Origenes Lib. 5. *contra Celsum*, Circumcisionem institutam etiam fuisse docet ad Cacodæmonis injurias, ab iis qui hoc Sacramento initiati essent, propulsandas. *Et fortasse*, inquit, *propter aliquem infestum Judæorum Genti Angelum inventa est, qui posset incircumcisos lædere, circumcisos non item: quod colligi potest ex Libro Exodi, ubi Angelus ante Circumcisionem Eleazari contra Mosen valuit: quo circumciso, irrita facta est illius po-*

Vitulus peculiaris per singulos dies offerebatur. Ut toto illo septiduo in Tabernaculo manerent, ac die noctuque excubias agerent, a Deo præceptum est Levitici 8. 35. *Quam in Sacris locis sessionem, firmitatis atque permansionis in sanctificatione symbolum quoddam esse voluit,* (inquit S. Cyrillus Alexandrinus) *necesse est, ut qui in hac statione collocati sumus, aut præsto sumus Deo, firmi atque immobiles in virtute maneamus, ne extra morum terminos, qui nos decent, egrediamur, aut e sacro sensu excedamus, sed semper prope quodammodo simus, & apud Deum habitemus, juxta illud, quod est Prophetæ voce dictum:* Quærens quære, & apud me habita. *Hoc autem per septem dies facere jussit Moyses, qua in re septennarius numerus id significat, esse nobis admittendum ut omni tempore Deo præsto simus. Idem enim est ac dixisset, semper ac si perpetuo. Intra Tabernaculum vero manentem præcipit servare custodias Domini, significans illius assiduitatis qua Deo assidemus, fructum esse obedientiam & voluntatem exequendi quod ille præcipiendum duxerit. Ad hunc igitur modum illi omnium Domino præsto esse debemus, cum ille in recte factis languor in extremum malorum omnium desinat: Eam enim ob causam, ut existimo, adjunxit Moyses illa verba: Ne moriamini.*

§. III.

De Paschalis Agni Manducatione.

AGni Paschalis manducationem, quæ Judaici Populi Sacramentum erat, *Exodi* 12. a Deo institutum, ritusque illius, explicuimus Dissertatione singulari *De Agno Paschali*, quæ postrema est Dissertationum nostrarum in 3. Mundi Ætatem. Paschalis Agni convivium figura erat Sacramenti Eucharistiæ. Comedebantur ejus carnes, ad significandum esum Corporis Christi, *Agni Dei qui tollit peccatum mundi*, in Sacramento. Caro Agni assa igne manducabatur, ad significandum Christi passionem, vel charitatem. Comedebatur cum azymis panibus, ad significandam puram conversationem Fidelium sumentium Corpus Christi, secundum illud 1. ad Corinthios 5. *Epulemur in azymis sinceritatis & veritatis.* Lactucæ agrestes addebantur, in signum pœnitentiæ peccatorum, quæ necessaria est sumentibus Corpus Christi. Renes autem accingendi sunt cingulo castitatis. Calceamenta pedum, sunt exempla mortuorum Patrum. Baculi habendi in manibus, significant pastoralem custodiam. Præcipitur autem ut in una domo Paschalis Agnus comedatur, id est, in Ecclesia Catholicorum, non in conventiculis Hæreticorum. Hæc ex Veterum commentariis deflorata in compendium colligit *S. Thomas Prima Secundæ Quæst. 102. Art. 5. ad Secundum.*

Incircumcisis quibusque, etiam Proselytis, inquilinis, aut mercenariis hominibus, ve Judæis Apostatis, esus Agni Paschalis non permittebatur; ab eoque prohibebantur & Judæi propter infectam Circumcisionem cum liberorum, tum servorum, ut explicat *Maimonides* libro *De Sacrificiis*, Tractatu 1. *De Sacrificio Paschali*, Cap. 9. Lex extat Exodi 12. 43. 44. 45. 46. 47. 48. *Dixitque Dominus ad Moysem & Aaron: Hæc est religio Phase: Omnis alienigena non comedet ex ea. Omnis autem servus emptitius circumcidetur, & sic comedet. Advena, & mercenarius non edent ex eo. In una domo comedetur. Omnis cœtus filiorum Israel faciet illud. Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domino, circumcidetur prius omne masculinum ejus: & tunc rite celebrabit: eritque sicut indigena Terræ. Si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo.*

§. IV.

De Panum Propositionis & aliorum consecratorum esu.

O*Blatio victimarum, esus Panum Propositionis, seu aliorum panum, carniumve consecratarum*, ad Sacramenta Veteris Legis pertinebant, Christique oblationem, & carnis ejus manducationem in adorando Eucharistiæ Sacramento ceu præclari typi adumbran-

brabant. Esus Panum Propositionis, *solis Sacerdotibus* licitus, *Levitici* 24. 9. & *Matthæi* 12. 4. idque *in loco sancto*. Ab eorum, & omnium sanctificatorum comestione immundos Lex arcebat. *Levit.* 22. 3. 4. 5. 6. 7. Hinc Sacerdotes, cum Ministerii sui vices obirent, a juribus connubii abstinere tenebantur, ut colligitur ex 1. Regum 21. *Et respondens Sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: Si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus? Et respondit David Sacerdoti. Equidem si de mulieribus agitur, continuimus ab heri & nudius tertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta.* Dæmonem Dei simiam & æmulum, similis castimoniæ ritum Ægyptiorum Sacerdotibus, & plerisque aliarum Gentium Sacrificulis suggessisse, compertum est ex *Chæremone* Stoico, *Porphyrio* lib. 4. De Abstinentia, *Arriano* in *Epicteto* lib. 3. cap. 21. *Macrobio* libro 1. *Saturnalium* cap. 23. Abstinentia a vino sanctificationis Sacerdotum Veteris Legis pars fuit. Levitici 10. 8. *Dixit quoque Dominus ad Aaron: Vinum & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filii tui, quando intratis in Tabernaculum testimonii, ne moriamini: Quia preceptum sempiternum est in generationes vestras. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum; doceatisque filios Israel omnia legitima mea.* Hanc abstinentiam imitati sunt Ægyptii Sacerdotes, *Plutarcho* teste. Isiacorum sacrorum candidatos abstinentia ab animantibus & vino se purificare jussos, refert *Apulejus* lib. 11. *Aurei Asini* de se ipso scribens: *Illud plane præcepit Sacerdos, ut decem continuis diebus voluptatem cibariam coercerem, neque ullum animal essem, & invinius essem*; id est abstemius.

§. V.

De Purificationibus ac Lustrationibus, variisque Legalium Pollutionum speciebus.

P*Urificationes* ac *Lustrationes*, Sacramenta erant in Veteri Lege ad removenda divini cultus impedimenta, seu ad immunditias legales externasque abstergendas, a Deo instituta. Immunditiæ autem seu Pollutiones Legales aliæ personarum fuerunt, aliæ rerum. Personarum immunditiæ octo famosiores in Lege recensentur.

Immunditiæ puerperæ, & ejus expiandæ ritus.

I. Prima immundities erat Puerperæ, Levitici 12. *Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separationis menstruæ. Ipsa triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in Sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ. Sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus juxta ritum fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine Purificationis suæ.* Hæc immundities oblatione agni anniculi in holocaustum, & pulli columbæ sive turturis pro peccato: In pauperibus vero oblatione duorum turturum, aut duorum pullorum columbæ, unius in holocaustum, & alterius pro peccato; necnon oratione Sacerdotis victimas illas immolantis, abstergebatur. (*Ibidem*, 5. 6. 7. 8.) Inde profecta hæc immundities, quod mulier *pariat ad corruptionem, & non ea conditione sit, qua fuit statim atque a Deo accepit ut esset*. Deinde quod *in carnali voluptate ferantur, qui gignuntur:* (inquit *S. Cyrillus Alexandrinus* Libro 15. *De Adoratione in Spiritu & Veritate.*) Pollutio ex puerperio ex Hebræorum cæremoniis in Gentium mores transiit. Quod tamen Poetæ quidam & Philosophi ut superstitionem irriserunt. Inter alios *Euripides* in *Iphigenia Taurica* culpat *Dianam* quasi nimis delicatam, quod hominem puerperæ, vel mortui tactu pollutum *Altaribus ceu impium prohiberet suis. Mihi*, inquit, *ista Divæ non placet sapientia.* Docuit *Pythagoras* puritatem *balneis & aspersionibus* comparari, & *purgatione a funere, & cubili puerperæ*: ut refert *Diogenes Laertius* in ejus Vita. Notum illud Censorini: *Prægnans ante diem quadragesimum non prodit in fanum.* At in *Chrysippi* libris legebatur: *Ire ad Templum recta a puerpera aut a mortuo, sine causa culpatur.* Et Theophrastus in *Characteribus* inter superstitiosos mores refert: *Neque ad defunctorum justa, neque ad puerperam accedere velle.*

Immunditiæ Menstruatæ, & hominis seminis fluxum patientis; earumque purgandarum Ritus.

II. Secunda immunditiæ species, erat immundities Menstruatæ, mense redeunte sanguinis

guinis fluxum patientis. Hæc ab hominum commercio rerum domesticarum tactu, præcipue vero Tabernaculi aditu septiduo separabatur. Quisquis ad eam accessisset, diebus totidem immundus erat. Si eam aut lectum ejus tetigisset, aut vas ab ipsa contaminatum, immundus erat usque ad vesperam. Quæ fluxum sanguinis alias patiebatur, tamdiu immunda erat, quandiu hoc vitio laborabat. Quisquis eam, aut ejus stratum, vel sedile, aut vas ab ea fœdatum tetigisset, immundus erat usque ad vesperam; & corporis ac vestimentorum ablutione purificabatur. Mulieris vero immunditia abstergebatur oblatione duorum turturum, aut duorum pullorum columbæ, unius in holocaustum, alterius pro peccato, & precibus Sacerdotis aviculas illas immolantis die octavo postquam sanguinis fluxus cessaverat. (*Levitici* 15.) Lege *Maimonidem* Lib. *De Sacrificiis*, Tractatu 5. *De Indigentibus Piaculi*, Cap. 1.

III. Tertia immunditiei species, erat immundities hominis continuo pene seminis fluxu laborantis. Ab hoc morbo sanatus, septiduo post vestibus & toto corpore aqua viva lotis, duobusque turturibus aut pullis columbarum oblatis, uno in holocaustum, altero pro peccato, mundabatur. (*Levitici* 15.) Lege *Maimonidem* loco supra laudato, Cap. 2. & 3.

Immunditiies concubitus conjugalis; ejusque abstergendæ Ritus.

IV. Quarta immunditiei species, erat immundities concubitus conjugalis: De qua Judęi Veteres Legem illam interpretantur Levitici 15. 16. *Vir de quo egreditur semen coitus, lavabit aqua omne corpus suum: & immundus erit usque ad vesperum. Vestem & pellem, quam habuerit, lavabit aqua, & immunda erit usque ad vesperum. Mulier, cum qua coierit, lavabitur aqua, & immunda erit usque ad vesperum.* Hinc illud *Josephi* Lib. 2. contra Apionem: *Si quis ad concubitum, corruptionemque transierit, immundus est. Oportet autem etiam post legalem commixtionem viri mulieres lavari.* Istius immunditiei, & purificationis ritus ab Hebræis ad Gentes transiit. Hinc illud *Herodoti* Lib. 1. Cap. 198. *Quoties cum uxore miscetur vir Babylonius, adhibito thymiamati assidet, & ex altera parte mulier idem facit. Quin etiam sub diluculum abluuntur ambo, nullum vas priusquam se abluerint tacturi. Eadem & hæc Arabes faciunt.* Hinc & illa *Plutarchi* Lib. 3. *Symposiacon*, Quæst. 6. *Nobis autem, si Leges recte colimus, cavendum est, ne ad Templa & Sacrificia accedamus, paulo ante venerea re usi.* Hinc illud *Clementis Alexandrini* apud *Eusebium* Libro 10. *Præparationis Evangelicæ* Cap. 6. *Ægyptii nemini, qui non se ab uxoris congressu lustrasset, patere Templa voluerunt.*

Immunditiies somnii, ejus eluendæ Ritus.

V. Quinta immunditiei species, erat immundities somnii, seu nocturna pollutio, quæ a publico cœtu hominem tota die arcebat, & sub vesperam eluebatur aqua. Deuteronomii 23. *Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra; & non revertetur priusquam ad vesperam lavetur aqua: & post Solis occasum regredietur in castra.* Ritum illum imitati sunt Ægyptiorum Sacerdotes, de quibus *Cheremon* apud *Porphyrium* Lib. 4. *Si forte in somniis polluerentur, illico corpus lavacro lustrabant.*

Lepra immunditiies eamque purgandi Ritus.

VI. Sexta immunditiei species, erat lepra: Quo morbo affectus, ad arbitrium Sacerdotis, ad quem lepræ cognitio ac judicium pertinebat, ab hominum consortio separabatur, dissutisque vestimentis, nudo capite, ore veste contecto, se contaminatum ac sordidum clamabat. Operosa erat hujus immunditiei purgatio. Leprosus judicio Sacerdotis mundandus, duos passeres vivos pro se offerebat, & lignum cedrinum, vermiculumque, & hyssopum. Passerum alter immolabatur in vase fictili super aquas viventes: Alter vivus, cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo, tingebatur in sanguine passeris immolati, quo leprosum septies aspergebat Sacerdos, & passerem vivum dimittebat ut in agrum avolaret. Mox homo a lepra mundandus, lotis vestimentis, pilis omnibus abrasis, abluto corpore, in castra vel civitatem recipiebatur, ea tamen lege, ut septem adhuc diebus extra tentorium suum vel domum maneret. Die septimo rursus purificabatur abrasione capillorum, barbę, superciliorum, omniumque pilorum totius corporis, & vestium totiusque corporis ablutione. Die octavo offerebat duos agnos, & ovem anniculam absque macula, & tres decimas similæ, oleo conspersæ, in Sacrificium: & seorsim olei sextarium. Porro agnorum alter offerebatur pro delicto, alter pro peccato, & ovicula in holocaustum. Peccatum est culpa, quam quis sciens volens committit: Delictum est culpa, in quam quis per oblivionem, imprudentiam, vel ignorantiam incidit. Sacer-

cerdos sanguine victimæ pro delicto immolatæ liniebat extremum auriculę dextrę, & pollices manus dextrę, & pedes ejus qui a lepra mundabatur. Mox de olei sextario in manum suam sinistram effundebat, intinctoque digito in eo, aspergebat coram Domino septies; quod autem reliquum erat olei in lęva manu, fundebat super extremum auriculę dextrę, & super pollices manus, ac pedis dextri, ejus qui mundabatur, & super sanguinem pro delicto effusum, & super caput illius. Sequebatur oblatio Sacrificii pro peccato. Totus demum purificationis ritus oblatione holocausti absolvebatur. Pauperes agnum pro delicto, decimamque partem similæ conspersæ oleo, & olei sextarium, & duos turtures, aut pullos columbarum, unum pro peccato, alterum in holocaustum offerebant: Eodemque ritu mundabantur. (*Levit.* 14.) Lege *Maimonidem* Libro *De Sacrificiis* Tractatu V. *De Indigentibus Piaculi*, Cap. 4. & 5. Ritus hujus mysteria *Theodoretus* explicat Quæstione 19. in Leviticum. *Duo passeres*, inquit, *qui in purificatione Leprosi offeruntur, salutaris passionis typum continent. Nam quemadmodum ex passeribus illis alter mactabatur, alter sanguine mactati tinctus dimittebatur: Ita Dominus Christus pro humanitate lepra inquinata crucifixus est, carne quidem perferente mortem, Divinitate vero passionem humanitatis sibi accommodante. Jam vero sicut Leprosus reddebatur splendidus & purus, ubi adspersus fuisset sanguine passeris immolati mixto aqua pura, cum ligno cedrino, hyssopo, & cocco retorto: Ita qui credit Christo Salvatori, sacrosancti Baptismatis aqua lustratus, peccatorum maculis abstergitur. Porro lignum cedrinum, quod corruptioni minime est obnoxium, repræsentat Divinitatem passionis expertem. Coccinum vero retortum, humanitatem ex anima & corpore constantem. Hyssopus autem calorem & suavem odorem Sancti Spiritus. Per hæc enim qui baptizantur, ab animæ lepra liberantur. Oleum autem quo inunguntur auris dextra, & dextera manus, & pes dexter, innuit auditum quidem dedicandum esse dextris sermonibus, manum autem & pedem dextris operationibus. Immissum vero capiti, consecrationem mentis indicat. Porro qui Leprosus perdurabat, extra castra degebat, quemadmodum is qui sine Pœnitentia delinquit, expellitur extra Ecclesiam.*

Rationes magis literales hujus Ritus affert *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæstione 102. Articulo 5. *Per Ritum Legis*, inquit, *Leprosus non emundabatur a macula Lepræ, sed emundatus ostendebatur. Et hoc significatur Levit. 14. cum dicitur de Sacerdote:* „ Cum „ invenerit lepram esse mundatam, pręcipiet ei qui purificatur. *Jam ergo Lepra mundata erat, sed purificari dicebatur, in quantum judicio Sacerdotis restituebatur consortio hominum, & cultui divino, scilicet post septem dies. In prima autem purificatione offerebat pro se Leprosus mundandus duos passeres vivos, & lignum cedrinum, & vermiculum, & hyssopum; hoc modo, ut filo coccineo ligarentur passer & hyssopus simul cum ligno cedrino: Ita scilicet quod lignum cedrinum esset quasi manubrium aspersorii; hyssopus vero & passer erant id quod de aspersorio tingebatur in sanguine alterius passeris immolati in aquis vivis. Hæc autem quatuor offerebat contra quatuor defectus lepræ. Nam contra putredinem offerebatur cedrus, quæ est arbor imputribilis. Contra fœtorem hyssopus, quæ est herba odorifera. Contra insensibilitatem passer vivus. Contra turpitudinem coloris vermiculus, qui habet vivum colorem. Passer vero vivus advolare permittebatur in agrum, quia Leprosus restituebatur pristinæ libertati. Octavo vero die admittebatur ad cultum divinum, & restituebatur consortio hominum: Primo tamen rasis pilis totius corporis, & lotis vestimentis, eo quod lepra pilos corrodit, & vestimenta coinquinat & fœtida reddit. Et postmodum Sacrificium offerebatur pro delicto ejus, quia lepra plerumque inducitur pro peccato. De sanguine autem Sacrificii tingebatur extremum auriculæ ejus qui erat mundandus, & pollices manus dextræ & pedis: quia in istis partibus primum lepra dignoscitur & sentitur. Adhibebantur etiam huic Ritui tres liquores, scilicet sanguis contra sanguinis corruptionem: oleum, ad designandum sanationem morbi; aqua viva, ad emundandam spurcitiam.*

Allegoricam rationem subjungit Angelicus Doctor. *Per duos Passeres significantur divinitas & humanitas Christi. Quorum unus scilicet humanitas, immolatur in vase fictili super aquas viventes: Quia per passionem Christi aquæ baptismi consecrantur. Alius autem, scilicet impassibilis Divinitas, vivus remanebat; quia Divinitas mori non potest:*

& eva-

& evolabat, quia passione adstringi non poterat. Hic autem passer vivus simul cùm ligno cedrino, & cocco, vermiculo, & hyssopo, id est, fide, spe, & caritate, mittitur in aquam ad aspergendum; quia in fide Dei & hominis baptizamur. Lavat autem homo per aquam baptismi & lacrymarum vestimenta sua, id est opera; & omnes pilos, id est cogitationes. Tingitur autem extremum auriculæ dextræ ejus, qui mundatur, de sanguine, & de oleo, ut ejus auditum muniat contra corrumpentia verba. Pollices autem manus dextræ & pedis tinguntur, ut sit ejus actio sancta.

Immunditiei funeris, eamque abstergendi Ritus.

VII. Septima immunditiei species, erat immundities funeris, ab iis contracta, qui mortuorum corpora, sepulcra, vel ossa tetigissent, aut eorum tentoria vel domos ingressi fuissent, vel exequias prosecuti. (*Numerorum* 19. 11. 14. 16.) Pollutio funebris ab Hebræis ad Gentes ex Dæmoniis cacozelia manavit. Homines mortui tactu contaminatos a *Dianæ* sacris rejectos fuisse testatur *Euripides* in *Iphigenia Taurica*. Pythagoram se ipsum a funere reversum, tanquam pollutum purgare solitum, refert *Diogenes Laertius* in ejus Vita. Nonnisi post diem a pollutione funebri trigesimum aditus ad Templum & Sacra Ethnicis interdum concedebatur, teste *Luciano* Libro *De Dea Syria*. Gentiles *funus persecuti redeuntes ignem supergrediebantur, aqua aspersi*, ut observat *Festus*, verbo, *Aqua*. Funebrem immunditiem abstergi aqua lustrali, ritu singulari confecta, ex cineribus scilicet Vaccæ Rufæ, Deo immolatæ, Lex præcepit Numer. 19. *Vaccam Rufam*, seu juvencam *integræ ætatis*, ut habet Vulgata nostra, *perfectam*, ut habet Hebræus Textus, *absque macula*, jugum nondum expertam, tradi *Eleazaro* Sacerdoti Deus jubet. 2. Ipsam *eductam extra castra* ab illo immolari in conspectu omnium. 3. Ut intincto in illius victimæ sanguine digito, *aspergat contra fores Tabernaculi septem vicibus*. 4. Ut *comburat eam cunctis videntibus*, & totam quanta est cremari curet. 5. Ut cum ipsa juvenca rufa *lignum cedrinum, hyssopum, coccumque bis tinctum* Sacerdos mittat in ignem, quo absumenda est. 6. Sacerdos, & qui piacularem illam victimam combusserit, immundi censentur usque ad vesperam, & alia aqua corpus ac vestimenta abluere jubentur, ut immunditiam eluant. 7. *Vir mundus* eligitur qui vaccæ cineres extra castra in loco mundo effundat: Qua actione & ille immunditiam contrahit ad vesperam usque, Vestimentorum ablutione abstergendam. 8. Deus vaccæ Rufæ cineres cum aquis vivis misceri jubet, ut fiat aqua lustralis ad pollutionem funebrem expiandam. 9. Præcepit ut homines immunditie funebri inquinati, die tertio & septimo aspergillo hyssopi illis aquis tincto ab homine mundo aspergantur, necnon tentoria, vasa, vestimenta, & similia mortuo contaminata. 10. Die septimo expiati, ad vesperam usque immundi remanebant, lotisque corpore & vestibus, sacrorum communioni, hominumque consortio restituebantur. *Si quis hoc ritu non fuerit expiatus* (inquit Deus) *peribit anima illius de medio Ecclesiæ; quia Sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus. Erit hoc præceptum legitimum sempiternum*. 11. Qui aquas illas aspergit, immundus censetur, & vestimenta sua aqua pura abluere tenetur. 12. Quisquis *aquas expiationis* tetigerit, immundus ad vesperam usque habetur. Singulas hujus Ritus partes ac circumstantias Lex præscribit *Numerorum* 19.

De sacrificio Vaccæ Rufæ, & aqua lustrationis ex illius cineribus confecta.

Vaccam immolari Deus jussit, primo ut Ægyptiorum superstitionem sugillaret, qui vaccas utpote *Isidi Sacras*, honore religioso prosequebantur, easque immolari nefas ducebant, ut referunt *Herodotus* Lib. 2. Cap. 41. & *Porphyrius* Lib. 2. *de Abstinentia*, Cap. 11. Secundo, quod victima piacularis esset pro peccato cultus vaccarum, quo se olim Israelitæ in Ægypto contaminaverant. Victima autem pro graviori peccato oblata, vilioris fuit speciei ac sexus, ut observat *Maimonides* in *More Nevochim*, *Part.* 3. *p.* 456.

Cur Vaccam Rufam Deus immolari jussit.

Cur Vacca Rufa potior esse debuerit, quam alterius coloris, ne ipsi quidem *Salomoni* perspectum fuisse ajunt Hebræorum Magistri. *Marshamus* in Canone Chronico Lib. 9. p. 213. & *Spencerus* Lib. 2. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Cap. 15. Sect. 2. ex Ægyptiorum more hujus rei rationem petunt. Ægyptii nimirum in *Typhonis* Sacris boves rufos immolabant, quod *Typhon* rufi coloris fuisset. Ita refert *Diodorus Siculus* Lib. 1. Historiæ. *Tauros equidem sacros*, inquit, *majori in honore quam cæteros Deos habent Ægyptii . . . boves autem rufos immolare fas est, quod hunc colorem habuisse Typhon videtur, qui per insidias Osirin oppressit*. Idem testatur *Plutarchus* in Iside: *Ægyptii*, inquit,

quit, *Typhonem colore rufo fuisse existimantes, boum quoque nonnisi rufos immolant: Tum accuratam adhibentes observationem, ut si bos vel unum capillum album aut nigrum habeat, non immolandum censeant.* Deus itaque Israelitis Ægyptiorum moribus assuetis immolationem vaccæ rufę permisit. Hęc illius ritus origo, inquit *Marshamus*. Vel, ut ait *Spencerus*, Deus bovem integre rufum immolari voluit, ut Diabolum injuriarum ageret, eamque victimam, quam ipse quasi propriam accepisset, Deus sibimet ipsi vindicaret: Vel, ut bovem, etiamsi rufus esset, se eodem quo & alia sacrificia loco & pretio habere significaret: vel, ut Israelitæ bovem rufum olim *Typhoni* devotum, Deo consecrantes, se & omnia sua soli vero Deo vovere, clare testarentur.

Inanes Marshami & Spenceri conjectura. Verum inanes sunt istæ conjecturæ. Primo enim *Typhonis* Sacra, moremque illum boves nonnisi rufos immolandi, *Mose* antiquiora fuisse apud Ægyptios, nec ex *Diodoro Siculo*, nec ex *Plutarcho* colligi potest, qui Ægyptiorum dumtaxat cæremonias referunt, sed ad primam illarum originem non ascendunt: Neque tam reconditæ vetustatis idonei testes esse possunt. Sane *Typhonem*, ipsum esse *Moysen* personatum, dudum a Viris Eruditis demonstratum est. Præterea, etsi constaret Ægyptios ab omni retro antiquitate nonnisi rufos boves immolasse; consequens non est Mosaicum Vaccæ rufæ ritum inde arcessendum esse. Tertio, si ad sugillandam Ægyptiorum superstitionem boves rufos immolantium vaccæ rufæ sacrificium Deus instituit, cur in hoc dumtaxat sacrificio rufi coloris rationem habuit, & nusquam in aliis sacrificiis boves rufos immolari præcepit? Quarto, falsum est quod permittente tantum, non jubente Deo (ut asserit *Marshamus*) Israelitæ vaccam rufam Deo in piaculare sacrificium obtulerint. Erroris convincitur hæc sententia ex Scripturæ verbis Numerorum 19. 1. 2. 21. *Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron dicens: Ista est religio victimæ quam constituit Dominus. Præcipe filiis Israel ut adducant ad te vaccam rufam . . . Erit hoc præceptum legitimum sempiternum.* Quinto, Ægyptii boves rufos immolabant; non quod pretiosiores eos, aut Diis suis gratiores existimarent, sed in odium & execrationem *Typhonis*: At vaccam rufam Israelitæ immolarunt, quia Deo gratum hujusmodi sacrificium, utpote ab ipso præceptum, crediderunt. Sexto, vaccam illam piacularem, umbram fuisse & figuram Christi, totumque illum ritum spiritalis nostræ per Christum purificationis typum fuisse, docet Apostolus Epistolæ ad Hebræos 9. 13. *Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?* Vacca scilicet, Christi typus fuit ratione fœcunditatis, & lactis, sive nutrimenti. Rufus vaccæ color significabat sanguinem Christi, in horto Gethsemani, in Prætorio Pilati, in Cruce, ad nostrorum criminum expiationem effusi, & quo totus ipse tinctus est. Designabat etiam hostium Nominis ipsius sanguinem, quo vestes ipsius madefactæ & conspersæ sunt, Isaiæ 63. *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Ego qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum. Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? Torcular calcavi solus: & de Gentibus non est vir mecum. Calcavi eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea. Et aspersus est sanguis eorum super vestimenta, & omnia indumenta mea inquinavi.* Apocalypsis 19. 13. *Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocatur nomen ejus, Verbum Dei.* Denique rufus vaccæ piacularis color, significat susceptionem nostrorum peccatorum a Christo ceu fidejussore nostro. Illa enim rubere dicuntur ut coccinum Isaiæ 1. 18. *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur. Et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.*

Vacca Rufa Sacrificium typus Christi. Vaccæ Rufæ Sacrificium typum Christi fuisse, docet *S. Augustinus* Quæstione 33. in Numeros. *De juvenca rufa*, inquit, *cujus cinerem ad aquam adspersionis, eorumque mundationem qui mortuum tetigerint proficere Lex mandavit, nec tacere permittitur; evidentissimum enim signum in ea novi Testamenti præfiguratur: Nec satis digne festinantes dicere de tanto sacramento valemus . . . . . Juvenca rufa carnem Christi significat. Sexus femineus est propter infirmitatem carnalem; rufa est, propter ipsam cruentam passionem.*

nem. Sine vitio dicitur hæc juvenca... Erat quippe illa caro in similitudine carnis peccati, sed non caro peccati. Dicitur injugis; Caro enim Christi *non est subjugata iniquitati, cui subjugatos inveniens liberavit, & eorum vincula disrupit. Super illius quippe carnem non est positum jugum, qui potestatem habuit ponendi animam suam, & iterum sumendi eam.* Ad *Eleazarum* Sacerdotem, non ad *Aaronem* Pontificem adduci jussa est, quo præfiguratum est, *Non ad tempus quod tunc erat, sed ad posteros hujus Sacerdotii passionem Domini perventuram. Ejici jubetur* extra castra: *Sic & ejectus est Dominus passurus extra civitatem.* In locum mundum; *Quia Christus non habuit causam malam.* Occidi jubetur in conspectu omnium: *Sicut occisa est caro Christi in conspectu eorum qui jam futuri erant in novo Testamento Domini Sacerdotes.* Aspersio septuplex sanguinis ipsius contra fores Tabernaculi, *Testificatio est, Christum secundum Scripturas fudisse sanguinem in remissionem peccatorum. Ideo contra faciem Tabernaculi testimonii, quia non aliter declaratum est, quam fuerat divino testimonio pronunciatum. Et ideo septies, quia ipse numerus ad mundationem pertinet spiritalem.* Victimæ concrematio in conspectu Sacerdotis *ad signum pertinet Resurrectionis. Natura est quippe ignis, ut in superna moveatur, & in eum convertitur quod concrematur. Additum est in conspectu ejus, id est Sacerdotis: Quia illis apparuit Resurrectio Christi, qui futuri erant Regale Sacerdotium.* Pellem ejus, carnes, sanguinem, & fimum, flammæ simul Lex tradi jubet: *Quod non solum substantia mortalis corporis Christi*, nomine pellis, carnium & sanguinis significata; *verum etiam contumelia & abjectio plebis*, per fimum adumbrata, *converteretur in gloriam, quam combustionis flamma significat.*

Sacerdos lignum cedrinum hyssopum, & coccinum in ignem mittebat cum victima. *Lignum cedrinum spes est, quæ debet in supernis firmiter habitare. Hyssopus fides, quæ cum sit herba humilis, radicibus hæret in petra. Coccinum caritas, quod fervorem spiritus igneo colore testatur. Hæc tria debemus mittere in Resurrectionem Christi tanquam in medium combustionis illius, ut cum illo sit abscondita vita nostra, sicut dicit Apostolus: Et*
Coloss. 33. *vita nostra abscondita est cum Christo in Deo.* Vestimenta sua, & corpus abluere Sacerdos jubetur. *Lavatio vestimentorum & corporis quid est, nisi mundatio exteriorum & interiorum?* Homo mundus colligere debebat cineres juvencæ in locum mundum extra castra. *Quid dicimus cinerem juvencæ, reliquias videlicet illius interfectionis, & combu-*
Ps. 36. 37. *stionis, nisi famam quæ consecuta est Passionem Resurrectionemque Christi? Quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Nam & cinis erat, quia velut mortuus ab Infidelibus contemnebatur: Et tamen mundabat, quia & resurrexisse a Fidelibus credebatur. Et quia hæc fama apud eos maxime claruit, qui in cæteris Gentibus erant, & non erant de consortio Judæorum, ideo dictum existimo:* „ Et congregabit homo mundus cinerem juvencæ. “ *Mundus utique ab interfectione Christi, quæ Judæos fecerat reos.* Et reponet in locum mundum; *Id est honorabiliter tractabit:* Tamen extra castra: *Quia extra celebrationem Judaicæ consuetudinis honor Evangelicus claruit.* Ex cinere illo fiebat *aqua aspersionis*, unde mundabantur a contactu mortuorum; *quod utique significat ab iniquitate hujus moribundæ vel morticinæ vitæ.* Qui cinerem juvencæ congregaverat, censebatur immundus: *Quia & ii qui sibi videntur mundi in Fide Christiana, se agnoscunt; Quia omnes peccaverunt & egent gloria Dei, justificati gratis per sanguinem ipsius. Hunc tamen vestimenta sua lavare dixit, non etiam corpus suum; quod illius cineris congregatione & repositione in loco mundo, si hæc spiritaliter intelligantur, jam intrinsecus vult intelligi fuisse mundatum. Sicut Cornelius audiens & credens quod prædicaverat Petrus, ita mundatus est, ut ante visibilem baptismum, cum suis qui aderant, acciperet donum Spiritus Sancti: Verumtamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, ut ablutus etiam extrinsecus lavaret quodammodo vestimenta sua.* Sancitur *Legitimum æternum* futurum *filiis Israel* & *Proselytis*: quo ostenditur, *Baptismum Christi, quem significabat aqua adspersionis, & Judæis & Gentibus profuturum.* De singulis quibusque post ablutionem dicitur, *Et immundus erit usque ad vesperam:* Quia *Omnis homo post remissionem plenissimam peccatorum permanendo in hac vita, contrahit aliquid, unde sit immundus usque ad ejusdem vitæ finem, ubi ei dies iste quodammodo clauditur, quod significat vespera.*

De Vaccæ Rufæ Sacrificio idem sensit *Theodoretus* Quæstione 36. in Numeros. *Hanc qui-*

quidem , inquit , *offerri pro peccato Populi Lege præcepit: Præfigurat autem salutarem Passionem, quæ totius Mundi peccatum abstulit. Sed vaccam rufam offerri præcipit, ut corpus terrenum prænotet, quia nomen Adæ terram rubram significat, ex qua corpus ipsius formatum est. Quod autem vacca macula carebat, expertem peccati Christum Dominum innuit. Quod vacca jugum subiisse non debet, Christi libertatem subindicat. Jugum enim denotat servitutem. At Dominus, cum ab eo postularetur didrachmum, dicit;* Ergo liberi sunt filii. *Quod vero vacca mactatur extra castra, Passionem Salvatoris extra portam peractam. Sed hæc manifestius docet divinus quoque Apostolus in Epistola ad Hebræos. Totam porro vaccam una cum pelle & reliquis cremari mandavit: Quia Christi Domini omnia erant munda. Lignum cedrinum Crucis erat figura. Sicut enim illud immune a corruptela, ita lignum Crucis vivificat. Coccinum autem typus erat Sanguinis Dominici. Hyssopus etiam aderat, quia calor vivificus dissolvit frigiditatem mortis. Eum tamen, qui cremavit vaccam, impurum esse dicit usque ad vesperam, ad eos denotandos, qui Christum crucifixerunt Dominum. Atque hujusmodi cinere aqua permixto circumspergi præcepit eos qui appropinquassent mortuo, aut qui ejus ossa attigissent, aut aliquo id genus alio essent polluti.* „ Et homo, *inquit*, qui non fuerit purificatus, peribit anima illa de medio Synagogæ, quia expiationis aqua non fuerit lustratus. *Ita Dominus in sacris Evangeliis ait:* Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non ingredietur Regnum cœlorum.

Matt. 17.
Hebr. 13.
Joann. 3. 5.

Quæstione sequenti rationem reddit *Theodoretus*, cur tam eum qui aspergit, quam aspersum Lex immundum usque ad vesperam esse dicit. *Quoniam*, inquit, *impurus erat ex Lege qui tangebat os defuncti. Igitur purificatio convenit veritati, quia per Christum est purgatio; impurum autem esse, Legi: Lex vero gratiam præfigurabat. Hi porro erant immundi usque ad vesperam, id est usque ad finem Legis.* „ *Nam diluculo similis est* „ *Adventus Domini*. Sedentibus enim in tenebris, & in umbra mortis, Lux orta est „ eis, *sicut ait Esaias Propheta. Et alibi dixit Deus:* Timentibus me orietur Sol ju- „ stitiæ, & sanctitas in alis ejus. *Et rursus:* Ecce vir Oriens nomen illi.

Isai. 9.
Malachiæ 4.
Zacchar. 6.

Ritum Vaccæ Rufæ explicat *S. Thomas*, rationesque illius litterales primum, deinde mysticas affert Prima Secundæ, Quæstione 102. Articulo 5. ad quintum. *Duplex*, inquit, *erat immunditia in Lege. Una quidem per aliquam corruptionem mentis vel corporis: Et hæc etiam immunditia major erat. Alia vero erat immunditia ex solo contactu rei immundæ: Et hæc minor, erat, & faciliori ritu expiabatur. Nam immunditia prima expiabatur per Sacrificia pro peccato; (quia omnis corruptio procedit ex peccato, & peccatum significat;) sed secunda immunditia expiabatur per solam aspersionem aquæ cujusdam: De qua quidem aqua expiationis habetur* Num. 29. *Mandatur enim ibi a Domino, quod accipiant vaccam rufam in memoriam peccati, quod commiserunt in adoratione vituli. Et dicitur vacca magis quam vitulus; quia sic Dominus Synagogam vocare consuevit, secundum illud Oseæ* 5. „ Sicut vacca lasciviens declinavit Israel. *Et hoc forte ideo, quia vaccas in morem Ægypti coluerunt, secundum illud Oseæ* 10. Vaccas Bethaven coluerunt. *Et in detestationem peccati Idololatriæ, immolabatur extra castra: & ubicumque Sacrificium fiebat pro expiatione multitudinis peccatorum, cremabatur extra castra totum. Et ut significaretur per hoc Sacrificium emundari Populus ab universitate peccatorum, intingebat Sacerdos digitum in sanguine ejus, & aspergebat contra fores Sanctuarii septem vicibus: Quia septenarius numerus universitatem significat. Et ipsa etiam aspersio sanguinis pertinebat ad detestationem Idololatriæ, in qua sanguis immolatitius non effundebatur, sed congregabatur, & circa ipsum homines comedebant in honorem Idolorum. Comburebatur autem igne: Vel quia Deus Moysi in igne apparuit, & in igne data est Lex: Vel quia per hoc significabatur, quod Idololatria totaliter erat extirpanda, & omne quod ad Idololatriam pertinebat: Sicut vacca cremabatur cum pelle & carnibus, sanguine & fimo flammæ traditis. Adjungebatur etiam in combustione lignum cedrinum, hyssopus, coccusque bis tinctus, ad significandum quod sicut ligna cedrina non de facili putrescunt, & coccus bis tinctus non amittit colorem, & hyssopus retinet etiam odorem, postquam fuerit desiccatus; ita etiam hoc Sacrificium erat in consecrationem ipsius Populi, & honestatis & devotionis ipsius. Unde dicitur de cineribus vaccæ:* „ Ut sint multitudini filiorum Israel

in cuſtodiam: *Vel, ſecundum Joſephum, quatuor elementa ſignificata ſunt: (Igni enim apponebatur cedrus ſignificans terram propter ſui terreſtreitatem; hyſſopus ſignificans aerem, propter odorem; coccus ſignificans aquam eadem ratione, qua etiam purpura, propter tincturas quæ ex aquis ſumuntur:) Ut per hoc exprimeretur quod illud Sacrificium offerebatur Creatori quatuor elementorum. Et quia hujuſmodi Sacrificium offerebatur pro peccato Idololatriæ, in ejus deteſtationem & comburens, & cineres colligens, & ille qui aſpergit aquas in quibus cinis ponebatur, immundi reputabantur: ut per hoc oſtenderetur, quod quicquid quocumque modo ad idololatriam pertinet, quaſi immundum eſt abjiciendum. Ab hac autem immunditia purificabantur per ſolam veſtimentorum ablutionem. Nec indigebant aqua aſpergi propter hujuſmodi immunditiam: Quia ſic eſſet proceſſus in infinitum; ille enim qui aſpergebat aquam immundus fiebat: & ſic ſi ipſe ſe ipſum aſpergeret, immundus remaneret. Si autem alius eum aſpergeret, ille immundus eſſet: & ſimiliter ille qui illum aſpergeret, & ſic in infinitum.*

Figuralis autem ratio hujus Sacrificii eſt: Quia per vaccam rufam ſignificatur Chriſtus ſecundum infirmitatem aſſumptam, quam femininus ſexus deſignat: Sanguinem autem Paſſionis ejus deſignat vaccæ color. Erat autem vacca rufa ætatis integræ. Quia omnis operatio Chriſti eſt perfecta; in qua nulla erat macula, nec portavit jugum peccati. Præcipitur autem adduci ad Moyſem: quia imputabant ei tranſgreſſionem Legis Moſaicæ in violatione Sabbati. Præcipitur autem tradi Eleazaro Sacerdoti: Quia Chriſtus occidendus in manus Sacerdotum traditus eſt. Immolatur autem extra caſtra, quia extra portam Chriſtus paſſus eſt. Intingit autem Sacerdos digitum in ſanguine ejus: Quia per diſcretionem, quam digitus ſignificat, Myſterium Paſſionis Chriſti eſt conſiderandum & imitandum. Aſpergitur autem contra Tabernaculum, (per quod Synagoga deſignatur) vel ad condemnationem Judæorum non credentium, vel ad purificationem credentium. Et hoc ſeptem vicibus, vel propter ſeptem dona Spiritus Sancti, vel propter ſeptem dies, in quibus omne tempus intelligitur. Sunt autem omnia, quæ ad Chriſti incarnationem pertinent, igne cremanda, id eſt, ſpiritualiter intelligenda. Nam per pellem & carnem exterior Chriſti operatio ſignificatur: Per ſanguinem ſubtilis & interna virtus exteriora facta verificans: Per fimum laſſitudo, ſitis, & omnia hujuſmodi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur autem tria, ſcilicet cedrus, quod ſignificat altitudinem ſpei vel contemplationis; hyſſopus, quod ſignificat humilitatem vel fidem; coccus bis tinctus, quod ſignificat geminam caritatem: Per hæc enim debemus Chriſto paſſo adhærere. Iſte autem cinis combuſtionis colligitur a viro mundo: Quia reliquiæ Paſſionis pervenerunt ad Gentiles, qui non fuerunt culpabiles in Chriſti morte. Apponuntur autem cineres in aqua ad expiandum: Quia ex Paſſione Chriſti Baptiſmus ſortitur virtutem emundandi peccata. Sacerdos qui immolabat vaccam, & ille qui comburebat, & qui colligebat cineres, immundus erat, & etiam qui aſpergebat aquam: Vel quia Judæi ſunt facti immundi ex occiſione Chriſti, per quam noſtra peccata expiantur: & hoc uſque ad veſperum, id eſt, uſque ad finem mundi, quando reliquiæ Iſrael convertentur: Vel quia illi qui tractant ſancta, intendentes ad emundationem aliorum, ipſi etiam aliquas immunditias contrahunt, (ut Gregorius dicit in Paſtorali,) & hoc uſque ad veſperam, id eſt, uſque ad finem præſentis vitæ. Conferatur illa *S. Thomæ* explicatio cum ea quam tradit *Guillelmus Pariſienſis* Libro *De Legibus*, Cap. 10.

Immunditia contactus, ejuſque Purificatio.

VIII. Octava immunditiei ſpecies, erat immundities contactus, quam contrahebat omnis qui perſonam vel rem immundam, nolens licet ac fortuito contigiſſet. Num 19. 22. *Quicquid tetigerit immundus, immundum faciet: & anima quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit uſque ad veſperam.* Hæ vero immunditiæ lotione ſola vel aſperſione abſtergebantur.

Immunditiæ rerum, & earum Purificationes,

IX. Non perſonarum tantum, ſed & rerum immunditiam obſervari ſanxit Lex Moſaica. Lecta enim, ſtragula, vaſa, furni, aliaque omnia humanis uſibus accommodata, menſtruatæ, ſeminifluі, leproſi, mortui, reptilis contactu pollutionem quamdam contrahebant, & in ipſos homines diffundebant, *Levitici* 15. 4. 5. 6. 9. 10. 21. 22. 23. 26. *Levitici* 11. 29. 30. & ſeq. *Hæc quoque inter polluta reputabantur de his quæ moventur in terra: muſtela, & mus, & crocodillus, ſingula juxta genus ſuum, mygale, &*

cha-

chamæleon, & stellio, & lacerta, & talpa. Omnia hæc immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperam; & super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur, tam vas ligneum & vestimentum, quam pelles & cilicia, & in quocumque sit opus, tingentur aqua, & polluta erunt usque ad vesperam & sic postea mundabuntur: Vas autem fictile, in quod horum quicquam intro ceciderit, polluetur, & idcirco frangendum est. Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit: & omne liquens quod bibitur de universo vase, immundum erit. Et quicquid de morticinis hujusmodi ceciderit super illud, immundum erit: sive clibani, sive chytropodes, destruentur, & immundi erunt. Lepræ contagio non solum hominibus, sed etiam vestimentis & domibus adhærebat: Quæ quidem in iis analogica tantum lepra fuit. Vestimenta lepra perseveranti contaminata igne comburi Lex jubet *Levit.* 13. 52. 57. Domus lepra infecta, septem diebus claudebatur mandato Sacerdotis. Qui die septimo reversus, si lepram crevisse inveniret, jubebat erui lapides lepra inquinatos, & projici eos extra civitatem in locum immundum: Domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi pulverem rasuræ extra urbem, in locum immundum, lapidesque alios reponi, alioque cemento liniri domum. Si lepra nihilominus rediisset, domus dirui debuit, & lapides ejus, ligna pulvisque universus extra oppidum, in locum immundum projici. Si lepra perseverans non esset, litis denuo parietibus domus purificabatur a Sacerdote, hoc ritu. Sumebat Sacerdos duos passeres, lignumque cedrinum, & vermiculum, atque hyssopum: & immolato uno passere in vase fictili super aquas vivas, aspergillum ex ligno cedrino & hyssopo compositum, cui alligatus erat funiculo coccineo passer vivus, tingebat in sanguine passeris immolati, aquis viventibus commixti, domumque septies aspergebat. Tum dimisso passere vivo, orabat pro domo, quæ hoc ritu mundabatur. *Levitici* 14.

X. Legales illæ immunditiæ institutæ sunt ad mores Israelitarum informandos, ad idololatriæ occasiones omnes removendas, ad reverentiam Sanctuario conciliandam, ad jugem Dei memoriam conservandam, ad significandam immunditiem peccati, fœditatem libidinis, pravæ societatis contagium, occasionum proximarum pericula.

Cur Legales illæ immunditiæ a Deo institutæ?

Veteres de his differentes audiamus. Ad Israelitarum mores informandos, & jugem Dei memoriam conservandam Leges illas omnes pertinere *Tertullianus* diserte asserit *Libro* 2. *Adversus Marcionem*, Cap. 19. *Sed & in ipsis commerciis vitæ*, inquit, *& conversationis humanæ domi ac foris, ad usque curam vasculorum omnifariam distinxit, ut istis legalibus disciplinis occurrentibus undique, ne ullo momento vacarent a Dei respectu. Quid enim faceret beatum hominem, quam in Lege Domini voluntas ejus? Et in Lege Domini meditabitur die ac nocte. Quam Legem non duritia promulgavit Auctoris, sed ratio summæ benignitatis, Populi potius duritiam edomantis, & rudem obsequio fidem operosis officiis dedolantis; ut nihil de arcanis attingam significantis Legis, spiritalis scilicet & propheticæ, & in omnibus pene argumentis figuratæ. Sufficit enim in præsenti, si simpliciter hominem Deo obligabat, ut nemo eam reprobare debeat, nisi cui non placet Deo servire.*

XI. *Theodoretus* Quæstione 14. in Leviticum, Legem de immunditia puerperæ latam explicans, ait eam ad mulierum quietem procurandam, & virorum incontinentiam refrenandam, latam esse: *Lex*, inquit, *impuritatis mentione appetitionem extinguit.*

Quæstione 15. De contagione lepræ sermonem faciens, Legemque de lepra latam exponens, ait: *Per affectiones corporeas indicat morbos animæ: & per ea quæ non sponte committuntur, arguit spontanea. Si enim naturalia quodammodo videntur esse impura, multo magis ea quæ manant a voluntate. Porro varias lepræ species edisserit, quia sunt etiam peccatorum discrimina: lepræ quædam est origo, quoniam & origo peccati. Quemadmodum itaque Sacerdos lepram discernit, ita peccatorum animæ Judicem ipsum esse oportet. Leprosum autem dicitur, quod varietatem habet coloris: Sic animam occupans vitium leprosam ipsam efficit.* Leprosum autem nudato capite, & dissutis vestibus Lex esse jubet, *Ut notus sit, & ne fiant impuritatis participes qui accedunt ad illum. Ita de peccantibus Apostolus dixit:* „ Subducite vos ab omni fratre inordinate ambulante, & non se„ cundum Traditionem quam accepistis a nobis. Et si is qui frater nominatur, aut

Quæst. 15.

 „ fori-

„ fornicator, aut avarus, aut idololatra sit, aut ebriosus, aut maledicus, aut rapax, „ cum hujusmodi non edere.

Cur autem & vestibus, & domibus, lepra tempore Mosaicæ Legis adhæreret, deque illarum pollutione & purificatione Lex a Deo lata sit, rationem reddit *Theodoretus Quæstione* 18. Id scilicet ad illorum, nostramque institutionem factum docet. *Complures illis Deus tales præbuit instructiones: Nam & de leprosis domibus sic ait:* „ Cum ingressi „ fueritis in Terram Chananæorum, quam ego do vobis, dabo etiam tactum lepræ in „ domibus terræ possessæ a vobis, &c. *Ex his autem docet plagas fuisse a Deo missas interdum in vestimenta, interdum in domos: Quæ quidem inenarrabilem Dei benevolentiam demonstrant. Dum enim peccarent homines, vestimentis aut domibus plagas infligebat, hoc pacto sanitatem conferens possessoribus illarum. Cæterum domui leprosæ similis est domus Israel; de qua qui peccaverant, tanquam infecti lepra lapides sublati sunt, aliquando per Assyrios, aliquando per Babylonios, interdum per Macedones. Et quia adhærenti lepra laborabant, illorum domum dirui funditus jussit Legislator. Impuri sunt ergo qui introeunt in Synagogas illorum, quasi leprosam in domum ingrediantur.*

Quæstione 20. De hominis seminis fluxu laborantis immunditia differens, ait, Legem *per naturalia nos instruere de vitiis animi, & ex illis docere quam sint atrocia. Nam si fluxus naturalis impurus est, multo magis contraria Legi lascivia.* De immunditia concubitus conjugalis, ait, Deum hac Lege docere moderationem in usu Matrimonii, & jubere, *Ut liberorum procreandorum causa, non voluptatis gratia hujusmodi copulatio fiat. Hanc ob rem eos qui permiscerentur, impuros appellat, & purgari præcipit, ut assiduitatem congrediendi cohibeat purificationis occupatio.*

Quæstione 21. De immunditia menstruatæ agens, ait, Legem de hujusmodi immunditia latam, *Ne quis cum talibus commisceatur. Ferunt enim quidam congressu gigni tabem & lepram, hac superfluitate lædente formata corpora; propterea dicit illum immundum, qui talem mulierem attigerit. Paucis autem harum Legum causas patefacit, dum ait:* „ Et „ abstinentes facietis filios Israel, & non morientur propter immunditiam suam, cum
Levit. 15. 31. „ polluerint Tabernaculum meum, quod est inter eos. “ *Quod si, quæ non sponte committuntur, asserit polluere, patet quia multo magis detestanda sunt voluntaria. Et hæc quidem valde congruebant illis, utpote maxime lascivis, & nequiter libidinosis. Nam quod leve erat dum prætermittitur, observatum paratiores efficiebat ad potiora.*

Quæstione 7. agens de immunditia contactus, quæ Israelitas prohibebat ne carnibus victimarum Deo immolatarum vescerentur, ait: *Per hæc levia graviores curat affectiones. Si enim Lege naturalia polluunt, multo magis ea quæ procedunt a voluntate, quæ proprie dicuntur contra Legem facta.*

Quæstione tandem 12. agens de immunditie rerum: *Discimus*, inquit, *quantum malum sit peccatum, cum veram immunditiam illud conciliet.*

XII. *Guillelmus Parisiensis* Libro *De Legibus*, Cap. 6. Deum Legem de mulieris menstruatæ immunditia tulisse ait, secundum quosdam, ut Zabiorum, id est, Idololatrarum ex Oriente antiquiorum, superstitioni modum & mensuram imponeret, Populumque suum ab eorum moribus paulatim abduceret. *Mulier*, inquit, *menstruata immunda reputata est secundum quosdam, ex consuetudine & Lege Gentis Zabiorum, quæ adeo eas execrabatur tempore menstruorum, ut nonnisi igne purgari posse eas crederet. Et propter hoc comburebantur vestimenta earum, & omne quod tetigissent tempore menstruali. Quia vero ritus iste ita inoleverat in Ægypto, & in Terra Promissionis, non potuit ab eo averti ex toto Populus Judæorum: & ideo Legislator fecit super hoc quod in Gente tam duræ cervicis fieri potuit, mutans ritum simul & mitigans, quem radicitus extirpare nequivit.* Confirmatur ex *Maimonide* in *More Nevochim* p. 3. Cap. 76. *Consueto*, inquit, *& usitato more receptum erat apud Zabios in partibus Orientis, ut mulier menstruo laborans, separatim sit in domo aliqua; ut loca in quibus ambulavit, comburantur, & quisquis cum ea locutus fuerit, pro polluto habeatur; quinimo si ventus idem transeat super menstruatam & mundum aliquem, ut pro polluto habeatur.* Alteram Legis hujus rationem affert *Guillelmus Parisiensis*, Idololatriæ extirpationem. *Non est autem dubitandum*, inquit, *quin Idololatriæ, qua Luna colebatur, per istam immunditiam multum detractum sit: cum fluxus*

fluxus menstruorum Lunæ cursui deputaretur, & ita hanc immunditiam referrent in Lunam. Et propter hoc addiscerent eam non esse colendam, cujus opere pollutio esset & immunditia. Potuit autem esse, ut Mulieres menstruatæ cæteris mulieribus audacius se Lunæ cæremoniis immiscerent, reputantes se eo ipso sacris hujusmodi digniores, quod in ipsis Luna eo tempore manifestius operaretur. Potuit etiam esse (& hoc credimus ex eis quæ de Idololatria legimus) quod mulier menstruata aliquando ei immolata sit: & quia sanguis menstruus crebro in ejus sacrificiis offerretur. Coli enim a mulieribus multa aviditate solebat Luna, sicut legitur Jeremiæ 7. Mulieres aspergunt adipem ut faciant placentas Reginæ Cœli. *Reginam Cœli credebant Lunam. Hæc igitur est una causa, propter quam eas immundas judicavit Lex. Secunda causa fuit, ut abstinerent viri a commixtione earum diebus illis tum propter fœtum, ne corrumperetur, & occasionaretur venenositate sanguinis illius, & ne ex ea fœditate fierent abominabiles viris. Tertia causa fuit ipse menstruus sanguis, de quo multa monstrifica faciebant Malefici. Quarta, honor & reverentia Tabernaculi, in quo posset Mulieribus fluxus contingere, si ad id eo tempore admitterentur, qua inquinatione nulla abominabilior fieri poterat Tabernaculo. Quinta, horror sanguinis, quem in mentem semper ingerere volebat Dominus filiis Israel in detestationem Idololatriæ. Sexta causa, contagium & corruptela menstrui sanguinis, quæ tantæ infectionis est, ut etiam in speculo, in quo tempore illo mulier faciem inspexerit, fœculentiæ suæ manifestum indicium imprimat. Manifestum igitur est, quia & saluti animarum, & saluti corporum, & saluti partuum, seu fœtuum, & ipsi Sacramento Matrimonii consultum est per Legem, qua Menstruatæ immundæ sunt usque in tempus purgationis.*

Aliarum immunditiarum pollutionumque legalium causas explicare pergit Parisiensis Episcopus. *Leprosus*, inquit, *judicatus est immundus, & propter fœculentiam morbi, etiam propter ejus contagium, & propter honorem castrorum, atque Tabernaculi, in quo potissimum intelligimus honorem Dei. Seminifluus vero propter ipsam spurcitiam fluxus; & propter abominationem Idololatriæ Venereæ, in qua semen ipsum humanæ generationis miscebatur Sacrificiis; & propter honorem castrorum, & etiam Tabernaculi. Horruit etiam Lex, & horreri voluit fluxum humani seminis alibi quam in opere humanæ generationis, & hoc propter execrationem Idololatriæ, & sodomiticas abominationes, quas omnino abolere & studiosissime extirpare ostendit. Voluit & honorem haberi Tabernaculo & castris: propter quod nonnisi loti aqua, etiam Sacerdotes Tabernaculum intrare debebant.*

Immunditiæ vero Irregularitatis meræ, quæ requirebant purificationem, multiplices erant, & ad hanc pertinet immunditia vasorum, sicut vas fictile, in quod aliquod ex nominatis octo reptilibus cecidisset, aut quod aliquid de mortuis eorum tetigisset, & propter hoc frangendum, sicut legitur Levit. 11. Eodem modo & clibani . . . . . . In quo non aliud intelligi recte potest, nisi prohibitio appropinquationis ad Idololatriam. Ideo enim quia prohibiti sunt filii Israel tangere hujusmodi animalia, vel morticinia eorum, & prohibiti sunt necessario immolare ea, vel comedere de immolatis. In hoc etiam quod immunda judicata sunt immunditia quæ prohibebat accessum ad Dei Tabernaculum, etiam tangentibus ea, præcisa est etiam eisdem omnis species emundationis, & appropinquationis ad Deum per illa, & quod plus est, ostensa sunt causa divinæ offensionis & indignationis, non quidem propter se, sed propter Idololatriam quæ de iis fiebat. Juxta hunc modum erat vas, quod non habebat operturam, nec ligaturam, sicut legitur Numerorum 19. Quia vasa hujusmodi habere consueverant Idololatræ: & etiam causa honestatis & munditiæ corporalis. Quoniam facilius custodiuntur munda, quæ habent operculum, & honestius tenentur atque contrectantur, quæ ligaturam habent de se ut ansulam vel annulum. Poterat etiam esse, ut alienas ligaturas adhiberent Idololatræ vasis suis, non sine aliqua contaminatione Idololatriæ; & vasa volebant carere operculis, ut aliquibus servitiis Idololatriæ magis præsto essent: & ut ipsa reptilia Idolis immolanda in ea irreperent, sicut mures, mustellæ, atque lacertæ, & in eis invenirentur: sic enim inventa magis accepta credebant esse Diis, utpote electa ab eis. Restant autem adhuc aliquæ reliquiæ Idololatriæ istius. Credunt enim nonnulli insipientes, quædam Numina nocturna frequentare domos, & vasa quæ discooperta inveniunt, postquam inde comederint vel biberint, denuo replere. Si autem cooperta vel clausa sive obstructa ea inveniunt, inde offendi, & ex hoc imminere infortunium domui.

Mortuos autem generaliter tam viros quam mulieres immundos esse voluit Lex, ut elongaret Populum Israel, & a ritu quem habebant fundandæ Idololatriæ, & ab operibus maleficis ac necromanticis, quorum multa legimus; & propter hoc qui tangeret mortuum, immundus esset, sicut legitur, Num. 19. His adde collationem insignium illorum locorum, ex quibus moralis Legis istius sensus innotesceret, Ecclesiastici 34. 30. *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius? &c.* Et Matthæi 8. 20. *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.*

XIII. *S. Thomas Prima Secundæ, Quæstione* 102. *Articulo* 5. *ad quartum*. Rationes literales & typicas legalium pollutionum exponit. *Istarum*, inquit, *immunditiarum erat ratio & literalis & figuralis. Literalis quidem, propter reverentiam eorum quę ad divinum cultum pertinent: tum quia homines pretiosas res contingere non solent, cum fuerint immundi; tum etiam ut ex raro accessu ad Sacra, ea magis venerarentur. Cum enim omnes hujusmodi immunditias raro aliquis cavere possit, contingebat, quod raro homines poterant accedere ad contingendum ea, quæ pertinebant ad divinum cultum; & sic quando accedebant, cum majori reverentia & humilitate mentis accedebant. Erat etiam in quibusdam horum ratio literalis, ut homines non reformidarent accedere ad divinum cultum quasi refugientes consortium leprosorum, & similium infirmorum, quorum morbus abominabilis erat & contagiosus. In quibusdam etiam ratio erat ad evitandum Idololatriæ cultum: quia Gentiles in ritu sacrificiorum suorum utebantur quandoque & humano sanguine, & semine. Omnes autem hujusmodi immunditiæ corporales purificabantur vel per solam adspersionem aquæ, vel quæ majores erant, per aliquod sacrificium, ad expiandum peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant.*

Ratio autem figuralis harum immunditiarum fuit, quia per hujusmodi exteriores immunditias figurabantur diversa peccata. Nam immunditia cadaveris cujuscumque significat immunditiam peccati, quod est mors animæ. Immunditia autem lepræ significat immunditiam hæreticæ doctrinæ: tum quia hæretica doctrina contagiosa est, sicut & lepra: tum quia nulla etiam falsa est doctrina, quæ vera falsis non admisceat: sicut etiam in superficie corporis leprosi apparet quædam distinctio quarumdam macularum ab alia carne integra. Per immunditiam autem mulieris sanguifluæ, designatur immunditia Idololatriæ, propter immolationem cruoris. Per immunditiam vero viri seminiflui designatur immunditia vanæ locutionis: eo quod semen est verbum Dei. Per immunditiam vero coitus, & mulieris parientis, designatur immunditia peccati originalis. Per immunditiam mulieris menstruatæ designatur immunditia mentis per voluptates emollitæ. Universaliter vero per immunditiam contactus rei immundæ designatur immunditia consensus in peccatum alterius, secundum illud 2. ad Corinth. 6. „ Exite de medio eorum, & separamini, & immundum ne tetigeritis. *Hujusmodi autem immunditia contactus derivabatur etiam ad res inanimatas. Quicquid enim quocumque modo tangebat immundus, immundum erat. In quo Lex attenuavit superstitionem Gentilium, qui non solum per contactum immundi dicebant immunditiam contrahi, sed etiam per collocutionem, aut per aspectum, ut Rabbi Moyses dicit de muliere menstruata. Per hoc autem mystice significabatur id quod dicitur Sapientiæ* 14. „ Similiter odio sunt Deo impius & impietas ejus. *Erat autem & immunditia quædam ipsarum rerum inanimatarum secundum se: Sicut erat immunditia lepræ in domo & in vestimentis. Sicut enim morbus lepræ accidit in hominibus ex humore corrupto putrefaciente carnem & corrumpente; ita etiam propter aliquam corruptionem & excessum humiditatis vel siccitatis fit quandoque aliqua corrosio in lapidibus domus, vel etiam in vestimentis. Et ideo hanc corruptionem vocabat Lex lepram, ex qua domus vel vestis immunda judicaretur. Tum quia omnis corruptio ad immunditiam pertinebat: tum etiam quia contra hujusmodi corruptionem Gentiles Deos Penates colebant: & ideo Lex præcepit hujusmodi domos, in quibus fuerit talis corruptio perseverans, destrui, & vestes comburi, ad tollendam Idololatriæ occasionem. Erat etiam & quædam immunditia vasorum, de qua dicitur Numerorum* 19. „ Vas quod non habuerit operculum, & ligaturam desuper, immundum „ erit. “ *Cujus immunditiæ causa est, quia in talia vasa de facili poterat aliquid immundum cadere, unde poterant immundari: erat etiam hoc præceptum ad declinandam Idololatriam. Credebant enim Idololatræ, quod si mures, aut lacertæ, vel aliquid hujusmodi,*

modi, quæ immolabant Idolis, caderent in vasa vel in aquas, quod essent Diis gratiosa. Adhuc etiam aliquæ mulierculæ vasa dimittunt discooperta in obsequium nocturnorum Numinum, quæ Janas vocant. Harum autem immunditiarum ratio est figuralis: quia per lepram domus significatur immunditia congregationis Hæreticorum. Per lepram vero in veste linea significatur perversitas morum ex amaritudine mentis. Per lepram vero vestis laneæ significatur perversitas adulatorum. Per lepram in stamine significantur vitia animæ. Per lepram vero in subtegmine significantur peccata carnalia: sicut enim stamen est in subtegmine, ita anima in corpore. Per vas autem quod non habet operculum, nec ligaturam, significatur homo qui non habet aliquod velamen taciturnitatis, & qui non constringitur aliqua censura disciplinæ.

§. VI.

De Expiatione Generali Israelitarum, & de Hirco Emissario.

EXpiatio Generalis Israelitarum in solemni Festo Expiationis Hircis duobus peragebatur, de quibus sorte decernere debuit Pontifex, uter Deo sacrum piaculare fieri, uter in solitudinem, populi peccatis, & maledictis onustum ablegari deberet. Levitici 16. 7. 8. 9. 10. *Duos Hircos stare faciet coram Domino in ostio Tabernaculi testimonii: mittensque super utrumque sortem, unam Domino, & alteram capro emissario: cujus exierit sors Domino, offeret illum pro peccato: cujus autem in caprum emissarium, statuet eum vivum coram Domino ut fundat preces super eo, & mittat eum in solitudinem.* Textus Hebraicus sortem unam *pro Domino*, sortem alteram *pro Azazele* imponi ait. Hircum cui sors obvenerit *pro Domino*, immolari ut piacularem victimam pro peccato. Hircum cui sors obvenerit *pro Azazele*, sisti vivum coram Domino, ut per eum fiat expiatio, & mittatur ad *Azazelem*, in Desertum. De hoc ritu Articulo superiori Num. 10. egimus; quædam in hunc Articulum rejecimus quæ sunt observatione digna.

Hircis expiationem peragi Deus instituit, ut Ægyptiacam Idololatriam sugillaret. Ægyptii enim Hircos præ cæteris animalibus impense coluerunt, præcipue Mendesii, ut testantur *Herodotus* Lib. 2. Cap. 46. *Diodorus* Lib. 1. *Strabo* Lib. 17. *Lucianus* in *Imaginibus*, *Plutarchus* in *Iside*. Mulieres etiam tanquam religione addictæ, Sacris Hircis fœde se submittebant, testibus *Pindaro*, *Herodoto*, *Strabone*, *Æliano*, Lib. 7. cap. 19. & *Plutarcho* in Libro, *Quod bruta ratione utuntur*. Zabios, id est veteres Idololatras Orientis, Dæmones sub Hircorum forma coluisse, docet *Maimonides* in *More Nevochim* Lib. 3. Cap. 46. *Ex Zabiis*, inquit, *quidam fuerunt, qui Dæmones colebant, & eos existimabant habere formam Hircorum. Unde etiam Dæmones Seirim, hoc est, hircos appellabant. Quæ opinio Mosis ævo jam longe lateque in orbe diffusa fuit; sicut ait Lev. 17. 7. Et non sacrificabunt ultra sacrificia sua Hircis*, id est *Dæmonibus ita appellatis*. Hinc Ethnicorum Theologia de *Pane*, *Fauno*, *Silvano*, *Silenis*, & *Satyris*, qui & ipsi Hirci dicti sunt. Ut igitur Israelitas a Zabiorum, & Ægyptiorum insana superstitione, cui olim dediti fuerant, Deus abduceret, Hircis piaculum solemne fieri jussit.

Quid significetur nomine *Azazel*, cui in Hircorum piacularium sortitione sors una tribuitur, magna lis est inter Eruditos. Quidam ipsum absque interpretatione relinquunt, prout in Hebræo habetur. Ita *Onkelos*, Samaritanus, & plerique recentiorum. *Aben-Esra* in hoc nomine magnum aliquod mysterium contineri innuit, quod nemo possit capere ante annos virilitatis. Nonnullis Hebreis, & Arabibus *Azazel* nomen est Montis, ad quem Hircus emissus deducebatur, ut inde preceps ageretur. Ita *Jonathan*, *R. Salomon*, *R. Saadias Gaon*, Thalmudici in Tractatu *Joma*, & Arabes, apud quos *Azaz* Montem asperum significat. Sed hanc opinionem merito rejicit *Bochartus* Hierozoici Lib. 1. c. 54. tum quia *Moses* non *Azael*, sed *Azazel* scripsit, & in Judææ Topographia Mons nullus est hujus nominis: tum quia si *Azazel* nomen Montis esset, verisimile est *Mosen* id significaturum fuisse, & Montem *Azazel* dicturum, sicut Montes *Ararat*, Montem *Abarim*, Montem *Garizim*, Montem *Galaad*, Montem *Hermon*, Montem *Oreb*, Montem *Sion* dixit. Alii *Azazel* Diabolum significare volunt. Ita *Spencerus* Libro 3. *De*

Legibus Ritualibus Hebræorum, *Diſſertatione* 8. *Sect.* 11. Idque probat ex Libro *Enoch* Apochrypho in quo *Azalzel* (corrupte pro *Azazel*) inter Angelorum lapſorum Principes numeratur, & ex *Origene Lib.* 6. *contra Celſum* , ubi de Diabolo loquens : *In Levitico*, inquit, *piacularis Hircus*, *quem Hebraicæ literæ nominant Azazelem*, *non alius erat*, *forte mittendus in deſertum*, *malis omnibus in caput ejus vertentibus* . *Nam qui propter malitiam ad deteriorem partem pertinent* , *a Deo deſerti ſunt* . Id confirmat ex antiqui Poetæ Chriſtiani Carminibus in *Marcum* Hæreſiarcham, quæ ex *S. Irenæo* refert *S. Epiphanius* Hæreſi 34. quos ſic Latinos fecit *Petavius* :

An Hircus Emiſſarius ad Diabolum amandaretur?

Hæc tu illa, *Satanæ fretus auxilio Patris*,
Azazeliſque mira deſignas ope,
Præcurſor olli fraudis in Superos datus.

Alia ex hujus etymologia nominis argumenta ducit debiliora *Spencerus*. At huic opinioni aſſentiri non poſſum, cum inter plurima illa nomina, quæ Diabolo in ſacris literis tribuuntur, *Azazel* non legatur, nec veriſimile ſit *Moſen* , alioſve Scriptores ſacros hoc nomine alias ne ſemel quidem antiquum humani generis hoſtem deſignaturos , ſi proprium illius eſſet. Secundo, ex Rabbinorum deliriis hæc interpretatio profecta, quanquam nec ipſi *Azazelis*, ſed *Sammaelis* nomine Diabolum deſignant. Hinc in Capitulis *R. Eliezer* Cap. 45. legitur : *Quo die Deus Legem dedit*, *impurus ille Spiritus Sammael Deum ita alloquitur* ; *Domine totius mundi*, *qui mihi in omnes totius orbis Gentes poteſtatem dediſti*, *in ſolum Iſraelem nulla mihi conceſſa poteſtas*. *Deus reſpondet* : *Tibi expiationis die in illos poteſtas erit*, *ſi peccatum in illis invenias* : *ſi vero peccati expertes ſint*, *nihil erit tibi juris in illos*. *Idcirco munera hoc Expiationis die Satanæ obtruduntur* : *ne Iſraelitarum oblationem interpellet*. „ Unde dicunt: *Date munus Sammaeli in die Expiationum* : *ſicut dicitur*, A cœtu autem filiorum Iſrael accipies duos Hircos , *&c.* „ Mittetque Aaron ſuper duos Hircos ſortes ; ſortem unam Domino, & ſortem alteram „ pro Azazele. " *Sors Domini erat holocauſtum* ; *ſors vero Azazelis erat hoſtia pro peccato*, *& imponebantur ei omnes iniquitates Iſraelitarum* , *ſicut dicitur* : „ Et portabit „ Hircus ille ſuper ſe omnes iniquitates eorum. " *Ubi ergo Sammael Populum Iſraelis abſque peccatis hoc die comperit*, *dicit ad Deum* : *Populum in terris habes Angelis cœleſtibus ſimilem* ..... *Cum Deus hæc a malo Angelo audit*, *illico eorum peccata ipſis condonat*, *& preces eorum exaudit*.

Spencerus refellitur.

Levit. 16.

Tertio, Septuaginta Interpretes, *Symmachus*, *& Aquila*, qui Hebraici nominis ſignificatum apprime noverant, *Azazelis* nomine Hircum in deſertum emiſſum intellexerunt. *Septuaginta* : Καὶ ἐπιθήσει Ααρὼν ἐπὶ τοὺς δύο χιμάρους κλήρους, κλῆρον ἕνα τῷ κυρίῳ, καὶ κλῆρον ἕνα τῷ ἀποπομπαίῳ : *Et imponet Aaron ſuper duos Hircos ſortes* : *Sortem unam Domino*, *& ſortem unam Emiſſario.* Καὶ τὸν χίμαρον, ἐφ' ὃν ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὸν ὁ κλῆρος τοῦ ἀποπομπαίου στήσει αὐτὸν ζῶντα ἔναντι κυρίου, τοῦ ἐξιλάσασθαι, ἐπ' αὐτοῦ ὥστε ἀποστεῖλαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀποπομπὴν καὶ ἀφήσει αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον. *Et Hircum ſuper quem ſupervenit ſuper eum ſors Emiſſarii*, *ſtatuet eum viventem ante Dominum*, *ad orandum ſuper eum*, *ut emittat eum in emiſſionem*, *& dimittet eum in Deſertum*. Symmachus : εἰς τράγον ἀπερχόμενον, *In Hircum abeuntem*. Aquila : εἰς τράγον ἀπολελυμένον εἰς τὴν ἔρημον. *In Hircum qui in Deſertum emittitur*. Sic etiam intellexit *S. Hieronymus*, cujus Verſio Eccleſiæ uſu conſecrata eſt : *Mittenſque ſuper utramque ſortem*, *unam Domino*, *& alteram Capro Emiſſario* : *cujus exierit ſors Domino*, *offeret illum pro peccato* : *cujus autem in Caprum Emiſſarium* , *ſtatuet eum vivum coram Domino*, *ut fundat preces ſuper eo* , *& emittat eum in ſolitudinem*.

Antiqui etiam Patres Verſionem 70. Seniorum ſecuti, *Azazel Hircum Emiſſarium* interpretati ſunt ; & *Juliani* Apoſtatæ, atque aliorum quorumdam, qui *Azazel Diabolum* intellexere, interpretationem exploſerunt & confutarunt : ut mirum ſit eam *Spencero* placere potuiſſe. Ita *S. Cyrillus Alexandrinus* Libro 9. contra Julianum , P. 301. *Sortes vero & nomina Hircis*, *uni quidem DOMINUS*, *alteri vero EMISSARIUS*. *Non enim*, *ut ait præclarus ille Julianus*, *cuidam Averrunco & Depulſori malorum Dæmoni* , *dimitti juſſit eum qui non eſſet immolatus* , *ſed ipſe potius dictus eſt EMISSARIUS* , *quod nimirum a mactatione dimiſſus* , *quemadmodum DOMINUS dictus eſt ille qui immolabatur*.

tur. Descriptus autem est per utrumque Christus unus, & moriens pro nobis secundum carnem, & mortem superans secundum Divinitatis naturam. Emittebatur autem in Desertum, qua solitudine & inculto solo designatur Gentium sterilitas. Idem Epistola ad *Acacium* Melitinæ Episcopum, quæ extat 3. P. Concilii Ephesini Cap. 36. & *De Capro Emissario* est inscripta, ipsam, quam propugnat *Spencerus*, opinionem stultam & ridiculam vocat, egregieque refellit. *Omnis*, inquit, *Scriptura divinitus inspirata utilis est. Equidem his, qui veritatis vim contemplari possunt, venustas ejus velut coruscum quoddam lumen se se offert, mentemque ad cognitionem Mysterii Christi illustrat. Quorum vero mens non firmiter incedit, sed quodammodo claudicat adhuc & puerili est sensu, talibus etiam præcipue Scripturarum speculationes reprehensibiles nonnumquam & culpandæ videntur. Atque hæc dico iis, quæ Pietas tua scripserat, non sine attentione lectis. Nam aliqui ex illis qui istic degunt, fortasse putarunt, alterum quidem Caprum vel Hircum Deo, qui est super omnia, ad Sacrificium Hostiamque deputari; alterum vero execrando cuipiam & malo immundoque Dæmoni in Desertum fuisse amandatum, atque hoc ipsum, per sacram manum Legisque decretum. Id autem ex se omnino stultum est & ridiculum; Meritoque dixerit aliquis iis qui hujusmodi opinione tenentur: Cur non illud potius cogitatis? Nam quomodo universorum Opifex, qui omnem mentem ac sermonem excedit,* *Isai. 42.* *solusque est secundum naturam Deus & Dominus, Satanam Apostatam, regni sui ac gloriæ velutissocium consortemque admisisset? Cum per quemdam Sanctorum Prophetarum illum clare pronuntiare audiamus:* Gloriam meam alteri non dabo. *Quod si Lex per Sapientissimum Moysen præcipit, ut quæcumque offerre quis voluerit, ea soli Deo offerat: Postea idem ipse qui Legem hanc tulit, manifesto oraculo sanxerit, ut gloria, quæ ipsi soli maxime convenit, immundis Spiritibus deferatur; qui fieri potest, ut non suis ipse verbis contrarius manifeste deprehendatur, cum hoc ipsum quod inhibuerat, fieri jubeat? . . . . Esset porro divina illa inculpataque voluntas haud mediocriter culpabilis, si posteaquam illos e medio sustulerat, qui Deos alienos adoraverant, Deus ipse rursum, qui suis desertoribus succensuerat, pravam illam adversariamque Potestatem donis sacrificiisque honorari jussisset: Quam quidem adversariam Potestatem nonnulli fortasse Divinarum Scripturarum vim interno occultoque mentis oculo minime penetrantes, EMISSARIUM nominatum esse dicent. Nos vero divinis oraculis animum neque negligentem, neque segnem adhibentes, sed diligentem & vigilantem, admirandam veritatis pulchritudinem assequi enitemur. Dicimus igitur, universorum Deum, cum ad evertendum Gentilium errores, qui multos Deos colebant, eorumque illuminationem qui in tenebris sedebant, priscis illis Legem suam per Mosem tulisset, nunquam passurum fuisse ut ipsemet via & ostium, imo vero etiam Doctor ac Magister, ad hoc ut impuri Dæmones honorarentur, existeret . . . . Agedum igitur velamine Legis ablato, depositoque operimento quod Moysi faciem exterius adumbrat, ipsam nudam veritatem contemplemur. Duos Hircos offerri, & duas sortes illis inscribi præcepit: Voluit autem ut alter ex illis nominaretur* DOMINUS, *alter vero* EMISSARIUS. *Nomina itaque Capris imposita,* DOMINUS *&* EMISSARIUS. *Designatur autem per utrosque unus & solus Filius & Dominus Jesus Christus . . . . Iis qui in terris erant Lex illa impendebat, ut mori necesse esset, idque tum propter transgressionem in Adam, tum propter peccatum, quod ab eo ad nos usque tyrannidem suam extendebat. Verum* Dei *Patris Verbum largum ad benignitatem atque clementiam, factum est caro, hoc est, homo nobis peccato obnoxiis conformis, & sortem nostram subiit . . . . Nomen itaque Capro immolato erat* DOMINUS, *sorteque mactabatur, & sancta erat sacraque victima in typum Christi, qui non pro se ipso, sed pro nobis mortuus est, sanguineque suo Ecclesiam sanctificavit . . . . In altero quoque, hoc est in vivo ac dimisso Hirco eundem spectemus, dum in eo quod secundum humanam naturam patitur, non patitur secundum divinam; & dum carne moritur, mortis victor evadit: Neque, secundum Judæorum amentiam, nobiscum in monumento remansit, neque una cum aliis intra inferni portas detentus fuit . . . . Revixit enim spoliatis inferis: & ad supernum cœlestemque Patrem, locum utique hominibus inaccessumabscessit, peccatis nostris in se susceptis, & propitiatio pro illis existens.*

S. Cy-

S. Cyrillo Alexandrino consentit *Theodoretus* Quæstione 22. in Leviticum. *Præcipit*, inquit, *Hircos sorte distingui: & unum quidem sacrificari, alterum autem in solitudinem mitti. Quod quidam non recte intelligentes, Dæmonem quemdam Emissarium arbitrati sunt, quia dixit:* Unum Domino, & unum Emissario. *Sed hoc præ nimia stoliditate putaverunt. Qui enim fieri posset, eum qui dixit:* Non erunt tibi alii Dii præter me, *&*, Non adorabis neque servies alteri Deo præter me, *Dæmoni cuidam parem dari jussisse victimam? Atqui conveniebat illos advertere animum & cognoscere, Deum Hircum etiam illum, qui dimittitur, offerri sibi jussisse.* Sumes enim, *inquit*, Hircum vivum „ coram Domino, ad exorandum super eum, & ut emittatur in solitudinem. *Hoc autem satis innuit, quod Hircus ipse dictus sit Emissarius, ut qui emittatur in desertum. Hoc enim ipsum denotant quæ sequuntur:* „ Et assumet hircus super se iniquitates ipsorum „ in desertum. “ *Symmachus porro Emissarium interpretatur, in Hircum abscedentem ita ut emittatur in emissionem. Aquila autem, in Hircum quid imittitur in solitudinem. Non igitur Deo cuipiam aut Dæmoni mittebatur: sed ambo quidem offerebantur Deo; sed unus mactabatur, alter autem assumptis peccatis populi in solitudinem emittebatur.*

Exod. 20.

Hircum ipsum Emissarium dici, & nomen ἀποπομπαῖον in malo non esse accipiendum, sed sensum allegoricum illius ritus amplectendum, *S. Augustinus* confirmat *Quæstione* 55. in Levit. *De duobus Hircis*, inquit, *uno immolando, & alio in desertum dimittendo, quem ἀποπομπαῖον vocant, solet esse disceptatio: & a quibusdam ille immolandus in bono accipitur, ille autem dimittendus in malo. Non tamen iste sensus ideo confirmandus est, quia homo, in cujus manu in eremum Hircus dimittitur, cum redierit, lavare jussus est vestimenta sua & corpus suum aqua, & sic ingredi in castra; tanquam & hoc sit indicium cur in malo sit ille Hircus accipiendus, a cujus contagione homo abluendus est. Sic enim dicit abluendum & qui alterius Hirci vitulique acceperit carnes, & extra castra combusserit; quia ita de illo & de vitulo fieri jubet, de quorum immolatorum sanguine fit adspersio, & sunt pro peccatis: Ac per hoc non negligenter istorum duorum Hircorum distinctio in allegorica significatione tractanda est.*

Huic sententiæ, quæ *Azazel* de Hirco ipso Emissario interpretatur, calculum suum adjiciunt R. Kimchius, aliique Hebræi, qui vocem illam conflatam esse censent ex *Ez caper* & *Azal*, *abiit*. A verbo Arabico *Azala*, quod *separare* & *recedere* est, formatum ab Arabibus *Azazil*, quod χωρισμοὺς vel διαχωρήσεις *separationes*, aut *recessus*, & secessus significaverit: & ex *Azazil* Hebræos mutuatos suum *Azazel*, & eodem sensu usurpare, conjicit *Bochartus*. Ita Hircorum unus recte dicitur Domino fuisse servatus, nempe ut illi mactaretur & offerretur pro peccatis Populi, alter servatus ad *Azazel*, πρὸς διαχωρήσεις, ut in locum Deserti remotum & separatum deduceretur.

Cur Hircus in Desertum emitteretur?

Cur autem Hircus vivus, cujus capiti Sacerdos totius Populi peccata imprecabatur, in Desertum emitteretur, quærunt Viri Eruditi. *Spencerus* consequenter ad immanem illam & impiam opinionem, qua Hircum ad Diabolum ablegatum fuisse contendit, *Azazelis* nomine significatum; hujus instituti rationem precipuam fuisse asserit, quod *Mosis* ætate Desertum Diaboli sedes & habitaculum pene proprium habebatur. „ Prisci autem ævi more receptum erat, inquit, ut quodvis animal Numini alicui devotum vel „ destinatum, ad Numinis illius fines aut sedes amandaretur. Huic conjecturæ coloris aliquid allinit *Macrobii* testimonium Lib. 3. *Saturnalium* Cap. 7. *Veteres*, inquit, *nullum Animal sacrum in finibus suis esse patiebantur, sed abigebant ad fines Deorum quibus esset sacrum. Animas vero sacratorum hominum Diis debitas æstimabant. Quemadmodum igitur quod sacrum erat, & ad Deos ipsos mitti non poterat, a se tamen dimittere non dubitabant; sic Animas, quas sacras in cœlum mitti posse arbitrati sunt, viduatas corpore quam primum illo ire voluerunt.* „ Mori huic, aut saltem rationi consentaneum erat, ut Hir„cus Deo & Altari ejus sorte destinatus, ad illius quasi fines, Altare & Sanctuarium „ afferretur: Hircus autem Diabolo devotus & separatus, extra cœtus Israelis, ad fines „ quasi Diaboli, locos nempe desertos & ἀβάτους abigeretur (inquit *Spencerus*.)

Alteram hujus ritus rationem afferunt *Bochartus* Lib. 2. *Hierozoici*, Cap. 5. *Marshamus* in Canone Chronico pag. 207. & sequentibus, & *Spencerus* loco laudato Cap. 4. Quod mos ille Gentibus antiquioribus inolevisset, ut Animalia Deo alicui sacra & de-

vota

vota libere & sine custode in campos emitterentur, & Deum hac in re se ipsum mori passim recepto accommodasse. At hunc morem apud Gentes profanas antiquiorem fuisse Lege Mosaica haud certum est. Auctores quidem Græci & Latini moris istius fidem faciunt. *Athenæus* Libro 7. Cap. 7. *Sacrum piscem, ut & sacrum bovem, dimissione consecratum* refert. De bove Jovi Sacro ait: *Bos dimissione Jovi sacratus, est Milesiorum Festum*. Epimenides, teste *Diogene Laertio* in ejus vita, *Athenas a peste liberaturus, oves nigras albasque adduxit in Areopagum; & inde quocumque vellent, discedere permisit*. De Templo Hierapolitano loquens *Lucianus* Libro *De Dea Syria*, ait: *In atrio boves magni liberi pascuntur, & equi, & aquilæ, & ursi, & leones. Neque homines lædunt, sed sunt omnes & sacri & mansueti*. Superstitionem eamdem apud Indos viguisse testis est *Plutarchus* in *Luculli* Vita: *Boves*, inquit, *Dianæ Persicæ (quam maxime colunt) sacratæ pascuntur: His ad victimam solum utuntur; de cætero per regionem vagantur liberæ, facem ferentes, insignia Deæ*. Græcos id in more habuisse confirmat *Eustathius* in Odyssæa μ. *Integra*, inquit, *mitium animalium armenta Græci Dæmonibus separabant, e quibus aliquem tangere, nefas habitum. Inter ea & volucres sacrabant, Diis dimittentes, pavones scilicet & anseres, & hujusmodi alias in Historia memoratas*. Ad Romanos quoque morem illum manasse, testis est *Suetonius* in *Julio Cæsare*, ubi memorat equorum greges, *Quos in trajiciendo Rubicone flumine consecraverat, ac vagos & sine custode dimiserat*.

Arabes, cum sub vero Ethnicismo viverent, antequam scilicet *Mahometi* nomen dedissent, quædam jumenta & pecora, puta camelos feminas, boves, & capras Diis suis sic devovebant, ut referunt *Bochartus* & *Procopius*; & pecudem ita devotam *auribus fissis relinquebant, ut libere pasceretur. Et ipsis interdicta caro ejus, lac ejus, & equitatio ejus*. Ad hunc morem alludit *Synesius* Epistola 57. scribens: *In mundo bona cum spe vivebam, ut in sacro septo solutum animal*. Sed hujusmodi Auctores, *Mose*, tot sæculis recentiores, fidem (ut dixi) non faciunt morem illum Animalia in Numinis alicujus honorem dimittendi, Legem Mosaicam antiquitate superare. Longe verisimilius est ex Hirci Ἀποπομπαίου, & Passeris vivi dimissione in Sacrificiis Dei Israel morem illum ad Gentes manasse, Diaboli suggestione, qui Deum æmulatus, ejus cultum sibi arrogare, interpolare, & ritus in ejus Sacris solemnes, ac Lege illius institutos, usurpare, & ad sacra sua profana, seu superstitiosum falsorum Numinum cultum traducere modis omnibus studuit.

Hunc Hircum in Desertum emissum, quod Christi figura esset extra Civitatem pro peccatis nostris pulsi, sed tamen secundum Divinitatem a Passione & morte liberi, & secundum humanitatem ipsam a morte redivivi: cujus mortis & resurrectionis fructus ad Ecclesiam ex Gentibus nomine Deserti significatis collectam potissimum pervenit, lubentius cum *S. Cyrillo* asserimus Libro 9. contra Julianum Apostatam. *Descriptus est*, inquit, *per utrumque Hircum Christus unus, & moriens pro nobis secundum carnem, & mortem superans secundum Divinitatis naturam. Emittebatur autem in Desertum, qua solitudine & inculto solo designatur Gentium sterilitas. Hanc quippe ab ipsis Prophetis reperiemus ita quoque nominatam (Isai. 54.)* Plures filii desertæ quam habentis virum. *Multo plures enim fuerunt qui crediderunt ex Gentibus, quam qui ex Synagoga Judæorum*. Dimissionem Hirci in Desertum Christi libertatem a mortis vinculis & imperio significasse *Theodoretus* etiam observat Quæstione 20. in Numeros: Ideoque *Davidem* Psalmo 67. 8. Christi Domini Passionem, Resurrectionem, & ad Cœlos Ascensionem his verbis prædixisse: *Deus cum egredereris in conspectu Populi tui, dum transires per Desertum, terra commota est: Etenim cœli distillaverunt*. Atque inquit Theodoretus, *Dum Christus crucifigeretur, novimus terram esse commotam, & petras confractas. Cœlum autem per Solis obtenebrationem declaravit impietatis excessum. Desertum vero mortis erat figura. Ob id enim dixit: Dum transires per Desertum*.

Si cui tamen placeat, Hircum Ἀποπομπαῖον emissum fuisse in Desertum, & in terram abscissam & invisam, quia Desertum Dæmonum habitaculum censebatur, huic rationi non refragabor, modo cum *Spencero* non asserat, illum Diabolo devotum & separatum, ad Diabolum ablegatum, Satanæ traditum; sed ut habitatio Dæmonum Populo Dei

Dei odiosa esset, ut peccatores & peccata ad partem Diaboli pertinere hoc ritu Deus significaret; ut Idololatriam sugillaret; ut peccatorum desertionem a Deo exprimeret ut Populi peccata, quibus Hircus ille velut onustus in terram tam remotam deducebatur, & emittebatur, velut in terram oblivionis perferri indicaret, & multo magis Christum, cujus Hircus Ἀποπομπαῖος typus erat, longe fecisse a nobis omnes iniquitates nostras, & *peccata nostra pertulisse in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiæ vivamus*: Illumque apparuisse, ut *peccata nostra tolleret*. Has rationes *Guillelmo Parisiensi* erudito juxta & pio Episcopo debemus, Libro *De Legibus*, Capit. 9. *De Hirco vero Emissario*, inquit, *quare in Desertum emitteretur, hæ causæ nobis juxta literam videntur. Prima, quia Dæmones in Desertis habitare videbantur, & adhuc a multis creduntur: voluit Deus Populo suo habitationem Dæmonum reddere horrendam & abominabilem: & propter hoc Hircum immunditias peccatorum portantem illuc emitti. Voluit etiam loca habitationis Dæmonum, loca esse immunditiarum, & peccatorum, ut longe inde faceret filios Israel; Quasi diceretur hirco: Illuc vade, illuc porta immunditias peccatorum, ubi prius locus est earum. Voluit etiam in hoc eis ostendere, quod peccatores & peccata pars Dæmonum sunt, juxta illud* (Psalm. 62.) *Partes vulpium erunt . . . . Sciendum est autem ritum hunc Idololatriæ valde fuisse contrarium, & Dæmonibus inimicum, qui nullum animal sibi offerri volebant absque effusione sanguinis, aut combustione, aut aliqua læsione. In hoc igitur ritu, quo præceptum est emitti Hircum integrum, aliquantum elongavit eos ab Idololatria. Voluit etiam eodem ritu ostendere, non esse locum peccatis nisi desertum, ut ex hoc agnosceret Populus Israel, & non esse admittenda peccata in castris Populi Dei; & ipsa peccata causas esse, quare ipsa loca populosa aut culta per iram Dei deserta fierent. Oratio vero, quæ fundebatur super Hircum, hujusmodi fuisse videtur. Sicut tu ejiceris, & longe sis a Populo isto, ita fiat de peccatis eorum: Vel, sicut tu liber & sanus & immunis & a morte & læsione evadis vel emitteris: Ita liber & immunis fiat Populus iste a peccatis .... Et hoc erat dicere, Imputet Sacerdos capiti capri emissarii peccata Populi, ut sicut tu in figura & significatione super caput tuum portas peccata Populi, & exportas longe seorsum ab illo, ita faciat Deus in veritate peccata seorsum longe a Populo suo: & revera fiebat ita, non quidem ex virtute quam haberet alteruter Hircorum, sed omnipotentissima misericordia Dei . . . . Ne obliviscaris autem quia Deserta omnia volebat Deus iis immunda & abominabilia reddere per Hircum emissarium, quia Malefici & Idololatræ Deserta propter hoc maxime frequentabant, ut audirent ibi responsa Dæmonum, eisque ibidem immolarent, sicut & adhuc multi faciunt. Unde quidam Magus in Libro suo de Magicis dicit, Se transiisse causa philosophandi ad loca destituta omni habitatore, habitasseque ibi cum inhabitantibus lucem sex lustris annorum, & ab iisdem didicisse, quæ in eodem Libro scripsit. Tum etiam propter Faunos & Satyros, qui in specie Hircorum frequenter ibi hominibus illudebant, & adhuc illudere non cessant. Voluit etiam insinuare Deus in Hirco emissario, ut quemadmodum Hircus emissarius absque custode relinquebatur in Deserto, expositus bestiis Deserti ad devorandum propter peccata, quæ in figura portabat; Sic populus gravatus peccatis, a Deo custode ac defensore suo derelictus, bestiis malorum Regnorum, seu Principum inimicarum Nationum, quasi quibusdam bestiis diripiendus ac dilacerandus exponendus esset. Et in hoc prudenter eos admonebat, ut declinarent immunditias peccatorum, si Deum habere vellent custodem ac defensorem, juxta illud Deuteronomii* 32. Dentes bestiarum immittam in eos: *Et quod alter cremabatur, alter vero in desertum mittebatur, insinuabat, quia peccatorum quædam fuganda erant & longe facienda a Populo, videlicet contagiosa, maximeque declinanda: Quædam vero consumenda & conterenda, vindicta, pœnitentia, sacrificio.*

1. Petr. 24. 1. Joan. 3. 5.

An Hirci Emissarii Ritus ab Expiatoriis Gentium Sacris originem duxerit.

Hirci Ἀποπομπαίου Ritum ab expiatoriis Ægyptiorum, aliarumve Gentium Sacris originem duxisse, absit ut cum *Marshamo* & *Spencero* asseramus. Nota sunt quæ de *Diis Averuncis*, Græce Ἀποπομπαῖος, sive malorum depulsoribus Gentiles fabulati sunt. Nota quæ Zoroastres Magus, & Persæ de *Oromaze Deo Lucido*, & *Areimanio Tenebricoso* finxere. Nota quæ Chaldæi de Planetis Diis beneficis & maleficis; quæ Græci de bonis & malis Geniis, de bona sorte *Jovis Olympii*, & mala *Ditis Averrunci* deli-

delirarunt. Notum illud *Horatii* de *Apolline*, malorum (ut credebant) depulsore.

——— Hic miseram famem,
Pestemque a Populo & Principe Cæsare,
In Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.

Nota quæ de Principiis contrariis, seu Diis aliis quidem bonorum, aliis malorum auctoribus Ethnici commenti sunt: Quo de errore *Plutarchus* Lib. *De Iside & Osiride* hæc scribit: *Vetustissima proinde a sacrarum Professoribus rerum, & Legum latoribus, derivata est opinio, Auctore incognito, fide firma & indelebili, non in sermonibus ea tantum & rumoribus, sed & in mysteriis ac sacrificiis tam Barbaris, quam Græcanicis exstans: Neque casu ferri & a fortuna pendere hoc Universum, mente, ratione, ac gubernatore destitutum: Neque unicam esse rationem, quæ contineat id & dirigat, tanquam clavum aut fræna moderans: Sed cum permulta e bonis juxta malisque sint confusa, immo nihil hæc natura sincerum (ut verbo dicam) proferat: Non esse unum aliquem Promum qui e duobus doliis vel nobis veluti aliquem liquorem cauponis in morem distribuat, atque misceat. Ergo a duobus Principiis contrariis, adversisque duabus facultatibus, quarum altera ad dextram & recta ducat, altera retrorsum avertatur atque reflectat, cum vitam esse mixtam, tum ipsum Mundum (si non universum, eum certe qui ad terram est, & Lunæ subjacet,) inæqualiter ferri, variisque & omnis generis motibus agitari. Si enim nihil absque causa fit, & mali causam bonum non præbet: necesse est in natura ut boni, ita etiam mali ortum peculiarem suumque principium extare. Atque hæc quidem Sententia plerisque & iisdem sapientissimis probatur. Existimant enim alii duos esse Deos, quasi contrariis deditos artibus, ut bona alter, alter mala opera conficiat. Alii eum qui est melior, Deum: Qui deterior, Dæmonem dicunt. In qua Sententia fuit Zoroastres Magus. Is melioris nomen Oromazan, pejoris Areimanium perhibuit: Illum maxime similem esse Luci, hunc Tenebris & ignorationi . . . . Docuitque votivas & pro gratiis agendis oblatas victimas illi immolandas; huic averruncandi mali causa institutas & tetricas. Herbam enim quamdam Omomi appellatam, in mortario tundentes, Ditem invocant & tenebras: Tum admixto lupi jugulati sanguine offerunt & abjiciunt in locum quo Solis radii non pertingunt . . . . Chaldæi Planetas Deos faciunt, quorum duos beneficos, totidem maleficos, reliquos tres medios affirmant & promiscuos. Græcorum opinio nemini fere ignota est, quæ bonam partem Jovi Olympio, malam Diti Averrunco adsignant.* Hujusmodi commenta ex Ægyptiorum Theologia ortum habuere, qui *Osiridem* bonum esse Genium, *Typhonem* malum crediderunt. Fateor hunc errorem apud Ethnicos longe lateque pervagatum fuisse, ut testatur *Arnobius* Lib. 7. adversus Gentes. *Nam quod dici a vobis accipimus*, inquit, *esse quosdam ex Diis bonos, alios autem malos, & ad nocendi libidinem promptiores: Illisque ut prosint, his vero ut noceant, Sacrorum solemnia ministrari. Quanam istud ratione dicitur, intelligere confitemur non posse.*

Verum inde perperam colligitur sacrum Expiationis Judaicæ Ritum, & duorum Hircorum piacularium oblationem, alteriusque Ἀ'ποπομπαίυ, in desertum emissionem, ab Ægyptiorum, aliarumve Gentium expiatoriis Sacris originem duxisse, aut Deum ex victimis, quas Diis Averruncis Ethnici devovebant, & Ægyptii *Typhoni*, occasionem sumpsisse instituendi oblationem piacularem duplicis Hirci. Nam errorem illum de Diis Averruncis, ac superstitiosum ipsos placandi Ritum, errorem de duobus Principiis contrariis, *Osiridis* & *Typhonis* Sacra, *Moyse* fuisse antiquiora, nec ex *Arnobii*, nec *Horatii*, aut *Plutarchi* testimonio probatur. Verisimilius est, quod Viri Eruditi demonstrarunt, Typhonem esse *Moysem* ipsum personatum; & Ægyptiorum, aliarumque Gentium profanarum Theologiam, ac Ritus ex Mosaicis Libris, Hebræorumque cæremoniis, Diaboli cacozelia seu prava æmulatione adulteratis, maximam partem ortum habuisse. Id animadvertit *Bochartus*, quem *Marshamo* & *Spencero* oppono. Is enim Lib. 2. *Hierozoici*, Cap. 54. de ritu impositionis manuum super caput Hirci emissarii sermonem faciens, ait: „ Hoc ritu iram Dei peccator deprecabatur, eamque immitti petebat in illius victi- „ mæ caput, quam suo loco ponebat. Proinde hic Summus Pontifex solemni Expia-

„ tio-

„ tionis festo, totius Ecclesiæ personam sustinens, jubetur, utraque manu in Hirci ca- „ put imposita, Israelitarum omnia peccata confiteri, eoque ipso Hircum devovere, ut „ quicquid pœnarum in Populum propter admissa peccata impenderet, in illum con- „ verteretur. " NEQUE DUBIUM QUIN INDE APUD ÆGYPTIOS MANAVERIT SIMILIS RITUS iis. De enim sic *Herodotus* Libro 2. Cap. 39. *Execrantur autem* (victimarum) *capita in hæc verba, ut si quid mali aut ipsis immolantibus, aut toti Ægypto futurum sit, id in hoc caput convertatur*. Addit, per Ægyptum universam idem fieri circa capita pecudum immolandarum: „ Et inde esse quod nemo Ægyptio- „ rum de ullius animantis Capite gustat. Ibidem observat *Bochartus*, videri Græcos ad hunc Hirci Emissarii ritum allusisse, cum ad capras sylvestres imminentia mala amandabant. Hinc illud Adagium: Κατ' αἶγας ἀγρίας *In capras feras*. Ut enim notat Erasmus, *Abominantis est sermo, & malum deprecantis, inque sylvestres capras avertentis*: Quod etiam probat ex *Athenæi* loco. Id confirmat Hesychius: *In capras agrestes*, inquit, *Proverbium, quo morbi, & maxime comitialis, converti dicuntur in capras agrestes*. Et *Suidas* usurpari dicit, *per execrationem in feras capras mala convertere*. Hinc *Palamedem*, cum luporum incursibus, & peste Grecia vexaretur, *Ulyssi* consilium dedisse in hæc verba: *Supplicemus Apollyni, Lycio, & Phyxio, ut has quidem feras suis ipsius tollat sagittis, pestem vero in capras vertat*; refert *Philostratus* in *Heroicis*.

Si tamen quis id unum contendat, Deum ad exterminandum errorem de duobus Principiis, aut de Diis Averruncis, (si forte tunc vel apud Ægyptios, vel apud alias Gentes invaluerat,) vel quem disseminandum a Diabolo prænoscebat, etiam instituisse ut duplex Hircus sibi, ut soli Deo vero, unique bonorum auctori ac malorum depulsori omnipotentissimo, in atrio Tabernaculi offerretur, me omnino repugnantem non habebit. Alia enim ad Gentium errores confutandos & superstitiosos ritus averruncandos in Lege & Prophetis scripta sunt. Quo pertinet illud *Jeremiæ* de Numinibus & Idolis Ethnicorum loquentis, Cap. 10. 4. *Nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene*. Quem locum *S. Hieronymus* hoc illustrat Commentario. *Solent enim*, inquit, *plerique Gentilium Dæmones colere, ne noceant, & alios exorare, ut præstent beneficia. Unde & illud Virgilianum est*:

Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam.

Errorem itaque Gentium, & Hæreticorum de duobus Principiis contrariis, antequam orirentur, a Spiritu Sancto, in Scriptura Sacra damnatum, duplicis Hirci piacularis oblatione uni vero Deo & bonorum Auctori, & penas hominibus ob peccata irroganti, & mala ob eorum pœnitentiam ab illorum capitibus misericorditer avertenti, etiam convictum lubens fateor; sed id *Marshami* & *Spenceri* hypothesim non juvat.

ARTICULUS V.

De Legibus Cæremonialibus Veteris Legis Observantias spectantibus.

OBservantiarum Cæremonialium congruas rationes afferri posse, sive ex divino cultu, cui speciatim consecratus erat Israeliticus Populus, sive ex spiritalium rerum ad vitam Christianam pertinentium significatione repetitas, docet *S. Thomas Prima Secundæ, Quæst.* 102. *Art.* 6. Harum observantiarum aliquæ solos Sacerdotes, aliæ Populum universum spectabant.

§. I.

De Legalibus Observantiis Sacerdotes spectantibus, quoad Matrimonia præsertim & Funera.

Quæ Sacerdotibus in uxorum delectu observanda?

I. SAcerdotibus in uxorum delectu id ex Lege observandum necessario fuit, ut meretricem, vel repudiatam a viro suo non ducerent, sed virginem. Levitici 21. 7. 13. 14. 15. *Scortum & vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam quæ repudiata est a ma-*

a marito: Quia consecrati sunt Deo suo, & Panes propositionis offerunt ... Pontifex Virginem ducet uxorem: Viduam autem, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de Populo suo: Ne commisceat stirpem generis sui vulgo Gentis suæ: Quia ego Dominus qui sanctifico eum. Hujus observantiæ Lex a Deo lata est, inquit S. Thomas, *tum propter reverentiam Sacerdotum, quorum dignitas quodammodo ex tali conjugio diminui videretur: Tum etiam propter filios, quibus esset ad ignominiam turpitudo matris: Quod maxime tunc erat vitandum, quando Sacerdotii dignitas secundum successionem generis conferebatur.* Id etiam significabat magnum illud Sacramentum conjunctionis Christi cum Ecclesia Virgine, & cum animabus sanctis, de qua Apostolus 2. ad Corinthios 11. 2. *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Hanc Legis istius rationem reddit *S. Cyrillus Alexandrinus* Libro 12. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*, pag. 434. *Feminam quoque*, inquit, *sibi Virginem ad connubii societatem jungere debere, aperte tellatur: Ejectam vero ad connubium ineptam esse decernit. Eaque figura est Judæorum Synagogæ; nam ab ejus conjunctione illa repulsa est, de qua per Prophetæ vocem dicit*: Quia ipsa non uxor mea, & ego non vir ejus. *Despondit autem Paulus Christo Ecclesiam ex Gentibus castam, maculæ & rugarum expertem, imo vero sanctam & immaculatam. Atque hac quidem ratione tum de Ecclesia ex Gentibus collecta, tum vero de Matre Judæorum verum esse hoc ænigma comprobatur. Neque ea figura parum elegans est: sed si cui placeat proprie ad unumquemque Hominem harum sententiarum vim accommodare, dicimus Christum cum profanis atque impiis animis non posse conjungi, sed cum castissimis atque purissimis tanquam cum Virginibus versari spiritualiter, easque fœcundas reddere, ac sibi genere junctas appellare.* " Quicumque enim, *inquit*, „ fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ille meus frater, & soror & mater est. *Osee* 2.

Legem Mosaicam de Sacerdotum connubiis in Jus Atticum suum Athenienses transfudisse, colligitur ex *Demosthene*, qui in *Neæram* declamans, post *Thesei* tempora Regem ab Atheniensibus factum ait Sacrorum causa tantum, additque, *Eum quidem Regem Populus suffragiis eligebat ex virtute præstantibus. Regem autem facere ut uxor ejus civis esset, nec alteri viro cognita, sed quæ virgo nupsisset.* *Matth.* 7.

Sacerdotum & Pontificis abstinentia ab exequiis & luctu funebri.

II. Lex Sacerdotibus vetuit ne mortui alicujus exequiis interessent, nisi genere conjunctissimorum; Pontifici vero seu Sacerdoti Maximo, ut ab omni prorsus luctu funebri, etiam patris vel matris abstineret. Iis denique prohibuit rasuram capitis, aut barbæ, vel incisiones carnis in luctus funebris testimonium. Ratio literalis Legis istius est, Prima, ne Sacerdotes Pollutione funebri sacris functionibus ineptos se redderent, & Sacra negligerent, vel manibus impuris tractarent, sicque Dei nomen polluere viderentur. Secunda, ut Sacerdotes majorem reverentiam apud Populum obtinerent, dum non minus moribus quam dignitate ab eo separati viderentur. Levitici 21. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *Dixit quoque Dominus ad Moysem: Loquere ad Sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur Sacerdos in mortibus civium suorum, nisi tantum in consanguineis ac propinquis, id est, super patre & matre, & filio & filia, fratre quoque & sorore virgine, quæ non est nupta viro: Sed nec in Principe Populi sui contaminabitur. Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen ejus: Incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, & ideo Sancti erunt.* 5. 10. 11. 12. *Pontifex, id est, Sacerdos Maximus inter fratres suos, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet, & ad omnem mortuum non ingredietur omnino, super patre quoque suo & matre non contaminabitur. Nec egredietur de Sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus.* Tertia ratio hujus Legis fuit νεκρολατρείας extirpatio. *Malefici, & Sacerdotes Idolorum*, (inquit S. Thomas,) *utebantur in suis ritibus ossibus vel carnibus hominum mortuorum, & ideo ad extirpandum Idololatriæ cultum præcepit Dominus, ut Sacerdotes minores, qui per tempora certa ministrabant in Sanctuario, non inquinarentur in mortibus nisi valde propinquorum, scilicet patris & matris, & hujusmodi conjunctarum personarum. Pontifex autem semper debebat esse paratus ad Ministerium Sanctuarii: & ideo totaliter prohibitus erat ei accessus ad mortuos, quantumcumque propinquos.* Ob eamdem rationem ipsis vetitum est ne capita, aut barbam raderent, vel carnes inciderent, quia ritus illi

in

in testimonium luctus primum usurpati, in religionem tandem abierunt, & cultus Mortuis præstiti pars magna facti sunt. Hinc *Lucianus* De Sacerdotibus *Deæ Syriæ* devotis agens, ait: *Capita detondent, quemadmodum Ægyptii, quando apud ipsos mortuus est Apis.* Hinc illud *Plutarchi* in *Iside* loquentis de Sacrificulis Ægypti: *Eorum capita in luctus testimonium radi solita.* Id confirmatur ex *Baruch* 6. 30. ubi de Babyloniis & eorum Idolis verba faciens, ait: *In domibus eorum Sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam, quorum capita nuda sunt. Rugiunt autem clamantes contra Deos suos, sicut in cœna Mortui.* Adde illam *S. Thomæ* observationem Prima Secundæ, Quæst. 102. Artic. 6. ad undecimum. *Præceptum etiam erat eis*, inquit, *ut non raderent caput, nec barbam, nec in carnibus suis facerent incisuram, ad removendum Idololatriæ ritum. Nam Sacerdotes Gentilium radebant caput & barbam. Unde dicitur Baruch sexto*: „ Sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita, & barbam „ rasam. *Et etiam in cultu Idolorum incidebant se cultris & lanceolis, ut dicitur* 3. *Regum* 18. *Unde contraria præcepta sunt Sacerdotibus Veteris Legis.* Hanc Legem qua rasura capitis & barbæ Sacerdotibus prohibetur, paulo magis explicatam repetit *Ezechiel* Propheta Cap. 46. 20. *Caput autem suum non radent*, inquit, *neque comam nutrient; sed tondentes attondent capita sua.* Sacrorum Ministris ex æquo vetitum fuisse patet ne caput ad vivam cutem aut calvitiem raderent, & ne comam promissam & incultam gererent. Rasa enim & promissa vel neglecta cæsaries, luctus funebris index erat: & Idolorum Sacerdotes alibi comati, alibi rasi incedebant, ut constat ex *Herodoto* Libro 2. Cap. 36. *Deorum Sacerdotes*, inquit, *alibi comati sunt, in Ægypto derasi. Apud alios ritus est, statim in funere proximi capita deglabrare: Ægyptii in funeribus sinunt capitis crines augescere, barbam tamen tondent.* Vestem lineam, & *rasuram* Sacerdotum *Isidis* insignia fuisse testatur *Plutarchus* in *Iside*. Hinc *Grex calvus* a *Juvenali* appellantur. Denique *S. Hieronymus* Commentario in *Ezechielis* Cap. 44. scribit: *Quod sequitur*: Caput suum non radent, neque comam nutrient, *perspicue demonstrat, nec rasis capitibus, sicut Sacerdotes cultoresque Isidis & Serapidis, nos esse debere: Nec rursus comam dimittere, quod proprie luxuriosorum est, barbarorum, & militantium: sed ut honestus habitus Sacerdotum facie demonstretur.*

III. Hujus observantiæ Sacerdotalis circa funera, funebresque ritus, typicas rationes affert *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 12. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*, P. 450. nec tamen literales omittit. Sacerdotes vitæ innocentia & puritate a vulgo secretos prorsus esse debere, nec peccatorem Populum sequi, aut consensu suo, vel conniventia, criminum alienorum participes esse, sed flagitiosorum hominum societatem vitare debere, quantum possent, ne illorum consortio contaminarentur, ea Lex significabat. Secundo, Sacerdotum Aaronicorum Sacrificia typi erant Sacrificii Christi, quo mors dissolvenda erat: Quamobrem indignum erat eorum Ministerio, ut in civium suorum, aut propinquorum funeribus lugerent; nisi patris & matris, filiorum, fratris, & sororis virginis, quod ipsis indulsit Supremus Legislator, ne omnem humanitatis sensum exuisse, & pietatem parentibus debitam abjecisse viderentur. Quia vero Summus Sacerdos typus erat Christi, qui vita est, cui vivunt omnia, & in quo nec umbra est peccati, Summum Sacerdotem ab omni prorsus funere abesse Deus voluit, nec patris etiam vel matris exequiis interesse, vel eos more populari lugere. *S. Cyrillum* ea de re disserentem audiamus. „ Maculam „ quidem, *inquit*, homini nullam prorsus mors alterius hominis affert, si veram ratio- „ nem exquiras; sed mors tamen corporis figura est illius mortis intimæ, cum animæ „ intereunt; qua inquinari eum necesse est, qui vel voluntatis conjunctione, vel factorum „ similitudine propinquus fuerit. A mortuis enim operibus abscedere, & quam longissi- „ me dis junctos esse sanctorum hominum dignitas postulat: expeditque cum illis mini- „ me congredi qui ejusmodi morbis affecti sunt. Scriptum est enim: *Qui tangit picem* „ *inquinabitur*. Perfacile enim aliquid de alterius vitio trahet qui illius conjunctionem „ vitare noluerit. Dat tamen sanctificatis hominibus licentiam Lex; ut in patre ac ma- „ tre, liberis quoque ac fratribus, & iis qui se proxime contingunt, sine culpa contami- „ nentur, ad inanima cadavera propius accedentes, in quo naturæ veneratione, crimi- „ num eorum, quæ in figura erant minimam rationem habuit, ne qui Dei intimi fami-

Ecclesiast. 13. 1.

„ liares

„ liares essent, duri, & superbi & inhumani viderentur; cum præsertim Lex diserte præcipiat, *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut bene sit tibi.* Alio quoque modo ac „ ratione sanctificatis hominibus interdictum esse luctum discimus: Nam quia Vitæ sacri „ Administri erant, & ad mortem dissolvendam Deo Sacrificia offerebant, (mortis nam- „ que dissolutio est Christi mors, ovibus ac bobus figurata) qui consequens fuisset ut lu- „ xu ex morte suscepto premerentur? ... Permisit itaque Lex, ut sanctificati homines „ ad eos, qui summa cognationis necessitudine cum ipsis juncti essent, mortuos accede- „ rent. Sed huic rei modum imponit, neque redundantia officii id violari sinit, quod „ illos maxime decet, ne Augustus ille Sacerdotii honos minuatur; prohibet enim ad „ aliorum hominum similitudinem tondere caput, & ad oris dedecus barbam radere, & „ nefaria illa Gentilis insaniæ facinora, illas (inquam) corporis incisiones, ut ne in men- „ tem quidem veniant, præcipit. Nam propinquis quidem jungi communione doloris, „ nihil absurdi est; sed se prorsus inhoneste gerere, deforme & non mediocris insaniæ. „ *Omnia enim*, inquit, *honeste & secundum ordinem fiant.* Quin etiam Dei honorem ip- *1. Cor. 14.* „ sorum quoque parentum obsequio præferendum putare, ipse Salvator jussit his verbis: „ *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus.* “ *Matth. 10.*

Et infra, idem *S. Cyrillus* Legem Summo Sacerdoti circa funera impositam hunc in modum explicat. „ Vides evidenter ut in figuris adhuc ipsum Emmanuelem etiam Chri- „ stum, in Aaron appellatum: Unctus est enim Spiritu, ut Scripturæ tradunt, cum ipse „ perfectissimus esset Sacerdos; ob eamque causam Sacerdotii gloriam ejusmodi haberet „ ut amittere non posset. *Neque enim*, inquit, *ponet de capite suo cidarim*, id est, „ habitum sacerdotalem non amittet: Dictum est namque illi omnium Salvatori ac Li- *Ps. 109.* „ beratori: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et illi quidem* *Hebr. 8.* „ *plures facti sunt Sacerdotes eo quod morte prohiberentur permanere; Hic autem eo quod* „ *maneat in æternum, sempiternum habet Sacerdotium: Unde & salvare in perpetuum po-* „ *test accedentes per ipsum ad Deum.* Ita enim scripsit Beatus Paulus. Igitur hoc ipsum „ quod cidaris non ponebatur de capite, Sacerdotii dignitatem nunquam ab eo remo- „ vendam significat. *Sed ne vestes quidem scindet*, *inquit*. Hoc quibusdam in mortuis „ facere moris est, id vero a Christo prorsus alienum; neque enim ullum ex morte do- „ lorem pati Vita potest: Nihil enim prorsus illi mortuum est, sed ipsa est mortis dis- „ solutio, & interitus eversio. Itaque ipse quondam Salvator objurgavit eos, qui Archi- „ synagogi puellam deflebant. *Recedite*, inquit, *nec flete; non est enim mortua puella*, *Matth. 9.* „ *sed dormit*. Erat enim absurdum profecto lacrymas pro mortua puella profundere, *Luc. 8.* „ cum adesset omnium vita, Christus nempe. Quod si super Lazaro deflevit, ex bene- „ volentia id factum dicimus, & divinæ fuisse benignitatis in nostris malis commisera- „ tionem: Ipsius enim naturæ mortis tyrannide violatæ misericordia permovebatur, suis- „ que lacrymis eadem ab illa ærumna liberabatur .... Nullo vero modo esse in Chri- „ sto profani aliquid, oblique significatur, in eo quod dicitur, recedendum esse Summo „ Sacerdoti a funere, neque eum ad ullum omnino mortuum accedere debere, postha- „ bendamque hac in parte illam in patrem, & matrem, ac fratres observantiam. Vide „ autem quam prudens fuerit ipsa Lex, quamque aptum his sententiis decorum minime „ parvipenderit: In aliis enim Sacerdotibus, naturæ verecundia commovebatur, permit- „ tebatque sanctificatis Sacerdotibus in mortuis qui summa ipsis propinquitate atque co- „ gnatione juncti essent, sine ulla criminis nota consuetudinem sequi, & ne quid in „ umbram peccati admitteretur, non valde laborabat: Eæ namque culpæ describeban- „ tur quæ ad nos spectarent, figuraque illa ad homines pertinebat, quibus nihil mirum, *Jacob. 3.* „ si quid maculæ sit adjunctum: *In multis enim delinquimus omnes*: Naturaque ipsa in „ nobis delinquendi morbo laborat. At vero in Summo Sacerdote id est Christo serva- „ ta est etiam in ipsa figura, pura integraque Majestas, & illa in umbris ipsis quoque „ sinceritas, ut ne pulchritudo veritatis tanquam violata corrumperetur; Alienus est enim „ ab impuritate Christus, & peccati prorsus ignarus, & ab omni contaminatione remo- „ tus, imo vero splendoris atque puritatis cognitor, & in summa sanctificatione positus. “

Spiritualem rationem Legum illarum, de quibus agimus, affert etiam *S. Thomas* loco laudato, *Spiritualis*, inquit, *ratio horum est: Quia Sacerdotes omnino debent esse immunes*

ab operibus mortuis, quæ ſunt opera peccati: Et etiam non debent radere caput, id eſt, deponere ſapientiam; neque deponere barbam, id eſt, ſapientiæ perfectionem: Neque etiam ſcindere veſtimenta, aut incidere carnes: Ut ſcilicet vitium ſchiſmatis non incurrant.

Obſervantia illa ad ab Hebræis Gentes manavit. Sacerdos Cretenſis apud *Euripidem* Ritus ſuos deſcribens ait: *Non attinges funereas res*. De Sacerdotibus Ægyptiis *Porphyrius* Lib. 2. De *Abſtinentia* ſcribit: *Tam qui ibi ſunt Sacerdotes & Aruſpices præcipiunt eis abſtinere a ſepulcris, & hominibus profanis, & a Venere, & ab omni conſpectu fœdo ac funebri*. Sic Flamen Dialis locum in quo buſtum eſſet, numquam ingrediebatur, mortuum numquam attingebat, ut refert *A. Gellius* Lib. 10. Cap. 15. *Moris Romani fuerat*, ut obſervat *Servius* ad 3. Æneidos, *Ramum cupreſſi ante domum funeſtam poni, ne quiſquam Pontifex per ignorantiam pollueretur ingreſſus*. Teſtis eſt *Tacitus* Lib. 1. Annalium, *Neque Imperatorem auguratu & vetuſtiſſimis cæremoniis præditum, attrectare feralia debuiſſe*.

§. II.

De Obſervantiis Populum univerſum ſpectantibus, & primo de Ciborum diſcrimine.

Rationes Legalis diſcriminis ciborum expenduntur.

OBſervantiæ Populum univerſum ſpectantes, aliæ ciborum diſcrimen ac delectum; aliæ utriuſque ſexus apparatum; aliæ heterogeneorum commixtionem vel conjunctionem, ſive in ſeminibus, ſive in animalibus, ſive in veſtibus ſpectabant.

Lex de animalium diſcrimine & ciborum delectu lata eſt Levitici 11. *Hæc ſunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ. Omne quod habet diviſam ungulam, & ruminat in pecoribus comedetis. Quicquid autem ruminat quidem, & habet ungulam, ſed non dividit eam, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis..... Omne quod habet pinnulas & ſquamas, tam in mari, quam in fluminibus & ſtagnis, comedetis. Quicquid autem pinnulas & ſquamas non habet eorum quæ in aquis moventur & vivunt, abominabile vobis execrandumque erit, carnes eorum non comedetis, & morticina vitabitis*, &c. Varias iſtius obſervantiæ rationes Auctores Eccleſiaſtici proferunt. Quidam Deum hoc ciborum diſcrimen ſtatuiſſe volunt, ut Populi ſui valetudini proſpiceret, dum animalia ex rebus immundis nutrita, ut porcum, vel fœtida, ut talpas & mures aliaque ſub terra degentia; aut venenoſa, ut ſtellionem, lacertam, crocodilum; aut ſuccum inſalubrem præbentia, ob nimiam abundantiam humoris vel ſiccitatis, ab illis attingi prohibuit. Sic vetita ſunt eis animalia ungulam continuam, non fiſſam habentia, ob terrenas quæ in iis abundant, qualitates: & carnes animalium habentium multas fiſſuras in pedibus, ob redundantiam bilis, & aduſtionem. Ob hanc rationem, leonis, & ſimilium, atque etiam avium quarumdam rapacium carnibus, Judæis interdictum eſt. Ob nimium vero humorem aves quædam aquaticæ, necnon piſces pinnulis & ſquamis deſtituti, ut anguillæ aliquè hujuſmodi, ipſis vetiti ſunt. Animalia autem ruminantia, & ungulam findentia, munda & eſui apta Deus pronuntiavit, necnon piſces pinnulis & ſquamis inſtructos, ob qualitatum temperiem, quæ ſuccum efficit humano corpori ſalubrem & amicum. Hanc rationem calculo ſuo approbat, *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæſtione 102. Articulo 6. ad primum. Ipſi prævivit *Anaſtaſius Sinaita* Quæſtione 26. „ Deus quidem, *inquit*, fecit omnia valde bona: „ At ſi ab hominum „ avaritia & intemperantia aſſumantur ad id, ad quod non ſunt condita, jam non ſunt „ bona: Cum enim diu poſt promiſcue ad omnem eſum ruerent, & cupiditatem veſcen„ di eo, quod noxium erat, accederent, neceſſario induxit Dei providentia mundorum, „ & immundorum diſcrimen. Nonnulla enim ex animantibus terreſtribus & aquatilibus, „ quæ copioſius habent virus, omnino prohibuit. “

Alii Deum Optimum Maximum animalium & ciborum diſcrimen inſtituiſſe cenſet, *in deteſtationem Idololatriæ. Nam Gentiles, & præcipue Ægyptii, inter quos Iſraelitæ erant nutriti, hujuſmodi animalia prohibita Idolis immolabant, vel eis ad maleficia utebantur. Animalia vero quæ eis ſunt conceſſa ad eſum, non comedebant, ſed ea tanquam Deos colebant; vel propter aliam cauſam ab eis abſtinebant*. Altera hæc ratio eſt *S. Thomæ* loco

ſupra

ſupra laudato, ab antiquis Patribus accepta. Ita quippe *Origenes* Libro 4. contra Celſum. „ Unde hoc quoque ſi quid aliud in Moſe admiratione dignum exiſtimo, quod conſideratis animalium differentiis, ſive divinitus edoctus quid cognationis cum quibus Dæmonibus habeant ſingula animalia, ſive ſuapte ſapientia pervestigatis eorum ordinibus, omnia pronuntiavit impura, e quibus præſagia ſumunt Ægyptii, cæterique homines: Reliqua vero, quæ non ſunt hujus generis, pura fere omnia: & in ordine impurorum cenſentur apud eum lupus, vulpes, draco, accipiter, aquila, & his ſimilia. "

Ita *Theodoretus* Quæſtione in Leviticum: „ Nec ignoramus alia multa pro Diis habuiſſe Ægyptios, ſed ex iis quæ pro Diis colebant, manſuetiora Sacrificiis addidiſſe: Reliqua vero appellavit immunda, ut hæc quidem execrati tanquam impura, in Deorum numero non ponerent: Illa vero ut quæ ipſi ſacrificarent, pro Diis non haberent, ſed eum ſolum adorarent, cui convenit hæc offerri. *Et Quæſt.* 11. Cæterum dum animalia terrena, volatilia atque aquatilia, biſariam partitus eſt, munda quædam, & alia nominans immunda, ſuadet nobis ne quicquam horum eſſe Deum putemus. Quo enim modo ſanæ quiſquam mentis Deum nuncuparit id, quod aut tanquam immundum odio averſatur, aut quod vero Deo oblatum tandem ipſe comedit?

Ita S. Baſilius Seleucienſis Oratione 6. „ Olim Hebræi Ægypto relicta Idololatriæ graveolentiam uſque adeo ferebant, ut debitum Dei cultum brutorum veneratione commacularent. Nam apud Ægyptios ſuperſtitionis inſanitas pro lege obtinuit. Siquidem apud ipſos Ibis Deus Lege ſtatuitur, & canis; & cum iſtis crocodilus ad Sacrificium offertur, & ovis adoratur. Neque Hebræorum gens ab hoc ægritudine deduci potuit; ipſa ſolitudo ægritudinem notificavit. Vitulum enim, quod & in Ægypto factum, in deſerto loco adorabant, & Mare ipſorum gratia præter naturam ſcindebatur; cum interim Populus ab impietate non reſcinderetur: Sed morum progreſſu transfugiebat in Ægyptum: Hic ſapientiſſime Deus medicamentorum obicem oppoſuit malo, & brutorum animalium naturam diſcernens Edictis, quædam vocavit munda, quędam appellavit immunda: Ut hæc tamquam impura abominati, illa velut munda exedentes, per utraque ſuperſtitione abſtinerent, evaderetque Legis Edictum animæ medicamentum. Fertque Deus creaturarum injuriam nomine tenus, ut hominum morbum ſanet, ut impediat Idololatriam, quæ uſque ad animalia progreditur: & immundorum nomenclationem fert in creaturis, ut purum ab impietate cuſtodiat hominum propoſitum. Hujuſmodi igitur diſtinctionis cauſa opinione recepta eſt. Itaque propterea quod mundum editur, facile evileſcit, & quod immundum Lege dicitur, appellatio veneratione ſpoliat. "

Aliis viſum eſt illud ciborum diſcrimen a Deo inſtitutum, ut Iſraelitarum intemperantiam coerceret, ac eos quibuſdam abſtinentiæ & temperantiæ rudimentis informaret. *Ita Tertullianus* Lib. 2. *contra Marcionem*, Cap. 18. „ Et ſi Lex, *inquit*, aliquid cibis detrahit, & immunda pronunciat animalia, quæ aliquando benedicta ſunt, conſilium exercendæ continentiæ intellige, & frænos impoſitos illi gulæ agnoſce, quæ cum panem ederet Angelorum, cucumeres & pepones Ægyptiorum deſiderabat. Agnoſce ſimul & comitibus gulæ, libidini ſcilicet atque luxuriæ proſpectum, quæ fere ventris caſtigatione frigeſcunt. Manducaverat enim Populus, & biberat, & ſurrexerat ludere. Proinde ut & pecuniæ ardor reſtingueretur ex parte, qua de victus neceſſitate cauſatur, pretioſorum ciborum ambitio detracta eſt. Poſtremo, ut facilius homo ad jejunandum Deo formaretur, paucis & non glorioſis eſcis aſſuefactus, & nihil de lautioribus eſuriturus. "

Ita *Novatianus* Epiſtola *De Cibis Judaicis*, Cap. 4. „ Acceſſerunt, *inquit*, & aliæ cauſæ, quibus multa a Judæis ciborum genera tollerentur: Quod ut fieret, immunda multa ſunt dicta, non ut illa damnarentur, ſed ut iſti coercerentur ſervituri uni Deo, quia ad hoc aſſumptos frugalitas decebat, & gulæ temperantia, quæ ſemper religioni deprehenditur eſſe vicina, immo (ut ita dixerim) conſanguinea potius atque cognata: Sanctitati enim inimica luxuria eſt . . . . Ad coercendam ergo intemperantiam Populi, remedia ſunt iſta quæſita, ut quantum luxuria demeretur, tantum bonis moribus adderetur. Nam quid aliud merebantur, quam ut ne omnibus eſcarum voluptatibus uterentur, qui divinis Mannæ epulis viliſſimos Ægyptiorum cibos præferre auſi ſunt,

„ carnes jurulentas inimicorum atque dominorum ante libertatem ponentes, digni ſane „ quos optata ſervitus ſaginaret, quibus male diſplicuerit & melior, & liber cibus.

Ita *S. Thomas* loco ſupra laudato: *Tertia ratio eſt*, inquit, *ad tollendam nimiam diligentiam circa cibaria: & ideo conceduntur illa animalia, quæ de facili, & in promptu haberi poſſunt.*

Alii Deum ciborum diſcrimen inſtituiſſe docent, ut etiam inter edendum & bibendum Iſraelitæ Dei meminiſſent, adeoque nunquam ex eorum animis Dei notio & memoria excideret. Ita *S. Juſtinus Martyr in Dialogo contra Tryphonem*, ſic in illius perſona Judæos alloquens: *Quin & a cibis quibuſdam ut vos abſtineretis, vobis mandavit, ut etiam inter edendum & bibendum vobis ob oculos verſaretur Deus promptis admodum & proclivibus ad deficiendum a notione ejus.*

Alii Deum ciborum & animalium diſcrimen inſtituiſſe cenſent, & animalia quædam immunditię nomine a Judæorum menſis removiſſe, ut illa obſervantia indicaret ipſos Gentem eſſe ſanctam, Deoque Sancto in peculium ſeparatam: Utque a profanis Gentibus diſcernerentur, iiſque nec ſanguine, nec religione, nec uſu familiari jungerentur. Ratio iſta ex ipſis Scripturæ Sacræ verbis petita, Levitici 11. 43. 44. 45. *Nolite contaminare animas veſtras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundi ſitis. Ego enim ſum Dominus Deus veſter: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum. Ne polluatis animas veſtras in omni reptili, quod movetur ſuper terram. Ego enim ſum Dominus, qui eduxi vos de Terra Ægypti, ut eſſem vobis in Deum. Sancti eritis, quia ego Sanctus ſum.* Levit. 20. 24. 25. 26. *Ego Dominus Deus veſter, qui ſeparavi vos a cæteris populis. Separate ergo & vos jumentum mundum ab immundo, & avem mundam ab immunda: Ne polluatis animas veſtras in pecore, & avibus, & cunctis quæ moventur in terra, & quæ vobis oſtendi eſſe polluta. Eritis mihi ſancti, quia Sanctus ſum ego Dominus, & ſeparavi vos a cæteris Populis, ut eſſetis mihi.* Et Deuteron. 14. 2. 3. 20. 21. *Quoniam Populus ſanctus es Domino Deo tuo, & te elegit ut ſis ei in Populum peculiarem, de cunctis Gentibus quæ ſunt ſuper terram. Ne comedatis quæ immunda ſunt... Omne quod mundum eſt, comedite. Quicquid autem morticinum eſt, ne veſcamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas eſt, da ut comedat, aut vende ei: Quia tu Populus Sanctus Domini Dei tui es.* Id ex Ariſtæa confirmatur: *Cernis*, inquit, *quid poſſint & efficiant converſatio & conſuetudo, quod homines ex converſatione improborum depraventur, & fiant miſeri per totam vitam... Hoc diligenter contemplatus, utpote ſapiens Legiſlator noſter, ne per ullius impietatis communicationem inficeremur, neve converſatione improborum depravaremur, circumſepſit nos legali ſanctitate & puritate cibi, potus, tactus, auditus, & viſus.*

Alii diſcriminis ciborum a Deo inſtituti rationes typicas, ſymbolicas, allegoricas reddunt, aſſeruntque Deum animalia quædam impura pronuntiaſſe, & Judęorum menſis admoveri prohibuiſſe, ut certis animalium vetitorum generibus, quaſi figuris, certa hominum vitia notarentur. Ita Auctor Epiſtolæ *S. Barnabæ* adſcriptæ. „ Ergo, *inquit*, non „ eſt mandatum Dei ne manducent, ſed Moſes in figura locutus eſt illis. Porcinam „ ergo ad hoc dixit: Non eris conjunctus hominibus talibus, qui cum luxuriant, obli- „ viſcuntur Dominum ſuum. Porcus enim cum manducat, Dominum non novit, cum „ eſurit, tunc clamat, & cum accepit, iterum tacet. *Nec manducabis*, inquit, *aquilam, aut accipitrem, aut corvum.* Hoc dicit: Non adjunges te, nec ſimilabis talibus „ hominibus, qui neſciunt per laborem & ſudorem ſibi acquirere eſcam, ſed rapiunt „ alienam per ſuam iniquitatem & obſervant quaſi in ſimplicitate ambulantes quem diſ- „ polient... Sic aves iſtę ſolæ ſibi non acquirentes eſcam, ſed pigræ ſedentes quærunt „ quomodo alienas carnes devorent, cum ſint peſtilentioſæ per ſuam nequitiam. *Non manducabis*, inquit, *murænam, nec polypum, nec ſepiam.* Non, *inquit*, ſimilabis „ adhęrens talibus hominibus qui in perpetuo impii, & judicati ſunt jam mortui. Hi „ enim piſces ſoli maledicti ſunt, non natantes ſicut reliqui, ſed in ima altitudinis ter- „ ra inhabitant, *&c.* “

Ita *Origenes* Homilia 7. in Leviticum. „ Agnoſcite, *inquit*, quia figuræ ſunt, quæ „ in divinis Voluminibus ſcripta ſunt: Et ideo tanquam ſpirituales, & non tanquam „ carnales examinate. Omnis homo habet in ſe aliquem cibum, ex quo qui ſumpſe-

„ rit,

„ rit, ſiquidem bonus eſt, & de bono theſauro cordis ſui profert bona, mundum cibum „ præbet proximo ſuo. Si vero malus, & profert mala; immundum cibum præbet pro„ ximo ſuo. Poteſt enim quis innocens & rectus corde mundum animal ovis videri, „ & præbere audienti ſe cibum mundum tanquam ovis, quę eſt animal mundum. Si„ militer & in ceteris. Et ideo omnis homo, cum loquitur proximo ſuo, & ſive pro„ deſt ei ſermonibus ſuis, ſive nocet; & mundum ei aut immundum efficitur animal, „ ex quibus vel mundis utendum, vel immundis pręcipitur abſtinendum. Si ſecundum „ hanc intelligentiam dicamus Deum omnipotentem Leges hominibus promulgaſſe, pu„ to, quod digna videbitur divina Majeſtate legislatio. Si vero adſideamus literæ, & „ ſecundum hoc quod vel Judæis, vel quod vulgo videtur, accipiamus quæ in Lege ſcri„ pta ſunt, erubeſco dicere & confiteri, quia tales leges dederit Deus . . . . Decernit „ ergo ne manducentur hujuſmodi animalia, quę ex parte videntur eſſe munda, & ex „ parte immunda. Sicut camelus, ex eo quod ruminat, mundus videtur, ex eo autem „ quod ungulas diviſas non habet, immundus dicitur. Poſt hæc jam nominat leporem, „ & herinacium; Sed & ipſos dicit ruminare quidem, ſed ungulas non dividere. A„ lium vero ordinem facit eorum, qui e contrario ungulam quidem dividunt, ſed non „ ruminant. Primum ergo videamus, qui ſunt iſti, qui ruminant, & ungulam divi„ dunt, quos mundos appellat. Ego arbitror illum dici ruminare, qui operam dat ſcien„ tię, & in Lege Domini meditatur die ac nocte. Sed audi quomodo dictum eſt: *qui* „ *dividit ungulam, & revocat ruminationem*. Revocat ergo ruminationem, qui ea, quę „ ſecundum literam legit, revocat ad ſenſum ſpiritalem, & ab infimis & viſibilibus ad „ inviſibilia & altiora conſcendit. Sed ſi mediteris Legem divinam, & ea quæ legis, „ ad ſpiritalem intelligentiam revoces, vita autem tua & actus tui non ſint tales, ut „ habeant diſcretionem vitæ præſentis & futuræ, ſi non iſta competenti ratione diſcer„ nas, & dividas, camelus es tortuoſus, qui cum intellectum acceperis ex meditatione „ Legis divinæ, non dividis, neque ſegregas præſentia & futura, nec anguſtam viam a „ via ſpatioſa ſecernis ... Hęc quidem generaliter dicta ſint de Animalibus. Illa vero „ quę in aquis ſunt, quia dicuntur, ſiquidem habeant pinnas & ſquamas, munda eſſe; ſi „ vero non habeant, immunda, nec edi debere: Illud in his oſtenditur, ut ſi quis eſt „ in aquis iſtis, & in Mari vitæ hujus, atque in fluctibus ſæculi poſitus, tamen de„ beat ſatis agere, ut non in profundis jaceat aquarum, ſicut ſunt piſces qui dicuntur „ non habere pinnas neque ſquamas. Hæc namque eorum natura perhibetur, ut in imis „ ſemper & circa ipſum cœnum demorentur, ſicut ſunt anguillæ, & his ſimilia, quæ non „ poſſunt aſcendere ad aquæ ſummitatem, neque ad ejus ſuperiora pervenire. Illi vero „ piſces, qui pinnulis juvantur, ac ſquamis muniuntur, aſcendunt magis ad ſuperiora, „ & aeri huic viciniores fiunt, velut qui libertatem ſpiritus quærant. Talis eſt ergo San„ ctus quiſque, quia intra retia fidei concluſus, bonus piſcis a Salvatore nominatur: qui „ etiam mittitur in vas, veluti pinnas habens & ſquamas. Niſi enim habuiſſet pinnas, „ non reſurrexiſſet de cœno incredulitatis, nec ad rete fidei perveniſſet, niſi pinnis adjutus „ ad ſuperiora veniſſet. Quid eſt autem quod & ſquamas habere dicitur? Tamquam qui „ paratus ſit vetera indumenta deponere. Hi enim qui ſquamas non habent, velut ex „ integro carnei ſunt & toti carnales, qui deponere nihil poſſunt. Si quis ergo habet „ pinnas, quibus ad ſuperiora nitatur, mundus eſt. Qui vero non habet pinnas, ſed in „ inferioribus permanet, & in cœno ſemper verſatur, immundus eſt. Similiter autem „ de avibus. *Non manducabis*, inquit, *hæc, quia immunda ſunt, aquilam & vulturem*, „ *& cætera his ſimilia*. His etenim avibus ſemper mortuorum corporum cibus eſt, & „ ex mortuis cadaveribus vivunt. Omnes ergo, qui hujuſmodi vitam gerunt, immundi „ habendi ſunt. Ego puto & illos in his nominari qui alienis incubant mortibus, & „ arte quadam, vel fraude teſtamenta ſubjiciunt. Hujuſmodi enim homines vultures & „ aquilæ merito appellantur, velut mortuorum cadaveribus inhiantes.

Ita *Novatianus* Epiſtola *De Cibis Judaicis*, Cap. 3. *Quando irrationale Animal ob aliquid rejicitur, magis illud ipſum in eo, qui rationalis eſt, homine damnatur. Et ſi in eo, quod ex natura aliquid habet, quaſi inquinamentum notatur, plus culpabile, cum illud contra naturam in hominem conqueritur. Ergo ut homines damnarentur, pecora culpatæ*

sunt, scilicet, ut & homines qui eadem vitia haberent, æquales pecoribus æstimarentur: Quo pacto factum est, ut nec animalia damnarentur ab institutore sui culpa, & homines in pecoribus eruditi ad immaculatam institutionis suæ possent redire naturam. Considerandum enim quomodo Lex munda & non munda discernit: Munda, inquit, *& ruminant, & ungulam findunt, immunda neutrum faciunt, aut ex duobus unum aliquid. Omnia ista unus Artifex fecit; & qui fecit, ipse benedixit. Institutionem igitur mundam utriusque conspicio, quia & qui instituit, sanctus est, & quæ instituta sunt, culpam non habent, dum hoc sunt quod facta sunt. Crimen enim nunquam natura, sed voluntas perversa excipere consuevit. Quid ergo est? In animalibus mores depinguntur humani, & actus & voluntates: Mundi si ruminent, id est in ore semper habeant quasi cibum præcepta divina: Ungulam findunt, si firmo gradu innocentiæ, justitiæ, omnisque virtutis vitæ itinera conficiant. Eorum enim quæ in duas ungulas pedem dividunt, robustus semper incessus. Sic qui neutrum faciunt, immundi sunt: quorum nec in virtutibus firmus incessus est, nec divinorum præceptorum in ore ullius ruminationis teritur cibus. Nam & qui alterum faciunt; nec ipsi mundi, dum sunt ex altero debiles, nec in utroque perfecti. Hi autem sunt, aut utrumque facientes, ut Fideles qui mundi; aut alterum, ut Judæi & Hæretici, qui sunt inquinati; aut neutrum, ut Ethnici, qui sunt consequenter immundi. Ita in animalibus per Legem quasi quoddam humanæ vitæ speculum constitutum est, in quo imagines sanctionum considerent, ut plus vitiosa quæque hominibus contra naturam commissa damnentur, dum etiam naturaliter in pecoribus constituta culpantur. Nam quod in piscibus squamis aspera pro mundis habentur; asperi, & hispidi, & firmi, & graves mores hominum probantur. Quæ autem sine his sunt, immunda; quia leves, & lubrici, & infidi, & effeminati mores improbantur. Quid enim vult sibi Lex, cum dicit, Camelum non manducabitis, nisi quoniam de exemplo animalis vitam damnat enervem & criminibus tortuosam? Aut cum suem cibo prohibet assumi, reprehendit utique cœnosam, & luteam*; & *gaudentem vitiorum sordibus vitam, bonum suum, non in animi generositate, sed in sola carne ponentem: aut cum leporem, accusat reformatos in feminam viros. Quis autem mustelæ corpus cibum faciat? Sed furta reprehendit. Quis Lacertam? Sed odit vitæ infidam varietatem. Quis stellionem? Sed maculas execratur, prædam de aliena morte quærentes. Aut quis corvorum? Sed versutas execratur voluntates. Passerem quoque cum interdicit, intemperantiam coarguit: quan-do noctuam, odit lucifugas veritatis: quando cygnum, cervicis alte superbos: quando caradrium, garrulam nimis linguæ intemperantiam: quando vespertilionem, quærentes tenebras noctis simul & erroris. Hæc ergo & his paria Lex in animalibus execratur, quæ in illis quidem non criminosa, quia in hoc nata sunt, in homine culpata, quia contra naturam, non ex institutione, sed ex errore quæsita sunt.*

Ita *S. Augustinus* Libro 6. *contra Faustum*, Cap. 7. *Testamento veteri*, inquit, *ubi quidam cibi carnalium prohibentur, cur non sit contraria ista sententia, qua dicit Apostolus*, Omnia munda mundis: &, Omnis creatura Dei bona est: *Si possunt, intelligant hoc Apostolum de ipsis dixisse naturis: illas autem literas propter quasdam præfigurationes tempori congruentes, animalia quædam non natura, sed significatione immunda dixisse. Ita quod verbi gratia, si de porco & agno requiratur, utrumque natura mundum est, quia omnis creatura Dei bona est: quadam vero significatione agnus mundus, porcus immundus est: tanquam si stultum & sapientem diceres, utrumque hoc verbum natura vocis, & literarum, & syllabarum, quibus constat, utique mundum est. Significatione autem unum horum verbum, quo dicitur stultus, immundum dici potest, non natura sui, sed quoniam quiddam immundum significat. Et fortasse quod est in rerum figuris porcus, hoc est in rerum genere stultus, & tam illud animal, quam istæ duæ syllabæ, quod dicitur stultus, quiddam unum idemque significat. Immundum quippe illud animal in Lege positum est, eo quod non ruminet: non autem hoc ejus vitium, sed natura est. Sunt autem homines, qui per hoc animal significantur, immundi proprio vitio, non natura: qui cum libenter audiant verba sapientiæ, postea de his omnino non cogitant. Quod enim utile audieris, velut ab intestino memoriæ tanquam ad os cogitationis recordandi dulcedine revocare, quid est aliud quam spiritaliter quodammodo ruminare? Quod qui non faciunt, illorum animalium genere figurantur. Unde & ipsa a talibus carnibus abstinentia tale vitium nos cave-*

1. *Timoth.* 4.

re

re præmonuit. Cum enim thesaurus desiderabilis sit ipsa sapientia, de hac munditia ruminandi, & immunditia non ruminandi alio loco scriptum est: Thesaurus desiderabilis re- Prov. 2.
„ quiescit in ore Sapientis: Vir autem stultus glutit illum. *Hæ autem similitudines rerum, propter quærendi & comparandi exercitationem, rationales Mentes utiliter & suaviter movent. Sed priori Populo multa talia non tantum audienda, verum etiam observanda præcepta sunt. Tempus enim erat, quo non tantum dictis, sed etiam factis prophetari oporteret ea, quæ posteriori tempore fuerant revelanda.*

Ita *S. Cyrillus* Lib. *de Adoratione in Spiritu & Veritate* 14. p. 498. 499. 500. *Non obscurum est, quin Lex nihil profanum ducat, omnia vero munda mundis esse intelligat. Sed naturalem cujusque animantis proprietatem cum morum humanorum qualitatibus conferendo, non mediocrem utilitatem affert: Esse autem id quod dixi, verum & exploratum, ex his rursus intelliges. Nam quæ apud omnes improbantur, ea respuere & execrari perspicue jussit, camelum dico & chœrogrillum, nicticoracem, & catarrhactem, & stellionem, & mustelam, & aliis fœdiora. Igitur ad morum qualitatem apte transferenda sunt, quæ nonnullis animantibus rationis expertibus secundum naturam insunt, cum ea singula in se ipsis depingant certorum hominum mores, & in quibus vitiis versentur, designent . . . . Pergamus igitur ad Legis propositum. Justitiæ, & in universum omnis probitatis laudes existunt illæ quidem ex cujusque voluntate & arbitrio; sed duplici ratione perficiuntur. Aut enim in nos ipsos aliquid boni facimus: verbi gratia cum voluptates præcidimus turpes illas ac vitiosas, cum mortificamus membra quæ sunt super terram, cum animum ad mansuetudinem componimus, cum paupertatem in spiritu sectamur, cum puram liquidamque mentem quoad fieri potest, habemus: Aut præclara virtutis studia in Fratres conferimus; cum iis qui sponte nos offenderint clementiam ultro exhibemus; cum laborantibus opem ferimus; cum mœrentes consolamur; cum errantes ex imperitia ad rectum iter transferimus; cum indigentibus necessaria suppeditamus; eaque omnia, quæ Deo grata sunt, efficere summo studio contendimus. An non igitur duplex est justitiæ ratio, cum vel in nos ipsos, vel etiam in alios exercetur? Ejusmodi ergo Justitiæ distributionem ungulæ dissectæ, id est pedi in duos ungues diviso semper fere Lex comparat; pes enim semper incessus illius, quo ad efficiendum ciemur atque movemur, signum ac nota est . . . . Si quis ergo recte atque sapienter in utramque partem incedere norit, ita ut se & alios morum suorum qualitate juvare possit; ad hæc sapiens & prudentia summa sit præditus, & verba quæ de Deo dicuntur, in cor tanquam in habitaculum quoddam atque domicilium recipiat, ac sursum deorsum semper quodammodo volutet in se ipso divinorum dogmatum cogitationes, & notiones eas quas tam accurate perceperit, crebra prudentique inquisitione tanquam cibum communiat, animanti ruminanti persimilis erit.* Prolixiorem *S. Cyrilli* locum integrum non describo; ipsum adeat studiosus Lector, consulatque ejusdem librum 9. *Contra Julianum* p. 315. 316. 317. 318.

Ita *Theodoretus* Quæstione 11. in Leviticum. *Arbitror,* inquit, *ungulæ divisionem significare bonarum actionum, & contrariarum discretionem: præterea vivendum esse non tantum præsenti vitæ, sed etiam futuræ: & illi quidem attribuenda quæ sunt necessaria: huic autem omnia, id est, & animam, & corpus, & quæ spectant ad corpus. Ruminans autem, divinorum Eloquiorum meditationem designat. Quemadmodum enim oves & similia cibum assidue ruminant: sic impiger & qui Deum diligit, ad Deum universorum clamat:* „ Quo modo dilexi legem tuam, Domine? Tota die meditatio mea est. *Sicut enim animalia quædam & ungulas divisas habent, & cibum repetunt: quædam neutrum horum agunt, velut asinus, mulus, equus & feræ: alia bisulca quidem sunt, ac non ruminant, veluti sus: nonnulla ruminant quidem, sed non dividunt ungulam, ut camelus & lepus. Sic inter homines quosdam reperire licet perfectos, qui & divinorum Eloquiorum meditationem amplectuntur, & virtutem colunt diligenter: quosdam autem imperfectos, qui divina quidem Eloquia voce tenus pronuntiant, sed cameli more ungulam dividere nequeunt. Nonnullos etiam pietati nondum initiatos, qui Eloquia divina non attigerunt, bonorum tamen operum sunt studiosi. Alios denique, qui tum fidei, tum operationis bonæ sunt prorsus expertes. Porro aquatilium illa vocat munda, quæ squamis & pinnis prædita sunt: hæc enim aquis supernatant, quæ vero non sunt ejusmodi, deorsum & in luto volutantur.*

Mundi ſunt igitur in rationis compotibus, qui animum ad terrena non aſſigunt, ſed pinnis fidei præditi, clypeo virtutis muniuntur. Quod enim piſcibus eſt ſquama, hoc hominibus eſt fides. His nos circumtegit Beatus Paulus, pinnas gratiæ, & arma Spiritus appellans. De volucribus autem illas aſſerit eſſe immundas, quæ ſunt rapaces, quæve cadaveribus, & quæ tenebris gaudent, docens nos abſtinere ab avaritia, putidumque peccati cibum averſari, & tenebras odio proſequi. Quod hæc autem non abs re ſic intellexerimus, [*Act.* 10.] *Actorum teſtificatur Hiſtoria.* „ Vidit enim, *inquit*, B. Petrus ſindonem quatuor initiis „ demiſſam: in qua erant omnia quadrupedia terrę, & volatilia. Audivitque vocem di- „ centem: Surge Petre, occide, & manduca. Deinde cum ille dixiſſet, Nequaquam „ Domine, quia nihil unquam comedi quod eſſet commune aut immundum; ait Do- „ minus: quæ Deus purificavit, ne communia dixeris. *At hæc dicta eſſe gratia Cornelii, qui cum eſſet Gentilis, ſalvari cupiebat, ſubſequentia demonſtrant.* [*Matth.* 7. 15.] „ *Dominus quoque* „ *dixit Apoſtolis:* Multi venient ad vos in veſtimentis ovium, intus autem ſunt lupi [*Matth.* 23. 33.] „ rapaces. *Et Judæis:* Genimina viperarum. *Et Apoſtolus:* Videte canes. *Presbyteris* [*Ad Philipp.* 3.] „ *etiam Epheſiorum:* Scio quod poſt diſceſſum meum ingredientur ad vos lupi graves [*Actor.* 20.] „ non parcentes gregi. *Et Prophetæ item quoſdam equos furentes in feminas nominant:* [*Jerem.* 5.] *Alios vero ſerpentes, & genimina aſpidum volantium. Rurſum Dominus:* „ Simile eſt Re- [*Matth.* 13. 47.] „ gnum Cœlorum ſagenæ miſsæ in Mare, & ex omni genere piſcium congreganti. [*Matth.* 24. 28.] *Item:* „ Ubi cadaver, ibi congregabuntur & aquilæ. “ *Quare conſonat interpretatio ſententiæ Scripturæ divinæ.*

Ita reliqui Patres, & Auctores Eccleſiaſtici qui hoc argumentum tractarunt, & inter alios *S. Thomas Prima Secundæ, Quæſtione* 102. *Art.* 6. *in Reſponſione ad Primum.*

[*Diaboli æmulatio ciborum diſcrimen apud Gentes invexit*] Ciborum diſcrimen apud Ægyptios aliaſque Gentes Ethnicas invexit ſuperſtitio. Ægyptii, teſte *Plutarcho*, in Iſide *Suem a ſacris alienum ſentiebant*. Iidem Boves *feminas recuſabant, a turture abſtinebant*, ut refert *Porphyrius* Libro 4. *De Abſtinentia*, & a certo genere piſcium *lepidoto* nimirum, & *anguilla*, ut refert *Herodotus* Lib. 2. Cap. 72. Ægyptii Sacerdotes, referente *Chæremone*, apud eumdem Porphyrium, *Piſcibus omnibus abſtinebant, & quadrupedibus quotquot ſolidas aut multifidas haberent ungulas, aut cornutæ non eſſent, & volucribus omnibus quæ carnes devorarent.* Notum illud *Juvenalis*:

——— Lanatis animalibus abſtinet omnis
Menſa, nefas illic fœtum jugulare capellæ.

Non ſolum apud Ægyptios, aut Syros, ſed & Græcos, a piſcibus abſtinere, *puritatis pars haud poſtrema cenſebatur*, teſte *Plutarcho Sympoſiacon* 8. *Quæſtione* 8. *Deæ Syriæ Sacerdotes, Luciano* teſte, *ſues ſolos pro ſceleratis habentes, neque ſacrificabant, neque manducabant.* Veteres Britanni, *leporem, & gallinam, & anſerem guſtare fas non putabant*, teſte *Julio Cæſare Libro* 5. *De Bello Gallico*. Pythagoram præcepiſſe *a bove aratore & ariete abſtinere*, tradit *Ariſtoxenus* apud *Diogenem Laertium*. Ut Dei ſuprema auctoritas animalium & ciborum diſcrimen ob eas, quas diximus, rationes a Judæis lege lata obſervari juſſit. Ita Diaboli æmulatio diſcrimen illud apud Gentes profanas invexit. Apud Hebræos hujuſmodi obſervantia religio fuit: apud Ethnicos ſuperſtitio. Apud Hebræos notę ſingulares fuere, quibus ex Dei inſtituto animalia munda ab immundis diſcernerentur, ſcilicet ruminatio & ungulæ diviſio: apud Ethnicos norma hæc diſcretionis animalium mundorum ab immundis non fuit: quamvis enim Ægyptii Sacerdotes ad quadrupedum ungulas & cornua reſpectum habuerint, nullam tamen ruminationis rationem habuerunt. Ethnici quidam a piſcibus omnibus abſtinuere. Judæi ab iis ſolis quibus pinnas & ſquamas natura denegavit.

Porcum inter animalia immunda maxime execrabantur Judæi. Hinc illud *Juvenalis* de Judæa loquentis:

Obſervant ubi feſta mero pede Sabbata Reges,
Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

[*Judæorum abſtinentiæ a carne ſuilla rationes.*] Et alterum illud de Judæis:

Nec diſtare putant humana carne ſuillam.

Porcum Judæis maxime inviſum eſſe perſuaſum habebat *Antiochus*, qui hoc animal tanquam odii, & tyrannidis ſuę in Judæos inſtrumento uſus eſt, ipſos cogens porcos immola-

moiare, aut carnes porcinas edere, & carnificinas atrocissimas in eos exercens, qui hujusmodi victimis ac cibis polluere se se recusarent, ut constat ex Libro 1. *Macchabæorum* 1. 50. & 2. *Macchabæorum* Cap. 6. & 7. & ex *Josepho* Lib. 1. *De Bello Judaico*, Cap. 1. Abstinentiæ Judæorum a carne suilla ratio Ethnicis Scriptoribus ignota fuit. *Plutarchus* Lib. 4. *Symposiacon* Quæstionem proponit, *Utrum suem colentes Judæi, aut potius adversati, carne ejus abstineant?* Convivarum alius opinatur porcum in honore apud Judæos esse, ideoque ab ejus esu illos abstinuisse. Hujus autem honoris suibus (ut putat) habiti rationem ex eo repetit, quod *prima sus rostro terram findens, vestigium arationis impressisse, ac vomeris opus summonstrasse* credatur. Unde etiam *Ægyptii, qui cavam & mollem incolunt Regionem* (inquit Plutarchus) *omnino etiam aratri usum non admittunt. Sed postquam Nilus eluvie sua solum rigavit, eum subsequentes sues in agros depellunt. Ea vero calcanda ac fodienda tellure celeriter eam alte subvertunt, semenque occulunt.* Addit, *Judæos, si abominarentur porcum, interfecturos eum fuisse. Nunc*, inquit, *tam interficere, quam edere suem, iis est religio. Et fortassis rationi hoc consentit: sicut asino suus est apud eos honor, qui fontem aquæ eis demonstravit. Ita suem eos revereri, ut sationis & arationis magistram.* Alius Judæos carnem suillam abominari censet, *Tum quod abhorreant a vitiliginibus & lepra, quas putant esu harum carnium adsci sci. Etenim videmus suem sub ventre plenum esse lepra, & scabiosis maligne pustulis: quæ sane existimantur a prava corporis affectione & corruptela eorum, quæ intus sunt, in superficiem erumpere*: Tum quod suis *victus immundus* sit, nullumque animal ita gaudeat *cœno, ac sordidis impurisque locis:* tum quod porcorum oculi ita sint *confracti, & humi defixi*, ut nihil eorum unquam cernant, quæ superne sunt, neque in cœlum intueantur, nisi supini contra naturam facti, pupillas sursum obvertant, ideoque animal hoc alias clamosissimum, ubi supinum factum fuerit, tacere attonitum insolenti conspectu cœli. Alius *Adonidem*, qui vel idem cum *Baccho*, vel *Bacchi* fuerit Amasius, a sue interfectum fuisse ait: ideoque Judęos, quos *Bacchi* sacris initiatos calumniatur, suem execrari. *Tacitus* Historię Libro 5. scribit Judæos a suibus abstinuisse *memoria cladis, quod eos scabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium.* Judæos & Phœnices a suibus temperasse, quod omnino in regionibus illis non nascerentur, scripsit *Porphyrius* Libro 1. *De Abstinentia.* At rationis hujus falsitas patet ex eo quod in vicina Gerasenorum regione, ubi & Judæi Græcis mixti habitabant, porcorum greges reperirentur, in quos se mitti Dæmones a Christo supplices petierunt. Matthæi 8. 30. 31. 32. *Petronius* Judæos porcum coluisse putat, ideoque ab illius esu abstinuisse.

Judæus, licet & porcinum Numen adoret.

Hęc mera esse figmenta, calumniasque ab hominibus rerum Judaicarum imperitis excogitatas, evidens est. Legem divinam consulenti apparet porcum prę cęteris animalibus immundis vetitum Judæis non fuisse; & ob hanc rationem in immundorum animantium ordine positum, quod etsi ungulas fissas habeat, non tamen ruminet. Levitici 7. 8. *Et sus, qui cum ungulam dividat, non ruminat. Horum carnibus non vescemini.* Hæc immunditiei nota. Hujus autem animalis impuritate, & fœditate hominum ventri aç voluptati servientium, & qui affectibus terram solummodo sapientibus ad faciendam justitiam inutiles se præbent, ingenium ac mores adumbrari, censent Patres. Abstinentiam a suillis carnibus Judæis a Deo præceptam, *Quia his solis Ægyptii vescebantur, cæteris tanquam Diis abstinentes*; visum est *Theodoreto* Libro *De Curandis Græcorum Affectionibus*, Sermone 8. *De Sacrificiis*. At eruditissimum Patrem latuisse aliqua ex parte videntur mores Ægyptiaci. Ægyptios enim a porco abhorruisse testantur *Herodotus* Lib. 2. Cap. 47. *Suem autem*, inquit, *Ægyptii pollutum animal esse putant. Et eam si quis vel transeundo contigerit, abit immersum se flumini cum ipsis vestibus.* Ælianus Lib. 2. Historiæ Cap. 16. *Sus præ voracitate ne propriis quidem fœtibus parcit, & cum in humanum corpus incidit, non abstinet, sed illud mandit. Proinde hoc animal Ægyptii oderunt ut abominandum & omnivorum.* Plutarchus in Iside: *Suem animal immurum esse æstimant* (Ægyptii) *Plerumque enim coire videtur, cum Luna decrescit.* Porcorum odium apud Judæos auctum fuisse post *Antiochi* persecutionem, Viri Eruditi censent, tuncque hanc ab ipsis editam Constitutionem, quæ in Libro *Juchasim* legitur: *Maledi-*

ctus

ferretur turpitudinum latibulis: Posset enim intrare vir ad mulierem sub habitu muliebri, & e converso mulier sub habitu virili. Ablata igitur est per hanc discretionem vestitus multa opportunitas flagitiis. Tertia, exterminatio sacrorum Martis & Veneris. In Sacris enim Martis non solum virili vestitu vestiebantur mulieres, sed etiam armabantur, ut in ipsis vestimentis bellicis, id est, armis ipsum tanquam Deum belli, & victoriæ datorem colerent. Et Cacogræcus in libro maledicto, quem scripsit de Stationibus ad cultum Veneris, inter alia sacrilega & Deo odibilia præcepit, ut qui nefandum Ritum illum exercet, coronam femineam habeat in capite suo. Eodem modo in sacris Veneris viri effeminabantur, videlicet in vestibus muliebribus sacra Veneris exercentes, propter hujusmodi sacrilegos Ritus Marti & Veneri se placere credentes atque quærentes. Quarta causa, ut occasio magna provocationi libidinis auferretur; Magna enim est provocatio libidinis viris vestitus muliebris, & e converso: Quoniam vestis muliebris, viro circumdata vehementer refricat memoriam, & commovet imaginationem mulieris, & e converso. Alibi autem didicistis, quia imaginatio rei desiderabilis commovet desiderium. Quinta causa, ut auferretur occasio maleficii. Consueverunt enim malefici & maleficæ, in vestibus aut de vestibus libidinis maleficia exercere, & hoc nos in libris eorum sæpe legimus. Sexta causa, ut tolleretur error periculosus, & superstitiosa credulitas, qua trahi possent ad idololatriam, quibus credebant decepti, applicatione vestium muliebrium, maxime in sacris Veneris, conjungi sibi ac conciliari amore fortissimo corda mulierum, propter quas hoc facerent, vel quæ postea hujusmodi vestibus uterentur: Similiter & deceptæ mulieres idipsum credebant de viris & virilibus vestimentis. Voluit ergo Deus hunc superstitiosum errorem auferri de cordibus eorum per ablationem abusionis istius, ne per illum tandem traherentur ad cultum Veneris.

§. IV.

Lex vestem ex lino & lana mixtam prohibens.

VEstem ex lino & lana mixtam Israelitis Lex prohibet Levitici 19. 19. *Veste, quæ ex duobus texta est, non indueris*. Et Deuteronomii 22. 11. *Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est*. Legis hujus multiplex ratio. *S. Isidorus Pelusiota* Libro 3. Epistola 84. Deum hac observantia Judæos adstrinxisse censet, *Ut mollitiem omnem, & variegandi artem, ad luxum nimiumque corporis ornandi studium eliminaret*: eosque doceret omnem operam *ad animæ curam* & ornatum convertendam. Hoc & alia de Heterogeneorum commixtione præcepta, morum simplicitatem commendare, animi duplicitatem ac hypocrisim damnare, adulterinas opiniones ac hæreses quæ errorem cum veritate miscent, proscribere, censent plerique cum *Theodoreto* Quæstione 27. *in Leviticum*, dicente: *Vestem ex lana & lino contextam vocat adulteram, docens contrarias operationes non exercere. Et quod his verbis non vestem, sed operationem adulteram innuat, probant velamenta Tabernaculi ex variis filis contexta*. Ita etiam *S. Cyrillus Alexandrinus* Lib. 7. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*, Pag. 245. *Vestem*, inquit, *nos habere non sinit e duobus contextam, qua in re figurate significat, cavendum esse ne veluti duplicitatem quamdam in animum admittamus; duplicitatem porro internam ac spiritualem, esse illam execrabilem hominibus placendi cupiditatem, quæ velut ex duobus intexitur studiis non mediocriter inter se differentibus. Quæ enim qualisve est alia hypocritarum vita, nisi ut in conspectu quidem hominum boni viri appareant, ac videantur esse, non sint tamen revera probi? Ergo duplices sunt nobis mores e dissimilibus voluntatibus contexti. At vero Beatus David approbat unius moris virum, eumque superna providentia dignum haberi dicit*: Dominus, *inquit*, inhabitare facit unius moris in domo. *Dissipare etiam Deus dicitur ossa hominibus placentium. Idem quoque vitium Paulus execratur*, &c. Huic explicationi calculum suum adjiciunt *Procopius, Rupertus* Abbas, & *Sanctus Thomas Prima Secundæ, Quæst.* 102. *Articulo* 6. *ad sextum*. Sed rationem Legis istius literalem præmittit. *Sicut dicitur Ecclesiastici* 19. *Amictus corporis enuntiat de homine. Et ideo voluit Dominus ut Populus ejus distingueretur ab*

Ps. 67.
Ps. 52.

ab aliis Populis, non solum signo Circumcisionis, quod erat in carne, sed etiam certa habitus distinctione. Et ideo prohibitum fuit eis, ne induerentur vestimento ex lana & lino contexto. Primo quidem ad evitandum idololatriæ cultum. Hujusmodi enim variis vestibus ex diversis contextis Gentiles in cultu suorum Deorum utebantur, ut colligitur ex *Maimonide* in *More Nevochim* P. 3. Cap. 37. Ita ante Sanctum Thomam *Guillelmus Parisiensis*, Libro *De Legibus* Capit. 13. *Usus*, inquit, *vestis ex lana linoque contextæ prohibitus fuit juxta literam, quia Sacerdotes Idolorum, & in Ægypto maxime, vestibus hujusmodi utebantur. Causa igitur in hoc fuit, ne Dei Populus assimilaretur idololatris. Alia causa fuit generalis, ut idololatria, quæ conjunctionibus hujusmodi exercebatur, ex hoc percuteretur. Tertia fuit, ut ordo naturæ, quem idololatræ multipliciter pervertebant, servaretur in vestibus, ut linum scilicet sub lana esset, & corpori humano propinquius. Quarta, ut vestibus, & materiis earum, ipsa, quam natura inter eas fecerat, discretio seu distinctio servaretur. Hæc enim omnia confundebant & commiscebant idololatræ in venerationem maxime elementorum, pro eo scilicet quod de commixtione elementorum, quibus serviebant, eorumque confusione omnia hujusmodi gigni dicebant. Volebant etiam insinuari, per hujusmodi commixtiones & conjunctiones, agricolas & pastores ad stellarum servitium obligatos: Quia stellarum favore & beneficio putabant fœcunditatem, & lanæ copiam in animalibus, fertilitatem in agris provenire. Propter hoc ergo lanam, & linum simul in vestibus conjungebant, ut ipso habitu hanc superstitionem profiterentur, & utramque copiam a stellis provenire confiterentur. Utrumque autem istorum erat stellarum servitium, videlicet tam professio quam confessio ante dicta: Quemadmodum habitus religiosi delatio apud nos est Dei servitium. Scito etiam quia hujusmodi conjunctiones lini & lanæ in vestimentis faciebant cum observatione conjunctionis stellarum.*

§. V.

Lex de Fimbriis & Philacteriis.

Israelitis mandatum est Numer. 15. 37. *Ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas*. Ratio Legis istius multiplex. Prima, ut ipso habitu ab alienigenis discernerentur. Secunda, ut memoriale divinorum præceptorum semper ob oculos gererent: *Quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas & oculos per res varias fornicantes, sed magis memores mandatorum Domini faciant ea, sintque Sancti Deo suo*. Hęc igitur observantia ad publicam Judaismi professionem pertinebat, ut docet *S. Th.* post *S. Hieronymum* in Cap. 23. *S. Matthæi*. In hyacinthinis autem vittis significatur *cœlestis intentio, quæ omnibus operibus nostris debet adjungi*, inquit Doctor Angelicus. Phylacteria usus adhibuit, id est, membranas, quibus Decalogus inscriptus erat, quas in fronte ligabant quasi coronam, & in manibus gerebant. Ea *Exodi* 13. 9. & 16. & *Deuteronomii* 6. 8. imperari senserunt *Josephus*, & *S. Justinus Martyr* in Dialogo cum *Tryphone Judæo*. Reclamant vero *S. Hieronymus* & *S. Thomas*, nec aliud istis locis Israelitis a Deo præcipi censent, nisi ut divina mandata fideliter exequantur, illaque jugiter meditentur non minus quam quæ memoriæ causa in manibus gerere, aut ob oculos nostros ponere solemus. Exodi 13. 9. *Et erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos: & ut Lex Domini semper sit in ore tuo: in manu enim forti eduxit te Dominus de Ægypto*. V. 16. *Erit igitur quasi signum in manu tua, quasi appensum quid, ob recordationem inter oculos tuos: Eo quod in manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto*. Deuteron. 6. 7. 8. 9. *Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & movebuntur ante oculos tuos. Scribesque ea in limine & ostiis domus tuæ*. Ex hujusmodi Phylacteriis, quasi magni essent ad pietatem momenti, popularem auram captabant Pharisæi, quorum hypocrisim coarguit Christus Dominus Matthæi 23. 5. *Dilatant enim*, inquit, *phylacteria sua, & magnificant fimbrias*. Cæterum, *S. Hieronymi*, & *S. Thomæ* sen-

sententia de locis mox laudatis *Exodi & Deuteronomii*, ex parallelis Scripturæ Sacræ locis confirmatur, ubi proverbiali loquendi more tanquam corona capiti, & torques faucibus alligari jubentur, quorum jugis memoria & fidelis observantia commendatur. Proverbiorum 1. 8, 9. *Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo*. Et Cap. 3. 3. *Misericordia & veritas te non deserant, circumda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui*. Et Cap. 6. 21. *Liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo. Cum ambulaveris, gradiantur tecum. Cum dormieris, custodiant te; & evigilans loquere cum eis. Quia mandatum lucerna est, & Lex lux*. Phylacteria itaque Pharisæorum non erant divinæ jussionis, sed novellæ superstitionis, nec a *Mosis* temporibus usitata fuere, sed post Captivitatem demum Babylonicam usurpata sunt, ut viris Eruditis videtur: Cum scilicet Legi Divinæ absurdæ pleræque interpretationes ab hypocritis & superstitiosis Magistris in dies affingerentur, qui proprio & literali sensu exposuere, quod metaphorice capiendum, & spiritualiter intelligendum erat. Judaica illa Phylacteria ex Ægyptiorum Amuletis originem duxisse credant qui voluerint, modo a Deo præcepta non esse nobiscum fateantur. De his apud *Kircherum* Tom. 1. Oedipi Syntagmate 4. Cap. 1. *Abenephius* Arabs Auctor, sed Religione Judæus: *Erat*, inquit, *frequens in Ægypto usus Phylacteriorum, variis imaginibus insignitorum, queis se fortunatos esse futuros credebant: Queis adjungebant Statuunculas quasdam, quas Avertentes nuncupabant, quas nunc collo, pectore, manibus portare; nunc in angulis domuum, aliisque locis, veluti custodes eorum collocare solebant. Quos usus omnes Lex* (ut eam quidem Judæi perperam interpretantur) *in Thephillim, Mezuzot, & Totaphot convertit: Quæ quidem nihil aliud sunt quam coria ex mundo animali, in quibus verba Dei, Legis servandæ continuam memoriam suadentis & præcipientis scribebantur, ponebanturque super frontem, & brachia, & postes portarum*.

§. VI.

Lex diversorum seminum commixtionem prohibens.

Diversi generis semina in vinea seri Lex prohibet Deuteronomii 22. 9. *Non seres vineam tuam altero semine: Ne & sementis quam sevisti, & quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur:* Id est polluantur & immunditiam contrahant, sive maledictionem a te, dum Legem meam violaveris, in illa redundantem. Et Levitici 19. 19. *Agrum tuum non seres diverso semine*. Ubi LXX. Interpretes vertunt. Καὶ τὸν ἀμπελῶνά σου κατασπερεῖς διάφορον. *Et vineam tuam non seminabis differentem*. Hujus Legis rationem quidam esse censent, quod semina diversa sibi invicem alimenta detrahant, cum iisdem sulcis mandantur in vineto, & terræ succum deprædentur, quem sibi totum vinea deposcit. Ita *Josephus Lib. 4. Antiquitatum* Cap. 8. *Philo Libro De Creatione, & Procopius*. Alii sentiunt Deum hanc Legem tulisse, ut lucri cupiditatem in Israelitis cohiberet, & nihilominus agricolis provideret, quia terra mixtis seminibus sata fructus exiliores producit. Ita *Theodoretus* Quæstione 23. in Deuteronomium. *Inexplebilem*, inquit, *aviditatem amputat, & agricolis ipsis providet. Terra enim sata diversis seminibus, exiliores fructus producit. Præcipit ergo neque permixta semina mitti, neque vites conseri. Deinceps indicta mulcta transgressori, castigat lucri cupiditatem. Nam hæc sibi ipsi offerri „ jussit. Siquidem ait*, Ut non sanctificetur quod natum est. *Guillelmus Parisiensis* Libro *De Legibus* Cap. 13. existimat Deum hanc Legem veteri Gentium profanarum usui opposuisse, qui in honorem *Cereris & Bacchi* mixta semina inter vites aut vitium ordines serebant, ut utriusque Numinis ope ac favore proventum uberiorem haberent. *Utilitas*, inquit, *juxta literam manifesta est in hoc, quia collectio sementis non posset fieri absque detrimento vineæ, vel periculo. Ridiculum autem est in hoc Dominum voluisse Populo suo consulere, in quo nullo consilio indigebat. Cuilibet enim manifestum erat detrimentum hujus atque periculum. Causa igitur in hoc fuit Idololatria Cereris & Bacchi, quorum cultores suis vineis culturas conjungebant atque miscebant; sic & fructus, quos de beneficio eorum se obtinere credebant, in eodem agro conjungere consueverant. Causa autem*

in

in hoc erat; quia in eadem terra radices habent vites & fruges, & ex eadem nascuntur & nutriuntur. Volebant igitur Cererem & Bacchum & cultu, & operibus sociare. Attende autem quia generaliter dictum est Levitici 19. „ Agrum tuum non seres diverso se„ mine. *Ista autem repetitio insinuat nobis Legislatorem non parum erroris atque periculi intellexisse in conjunctionibus hujusmodi. Non enim propter literalem utilitatem solummodo prohibitiones earum repetivit: Ex quo satis intelligitur, propter Idololatriam Cereris & Bacchi, vel Stellarum, eas tam studiose prohibuisse.* Hæc ratio petita est ex *Maimonide* in *More Nevochim*, P. 3. Cap. 37. Hanc suo calculo probat *S. Thomas*, aliasque addit, Quæstione & Articulo supra laudatis in Responsione ad nonum. *Dicendum*, inquit, *quod omnes illæ commixtiones in agricultura sunt prohibitæ ad literam in detestationem idololatriæ: Quia Ægyptii in venerationem stellarum diversas commixtiones faciebant, & in seminibus, & in animalibus, & in vestibus, repræsentantes diversas conjunctiones stellarum. Vel, omnes hujusmodi commixtiones variæ prohibentur ad detestationem coitus contra naturam. Habent tamen figuralem rationem, quia quod dicitur:* „ Non seres vi„ neam tuam altero semine, *est spiritualiter intelligendum, quod in Ecclesia, quæ est spiritualis vinea, non est seminanda alia doctrina: & similiter ager, id est Ecclesia, non est seminandus diverso semine, id est, catholica doctrina & hæretica.*

§. VII.

Lex de primis agrorum incultorum fructibus per tres Annos non comedendis.

PRimos agrorum incultorum fructus per tres annos comedi Lex vetat, quarti anni fructus Deo dicari jubet, quinti demum in usum dominorum cedere. Levitici 19. 23. 24. 25. *Quando ingressi fueritis Terram, & plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum: Poma quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt. Ego Dominus Deus vester.* Ratio Legis istius multiplex. Prima, quod agrorum incultorum fructus ferum aliquod habeant & insalubre, proindeque nec esui sint apti, nec etiam oblatione digni, utpote præcoces & immaturi, & ab arbore adhuc imbecilla producti. Ita *S. Joannes Chrysostomus* Sermone *De Ascensione Domini*, qui est 35. Tom. V. Paris. Edit. *Frontonis Ducæi* Pag. 461. *In hoc cerne*, inquit, *sapientiam Legislatoris, qui illo vesci non permisit, ne ante Deum quisquam fructus sumeret: Neque efferri illum mandavit, ne crudus & immaturus offeratur Domino. Sed dimitte, inquit, quia primus est: Ne offeras autem, quoniam indignus est honore acceptantis.* Secunda ratio est idololatriæ detestatio & extirpatio. Hanc enim Legem Idololatrarum moribus oppositam fuisse censent *Maimonides*, & *Guillelmus Parisiensis* Libro *De Legibus*, Cap. IV. idemque docet *S. Thomas* Quæstione & Articulo supra laudatis, in Responsione ad quintum. *Gentiles*, inquit, *fructus primitivos, quos fortunatos æstimabant, Diis suis offerebant, vel etiam comburebant eos ad quædam Magica facienda. Et ideo præceptum est eis, ut fructus trium priorum annorum immundos reputarent. In tribus enim annis fere omnes arbores terræ illius fructum producunt, quæ scilicet vel seminando, vel inserendo, vel plantando coluntur. Poma autem quarti anni, tanquam primitiæ mundorum fructuum Deo offerebantur. Quinto autem anno, & deinceps comedebantur.* Tertia ratio typica est sive allegorica. Hæc enim observantia significabat, fructus Legis utiles dumtaxat evasuros, utpote omnino expurgatos & maturos tempore Adventus Christi, ut explicat *S. Cyrillus* Libro VIII. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*, P. 285. *Hortis*, inquit, *fertilissimis Moysi Scriptura similis nobis videtur, quæ multiplex præceptorum germen complectitur, & tanquam arboribus densis ornata est; Legibus, (inquam) de quaque re constitutis. Sed uniuscujusque arboris, inquit, expurgabitis impuritatem; id est, quod in Historia ineptum est, abscindes; quodque in litera veluti corticosum, circumcides, atque ad ipsum cor arboris pervenies, id est, intimum præcepti fructum perscrutaberis, atque in cibum assumes.* „ Sed erit, *inquit*, ejus fructus tribus „ annis immundus; non manducabitur. *Annum ponit pro tempore; tria enim prima tem-*

Quidquid ut inutile resecandum vel auferendum est, Præputium ab Hebræis metaphorice vocatur.

pora

pora fuere, quibus adhuc Lex erat impura, Historiæ crassitudine prægravata : & umbram tanquam inutilem corticem circumpositam habebat. Tria porro tempora esse ajo, quo Moyses, quo Josue, quo Judices fuerunt.; quartum postea fuit, quo illustris Prophetarum chorus exortus est; tum fructus Legis sanctus est factus & laudabilis: Nam a Prophetis Sanctis, quæ Lege continebantur, abrogari sunt cœpta, & ne commemorari quidem ea, quæ in umbris erant, contraque veritas prædicari palam, & Christi Adventus mysterium commendari. Hos proxime illico secutus est ille Præcursor clamans, ac dicens : „ Pœnitentiam „ agite; appropinquavit enim Regnum Cœlorum. *Igitur quarto tempore, quæ in Lege tradita fuerant, expurgari cœperunt : Eratque jam sanctus quodammodo ejus fructus : Verum tamen quinto tempore ad cibum fuit aptus, quo tempore Christi contigit Adventus testificatus a Lege & Prophetis.* Brevius hunc locum allegorizat *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæstione & Articulo supra laudatis. *Per hoc*, inquit, *præfiguratur, quod post tres status Legis, quorum unus est ab Abraham usque ad David, secundus usque ad transmigrationem Babylonis, tertius usque ad Christum; erat Christus Deo offerendus qui est fructus Legis.* Moralem rationem addit Doctor Angelicus, Ea nempe Lege nos edoceri, *Quod primordia nostrorum operum debent esse nobis suspecta propter imperfectionem.* Quod ex *S. Gregorio Magno* desumptum est Libro 8. *Moralium* Cap. 29. *Ligna pomifera*, inquit, *sunt opera virtutibus fœcunda. Præputia itaque lignorum auferimus, cum de ipsa inchoationis infirmitate suspecti, primordia nostrorum operum non approbamus. Poma autem quæ germinant, immunda ducimus, nostrisque esibus non optamus : Quia cum primordia boni laudantur operis, dignum est ut hoc animum non pascat operantis; ne dum accepta laus suaviter carpitur, fructus operis intempestive comedatur. Qui ergo inchoatæ virtutis ab humano ore laudem receperit, quasi plantati ligni ante tempus pomum comedit.*

§. VIII.

Lex de Solutione Decimarum.

FRugum ac fructuum omnium Decimæ triplices solvebantur, primæ Levitis, secundæ Tabernaculo, ex quibus ter singulis annis oblationes fiebant. tertiæ tertio quolibet anno pauperibus distribuebantur ex præscripto Legis, *Deuteronomii* 26. 12. Quo religionis officio perfuncti Israelitæ, ad solemnem hanc professionem faciendam adstringebantur: *Abstuli quod sanctificatum est de domo mea, & dedi illud Levitæ & advenæ, & pupillo ac viduæ, sicut jussisti mihi: Non præterivi mandata tua, nec sum oblitus imperii tui. Non comedi ex eis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quidquam in re funebri*, &c. Ratio cur hæc ipsis præscripta sit Professio, fuit Rituum Ethnicorum execratio, si *Spencerus* audiatur: Ut scilicet a profanarum Gentium moribus se prorsus alienos profiterentur, ab eorumque contagione se puros servarent. Futuram enim noverat Deus, nisi jam nata esset, superstitionem illam, qua Ægyptii Phœnices, aliæque Gentes profanæ publicum luctum frugibus collectis, in honorem *Isidis*, *Osiridis*, vel *Adonidis* celebrabant. Hinc illud *Diodori Siculi* Libro 1. De Ægyptiorum moribus agentis: *Etiam nunc Messis tempore, oblatis spicarum primitiis, incolæ juxta manipulos plangere, Isidemque invocare solent. Id quod idcirco faciunt, ut honorem pro inventis Deæ sub primæ inventionis tempus retribuant.* Quo spectat *Julius Firmicus* Libro De Errore profanarum Religionum. *In adytis*, inquit, *habent Idolum Osiridis sepultum, hoc annuis luctibus plangunt, radunt capita, ut miserandum casum Regis sui turpitudine dehonestati defleant capitis, tundunt pectus, lacerant lacertos, veterum vulnerum reserant cicatrices, ut annuis luctibus in animis eorum funestæ ac miserandæ necis exitium renascatur ... Sed in his funeribus & luctibus defensores eorum volunt addere Physicam rationem. Frugum semina Osirim dicentes esse, Isin Terram, Typhonem calorem. Et quia maturatæ fruges calore, ad vitam hominis colliguntur, & a terræ consortio separantur, & rursus appropinquante Hyeme seminantur: Hanc volunt esse mortem Osiridis cum fruges redeunt; inventionem vero cum fruges genitali terræ fomento conceptæ, nova rursus cœperint procreatione generari . . . . Cur plangitis fruges terræ, & crescentia lugetis semina*

mina. Ad sustentationem generis humani hæc omnia divina summi Dei liberalitate donata sunt. Agendæ sunt summo Deo gratiæ propter hoc, nec est summi Dei lugenda largitio. Deflete potius quod erratis, & quod errorem vestrum restauratis semper luctibus, plangite. Eusebius Lib. 1. *Præparationis Evangelicæ*, Cap. 9. de Phœnicum Theologia loquens. *Misericordiam*, inquit, *commiserationem & luctum senescenti Terræ germini consecrabant*. Ammianus Marcellinus Lib. 19. Cap. 1. *Grumbatis* Regis Chionitarum filii necem in Amidæ obsidione memorans, luctumque solemnem propterea celebratum describens, ait: *Feminæ vero miserabili planctu, in primævo flore succisam spem gentis solitis fletibus conclamabant, ut lacrymare cultrices Veneris sæpe spectantur in solemnibus Adonidis Sacris, quod simulacrum aliquod esse frugum adultarum Religiones Mysticæ docent*. Et Libro 22. Cap. 9. *Juliani* Imperatoris ingressum Antiochiam memorans, ait: *Evenerat autem iisdem diebus annuo cursu completo Adonia Ritu veteri celebrari, Amato Veneris, ut fabulæ fingunt, apri dente ferali deleto, quod in adulto flore sectarum est indicium frugum. Et visum est triste quod amplam Urbem Principumque domicilium introeunte Imperatore nunc primum, ululabiles undique planctus & lugubris sonitus audiebantur*. Denique *Lucianus* Libro *De Dea Syria*, Ritus in Sacris *Adonidis* observari solitos referens: *Magni* luctus, inquit, *per totam regionem inducuntur*. Superstitiosis illis Ethnicorum Ritibus ne se contaminarent Israelitæ, solemniter eos profiteri jussit Deus, quod ex decimis in luctu suo non comedissent: *Non comedi ex eis in luctu meo*. Hæc *Spenceri* observatio Libro 2. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Capit. 24. Auctoris ingenium & eruditionem probat; sed Legis sensum, ut mihi videtur, non aperit. Sensus ille apertus & obvius est, non ex reconditioribus Ethnicæ Superstitionis Mysteriis, non ex *Isidis*, *Osiridis*, & *Adonidis* Sacris *Mose* forte recentioribus arcessendus, sed ex Legislatoris consilio. Jubet Deus ut Decimæ Levitis, advenis, pupillis, & viduis separentur. Porro si quis luctu funebri, aut alia quavis immunditia pollutus, ex decimis comedisset, vel eas in rem funebrem expendisset, pollutionem legalem affricuisset frugibus & fructibus, ex quibus cibos, aut impensas funebres delibasset: Adeoque illos attingere non potuissent Levitæ, advenę, pupilli, & viduę, nec illius hominis mensę accumbere. Panis enim lugentium pollutus censebatur, Oseæ 9. 4. *Sacrificia eorum quasi panis lugentium, omnes qui comedent eum, contaminabuntur*. Ne igitur alicujus luctus, aut immundities fraudi esset Levitis & pauperibus, in quorum usus tertii anni decimæ cedere debuerunt, Deus edixit ut solemniter profiteretur Israelita quisque, Se ex decimis in luctu suo non comedisse, nec in quavis immunditia eas separasse, aut in rem funebrem expendisse. Eam interpretationem eo libentius amplector, quod Hebræo Textui, Chaldaicæ Paraphrasi, Versionibus Syriacę & Arabicę, ac Vulgatæ nostræ Latinę melius conveniat, Hebręorumque pariter & Christianorum calculis comprobetur.

§. IX.

Lex Animalium diversi generis conjunctionem prohibens.

ANimalium diversi generis sub eodem jugo conjunctionem, & commixtionem Israelitis Lex prohibet Deuteronomii 22. 10. *Non arabis in bove simul & asino*. Et Levitici 19. 19. *Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus*. Legis istius rationem affert *Theodoretus* Quæstione 27. in Leviticum. *Frequenter admonui*, inquit, *per sensibilia docere quæ spectant ad animum. Prohibet ergo diversorum generum coitum, veluti equi & asini: Ne ab irrationalibus animalibus ad ratione præditos transeat illegitima permixtio . . . . Apostolus autem contrahere societatem cum infidelibus prohibet, dum ait:* „ Nolite iugum ducere cum Infidelibus. *Guillelmus Parisiensis* Libro *De Legi-* „ *bus*, Cap. 12. octo rationes hujus Legis affert. " *Dicemus*, inquit, *causas prohibitionis commixtionis animalium diversi generis. Prima ergo causa fuit, ut ordo ipse naturæ commendaretur Populo Dei, tanquam jus naturale, ejusdemque statutum. Secunda causa fuit, ut flagitium omne sodomiticum declinaretur. Tertia causa, ut spurcissimis illis Gentibus, quæ ante Dei Populum ex Terra promissionis ejiciendæ erant, dissimularetur, sicut*

legitur Levitici 18. *&* 20. *Quarta causa, ut modestiæ, & pressio concupiscentiæ ex hoc Deo acceptior esse ostenderetur, quod etiam in animalibus brutis ad limites & normam naturæ eam esse regulatam volebat. Quinta, ut nefanda opera & maleficia, quæ fœtibus ex hujusmodi commixtione procreatis fiebant, declinarentur: Et hæc opera leguntur in Libro qui dicitur* Neumich, *sive* Nevemich, *& alio nomine vocant* Leges Platonis, *qui Liber totus est de hujusmodi commixtionibus, & vocantur* Leges Platonis, *quia contra Leges Naturæ est. Sexta causa, sugillatio culturæ, sive Idololatriæ Veneris & Priapi. Hujusmodi enim commixtiones in ampliationem hujus Idololatriæ faciebant homines perditionis. Septima causa (ut ait quidam) erat, ne homines hujusmodi operibus contaminarentur, eis immiscendo se. Animalia quippe diversarum specierum rarissime, & vix se invicem concupiscunt, nisi homo aliquid opere suo vel operis adhibet ad appetitum hujusmodi concitandum: Hoc ergo indignum homine valdeque indecens ipsum judicavit esse, & non immerito, videlicet quod aliqua operatione sua appetitum hujusmodi concitaret, & commixtionem procuraret.* Hæc ratio est & *Maimonidis* in *More Nevochium* P. 3. Cap. 69. *Octava causa, quia hujusmodi commixtio vix fieri potest, nisi in conspectu hominum, unius aut plurium, per quem aut quos procuretur, ut diximus. Periculosus autem est conspectus hujusmodi. Provocatorius enim est libidinis, similisque nefariæ commixtionis. Et istæ eædem causæ fuerunt prohibitionis conjunctionis hujusmodi animalium in aliquo opere, sicut est illa prohibitio:* Non arabis in bove & asino, *quæ legitur Deuteronomii* 22. *Scito tamen, quia istas conjunctiones animalium diversorum generum in operibus suis faciebant juxta conjunctiones Planetarum, & quasdam alias constellationes, credentes ex hoc opera prosperari. Voluit ergo Deus removere vanitatem credulitatis istius a cordibus eorum, tanquam radicem Idololatriæ, ne per eam, Creatore relicto, ad Stellarum servitia traherentur.* Has rationes contraxit *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæstione 102. Articulo 6. ad octavum. *Circa commixtionem*, inquit, *animalium diversæ speciei, ratio literalis potuit esse triplex. Una quidem ad detestationem Idololatriæ Ægyptiorum, qui diversis commixtionibus utebantur in servitium Planetarum: Qui secundum diversas conjunctiones habent diversos effectus, ut super diversas species rerum. Alia ratio est, ad excludendum concubitum contra naturam. Tertia ratio est, ad tollendam universaliter occasionem concupiscentiæ. Animalia enim diversarum specierum non commiscentur de facili ad invicem, nisi hoc per homines procuretur: & in aspectu coitus animalium excitatur homini concupiscentiæ motus; unde & in Traditionibus Hebræorum præceptum invenitur, (ut Rabbi Moyses dicit) Ut homines avertant oculos ab animalibus coeuntibus.* „ Rationem allegoricam, subjungit S. Doctor, „ prohiberi scilicet, Ne jumenta, id est, populares homines, faciamus coire, id est, „ conjunctionem habere cum alterius generis animantibus, id est, cum Gentibus vel „ Judæis. Non esse etiam simul arandum in bove & asino: Quia fatuus sapienti in „ prædicatione non est sociandus, quia unus impedit alium. Quod ex *S. Gregorio* sumptum est, Libro 1. *Moralium* Cap. 16.

§. X.

De aliis quibusdam circa Animalia Observantiis Mosaica Lege præscriptis: Scilicet de ore bovi trituranti non alligando: De Avicula matre cum pullis non tenenda: De Hædo in lacte Matris non coquendo.

ALias quasdam Observantias circa Animalia Lex præscripsit, scilicet ne os bovis triturantis alligetur. Deuteronomii 25. *Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas.* 2. Ne invento nido aviculæ pullis, vel ovis suis incubantis, mater cum filiis teneatur. Deuteron. 22. 6. *Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, & matrem pullis vel ovis desuper incubantem: non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, captos tenens filios: Ut bene sit tibi, & longo vivas tempore.* 3. Ne hædus in lacte materno coquatur. Exodi 23. 19. & 24. 26. & Deuteronomii 14. 21. *Non coques hædum in lacte matris suæ.*

I. Quod primam Legem spectat, de ore bovi trituranti non alligando, sensum ejus

cum

cum literalem, tum spiritalem breviter exponit *Theodoretus* Quæstione 31. in Deuteronomium. *Hujus*, inquit, *mandati spiritalem intellectum aperte docuit Sanctus Apostolus. Attamen ipse literæ sensus valde pius est. Siquidem per iniquum est, terram arantem, & messem cum labore triturantem, fructus non esse participem.* Ratio itaque literalis est, ut Israelitæ ad misericordiam in homines exercendam paratiores essent, si etiam in animantia eam exercerent. Hinc *Tertullianus* Lib. 2. *contra Marcionem*, Cap. 17. *Bovi etiam terenti vincula oris remittuntur ad fructum præsentis laboris, quo facilius in pecudibus præmeditata humanitas in hominum refrigeria erudiretur.* Sic & Pythagorici, ut refert *Porphyrius* Lib. 2. De Abstinentia, *Lenitatem in muta animantia faciebant exercitationem bonitatis & misericordiæ in homines.* Forte & ad superstitionem aliquam Zabiorum seu veterum Idololatrarum averruncandam Lex ea lata est, ut conjicit *Guillelmus Parisiensis Libro De Legibus Cap.* 4. Ubi cum aliis de Legibus egisset ad sugillandam Idololatriam, vel Superstitionem Gentium profanarum damnandam conditis, subdit: *De isto genere videtur & id quod legitur Deuteronomii* 25. Non ligabis os bovis triturantis: *Licet enim videri possit dictum esse & contra avaritiam Judæorum, qui eo usque parcebant frugibus, ut nec boves triturantes inde comedere permitterent; & ne hanc avaritiam in vindemiatores uvarum extenderent; non permittentes eos similiter de uvis comedere, vel de musto bibere, quod erat innatæ eis avaritiæ intoleranda crudelitas: Tamen consuetudo eorum, qui boves, ovesque abominabantur, ut de frugibus suis eos non finerent comedere, in Mandato isto percussa est, & ostensa æquitas, quia justissimum est, ut qui participat in labore, participet in comestione.* Ratio vero spiritalis Legis istius fuit, ut docerentur homines, alimenta Pastoribus, & Prædicatoribus, boum fruges terentium symbolo figuratis, ab iis quibus verbum Dei prædicant, non ex charitate dumtaxat, sed etiam ex justitia subministrari debere, ut explicat Apostolus *Epistolæ* 1. *ad Corinthios*. Cap. 9. 7. 8. 9. 10. 11. *Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte ejus non manducat? Nunquid secundum hominem hæc dico? An & Lex hæc non dicit? Scriptum est enim in Lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt: Quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Et 1. ad Timotheum 5. 17. 18. *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: Maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi trituranti.*

II. Legem alteram de avicula matre dimittenda, cum pullis vel ovis incubans inventa est, Israelitas ad humanitatem informasse censet *Theodoretus* Quæstione 21. in Deuteronomium. *Humanitatem*, inquit, *docet. Si enim parentes capiat relictis pullis, interibunt plane, cum desit qui nutriat eos. Sin autem hos & illos venando capiat, peribit utique genus avium, si omnes talia committant.* Rationem illam immerito ridet *Guillelmus Parisiensis*, meliorem licet afferat. *Quidam*, inquit, *ridiculose & pueriliter dixit, præceptum esse causa pietatis, ne mater filios perdens & otiosa nimis affligeretur, quasi duplici contritione contrita. In quo etiam credit ipse Deum insinuare filiis Israel, quam misericordes deberent esse in homines, quantumque parcere ab afflictione eorum; quando in avibus sic parcere eos voluit ab afflictione. Propter hoc dicimus, quod id bonum non est tantum, nec ullo modo Deo adeo placitum, ut tanta mercede ab eo remuneretur, quanta Legis observantia universa. Quis enim audiat & risum contineat, de dimissione unius aviculæ tantam mercedem promittere, quantam pro universorum mandatorum suorum observatione? Amplius: Magis parcendum erit filiis, si pietas ibi locum haberet: cum filii nec sibi, nec aliis possent consulere, & matre adhuc indigerent, illa vero non indigeret eis. Majori vero crudelitate detinentur & occiduntur filii in casu isto quam mater. Ne dubites etiam vel aliquam Idololatriam, vel aliquid Idololatriæ simile, sapientissimum Deum per hoc mandatum voluisse damnare. Sicut enim Malefici explorabant coitus seu commixtiones quorumdam animalium, ut illa hora interficerent ea, & de corporibus eorum, vel pulvere darent eis, quos vellent ardore suæ libidinis inflammare, credentes corpora eorum, vel pulverem, si illa hora occiderentur, hanc virtutem habere: Sic & de matre ovis in-*

BIBLIOTECA O. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

cubante vel pullis, si ea hora caperetur, fœcunditatem & fortunam in nutriendis filiis posse præstare: & hoc scimus ex multis similibus, quæ legimus in Libris Maleficiorum. Voluit ergo hoc removere misericors Deus a cordibus eorum, ne aliunde venientem fœcunditatem quærerent, vel sperarent, quam ab ipso; & propter hoc dixit: Ut longo vivas tempore. *Amplius: Observatores auguriorum faustam & fortunatam reputabant inventionem nidorum cum matre & filiis, vel cum matre & ovis; & ideo dogmatizabant, non esse offendendam matrem, neque filios, nec separandos eos ab invicem. Quicquid enim contra nidum sic inventum facerent, contra fortunam facientis fieri credebant. Sed nidum cum omnibus in eo sic inventis servari præcipiebant, tanquam bonæ fortunæ causam quamdam. Unde & quamdiu servabant nidum hujusmodi, cum omnibus inventis in eo, illæsum, causam putabant diu eis bene esse & vivere: si vero dissiparent, aut aliquid de inventis læderent, dissipari domos suas. Et quod matri, vel filiis, vel ovis malefacerent, hoc vel filios eorum esse passuros pro certo scirent: Quemadmodum adhuc est opinio multorum insipientium, & a vetularum cordibus avelli non potest, faustam esse inventionem acus vel oboli, & magis fortunatam esse, quam magni ponderis argenti vel auri; Et ideo custodienda esse arctissime, tanquam fortunæ felicis, & bonorum eventuum causas & pignora certissima; alioquin in perditione eorum perduntur ista bona. Voluit ergo misericors Deus hanc ridiculosam vanitatem, opinionemque mendacem delere de cordibus eorum; & bonum quod sperabant ex conservatione matris, vel pullorum, vel ovorum, & eorum conjunctione posuit in contrario, videlicet in dimissione matris, & captione ac detentione filiorum. Non ergo propter bonitatem quam haberet in se dimissio aviculæ, captioque & detentio filiorum, tam magnificam mercedem promisit Dominus: Sed propter desertionem vanissimæ superstitionis, & elongationem ab Idololatria, atque susceptionem veræ credulitatis, & bonæ spei firmationem.*

Rationem utramque, tum ea quæ a *Theodoreto*, cum ea quæ a *Guillelmo Parisiensi* allata est, calculo suo dignam judicavit *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæstione 102. Articulo 6. ad octavum. *Proximum est*, inquit, *ut qui exercetur in affectu misericordiæ circa animalia, magis ex hoc disponatur ad affectum misericordiæ circa homines. Unde dicitur Proverbiorum* 12. „ Novit justus animas jumentorum suorum: Viscera autem impiorum „ crudelia. *Et ideo, ut Dominus Populum Judæorum ad crudelitatem pronum, ad miseri- „ cordiam revocaret, voluit eos exercere ad misericordiam etiam circa bruta animalia, prohibens quædam circa animalia fieri, quæ ad crudelitatem quamdam pertinere videntur: Et ideo prohibuit ne coqueretur hœdus in lacte matris: Et quod non alligaretur os bovi trituranti: Et quod non occideretur mater cum filiis. Quamvis etiam dici posset, quod hæc prohibita sunt eis in detestationem Idololatriæ. Nam Ægyptii nefarium reputabant, ut boves triturantes de frugibus comederent: Aliqui etiam Malefici utebantur matre ovis incubante, & pullis ejus simul captis, ad fœcunditatem & fortunam circa nutritionem filiorum: Et quia etiam in auguriis reputabatur hoc esse fortunatum, quod inveniretur mater incubans filiis.* Allegoricam rationem subjungit S. Thomas. *Matrem etiam*, inquit, *non debemus simul tenere cum filiis: Quia in quibusdam retinendi sunt spirituales sensus quasi filiis, & dimittenda est literalis observantia quasi mater:* Sicut in omnibus Cæremoniis Legis.

III. Legem postremam quod attinet, de Hœdo in lacte matris non coquendo, humanitatis & misericordiæ rudimentum esse censet *Philo Judæus*, Libro *De Charitate*, quia immanitatem sapit, id quod viventi animali cibus fuerat, in condimentum occisi vertere. Huic opinioni subscribunt *Aben-Esra*, *Isaacus Arama*, & alii ex Hebræorum Gente; ex Christianis *Clemens Alexandrinus Lib. 2. Stromatum*, *Theodoretus Quæstione 56. in Exodum*, & *S. Thomas Prima Secundæ*, *Quæstione* 102. *Articulo 6. ad quartum*. Sic in bruta etiam ea admitti, quæ speciem haberent immanitatis, Ethnici ipsi ab humanitate non plane alieni prohibuerunt. Athenienses in puerum animadverterunt, qui configebat cornicum oculos, & pœnam illi irrogarunt, qui vivum arietem excoriaverat, ut refert *Plutarchus* Lib. 1. *De Esu Carnium*: Lib. 2. acriter in eos invehitur, qui veru candens in suum jugulum intrudunt, ut sanguis circa ferri tincturam extinctus atque diffusus, carnem teneram & friabilem reddat: Aut qui saginandis gruibus & oloribus oculos consuunt. *Edamus*, inquit, *carnes*, *sed fame*, *non luxuria impulsi*. *In-*

MONTEREGGIO (MS)

Interficiamus animal, sed miserantes & dolentes, non insultantes & excruciantes: Qualia nunc multi multa perpetrant. Alii verubus ignitis porcos jugulant, ut ferri tinctura sanguis extinctus atque diffusus carnem molliat, delicatamque reddat. Alii uberibus suum foetarum instante jam partu insiliunt, eaque calcant, ut sanguinem, & lac, & tabum foetus simul interfecti inter matris dolores eximentes (proh piacularis Jupiter!) maxime inflammatam animalis partem vorent. Alii grues & olores oculis consutis inclusos in tenebris saginant, alienis temperamentis atque condimentis gustum novum obsonio suo conciliantes. Unde apprime manifestum fit, non alimenti, aut esus, necessitatisque gratia; sed ob satietatem, luxum, & prodigalitatem, nefas hoc ad voluptatem parandam fuisse conversum. Proinde sicut libidinem in mulieribus suis non explentes, omnia tentando ac incestis cupiditatibus vagando, tandem ad infanda prolabuntur: Sic circa nutrimentum intemperantia naturalem & necessarium transgressa finem, crudelitate ac flagitio cupiditatem variavit. At, *inquies*, exempla illa ex *Plutarcho* allata respiciunt animalia viva, quæque vel immanitatis, vel misericordiæ objectum quadantenus esse possunt. Quod de Hœdo dici non potest, qui in lacte matris coquitur; neque enim ad animal occisum attinet, qua ratione coquantur ejus carnes. Respondeo cum *S. Thoma* loco supra laudato: *Quod etsi Hœdus occisus non sentiat qualiter ejus carnes coquantur: Tamen in animo decoquentis ad quamdam crudelitatem pertinere videtur, si lac matris, quod datum est ei pro nutrimento, adhibeatur ad consumptionem carnium ipsius.* Falsum enim est, quod objectio supponit, nonnisi in vivos & sentientes crudelitatem exerceri. Annon immanitas fuit in *Fulvia*, quod mortui *Ciceronis* linguam acu crinali pupugit, ut refert *Dio* in *Augusto*? Et in *Nerone*, quod Matris a se interfectæ membra curiosius inspexit & contrectavit, teste *Svetonio*? Et in uxore *Tarquinii Tullia*, quod supra cadaver Patris adhuc cruentum, curru vecta, consternatos equos egit, ut narrat *Florus* Lib. 1. Cap. 7.? Et in Scythis, quod hostium corio pro amiculis utebantur, & iisdem pharetras integebant, ut legimus apud *Herodotum Libro* 4. *Cap.* 64.? Quæ tamen mortuos non sensisse, in confesso est. Ita Lex, ea quæ immanitatem saperent, in pecudes tam vivas quam mortuas ab Israelitis exerceri vetuit, ne qui in bruta sevire cœpissent, inde etiam in homines grassari paulatim assuescerent.

Secundo, Deus hanc Legem veterum Ethnicorum ritui magico & idololatrico opposuit. Ita *Guillelmus Parisiensis* Libro *De Legibus*, Cap. 4. *In natura sua*, inquit, *nihil habet immunditiæ hœdus, neque lac caprinum: Nihil etiam habet malitiæ, hoc est, nocumenti contra sanitatem corporalem. Præterea, utrumque licitum erat eis comedere vel bibere. Qua de causa igitur conjunctio amborum eisdem prohibita esset? Hœdus enim & lac, mundus cibus & licitus est secundum Legem: Propterea non est cur a Deo lacticus, aut hujusmodi delicatus cibus merito prohibendus esset. Amplius: Quare prohibuit hoc potius de hœdo, quam de agno & vitulo? Ex his ergo omnibus consequens est, aliquam consuetudinem idololatrarum voluisse Deum per hoc removere, ut Dei Populus dissimilis esset Idololatris, non solum ritu, sed vivendi ac vescendi consuetudine. Hujus autem signum validum est, quod ista prohibitio repetitur Deuteronomii* 14. *& Exodi* 24. *ut fortius imprimeretur. Ex hoc enim apparet, vehementer Deo displicere contrarium ipsius. Cum ergo in eo non inveniatur causa prohibitionis suæ, necesse est ut propter aliud prohibitum sit, quod Deo non mediocriter displicebat: & hoc non potest esse nisi idololatria, vel aliquo modo ducens ad illam.* Hanc rationem approbat *S. Thomas* loco supra laudato, his verbis. *Potest dici, quod Gentiles in Solemnitatibus Idolorum taliter carnes hœdi decoquebant ad immolandum, vel ad comedendum. Et ideo Exodi* 23. *postquam prædictum fuerat de Solemnitatibus celebrandis in Lege, subditur:* „ Non coques hœdum in lacte matris „ suæ. *Maimonidis* suffragio hæc ratio confirmatur in *More Nevochim*. P. 3. Cap. 48. dicentis, Hœdum in lacte materno coquere prohibitum fuisse Israelitis, quod *Idololatræ in cultu vel Festo suo aliquo ita facere solerent*; Additque: *In hac opinione non parum me confirmat, quod videam Deum bis post præmissum de tribus Festis præceptum, ejus mentionem facere. Quasi voluisset dicere: Quando in Festis vestris coram me comparetis, non coquetis cibum vestrum secundum consuetudinem harum Nationum. Hæc ratio magnum apud me pondus habet, licet Ritum illum in libris Zabiorum nondum viderim.*

Idem confirmat *Abarbanel* Commentario in *Exodi* Cap. 23. *Probabilius*, inquit, *videtur, Legem hanc ortam esse e more quorumdam cultui idololatrico deditorum, qui cum sese congregarent, ita facere consueverunt: Hœdum nempe lacte matris coxerunt, tempore quo fructus suos colligebant, persuasi se Ritu illo Deorum suorum gratiam sibi conciliare*. Ad hanc autem sententiam firmandam commemorat *Abarbanel* Hispanorum *Mesta*, festum rusticum, quod Pastores bis quotannis, ætate sua, hœdis & lacte celebrasse refert, easque fuisse veteris Superstitionis reliquias. Consideratissima porro Virorum Eruditorum observatio est, Deum *Exodi* 33. 19. & *Deuteronomii* 24. 25. 26. ubi Israelitas ad tria Festa quotannis celebranda cohortatur, hæc quatuor illis præscribere. 1. Ne sanguinem sacrificii sui una cum pane fermentato offerant. 2. Ne adipem sacrificii sui in crastinum servent. 3. Ut primitias in Dei solius Domum afferant. 4. Ne coquant Hœdum in lacte matris suæ. Quorum præceptorum duo priora certum est ad Pascha pertinere, & tertium ad Pentecostem, eaque superstitiosis profanarum Gentium moribus opponi. Quartum autem ad Festum Tabernaculorum seu collectionis fructuum refert *Abarbanel*, & superstitiosæ idololatrarum consuetudini pariter oppositum censet, qui Hœdos in lacte materno coquebant, quo tempore fructus suos colligebant, ut Deos suos magis propitios haberent. Favet etiam huic sententiæ vetus *Karaita* Anonymus, a *Bocharto* laudatus, & antiquos idololatras hœdum in lacte materno coctum ad usus Magicos adhibuisse testatur. *Mos erat*, inquit, *inter veteres Ethnicos, cum fructus omnes collegissent, coquere hœdum in lacte matris suæ, & deinde ratione magica, lacte illo aspergere arbores, agros, hortos, & pomaria; fore credentes, ut hoc modo feraciora in annum sequentem redderentur*. Moris hujus non obscura vestigia in Idololatriæ Græcæ & Romanæ monumentis inveniuntur. *Panem* Deum Pastorum, *Palem* Deam rei rusticę Præsidem, & *Sylvanum* agrorum & sylvarum Numen, Græcos, & Romanos qui Sacrorum suorum partem maximam ab ipsis acceperunt, lacte propitiasse, testes non ignobiles fidem faciunt. *Plinius* Præfatione ad Vespasianum. *Verum & Diis lacte rustici, multæque Gentes supplicant*. Et *Ovidius* Libro 4. *Fastorum*:

Adde dapes mulctramque suas, dapibusque refectus,
Sylvicolam tepido lacte precare Palem.

Horatius denique *Epistolarum* Libro 2. *Epistola* 1.

Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, & pueris, & conjuge fida,
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant.

Ex illis quidem testimoniis non constat, utrum in lacte, quod Numinibus illis offerebant, hœdum vel agnum coquerent, sed id satis verisimile est, inquit *Tostatus* Scripturæ Sacræ eruditus Interpres *Quæstione* 37. *in Exodum* Cap. 23.

Allegoricam & Moralem Legis hujus, quæ Hœdum in lacte materno elixare vetat, rationem addit *S. Thomas* loco supra laudato. *Figuralis autem*, inquit, *ratio hujus prohibitionis est, quia præfigurabatur, quod Christus, qui est Hœdus propter similitudinem carnis peccati, non erat a Judæis coquendus, id est, occidendus in lacte matris, id est, in tempore infantiæ. Vel significatur quod Hœdus, id est, peccator, non est coquendus in lacte matris, id est non est blanditiis deliniendus*. Prior illa ratio ex *S. Augustino Quæstione* 90. *in Exodum* sumpta est: *Hoc*, inquit, *quomodo observetur ad proprietatem verborum, aut non est, aut non elucet. Intellectum tamen de Christo approbo, quod hac Prophetia prædictus est non occidendus a Judæis infans, quando Herodes quærens eum ut occideret, non invenit, ut* coques *quod dictum est, pertineat ad ignem passionis, hoc est tribulationem*.

Judæi prohibitionem illam non parum ampliarunt; nam Hœdi nomine, bovis etiam, & agni carnem, & coctionis nomine quemvis carnium illarum usum intelligunt: Neque lac solum matris, sed aliud quodvis negant cum carne comedi debere, ut constat ex *Maimonide* Libro *De cibis vetitis*, Cap. 9. quod viginti octo Paragraphos de hac prohibitione complectitur: Qui tamen (ut observat *Bochartus*) hoc argumentum Hebræorum

omnium

omnium breviſſime tranſcurrit. Alii enim libros integros de ea Lege ſcripſerunt, ex quibus illos habere conſtat duplicia vaſa culinaria, altera ad carnes, altera ad cibos lactarios. Lactaria vero tribus diſtinctis notis ſignant, eo quod hæc prohibitio ter in *Moſe* repetatur. Duos etiam cultros ſemper deferunt, unum ad carnes, alterum ad caſeum, tribus pariter inciſuris notatum. Duo etiam in menſa habent ſalina, ne carnes & lacticinia uno & eodem ſale condiantur. Carnes & lacticinia ſimul coquere in eodem foco, aut ſimul menſæ apponere nefas ducunt, ſed pro utriſque peculiares habent mappas & mantilia, aliaque anxia & ſcrupuloſa religione obſervant, ne in hanc Legem peccare videantur. De quibus Legi poſſunt *Buxtorfius* Synagogæ Judaicæ, Cap. *26. Leo Mcdena* De Ritibus Judæorum P. 2. Cap. 7. *Fagius* in Cap. 23. Exodi, *Bochartus* Hierozoici Libro 2. Cap. 3. & *Spencerus* Libro 2. De Legibus Ritualibus Hebręorum, Cap. 8.

DISSERTATIO IV.

De Judicialibus ſeu Forenſibus Legis Moſaicę Pręceptis.

UT divinę Legis Populo Iſraelitico per *Moyſis* manus traditę accuratam habeamus notitiam, reliquum eſt ut poſt Ceremonialium Præceptorum explicationem, quæ Populum illum ad Deum ordinabant, de Forenſibus ſeu Judicialibus ejuſdem Legis Præceptis agamus, quæ Iſraelitas ordinabant ad invicem. Quadruplex autem ordo in aliquo Populo inveniri poteſt, inquit *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæſtione 104. Articulo 4. Primus, Principum Populi ad ſubditos; ſecundus, ſubditorum ad invicem; tertius, ad extraneos; quartus, ad domeſticos, ſicùt patris ad filium, uxoris ad virum, & domini ad ſervum. Et ſecundum quadruplicem illum ordinem diſtingui poſſunt Præcepta Judicialia Veteris Legis. Dantur enim in ea quædam Præcepta de inſtitutione Principum, & officio eorum, & de reverentia eis exhibenda: & hæc eſt prima pars Judicialium Præceptorum. Dantur quædam præcepta ſpectantia populares & concives ad invicem comparatos: & hęc eſt ſecunda pars Judicialium Pręceptorum. Dantur etiam quędam pręcepta pertinentia ad extraneos, ut de bellis contra hoſtes, & de ſuſceptione peregrinorum & advenarum: & hęc eſt tertia pars Judicialium Præceptorum. Dantur denique in Lege præcepta quædam pertinentia ad converſationem domeſticam, nempe de uxoribus, filiis, & ſervis: & hæc eſt quarta claſſis Judicialium Præceptorum.

ARTICULUS I.

De Præceptis Judicialibus ſpectantibus Principes: & de Theocratico Iſraelitici Populi Regimine.

I. ORdinem optimum circa Principes divina Lege inſtitutum probat *S. Thomas* ex duabus conditionibus ad rationem Regiminis optimi requiſitis: quarum prima eſt, ut omnes aliquam partem habeant in Principatu: Medium enim iſtud efficaciſſimum eſt ad pacem Populi conſervandam. Altera, ut ſit præſtantiſſima ſpecies Principatus, nempe Monarchia Ariſtocratia temperata: Ita ut unus quidem præſit, ſelecti vero ex Populo, & a Populo Optimates in partem Regiminis veniant. Hæc autem ratio fuit adminiſtrationis Reipublicæ Hebręorum Lege divina inſtituta. Moyſes enim & ejus Succeſſores auctoritate quaſi Monarchica Populum regebant. Unde *Deuteronomii* 33. 4. dicitur: *Legem præcepit nobis Moyſes, hæreditatem multitudinis Jacob. Erit apud rectiſſimum Rex, congregatis Principibus Populi cum Tribubus Iſrael*. Secundum Hebræum Textum, & Chaldaicam Paraphraſim, Regis nomen clarius & expreſſius ad Moſem refertur: *Et fuit Rex in Iſrael*. Hinc *S. Stephanus* Actuum 7. de Moyſe ait: *Hunc Deus Principem & Redemptorem miſit. Et Philo* Lib. 3. De ejus Vita Regem illum vocat: *Hæc eſt vita*, inquit, *hic exitus Moſis, Regis, Legiſlatoris, Pontificis, Prophetæ*. Eligebantur autem ex omni Populo 72. Seniores, qui Regiminis participes eſſent, ac rerum gerendarum, judi-

ciorumque Administri, Exodi 18. 21. *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus est veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis Tribunos & Centuriones, & Quinquagenarios, & Decanos, qui judicent Populum omni tempore: Quicquid autem majus fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodo judicent: Leviusque sit tibi, partito in alios onere ... Quibus auditis Moyses fecit omnia quæ ille* (scilicet *Jethro*) suggesserat. *Et electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos Principes Populi, Tribunos, & Decanos qui judicabant plebem omni tempore: Quicquid autem gravius erat, referebant ad eum.* Et Deuteron. 1. *Dixi vobis ....* (inquit Moses) *Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conversatio sit probata in Tribubus vestris, ut ponam eos vobis Principes. Tulique de Tribubus vestris viros sapientes & nobiles, & constitui eos Principes, Tribunos, & Centuriones, & quinquagenarios, ac Decanos, qui docerent vos singula. Præcepique eis, dicens: Audite illos, & quod justum est, judicate: Sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum: Nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiam: Præcepique omnia quæ facere deberetis.*

II. Israelitici tamen Populi Regimen nec Monarchia proprie fuit ad *Saulem* usque, nec Aristocratia, sed *Theocratia*. Quamvis enim *Moyses* & Seniores, & post *Mosis* obitum, *Josue*, deinde Judices, Rempublicam Israeliticam moderarentur: Deus tamen summæ rerum præerat, & non modo sacra, sed & civilia omnia supremo cum imperio, ceu Rex Politicus regebat: *Moyses* autem & Seniores, Josue, Judices, vicarium tantum imperium gerebant, & juxta Dei Responsa vel Præcepta Rempublicam administrabant. Dei Regia Potestas & absolutum in Gente Israelitica Imperium ex Scriptura Sacra liquido probatur *Judicum* 8. ubi Israelitæ a Madianitarum jugo *Gedeonis* virtute liberati, ipsi & posteris ejus Imperium & Principatum obtulerunt, dicentes: *Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filii tui: Quia liberasti nos de manu Madian*. At *Gedeon* Principatum respuit, ne Jura Dei qui Rex erat Israelis, usurparet. *Non dominabor vestri*, inquit, *nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus*. Et 1. Regum 8. 7. *Samuelem* Populi Regem postulantis vota moleste ferentem Deus ita consolatur: *Audi vocem Populi in omnibus quæ loquuntur. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*. Quibus verbis Deus indicat, non solum Theocratiam Naturalem se in Israelitas exercuisse, quam in omnes creaturas jure creationis & omnipotentiæ suæ a prima rerum origine exercuit, & semper exercebit; sed etiam Theocratiam Civilem, & Politicum Imperium; quod ex verbis *Samuelis* Cap. 12. relatis confirmatur. *Videns quod Naas Rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis: Cum Dominus Deus vester regnaret in vobis*. Hinc solium cui *Salomon* insedit, *Solium Domini* appellatur 1. *Paralipomenon* 29. 23. & Regnum quod ejus posteri tenuerunt, *Regnum Domini*, 2. Paralipomenon 13. 8. & Judicium quod Principes Populi ferebant, *Dei Judicium*, Deuteronomii 1. 17. Hinc Jerusalem *Civitas Dei*, & *Civitas Regis Magni* dicitur Psalmo 47. 1. 2. Alibi etiam non semel titulus Regis Israel Deo tribuitur: Psalmo 149. 2. *Lætetur Israel in eo qui fecit eum: & filii Sion exultent in Rege suo*. Jeremiæ 51. 57. *Ait Rex: Dominus Exercituum nomen ejus*. Matthæi 5. 34. *Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei est: Neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: Neque per Jerosolymam, quia civitas est Magni Regis*.

Præterea, Deus ea omnia egit in Republica Israelis, quæ terrenis Regibus conveniunt. Leges dedit in Monte Sinai, quas etiam mercede & pœnis temporalibus propositis observari jussit. Ille controversias omnes graviores circa res sacras aut civiles exortas, responsis ex Propitiatorio, quod & Oraculum dicitur, datis diremit, ac sententiam tulit, ut constat ex *Exodi* 18. 19. ubi *Jethro* ait Moysi: *Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, & referas quæ dicuntur ad eum*. Et *Numerorum* 27. 4. ubi cum filiæ *Salphaad* patris hæreditatem postularent, *Retulit Moses causas earum ad judicium Domini, qui dixit ad eum: Justam rem postulant filiæ Salphaad; Da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hæreditatem succedant*. Deus Israeliticæ Gentis bella pugnavit. Josue 23. 3. 10.

3. 10. *Cernitis omnia quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum Nationibus; quo modo pro vobis ipse pugnaverit : & nunc quia vobis sorte divisit omnem Terram... Unus e vobis persequetur hostium mille viros: Quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est*. Hinc Deus *Triumphator in Israel* appellatur 1. *Reg.* 15. 29.

Tertio, Jura Majestatis apud Israelitas, antequam Regem haberent, uni Deo reservata erant. Ille enim Duces & Judices, Proreges & Vicarios suos constituebat. Judicum 3. 10. *Et clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis Salvatorem, & liberavit eos, Othoniel videlicet ... Fuitque in eo Spiritus Domini, & judicavit Israel* Cap. 6. 10. Dominus per Angelum *Gedeoni* loquens, ait: *Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian: Scito quod miserim te*. Judices nulla Regiæ potestatis insignia gestabant: In Reipublicæ negotiis difficillimis Deum ex Oraculo respondentem consulebant, quod argumentum est vicariæ tantum, & delegatæ Præfecturæ. *Numerorum* 27. 21. Moyses Deum his verbis compellavit: *Provideat Dominus Deus Spirituum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem hanc, & possit exire & intrare ante eos, educere eos vel introducere: Ne sit Populus Domini sicut oves absque Pastore. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus, & pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro Sacerdote, & omni multitudine; & dabis ei Præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Israel. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar Sacerdos consulet Dominum, ad verbum ejus egredietur ipse, & omnes filii Israel cum eo, & cætera multitudo*. Judic. 20. 18. *Surgentes venerunt in Domum Dei, hoc est in Silo: Consulueruntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in Exercitu nostro Princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus: Judas sit Dux vester*. Rursum Israelitæ Aciem contra Benjaminitas direxerunt: *Ita tamen ut prius ascenderent & flerent coram Domino usque ad noctem, consulerentque eum & dicerent: Debeo ultra procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, & inite certamen*. 26. 27. 28. *Omnes filii Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino, jejunaveruntque die illo usque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, & super statu suo interrogaverunt. Eo tempore ibi erat Arca fœderis Dei, & Phinees filius Eleazari filii Aaron, præpositus Domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras*. Nulli ad publicum aliquod Munus gerendum sine Dei consensu evehi poterant. Deuteronomii 17. 14. 15. *Cum ingressus fueris Terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi & possederis eam, habitaverisque ibi, & dixeris: Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum Nationes; eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum*. Numerorum 11. 16. 17. *Dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de Senibus Israel, quos tu nosti quod Senes Populi sint ac Magistri: & duces eos ad ostium Tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum, ut descendam, & loquar tibi: & auferam de Spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus Populi, & non tu solus graveris*. Sicli dimidium, tributi loco, Israelitæ omnes annum vigesimum supergressi, Deo tanquam Regi suo solvere quotannis tenebantur. Exodi 30. 13. 14. *Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, dimidium sicli juxta mensuram Templi.... Media pars sicli offeretur Domino. Qui habetur in numero a viginti annis & supra, dabit pretium*, &c. Porro Deus Israelitas in Populum sibi peculiarem elegit, ab iisque vicissim Rex eligi voluit, ut Gentis illius Regimen & Imperium Populi suffragiis & consensu, potius quam eminentiæ suæ jure habere videretur. Deus Israelitis, Israelitæ Deo, Regum & subditorum ritu mutuo fœdere se obstrinxerunt. Illos in clientelam Deus recepit, seque in terram Chanaan illos introducturum sanctissime promisit; illi datas a Deo Leges fideliter ac religiose se observaturos polliciti sunt. *Exodi* 19. 4. & seq. *Vos ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptiis, quo modo portaverim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis Populis: Mea est enim omnis terra. Et vos eritis mihi in Regnum sacerdotale, & gens sancta.. Venit Moyses, & convocatis majoribus natu Populi, exposuit omnes sermones*

mones, quos mandaverat Dominus. Responditque omnis Populus simul: Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. 23. 20. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paravi ... Si audieris vocem ejus, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te.* 24. 3. *Venit ergo Moyses, & narravit Plebi omnia verba Domini, atque Judicia: Responditque omnis Populus una voce: Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus.* Deuteronomii 26. 17. 18. 19. *Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in viis ejus, & custodias cæremonias illius, & mandata atque judicia, & obedias ejus Imperio. Et Dominus elegit te hodie, ut sis ei Populus peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius: & faciat te excelsiorem cunctis Gentibus quas creavit, in laudem, & nomen, & gloriam suam, ut sis Populus sanctus Domini Dei tui.* Hinc Lex Populo Israelitico data, *Fœderis* & *Pacti* nomine insignitur. Deuteronomii 4. 13. *Et ostendit vobis pactum suum, quod præcepit vobis ut faceretis, & decem verba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis.* 29. 1. *Hæc sunt verba fœderis quod præcepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israel in Terra Moab: Præter illud fœdus quod cum eis pepigit in Horeb.* Fœdus illud Deum inter & Populum solemni ritu confirmatum est. *Exod.* 24. Scriptis universis sermonibus Domini, ædificato Altari, holocaustis, & victimis pacificis Domino immolatis, *Tulit Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras, partem autem residuam fudit super Altare. Assumensque Volumen fœderis, legit audiente Populo: Qui dixerunt: Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes. Ille vero sumptum sanguinem respersit in Populum, & ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. Ascenderuntque Moyses & Aaron, Nadab & Abiu, & Septuaginta de Senioribus Israel, & viderunt Deum Israel .... & comederunt & biberunt.* Quarto, plurima Legis Mosaicæ Instituta Deo quatenus Regi Israelis conveniunt, Tabernaculum, & deinde Templum instar Palatii Regii fuere. Exodi 25. 8. *Facientque mihi Sanctuarium, & habitabo in medio eorum.* Arca & Propitiatorium Solii Regii vicem præstabant. Ornamenta, supellex, & vasa Tabernaculi, Regiæ magnificentiæ conveniebant. Hinc *Abarbanel* ad Exodi 25. *In Tabernaculo*, inquit, *fuere Mensa, & Candelabrum & Ara suffitus, tanquam ad ministerium Regis Mundi aptæ. Non quod illi, cui laus omnis, harum ulla re opus esset, absit ita sentiamus: sed ut Populi animæ penitus insideret, in mediis Israelis Castris versatum esse Dominum Deum ipsius.* Sacerdotes & Levitæ tanquam ordinis & dignitatis diversæ famuli instituti sunt, qui Deo tanquam Regi Israelis ministrarent. Quinto, sicut cæteras Gentes a Regibus suis, ita Populum Hebræum a Deo gubernatum fuisse, colligitur ex 17. Ecclesiastici 14. *In unamquamque Gentem præposuit Rectorem: & pars Dei Israel facta est manifesta.*

Confirmatur ex *Josepho* Lib. 4. *Antiquit. Judaicar.* Cap. 7. ubi Deum sic Judæos alloquentem inducit: *Optimum quidem est Optimatum regimen, & in sic administrata Republica vivere, nec est cur aliam ejus speciem concupiscatis: Sed præstat, ut hac contenti, in Legum & vestra ipsorum potestate sitis. Satis enim est Deum habere Præsidem.* Et infra, belli Leges a *Moyse* præscriptas recensens, sic eum loquentem inducit: *Exercitum contra eos (hostes) educite, Imperium Deo committentes, creato uno aliquo forti viro, qui Vicarius illi sit, & quasi Proimperator.* Et lib. 2. contra Apionem: *Quis ejus quisquam movere potest, aut quid melius adinvenit? Vel quis ab aliis Gentibus tanquam præcellentius ad statum Reipublicæ nostræ aliquid transferre potest? Aut quæ poterit esse melior atque justior, quam ea quæ Deum quidem Principem omnium esse confirmat? Sacerdotibus autem in communi quidem res præcipuas dispensare permittit; Summo vero Pontifici aliorum Sacerdotum Principatum competenter injungit.* Ibidem: *Infinitæ quidem particulatim Gentium atque Legum apud cunctos homines differentiæ sunt. Alii siquidem Monarchis, alii Populo, potestatem Reipublicæ commisere. Noster vero Legislator nihil horum intendens, θεοχρατίον α'πεῖ πεν. τῆς πολίτευμα: Politiam nostram divinum imperium declaravit: Deo præcipue Principatum & potentiam assignans.*

Confirmatur secundo ex *Theodoreto* Quæstione 14. in 1. *Regum*, ubi quærit, *Quamobrem doluit Deus, cum Regem petiisset Populus?* Respondit: *Quoniam petitio erat præter Legem divinam. Dominus enim Deus & Dei & Regis implebat Munus. Propheta autem*

Samuel

Samuel erat Administer, & velut quidam Præfectus, aut Magister Militum, aut Tribunus Plebis. Atque hoc Deus eis significavit, dicens: „ Audi vocem Populi, quoniam „ non te spreverunt, sed me, ut non regnem super eos.

Confirmatur tertio ex *S. Thoma* Prima secundæ, Quęstione 105. Articulo 1. ad Primum. *Populus ille*, inquit, *sub speciali cura Dei regebatur. Unde dicitur Deuteronom.* 7. „ Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei Populus peculiaris. *Et ideo institutionem Summi Principis Dominus sibi reservavit: Et hoc est quod Moyses petivit.* „ Numerorum „ 27. Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitu- „ dinem hanc: *Et sic ex Dei ordinatione institutus est Josue in Principatu post Moysen:* „ *Et de singulis Judicibus, qui post Josue fuerunt, legitur, quod* Deus suscitavit Populo „ Salvatorem, *& quod* Spiritus Domini fuit in eis, *ut patet Judicum* 2. *Et ideo et-* „ *iam electionem Regis non commisit Dominus Populo, sed sibi reservavit, ut patet Deu-* „ *teronomii* 17. Eum constitues Regem, quem Dominus Deus tuus elegerit.

III. Porro quamvis Regem Israelitis Deus non dederit, donec eorum adulta Respublica esset, ac felicis regiminis mutationem votis & importunis petitionibus Populi novitatem amantis, & Gentium moribus conformari volentis, quasi indignatus concesserit: De Regis tamen electione congruo tempore facienda, & conditionibus ab illo subeundis providentissime statuit *Deuteronomii* 17. 14. 15. & seq. Ac primo quidem eligendi modum præscripsit, ut scilicet in ejus electione judicium Domini expectarent, nec alienigenam Regem crearent, quia Reges alienigenæ Gentem, cui pręficiuntur, minus diligere solent, resque illius minus curare. *Eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius Gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* Male hoc Zelotæ eo trahebant, quasi externis Regibus parere non liceret. Lex enim agit de voluntaria electione, non de eo quod indixit necessitas. Voluit Deus, ut tempore Babylonicæ captivitatis Judęi *Nabuchodonosori* Regi parerent, & in *Sedeciam* animadvertit, quod fędus cum illo initum violasset, atque ad Regem Ægypti confugisset, ut videre est *Jeremiæ* 38. 17. & *Ezechielis* 17. 12. 13. 14. 15. Adversus Zelotas illos disputans *Agrippa* apud *Josephum* ita loquitur: *Intempestivum est nunc libertatem appetere, cum oportuerit de eo, ne ea amitteretur, certasse olim: Dura enim servitutis experientia, & justum certamen ne ejus initium fiat. At simul victus, si deficit, non libertatis est amans, sed servus petulans.* Quem secutus Josephus ipse, obsessos Jerosolymitas sic affatur: *Quod si & pulchrum pro libertate bellare, id olim factum oportuit: At cum simul succubitum est, multisque temporibus concessum alteri Imperium, velle deinde excutere jugum, mortem quærentium est, non libertatem amantium.* Secundo, Regibus, post quam instituti forent, præscripsit Deus quomodo se gerere deberent quantum ad personalem & œconomicum statum, ut scilicet non multiplicarent currus & equos, neque uxores, nec immensas divitias congererent: Quia ex horum cupiditate Principes justitiam deserunt, & ad tyrannidem declinant. *Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet Populum in Ægyptum, equitatus numero sublevatus. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum ejus, neque argenti & auri immensa pondera.* Cum in Judæa equorum inopia esset, adeo ut viri etiam Principes asinis veherentur, *Judicum* 10. 4. 12. 14. *Paralipomenon* 27. 30. vetat Deus Regi multitudinem equorum, ne detur inde occasio popularibus migrandi in Ægyptum equis feracem, unde Idololatricas Superstitiones in Judæam reportarent. Præterea, *Vult eos soli Deo fidere*, inquit, *Theodoretus Quæstione* 18. in *Deuteronomium*, suam expositionem *Davidis* oraculo confirmans Psalm. 32. *Non salvatur Rex per multam virtutem, & gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ. Fallax equus ad salutem: In abundantia autem virtutis suæ non salvabitur.* Uxores etiam plurimas Regi prohibet, ne scilicet Reges Israelis more Orientalium Regum Gynecæa feminis referta ad fastum, luxum, & voluptatem haberent: Ipsis tamen Polygamis esse licuit. Magistrorum auctoritas octodecim simul uxores Regi habere permisit. *S. Augustinum* hac de re differentem audiamus Quæstione 26. in Deuteronomium. *Quæritur*, inquit, *utrum David contra hoc præceptum non fecerit: Non enim unam habuit uxorem. Nam de Salomone manifestum est, quod transgressus fuerit hoc præceptum, & in feminis, & in auro, & in argento. Sed hinc potius intelligitur permissum fuisse Regibus*

ut

ut plures haberent quam unam: Multiplicare enim prohibiti sunt: Quæ prohibitio non habet transgressionem si paucæ fuerint, sicut David fuerunt; non autem multæ sicut Salomoni. Quamvis cum addidit: „ Ut non discedat cor ejus, " *hoc magis videtur præcepisse, ne multiplicando perveniat ad alienigenas feminas: Per quas factum est in Salomone, ut discederet cor ejus a Deo. Multiplicatio tamen generaliter ita prohibita est, ut etiamsi ex Hebræis solis eas multiplicasset, contra hoc præceptum fecisse merito argui posset.* Statuit etiam Deus quomodo Reges gerere se deberent erga Deum, ut scilicet in lectione & meditatione divinæ Legis assidue versarentur, illumque timerent, ac illius mandatis morem gererent. *Postquam autem sederit in solio Regni sui, describet sibi* Deuteronomium *Legis hujus in Volumine, accipiens Exemplar a Sacerdotibus Leviticæ Tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitę suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & cæremonias ejus, quæ in Lege præscripta sunt.* Statuit denique Deus quomodo Reges gerere se deberent erga subditos, ut scilicet non superbe eos contemnerent, vel opprimerent, neque etiam a justitia declinarent. *Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, ut longo tempore regnent ipse & filii ejus, super Israel.*

IV. Ne quis vero putet, Deum tyrannidem instituisse, quia 1. *Regum* 7. per *Samuelem* ait: *Hoc erit Jus Regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi Tribunos, & Centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & pacificas. Agros quoque vestros, & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit servis suis; Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis suis. Servos etiam vestros, & ancillas, & juvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi.* Ut enim docet *S. Thomas* loco supra laudato, in Responsione ad Quintum; *Illud jus non debebatur Regi ex institutione divina; sed magis prænuntiabatur usurpatio Regum, qui sibi jus iniquum constituunt, in tyrannidem degenerantes, & subditos deprædantes: Unde subdit:* Vosque eritis ei servi: *Quod proprie pertinet ad tyrannidem: Quia tyranni suis subditis principantur ut servis. Unde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos, ne Regem peterent: Sequitur enim:* Noluit autem audire Populus vocem *Samuelis*; *Samuel* itaque Dei nomine prænuntiat tyrannidem a Regibus nonnullis exercendam in Israelitas, in pęnam ingratitudinis erga Deum, contumaciæ, superbiæ, violationis fidei divinæ ipsius Majestati præstitæ. *Et clamabitis,* inquit, *in die illa a facie Regis vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.* Attamen, inquit S. Thomas, *potest contingere, quod bonus Rex absque tyrannide filios tollat, & constituat Tribunos & Centuriones, & multa accipiat a subditis suis, propter commune bonum procurandum.*

ARTICULUS II.

De præceptis Judicialibus spectantibus Populares & Concives ad invicem comparatos.

Judicialium præceptorum Convenientia.

I. PRæceptorum Judicialium quædam Judicia pœnasque spectant: Quædam de possessionibus decernunt. Utraque convenienter in Lege tradita probat *S. Thomas* Prima Secundæ, Quæstione 105. Articulo 2. *Populus*, inquit, *est cœtus multitudinis, Juris consensu, & utilitatis communione sociatus. Unde ad rationem Populi pertinet, ut communicatio hominum ad invicem justis preceptis Legis ordinetur. Est autem duplex communicatio hominum ad invicem. Una quidem quæ fit auctoritate Principum: Alia autem fit propria voluntate privatarum personarum. Et quia voluntate uniuscujusque disponi potest, quod ejus subditur potestati: ideo auctoritate Principum, quibus subjecti sunt homines, oportet quod Judicia inter homines exerceantur, & pœnæ malefactoribus inferantur. Potestati vero privatarum personarum subduntur res possessæ: & ideo propria auctoritate in his possunt sibi invicem communicare, emendo, vendendo, donando,* aliisque hujusmodi contra-

tra-

tractibus & commerciis. *Circa utramque autem communicationem Lex sufficienter ordinavit*. Unde singularis beneficii loco traditio Judicialium Præceptorum commemoratur Psalmo 147. *Non fecit taliter omni Nationi, & Judicia sua non manifestavit eis*.

II. Quod enim Judicia, pœnarumque irrogationem spectat, Deus Judices in primis constitui jussit. *Judices & Magistros constitues in omnibus portis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas Tribus tuas, ut judicent Populum justo Judicio, nec in alteram partem declinent*. (Deuteronomii 26. 18.) Hebræis, & eis qui in eorum Ritus transierant, Tribunalia fuere ordinaria Trium virorum, & Viginti-Triumvirorum quamplurima per urbes, oppida, ac pagatim disposita, præter Magnum Synedrium 72. Judicum Hierosolymis constitutum, quibus jus secundum Præcepta Mosaica, & ea quæ ex Majorum institutis Moribusque adjecta essent, cum Popularibus, tum Proselytis Justitiæ dicebatur. De quibus videri potest *Seldenus* Lib. *De Synedriis Hebræorum*. Proselytis domicilii jus dicebatur secundum Jura Noachidarum, eisque Judices sive ex hujusmodi Proselytis, sive ex Hebræis constituebantur ab iis qui Tribunalibus Israeliticis præerant, teste *Maimonide in Hal-Melak*. Cap. 10. De causis pecuniariis Triumviri, de capitalibus XXIII. de causis Religionis Synedrium Magnum, judicabant. Secundo, rectum Judiciorum ordinem Deus instituit. Deuteron. 1. 16. *Præcepitque eis dicens: Audite illos, & quod justum est judicate: Sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum; ita parvum audietis ut magnum: Nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est*. Tertio, sustulit Deus occasionem injusti Judicii, acceptionem munerum Judicibus prohibens. Exodi 23. 8. *Nec accipies munera, quæ etiam excœcant prudentes, & subvertunt verba Justorum* Deuteronomii 16. 19. *Non accipies personam, nec munera: Quia munera excœcant oculos Sapientum, & mutant verba Justorum*. Quarto, Numerum testium, duorum vel trium Deus instituit. Deuteronomii 17. 6. *In ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra se, dicente testimonium*. Et 19. 15. *Non stabit testis unus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit: Sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum*. Attamen Noachides ex unius Judicis sententia, uniusque testis testimonio, afficiebatur ultimo supplicio, idque sine præmonitione atque testimonio propinquorum: Minime vero ex testimonio feminæ. Neque licuit feminæ illis jus dicere, uti nec Hebræis, ut refert *Maimonides* in *Hal. Melak*. Cap. 9. Quinto, certas pœnas pro diversis delictis justissimus Legislator instituit, & quidem peccatis æquas, ut qui non redderet faciendo justitiam, redderet patiendo miseriam, ut ait *S. Augustinus* Lib. 3. *De Libero Arbitrio*. Ex multis autem capitibus attenditur proportio pœnæ cum delicto, ex iisdem scilicet ex quibus æstimatur delicti gravitas. Primo ex quantitate peccati: quia majori peccato, cæteris paribus, gravior pœna debetur. Secundo, ex peccati consuetudine, quia hominum peccatis assuetorum licentia nonnisi gravioribus pœnis coercetur. Tertio, ex effreni concupiscentia & affectu peccantis, necnon delectatione, quam ex peccato capit. Ab his enim illecebris & voluptate facile non retrahuntur homines misere inescati, nisi graviorum metu pœnarum. Quarto, ex facilitate committendi peccatum, & in ipso manendi. Quæ enim facile committuntur delicta, gravius puniri oportet in aliorum exemplum & terrorem. In ipsa etiam quantitate peccati quadruplex gradus est attendendus. Primo, cum factum involuntarium est. Si enim prorsus involuntarium sit, nulli pœnæ est obnoxium. Hinc Supremus Legislator edixit Deuteronomii 22. 25. 26. 27. *Si in agro repererit vir puellam quæ desponsata est, & apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus: Puella nihil patietur, nec est rea mortis: Quia sicut latro consurgit contra fratrem suum, & occidit animam ejus, ita & puella perpessa est. Sola erat in agro, clamavit, & nullus adfuit qui liberaret eam*. Si vero factum aliquo modo voluntarium fuerit, sed tamen ex infirmitate commissum, puta ex gravi animi perturbatione, levius peccatum est, adeoque leviori pœna plectendum, nisi ob publicam utilitatem pœnam aggravare necesse sit, ut ab hujusmodi delictis homines cohibeat severior disciplina. Atque earum etiam circumstantiarum Supremus Legislator rationem habuit. Secundus gradus est, peccatum ex ignorantia. Qui enim ex ignorantia peccabat, quodam modo reus censebatur propter negligentiam addiscendi. Publicorum tamen Judiciorum censuræ non subjacebat, sed delictum suum præscriptis

Judicum integritas. Varia Hebræorum tribunalia. Juris dicendi ratio.

Pœnarum cum delictis proportio in judiciis Hebræorum.

per

per Legem Sacrificiis ex piabat. Levitici 4. *Anima quæ peccaverit per ignorantiam*, &c. Quod de ignorantia facti, non Juris præceptique divini intelligendum est. Tertius gradus est, peccatum ex superbia, id est, ex certa electione vel malitia, quod secundum quantitatem delicti puniebatur. Quartus, peccatum ex protervia & pertinacia, cujus reus, quasi rebellis, & Legis (quantum in ipso erat) destructor, capitis damnabatur.

Exod, 21. III. Graviora itaque crimina pœna mortis vindicabantur. Unde, quæcumque contra *Levit*. 20. Deum committebantur, ut Idololatria, cæteræque superstitiones, blasphemia, schisma, *Levit*. 23. violatio Sabbati; & gravissima contra proximum, ut irreverentia contumax in parentes, eorumque contemptus, homicidium, plagium, seu furtum hominum, adulterium, conjunctiones inceste, libidinum contra naturam monstra, erant capitalia facinora. Bruta ipsa animantia certis in casibus Lex occidi jussit, non ob aliquam ipsorum culpam, sed in pœnam dominorum, qui non caverant ne proximo grave nocumentum inferrent: Vel in execrationem turpissimi & abominandi criminis, & ne ex eorum aspectu aliquis horror hominibus incuteretur, & revocaretur in memoriam quod æterna oblivione sepeliendum erat. Exodi 21. 28. *Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur*. Levitici 20. 15. 16. *Qui cum jumento & pecore cojerit, morte moriatur: Pecus quoque occidite. Mulier quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo*. Adversus furta rerum, non personarum, pœna damni dumtaxat, sive mulcta constituta est. Et pro furto quidem rerum quæ facile ab invasione furum custodiri possunt, fur duplum restituere cogebatur, *Exodi* 22. 7. pro furto vero rerum quarum difficilior custodia est, mulctam Lex infligit graviorem. Unde furtum de pascuo gravius mulctabatur, quam de domo. Exod. 22. 1. *Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occiderit vel vendiderit, quinque boves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ove*. Hanc regulam in plectendis furtis & profanæ Gentes observarunt. De Scythis *Justinus* scribit, Lib. 2. Cap. 2. *Nullum scelus apud eos furto gravius. Quippe sine tecti munimento pecora & armenta habentibus quid salvum esset, si furari liceret?* Hinc *Aristoteles* in Problematis Sectione 29. loquens de Lege Attica, quæ fures balneares in ipsis balneis morte plecti decreverat, si æstimatio decem drachmis major esset: *Legis Auctor*, inquit, *cum sciret illis in locis Dominos res suas custodire non posse, custodem Legem addidit*. Percussiones & mutilationes pœna talionis vindicabantur. Exodi 21. 34. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, &c.* Et Levitici 24. 19. *Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet: Qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur*. Postulationem porro talionis Hebreis non permissam tanquam vitio careret, sed majoris dumtaxat mali vitandi causa, ad injuriam scilicet coercendam similis pœnę metu, docet *Tertullianus Lib.* 4. *Adversus Marcionem*, Cap. 16. *Novam plane patientiam docet Christus*, inquit, *etiam vicem injuriæ cohibens, permissam a Creatore, oculum exigente pro oculo, & dentem pro dente: Contra ipse alteram amplius maxillam offerri jubens, & super tunicam pallio quoque cedi. Plane hæc Christus adjecet, ut supplementa consentanea disciplinæ Creatoris. Atque adeo hoc statim renuntiandum est, an disciplina patientiæ prædicatur penes Creatorem. Si per Zachariam præcepit*, „ Ne unusquisque malitiæ fratris sui meminerit, „ *sed nec proximi. Nam & rursus*, Malitiam, *inquit*, proximi sui unusquisque non re„ cogitet. " *Multo magis patientiam indixit injuriæ, qui indixit oblivionem. Sed & cum* „ *dixit*, Mihi vindictam, & ego vindicabo: *Proinde patientiam docet vindictæ expectatricem. In quantum ergo non capit, ut idem videatur & dentem pro dente, oculum pro oculo, in vicem injuriæ exigere, qui non modo vicem, sed etiam ultionem, etiam recordationem & recogitationem injuriæ prohibet. In tantum aperitur nobis, quomodo oculum pro oculo, & dentem pro dente censuerit, non ad secundam injuriam talionis permittendam, quam prohibuerat, interdicta ultione, sed ad primam coercendam, quam prohibuerat opposito talione, ut unusquisque respiciens licentiam secundæ injuriæ, a prima semetipsum contineret. Facilius enim vi comprimi scit repræsentatione talionis, quam repromissione ultionis. Utrumque autem constituendum fuit pro natura & fide hominum, ut qui Deo crederet, ultionem a Deo expectaret; qui minus fideret, Leges talionis timeret. Hanc Legis voluntatem de intellectu laborantem, Dominus & Sabbati, & Legis, & omnium paterna-*

narum dispositionum Christus & revelavit, & compotem fecit, mandans alterius quoque maxillæ oblationem, ut tanto magis vicem injuriæ extingueret, quam & Lex per talionem voluerat impedisse, certe quam Prophetia manifeste coercuerat; & memoriam injuriæ prohibens, & ultionem ad Deum redigens. Ita si quid Christus intulit, non adversario, sed adjutore præcepto, non destruxit disciplinas Creatoris. Legantur quę supra observavimus *Dissertatione* 2. ad 5. Decalogi Pręceptum, §. 49. Minora peccata flagellatione, vel ignominia Lex puniri jussit. De flagellatione Deuteronomii 25. 2. ita statutum: *Sin autem eum qui peccavit, dignum viderint plagis, prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit & plagarum modus: Ita dumtaxat ut quadragenarium numerum non excedant: Ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.* Hæc pœna infligebatur, cum alia pœna in Lege expressa non erat, peccatumque erat contra pręceptum vetans, non mente, aut verbo, sed facto. Ubi etiam excisio, pœna Deo reservata, mortis mentione non addita, Judices, si ad ipsos res deveniret, monitioque pręcessisset, reum verberibus expiabant. Ea verbera, accedente confessione, valere credebantur ad evitandam pœnam a Deo reservatam, ut ex Hebræorum doctrina *Grotius* observat in Deuteronomii 25. Pœnam infamiæ irrogandam ei Lex edixit, qui uxorem fratris sui, absque liberis defuncti, ducere recusaret. Deuteronomii 25. 7. *Si responderit: Nolo eam uxorem accipere: accedet mulier ad eum coram Senioribus, & tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius & dicet: Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui. Et vocabitur nomen illius in Israel, Domus discalceati.* Pœnam servitutis duobus dumtaxat in casibus Hebræis infligi voluit Cœlestis Legislator. Primo, cum anno septimo remissionis servus beneficio Legis uti nolebat, ut libertate donaretur, in pœnam addicebatur perpetuæ servituti. Deuteronomii 15. *Sin autem dixerit: Nolo egredi, eo quod diligat te, & domum tuam, & bene sibi apud te esse sentiat: Assumes subulam, & perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, & serviet tibi usque in æternum. Ancillæ quoque similiter facies.* Secundo, pœna servitutis infligebatur furi, qui restituere non poterat secundum præscriptum Legis Exodi 22. 3. *Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venumdabitur.* Pœnam exilii *universaliter* Lex non statuit, quia in sola Judæa Deus colebatur, cæteris gentibus per Idololatriam corruptis. Unde si quis ab Israelitico Populo *universaliter* exclusus esset, daretur ei occasio Idololatriæ. Unde David Sauli dixit, ut refertur 1. Regum 26. 19. *Maledicti sunt in conspectu Domini, qui ejecerunt me hodie, ut non habitem in hæreditate Domini, dicentes: Vade, servi Diis alienis.* Erat tamen aliquod *particulare exilium*, quo involuntarium homicidam Lex damnabat, si caput suum salvum præstare vellet. Ad unam scilicet Urbium Refugii confugiendum ipsi erat; ibique manendum usque ad mortem Summi Sacerdotis: Qua contingente, se in domum suam tuto recipere poterat. *Deuteronomii* 19. 4. & seq. *Num.* 35. 25. Observatio est *Sancti Thomæ* Prima Secundæ, Quæstione 105. Articulo 2. in Responsione ad decimum. Ideo autem ad obitum usque Pontificis reditum ejus, qui alterum nolens interfecisset, Lex distulit, *Quia, mors Pontificis secundum ordinem Melchisedech, humani peccati solutio. Hic reduxit in Paradisum eos qui illinc fuerant ejecti. Porro temporis illius spatio fuga homicidæ propinquorum molliebat animum, ac cædis libidinem refrænabat. Quod autem post obitum Pontificis de exulantibus cessabat vindicta, satis valebat ad persuadendum propinquis, ut in reliquum iram extinguerent, tanquam mortuo Pontifice, sub quo delictum fuit admissum: & quod Legislator hunc tum delicto, tum vindictæ præfinierit terminum.*

IV. Ad excitandam inquirendi de homicidio occulto diligentiam, lata Lex est *Deuteronomii* 21. ut scilicet vicinioris civitatis Seniores vitulam jugo non subactam de armento acciperent, ducerentque in vallem asperam, saxosam, incultam, ubi cæsis vitulæ cervicibus, coram Sacerdotibus manus suas levarent super eam, dicentes: *Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt. Propitius esto Populo tuo Israel, quem redemisti Domine, & ne reputes sanguinem innocentem in medio Populi tui.* Ad prodendum homicidam, ad execrationem cædis, ad iram Dei e Populo civitatis avertendam, Ritus ille institutus est.

Præcepta forensia Legis Mosaicæ circa possessiones.

V. Quod possessiones attinet, optimum est, inquit *S. Thomas* Quæstione & Articulo supra laudatis, ut distinctæ sint, & usus earum sit partim communis, partim voluntate pos-

possessorum communicetur. Hæc porro tria Mosaica Lege statuta sunt. Primo enim possessiones singulis erant distributæ. Numerorum 33. *Ego dedi vobis Terram in possessionem, quam dividetis sorte vobis.* Et quia possessionum irregularitas plerumque Civitatibus & Rebus publicis ruinam affert, Lex triplex remedium huic malo adhibuit. Primum quidem ut pro numero hominum æqualiter dividerentur. Numerorum 33. 54. *Pluribus dabitis latiorem, & paucis angustiorem. Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per Tribus & familias possessio dividetur.* Secundum remedium est alienationis perpetuæ prohibitio, statutaque certo tempore reversio rerum venditarum ad suos possessores, ne sortes hęreditatum confunderentur. Quia vero domus urbanæ non erant sorte distinctæ, Lex earum alienationem in perpetuum permisit, sicut & bonorum mobilium. Domus vero quæ in Villa muris non septa sitæ erant, in perpetuum vendi non poterant: Quia domus hujusmodi non construuntur nisi ad culturam & custodiam possessionum: Ideoque Lex jus idem circa utrumque statuit. Levitici 25. *Sanctificabis annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus Terræ: Ipse est enim Jubilæus. Revertetur homo ad possessionem suam, & unusquisque rediet ad familiam pristinam .... Terra non vendetur in perpetuum, quia mea est, & vos advenæ, & coloni mei estis. Unde cuncta Regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, & voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille vendiderat. Sin autem non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit invenire: Computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit, & quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam; quod si non invenerit manus ejus ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat, usque ad annum Jubilæum. In ipso enim omnis venditio redibit ad Dominum, & ad possessorem pristinum. Qui vendiderit domum intra Urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec impleatur annus. Si non redemerit, & anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, & posteri ejus in perpetuum, & redimi non poterit, etiam in Jubilæo. Sin autem in Villa fuerit domus quæ muros non habet, agrorum jure vendetur. Si ante redempta non fuerit, in Jubilæo revertetur ad Dominum.* Tertium remedium ad possessionum inæqualitatem & confusionem tollendam, est propinquiorum successio in possessiones morientium, ut scilicet primo gradu filius, secundo filia, tertio fratres, quarto patrui, quinto quicumque cognati hęreditatem adeant. Sed tamen, ad distinctionem sortium in singulis Tribubus conservandam, Lex statuit ut mulieres, defectu fratrum hęredes, alienæ Tribus & familiæ hominibus non nuberent. Quæ Lex occasione filiarum *Salphaad* lata est, quibus patris absque prole mascula defuncti hęreditas divino adjudicata est oraculo. Numerorum 26. 6. *Et hæc Lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est. Nubant quibus volunt, tantum ut suæ Tribus hominibus, ne commisceatur possessio filiorum Israel de Tribu in Tribum. Omnes enim viri ducent uxores de Tribu & cognatione sua: & cunctæ feminæ de eadem Tribu maritos accipient: Ut hęreditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur Tribus, sed ita maneant ut a Domino separatæ sunt.* Vulgata nostra hic paulo obscurior, quæ hanc de connubiis Legem inter viros & feminas ejusdem Tribus ad omnes omnino feminas ac viros absque exceptione extendere prima fronte videtur, ex Hebręo Textu, & Samaritano, ex Versione LXX. Interpretum, Chaldaica Paraphrasi, aliisque Versionibus Orientalibus illustratur: ex quibus evidens est hanc Legem ad illas dumtaxat feminas pertinere, quibus defectu fratrum, paternam hęreditatem adire datum est, exemplo filiarum *Salphaad*. Sic enim habet Textus Hebręus ad verbum redditus: *Omnis ideo filia possidens hęreditatem de Tribubus filiorum Israel, alicui de familia Tribus patris sui erit in uxorem: Ut possideant filii Israel singuli hęreditatem patrum suorum.* Versio τῶν LXX. Latine reddita sic habet: *Et non circumvertetur hęreditas filiis Israel a Tribu in Tribum: Quoniam unusquisque in hęreditate Tribus familiæ suæ, conjungentur filii Israel. Et omnis filia vendicans hęreditatem ex Tribubus filiorum Israel, uni eorum qui de populo patris sui, erunt uxores; ut vendicent filii Israel unusquisque hęreditatem paternam suam.* Ita Textus Samaritanus: *Omnis ideo filia possidens hęreditatem de Tribubus filiorum Israel, alicui de familia Tribus patris sui erit in uxorem, ut possideant filii Israel singuli hęreditatem patrum suorum: Et non circumagatur hęreditas de Tribu in Tribum aliam, sed*

unus-

Alienatio perpetua possessionum prohibita.

Lex feminis lata ut suis tantum contribulibus nubant, de illis intelligenda quæ heredes essent.

unusquisque ex Tribubus filiorum Israel hereditati suæ adhæreat. Ita Targum Onkelos: *Et omnis filia hæres possessionis de Tribu filiorum Israel, uni de familia Tribus patris sui sit in uxorem: Ut hereditent filii Israel singuli possessionem patrum suorum, & non transferatur possessio de una Tribu in aliam Tribum: Sed unusquisque Tribuum filiorum Israel adhæreat possessioni suæ*. Ita Versio Syriaca: *Et cumque filiaquæ hereditatem possederit in Tribu filiorum Israel, alicui ex Tribu domus patris sui nubat, ut possideat quisque filiorum Israel hereditatem patris sui: Et non provolvatur hereditas a Tribu ad Tribum aliam, sed unusquisque de Tribubus filiorum Israel hereditati suæ adhæreat*. Ita Versio Arabica: *Et simile esto judicium cujuslibet filiæ, quæ hereditabit possessionem ab aliqua Tribu filiorum Israel. Fiat enim alicui ex familia Tribus patrum suorum conjux, ut hereditet quælibet Tribus ex eis possessionem patrum suorum, & non vagetur ulla possessio, quæcumque illa fuerit, ab una Tribu ad Tribum aliam, sed adhæreat unaquæque Tribus ex filiis Israel possessioni suæ*.

VI. Secundo, Lege sancitum est, ut quantum ad aliqua rerum usus communis esset. Primo quantum ad curam. Deuteronomii 22. 1. *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis: Sed reduces fratri tuo, etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum. Duces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu quærat ea frater tuus, & recipiat*, &c. 2. Quantum ad fructum; omnibus enim concessum erat ut unusquisque ingressus in vineam proximi uvas impune comederet, non tamen extra ferre posset: Similiter ut in segetem amici ingressus, spicas frangere, & manu conterere posset, non falce metere. Deuteronomii 23. 24. 25. *Ingressus vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit; Foras autem ne efferas tecum. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres: Falce autem non metes*. Israelitas beneficentię assuescere, & ad mutuam rerum suarum communicationem faciles esse voluit Cœlestis Legislator, ut amicitię & caritatis, quę finis Legis est, pignus esset mutua illa rerum saltem modicarum communicatio. Vetuit autem ne manipuli vel racemi ex agro aut vinea proximi efferrentur, ne gravis damni inferendi occasio daretur, ex quo pax & tranquillitas publica perturbaretur. Pauperibus vero jus spicilegii & racemationis in divitum agris, vineisque Lex concessit. Levitici 19. 9. 10. *Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ: Nec remanentes spicas colliges. Neque in vinea tua racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus, & peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester*. Deuteronomii 24. 19. 20. 21. 22. *Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reverteris ut tollas illum: Sed advenam, & pupillum, & viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. Si fruges collegeris olivarum, quicquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas; sed relinques advenæ, pupillo, ac viduæ. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in usus advenæ, pupilli, ac viduæ. Memento quod & tu servieris in Ægypto, & idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem*. Fruges etiam anni septimi pauperibus dimitti Lex pręcepit, Exodi 23. 10. 11. *Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges ejus. Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies, ut comedant pauperes Populi tui*.

Rerum aliqualis communio Lege imperata.

VII. Lex denique statuit communicationem rerum per eos factam qui sunt illarum domini: & hanc quidem vel mere gratuitam, ad quam pertinet illud Deuteronomii 14. 28. *Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore: & repones intra januas tuas. Venietque Levites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, & peregrinus ac pupillus & vidua, quæ intra portas tuas sunt, & comedent & saturabuntur: Ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, quæ feceris*. Vel cum utilitatis compensatione conjunctam, ut fit in venditione & emptione, in locatione & conductione, in mutuo & deposito. De quibus sanctissima sunt in Mosaica Lege pręcepta. Imprimis autem observatione digna sunt, quę circa mutuum & commodatum sanxit Cœlestis Legislator. Primo quidem voluit ut faciles se pręberent ad mutuum exhibendum, nec ab hujusmodi pręstando beneficio ipsos prohiberet anni septimi appropinquatio. Deuteronomii 15. 7. 8. 9. 10. *Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi*, ad

ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris. Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis; & avertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare: Ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei, nec ages quippiam callide in ejus necessitatibus sublevandis: Ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: Idcirco ego præcipio tibi ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra. Secundo, vetuit ne eos, quibus mutuam darent pecuniam, vel usuris, vel pignorum ad sustentandam vitam omnino necessariorum acceptione gravarent; præcepitque ut accepta statim restituerent. Deuteronomii 23. *Non fœneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Fratri autem tuo, absque usura, id quo indiget commodabis: Ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in Terra, ad quam ingredieris possidendam.* Deuteronomii 24. 6. *Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam: Quia animam suam opposuit tibi.* Exodi 22. 26. 27. *Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante Solis occasum reddes ei. Ipsum est enim solum, quo operitur, indumentum carnis ejus, non habet aliud in quo dormiat. Si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.* Confer *Deuteronomii* 24. 12. 13.

Tertio, cavit Summus Legislator, ne ab iis quibus mutuam pecuniam dederant, debita importune exigerent. Exodi 23. 25. *Si pecuniam mutuam dederis Populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor.* Deuteronomii 24. 10. 11. *Cum repetes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum ejus ut pignus auferas: Sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit.* Quarto, Deus edixit ut anno septimo debita penitus remitterentur. Probabile enim erat eos qui commode reddere possent, ante septimum annum reddituros, neque creditorem beneficum fraudaturos. Si autem omnino impotentes essent, eadem ratione remittendum ipsis debitum erat, qua eis de novo dandum, ut eorum inopiæ subveniretur. Utrumque enim dilectio pariter imperabat. Deuteronom. 15. 1. *Septimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini.*

Circa animalia vero commodata Lex statuit ut ob ejus negligentiam, cui commodata sunt, si absente Domino moriantur, vel debilitentur, ea reddere, sed damnum compensare compellatur. Si vero domino præsente id contigerit, restitutionis Lege non teneatur, maxime si mercede conducta sint: Quia mori pariter ac debilitari apud ipsum commodantem potuissent. Unde si salvum ac integrum animal quocumque eventu recipere deberet, lucrum ex mutuo reportaret, adeoque mutuum gratuitum non esset. Exodi 22. 14. 15. *Qui a proximo suo quidquam horum mutuo postulaverit, & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compelletur. Quod si impræsentiarum dominus fuerit, non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui.* Si vero gratis commodatum erat animal, culpa late sumpta obligare poterat commodatarium ad partem saltem aliquam rei pereuntis præstandam, quæ non obligasset conductorem, qui non sui solius, sed alterius etiam, scilicet locantis commodo talem contractum iniit.

Divina Lex de deposito.

VIII. De deposito hæc lata Lex est. Si depositum furto sublatum sit, furque lateat, depositarius a furti suspicione juramento se purgabit coram Judicibus. Si vero depositor ipsum depositarium fraudis accuset, utriusque causam examinabunt Judices, *& si illi judicaverint, duplum restituet proximo suo*, ut Lex decernit, *Exodi* 22. 9. depositarius quidem si fraudis reus judicetur, depositor vero si iniquam actionem intenderit. Nam de mero casu teneri depositarium, plane injustum esset. Si cui commodatum animal ad custodiam fuerit, interimque pereat, debilitetur, aut capiatur ab hostibus, & nemo homo viderit qui cavere posset, vel depositarii innocentiæ testimonium per ibere; juramento suspicionem omnem depositarius a se repellet, dominusque animalis illius juramento stare tenebitur. Si furto ablatum fuerit, depositarii scilicet culpa vel incuria, *restituet damnum domino.* Si comestum a bestia, occisi seu laniati animalis reliquias ad dominum deferet, nec ad restituendum adstringetur.

IX. Ubi

IX. Ubi controversia aliqua incidisset obscurior, seu quæstio, non facti, sed juris, quæ ab Urbis alicujus Magistratibus dirimi non posset, sed eo usque procederet Judicum contentio ut pars minor tueri sententiam suam vellet contra majorem, & inter diversa sententes scissura quædam civitatem illam ac vicinas distractura oriri posset, Lege sancitum est, ut ad Sacerdotes, vel ad Judicem, si quis eo tempore Populo a Deo datus præsideret, aut ad Synedrium causa referretur, ex quorum responsis ac decretis, Sacerdotum quidem, & præsertim Pontificis in controversiis quæ Sacra spectabant, Judicis vero in causis civilibus, Legis interpretatio constaret. Quod ad schismatis periculum avertendum statutum est. Qui autem Sacerdotis, aut Pontificis imperio parere superbe & contumaciter renuebat, Capitis damnabatur. Deuteronomii 17. 8. 9. 10. 11. 12. *Si difficile & ambiguum apud te Judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & Judicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem qui fuerit illo tempore: Quæresque ab eis, qui indicabunt tibi Judicii veritatem. Et facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta Legem ejus; sequerisque sententiam eorum, nec declinabis neque ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & Decreto Judicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israel: Cunctusque Populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.* Sic Majores Ecclesiæ Causas ad locum quem elegit Dominus, ad Romanam scilicet Ecclesiam, & Sedem Apostolicam, Sedentemque in ea Summum Pontificem, Christi Vicarium, & S. Petri Successorem referendas, ob divinum ejus Primatum, jus & consuetudo a primis Ecclesiæ sæculis stabilita, & usu continuo ad hodiernum usque diem confirmata docent ac probant.

Ratio finiendi obscuriores controversias.

ARTICULUS III.

De Præceptis Judicialibus Extraneos spectantibus.

I. Popularium cum Extraneis congressus duplex esse potest: Unus pacificus, hostilis alter: & utriusque respectu sanctissima Præcepta Lex dedit. Pacificam enim cum extraneis communionem triplici ratione sanxit. Primo respectu peregrinorum per Judæam transeuntium, secundo respectu advenarum in Terra Israelis habitare volentium, tertio respectu eorum qui in Populi consortium ac ritum cooptari cupiebant. Quod spectat extraneos primæ & secundæ classis, Lex Judæis præcepit ut caritatem & misericordiam in ipsos exercerent. Exodi 22. 21. *Advenam non contristabis, neque affliges eum; Advenæ enim & ipsi fuistis in Terra Ægypti.* Exodi 23. 9. *Peregrino molestus non eris. Scitis enim advenarum animas: Quia & ipsi peregrini fuistis in Terra Ægypti.* Quod tertiæ classis extraneos attinet, Lex Ammonitas & Moabitas in Rempublicam Hebræorum cooptari vetat, quia Populo Israelitico panis & aquæ subsidium negaverant & Balaam Ariolum ad maledicendum Hebræis conduxerant. Necnon Amalecitas, contra quos velut hostes infensissimos bellum perpetuum Dei nomine indictum est. Ægyptios vero & Idumæos, qui Judaicæ Religioni nomen dedissent, in tertia generatione civium nomine, juribus, & privilegiis donari concessit, ob gentium illarum cum Hebræis affinitatem. Exodi 17. 16. *Manus solii Domini, & bellum Domini erit contra Amalec a generatione in generationem.* Deuteronomii 23. 3. 4. 6. 7. 8. *Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem, non intrabunt in Ecclesiam Domini in æternum: Quia noluerunt vobis occurrere cum pane & aqua in via, quando egressi estis de Ægypto: & quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ, ut malediceret tibi. Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ usque in sempiternum. Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est* (Ex Esau scilicet Jacobi fratre.) Abrahami filio primogenitus, *Nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus. Qui nati fuerint ex eis tertia generatione intrabunt in Ecclesiam Domini.* Lex in Moabitas & Ammonitas lata, de Maribus dumtaxat intelligenda est: Mulieres enim ex his Populis ad Deum conversæ,

Leges pacificum Judæorum cum extraneis congressum spectantes.

ut *Ruth*, nubere Israelitis poterant, ut observant *Maimonides* & *Moses de Kotzi*. Achiorem Ducem Ammonitarum ex dispensatione in Collegium Populi Hebraici admissum ob fervorem Fidei, & quod de Israelitis optime meritus esset, ac propter illos *Holofernis* odium in se concitasset, *S. Thomas* existimat Prima secundæ, Quæst. 105. Art. 3. in Responsione ad Primum. Censent alii Achiorem in Religionem dumtaxat & Sacrorum Judaicorum communionem fuisse susceptum, idque unum significari Judith 14. 6. *Tunc Achior videns virtutem quam fecit Deus Israel, relicto Gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputii sui, & appositus est ad Populum Israel, & omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem.* Sed Magistratus in Republica Hebraica gerendi fuisse incapacem, & connubii cum Israelitide ineundi. Nullius porro Gentis homines a Judaicæ Religionis professione, & Sacrorum communione, si Proselyti fierent, excludebantur, ne quidem Moabitæ, Ammonitæ, vel Amalecitæ, sed solum ab honoribus, consiliis publicis, & connubiis, quo etiam loco censebantur eunuchi, & nothi. Deuteronomii 23. 1. 2. *Non intrabit eunuchus Ecclesiam Domini. Non ingredietur manzer, hoc est de scorto natus in Ecclesiam Domini usque ad decimam generationem.* Ecclesiæ nomine politicam societatem hic intellige, seu Populi cœtum, non corpus Religionis, sicut Numerorum 20. 4. *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, ut & nos & nostra jumenta moriamur?* Et Judicum 20. 2. *Cunctæ Tribus Israel in Ecclesiam Populi Dei convenerunt quadraginta millia peditum pugnatorum.* Harum Legum rationem *Theodoretus* exponit Quæstione 26. in *Deuteronomium*, ubi quærit, *Quare non ad certum tempus, sed in perpetuum vetat eos misceri cum Moabitis & Ammonitis?* Et respondet: *Imprimis propter infectam eorum radicem, cum ex illegitimo congressu nati sint. Deinde propter impietatem, ad quam tentaverunt adducere Israelitas, adornantes uxores, & per eas ad cultum Idolorum illos allicientes. Idumæum tamen & Ægptium post tertiam generationem admitti jubet: Illum quidem tanquam fratrem, hunc vero tanquam beneficum tempore opportuno. Urgente enim fame, patres eorum in Ægyptum ingredientes acceperunt alimenta. Lex igitur docet nos antiqui beneficii non oblivisci.* Et Quæstione 25. rationem reddit cur eunuchi & nothi a Populi Israelitici consortio excluderentur. *Sterilitas*, inquit, *animæ per hæc denotatur. Alienum enim est a Deo, fructus bonorum operum non producere . . . . Verum sicuti sterilitatem interdicit, ita fructum malum repellit. Non enim ingredietur*, inquit, *ex Meretrice natus in Ecclesiam Dei.*

Divinæ Leges de ratione belli gerendi.

II. De hostili cum extraneis congressu Lex statuit, ut bellum juste susciperetur, & æquæ pacis conditiones primum offerrentur hostibus. Deuteronomii 20. 10. *Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus Populus qui in ea est salvabitur, & serviet tibi sub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam.* Id valuisse etiam in Terra Chanaan quidam contendunt. *Maimonidis*, & *Mosis de Kotzi* Præcepto jubente 15. auctoritate fulti, & Gabaonitarum exemplo assertionem suam probant. At singulare & extraordinarium exemplum ad Legis interpretationem trahi non debet. Gabaonitas dolo pacem petituros verisimile non est, nisi diffiderent se eam impetraturos, fatendo sincere, quod res erat, se portionem esse Hevæorum, unius ex Populis Terræ Chanaan. Unde cum *Josue* & Principibus Israelis dixissent, *De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes:* Responderunt eis Israelitæ: *Ne forte in Terra, quæ nobis forte debetur, habitetis, & non possimus fœdus inire vobiscum. At illi ad Josue: Servi, inquiunt, tui sumus. Quippe Josue ait: Quinam estis vos & unde venistis? Responderunt: De terra longinqua valde venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui.* Alii de civitatibus dumtaxat extra Chananitidem sitis Legem, de qua agimus, intelligi volunt, iisque solis pacem ab Hebræis fuisse offerendam, antequam expugnarentur. Scripturæ Sacræ auctoritas hanc sententiam alteri anteponi jubet; cum Deus Populos Terræ Chanaan simpliciter deleri præceperit, Deuteronomii 7. 1. 2. *Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingredieris, & deleverit Gentes multas coram te, Hethæum, & Gergezæum, & Amorrhæum, Chananæum, & Pherezæum, & Hevæum, & Jebusæum, septem Gentes multo majoris numeri quam tu es, & robustiores te: Tradideritque eas Dominus Deus tibi, percuties eas usque ad internecionem. Non inibis*

cum

cum eis fœdus, nec misereberis earum. Et Deuteronomii 20. 15. 16. *Sic facies cunctis civitatibus, quæ a te procul valde sunt, & non sunt de his Urbibus quas in possessionem accepturus es. De his autem civitatibus quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere: sed interficies in ore gladii. Hethæum videlicet & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Hevæum, & Jebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus: ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt Diis suis: Et peccetis in Dominum Deum vestrum*. Unde fœdus cum eis factum Deus improbat Judicum 2. 1. 2. 3. *Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, & ait: Eduxi eos de Ægypto, & introduxi in Terram pro qua juravi Patribus vestris & pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum: Ita dumtaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus Terræ hujus, sed Aras eorum subverteretis, & noluistis audire vocem meam: Cur hoc fecistis? Quamobrem nolui delere eos a facie vestra*. Verumtamen licet his Populis parcere post civitatum expugnationem, & datam a Deo victoriam Lex vetaret, eisque pacem offerre, & cum iis fœdus inire ut suis ritibus moribusque inter Hebræos in eadem Terra, iisdemque in civitatibus viverent; non prohibebat clementiam in eos exercere, & pacem eis concedere, si eam ante oppugnationem & certamen postularent, & absoluta deditione, omniumque conditionum, quas victores præscriberent, & imprimis Idololatriæ ejuratione, hanc gratiam mererentur. Id colligitur ex Josue 11. 19. 20. *Non fuit civitas quæ se traderet filiis Israel, præter Hevæum, qui habitabat in Gabaon: Omnes enim bellando cepit. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirent; sicut præceperat Dominus Moysi*. Aliis autem civitatibus extra Terram Chanaam positis pax primum offerenda erat, tentandaque controversiæ, propter quam bellum denuntiabatur, compositio. Id Sapientes Politicos vel ipsa ratio docuit. Hinc Dionysius Halicarnassensis in Excerptis Legationum: *Non ante*, inquit, *ad res veniendum est, quam tentata sit verborum via*. Menelaus apud Libanium: *Homini convenientius prius verborum experimenta facere, quam statim ad arma prosilire*. Vologeses apud Tacitum: *Æquitate quam sanguine, causa quam armis retinere parta majoribus malueram*. Et Rex Theodoricus apud *Cassiodorum* 3. Variarum, 1. *Tunc utile solum est ad arma concurrere; cum locum apud adversarios justitia non potest invenire*. Cicero Libro 1. De Officiis: *Cum duo sunt genera disceptandi, unum per disceptationem, alterum per vim, cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si non uti licet priore*. Terentius: *Omnia prius experiri, quam armis Sapientem decet*. Plura vide apud *Grotium* Libro 2. *De Jure Belli & Pacis*, Cap. 23. §. 7.

Secundo, Lex Bellum juste cœptum fortiter geri sanxit, concepta ab Israelitis de auxilio Domini Exercituum fiducia: Quod ut religiosius servaretur, statuit ut Sacerdos imminente prælio animos adderet pugnaturis, ac de præsenti Numinis ope securos esse juberet: *Appropinquante autem jam prælio, stabit Sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad Populum: Audi Israel, Vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: Quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo*. (Deuteronomii 20.)

Tertio, Lex providit ut impedimenta prælii removerentur, illos in domum remittendo, quibus militia cordi non erat. *Duces quoque per singulas turmas audiente Exercitu proclamabunt: Quis est homo qui ædificavit domum novam, & non dedicavit eam? Vadat, & revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius dedicet eam. Quis est homo qui plantavit vineam, & necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat? Vadat, & revertatur in domum suam, ne forte moriatur in Bello, & alius homo ejus fungatur officio. Quis est homo qui despondit uxorem, & non accepit eam? Vadat, & revertatur in domum suam; ne forte moriatur in Bello, & alius homo accipiat eam. His dictis, addent reliqua, & loquentur ad Populum: Quis est homo formidolosus & corde pavido? Vadat, & revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sic ut ipse timore perterritus est*. (Deuteronomii 20.)

Quarto, Lex statuit ut victoria moderate uterentur parcendo mulieribus, pueris, ju-

mentis, &c. *Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladii, absque mulieribus, & infantibus, jumentis, & cateris, quæ in civitate sunt:* Paucis Gentibus exceptis, adversus quas quod erat bellum, non erat hominum, sed Dei, atque ita appellabatur. Et cum mulieres Madianitidas vellet occidi ob proprium ipsarum crimen, excepit Virgines intactas, *Numerorum* 31. 18. Immo cum Ninivitis ob gravissima peccata internecionem minatus esset, flecti se passus est miseratione multorum millium ejus ætatis, quæ honesti & inhonesti discrimen ignorat. Jonæ 4. 11. *Et ego non parcam Ninive civitati magnæ, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam, & jumenta multa?* Qui mulieribus & infantibus non parcerent, omnium Gentium judicio crudeles habiti, Deo qui hanc Legem Hebræis dedit, hoc illius caput in omnium hominum cordibus imprimente. *Seneca* Lib. 2. *De Ira*, Cap. 9. *Quis irascitur pueris, quorum ætas nondum novit rerum discrimina?* Apud *Livium* Camillus: *Arma habemus non adversus eam ætatem, cui etiam captis Urbibus parcitur, sed adversus armatos.* Agathias Libro 3. *Quandoquidem vero pium non erat in recens natos infantes paternorum facinorum inscios ita sævire atque insanire, ideo hæc ipsis non impune abiere.* Alexander apud Q. *Curtium* Lib. 5. *Cum captivis & feminis gerere Bellum non soleo; Armatus sit oportet quem oderim.* Grypus apud *Justinum* Lib. 38. ait: *A nullo unquam Majorum suorum inter tot domestica & externa Bella post victoriam in feminas sævitum, quas sexus ipse & periculis Bellorum, & sævitiæ Victorum eximat.* Apud C. *Tacitum* alius: *Neque adversus feminas, sed palam adversus armatos Bellum se tractare.* Valerius Maximus *Munatii Flacci* in infantes & feminas efferatam vocat crudelitatem, & auditu etiam intolerabilem, Libr. 9. Cap. 1. *Diodorus Siculus* Lib. 13. narrat Carthaginenses Selinunte interfecisse feminas, infantes, animantia, *sine humanitatis affectu.* Plura vide apud *Grotium* Lib. 3. *De Jure Belli & Pacis*, Cap. 11. §. 9.

Vetat præterea Lex Divina ne fructuosę arbores in terra hostili ab Israelitis victoribus succidantur. *Quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare Regionem: quoniam lignum est & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.* Hanc Legem ex rationis similitudine etiam ad agros frugiferos producit *Philo Judæus* Libro de *Humanitate*, cujus hæc sunt verba: *Æquitatem suam etiam largius dispensans Moses valde ea ubertim ac liberaliter utitur, descendens a ratione utentibus ad muta animantia, ab his vero ad ea quæ e terra nascuntur, de quibus nunc dicendum est; quando de hominibus ut præstantissimis, & aliis quæ animam sentientem nacta sunt, jam egimus. Diserte itaque vetuit aut exscindere arbores mites, aut exitialiter ante tempus demetere frugiferas terras, aut ullos omnino fructus corrumpere, ut abundantia alimentorum instruatur humanum genus; abundent autem non modo necessaria, sed & quæ ad vitam delicatiorem faciunt. Necessariæ enim fruges ad homines nutriendos sepositæ res; ad delicias vero omnium de arboribus nascentium varietas, quæ sæpe ubi alia deficiunt, succedunt in alimentorum locum. Ultra procedens, terram etiam hostilem vastari non sinit: præcipue vero excidiis arborum abstineri jubet, iniquum existimans iram in homines conceptam erogari in ea quæ causa mali nullius sunt. Hoc ipso & illud docet, non præsens tempus spectare tantum, cum nihil in suo statu maneat, sed cuncta vicibus ac mutationibus subjecta sint, ita ut facile sit eos qui nunc sunt hostes, ubi ad colloquia & pacta ventum erit, rursum fœderatos fieri. At amicos necessariis fraudare durum, quibus ob futurum incertum etiam asservari debuerant, quæ usui esse possunt. Verissime enim dictum antiquis: ita amicis utendum, ut non putentur nullæ supervenire posse inimicitiæ, & ita tractandas offensas, ut amicitia speretur: nimirum ut quisque intra animum aliquid recondat quo tutus sit, & non eo nimium nudato per verba & facta mox pœnitentiam agat nimiæ suæ vehementiæ, seque accuset ubi res sanari amplius non potest. Oraculum hoc & civitatibus observandum est, ut pacis tempore parent quæ ad Bellum sunt opus, in Bello vero quæ ad pacem: ac neque amicis suis supra modum fidant, tanquam qui non possint in contrarium verti; neque hostibus ita diffidant, quasi nunquam possint ad amicitiam reduci. Quod si etiam pro hoste nihil faciendum esset in spem conciliationis, certe nihil eorum*

rum quæ terra fert hostile; quin amica omnia, utilia omnia. Mitissima vero vel maxime necessaria, ut quorum fructus aut alimentum sint, aut par aliquid alimento. Non oportet Bellum inferre Belli nesciis, non secare, non urere, non extirpare radicitus, quæ natura aquarum irrigationibus & æstatum sereno tenere educavit, ut tributa hominibus velut Regibus ferrent. Cura autem ei ut communi rerum omnium & optimo Præsidi fuit, illæsam præstare non animantibus tantum, sed & terræ fœtibus vim ac robur, præsertim vero mitibus, quia majoris tutelæ indigent, nec ad sylvestrium morem fœcunda sunt, sed peritam culturam desiderant ut firmitatem consequantur. Hinc Pythagoricum illud apud Jamblicum: *Mansuetam frugiferamque arborem nec lædere, nec exscindere fas esto.* Porphyrius Lib. 4. *De Abstinentia ab Animalibus*, mores Judaicos describens, Legem hanc etiam ad animantia ruris operi inservientia extendit. *Parci etiam jubet Lex*, inquit, *in terra quamvis hostili animantibus operum sociis, ita ut ea occidere non liceat.* Plura videri possunt apud *Grotium* Libro 3. *De Jure Belli & Pacis*, Cap. 12.

ARTICULUS IV.

De Præceptis Judicialibus Conversationem Domesticam spectantibus.

I. Combinatio triplex in societate domestica invenitur: Prima viri & uxoris; altera patris & filii; tertia domini & servi. De quibus omnibus divina Lex convenientia præcepta tradidit.

Circa uxores, statuit primo ut contribules feminas ducant, ne sortes Tribuum confundantur. Numerorum 36. 7. *Omnes enim viri ducent uxores de Tribu & cognatione sua.* Quem locum supra explicavimus.

Judicialia Mosaicæ Legis præcepta circa uxores.

Secundo, statuit ut frater uxorem fratris absque liberis defuncti duceret uxorem, ut qui filios habere non potuerat secundum carnis originem, saltem per adoptionem haberet, ne ipsius nomen & memoria penitus deleretur, sed a fratre personam illius gerente suscitaretur ac propagaretur. Deuteronomii 25. 5. *Quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri: Sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui: Et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel.* Jus Levirationis Mosaica Lege antiquius fuisse docet Patriarcharum Historia *Genesis* 38. 7. 8. Idem institutum consuetudo produxit ad alios propinquos, ubi fratres non extabant; ita tamen ut solus frater uxorem fratris defuncti ducere teneretur, alioquin infamia notandus; propinquus vero, ubi nullus frater erat superstes, jus quidem haberet ducendi Viduam propinqui sui, &, si hereditatem illius adire vellet, ducere teneretur, non vero si hereditate cederet, nec infamiæ Legis illius propterea obnoxius esset, ut constat ex Historia *Ruth* 4. 7. An ea Lex cogeret ubi defunctus filiam reliquerat, incertum est, cum ex filia nepos in avi familiam adoptari posset. Quod Lex statuit, primogenitum ex fratria filium nomine defuncti fratris appellandum, non ita intelligendum est, quasi proprium defuncti nomen primogenito ex Vidua filio imponendum necessario fuerit, sed quod defuncti filius & heres dicendus habendusque fuerit. Sic natus ex *Rutha* non vocabatur *Mahalon*, sed *Obed* filius *Mahalon* appellabatur. Nomen secum trahit hereditatem, ideoque & pro hereditate ponitur. Numerorum 27. 3. *Pater noster mortuus est in deserto . . . . . . Cur tollitur nomen illius de familia sua? Date nobis possessionem inter cognatos Patris nostri.* De hac Lege *Julius Africanus* apud *Eusebium* Libro 1. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. 7. *Quoniam*, inquit, *apud Israelitas generationum nomina, vel ex naturæ, vel ex Legis ordine numerabantur: Naturæ quidem cum legitimi filii parentibus succedunt; Legis vero quoties quis in nomen ac familiam fratris sine liberis defuncti filios sustulit. Cum enim certa spes Resurrectionis nondum eis data esset, futuram ejus promissionem mortali quadam resurrectione delineabant, ut mortui nomen nullis unquam obliterandum sæculis permaneret.*

Tertio, Lex cavit ne personæ quædam in Matrimonium ducerentur, alienigenæ scilicet ob periculum seductionis, ne ad Idololatriam femineis blanditiis pellicerentur mariti: & propinquæ, propter reverentiam quæ naturæ Lege ipsis debetur. *Deuteronomii* 7. 3. 4.

Matrimonia cum alienigenis mulieribus prohibita.

3. 4. & *Levitici* 18. 6. & seq. Et præcipue quidem uxores assumi prohibuit ex Gentibus Terræ Chanaan, vel finitimis, quas in suis ritibus retinendis pertinaciores fore Deus præviderat. Deuteronomii 7. 1. 2. 3. 4. *Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam possessurus ingrederis, & deleverit Gentes multas coram te, Hethæum, & Gergezæum, & Amorrhæum, Chananæum, & Pheresæum, & Hevæum, & Jebusæum . . . Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo: Quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis serviat Diis alienis; irasceturque furor Domini, & delebit te cito.* Si quæ vero ex feminis aliarum Gentium, Idololatriam ejurare, & Judaicæ Religioni nomen dare vellet, in matrimonium illam ducere Israelitæ fas erat. Sic *Boozus* uxorem duxit *Rutham*, quæ socrui suæ dixerat: *Populus tuus, Populus meus: Deus tuus, Deus meus.* Ideoque captivam Matrimonio sibi copulare nemo Israelita poterat, nisi prius rasa cæsarie, & circumcisis unguibus, & deposita veste in qua capta erat, fieret patrem & matrem: Quo ritu perpetua Idololatriæ abjectio significabatur. Deuteronomii 21. 10. *Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris, & videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaveris eam, voluerisque habere uxorem, introduces eam in domum tuam: Quæ radet cæsariem, & circumcidet ungues, & deponet vestem in qua capta est. Sedensque in domo tua, flabit patrem & matrem suam uno mense: Et postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa, & erit uxor tua.* Lex hæc non de feminis Chananæorum, aliarumque gentium, contra quas Bellum Domini indictum est, & quæ expugnatis earum urbibus jussæ sunt interfici, absque sexus discrimine, debet intelligi (ut monuimus,) sed de aliis feminis alienigenis, quarum Matrimonium, si Legem susciperent, & in id baptizarentur Judaico ritu, interdictum Israelitis omnibus non erat, sed Sacerdotibus solis. Nec id Lex indulsit nisi licentiæ militari & juri victoriæ; utque ea conjugia rariora essent, congressum cum captivis illis elegantis formæ feminis non permisit, nisi conjuges factæ essent. Antequam autem id fieret, Lex auferri jussit feminæ omnes veneres, illecebras, amœnitates, delicias, per quas vir posset allici, & Mense integro incultam & squallidam in luctu manere, si forte male natus amor refrigesceret vel extingueretur. Ita *Theodoretus* Quæstione 19. in Deuteronomium: *Viri*, inquit, *libidinem reprimit, jubens non voluptatis affectum, sed rationem conjunctioni dominari.* Si vero captivæ dominus illusisset, nec ducere vellet uxorem, liberam dimittere tenebatur. *Si autem postea non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecunia, nec opprimere per potentiam, quia humiliasti eam.* De Sapientia sæculari seu profana eruditione hanc Legem allegorice explicat *S. Hieronymus* Epistola 146. *Hujus*, inquit, *sapientiæ typus & in Deuteronomio sub mulieris captivæ figura describitur: De qua divina vox præcipit, Ut si Israelites eam habere voluerit uxorem, calvitium ei faciat, ungues resecet, & pilos auferat; & cum munda fuerit effecta, tunc transeat in victoris amplexus. Hæc si secundum literam intelligimus, nonne ridicula sunt? Itaque & nos facere solemus, quando Philosophos legimus, quando in manus nostras libri veniunt sapientiæ sæcularis. Si quid in eis utile reperimus, ad nostrum dogma convertimus: Si quid vero superfluum, de idolis, de amore, de cura sæcularium rerum, hæc radimus, his calvitium inducimus, hæc in unguium morem ferro acutissimo desecamus.* Et Epistola 74. *Quid ergo mirum, si & Sapientiam sæcularem propter eloquii venustatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiva Israelitidem facere cupio? Et si quicquid in ea mortuum est, idololatriæ, erroris, voluptatis, libidinum, vel præcido, vel rado, & mixtus purissimo corpori vernaculos ex ea genero Domino Sabaot? Labor meus in familiam Christi proficit, stuprum in alienam auget numerum conservorum.* Eumdem locum de Anima Christo victori copulanda moraliter explicant *S. Ambrosius* Libro 5. Epistola 35. & *S. Paulinus* Epistola 4. cujus hæc sunt verba: *Remedii & decoris novacula nobis Christus Deus est, qui cor nostrum circumcidit, vitia radit, animæ caput levigat, & faciem mentis accurat: Nosque ut illam in Lege captivam purgat, & liberat horrido miseræ servitutis capillo: Ut conjungendi Domino, velut illa in Israelitæ Viri nuptias transitura, criminibus carnis nostræ, quasi barbaris crinibus exuamur. Deinde sensibus innovatis, ut comis rudibus*

Marginal notes: *Legis exceptiones.* — *Ruth.1.16.*

dibus innotescamus, vitamque nostram quasi Nazaræum crinem pascentes, Deo in castitate & parsimonia consecremus.

Quarto, Lex præscribit, quomodo tractandæ sint uxores, consulit eorum famæ, liberis, quieti, lætitiæ. Pœnas in eum decernit, qui crimen falso imposuerit uxori. Deuteronomii 22. 13. & seq. *Si duxerit vir uxorem, & postea odio habuerit eam, quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, objiciens ei nomen pessimum, & dixerit: Uxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inveni virginem: Tollent eam pater & mater ejus, & ferent secum signa virginitatis ejus ad Seniores Urbis qui in porta sunt. Et dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem: Quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, ut dicat: Non inveni filiam tuam virginem. Et ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ. Expandent vestimentum coram Senioribus civitatis: Apprehendentque Senes urbis illius virum, & verberabunt illum, condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit patri puellæ, quoniam diffamavit nomen pessimum super Virginem Israel, habebitque eam uxorem, & non poterit dimittere eam omnibus diebus vitæ suæ.*

Lex uxorum famæ consulit, pœnis in maritum latis qui falsum crimen imposuerit uxori.

Providit etiam Lex, ne propter uxoris odium filius detrimentum pateretur. Deuteronomii 21. 15. 16. 17. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam, genuerintque ex eo liberos, & fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritque substantiam inter filios suos dividere: Non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ, sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia: Iste est enim principium liberorum ejus, & huic debentur primogenita.*

Lex cavet ne propter uxoris odium filii detrimentum patiantur.

Lex præterea cavit ne vir propter odium uxorem affligeret, sed potius scripto Libello Repudii eam dimitteret. Deuteronomii 24. 1. 2. 3. 4. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem: Scribet libellum repudii, & dabit in manus illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit: Non poterit prior maritus accipere eam in uxorem: Quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino: Ne peccare facias Terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.* Permisit autem Lex repudium uxoris, non quod simpliciter id justum esset, sed propter duritiam Judæorum, ut docet Christus Matthæi 19. 8. *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: Ab initio autem non fuit sic.* Attamen posita Lege, libellus repudii Matrimonium solvebat; & ex Dei concessione licitum erat uxoris repudium, quamquam hujusmodi concessioni Judæorum durities occasionem dedisset. Sed repudiatam, postquam alteri nupsisset, recipere non poterat prior Maritus: Quia orbicularis ille Nuptiarum regressus speciem adulterini concubitus habuisset, omniaque lenocinia eo velo obtegi potuissent; & divortium turpis commodatio uxoris visa esset. De causis repudii apud Hebræos non eadem est omnium Interpretum sententia. Ob solam fornicationem dimitti potuisse Uxorem Hebræam, censet *Lucas Burgensis* Commentario in *Matthæi* 19. post *Tertullianum* Libro 4. contra *Marcionem*, Cap. 24. Alii post *Origenem* & *S. Joannem Chrysostomum*, ob alias etiam animi corporisque fœditates licitum fuisse repudium verius asserunt, nempe ob lepram, sterilitatem, veneficium, ebriositatem, rixandi consuetudinem, aliosque id genus pravos mores cum indocilitate & pertinacia conjunctos. In casu enim adulterii vix locum habuisse repudium videtur. Adultera enim criminis convicta lapidabatur, suspecta, aquis zelotypiæ prodebatur. Libellum Repudii scribi Lex jussit, „ Ut in dissidium animus præceps, libelli conscriptione refractus „ absisteret, & quid mali esset uxorem dimittere cogitaret: Præsertim quia, ut perhibent, „ apud Hebræos scribere literas Hebræo nulli fas erat nisi Scribis solis, cum & excel„ lentiorem profiterentur sapientiam, & si qui eorum essent æquitate ac pietate prædi„ ti, non tantum profiterentur sapientiam, verum etiam sectarentur. Ad hos igitur, quos „ oporteret esse prudentes Legis Interpretes & justos dissidii dissuasores, Lex mittere vo„ luit eum, quem jussit libellum repudii dare, si dimisisset uxorem: Non enim ei po„ terat scribi libellus, nisi ab ipsis, qui per hanc occasionem ex necessitate venientem „ quodammodo in manus suas bono consilio regerent: Atque inter ipsum & uxorem pa„ cifice agendo, dilectionem concordiamque suaderent. Quod si tantum intercederet o-

Lex de Libello Repudii explicatur.

„ dium,

„ dium, ut extingui emendarique non posset, tunc utique scriberetur libellus: Quia „ frustra non dimitteret quam sic odisset, ut ad debitam conjugii caritatem nulla prudentium persuasione revocaretur. Si enim non diligitur uxor, dimittenda est: Quia „ ergo dimittenda non est, diligenda est: Dilectio autem monendo atque suadendo com„ poni, non invitum cogendo imponi potest. Hoc facere Scriba debebat justus & sa„ piens, qualem in illa professione esse oportebat. Ad quem ut veniretur, discordi Ma„ rito Libellus conscribendus preceptus est. Quem vir bonus prudensque non scriberet, „ nisi in animo nimis adverso atque perverso consilium concordię non valeret. " Ita S. *Augustinus Libro* 19. *contra Faustum*, Cap. 26. De divortii causis, Libelli Repudii formula, effectis, & adjunctis apud Hebręos, plura dabit *Seldenus* in *Uxore Hebraica* Libro 3. a Capite 19. ad 25. Vir autem uxorem repudiare poterat; non etiam, ut apud Romanos uxor virum: Quod prima contra Legem fecit *Salome*, ut narrat *Josephus*.

Adulterii suspicio quomodo eluenda ex præscripto legis. Miraculum perenne in probatione feminarum de adulterio suspectarum a Deo factum non est incredibile.

Uxor adulterii suspecta, per amaras aquas, & Sacrificium Zelotypię, fidei castitatisque suę probationem subibat, ut *Numer.* 5. sancitum est. Si aquas bibere nollet, dote mulctata ejiciebatur a viro. Vide *Seldenum* Libro supra laudato, Cap. 15. & 16. Miraculum ad quod patrandum Deus se obstrinxit ad gravissimum & difficillimę probationis crimen manifestandum, minime incredibile est; cum apud profanas etiam Gentes miracula quædam, vel miraculis similia ad prodendum puniendumque perjurium facta legamus. Plura ex antiquis Scriptoribus congerit *Grotius* in Cap. 5. Numerorum. *Polemon* in Libro *De Miris Siciliæ*, ubi de crateribus Palicorum: *Adjuratores*, inquit, *Scripturam habentes præeunt adjuratis ea de quibus juramentum exposiulant. Qui adjuratus est, ramum oleæ vibrans, coronatus, discinctus, sola indutus tunica, tangens cratera, dictatum sibi juramentum enuntiat. Et si quidem Dii probent jurataque sunt, abit sine damno. At qui Deos contempserit, moritur illico.* In Mirabilibus quæ *Aristotelis* nomen circumferunt, eadem de re sic legimus: *Est autem & ibi mos jurandi qui sanctissimus creditur. Quæ enim quis jurat, ea scribit in tabella: tabellam aquæ immittit. Si recte juret, supernatat tabella; si non, ajunt tabellam gravem fieri, ita ut mergatur, hominem vero incendi.* Adde *Diodorum Siculum* Lib. 11. Simile, sed alibi, habet *Plinius* Libro 31. Cap. 2. *Amnis Olachas in Bithynia Brietium alluit: Hoc est & Templo & Deo nomen, cujus gurgite perjuri notantur pati velut flammam urentem.* De Styge idem prodidit *Porphyrius* Libro ejus argumenti: *Ajunt omnes Styga aquam esse subterraneam, quæ eam vim habet, ut puniat eos, qui per ipsam falsum jurare audent.* De veteris Sardiniæ fontibus *Solinus* scribit: *Coarguendis valent furibus: Nam quisquis sacramento raptum negat, lumina aquis attrectat. Ubi perjurium non est, cernit clarius: Si perfidia abnuit, detegitur facinus cæcitate, & captus oculis admissum tenebris fatetur.* Quanto magis credibilia sunt, quæ Spiritu Sancto dictante in Libris Canonicis sunt conscripta?

Novos conjuges a publicis functionibus immunes Lex præstitit.

Denique ut major dilectio inter conjuges a principio contraheretur, arctiusque eorum corda stringerentur, vetuit Lex ne viris qui nuper uxorem duxissent, publicæ functiones injungerentur, ut libere cum uxore sua collætari possent. Deuteronomii 24. 5. *Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis injungetur publicæ, sed vacabitasque culpa domi suæ, ut uno anno lætetur cum uxore sua.*

Judicialia præcepta circa filios.

II. Circa filios, Lex pręcepit ut parentes eos in Religione & Disciplina Domini instituant. Exodi 12. 26. 27. *Et cum dixerint vobis filii vestri: Quæ est ista religio? Dicetis eis: Victima transitus Domini est*, &c. Filios vero contumaces, & qui spretis parentum monitis luxuriæ & comessationibus indulgerent, ad Judicum Tribunal perductos, ex eorum sententia lapidibus obrui jubet. Deuteronomii 21. 18. *Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit: Apprehendent eum, & ducent ad Seniores civitatis illius, & ad portam judicii, dicentque ad eos; Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuria atque conviviis: Lapidibus eum obruet Populus civitatis; & morietur, ut auferatis malum de medio vestri, & universus Israel audiens pertimescat.* Legis hujus rationem affert *S. Thomas* ex Aristotele petitam. *Quia Principatus paternus*, inquit, *habet solum admonendi potestatem, non autem habet vim coactivam, per quam rebelles & contumaces comprimi possunt. Et ideo in hoc casu Lex man-*

Filius contumax capitali pena dignus.

mandabat, ut filius contumax a Principibus civitatis puniretur. Non solum admonendi, sed & corrigendi atque castigandi intra disciplinæ limites, potestatem parentes habere *S. Thomas* agnovit; sed mutilandi aut occidendi jus respectu filiorum habere merito negavit. Quamquam Populorum quorumdam Legibus jus vitæ & necis parentibus in filios attributum sit, ut testatur *Dio* Oratione 15. Ita *Solon*, & veteres Romani sanxerunt. *Sopater* de Lege quæ patri permittit liberos interficere, ait: *Lex sciens patrem fore rectum Judicem, hoc ei juris concessit*.

III. Circa servos Lex Mosaica statuit ut moderate tractarentur quantum ad operas, ne immodicis laboriribus opprimerentur. Deuteronomii 5. 14. *Septimus dies Sabbati est, idest, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus, & filia, servus & ancilla*, &c. *ut requiescat servus tuus, & ancilla tua, sicut & tu*. Secundo, servos moderate tractari Lex jussit quantum ad pœnas infligendas. Quos enim Domini mutilassent, libertate donari voluit. Exodi 21. 26. 27. *Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit. Dentem quoque si excusserit servo vel ancillæ suæ, similiter dimittet eos liberos*. Homicidii pœnis addixit eum qui servos ita verberaret, ut ex verberibus morerentur, cum id omnino compertum erat, cum scilicet in immanis Domini manibus animam efflabant. Si vero incertum esset an ex verberibus mortui essent, nempe si post dies aliquot vixissent, Lex nullam pœnam severioribus Dominis imponebat. Nec enim homicidii damnabantur, qui liberum hominem percusserant, si statim non moreretur, sed baculo suo innixus ambularet. Tenebatur tamen ad solvendas impensas, quas percussus in Medicos fecerat. Id vero in proprio servo locum non habebat, quia (ut loquitur *S. Thomas*,) quicquid servus habebat, & etiam ipsa persona servi erat quædam possessio Domini; & ideo pro causa assignatur, quare non subjaceat pœnæ pecuniariæ, quia pecunia illius est. Deuteronomii 21. 20. 21. *Qui percusserit servum suum vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit. Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit pœnæ, quia pecunia illius est*.

Judicialia divinæ Legis præcepta circa servos.

Hebræos popularibus suis ut servis simpliciter uti Lex vetuit, sed quasi mercenariis ad tempus; etiamsi premente egestate se ipsos vendidissent: Septimo autem Anno, & quinquagesimo libertate donari jussit, ac viatico rebusque necessariis instructos dimitti, cum uxore, si ante venditionem suam illam duxerant, non autem si a Domino illam acceperant, ut ei servos & ancillas pareret. Exodi 21. 2. 3. 4. *Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi: In septimo egredietur liber gratis. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat, si habens uxorem, & uxor egredietur simul. Sin autem Dominus dederit illi uxorem, & pepererit filios & filias: Mulier & liberi ejus erunt domini sui, ipse vero exibit cum vestitu suo . . . . . Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur sicut ancillæ suæ exire consueverunt. Si displicuerit oculis Domini sui, cui tradita fuerat, dimittet eam: Populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreverit eam. Sin autem filio suo desponderit eam, juxta morem filiarum faciet illi. Quod si alteram ei acceperit, providebit puellæ nuptias, & pretium pudicitiæ non negabit. Si tria ista non fecerit, egredietur gratis absque pecunia*. Lex ista puellis Hebræis pauperculis providit, quæ in famulas simul & uxores emebantur. Si enim dominis suis displicerent, postquam iis velut conjugibus usi erant, eas servitute eximere tenebantur: Si autem illis abusi non essent, eas vendere non poterant alienigenis, sed aliis Hebræis tradere, qui illas ducerent. Si pater emptam ancillam filio suo collocasset, & aliam ipsi superducere permitteret; priori, scilicet ancillæ providere debebat, curando ut filius suus ei jura nuptialia seu conjugale debitum redderet (quod his verbis intelligitur, *providebit puellæ nuptias*). Secundo ut convenientia subministraret ipsi vestimenta. Tertio, ut alimenta. Si trium illorum aliquod ipsi negaret, liberam dimitteret, idque gratis. Levitici 25. 39. 40. & seq. *Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum, sed quasi mercenarius & colonus erit. Usque ad annum Jubilæum operabitur ad te, & postea egredietur cum liberis suis, & revertetur ad cognationem & ad possessionem patrum suorem. Mei enim servi sunt, & ego eduxi eos de Terra Ægypti. Non veneant conditione servorum: Ne affligas eum per potentiam, sed me-*

Hebræi servi anno Sabbatico & Jubilæo libertate donandi.

metuito Deum tuum. Servus & ancilla sint vobis de Nationibus quæ in circuitu vestro sunt. Et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in Terra vestra, hos habebitis famulos: Et hæreditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. Fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam. De Advenis, sive Gentilibus incircumcisis quidem, sed tamen verum Deum colentibus, & Noachidarum præcepta servantibus, hunc locum intelligendum colligitur ex Versione LXX. Interpretum, & Chaldaica Paraphrasi: *Si invaluerit apud vos manus advenæ atque peregrini*, (id est, si opes ejus creverint,) *& attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus, post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis redimet eum, & patruus, & patruelis, & consanguineus, & affinis. Sin autem & ipse potuerit, redimet se, supputatis dumtaxat annis a tempore venditionis suæ usque ad Annum Jubilæum: & pecunia qua venditus fuerat, juxta annorum numerum, & rationem mercenarii supputata. Si plures fuerint anni qui remanent usque ad Jubilæum, secundum hos reddet & pretium, si pauci, ponet rationem cum eo, juxta annorum numerum, & reddet emptori quod reliquum est, annorum, quibus ante servivit, mercedibus imputatis: Non affliget eum violenter in conspectu tuo. Quod si per hæc redimi non potuerit, Anno Jubilæo egredietur cum liberis suis . . . . . Mei enim sunt servi filii Israel, quos eduxi de Terra Ægypti*. Et *Deuteron.* 15. 13. 14. & seq. *Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, & sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum: & quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris: Sed dabis viaticum de gregibus, & de area, & torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi. Memento quod & ipse servieris in Terra Ægypti, & liberaverit te Dominus Deus tuus, & idcirco ego nunc præcipio tibi . . . . Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos: Quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi: Ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quæ agis.*

Lex Hebræis vetans ne servum ad se confugientem domino tradant, quomodo intelligenda.

Lex denique vetuit Israelitis ne servum ad se confugientem domino traderent, si nempe a domino quæreretur ad mortem, vel ad aliquod peccati ministerium, ut explicat *S. Thomas*. Alii de servis Extraneorum, non Hebræorum, hanc Legem explicant, ita ut Terra Israelitica Asylum fuerit: Idque in favorem fidei & salutis illorum servorum sancitum est, quia Proselyti fiebant, & veri Dei servituti se mancipabant: Unde conveniens erat ut ab hominum Idololatrarum servitute redimerentur. Deuteronomii 23. 15. 16. *Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit. Habitabit tecum in loco qui ei placuerit, & in una Urbium tuarum requiescet. Ne contristes eum.*

DISSERTATIO V.

De Vitulo Aureo ab Aarone conflato.

PROPOSITIO I.

Ad Ægyptiacæ Superstitionis imitationem Vitulus Aureus ab Aarone conflatus est, non ad Cherubim similitudinem.

Exodi 32. UT Propositionis hujus veritas apertam in lucem prodeat, tria cum Viris Eruditis supponenda sunt. Supponendum primo, Brutorum, & quidem boum cultum apud Ægyptios antiquissimum fuisse, & ante Israelitarum Exitum ex Ægypto invaluisse. Unde cum Pharao Moysi & Aaroni dicit, Exodi 8. 25. *Ite & sacrificate Deo vestro in Terra hac*, respondit Moyses: *Non potest ita fieri: Abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro? Quod si mactaverimus ea quæ colunt Ægyptii coram eis, lapidibus nos obruent.*

Supponendum secundo, Ægyptios eorum animalium, quæ viva coluerunt, imagines in Templis suis erexisse & adorasse. Ita testantur *Pomponius Mela* Lib. 1. Cap. 9. *Colunt effigies multorum animalium, atque ipsa magis animalia*: Et *Strabo* Libro 17. eorum

Tem-

Templa describens: *Simulacrum vero nullum, aut non ad hominis formam, sed bestiæ alicujus effictum.*

Supponendum tertio, Judæos plerosque tempore servitutis Ægyptiacæ, Superstitionem Ægyptiorum imbibisse, & eorum Diis serviisse, ut colligitur ex Josue 24. 14. *Auferte Deos quibus servierunt Patres vestri in Mesopotamia, & in Ægypto, ac servite Domino.* Et Ezechielis 20. 7. 8. *Et dixit ad eos: Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, & in Idolis Ægypti nolite pollui: Ego Dominus Deus vester. Et irritaverunt me, nolueruntque me audire. Unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit, nec idola Ægypti reliquerunt: & dixi ut effunderem indignationem meam super eos, & implerem iram meam in eis in medio Terræ Ægypti.* Et Cap. 23. 8. *Insuper & fornicationes suas quas habuerat in Ægypto, non reliquit.* Ex his autem probabile fit, *Aaronem* ad Ægyptiacæ Superstitionis imitationem Vitulum Aureum conflavisse, Judæosque hoc [illegible] Ægyptiaco Ritu coluisse.

Verum id luculentius probatur 1. ex verbis *S. Stephani* Protomartyris, Act[illegible] 39. 40. 41. *Aversi sunt*, inquit, *cordibus suis in Ægyptum, dicentes ad Aaron:* [illegible] *bis Deos, qui præcedant nos . . . Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtu*[illegible] *stiam simulacro, & lætabantur in operibus manuum suarum.*

Probatur secundo ex *Philone Judæo*, variis in locis, ubi Vituli aurei fusion[illegible] tum ex Ægypto arcessit, in eo tamen errans quod *Typhoni* Taurum seu b[illegible] tribuat, quem *Osiridis* symbolum fuisse certum est, cujus in honorem [illegible] *vin* sacros boves cultos ab Ægyptiis fuisse constat ex *Diodoro Siculo*, ex [illegible] 17. ex *Pomponio Mela* Lib. 1. Cap. 9. *Plutarcho* in *Iside*, & aliis. Sic [illegible] *Philo* Libro De Temulentia P 197. *Prævaricari ausus est, ut corpus b*[illegible] *& Typhum Ægypti, more coleret, cujus signum erat juvencus aureus: Circ*[illegible] *reas ducendo insani, carmen concinunt*, &c. Et Lib. 3. De vita Mosis: *C*[illegible] *disset in Montem, absentiam ejus verterunt in impietatis occasi*[illegible] *: Obliti*[illegible] *cœperunt æmulari figmenta Ægyptia, facto juvenco aureo ad imitationem* [illegible] *gionis sacratissimi: Cui profana sacra faciebant, & choreas agebant incondit*[illegible]. „ Et [illegible]
„ fra: *Cum dixisset Moses*, Si quis est Domini, veniat ad me. *Alii qui Æ*[illegible]
„ *Typhum prætulerant, Edictum contempserunt*, &c. Et Libro De Specialibus Leg[illegible] P. 614. *Unius veri Dei cultu exploso, & consecrato juvenco aureo ad exemplar Typ*[illegible] *Ægyptiaci, vacabant profanis sacrificiis, & festis nefariis inconcinnisque choreis.*

Probatur tertio ex *Lactantio* Lib. 4. Cap. 10. *Ad profanos*, inquit, *Ægyptiorum Ritus animos transtulerunt. Cum enim Moses Dux eorum ascendisset in Montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur, aureum caput bovis, quem vocant Apim, quod eos signo præcederet, figurarunt.*

Probatur quarto ex *S. Hieronymo Commentario in Osee* Cap. 4. *Videtur autem mihi idcirco & Populus Israel in solitudine sibi fecisse caput Vituli, quod coleret, & Hieroboam, filius Nabat, Vitulos autem fabricatus, ut quod in Ægypto didicerant,* Ἆπιν & Μνεῦιν *qui sub figura boum coluntur, esse Deos, hoc in sua superstitione servarent.*

Probatur quinto ex *S. Augustino* Enarratione in Psalmum 73. *Inde*, inquit, *& Vitulus ille, quem adoravit Populus infidelis, apostata, quærens Deos Ægyptiorum, dimittens Eum, qui liberavit de servitute Ægyptiorum.*

Probatur sexto ex *S. Basilio Seleuciensi*, Oratione 6. *Vitulum*, inquit, *in deserto, sicut in Ægypto adorabant.*

Pro bove vel vitulo, *caput bovis* vel *vituli* habent Patres plerique, *Tertullianus* Libro adversus Judæos, Cap. 1. *Optatus Milevitanus* Lib. 3. *S. Cyprianus* Libro De Bono Patientiæ, *Lactantius* & *S. Hieronymus* locis mox laudatis, *S. Ambrosius* Libro 1. De Pœnitentia, Cap. 8. *S. Augustinus* in Psalmum 61. & *S. Isidorus Hispalensis* Lib. 8. Originum, Cap. 11. Sic *boum fortia capita* pro bovibus posuit *Homerus* Iliade Ψ. versu 260. & Hymno in *Mercurium*, & *Virgilius* Libro 5. *Æneidos*:

Bina boum vobis Troja generatus Acestes
Dat numero capita in naves.

Ex his colligitur, falsam esse *Moncæi* sententiam Libro *De Vitulo Aureo*, asserentis *Aaro-*

Aaronem Vitulum illum finxisse ad similitudinem Cherubinorum, quibus insidentem Deum viderat ad radicem Montis, cum Mose, Nadab, & Abiu, & Senioribus; quales Cherubini effingendi erant in Arca. Falsum enim est quod tunc Deum viderint Cherubinis insidentem, iisque Vituli specie: Sed *Viderunt Deum Israel, & sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cœlum, cum serenum est*, ut habetur Exodi 24. 10. Præterea, diserte negat *Moses*, tunc apparuisse Israeli ullius animalis speciem: Deuteronomii 4. 15. *Non vidistis*, inquit *aliquam similitudinem, in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: Ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminæ, similitudinem omnium jumentorum quæ sunt super terram, vel avium sub cœlo volantium, atque reptilium quæ moventur in terra, sive piscium qui sub terra morantur in aquis.* Non itaque visus est *Aaroni* & Senioribus Deus Cherubinis vituli speciem exhibentibus insidens. Tertio, De Cherubinis Arcæ nihil scivisse *Aaronem*, antequam *Moses* de Monte descenderet, ex Scriptura Sacra colligitur. *Mosi* enim in Monte cum Deo colloquenti Arcæ & Cherubinorum forma primum ostensa, & revelata est. *Exodi* 25. Non potuit igitur *Aaron* Vitulum Aureum effingere ad Cherubim similitudinem. Quarto, Cherubinos Arcę Deos appellatos nemo dixerit. At conflato vitulo Israelitæ dixerunt: *Hi sunt Dii tui, Israel, qui te eduxerunt de Terra Ægypti*. Et *Moyses* ait Domino: *Peccavit Populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi Deos aureos*. Vitulus igitur Aureus ad Cherubinorum similitudinem conflatus ab *Aarone* non fuit. Quinto, Cherubim multiformia fuisse simulacra, in quibus tamen humana species emineret, superius probavimus: Falsum ergo quod asserit *Monceus*, Ipsos unam vituli speciem exhibuisse, & vitulum aureum ad eorum similitudinem fuisse conflatum.

PROPOSITIO II.

Aaronem gravissimi peccati fuisse reum, cum Vitulum Aureum conflavit Populi desideriis obsecutus, & publice colendum proposuit, Scriptura Sacra probat. Quamobrem temere ab Hebræis, & Monceo excusatur.

PRobatur Propositio. Populo enim, quem ab Idololatria totis viribus avertere tenebatur etiam cum vitæ suæ periculo & dispendio, non solum non restitit, sed ignave morem gessit, cum Deos qui ipsum præcederent postulanti, ex inauribus aureis *Fecit Vitulum conflatilem*. Quo conspecto, insani Israelitæ dixerunt: *Hi sunt Dii tui, Israel, qui te eduxerunt de Terra Ægypti*. Tum *Aaron ædificavit Altare coram eo*, (Vitulo scilicet) *& præconis voce clamavit dicens: Cras solemnitas Domini est*. Duo itaque mala fecit *Aaron*, ut recte observat *Visorius* in Libro adversus *Moncæum* edito, quem *Pseudo-Cherubim Destructionem* inscripsit: Fecit nimirum 1. ut Israelitæ ad Idololatriam proclives scelus animo tantum conceptum re ipsa perpetrarent. 2. Ut quod privato errore facturi videbantur, publica auctoritate exequerentur. *Surgentesque mane, obtulerunt holocausta, & hostias pacificas, & sedit Populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere*. Frustra vero excusaretur *Aaron*, quasi sub hoc symbolo verum Deum colendum Israelitis proposuerit; ideoque dixerit: *Cras Solemnitas Domini est*, non solemnitas Vituli Istud enim Hebræorum figmentum *Moses* ipse destruit, his verbis Deum interpellans: *Obsecro, peccavit Populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi Deos aureos: Aut dimitte eis hanc noxam; aut si non facis, dele me de Libro tuo*.

Exod. 32.

Præterea, *Aaronem* incusavit & increpuit Exodi 32. 21. 22. *Dixitque ad Aaron: Quid tibi fecit hic Populus, ut induceres super eum peccatum maximum? Cui ille respondit: Ne indignetur Dominus meus: Tu enim nosti Populum istum, quod pronus sit ad malum: Dixerunt mihi: Fac nobis Deos, qui nos præcedant. Huic enim Moysi, qui nos eduxit de Terra Ægypti, nescimus quid acciderit. Quibus ego dixi: Quis vestrum habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi, & projeci illud in ignem, egressusque est hic Vitulus*. Porro ipsum *Aaronem* non excusat, imo peccatum illius aggravat, quod nomen Domini Vitulo tribuerit. Nam & *Micham*, qui Theraphim, sive Idola conflavit, & in domo sua coluit; & *Jeroboamum* qui duos Vitulos aureos fudit, & Israeli adorandos proposuit, veri

veri Dei nomen ipsis tribuisse certum est ex *Judicum* 17. & 3. Regum 12. Quod tamen eos ab Idololatriæ crimine non liberavit. Et certe Idololatris omnibus commune est, ut Dei nomen Idolis suis tribuant, verumque Deum in illis adorare videri velint. Deinde eadem ratione Populus ab Idololatria excusari posset, qua Aaron: Siquidem dicendo: *Hi sunt Dii tui, Israel, qui te eduxerunt de Terra Ægypti*, plurale pro singulari usurparunt, quod sæpe fit etiam a piis, cum de Deo res est ut constat ex Hebræo Textu *Genesis* 20. 13. *Genesis* 25. 7. *Psalm.* 149. *Ecclesiastis* 12. 1. Hanc Israelitis fuisse mentem, & verbis, *Hi sunt Dii tui*, idem significari ac si dixissent, *Hic est Deus tuus*, probatur ex 2. *Esdræ* 9. 18. *Et quidem cum fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent: Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Ægypto*: Id est, symbolum illius unici Dei, qui quod Patribus tuis promiserat, ipse præstitit, & forti manu, brachioque extenso te ab Ægyptiaca servitute liberavit.

Tertio, Deus omne sculptile, omnemque similitudinem creaturarum ad cultum fieri vetuerat. Exodi 20. 4. 5. *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum; nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles*. Istud autem Præceptum *Aaronem* violasse, manifestum est.

Quarto, Deus non soli Populo, sed *Aaroni* etiam vehementer iratus est ob conflatum Vitulum; eumque Dominus perdidisset, nisi *Moses* pro illo rogasset, ut ipse Sanctus Legislator testatur Deuteronomii 9. 20. *Adversus Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum conterere, & pro illo similiter deprecatus sum*.

Quinto, Populi crimen in *Aaronem* refunditur his verbis Exodi 32. 25. *Videns ergo Moyses Populum quod esset nudatus, (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, & inter hostes nudum constituerat)* id est, divina protectione nudaverat, Idolum conflando, quod sordium nomine & abominationum, Scriptura Sacra significat: Ita ut Dei præsidio destitutus, hostium incursibus pateret. Septuaginta vertunt: *Et cum vidisset Populum Moyses, quia dissipatus est (dissipavit enim eos Aaron, gaudium adversariis eorum;)* Sive, *ut in gaudium venirent adversariis suis*. Quæ verba *S. Augustinus Quæst.* 146. *in Exodum*, sic commentatur: *Notandum est quemadmodum illud totum mali, quod Populus fecit, ipsi Aaron tribuatur, quod eis consenserit ad faciendum quod male petierant. Magis enim dictum est*, Dissipavit eos Aaron, *quoniam cessit eis, quam dissipaverunt se ipsi, qui tantum malum flagitaverunt*.

Ne autem quis *Aaronem* excusandum existimet, quod *Exodi* 32. 35. scriptum sit: *Percussit ergo Dominus Populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron*: cum ipse *Aaron percussus non fuerit*: *S. Augustinus* hanc objectionem occupat, ac diluit Quæstione 148.
„ Merito quæritur, *inquit*, cum superius Populum dissipasse dictus sit Aaron, cur in
„ ipsum vindicta nulla processerit, neque cum Moyses interfici jussit omnem, qui Le-
„ vitis euntibus ad portam, & redeuntibus occurrisset armatis; neque cum postea fa-
„ ctum est, quod Scriptura dicit: *Et percussit Dominus Populum propter facturam vitu-*
„ *li, quem fecit Aaron*: Maxime quia & hic hoc idem repetendo inculcatum est. Non
„ enim dictum est: *Et percussit Dominus Populum propter facturam vituli*, quem fecerunt,
„ sed *quem fecit Aaron, & tamen non est percussus Aaron*. Quin etiam illud quod de
„ Sacerdotio ejus ante peccatum ejus Deus præcipiebat, impletum est. Sed jussit & ip-
„ sum, & filios ablui; & sic ordinati sunt in Sacerdotio. Ita novit ille cui parcat us-
„ que ad commutationem in melius; & cui parcat ad tempus, quamvis eum præscie-
„ rit in melius non mutari; & cui non parcat ut mutetur in melius: & cui non par-
„ cat, ita ut nec mutationem ejus expectet: & totum hoc ad id redit, quod Aposto-
„ lus dicit exclamans: Quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! " *Rom.* 9.33.

Peccatum quidem *Aaronis Theodoretus* extenuat, ipsum tamen peccasse agnoscit, & divina clementia maxime indiguisse. Quæstione 66. in Exodum: „ Intentio facti, *in-*
„ *quit*, potissimum est inquirenda. Sic enim re discussa, Aaronem venia non prorsus
„ alienum reperiemus. Nam cum frater ejus quadraginta dierum moram traxisset in ve-
„ rtice Montis, insaniente Populo, & in Ægyptum redire volente: primum quidem eo-
„ rum impetum verbis reprimere tentavit. Ut autem vidit eos nulla ratione adduci
„ posse, postulavit a mulieribus ornamenta aurea, affectum affectui opponens, cupidita-
„ tem

„ tem scilicet pecuniæ & ornamentorum insano superstitionum amori; sed neque inventum istud rabiem illorum extinxit: Unde compulsus est vitulum effingere. Hanc porro intentionem secutus cum esset, clementia tamen divina, ne pœnas daret, indiguit. Quod divinus Moses in Deuteronomio patefecit: *Deprecatus sum enim*, inquit, *Dominum Deum pro Aarone fratre meo, & non est mortuus*.

Deut. 9.

PROPOSITIO III.

Vituli Aurei combustio, comminutio, in aquam injectio, Populique ex ejus pulvere aquæ immixtæ potatio, Idololatriæ destructionem, Gentiumque conversionem ad Christum significavit.

Exod. 32. 20.

SAncti *Augustini* verbis Libro 23. *contra Faustum*, Cap. 93. hæc Propositio probatur & explicatur. „ Sed quid sibi velit, quod prius fecit (*MOYSES*) ut ipsum vitulum igne combureret, minutatimque concideret, & in aquam spargeret, & potum Populo daret, majorem intentionem perscrutandæ significationis inquirit. Si enim tabulas, quas digito Dei, hoc est, operatione Spiritus Sancti scriptas acceperat, ideo fregit, quia indignos eos quibus eas legeret, judicavit: Si denique, ut ab eis ille vitulus penitus aboleretur, incendit eum, contrivit, in aquam sparsit, qua & submersit; ut quid & potum hunc Populo dedit? Quem non excitet factum hoc ad inquirendam & intelligendam Propheticam significationem? Occurrat ergo jam intentis mentibus tanquam Diaboli corpus in vitulo: id est, homines in omnibus Gentibus, quibus ad hæc sacrilegia caput, hoc est, auctor est Diabolus. Aureum propterea, quia videntur Idololatriæ ritus velut a Sapientibus instituti. De quibus dicit Apostolus: *Quoniam cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: Dicentes se esse Sapientes, stulti facti sunt, & immutaverunt gloriam in corruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium*. Ex hac quasi Sapientia ille Vitulus aureus, qualia solebant Ægyptiorum etiam ipsi Primates, & tanquam docti homines adorare figmenta. Hoc ergo Vitulo significatum est omne corpus, id est, omnis societas Gentilium Idololatriæ deditorum. Hanc sacrilegam societatem Dominus Christus illo igne comburit, de quo in Evangelio dicit: *Ignem veni mittere in terram*. Ut quoniam non est qui se abscondat a calore ejus, dum in eum credunt Gentes, igne virtutis ejus diabolica in eis forma solvatur. Totum deinde corpus illud comminuitur: id est, ab illa malæ conspirationis conflatione discissum, verbo veritatis humiliatur; & comminutum in aquam mittitur, ut eos Israelitæ, id est, Evangelii Prædicatores, ex Baptismo in sua membra, hoc est, in corpus dominicum transferant. Quorum Israelitarum Petro de ipsis Gentibus dictum est: *Macta & manduca*. Si macta & manduca, quare non etiam concide & bibe? Ita ille Vitulus per ignem zeli, & aciem verbi, & aquam baptismi ab eis potius, quos absorbere conabatur, absortus est. “

Rom. 1. 22.

Actor. 10.

SCHOLION.

Ut gravissimum est crimen Sacerdotis, cum Dei causam prodens, ejusque honorem & gloriam quieti suæ, fortunæ, aut vitæ postponens, pravis populi studiis ignave consentit, indulget, favet; eaque vel exemplo suo, vel assentatione juvat, quemadmodum Aaron Israelitici Populi sacrilegis desideriis annuit conflando vitulum, cui divinos honores exhiberent, aram erigendo, solemnitatem indicendo: Ita gravis populi pœna est, cum justo Dei judicio ob peccata sua tales Sacerdotes habet. *Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, & Sacerdotes applaudebant manibus suis, & Populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in novissimo ejus?* Idola populo conflant Sacerdotes, qui pravis hominum cupiditatibus obsequuntur, qui ab occasionibus peccandi illos non abstrahunt, qui malas consuetudines, & scandala patiuntur. Vitulum aureum con-

Jer. 5. 30. 31.

conflant Sacerdotes avari, Sacerdotes luxui & voluptati servientes: Per illos enim avaritia, luxus, vanitas, voluptas consecrantur: Perversa Pastorum exempla, velut falsa sunt Numina, quæ populum præcedant, & ad Idololatriam spiritalem provocent. Eorum pravis exemplis Legis Dei Præcepta, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus scripta delentur.

DISSERTATIO VI.

De Æneo Serpente a Mose erecto.

SErpentis Ænei Historia *Numerorum* 21. a *Moyse* descripta est his verbis: *Et tædere cœpit Populum itineris ac laboris: Locutusque contra Deum ac Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ: Anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo. Quamobrem misit Dominus in Populum ignitos serpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum, & te: Ora ut tollat a nobis serpentes. Oravitque Moyses pro Populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac Serpentem Æneum, & pone eum pro signo: Qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses Serpentem Æneum, & posuit eum pro signo: Quem cum percussi aspicerent, sanabantur.* *Error Marshami.*

Marshamus in Canone Chronico pag. 148. & 149. existimat Serpentem Æneum ad instar Ægyptiacarum Præstigiarum a *Moyse* formatum & erectum esse, velut Amuletum quoddam & Talismanum. *Fecit*, inquit, *Moses Serpentem Æneum, & posuit eum super perticam, quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Sic*

——— *Pestis nigris inserta medullis,* *Lucani Lib. 9. v. 930.*
Excantata fugit.

„ Ægyptii imprimis ob Serpentum incantationem celebrantur. Post eos Psylli Africæ „ Populi, ut refert *Plinius* Libro 7. Cap. 2. *Nearchus* Alexandri Magni in India comes, „ refert Serpentes ibi scatere, incolisque molestos esse: Sed *circumvagari Incantatores, qui mederi putantur, & hanc fere solam esse medicinam*. Ita legimus apud *Strabonem* Libro 15. p. 706. „ Apud Colchos (Illi autem Ægyptiorum coloni habentur) *Medea* „ Draconem aurei velleris custodem, fertur *sua vi voce mulsisse*, ut narrat *Apollonius Argon. Lib.* 4. Illa, ut *Servius* observat, *Jasonem secuta dicitur ad Italiam pervenisse, & Populos quosdam circa Fucinum Lacum habitantes, qui Marrubii appellantur, docuit remedia contra Serpentes. Sunt autem isti Marsorum Populi*: De quibus *Virgilius* Æneid. 7.

——— *Marrubia venit de Gente Sacerdos,*
Vipereo generi, & graviter spirantibus Hydris
Spargere qui somnos cantuque manuque solebat,
Mulcebatque iras, & morsus arte levabat.

„ Apud Veteres Græcos *Orpheus* (qui Ægyptiacis disciplinis imbutus erat) *Euridicem a Serpente ictam ex inferis revocasse fingitur, quia ab angue ipsam revera morsam, & de vita periclitantem, incantationibus quas noverat, & solertia, & Musa, & multa doctrina ad vitam revocavit.* Ita refert *Tzetzes Chiliade* 1. *Historiæ* Cap. 54. & *Orpheum* „ hujus artis peritum fuisse probat ex ejus Opere *De Lapidibus*, in quo sic scripsit:
Stridoremque sistere humi venientis draconis
Sciet, & serpentum repentium venenum extinguere.

„ Addit *Marshamus*, se Nummum argenteum habere Parianum, in quo caput est „ ore hiulco, lingua exerta, & (instar *Medusæ*) Serpentibus crinitum. *Parium* Urbs est in ora Hellesponti, juxta Lampsacum. *Ibi ferunt Ophiogenes cognationem quamdam habere cum Serpentibus, & eorum mares iis medicari, qui a vipera morsi sunt, continenter tangendo, (ut solent Incantatores) & livorem in se primum transferre, deinde inflammationem doloremque sedare.* Ita refert *Strabo* Libro 13. p. 588. Apud Hebræos etiam Serpentes excantandi ratio viguisse videtur; cum *David*, *Salomon*, *Jeremias*, „ Serpentum meminerint, qui incantari nollent. *Moses* autem Serpente Æneo perticæ *Psal. 58. 5. Eccl. 10. 8. Jerem. 8. 7.*

„ imposito, non tam Serpentes ignitos incantabat, ne nocerent, quam eorum *venenum* „ *extinguebat*, & *morsus arte levabat*. Erat *Amuletum igneum istius calamitatis*. Hæc *Marshamus*.

Laminæ, lapides, ligna figuræ Talismanicæ ad Serpentes abigendos, incantandos, vel extinguendos, seu ad medendum eorum morsibus, adhibitæ, Marsis & Psyllis auctoribus. *Arnobius* Libro 2. adversus Gentes: *Adversus ictus noxios, & venenatos colubrorum morsus remedia sæpe conquirimus, & protegimus nos laminis, Psyllis, Marsis vendentibus, aliisque institoribus atque planis*. Et *Nubiensis Geographus* Climatis primi P. 3. Circa *Nigritarum Urbem Cucu* lignum quoddam nasci fabulatur, quod lignum Serpentis ideo vocant, quia *cum latibulo Serpentis apponitur, statim ad illud egreditur Serpens*. Imo, si credimus, quisquis hoc lignum manu tenet, *Serpentes quotquot voluerit, ita manu capiet, ut interim nullo timore percellatur*. Alii tamen aliter referunt; Nempe, si quis hoc lignum manu teneat, aut collo appendat, *Serpentem ad eum nullo modo accedere*. Idem de *Emesa* Urbe hæc habet Climatis tertii Parte quinta: *Illa sic talismanizata est*, (id est *talismanis* instructa) *ut nulli eam Serpentes aut Scorpiones ingrediantur; quin, si ad portam civitatis inferantur, statim expirent*. Addit, In quadam testudine lapidem esse infixum, in quo scorpii figura est incisa, cujus tactu sanatur is quem scorpio pupugit, aut momordit.

PROPOSITIO UNICA.

Serpens Æneus, non ad exemplum Præstigiarum Ægyptiacarum a Moyse conflatus & erectus est, nec Talismanus fuit excantatione aliqua vel magica vi ad medendum Serpentum morsibus adhibitus, sed signum a Deo institutum in typum Christi Crucifixi, homines oculis fidei ipsum aspicientes a lethiferis Serpentis Antiqui morsibus sanantis.

PRobatur Propositio, primo ex eo quod jubente Deo, qui incantationis magicæ, & præstigiarum omne genus severissime prohibuit ac damnavit, a *Moyse* Propheta sanctissimo, Deoque fidelissimo, Serpens Æneus Israelitis propositus fuerit, ut qui a Serpentibus adurentibus icti fuerant, in eum aspicientes sanarentur. Numerorum 21. 8. 9. *Oravitque Moyses pro Populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac Serpentem Æneum, & pone eum pro signo: Qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moses Serpentem Æneum, & posuit eum pro signo; Quem cum percussi aspicerent, sanabantur.*

Probatur secundo ex Christi Domini verbis, Æneo Serpenti, ad sanandos serpentium morsus proposito a *Moyse* in solitudine se conferentis, Joannis 3. 14. *Et sicut Moyses exaltavit Serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam*. Serpentium Israelitas morsibus suis adurentium figuram habuit Æneus Serpens, at eorumdem veneno caruit: Ita Christus in similitudine carnis peccati fuit, ut docet Apostolus ad Romanos 8. 3. *Deus Filium suum misit in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio Legis impleretur. Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso*. Sed tamen peccati venenum nobis exitiale Christus non habuit: *Tentatus per omnia pro similitudine, absque peccato*, ut ait Apostolus ad *Hebræos* 4. 15. Serpentem Æneum *Moyses posuit pro signo*: De Christo Jesu vaticinatus est *Simeon ad Mariam* Matrem, Lucæ 2. 34. *Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur*. Et *Isaias* de ipso longe ante prædixerat Cap. 11. 10. *In die illa erit radix Jesse, qui stat in signum Populorum, ipsum Gentes deprecabuntur*. Uterque in altum sublatus est, Serpens tigillo, Jesus Cruce. Æneus fuit Serpens, non aureus, & e viliore metallllo conflatus, ut nobis Christum exhiberet, in quo non fuit *Species neque decor, despectum, & novissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem; Et quasi absconditus vultus ejus & despectus, unde nec reputavimus eum*. Æris firmitas & perennitas divinum Christi robur & æternitatem significabat. Inter omnia metalla æs maxime sonorum, designat prædicationem Crucis, cujus *sonus exivit in omnem terram*.

Pro-

Probatur tertio ex Sapientiæ 16. 5. 6. 7. *Etenim cum illis supervenit sæva bestiarum ira, morsibus perversorum colubrorum exterminabantur. Sed non in perpetuum ira tua permansit, sed ad correptionem in brevi turbati sunt, signum habentes salutis ad commemorationem mandati Legis tuæ. Qui enim conversus est, non per hoc quod videbat, sanabatur, sed per te omnium Salvatorem.*

Probatur quarto ex *S. Justino Martyre* in Dialogo cum *Tryphone* Judæo p. 321. & 322. „ Dicite mihi, an non is Deus erat, qui per Mosen sanxit, ne qua omnino fieret vel „ imago vel similitudo, neque eorum quæ in cœlo sunt sursum, neque in terris deor- „ sum. Atqui idem ipse in solitudine per Moysen fieri fecit Æneum Serpentem: eum- „ que pro signo statuit, per quod servabantur qui Serpentum morsu lætaliter læsi fue- „ rant: & extra culpam omnem est. Sacramentum namque arcanum per hunc denun- „ tiavit: Quo Serpentis quidem, qui etiam prævaricationis ab Adamo commissæ auctor „ fuerat, potestatem eversum iri significabatur; salus autem credentibus in istum, qui per „ signum id adumbrabatur, & in Cruce moriturus esse præmonstrabatur, a Serpentis „ morsibus, qui sunt actiones pravæ, Idolorum cultus, & aliæ iniquitates, promittebatur. „ tur. Nisi enim hoc sic in animis vestris consideratum fuerit, date mihi rationem, „ cujus gratia Æneum Serpentem Moses pro signo collocaverit, & inspicere id, qui mor- „ su lædebantur, præceperit, unde etiam illi curabantur: Cum quidem auctor jussionis „ hujus fuerit is qui nullam prorsus similitudinem fieri jussit? " Narrat ibidem, quemdam Judæum ingenue fassum esse, Mysterium aliquod occultum subesse huic præcepto de Æneo Simulacro Serpentis palam proponendo, & sæpius a se rogatos suæ Gentis Doctores, nullam expediendi se rationem invenisse. „ Et alter eorum qui altero advenerant „ die: Vera dixisti, *inquit*, non enim habemus quam reddamus rationem. Nam & ipse „ aliquoties de hoc Magistros nostros sum percontatus: Nullus autem rationem explicuit. "

Probatur quinto ex *Tertulliano* Libro *De Idololatria*, Cap. 5. „ Si quis autem, *inquit*, „ dissimulat illam effigiem Ænei Serpentis, suspensi in modum, figuram designasse Do- „ minicæ Crucis, a Serpentibus, id est, ab Angelis Diaboli liberaturę nos, dum per se- „ metipsum Diabolum, id est, Serpentem interfectum suspendit, sive quæ alia figuræ „ istius expositio dignioribus revelata est, dummodo Apostolus affirmet omnia tunc fi- „ gurate Populo accidisse: bene quod idem Deus qui lege vetuit similitudinem fieri, „ extraordinario pręcepto Serpentis similitudinem indixit. "

Probatur sexto ex *S. Joanne Chrysostomo* Homilia 26. in Joannem. „ Vides, *inquit*, „ ut figura veritati consentiat. Illic mortem fugerunt Judæi, sed temporalem, hic sem- „ piternam Fideles. Illic ictus Serpentum suspensus Serpens sanavit: Hic incorporei Ser- „ pentis plagas Jesus cruci affixus curavit. Illic corporeis oculis aspicientes, corporis sa- „ lutem. Hic incorporeis, omnium peccatorum remissionem consecuti sunt. Illic æs sus- „ pensum erat in Serpentis effigiem: Hic dominicum corpus Spiritu formatum. Serpens „ illic mordebat, & Serpens sanabat: Hic mors perdidit, & mors salvum fecit. Ad hæc, „ qui interimebat Serpens, veneno sæviebat: Qui liberabat, nullo: Sic & hic. Nam „ ea quæ perdebat mors, peccatum habebat, quemadmodum Serpens venenum: Domini „ autem mors ab omni immunis erat peccato, ut Æreus Serpens veneno. *Peccatum* „ *enim*, inquit, *non fecit, neque inventus est dolus in ore ejus*. Hoc est quod significa- *Isai.* 53. „ vit Paulus: *Expolians Principatus & Potestates traduxit confidenter, palam triumphans* *Roman.* „ *illos in semetipso*. Quemadmodum enim cum fortis Athleta, hostem alte erectum pro- 10. 8. „ sternit, clariorem facit victoriam: Ita Christus toto orbe spectante hostiles conatus ever- „ tit: & qui in solitudine vulneratos curavit, eos ab omnibus feris in Cruce suspensus „ tutatus est. "

Probatur septimo ex *S. Augustino* Libro 1. *De peccatorum Meritis & Remissione*, Cap. 32. „ Magna hæc, *inquit*, & mira dignatio, quæ quoniam fieri non potest nisi per Re- „ missionem peccatorum, sequitur & dicit: *Et sicut Moyses exaltavit Serpentem in De-* *Coloss.* 2. „ *serto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui crediderit in eum, non pereat,* *Rom.* 5. „ *sed habeat vitam æternam*. Quid tunc in deserto factum sit, novimus. Serpentum „ morsibus multi moriebantur, tunc Populus peccata sua confitens, per Moysen depre- „ catus est Deum, ut hoc ab eis virus auferret: Ac sic Moyses ex præcepto Domini

„ exaltavit in Deserto Æneum Serpentem : Admonuitque Populum, ut illum exaltatum; „ quisquis a Serpente morderetur, attenderet. Hoc facientes sanabantur continuo. Quid „ est exaltatus Ser pens, nisi mors Christi, eo significandi modo, quo per efficientem, „ id quod efficitur, significatur? A Serpente quippe mors venit, qui peccatum, quo „ mori mereretur, homini persuasit. Dominus autem in carnem suam non peccatum „ transtulit, tanquam venenum Serpentis, sed tamen transtulit mortem: Ut esset in si- „ mulitudine carnis peccati pœna sine culpa, unde in carne peccati & culpa solveretur „ & pœna. Sicut ergo tunc qui conspiciebat exaltatum Serpentem, & a veneno sanaba- „ tur, & a morte liberabatur: Sic nunc qui conformatur similitudini mortis Christi per „ fidem baptismumque ejus, & a peccato per Justificationem, & a morte per Resurre- „ ctionem liberatur. Hoc est enim quod ait: *Ut omnis qui credit in eum non pereat,* „ *sed habeat vitam æternam*. Quid igitur opus est ut Christi morti per baptismum con- „ formetur parvulus, si morsu Serpentis non est omnino venenatus. "

Et Tractatu 12. in Joannem: „ Jesus Filius Dei mortem suscepit, & mortem sus- „ pendit in Cruce, & de ipsa morte liberantur mortales. Quod in figura factum est „ apud Antiquos, commemorat illud Dominus: *Et sicut*, inquit, *Moyses exaltavit Ser-* „ *pentem in eremo, ita exaltari oportet Filium hominis: Ut omnis qui credit in eum non* „ *pereat, sed habeat vitam æternam*. Magnum Sacramentum! Prosternebatur in eremo „ Populus Israel morsibus Serpentum, fiebat magna strages multarum mortium. Plaga „ enim Dei erat corripientis & flagellantis ut erudiret. Demonstratum est ibi magnum „ Sacramentum rei futuræ, ipse Dominus testatur in hac Lectione, ut nemo possit aliud „ interpretari, quam quod ipsa Veritas de se indicat. Dictum est enim ad Moysen a Do- „ mino, ut faceret Æneum Serpentem, & exaltaret in ligno in eremo, & admoneret Po- „ pulum Israel, ut si quis morsus esset a Serpente, illum Serpentem in ligno exaltatum „ attenderet. Factum est: Mordebantur homines, intuebantur, & sanabantur. Quid sunt „ Serpentes mordentes? Peccata de mortalitate carnis. Quis est Serpens exaltatus? Mors „ Domini in Cruce. Quia enim a Serpente mors, per Serpentis effigiem figurata est. „ Morsus serpentis lethalis, mors Domini vitalis. Attenditur Serpens, ut nihil valeat „ Serpens. Quid est hoc? Attenditur mors, ut nihil valeat mors. Sed cujus mors? Mors „ vitę, si dici potest, Mors vitę; immo quia dici potest, mirabiliter dicitur . . . Non- „ ne vita Christus? Et tamen in Cruce Christus. Nonne vita Christus? Et tamen mor- „ tuus est Christus. Sed in morte Christi mors mortua est: Quia vita mortua occidit
1. Cor. 15. 55. „ mortem, plenitudo vitæ deglutivit mortem. Absorpta est mors in Christi corpore. „ Sic & nos dicemus in Resurrectione, quando jam triumphantes cantabimus: Ubi est „ mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus? Interim modo, Fratres, ut a pecca- „ to sanemur, Christum crucifixum intueamur: Quia sicut Moyses, *inquit*, exaltavit Ser- „ pentem in eremo, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in eum, „ non pereat, sed habeat vitam æternam. Quomodo qui intuebantur illum Serpentem, „ non peribant morsibus Serpentum: Sic qui intuentur fide mortem Christi, sanantur a „ morsibus peccatorum. Sed illi sanabantur a morte ad vitam temporalem; Hic autem „ ait, Ut habeant vitam æternam. Hoc enim interest inter figuratam imaginem & „ rem ipsam: Figura præstabat vitam temporalem: Res ipsa, cujus illa figura erat, præ- „ stat vitam æternam. " Lege & Sermonem *de Serpente Æneo & de Virga Moysi*, *S. Augustino* adscriptum, alias 101. *De Tempore*, nunc vero 32. in Appendice, in quam a Doctissimis PP. Benedictinis Congregationis *S. Mauri*, Editionis ultimæ Parisiensis Procuratoribus merito rejectus est.

Probatur octavo ex *S. Cyrillo Alexandrino*, Lib. 1. Commentariorum in Evangelium „ S. Joannis: „ Deus, *inquit*, Mosen jussit eis statuere Serpentem ex ære, in eoque „ prę meditationem quamdam vult esse futuræ per fidem salutis. Morsu enim Serpentis „ laborantibus unicum remedium erat, Æneum illum coram intueri, & extremo discri-
Rom. 2. „ mine fides cum illo obtutu liberabat. Sed hæc quoad historiam. Rursus autem ipsa re „ totum velut in typo delineat Incarnationis Mysterium. Serpens enim peccatum signi- „ ficat, sævum illud & homini exitiosum, quod universum genus humanum depasceba- „ tur, variis morsibus uniuscujusque animam appetens, & multiplex nequitię venenum

„ effun-

„ effundens, quod in tantum invaluerat, ut aliter a nobis vitari non posset, quam ope „ cœlesti. Factus est ergo „ Deus Verbum in similitudine carnis peccati, ut damnaret „ peccatum in carne, sicut scriptum est, & respicientibus in ipsum per fidem intentam, aut divinorum dogmatum inquisitionem, æternæ salutis conciliator existeret. Quod „ autem in sublimi cippo Serpens erectus fuerit, ostendit illustri & conspicuo in loco „ positum fuisse Christum, ut neminem lateret eum e terra exaltatum fuisse, sicut ipse „ quoque alicubi ait, propter passionem quam in Cruce sustinuit.

Probatur nono ex *Theodoreto* Quæstione 38. in Numeros. Quęrit „ Qua de causa „ Deus instituit, ut per Æneum Serpentem sanarentur Serpentum morsus? *Respondet:* „ Istud salutarem Passionem præfigurat: Nam per Serpentem natum est peccatum: Unde & maledictionem accepit a Deo omnium. Erat itaque Serpens figura tum peccati, tum maledictionis. Quoniam igitur Dominus Christus in similitudine carnis peccati apparuit, ut ait divinus Apostolus: Corpus enim vere sumpsit, peccatum autem „ non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: Præsignatur Passio salutaris per Serpentem Æneum. Quemadmodum enim Serpens Æneus erat imago Serpentum, non tamen illorum venenum gerebat: Ita Filius Unigenitus corpus quidem habebat humanum, sed peccatorum macula carebat. Et sicut a serpentibus morsi, Serpentem intuentes sanabantur: Ita qui vulnerati sunt a peccato, Passioni Salvatoris nostri sine ulla „ dubitatione credentes, morte potentiores fiunt, & vitam æternam consequuntur. “ Rom. 8.

Probatur decimo ex Hebræorum Magistris, qui Miraculo factum agnoscunt, ut Israelitæ a Serpentum morsibus Ænei Serpentis aspectu sanarentur. Ita R. Moses Gerundensis: „ Mihi, *inquit*, de hoc mysterio ita videtur. De consuetudine Legis divinę est, ut „ omne opus miraculosum fiat per aliud miraculum, auferendo malum per eum qui id „ intulit, & morbum per ejus causam, sicut Rabbini nostri docent ex eo quod de ligno amaro ad dulces reddendas aquas amaras legitur Exod. 15. & ex aquis lethiferis „ per Eliseum injecto sale sanatis 2. Reg. 2. Et notum est ex Medicorum placitis, quod „ omnes ab animalibus venenatis morsi periclitentur, si vel ea, vel eorum imaginem „ inspexerint .... Has itaque ob causas convenientius fuisset, ne isti a Serpentibus morsi „ Serpentem aspicerent. Et tamen præcepit ipsis Deus facere imaginem Serpentis qui occidebat eos, & eum adspicere. *Ita R. Bechai:* Quod Deus hic præcepit, contra naturam erat. Nam qui morsus est, periclitatur ex aspectu imaginis ejus a quo morsus „ est. Fecit autem Moses Serpentem ex ære terso & polito, quod est rubicundum, ad „ similitudinem Serpentum urentium. Sic Ezechias sanatus est per unctionem palathæ „ ficuum super ulcere: Sic aqua in Mara dulcis facta est per lignum amarum, per miraculum in miraculo. Sic hoc loco sanati sunt per aspectum imaginis Serpentis per „ miraculum in miraculo ..... Itaque remedium hoc fuit miraculum in miraculo, „ dum malum ablatum fuit per eum qui illud intulit, & morbus curatus fuit per eum „ qui morbum attulit. Præcepit scilicet Deus Mosi, facere imaginem Serpentis occidentis eos, ut per illam sanarentur, ad ostendendum quod non serpens, sed peccatum „ malum inferat, sicut Rabbini nostri dicunt; Non Serpens mortem infert, sed peccatum. “ *Ita Abarbanel:* „ Nullum est dubium quin ad orationem Mosis e medio „ sublati fuerint Serpentes: remanserunt autem in populo ægri multi, qui morsi fuerant. Ad hos igitur sanandos dixit Deus Mosi: *Fac tibi Presterem, & pone illum in signum, ut omnis qui morsus est, aspiciat eum, & vivat.* Constat autem, ut Nachmanides scripsit, hoc potius debuisse augere morbos: „ Quia morsi a venenatis bestiis non „ debent aspicere imaginem ejus a qua morsi sunt. Hoc vero ideo factum est, ut agnoscerent & scirent, & morbos & medicinam ipsorum fieri miraculose, non naturaliter: „ Hinc per aspectum illius rei quæ nocuit, illi acceperunt medicinam. *Ita Aben-Ezra:* „ Multi hic superstitiosam habent opinionem, dicentes: Hanc figuram factam esse ad recipiendam virtutem superiorem: “ (Syderum scilicet influxum, aut vim aliquam „ magicam, ad abigendos serpentes, & curandos morsus eorum, instar figurarum illarum, quæ *Talismani* dicuntur) „ Sed absit ut hoc dicamus, Nam res hæc facta fuit „ ex pręcepto Dei. Quare Serpentis figuram fieri voluerit, non est nobis curiosius scrutandum. Aut indicet mihi aliquis an sit lignum aliquod, quod dulces possit reddere

 aquas

" aquas amaras, quod ne quidem mel præstare possit? Vel quæ causa fuerit impositæ " palathæ ficuum super ulcus? Palatliā enim ficuum non habet hanc naturam, ut ulcus malignum tollat vel sanet. Verum nimis sublimis nobis est scientia & mens Excelsi. " Chaldaicus Paraphrastes Jonathan vers.. 8. *Numer.* 21. hac Paraphrasi illustrat: *Fac tibi Serpentem Æneum, & pone eum in locum elevatum: & fiet ut si quem momorderit Serpens, & intuitus fuerit eum, ut convalescat, siquidem direxerit cor ad Verbum Domini.* Plura de hac Quæstione *Buxtorfius* in *Historia Serpentis Ænei.*

DISSERTATIO VII.

De Miraculo in Asina Balaami facto, & de ejusdem Balaami Vaticinio.

PROPOSITIO I.

Asinam Balaami sermone humano simili Dominum suum esse allocutam, minime incredibile est.

PRobatur primo ex Scriptura Sacra Miraculum illud referente. Hanc autem Spiritu Sancto inspirante scriptam esse constat a Sanctis Hominibus, esseque Dei verbum, qui mentiri non potest, nec fallere. Futurorum eventuum, quos prædixit, certitudo; contigerunt enim ut prædicta tot ante sæculis fuerant; vera esse quæ in ea narrantur, seu Dei miracula, seu hominum gesta, luculenter probat: Prophetiarum veritas Historiæ confirmat veritatem. Sic autem Miraculum narrat *Moyses* Numer. 22. *Stetit Angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat secum: Cernens asina Angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitam reducere, stetit Angelus in angustiis duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur. Quem videns asina, junxit se parieti, & attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam: & nihilominus Angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram, nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit. Cumque vidisset asina stantem Angelum, concidit sub pedibus sedentis, qui iratus, vehementius cædebat fuste latera ejus. Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est: Quid feci tibi? Cur percutis me? Ecce jam tertio. Respondit Balaam: Quia commeruisti, & illusisti mihi; utinam haberem gladium, ut te percuterem. Dixit Asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in præsentem diem? Dic quid simile unquam fecerim tibi. At ille ait: Nunquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.*

Et S. Petrus Epistolæ 2. Cap. 2. *Subjugale mutum animal, hominis voce loquens, Prophetæ prohibuit insipientiam.*

Probatur secundo: Non magis fidem superat quod asina voce hominis locuta sit, eam movente Deo per Angelum; & quod in natura & naturalibus vocis organis deerat, virtute sua supplente, quam fidem superet quod serpens humano sermone locutus sit cum *Eva*, Diabolo ejus organa movente. At istud impossibile non esse Dæmoni *vel sola Mosis verba idonea sunt quæ fidem plenissimum faciant*; (inquit *S. Cyrillus Alex. Libro* 3. *contra Julianum*) Multo minus itaque prius illud impossibile est Angelo Dei virtute agente.

Probatur tertio, ex his quæ apud Poetas & Historicos leguntur de sermone humano a brutis animantibus, imo & a rebus inanimatis edito: quæ si vera sunt, minime dubium est, Magorum præstigiis & Dæmonum arte ad illudendum hominibus præstitum: si vero ficta existimentur, sane incredibilia Gentilibus visa non fuisse manifestum est: itaque multo minus incredibile impiis hominibus videri debet, quod de asina *Balaami* a *Moyse* in Sacra Historia narratur Miraculum. Mythologi *Bacchum asino illi, quo fuerat vectus, vocem humanam dedisse* ferunt. Ita *Hyginus*, *Astronom.* Lib. 2. in Cancro. *Phryxi* arie-

tem, cum *Helle* in Hellesponto submersa est, *vocem humanam emisisse*, Auctor est *Apollonius* Lib. 1. *Argonaut.* Cujus antiquus Scholiastes hæc habet: *Cum Helle in Pontum decidit, Phryxum fratrem anxium aries, volente Jove, dicitur allocutus, ut certum faceret, se illum in Scythiam incolumem deducturum.* Idem asserunt Heccatæus, & Tzetzes in *Licophronem* pag. 8. Addit *Apollonius* de eodem Ariete Lib. 2. *Eum deinde immolavit ipsius mandatis.* Quæ verba Scholiastes ita commentatur: *Arietem*, inquit, *mactabat ex suis ipsius præceptis, hoc est, juxta consilium asini ipsius. Ipse enim Asinus humana voce usus, jussit ut hoc faceret.* Ex *Balaami* historia id sumptum videtur. *Homerus* equo vocem tribuit Iliad. ↓ quem dominum *Achillem* allocutum, eidem mortem auguratum affirmat: Nempe, inquit,

Vocem illi Juno formosis indidit ulnis.

Quæ *Eustathius* ita commentatur: *Hic etiam vide quam fabula sit probabilis: Revera enim si locutus est Xanthus, ut & Phryxi aries, per Junonem locutus est, id est, per aerem.* Eodem pertinent hæc *Oppiani* Lib. 1. Cynegeticon: *Equus in pugna quondam silentii vincula rupit, & naturæ leges superavit, & vocem sumpsit humanam, & linguam, qualem homines.* Et *Propertii* Libro 2. Elegia ultima.

Qualis & Adrasti fuerit vocalis Arion
Tristis ad Archemori funera victor equus.

Agnum *Bocchoride* in Ægypto regnante locutum, & cuidam futura prænuntiasse, testantur *Manethon* Ægyptius in Fragmentis, & *Suidas* in τὸ Ἀρνίον. *Julius Obsequens* Canem C. *Mario* & C. *Flacco* Coss. Arimini locutum tradit. Bello Punico secundo bovem ocutum *Cn. Domitio* dixisse, *Cave tibi Roma*, referunt *Valerius Maximus* Lib. 1. Cap. 6. & *Titus Livius* Libro 35. *Plutarchus* in Marcello: *Bos etiam dicebatur humanam vocem emisisse.* Bovem in Sicilia locutum rursus testatur *Livius* Libro 24. Item Priverni, Libro 27. Item in agro Romano, Lib. 28. & in agro Campano, Lib. 51. Idque certo constare asserit. Idem prodigium pluries contigisse, refert *Julius Obsequens*. De prodigiis in morte Cesaris editis *Virgilius* Libro 1. Georg. canit:

—— *Pecudesque locutæ,*
Infandum ——

Plinius Lib. 8. Cap. 4. *Est frequens*, inquit, *in prodigiis priscorum, bovem locutum: quo nuntiato Senatum sub dio haberi solitum.* Plura vide apud *Ælianum*, *Historiæ Animalium* Libro 12. Cap. 3. *Plutarchus* Lib. *De Fluminibus*, in *Hydaspe*, narrat *Pori* Elephantem domino suo humana voce dixisse: *Domine Rex, qui a Gegasio genus ducis; ne quidquam contra Alexandrum feceris, Jovis enim est genus*: ut legendum observat *Bochartus* Lib. 2. *Hierozoici*, Cap. 14. Tradit etiam *Theophanes* in Historia ad annum septingentesimum quadragesimum nonum, in Mesopotamia e terra ascendisse animal mulinum, humana voce loquens, & prenuncians Gentis incursionem ab eremo adversus Arabes: quod & factum est. Caucasum fluvium *Pythagora* cum Sodalibus trajiciente, magna voce cunctis audientibus dixisse: *Salve Pythagora*, commemorant. Ulmum *Apollonium* salutasse, articulata & feminea voce, scribit *Philostratus*. Dodoneam Quercum humana etiam voce usam ferunt. *Cittieus Isigonus*, in Rhodo Insula, *Jovis* taurum humanæ vocis expertem non fuisse ait. Ex quibus *S. Cyrillus Alexandrinus*, *Libro 3. contra Julianum* pag. 88. ita colligit: *Videsis ut impostorum ludibria plane demonstrent, naturæ Dæmonum inesse ut efficere interdum voces queant, neque e sensu præditis modo animantibus, sed & voce & sensu expertibus, aqua dico & arboribus.* Multo magis igitur credendum est, Deum totius naturæ supremum dominum sive immediate, sive Angeli ministerio, fecisse quod Sacra narrat Historia; os nimirum Asinę aperuisse, ut *Balaamum* humano sermone alloqueretur, ejusque corrigeret insipientiam. Asinæ hec verba Chaldeus Paraphrastes Hierosolymitanus affingit: *Væ tibi Balaam impie, scientiæ expers, & in quo nulla reperitur sapientia. Ecce ego sum immunda bestia, moritura in hoc sæculo, neque ad futurum sæculum perventura. Non potuisti tamen mihi maledicere per doctrinæ tuæ sapientiam: Quanto minus filiis Abrahami, Isaaci, & Jacobi, in quorum gratiam Mundus ab initio creatus est? Et quomodo tu vadis ad maledicendum illi Populo, cujus scientiam suffuratus es?* Idipsum in Paraphrasi *Jonathanis* verbis paulo diversis legitur.

Probatur quarto. Majus Miraculum factum est in *Balaamo*, qui Populo Dei invitus benedixit cui maledicturus tanto apparatu venerat, Deo ejus voluntatem flectente. Asina enim erat mere patiens, sed *Balaam* moventi Deo pro virili obsistebat. Cum itaque non sit incredibile Deum mutasse voluntatem Balaami ad maledicendum Israelitis propensam: nec etiam incredibile est, ipsam asinæ linguam movisse ad loquendum, & virtute sua supplevisse quod in natura, & in naturalibus vocis organis deerat. Hinc *Rabba* in *Numeros* Sectione 20. asserit, Deum os asinæ ideo aperuisse, *Ut Balaamum doceret, os & linguam penes se esse, adeoque os ipsius Balaami, si quæreret Israeli maledicere.*

Probatur quinto ex *S. Augustino Quæstione* 50. *in Numeros*, ubi de *Balaam* ait: *Nimirum iste tanta cupiditate ferebatur, ut nec tanti monstri miraculo terreretur, & responderet quasi ad hominem loquens, cum Deus utique non asinæ animam in naturam rationalem vertisset, sed quod illi placuerat, ex illa sonare fecisset, ad illius vesaniam cohibendam: illud fortasse præfigurans, quia stulta mundi electurus erat Deus, ut confunderet sapientes, pro illo spiritali & vero Israel, hoc est promissionis filiis.*

Probatur sexto, ex *Theodoreto* Quæst. 42. in Numeros. *Perterret illum*, inquit, *tum asini voce præter naturam emissa, tum Angeli visione, ut cognoscat quantam Populi curam Deus gerat. Ajunt autem nonnulli, Angelum illum esse Michaelem, qui Populo præerat.*

P R O P O S I T I O II.

Balaamus, vir licet nequissimus, de Populo Dei, & de Christo vaticinatus est, Spiritu Sancto afflante.

I. BAlaamum virum fuisse nequissimum multa probant, primo quod a Deo prohibitus ire cum Oratoribus *Balac* Regis Moabitarum, ad maledicendum Populo Israel; nihilominus cum Rex impius plures & nobiliores Oratores cum amplioribus etiam muneribus ad illum misisset, Deum iterum consuluit, divinum jussum ad suam cupiditatem inflectere conatus. *Obsecro*, inquit, *ut hic maneatis etiam hac nocte, & scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus.* Quæ verba *S. Augustinus Quæstione* 48. *in Numeros* ita commentatur. „ Quod ait Balaam iterum ad se missis honoratioribus Nuntiis: „ *Si dederit mihi Balac plenam domum suam argento & auro, non potero prævaricari verbum* „ *Domini, facere illud pusillum vel magnum in mente mea*, nullum habet omnino pec„ catum: sed quod sequitur, non est sine gravi peccato. Jam enim constans esse debuit „ semel audito, quod ei dixerat Dominus, *Non ibis cum eis, neque maledices Popu*„ *lum: Est enim benedictus.* Nec eis ullam spem dare, quod posset Dominus tanquam „ ipse Balaam muneribus & honoribus flexus, adversus Populum suum, quem benedi„ ctum esse dixerat, suam mutare sententiam. Sed ibi se victum cupiditate monstravit, „ ubi loqui sibi Dominum de hac re iterum voluit, de qua ejus jam cognoverat volun„ tatem. Quid enim opus erat, quæ sequuntur adjungere? *Et nunc sustinete ibi & vos* „ *nocte hac, & sciam quid adjiciet Dominus loqui ad me.* Proinde Dominus videns ejus „ cupiditatem captam devictamque muneribus, permisit eum ire, ut per jumentum quo „ vehebatur, ejus avaritiam coerceret. Hoc ipso confundens illam dementiam, quod pro„ hibitionem Domini per Angelum factam transgredi asina non audebat, quam ille trans„ gredi conaretur, quamvis eamdem cupiditatem timore supprimeret. *Venit enim Deus* „ *ad Balaam nocte, & ait illi: Si vocare te venerunt homines, exsurgens sequere eos,* „ *sed verbum quodcumque locutus fuero ad te, hoc facies. Et exurgens Balaam mane stra*„ *vit asinam suam, & abiit cum Principibus Moab.* Cur post istam permissionem Deum „ iterum non consuluit, & post illam prohibitionem iterum consulendum putavit, nisi „ quia ejus maligna cupiditas apparebat, quamvis timore Domini premeretur? Deni„ que Scriptura sequitur: *Et iratus est animatione Deus, quia ibat ipse: & insurrexit* „ *Angelus Dei, ut non permitteret eum in via*, &c. Nihil hic sane mirabilius videtur, „ quam quod loquente asina territus non est, sed insuper ei, velut talibus monstris assue„ tus, ira perseverante respondit.

Idem observat *Theodoretus* Quæst. 40. „ Quia, inquit, desiderio promissarum pecuniarum

„ rum captus Balaam denuo rogavit an sibi cum illis qui missi fuerant abeundum esset, „ existimans Dominum Deum pœnitere potuisse, permisit abire; tantum non dicens, Abi „ quidem, quoniam ita desideras: scito tamen te quæcumque voluero locuturum". Avaritiæ itaque servus *Balaamus* erat, ad maledicendum Populo Dei contra divinum mandatum spe munerum comparatus.

Secundo, nequitiam ipsius probat cœcitas spiritualis, qua factum est, ut asina loquente, Miraculum non attenderet, sed cum ipsa nihil stupens colloqueretur, Angelumque non videret, quem asina videbat. *Deus scilicet Lege infatigabili spargit pœnales cæcitates super illicitas cupiditates*, ut ait *S. Augustinus*.

Tertio, nequitiam ejus probat acceptio munerum a Moabitarum Rege: *Cumque occidisset Balac boves & oves, misit ad Balaam, & Principes qui cum eo erant, munera.*

Quarto, quod Balac ad Excelsa *Baal* falsi Moabitarum Numinis secutus sit, ibique septem Aris superstitiosa numeri observatione erectis, vituloque & ariete super quamlibet Aram imposito & mactato, cooperante *Balac* impio Rege, cujus & *Holocaustum* illud dicitur, *abierit ut augurium quæreret*, sive ex avibus, sive ex animalium extis, sive a Dæmone familiari; *Numer.* 22. 41. 23. 1. 2. 3. 24. 1. Unde ipsum *Ariolum* Scriptura Sacra vocat *Num.* 22. 5. Et *S. Cyrillus Alexandrinus*, Lib. 6. *de Adoratione in Spiritu & Veritate*, Balaam *Nugatorem Magum* vocat, & Idolis deditum. „ Cumque, *inquit*, frigi„ da, & a Dæmoniis immissa somnia quæreret, & quæ ex carminibus & magicis arti„ bus sibi contingere solebant, speraret, Dominum dixit secum locuturum: Deum enim „ se invocare simulabat. Quamvis autem Sacræ Literæ consuetis incantatorum vocibus „ utantur; non tamen sapienter existimabimus eum, qui natura & vere Deus est, ve„ lut ex charitate profanorum hominum animis immittere veritatem, & cum homine „ sceleratissimo, & Mago, & Idolis dedito colloqui. *Et infra*: Ecce jam aperte Beatus „ Angelus ex persona Dei deceptorem illum, atque Nugatorem Magum avertit, ne ma„ ledicere audeat illi qui sit a Deo benedictus, neque divinis Decretis opponat humani „ infelicisque consilii commenta: non quod illa maledictio officere aliquid posset; sed ut „ aperte ac manifeste, qui in ejusmodi spem stulte adductus esset, per illum quoque cer„ tior fieret, nunquam fore ut a Moabitis vel Madianitis Israel expugnaretur, cui pro„ tector esset ac propugnator Deus, qui Populum benedictum, sibique deditum sua be„ nignitate muniret.

Quinto, in eo apparuit *Balaami* nequitia, quod Madianitis auctor fuerit immittendi eleganti specie feminas in Castra Israelitarum, quæ ipsos lenociniis suis ad cultum *Phegor* pellicerent. *Theodoretum* ea de re audiamus Quæstione 44. in Numeros: „ Cum igitur falsus Vates tantam a Deo accepisset experientiam, alios contra Deum machinatus est dolos. „ Nam probe sciens illos invictæ fortitudinis esse, qui proteguntur a Deo, ad „ impietatem illos per intemperantiam impulit, ut propter impietatem divino denudati „ auxilio, captu faciliores fierent. Persuasit itaque Madianitis, ut non viros, sed mu„ lieres contra illos armarent, quibus armorum vice corporis venustas, & verborum il„ lecebræ essent; ut pulchritudine capti, ac verborum lenociniis illecti, illarum idolis „ servirent. Quod nos docuit Beatus Moyses, post partam de Madianitis victoriam ob„ jurgans eos qui vivas ceperant mulieres. Sic enim ait: *Quare vivam cepistis feminam* „ *omnem? Illæ enim, juxta verbum Balaam, fecerunt ut filii Israel deficerent a Deo,* „ *& verbum Domini contemnerent propter Phegor: & facta est plaga in congregatione* „ *Domini*. Porro Phegor nomen est Idoli".

Sexto, reprobum fuisse *Balaamum*, colligitur ex Epistola 2. *S. Petri* Cap. 2. 15. ubi *Maledictionis filii* qui *derelinquentes rectam viam erraverunt*, dicuntur *secuti viam Balaam, qui mercedem iniquitatis amavit*. Quæ verba *S. August.* expendens Quæstione 48. in Numeros ait: „ *Et ipse quidem reprobus mansit: nam posterior de illo Sacra Scri*„ *ptura ita locuta est, ut quidam reprehensibiles & reprobi viam ejus secuti dicerentur*: „ Secuti (inquit) viam Balaam filii Beor, qui mercedem iniquitatis dilexit. *Balaamum* etiam *Caino* & *Core*, quos reprobos esse nemo ignoraverit, *Sanctus Judas* Apostolus in Epistola sua Canonica adjungit, V. 11. *Væ illis* inquit, *quia in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt: Hi sunt* in

in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri Maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum.

II. *Balaamum* tamen afflante Spiritu Sancto futura de Populo Dei, & de Christo prænuntiasse, *S. Augustinus* agnoscit loco supra laudato. *Deinde*, inquit, *ire permissus est, ut jam per ipsum Prophetia clarissima proferretur. Nam omnino permissus non est dicere quod volebat, sed quod virtute Spiritus cogebatur.*

Idem agnovit *S. Cyrillus Alexandrinus* Libro 6. *De Adoratione in Spiritu & Veritate*, pag. 192. *Balaam*, inquit, *Propheta factus est, non qualis ante solebat, falsus, sed vi divina & ineffabili præter spem in contrarium est conversus: non enim maledixit, sed benedixit potius Israeli.*

Idem agnovit *Theodoretus* Questione 42. in Numeros. *Unde*, inquit, *os impurum accepit virtutem Spiritus Sancti, & loquitur quæ non vult, & clamat:* ,, Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? & qua ratione detester quem non detestatus est ,, Deus? *Prænuntiat etiam futura:* Ecce Populus habitabit solus, & non computabitur ,, inter Gentes. Quis exacte recensuerit semen Jacob? Aut quis numerabit Populos Israel? *Deinde optat cum illis habere societatem:* Moriatur anima mea cum animabus ,, justorum, & fiat semen illorum. *At vero quia Balac indignatus, & suspicans ipsum, quia viderat multitudinem Hebræorum, benedictionem dedisse, abduxit illum in alterum locum, unde partem Populi videre licebat: Merito rursum Spiritus Sanctus per illum ait:* ,, Non est Deus quasi homo, ut suspendatur: nec ut filius hominis ut minas patiatur. Ipse cum dixerit, nonne faciet? Loquitur quidpiam, & non permanebit? *Mutationi, inquit Balac, aut alterationi non est obnoxia Natura Divina more hominum. Ad benedicendum assumptus sum: Benedicam, nec divertar.* Addit *Balaam* Israelitico Populo benedicens: *Cujus fortitudo est similis Rhinocerotis:* Vel, ut habent Septuaginta, *Quasi gloria unicornis ei.* Quę verba *Theodoretus* ita commentatur Questione 43. *Monoceros est animal habens unicum cornu in capite, de quo Dominus Deus cum Job loquens ait:* Voletne tibi servire unicornis? *Per hoc & animalis robur indicans, & quod servitutem ferre nequeat. Quidam ergo voluerunt huic assimilare Dominum Deum. Ego vero arbitror hoc de Populo dictum esse, quod quemadmodum unicornis unicum habet cornu, sic Populus vere pius unicum Deum adorat. Idcirco etiam Beatus David dixit:* ,, In te inimicos
Psal. 45. 6. ,, nostros ventilabimus cornu. *Illud porro*, Non erit auguratio in Jacob, nec divinatio ,, in Israel. In tempore dicetur Jacob & Israel quid perficiet Deus: *Sic intelligendum est. Quid perficiet Deus contra Israel, prædicere neque divinatio potest, nec augurum observatio. Dominus enim Deus futura prædicit per Prophetas suos, & suggerit quid agendum.* Hæc *Theodoretus*. Romanos etiam Assyriorum Imperium, & Judæam debellaturos prædicit Balaam Numeror. 24. 24. *Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt. LXX.* vertunt: *Egredientur enim de manu Chetim, & affligent Assur, & affligent Hebræos.* Nonnulli *Chetim* Macedones interpretantur. *Perseus* Rex Macedoniæ vocantur Rex *Chetim* 1. *Macch.* 8. 5. & *Alexander* est ex Terra *Chetim* 1. *Macchab.* 1. 1. De Macedonum Græcorumque victoriis adversus Persas, Assyrios, Medos, Hebræos, hoc Vaticinium explicat *Theodoretus* Quæstione 44. in Numeros: *Prædixit etiam*, inquit, *& Macedonum victoriam adversus Persas:* ,, Egredientur enim de manu Chetim, & affligent Assur, & affligent Hebræos. *Alexander enim delevit Regnum Persarum; Antiochus autem dimicans Judæos, & Metropolim eorum cepit, & divinum Templum desertum reddidit.* Alii *Chetim* interpretantur *Italiam*. Ita *S. Hieronymus* reddit. Onkelos & Arabs Interpres, *De Romanis:* & Hierosolymitanus: *In Lombardia, ex Urbe Magna*, id est, Roma, & Jonathan: *Ex Lombardia, & e Terra Italiæ.* Præterea, cum *Daniel* Alexandrum nominet Regem *Javan*, si dicatur idem Rex *Chetim*, confundentur *Javan*, & *Chetim*, quæ manifeste distinxit *Moses*. Tertio, ejusdem Prophetæ Cap. 11. ver. 29. & 30. de Chittæis ea dicuntur, quæ merito ad Romanos referunt fere quotquot sunt Interpretes. *Constituto*, inquit, *tempore Antiochus rursus invadet Austrum*, (id est, Ægyptum) *sed posterior*
pri-

primæ non erit similis. Supervenient enim naves Chittim, & invitus regredietur. Naves Chittim sunt Naves Romanorum *Cajo Popilio* Duce, quorum metu *Antiochus* re infecta discessit. Unde & Vulgatus Interpres hoc etiam loco Romanos vertit. Quam expositionem sequuntur Græci & Latini Patres, & plerique ex Hebræis. Rursus *Ezechielis* 27. 6. ubi Textum Hebręum ad verbum reddentes vertunt, ex *Insulis Chittim*; Chaldæus vertit *E Provincia Apuliæ*: & Vulgatus Interpres, *De Insulis Italiæ*. Jam si nominis *Chittim*, vel *Chetim*, vestigia quęras in Italia, occurret in ipso Latio Urbs *Cetia* apud *Halicarnasseum*, una e septem Urbibus a *Coroliano* captis: item *Echetia* Italiæ Urbs apud *Stephanum*, & circa Cumas *Cetus* fluvius. Plura ad istius confirmationem sententiæ legi possunt apud *Bochartum* Lib. 3. *Geographiæ Sacræ*, Cap. 5. De Romanis itaque hic vaticinatus est *Balaamus*, a quibus clades illatæ sunt Hebræis sub *Pompejo*, sed pręcipue sub *Tito* & *Vespasiano*. De Assyriis autem & vicinis Partis sub *Augusto* triumphavit *Ventidius Bassus*; & tempore *Trajani* subjugati sunt Assyrii, & in Provinciæ formam redacti, ut *Dio Festus*, & *Rufus* testantur.

Prædictiones autem *hujusmodi*, inquit Theodoretus, *non a falsa divinatione, sed a virtute Sanctissimi Spiritus procedunt. Qui enim mandavit asinæ ut præter naturam humana voce loqueretur, is ad hunc modum per linguam Vatis futura prædixit. Factus est, inquit, Spiritus Dei in illo.* Sive, ut reddit Latinus Interpres. *Numer.* 23. 5. 16. & 24. 2. 3. *Dominus autem posuit verbum in ore ejus. Et irruente in se Spiritu Dei, assumpta Parabola, ait, &c.* Addit *Theodoretus* loco supra laudato: *Cum experientia didicisset, se arte vana utentem nihil proficere, infinitis enim partibus potentior erat, qui linguam ejus vertebat quo vellet, non amplius usus est signis consuetis, sed linguam suam contulit in obsequium Dei.*

III. Verum inter *Balaami* prędictiones insignis est pręcęteris illa de Christo venturo. *Videbo eum, sed non modo. Intuebor illum, sed non prope. Orietur Stella ex Jacob, & consurget Virga de Israel: Et percutiet Duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio ejus: Hæreditas Seir cedet inimicis suis.* Hoc Oraculo Messiam pręnuntiari Judęis olim persuasum fuit. Unde impius ille *Ben Cosiba*, qui se Messiam esse mentiebatur, hoc Vaticinium sibi accommodabat: Ideoque *Bar-Cocheba*, sive *Filius Stellæ* appellatus est. Idem probatur ex Chaldaica Paraphrasi Onkelosi, quæ sic habet: *Consurget Rex de domo Jacob, & ungetur Christus de domo Israel, & occidet Principes Moab, & dominabitur omnium filiorum hominum.* Consentiunt *Jonathan* & Interpres Hierosolymitanus. Idem etiam docet Maimonides, qui istud *Balaami* Oraculum bifariam dividit, ita ut pars prior ad Messiam, posterior ad *Davidem* referatur. *Origenes* Tomo 14. in *Joannem*, ait, Samaritanos, qui Pentateuchum dumtaxat admittebant, Christi adventum expectasse velut in Lege prænuntiatum, ut constat ex Samaritidis Mulieris colloquio cum Christo Salvatore. Illos autem Messiæ adventum sperasse tum ex Prophetia Jacobi Judæ benedicentis, tum ex Propheiiis *Balaami*: Subditque p. 219. Huetianæ Edit. *Quin Servator ipse sciens Mosen multa de Messiæ Prophetia scripsisse, ad Judæos inquit*: Si Mosi crederetis, crederetis etiam mihi, de me enim ille scripsit. *Joan.* 5. 46.
„ *Quamobrem plurima invenire licet scripta in Lege typice, & obscure, quæ referantur ad Christum. Apertiora vero alia & manifestiora præter hæc, ego in præsentia non video.*

Eusebius Lib. 9. *Demonstrationis Evangelicæ* Cap. 1. hanc Prophetiam de Christo pariter explicat. *Duces Moab* Deos interpretatur Moabitidis regionis Præsides, puta *Beelphegor*, eosque a Christo subactos & domitos esse ait, cum Idololatriam adventu suo destruxit. Filios *Seth & Edom*, Gentes exponit Dæmonum tyrannide oppressas, & a Christo liberatas. Stellam appellari Christum, quemadmodum *Sol justitiæ* a Malachia, *Oriens* a Zaccharia, *Lux* ab *Isaia* appellatus est. *Radicem* eum nuncupat *Balaamus*, quemadmodum & *germen*, & *virga*, & *surculus* ab *Isaia*, & *Jeremia*, & *S. Joanne* in Apocalypsi nuncupatur. *Cæterum*, inquit Eusebius, *quid aliud tandem significavit his verbis, quam per Ductoros Moab, invisibilium hostium eversionem? Ipsorum, inquam, Dæmonum, qui olim apud Moabitas Deorum loco ferebantur? Atqui aliorum mentionem non fecit, propter Simulacrorum ipsius Israel cultum, quo in deserto usus est, quo tempore Populus initiatus est Beelphegor. Quoniam igitur victus est Israel illo tempore a Principibus* Moab

Malac. 4. 2. *Zach.* 3. 8. & 16. 12. *Isai.* 9. 2. *Isai.* 4. 2. & 11. 1. & 53. 2. *Jerem.* 23. 4. *Apocal.* 5. 5.

Moab visum effugientibus, dico autem ab iis, qui apud Moabitas pro Diis colebantur; merito quod olim erat futurum, rerum utique in contrarium mutationem in tempore divinat Balaam, dicens: „ Orietur Stella ex Jacob & surget homo ex Israel : Et franget „ duces Moab. *Tanquam si manifestius diceret, Moabitarum Dæmones, qui nunc adversus Israel gloriati sunt, in ortu ejus de quo ipse vaticinatur, fractionem tandem & ruinam passuros: Quibus fractis, filios Seth, & Edom, & Esau, & reliquas Gentes, quas his nominibus significari arbitror, ut olim dæmonico errori addictæ erant, sic rejecta superstitione, familiares illius futuras, qui Venturus canitur.* Et erit, *inquit*, Edom hæreditas, & erit hæreditas Esau inimicus ejus. *Veteres, inquit, hostes Dei atque Israel erunt hæreditas ejus, qui canitur futurus: Ipse enim est cui dictum est a Deo & Patre suo:* „ Postula a me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam.

Addit *Eusebius*, Hoc Vaticinio commotos *Balaami* Successores, quod apud illos integrum servatum fuisse credere par est, cum in Cœlo ignotum quoddam Sydus ad perpendiculum Judææ constitutum inspexerunt, in Palæstinam festinasse, ut sciscitarentur de Rege, qui per eam Stellam, quam ipsi viderant, significabatur. Fidem his facere *S. Mathæum* his verbis: *Cum autem natus esset Jesus in Bethleem Judæ, in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam dicentes: Ubi est, qui natus est Rex Judæorum? Vidimus enim Stellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum.* Quo tempore iidem missi in Bethleem abierunt. *Et ecce Stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra, ubi Puer erat. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde. Et intrantes domum invenerunt Puerum cum Maria matre ejus, & procidentes adoraverunt eum.* Cæterum an Magi *Balaami* successores fuerint, id est ex Mesopotamia Syriæ pariter oriundi, ejusque regionis incolæ, quod existimavit *Eusebius;* an apud Mesopotamos Idololatras Vaticinium illud *Balaami* servatum fuerit; an verba illa, *Orietur Stella ex Jacob*, ad Sidus illud mirabile referri etiam possint, quod Magos ad Christi cunas duxit; an de ipso Christo dumtaxat intelligenda, qui Stella typice vocatur, res est de qua *Eusebium* inter & cæteros Patres, vel Auctores Ecclesiasticos non convenit. Sane Mesopotamiæ nomen in novo Testamento usurpatur, cum regio illa designatur, ut *Actuum* 2. 9. & 7. 2. & vicinam illam fuise Judææ nemo nescit: Verbis vero S. Matthæi, *Ecce Magi ab Oriente venerunt*, Regio quædam remotior designatur. Præterea Magorum nomen, quod in bonam partem accipi a *S. Matthæo* consentiunt Interpretes, apud Persas ab omni ævo pervulgatum, & viris sapientiæ laude excellentibus attributum, non apud Mesopotamos. Tertio vaticinium illud a *Balaamo* in Mesopotamia editum non est, sed inter Moabitas: Nec credibile est ab illo reduce tale quid apud suos prædicatum, cujus tragicus exitus satis ostendit illum nefariis studiis ad finem usque vitæ suæ vacasse, & vindice Deo extremæ nequitiæ pœnas dedisse. Denique, hoc Oraculum, *Orietur Stella ex Jacob*, ad Sidus materiale & corporeum non pertinet, sed ad Christum Spirituale Sidus, cujus index fuit Stella illa Magorum, ex Jacob minime exorta, sed in Oriente miraculose a Deo formata, ut illis dux esset itineris ad Christi Præsepe. *Balaami* Vaticinium explicat locus ille Apocalypsis 22. 16. *Ego Jesus misi Angelum meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis: Ego sum radix & genus David, Stella splendida & matutina.*

Theodoretus Balaamum Christi adventum prædixisse docet Quæstione 44. in Numeros.
„ Nec tamen ignorandum est, *inquit*, quibusdam placuisse nihil illum prædixisse de Sal-
„ vatore nostro. Qui utique debuerunt intelligere, ipsi quoque Nabuchodonosor, licet
Daniel 2. „ impiissimo, adventum Dei ac Salvatoris nostri revelatum esse. *Vidit enim lapidem*
„ *excisum sine manibus, qui percussit imaginem & contrivit aurum, argentum, æs, fer-*
„ *rum, ac testam, & factus est mons magnus & tegens universam terram.* Qui igitur
„ per illum ista prædixit, per hunc etiam salutem orbis prænuntiavit: Ut & apud
„ Gentes hujusmodi prænuntiationes conservarentur. Huic autem prædictioni testimonium
„ præbet rerum exitus. Nam qui secundum carnem ortus est ex Juda, non tantum
„ Duces Moab, sed & filios Seth omnes deprædatus est: Filii vero Seth omnes sunt
„ homines. Noe siquidem oriundus est ex Seth: Ex Noe vero universa hominum na-
„ tura.

DIS-

DISSERTATIO VIII.

De Morte Moyſis.

PROPOSITIO UNICA.

Mortuum eſſe Moyſen, ſalva fide negari non poteſt.

PRobatur primo ex Scriptura Sacra Deuteronomii 32. 48. 49. 50. 51. *Locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens: Aſcende in Montem iſtum Abarim, id eſt Tranſituum, in Montem Nebo, qui eſt in terra Moab, contra Jerico: & vide Terram Chanaan, quam ego tradam filiis Iſrael obtinendam, & morere in Monte. Quem conſcendens jungeris Populis tuis, ſicut mortuus eſt Aaron frater tuus in monte Hor, & appoſitus Populis ſuis: Quia prævaricati eſtis contra me in medio filiorum Iſrael, ad Aquas Contradictionis in Cades, deſerti Sin: & non ſanctificaſtis me inter filios Iſrael.* Et Capite ultimo verſ. 5. 6. 7. 8. *Mortuuſque eſt ibi Moyſes ſervus Domini in Terra Moab, jubente Domino: & ſepelivit eum in valle Terræ Moab contra Phogor: & non cognovit homo ſepulcrum ejus uſque in præſentem diem. Moyſes centum & viginti annorum erat, quando mortuus eſt. Non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti ſunt. Fleveruntque eum filii Iſrael in campeſtribus Moab triginta diebus; & completi ſunt dies planctus lugenitum Moyſen.*

Et Joſue 1. 1. 2. *Et factum eſt poſt mortem Moyſi ſervi Domini, ut loqueretur Dominus ad Joſue filium Nun, Miniſtrum Moyſi, & diceret ei: Moyſes ſervus meus mortuus eſt, ſurge, & tranſi Jordanem iſtum tu, & omnis Populus tecum, in Terram quam ego dabo filiis Iſrael.* Hæc de morte proprie dicta intelligenda eſſe conſtat. 1. Quia *Moyſes* mortuus dicitur ſicut *Aaron* ejus frater. 2. Quia ſepultus aſſeritur in Valle Terræ Moab. 3. Quia in pœnam peccati ad Aquas Contradictionis commiſſi maturata dicitur mors illius, antequam Populus Terram promiſſam ingrederetur. 4. Quia Iſraelitę ipſum more ſolemni planxerunt. Non ſemel, ſed pluries mors Sancti Legiſlatoris inculcatur, ne raptus dumtaxat vel tranſlatus inſtar *Enochi*, non mortuus crederetur. 5. Verba Scripturæ Sacræ proprie ſunt intelligenda cum nihil ex iis ita intellectis ſequitur contra fidei veritatem, aut morum honeſtatem, ſive contra fidem charitatis Dei & proximi ſecundum Regulam a *S. Auguſtino* traditam in Libris *De Doctrina Chriſtiana*.

Probatur ſecundo ex Judæorum Hiſtoricis, *Joſepho* ſcilicet Libro 4. *Antiquitatum*, Capit. ultimo, ubi de *Moyſe* ſic loquitur: „ In ſacris autem Voluminibus ſcripſit ſe mor„ tuum, veritus ne propter excellentem ejus virtutem a Deo raptum prædicarent. Vi„ tæ ejus tempus univerſum centum viginti annorum fuit, cujus tertiam partem in Im„ perio exegit, uno menſe minus. Mortuuſque eſt ultimo anni menſe, die prima men„ ſis, qui a Macedonibus Dyſtrus dicitur, a noſtris vero, Adar . . . . Triginta diebus „ luxit eum Populus, cui nunquam quidquam triſtius accidit, quam tunc Prophetæ mors.

Item ex *Philone* Libro 3. *De Vita Moſis*, in fine: Jam aſſumendus, *inquit*, & in „ ipſis ſtans carceribus, unde ad cœleſtem metam erat evolaturus, tunc quoque afflatus „ divinitus, vivens adhuc prophetavit de ſe ipſo tanquam mortuo, ante obitum nar„ rans ſe mortuum, ſepultumque inſpectante nemine, videlicet manibus non mortalium, „ ſed Virtutum immortalium, ne Majorum quidem monumentis illatum: Quippe cui „ Monumentum contigit eximium haud cuiquam notum homini. Luxit eum univerſa „ Gens lacrymis diffluens per menſem integrum, accedentibus ad publicum luctum pri„ vatis affectibus, quandoquidem erat inenarrabilis ejus providentia, benevolentiaque er„ ga univerſos ac ſingulos. Hujuſmodi fuit vita obituſque Moyſis, Regis, Legiſlatoris, „ Vatis, & Pontificis, ſicut Sacris Literis proditur.

Probatur tertio ex Patribus, ſcilicet ex *Origene* Homilia 25. in Numeros. „ Si quan„ do, *inquit*, nobis cum Samaritis ſermo eſt, quoniam quidem reſurrectionem mortuo„ rum negant, nec recipiunt futuri ſęculi fidem, perurgeamus eos ex iis verbis, quibus

„ Do-

„ Dominus dicit ad Moysen: *Quia apponatur ad Populum suum*. Nemo enim apponitur
„ ad eos, qui non sunt. Unde constat esse aliquem Populum, cui Moyses post vitæ hu-
„ jus exitum dicitur applicandus. Quia ergo Prophetis non credunt Samaritę, ex qui-
„ bus posset Resurrectionis mortuorum latius fides approbari, ex iis saltem Mosis Libris,
„ quos recipiunt, & quorum auctoritatem fatentur, convincendi sunt & curandi; si ta-
„ men oportet Babyloniam curari. Est ergo locus hic Resurrectionem mortuorum evi-
„ denter ostendens. Designat enim esse Populum, cui post obitum suum Moyses adjun-
„ gendus sit, & ad quos pro suis meritis transferendus.

Item ex *S. Gregorio Nysseno* Libro de Vita Mosis. His ita gestis, *inquit*, ascendit in
„ altum Moyses Montem, & procul repromissam Majoribus suis Terram speculatus, hu-
„ manam vitam exuit, ita ut nihil in terris hujus migrationis suæ signum aut monu-
„ mentum in sepulcris relinqueret.

Item ex *S. Epiphanio* Hæresi 64. ubi *Moysen* promeritum fuisse ait: „ Ut illud au-
„ diret; *Ascende in montem & illic morere*: Ut illius sepulturam hominum nemo co-
„ gnosceret; quandoquidem Sacræ istud Literæ significant, Non esse ab hominibus Moy-
„ sis corpus sepultum, sed ab Angelis. *Et Hæresi 9.* Mosis corpus, *inquit*, quemadmo-
„ dum a Majoribus accepimus, ab Angelis sepultum est, neque illi tamen loti, ac ne
„ polluti quidem sancti illius corporis attactu.

Item ex *S. Augustino Libro 18. De Civitate Dei*, Cap. 11. „ Rexit autem, *inquit*,
„ Populum Moyses per annos quadraginta in deserto: & mortuus est annorum centum
„ & viginti; cum Christum etiam prophetasset per figuras observationum carnalium in
„ Tabernaculo, & Sacerdotio, & Sacrificiis, aliisque mysticis plurimisque Mandatis.
„ Moysi successit Jesus Nave, & in Terram promissionis introductum Populum collo-
„ cavit. . . . . Qui cum Populum rexisset post mortem Moysi viginti & septem annos,
„ etiam ipse defunctus est.

Et enarratione in Psalmum 94. „ Quærimus vindictam in Moyse, prope nullam ha-
„ bet, nisi quod ad extremum ait illi Deus: Ascende in Montem, & morere. Ait se-
„ ni, Morere. Jam peregerat ætates suas, numquid nunquam erat moriturus? Qualis
„ illa vindicta? Ostendit ibi vindictam suam, ut diceret: Non intrabis in Terram pro-
„ missionis, quo intraturus erat Populus? Quamdam figuram quorumdam gerebat Moy-
„ ses. Nam qui in Regnum Cœlorum intravit, magna illi pœna erat, ad Terram il-
„ lam non venire, quæ ad tempus erat, promissa, ut umbram ostenderet, & transiret?
„ ... Sed Moysen voluit gestare figuram eorum qui sub Lege erant, quia per Moysen
„ data est Lex: & ostendit eos qui sub Lege esse vellent, & sub Gratia esse nollent, non
„ intraturos in Terram promissionis. Ergo illud quod dictum est Moysi, figura erat, non
„ pęna. Seni mors quæ pęna?

Et Sermone 352. novissimæ Editionis Parisiensis: Per mortem corporalem Moysi fi-
„ gurata est mors ipsius dubitationis; sed in Monte. Ad petram nata est dubitatio, in
„ Monte mortua est. Quando fuit humilis Christus in Passione, quasi petra jacebat an-
„ te oculos: Merito in illo dubitabatur, humilitas illa nihil magnum prætendebat. Me-
„ rito ipsa humilitate factus est lapis offensionis; Resurrectione autem clarificatus magnus
„ apparuit, jam Mons est. Jam ergo illa dubitatio, quæ nata erat ad petram, in Mon-
„ te moriatur.

S. Isidorus Hispalensis, seu quisquis est Auctor Libri *De vita & Morte Sanctorum* inter ejus Opera, Cap. 25. hanc veritatem confirmat, ubi de *Moyse* ita scribit; *Quidam eum vivere testantur, pro eo quia sepulcrum ejus non reperitur, & quia apparuit Domino in Monte cum Elia. Mortuum autem esse illum, non raptum Sacra Scriptura testatur.*

Rupertus Abbas Tuitiensis Libro 2. in *Deuteronomium*, Cap. 22. hoc argumentum tractans, hæc habet: *Asserunt plerique, quod Moyses non vere juxta proprietatem vocis mortuus sit, sed Dominus eum absconderit, & per nomen mortui absconsionem ejus, sive translationem debere intelligi: Illud pro maximo argumento habentes, quod transfigurato in Monte Domino, iste cum Elia, cum Eo loquens, apparuit. Verum si non mortuus, sed a Domino ut Enoch, & velut Elias, translatus creditur, quomodo istud pro indignatione vel*

ira

„ *ira Domini reputabitur? Nempe sic transferri non indignationis, sed dignationis, non iræ,* „ *sed magnæ gratiæ est. Dicit enim ipse Moyses Deuteronom.* 1. *&* 4. Nec miranda in- „ dignatio in Populum, cum mihi quoque iratus Dominus dixerit propter vos, Nec tu „ ingredieris, sed Josue filius Nun Minister tuus ipse intrabit pro te. *Item* : Iratus est „ Dominus contra me, propter sermones vestros, & juravit ut non transirem Jordanem, „ nec ingrederer Terram optimam, quam daturus est vobis. Ecce morior in hac humo: „ Non transibo Jordanem. *Ad summum, nonne vel Aaron vere mortuus est vera depositione corporis? Quis hoc dissimulare possit? Dicit autem Dominus paulo supra Moysi:* „ A- „ scende in Montem illum, & morere, sicut mortuus est Aaron frater tuus: quia præ- „ varicati estis coram me ad Aquas Contradictionis, & non sanctificastis me inter filios „ Israel. *Igitur quantiscumque quis e contrario nitatur argumentis, libere confirmamus, quia sicut Aaron, sic & Moyses vere & depositione corporis mortuus sit.*

Objiciuntur ex adverso Patrum testimonia, scilicet *S. Hilarii* Capite 20. in Matthæum. *Quantum*, inquit, *sentire ex ipsis Evangeliis licet, Moyses & Elias in Regno Cœlorum assidebunt. Nam cum spopondisset Dominus visuros quosdam de Apostolis, antequam mortem gustarent, Filium venientem in Regno suo, assumptis Petro & Jacobo, & Joanne, cum habitu gloriæ suæ apparuit, Moyse & Elia comitantibus. Et hos quidem Prophetas duos prævenientes Adventum ejus esse intelligimus, quos Apocalypsis Joannis ab Antichristo perimendos esse dicit: Licet variæ vel de Henoc, vel de Jeremia, plurimorum exstiterint opiniones, quod alterum eorum, sicut Eliam mori oporteat. Sed non possumus veritatis fidem, quam Dominus tribus superioribus testibus revelavit, sensus nostri opinione corrumpere, neque alios venturos existimare, quam qui ad sponsionem fidei venisse conspecti sunt. Et quamquam ultra Evangelicam veritatem non necesse sit opinari: Tamen si quis conditionem & mortis & sepulcri Moysi diligenter adverterit, & secretarum Scripturarum, secundum Apostoli auctoritatem, cognitionem adeptus sit, intelligit omnia ita esse tractata, ut Moyses potuerit jam videri.*

S. Hieronymi in Caput 9. *Amos* Prophetæ dicentis: *Ascendit Dominus in cœlum cum Enoch: ascendit cum Elia; ascendit cum Moyse; cujus sepulturæ locus, quia in cœlum ascenderat, in terra non potuit inveniri.*

S. Ambrosii Lib. 1. *De Cain & Abel* Cap. 2. cujus hæc sunt verba: *Non legimus de eo* (scilicet Moyse) *sicut de cæteris, quia deficiens mortuus est: Sed* per Verbum Dei mortuus est. *Deus enim neque defectionem aut diminutionem patitur, neque adjectionem capit.* „ *Unde & addidit Scriptura* : Quia nemo scit sepulturam ejus usque in hodiernum diem, *ut translationem magis quam interitum ejus intelligas. Mors enim secessio quædam est animæ & corporis. Mortuus igitur est per verbum Dei, ut ait Scriptura, non secundum verbum; ut advertas non nuntium mortis, sed gratiæ munus expressum, qui translatus magis, quam derelictus est, cujus nemo novit sepulturam. Quis enim in terris reliquias ejus potuit deprehendere, quem secum esse Dei Filius in Evangelio demonstravit? Denique & Elias simul est visus, qui translatus curru est, non sepultus, nec mortuus legitur. Vivit enim qui cum Dei Filio est. Moses autem mortuus quidem legitur, sed per Verbum Dei mortuus, per quod facta sunt omnia. Verbo autem Dei Cœli firmati sunt. Per verbum igitur Dei non lapsus operis, sed firmamentum est. Non ergo tanquam relapsus in terram deprehenditur corporis solutione, sed tanquam verbi cœlestis operatione donatus & munere: ut quietem magis caro ejus, quam bustum acceperit.*

Respondetur *S. Hilarium* in ea quidem fuisse singulari sententia, quod *Moses* futurus esset cum *Elia* Christi Judicis Præcursor: (Qua in re ipsum non sequimur, cæteris Patribus adhærentes:) At diserte non affirmat quod mortuus non sit. Potuit enim resurrexisse illa in hypothesi, quo tempore Christus transfiguratus est, sub finem Mundi secundo moriturus, & Antichristum suo etiam sanguine extincturus.

S. Hieronymus vero de mystico dumtaxat in cœlum ascensu loquitur, quem non soli *Moysi*, sed Sanctis omnibus cum Christo tribuit, sive de profectu spiritali, & ascensu ad cœlestis & perfectissimæ vitæ gradum, & culmen sanctitatis. Id patet ex verbis antecedentibus & consequentibus. Versatur in illis Prophetæ verbis explicandis: *Qui ædificat in cœlo ascensionem suam, & fasciculum suum super terram fundavit: Qui vocat*

aquas maris, & effundit eas super faciem terræ: Dominus nomen ejus. Quæ ita commentatur: *Dominus Deus omnipotens, qui respicit sive tangit terram, & commovet eam, ipse est qui quotidie ædificat in cœlo ascensionem suam & dicit in Evangelio*: Pater meus usque modo operatur, & ego operor: *& non solum de costa Adam in typum Ecclesiæ semel ædificavit Evam, sed quotidie credentes, & membra corporis sui ædificat, & de terris ad cœlum levat, ut in illis ipse conscendat. Ascendit Dominus in cœlum cum Enoc: Ascendit cum Elia: Ascendit cum Moyse, cujus sepulturæ locus, quia in cœlum ascenderat, in terra non potuit inveniri. Ascendit cum Paulo, qui Vas electionis, in Apostolum de persecutore mutatus est, & de humilibus raptus in sublimia: Ita ut ascenderet in cœlum tertium, & per Spiritum Sanctum & Filium perveniret ad Patrem, & audiret verba ineffabilia, Mysteria Trinitatis, quæ hominibus audire non licitum est. Iste ergo qui quotidie ascendit in Sanctis, fasciculum suum fundavit super terram; De quo in Evangelio loquitur*: „ Ne timeas grex parvule, quia complacuit Patri meo habitare in te. "
Lucæ 12. *Iste fasciculus una Domini Religione constrictus est.*

S. Ambrosius more suo sensui allegorico intentus, nihil aliud significare voluit, quam *Moysem* typum fuisse Christi a mortuis resurgentis: Quia mors sanctissimi illius Legislatoris ita in Scriptura Sacra narratur, ut ipse non tam mortuus, quam translatus fuisse videatur. Virium enim defectu mortuus non est: Deinde ab hominum conspectu omnino abreptus est, ejusque sepulcrum ignoratur. Quod vero mortuum *Moysem* existimaverit *sanctus Ambrosius* constat ex eo, quod ibidem scripserit, Ipsum resurrecturum. *Bene autem*, inquit, *inter Dominum & servum servatur distantia. Ut prærogativam Domini intelligas servi gratiam, de Moyse legitur, quia sepulturam ejus nemo scit. De Christo autem*, Sepultura ejus de terra sublata est; *Quia ille secundum mysterium Legis expectabat redemptionem, ut resurgeret: Hic secundum Evangelii donum redemptionem non expectabat, sed donabat. Et ideo sepultura ejus ignorata non est, sed elevata, quam diutius creatura tenere non potuit; quia per ipsum omnis creatura properavit a corruptionis servitiis elevari. Nemo ergo scit sepulturam Moysi, quia vitam ejus omnes noverunt: Christi autem sepulturam vidimus: sed nunc jam non novimus, Qui Resurrectionem ejus cognovimus.*

Isai. 53. 6.

Finis Tomi Secundi Veteris Testamenti.

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM,
Quæ in hoc Secundo Tomo continentur.

A

AAron ad conflandum aureum vitulum ab Israelitis compellitur, 11. mille trecenti sexaginta quinque sicli Aaroni, & ejus filiis deo jubente dantur, 12. Aaron, & filii ejus ad munus Sacerdotale obeundum a Mose consecrantur, *ibid.* Aaronis filii igne celesti pereunt, *ibid.* Aaron ab Israelitis comitiis in sectatur, 14. Sacerdotium miraculo Aaronis confirmatur, *ibid.* Mors Aaronis, 15. Aaronis in summi Sacerdotii dignitate successor, 16. Vitulum aureum ad imitationem superstitionis Ægyptiacæ ab Aarone confectus, 332. Aaron gravissimi peccati reus, cum vitulum aureum conflavit, & publice colludum proposuit, 334. Duo mala ab Aarone perpetrata, *ibid.* Temere ab Hebræis ex Moncæo Aaron excusatur, *ibid.*

Abdon Judex quadraginta filiis, & triginta nepotibus auctus, 31.

Abesan Bethelemita. 30.

Abiu Aaronis filius igne Cælesti consumitur, 12. Deus vetat ne ab Aarone, & populo plangatur, *ibid.*

Absalomi in Davidem conjuratio, 41. Absaloni mors, 42. Absaloni titulus, 72.

Achan furtum, ejusque suplicium, 21. Talmudicorum fabulæ de furto Achau, 63.

Achitophel rebellio, ex mors, 42.

Adad Syriæ Rex Davidi coævus, 111.

Adipis ejus Israelitis cur prohibitus, 213.

Adonibezec Jerusalem Rex capitur, 25. Pollices pedum, & manuum ipsi resecantur, *ibid.*

Adulterium sexto Decalogi precepto prohibitum, 156. Adulterii gravitas, 157. Adulterii calamitosi exitus, 156. Adulterii pœna, 157. Adulterii suspicio quomodo eluenda ex prescripto legis, 330. Miraculum perenne in probatione fæminarum ex adulterio suspectarum, a deo factum, *ibid.* cetum sit credibile, *ibid.*

Ægyptus. Israelitarum egressus ex Ægypto, 1. Ægyptiis in aquis Rubri Maris pereunt, 4. Ethinicorum Scriptorum fabulæ de Israelitarum egressu ex Ægypto, 73. *& seq.* Polemonis testimonium de Israelitarum egressu ex Ægypto, 78. Ptolomeus Mendesius exitus Judæorum ex Ægypto meminit, 80. Ægyptii Isidis, Osiridis, & Ammonis Sacerdotes lineæ vestis usum aliosque ritus ex Mosaica lege accipiunt, 86. Res *Ægyptiacæ*, & Ægypti Reges quarta mundi ætate, 95. *& seq.*

Ægyptiorum sapientia quid sit, 295. spoliis Israelitæ ditati utrum absque furti crimine ex Ægypto egressi sint, 113. *& seq.* Ægyptiorum piscibus abstinentia, 296. 297. Vitulus aureus ab Ægyptiacæ superstitionis similitudinem ab Aarone conflatus, 85. Brutorum cultus apud Ægyptios antiquissimus, *ibid.*

Abialon Israelitarum Judex, 27.

Alienigeni. Matrimonia cum Alienigenis Mosaica lege prohibita, 327. Quare, *ibid.*

Altare Mosaicæ legis multiplex, 232. Altarium materia, 233. Lex prohibens ne per gradus ascendatur ad altare, 233. Hujus legis ratio, 234.

Amasa Dux exercitus David, 42. Mors infausta, *ibid.*

Amazonum bella, 103.

Amenophis Ægypti Rex in Mari Rubro submersus, 95.

Ammonitus in Rempublicam cooptari lex jubet, 323.

Animalia. Quæ animalia in sacrificium offerenda, 200. *& seq.* Animalium diversi ge-

neris sub eodem jugo conjunctio, & commixtio Israelitis lege prohibita, 305. Aliæ circa animalia observantia Mosaica lege præscriptæ, 307. Lex lata circa animalia commodata, 322. *& seq.* *Aod* Israelitici Populi Judex, 27.
Apolini Delphico ludi dicati, & quare, 101.
Aquarum in Mara edulcoratio, 5. An naturali ligni virtute facta, *ibid.* Aquarum ex petra a Mose percussa eductio, 8. Aquæ contradictionis, 218.
Arca fęderis, 14. Variæ arcæ translationes, 32. & 39. Miracula arcæ præsentiam facta, *ibid.* In Bethesamitas Arcam curiosius introspicientes dei animadversio, *ibid.* Oza Arcam vacillantem manu sublevans, subita morte extinguitur, 40. Arcæ ab Azotiis in templo dagonis deposite historia a Josepho interpolata, 67. Arcæ fœderis structura, 224. Quæ in arca recondita erant, 225. Quare dicta arca Testimonii, *ibid.* Arcæ fœderis origo a Sacris Ethnicorum cistis non est arcessenda, 218. Spenceri objectiones solvuntur; *ibid.*
Argonautarum vellus aureum 91. Argonautarum expeditio, 104.
Armais Amenophis filius, Ægypti Rex, 94. Utrum a Danao distinguatur, 95.
Artapanus. Mosis Historia ab Artapano partim confirmata, partim interpolata, 78.
Asinus Ethnicorum calumnia de Asini capita a Judęis in Jerosolimitani templi penetrabilibus consecrato, 77. *& seq.* Eadem calumnia ab Ethnicis Christianis impacta, *ibid.* Origo fabulæ de Asino a Judæis culto, 78. *& seq.* Hujus calumniæ auctor, & debellatio, 78. Asini maxilla Philistæi cæsi, 31, Fons ex Asini maxilla scaturiens, an perennis, *ibid.*
Aspectus impudici, 226.
Assyriaca res, 102.
Athaniensium reges, 102.
Avi, *& proavi* colendi, 150.
Avicula mater dimittenda, cum pullis, vel ovis incubans inventa est, 307. Hujus legis ratio, *ibid. & seq.*
Azazel nomine, cui in hircorum piacularium sortitio ne sors una tribuitur, quid significetur, 279.

B

B*Acchus* vitium Deus habitus, 101. Bacchi cultus a quo in Græciam invectus, *ibid* Bacchi fabula unde sit derivata, 82.
Balaami historia, 16. Balaamus pecunia corruptus, Hæreticorum typus, *ibid.* Balaami Ritus, *ibid.* Miraculum in Asina Balaami factum, 342. Asinam Balaami Sermone humano simili dominum suum esse allocutum, non est incredibile, *ibid. & seq.* Balaamus vir nequissimus, 344. Balaamus aflante Spiritu Sancto, futura de populo dei prenuntiat, 347. Insignos Balaami de Christo venturo predictio, 347. *& seq.*
Baltheus indumenti Sacerdotalis genus, 235.
Barac Abinoami filius, Israeliticus Judex, 28.
Basan Rex ab Israelitis deletur, 16.
Beniamiticum bellum quo tempore contigerit, 26.
Bellum. Divinæ leges de ratione belli gerendi, 324. Bellum juste suscipiendum, *ibid.* Equæ pacis conditiones hostibus offerendæ, *ibid.* Vitoria moderate utendum, 325.
Bestialitas peccatum contra naturam, 163.
Bethsamitæ plausa magno Arcam fœderis excipiunt, 33. Bethsamitarum ob Arcam introspectam a deo percussorum numerus, *ibid.*
Blasphemia, II. Decalogi præcepto prohibita, 130.
Busiris Ægypti Rex, 96. *& seq.*

C

C*Admus* Phœnix non Ægyptius, 97. Litteræ a Cadmo in Græciam allatæ, 97.
Candelabrum, 12.
Carthago, quo tempore, & a quo condita, 107.
Castitatis, votum, 162.

Ceremonialia Legis Mosaicæ præcepta, 176. Veteris Legis Cæremoniarum divisio, *ibid.* Utrum Cæremoniæ Legis Mosaicæ absque ratione institutæ sint, 177. & 188. Cæremonialia præcepta ob eam precipue causam Deus Hæbreis tradidit, ut eos ab Idololatria averteret, 179. & 193. Utrum ritus, & Ceremoniæ ex Gentium moribus sint in legem translatæ, 182. Legales ceremoniæ quare ab Ethinicorum ritibus diversæ, 183. & 184. Ceremoniæ a Deo præceptæ, non permissæ, 185. Quare Mosaicæ Legis ceremoniæ, mundi elementa vocentur, *ibid.* In judaicis ritibus nihil inutila, nihil superstitiosum, nihil obscænum, 186. Utrum Mosaicæ Legis plerique ritus, & Ceremoniæ a Gentibus ad Hebræos derivate sint, 188. Hebræorum inter, & Ægyptiorum ceremonias affinitas, 189. In quo differant, 190. & *seq.* Leges ceremoniales sacrificiorum, 194. & *seq.* Leges ceremoniales Sacramentorum veteris Legis, 262. & *seq.* Cæremoniæ veteris Leges observantias spectantes, 286. 287. & *seq.*

Cereris Mysteria, 102.

Chanaam. Hujus regionis incolæ, urbes, fertilitas, 13. Terræ Chananeæ distributio, quo tempore facta, 21. Chananei Reges adversus Israelitas Sancito fædere cospirant, 22. Chananæorum Regum fuga, & cædes, 23. & *seq.*

Cheribim Arcæ federis superpositi, 225. & 229. Quæ forma Cherubinorum, 229. Cherubina simulacra erant ex diversis animalium formis conflata, *ibid.* In iis tamen eminebat forma humana 226. Cherubinorum formæ typicæ, 230. Cherubin Arcæ originem non habuerunt a symbolis, & simulacris Ægyptis, 231.

Chisti typus in Cruce, est Moses in monte orans, 8.

Ciborum delectus, 290. Rationes variæ Legalis discriminis ciborum expenduntur, *ibid.* & *seq.*

Circumcisio primum veteris legis Sacramentum, a quo institutum, 262. Circumcisionis rationes literales, & typicæ, 263. Secundæ circumcisionis error, 62.

Codri Atheniensium Regis pro patria devotio, 109.

Cogitationes prohibitæ, 175. Quomodo repellendæ, *ibid.*

Collecta, seu convocationis festum, 261.

Colloquia impudica VI. Decalogi præcepto prohibita, 164.

Columna nubis, & ignis Israelitarum dux ex Ægypto exeuntium, 3. Vide Israelitæ.

Coma. Mos comam falsis Numinibus consecrandi apud Ethinicos, unde ortum habet, 92.

Communio rerum aliqualis Lege imperata, 321.

Concubitus conjugalis immundities, ejusque abstergendæ ritus, 268. Quilibet veneris usus, & concubitus extra legitimum Matrimonium, sexto decalogi præcepto prohibitus, 156.

Concupiscentia sepulcra, 13. Quid concupiscentiæ nomine intelligendum, 175. 176. Utrum concupiscentia peccatum sit, *ibid.*

Conjunctio animalium diversi generis Lege prohibita, 305. & *seq.* Legis hujus ratio phisica, *ibid.* Allegorica ratio, 306.

Consanguinei. Observantia in consanguineos, 150.

Contactus immunditia, ejusque purificatio, 274.

Controversias obscuriores finiendi ratio, 323.

Coturnices in Israelitarum castra immissæ, 5.

Creditorum immanitas damnata, 205. & 322.

D

D*Anaus*. *Fabula de* Danai filiabus, 95.

David. Unctio Davidis in Regem, 36. Amalecitam Saulis interfectorem David occidi jube 39. David Rex proclamatur, *ibid*. Bella Davidis, *ibid.* Davidis pietas, 40. Coram Arca tripudia agit, 40. Michol pietatem Davidis contemptui habens punitur, 41. Promissiones Davidis a Deo factæ, *ibid.* Davidis peccatum, pœnitentia, *ibid.* & *seq.* Domesticæ Davidis calamitates, 12. Absalomitica in Davidem conjuratio, ibidem. Davidis moderatio, & patientia, *ibid.* David regnum recuperat, 42. Davidis de amisso filio Absalomo dolor, *ibid.* Novum Davidis peccatum, *ibid.* Pestilentia ob censum Populi Davide institutum, *ibid.* Adoniæ in Davidem conjuratio, 44. Davidis estrema, *ibid.* Mors Davidis, *ibid.* Utrum David prophetico numero insigni-

tus fuerit, 45. Davidis historia ab Hæbreis confirmata, vel interpolata, 68. *& seq.* Davidis congressus cum Abimelecho Sacerdote, 69. Fabulæ a Rabbinis historiæ Davidis admixtæ, 71. Eupolemi testimonium Davidis historiam confirmans, 72. Davidis ex Josepho elogium, 72.

Debbora Prophetissa, 28.

Decalogi præcepta; extensio, & ordo præceptorum Decalogi 131. Utrum omnia Legis naturæ præcepta in Decalogo continuantur, *ibid. & seq.* Primum Decalogi præceptum, 134. Quid hoc præcepto jubetur, vel prohibetur, *ibid. & seq.* Utrum Sacræ Imagines hoc mandato vetitæ, 128. Omne superstitionum genus primo Decalogi, præcepto prohibitum, 134. Secundum Decalogi præceptum, 135. Tertium Decalogi præceptum, 140. Quid quarto Decalogi præcepto injungatur, 148. *& seq.* Quid quinto prohibeatur, 152. *& seq.* Sexti præcepti Decalogi momenta, 156. Quæ septimo Decalogi, præcepto vetita sunt, 164. Octavum Decalogi præceptum, 172. Quæ nono, & decimo præcepto continentur, 174.

Deceptionis festum quid sit, a quibus, & quare institutum, 109.

Decimarum solutio quotuplex, 304. Decimarum usus, & destinatio, *ibid. & seq.*

Dei amor super omnia in Veteri, & Nova Lege præceptus, 134.

Depositum. Divina Lex de deposito, 322.

Desideria prava, 174. Utrum sola voluntate peccari possit, *ibid.*

Deuteronomium utrum lapidibus Altaris in monte Hebel erecti inscriptum totum fuerit, 22.

Dido. Utrum Carthaginem condiderit, 107.

Dii. Falsis Diis divinus honor non habendus, 140. Gentium mos Deorum Imagines in tentoriis, sive templis portatilibus circumferendi, unde fluxerit, 220. Falsorum Deorum Sacra, Mosis, & Josue temporibus instituta, 101.

Divini. Divinatio. Penas capitalis in Divinos Lege Mosaica, constituta, 126.

Domoni. Subditorum erga Dominos officia, 158.

Dominica diei sanctificatio, 156.

E

Eleazarus, Aaronis Filius illi succedit in summi Sacerdotii dignitate, 15. Mors Eleaxari, 24.

Elim Israelitarum Mansio, 5.

Emptiones. Fraus in emptionibus, 175.

Ephod., indumenti genus soli Pontifici conveniens, quid sit, 237.

Erictonius Atheniensium Rex, 101. Quare sic dictus, 102.

Ethan, tertia Israelitarum mansio, 3.

Ethinici. Historia Sacra ab Ethinicis scriptoribus interpolata, vel confirmata, 73. Ethinicorum Theologia ab Historia Mosis derivata, 81. *& seq.* Ritus, leges, meresque Ethinicorum ex lege, & libris Mosis expressi, 69. *& seq.* Josue Historia ab Ethinicis interpolata, 90. Judicum libri ab Ethinicis corrupti, 91. *& seq.* Ex libris 1. & 2. *Regum* Ethinici fabulas adornant, 94. Ethinicorum Theologia ex libris Mosis magna ex parte de prompta, 297.

Eucharistia. Manna Eucharistiæ Sacramenti figura, 7.

Eumedinum. Dearum aræ, antiquissimum Græcis Asylum, 110.

Europa. Fabula de Europa Cadmi sorore 95. *& seq.*

Exactionis iniquæ lege dei vetitæ 165. Exationum iniquarum genus multiplex, *ibid. & seq.*

Exodi tempus 1.

Expiationis festum, quando, & cur institutum. 258. Ceremoniæ hujus festi propriæ, *ibid.* Rabbinorum Expiationis festi occasione fabulæ, 260. *& seq.* Expiatio generalis Israelitarum, ejusque peragendæ ritus, 279. Cur hircis expiationem perfici Deus instituerit, *ibid.*

Exploratores a Mose missi in Terram promissam, 13. Populum Israeliticum ad seditionem extitat, 14. Exploratorum mors repentina, *ibid.*

Extranei. Charitas, & misericordia in extraneos exercenda, 323. Leges pacificum Judæo-

dæorum cum extraneis congressum spectantes, *ibid.* De hostili cum extraneis congressu Leges, 324.
Ezechielus. Hæbreorum exitus ab Ægypto, ab Ezechielo Poeta, 45.

F

Farrea solutio, 207. *& seq.*
Ferri excoquendi, & elaborandi ars unde fluxerit, 102.
Festa Judæis peculiaria, profanis gentibus ignota, 254. Rationes institutionis Festorum veteris Legis, *ibid.* Veteris Legis Festorum numerus, 254.
Festorum dierum sanctificatio, 149. Festorum institutio apud Hæbreos, & origo, 252. Utrum festa solemnia Mosis legibus sint antiquiora, *ibid.*
Filii Dei in parentes animadversio ob nimiam in filios indulgentiam, 32. *&* 33.
Fimbriæ. Lex de Fimbriis, 301. Multiplex hujus Legis ratio, *ibid.*
Fœminalia linea, vestis Sacerdotalis, & earum usus, 234.
Fornicatio simplex sexto Decalogi præcepto prohibita, 159. Fornicationis pœna, 161.
Fratres amandi, 150.
Fructus. Lex de primis agrorum incultorum fructibus per tres annos non comedendis, 303. Fructuosæ arbores in hostili terra non succidendæ, 326.
Frumenta qui recondunt ingravescente annona, rapinæ rei, 171.
Funeris immunditics, eamque obstergendi ritus, 270.
Fur. Utrum furem occidere liceat ab bonorum temporalium defensionem, 153. Pœnæ in fures Mosaica Lege statutæ, 171.
Furtum quid sit, 164. Quid furti nomine intelligendum, *ibid.* Furti gravitas, *ibid.* Utrum res inventæ absque Furti crimine retineri possint, 165.

G

Gabaonitarum deditio, fraus, & initium cum ipsis fœdus, 102.
Gedeon ad liberandum Israeliticum Populum a Deo vocatur, 29. Sacrificium Gedeoni ignis de petra erumpens absumit, *ibid.* Aram Baal in Ephra oppido Gedeon diruit, 30. Victoriæ signum Gedeon accipit rorem in vallere, *ibid.* Gedeonis admirabilis pugna contra Machianitas, *ibid.* Regnum ab Israelitis sibi oblatum Gedeon recusat, 31. Ephod aureum Gedeon conficit. *ibid.* Utrum imprudentiæ, aut Idololatriæ reus fuerit, *ibid.* Gedeonis filii, 31. Abimelechi Gedeonis filii tyrannis, *ibid. & seq.* Mors Gedeonis, *ibid.* Errata Josephi in historia Gedeonis, 64. Gedeon est Jerombalus Sanchuniatonis, 91.
Gentes. Lustrationes, & Purificationes Gentium, 86. *& seq.* Ritus Mosaicorum Sacrificiorum, a Gentibus usurpati, 87. Decimarum, & Primitiarum Diis offerendarum Ritum Gentes ab Hebræis accipiunt, *ibid.* Tabernaculi, & Arcæ imitatio apud Gentes, 88. Ritus Gentium ex Paschalis festis, Sabbati, & Scenopegiæ emulatione derivati, 89. Ritus Gentium ex Ritu Mosaico consecrationis Pontificis expressus, *ibid.* Sacra Gentium Asyla instar urbium Refugii apud Hebræos, 90.
Gorgonum bella, 103.
Græci. Utrum Græcis, vel Hebræis literarum origo tribuenda, 97. *& seq.* A quibus litteræ in Græciam allatæ, *ibid.* Quando Græci literarum usum habere, 100.

H

Hai Urbis obsidio, 21. Hai expugnata, 22.
Haseroth Israelitarum decimaquarta mansio, 13.
Hebræorum servitus, 26. Regiæ dignitatis apud Hebræos, institutio, 34. Hebræorum exitus ex Ægypto ex Exechielo Poeta, 45. Hebræorum fabula circa quartæ ætatis historiam 47. Hebræorum fabulosa traditio, 49. Hebræorum errores circa adorationes vituli aurei, 50. Cur Moses vitulum aureum in pulverem redegerit Hebræorum commentum, 51. Quomodo Hebræi Aaronem excusent a peccato, 51. Hebræorum fabula de mora Mosis in monte, 51. Hebræorum traditio de Lege Orali, 52. Alia Hebræorum commenta 56. *&* 57. Hebræorum fabula de sepultura Josúe, 59. Utrum Hebræi lite-

literarum usum habuerint primi, 97. & seq. Hebræi ex Ægypto exeuntes an sine furti crimine Ægyptiorum spolia abstulerint, 113. & seq. Ceremonialia præcepta quare Hebræis tradita 179. Hebræorum festa, eorumque institutio, & numerus, 252. & seq. Varia Hebræorum tribunalia, 317. Hebræorum juris dicendi ratio, *ibid.* Pœnarum cum delictis proportio in judiciis Hebræorum, *ibid.* Judicium Hebræorum integritas, 317.

Heli Summus Pontifex, 32. Dei in totam familiam ejus animadversio ob suam in filios indulgentiam, 33. Errata Josephi in Historia Heli, 67.

Hellanicus Mosis historiam confirmat, 79.

Heraclidæ, eorum Regnum, 107.

Hercules. Ritus Mosaici in cultu Herculis a Gentibus servati 70. Herculs fabula ex historia Josue adornata, 90. Hercules ex historia Samsonis expressus, 91.

Hierico urbis expugnatio, 21.

Hirci in expiatione generali Israelitarum nececessarii, 279. Hircus Emissarius quid sit, *ibid.* & *seq.* Quare sic dictus, *ibid.* An hircus Emissarius ad Diabolum amandaretur, 280. Cur Hircus in desertum emitteretur, 281. An Hirci Emissarii Ritus ab Expiatoriis Gentium Sacris originem duxerit, 284.

Hœdus in lacte matris non coquendus, 306. Hujus Legis ratio, 284. Præcepti hujus amplicatio, 311.

Holocaustum quid sit, 210. Holocausti ritus, *ibid.* Holocausti ritus ad profanas gentes Diaboli æmulatione traductus, 212. Holocausti altare, 232.

Honor. Utrum ab honoris defensionem occidere liceat, 153.

Horeb. Aquarum ex petra Horeb a Mose percussa eductio, 7. & *seq.*

Hostia pacifica secunda Sacrificii species, 212. Hostia pro peccato quid sit, & quotuplex 215. Hujus Sacrificii ritus, *ibid.* & *seq.*

I

J*Air* Galaadites, 30.

Idæ montis incendium, 22. Idæi dactali, *ibid.*

Jephtæ Populi Israelitici Judex, virtutes ejus, 30. Votum a Jephtæ deo nuncupatum, *ibid.* Mors ejus, *ibid.* Rabbinorum de Filia Jephte sententia, 65. Fabulæ orta ex historia Jephte, 91.

Jericho urbis direptio, quomodo, ex quo hebdomadis diei muri Jericho corruerint, 63. Exploratores missi Jerichuntem, 60.

Jerombalus Sanchuniatonis quis sit, 91.

Jethro Mosis socer, 7. 8. Jethro consilium de judicibus constituendis, *ibid.*

Imaginum sacrarum veneratio primo decalogi præcepto non est prohibita, 128.

Immunditiæ legales, easque purgandi ritus, 267. Variæ immunditiarum legalium species, *ibid.* & *seq.* Immunditiæ personarum, *ibid.* Immunditiæ rerum, & earum purificationes, 435. Cur legales immunditiæ a Deo institutæ, *ibid.*

Incestus quid sit, 162. Pęnæ in incestuosos latæ, *ibid.* & *seq.* Incestus gravitas, *ibid.*

Inimicorum odium, vindicta &c. Lege vetita, 155.

Interregnum post mortem Josue, 25. Quæ interregni tempore contingerint, *ibid.*

Inventes res. utrum retinere absque crimine possint, 165.

Joabus, Exercitus David Præfectus, contra mandatum Davidis Absalomum interficit, 42. Amasam Joabus iniquo occidit, *ibid.*

Jonathan Paraphrastes Chaldæus, & ejus de serpentibus ignitis nugatoria narratio, 57.

Jonica migratio, 112.

Jordanis. Hujus appellationis ratio, 20. Jordanis origo & ortu. *ibid.* Miraculum in transitu Jordanis, *ibid.* Gesta post transitum Jordanis, *ibid.* Transitu Jordanis historia a Josepho interpolata, 61. Lapides duodecim ex Jordane sublati, non ad aram struendam, sed in monumentum, 62.

Josephi Historici errores in Mosis historia, 46. Multiplex Josephi error, 50. Josephi a Scriptura Sacra dissensus, 67. Josephi ab historia Sacra multiplex aberratio, 51. Historia seditionis Core Dathan, & Abiron a Josepho interpolata, 55. Josephus in historia Zambri castigatur, 72. Multiplex error Josephi in legibus Mosaicis recensendis, 58. Errata Josephi 60. & 64. Errores Jose-

Josephi in historia Gedeonis, 64. Josephi commendatum de Zelotypia Manne patris Samson, 65. Error Josephi in Sansonis historia, 66. *& seq.* Errata Josephi in historia Heli, 67. Josephi figmenta in historia Arcæ ab Hzotiis in templo Dagonis depositæ, *ibid.* Historia Ruth a Josepho interpolata, 68. De morte Saulis Josephi errores 70. Josephus in Saulis laudibus nimius, 70. Davidis ex Josepho elogium, 72.

Josue Mosis successor, 17. *&* 19. Duos mittit Exploratores in urbem Jerico, 18. Josue Christi figura, 19. Josue Circumcisionis usus restituit, 20. Visio Josue, 43. Num ipsi visus fuerit Archangelus Michael, an Filius Dei, *ibid.* Sol a Josue miraculo sistitur, 22. Israeliticæ plebis Comitia a Josue habita, 24. Mors Josue , *ibid.* De interregno post mortem Josue, 25. Quinam exploratores a Josue missi Jerichuntem, 60. Hebræorum fabula de sepultura Josue, 63. Josue Historia ab Hebræis interpolata, 60. *& seq.* Josue historia ab Ethnicis corrupta, 90. Herculis fabula ex historia Josue adornata, *ibid.*

Iphigenia. Fabula ex historia Jephte expressa, 115.

Ira Lege Dei prohibita, 155.

Isboseth filius Saulis, 39. Regni ipsius tempus, *ibid.* Isbosethi cædes, *ibid.* Davidis in Beniamitas, qui Isboseth obtruncarunt, animadversio, *ibid.*

Israelitarum egressus ex Ægypto, 1. Israelitarum ex Ægypto exeuntium numerus, 2. Quatuor primæ Israelitarum mansiones, 3. Columna nubis, & ignis Israelitarum dux in itinere, *ibid.* Utrum una eademque fuerit columna nubis, & ignis, 3. Nubis hujus motor, *ibid.* Utrum nubes Israelitarum castra obumbraret, *ibid.* Israelitarum per mare rubrum transitus, 4. Israelitæ ab Ægyptiis in mare Rubro sepultis liberantur, 4. Canticum Deo in gratiarum actionem ab Israelitis decantatum, *ibid.* Utrum in Mara Deus Israelitis præcepta constituerit. 4. Quomodo post transitus maris rubris, ad mare rubrum rursus venerint, *ibid.* Conturnicum vis ingens Israelitarum Castris immissa, 5. Manna Israelitæ per annos quadraginta in deserto aluntur, *ibid.* Israelitarum pugna, & victoria contra Amalecitas, 7. Aaronem ad conflandum vitulum aureum Israelitæ compellunt, 11. Israelitarum cædes a Mose imperata. *ibid.* Occisorum numerus. *ibid.* Israelitarum post acceptam legem numerus, 12. Israelitæ Mosis imperium excutiunt, 14. Israelitæ Schismatici terre hiatu vivi absorbentur, *ibid.* Israelitarum cum Madianitis fęminis fornicatio, & idolatria, 19. Israelitarum bella, & victoriæ, 17. 18. *& seq.* Terræ Chananææ inter Israelitas divisio sortitio, & distributio, 23. *& seq.* Bellum tribubus Ruben Gad, & dimidiæ tribui Manasse, ab Israetis reliquis denuntiatum ob suspicionem Schismatis, 24. Israelitici populi comitia in Sichem convocata, *ibid.* Pestilentia ob censum Populi Israelitici a Davide institutum, 42. Fabulæ Manethonis Lysimachi, Chæremonis, & Apionis de Israelitarum egressu ex Ægypto, 73. Israelitici Populi Regimen, usque ad Saulem utrum Aristocraticum, vel Monarchicum fuerit, 287. *& seq.* Theocratiam naturalem, & civilem Deus in Israelitas exercuit, 288. Regis creandi modus Israelitis præscriptus, 291. Israelitarum Regibus mandata a Duo indicta, 292. Tyrannidem in Israelitas Deus non exercuit, 293.

Isthmii ludi, 103.

Jubilæi anni, 102.

Judæi. Vid. Israelitæ, & Hebræi. Insigne Judaicæ Religionis testimonium, 80. Strambonis in Judæos calumniæ, 81. Privilegia varia Judæorum Genti concessa 192. Quare, *ibid.*

Judices Israelitici Populi, 8. Judicum munus, *ibid.* *&* 27. Judicum Principatus multiplici ratione a Regio distinctus, 26. Judicum numerus, 27. tempus principatus, *ibid.* Judicum historia ab Hæbreis interpolata, 64. Judicum libri ab Ethinici corrupti, 67. *& seq.* Fabulæ Judicum Israelitarum temporibus natæ, 110.

Judicialia veteris Legis præcepta, 311. Judicialia Mosaicæ Legis præcepta Principes spectantia, *ibid.* Præcepta judicialia spectantia concives, & Populares ad invicem comparatos, 316. Judicialia, quæ de pęnis decernunt, *ibid.* Judicialia circa possessiones, 319. Circa uxores, 327. Circa filios, 330. Circa servos, 331.

Juramentum. Raro jurandum, 135. Nusquam falso, leviter, ac temere jurandum, *ibid.* Juramenta omnino implenda, 136. Judæorum errores circa juramentum, *ibid.* Juramentum non semper illicitum, 136. Non facile absque necessitate, nec pro re levi jurandum, 136. Juramenti abusus, 137. Pęnæ perjuris a Deo inflictæ, *ibid.*

Juvenalis de Lege Mosaica testimonium, 81.

L

Labyrinthus Minois jussu extructus. De eo quid sentiendum, 103.
Lex vetus, ubi, quando, & a quo promulgata, 9. Leges administri, *ibid.* Sequester, *ibid.* Legis præcepta, moralia, ritualia, & judicialia, 10. Modus quo Lex fuit promulgata, *ibid.* Quæ promulgationem Legis consecuta sunt, 11. Judæorum fabulæ circa tabulas Legis, 97. Lex Oralis quid sit, *ibid.* Hebræorum traditio de lege Oralis. *ibid.* Veteris Legis solemnitates, 252. Rationes institutionis festorum veteris Legis, 254. Numerus solemnitatum veteri Lege institutarum, *ibid.* Sacramenta veteris Legis, 262. *& seq.* Quare instituta, *ibid.*
Lini nomen fabulosum, 106. Vetus Lino suppositi, *ibid.*
Literæ a Cadmo, aliisque Phœnicibus exulibus in Græciam invectæ, 97. An prima literarum inventio a Phœnices, vel ad Hebræos referenda, *ibid. & seq.* Moses literas Hebræis primus tradidisse non videtur, 98. Literas e Phœnitia allatas in Græciam multa probant, Utrum literarum usus Cadmo sit recentior, *ibid. & seq.* Græci literas ante Cadmi tempora non hebuerunt, 100.
Lupercalia quid sint, 127. a quo, & quare instituta, *ibid.*
Lustrationes quid sint, & ad quid utiles, 267. Aqua Lustrationis ex cinere vaccæ rufæ confecta, 270.

M

Madianitarum feminarum cum Israelitis fornicatio, & Idololatria, 16. Madianiticum bellum, 17.
Manna quid sit, 5. Utrum naturale manna fuerit, *ibid.* Manna Israelitis subministratur, *ibid.* Multa circa manna observantur digna, *ibid.* Sapor Manna naturalis, 5. Supernaturalis manna sapor, *ibid.* Manna in Sanctuario asservatum, 6. Præcepta de manna a Deo data, *ibid.* Manna Christi, & Eucharistiæ Sacramenti figura, *ibid.*
Mansiones Israelitarum ab eorum egressu ab Ægypto, 42. Difficultas circa Mansionum numerum solvitur, *ibid.*
Manue. Utrum Manue pater Samsonis, zelotypia adversus uxorem laboraverit, 65.
Matrimonium. Lex de connubis inter viros, & feminas ejusdem Tribus, quomodo intelligenda, 320. Matrimonia cum alienigenis mulieribus Lege prohibita, 327. Legis exceptiones, *ibid. & seq.*
Marshamus, quid de Ritibus Mosaicæ Legis sentiat, 183. *& seq.* Rationes ejus, & argumenta expenduntur, & solvuntur, *ibid. & seq.*
Melanthus, Rex Atheniensium, & ejus stratagema, 109.
Mellis usus a Sacrificiis Dei ablegatus, 209. Variæ hujus Legis Rationes, *ibid.* Falsis ominibus Diis mel libari solitum, 210.
Mendacium, octavo Decalogi Præcepto prohibitum, 173. Multiplex mendaciorum genus, 174.
Mensa, in tabernaulo reposita, & quare, 224.
Menstruatæ immundities, ejusque purgandæ ritus, 267.
Mercatorum peccata, 167.
Merces corruptas, aut fallaces qui vendunt, aut pluris quam par sit, utrum furti rei sint, 167.
Mercurius ab Ethinicis cultus, utrum ipse sit Moses Israelitarum Dux, 81.
Michol, Saulis filia, quibus conditionibus Davidi despondetur, 68. Michol Davidem coram Arca saltantem despicit, 51. Michol levitas, ex superbia punitur, *ibid.* Sterilitas Michol, *ibid. & 71.*
Mincha sacrificium quid sit, & quotuplex, 208.
Minos, Cretæ Rex, 102. Fabulæ ajus occasione confictæ, *ibid.*
Mischna a quo, & quando edita, 53.
Moabitæ ad Hæbreorom Republica exclusi, 323. Quare *ibid.*
Mœchia, quid sit, 156. Quid præcepto, Non mechaberis, prohibitum sit, *ibid.*

Moloch,

Moloch quis Deus apud Ethinicos, 130. Cultus Moloch prohibitus, *ibid.* Liberorum immolatio in honorem Moloch, 131.

Moyses virgæ percussione Rubri Maris aquas separat, & reducit, 4. Aquas ex petra dei jussu percussa Moses educit, 7. Moses manus supplices in Cœlum erigendo Amalecitas vincit, 7. Moses in monte oraans expansis manibus Christi typus in Cruce, 8. Judices a Mose constituti, 8. Mosis humilitas, *ibid.* Promulgatio Legis a Mose facta, 9. Quadraginta dies, & quadraginta noctes sine cibo, & potu in Monte Sina moratur, 11. Israelitarum cædes a Mose imperata, *ibid.* Vitulum aureum deturbat, *ibid.* Pro populo orat, *ibid.* An, & quomodo Moses mittit Exploratores in Terram Chanaam, 14. Israelitæ Mosis imperium excutiunt, *ibid.* Deum Moses precibus placat, *ibid.* Moses diffidentiæ arguitur, 15. Ab ingressu Terræ promissæ excluditur, *ibid.* Historia a Cornelio Tacito interpolata, 76. Polemonis testimonium de Mose, 78. Artapani figmenta in historia Mosis admixta, *ibid.* Mosis historia ex Hellanico, & ex Diodoro Siculo confirmata, 79. Invenalis Legis Mosaicæ meminit, 81. Moses sub Mercurii nomine consecratus, *ibid.* Bacchi fabula ex historia Mosis expressa, 82. Typhonis fabula ex historia Mosis derivata, 84. Ritus Mosaicii in templum Gaditanum Herculis translati, 85. Mosaicorum Sacrificiorum ritus a Gentibus usurpati, 87. Tabernaculi Mosaici, & Arcæ imitatio apud Gentes, 88. Moyses Christi typus Terram promissam contemplatur, 17. Mosis extrema, *ibid.* Cur Moses Simeonis Tribui non benedixerit 22. Mors Mosis, *ibid.* Mosis elogium, *ibid. & seq.* Corpus Mosis ubi conditum, 18. Mosis successor, *ibid.* Josephi errores in Mosis historiam fabulæ, 47. *& seq.* De Mora Mosis in Monte Hæbreorum fabula, 52. Mosaicæ Leges a Josepho in multis interpolatæ, 58. Mosis historia ab Ethinicis Scriptoribus multis figmentis infuscatur, 73. *& seq.* Ptolomæi Alexandrini, & Trogi Pompei de Mose commenta, 76. Mosaicæ Legis ceremoniæ utrum ratione sint destitutæ, 177. Vid. Ceremoniæ. An ritus Mosaicæ Legis plerique a Gentibus ad Hæbreos sint derivati, 188. *& seq.* Judicialia, seu forensia Mosaicę Legis præcepta, 311. *& seq.*

Musæos. Utrum Musæus aliquis unquam exstiterit, 106.

N

Nadab, Aaronis filius igne cęlesti correptus perit, 53. *&* 12. Quare, 53.

Neomeniæ festum, 255. Quare institutum, *ibid.*

Nomen Dei quomodo, & a quibus in vanum assumitur, 135.

Nubis columna quæ Israelitis præibat, 3. Nubis hujus motor, 4. Variæ hujus nubis functiones, & usus, *ibid.*

O

Ocidere. Quintum Dei Præceptum, *Non occides*, 152. Utrum aliquando liceat occidere, *ibid.* Qua ratione alterum pro vitæ defensione occidere liceat, *ibid.* Ob honoris defensionem alterum occidere non licet, 153. *& seq.* Utrum furem occidere liceat, ob bonorum temporalium defensionem, 154.

Odium inimicorum quinto Decalogi Precepto prohibitum, 155.

Oelica migratio, 112.

Operariorum mercedis defraudatio, vel solutionis dilatio, 167.

Orpheus. Ætas Orphei, 105. Utrum Orpheus Poetarum sit primus, *ibid.* Carmina Orpheo supposita, *ibid.* Orphei nomen fabulosum 105. Orpheus ad Mosis exemplar expressus, *ibid.* Orphei Præceptor, 106. Orphei discipuli, 106.

Oscula impudica sexto decalogi Præcepto prohibita, 164.

Othoniel, Judicum primus, 28.

Ozæ mors, & ejus causa, 39. Utrum Oza Levita fuerit, *ibid.*

Fa-

P

Pacifica Hostia, quid sit, & quare sic dicta, 213. Pacificorum imitatio apud Gentes, *ibid.* Ritus Pacificorum, 213. *& seq.*
Pacis conditiones aquæ hostibus offerendæ, 324.
Panis materia sacrificiorum, 207. An panis, & vini oblatio ex profanarum Gentium moribus originem duxerit, 209.
Panes Propositionis. Vid. infra Propositio.
Parentes diligendi, 148. Honori Dei secundus & honos, qui parentibus debetur. *ibid.* Temporalis felicitas præcepto de amore parentibus exhibendo annexa, *ibid.* Officia filiorum in parentes, 148. Reverentiam, ex pietatem in parentes ipsa natura docet, 149. Pęna in hujus præcepti violatores, 148.
Paris, Priami Trojanorum Regii filius; & Helenæ ab ipso raptus; 108.
Paschalis Agni manducatio, & ritus in ea observandi, 206. Paschalis Agni mysterium, & significatio multiplex, *ibid.* Paschatis festum apud Hæbreos, ejus institutionis rationes, 256.
Peccata contra naturam, 163. Hostia pro peccato; & varii illius ritus, 215.
Pentateuchum a Mose vere scriptum esse probatur ex Scriptura, *& seq.* 352.
Pentecostes Festum, 257. *& seq.* Quare sic dictum, *ibid.* Cur institutum, *ibid.*
Perseus Tros, Persei in African expedictio. 103.
Pharan, Israelitarum mansio, 13. *& seq.* Hujus nominis vis, *ibid.*
Pharao cum exercitu ab aquis Rubri Maris sepelitur, 4.
Philacteria. Lex de Philacteris, 253. Ratio hujus Cogis multiplex. *ibid.*
Philistæorum agri a Samsonis vulpibus incensi, 31. Philistæi a Sansone asini maxilla cęsi, *ibid.* Philistæi Dagonis templi ruinis opprimuntur, 32. Philistæorum plage ad præsentiam Arcæ fæderis inflictæ, 33.
Phihairoth, quarta Israelitarum mansio, 4.
Phinees zelus, 17.
Plagium, quid sit, 171.
Polemonis testimonium de Israelitarum exitu ex Ægypto. & de Mose, 78.
Pollutionet Legales, 267. Vid. Immunditiæ.
Possessiones. Præcepta forensia Legis Mosaicæ circa possessionum prohibita, 320.
Præceptores. Reverentia erga preceptores, 152.
Præputium metaphorice sumptum quid sit 303.
Præster, quadnam serpentis genus, 15.
Princeps. Subditorum erga Principes officia, 150. Judicialia veteris Legis præcepta Principes spectantia, 311.
Principatus species præstantissima, *ibid.*
Propitiatorium & ejus structura, 225.
Propositionis panes, 224. Quare sic dicti, *ibid.* Quare in Tabernaculo repositi, *ibid.* Panum Propositionum ejus cui licitus, 266.
Prostibulum. Cur mercedem prostibuli offerri sibi Deus vetuit, 206.
Proximo vis quælibet illata lege damnatur, 154.
Pseudo-prophetarum crimen, & eorum qui falsa doctrina Populum seducunt, 52.
Puerpera, immundities, & ejus espiandæ ritus, 4. 5.
Purificationes Veteris Legis, & earum usus, *ibid.*
Pythones. Pęnes in Pythones constituta, 134.

R

RAab utrum meretrix fuerit. Raabæ fides, 19.
Raptus quid ſit, 162. *& ſeq.* Pęna in Raptores lata, *ibid.* Matrimonium Raptoris cum muliere rapta, *ibid.*
Rationale quid ſit, & ejus uſus, 237.
Reges quomodo gerere ſe debeant erga Deum, 316. Erga ſubditos *ibid.* Quomodo gerere ſe debeant quantum ad perſonalem, & æconomicum ſtatum, *ibid.*
Repudii libellus ad duritiam cordis Judæis conceſſus, 329 Lex de libello Repudi explicatur, 329.
Rubrum mare. Iſraelitarum per mare Rubrum tranſitus, 117. Mare Rubrum ſeptima Iſraelitarum manſio, 4. Quomodo Iſraelitæ poſt tranſitum maris Rubri, & ad Mare Rubrum rurſum venerint, *ibid. & ſeq.* Utrum Hebræi circuitum tantum in Mari Rubro fecerint, aut ab uno litore ad oppoſitum litus illud tranſierint, *ibid. & ſeq.* Tranſitus Hebræorum non refluxui Maris, alterive cauſæ naturali tribuendus, 119.
Rufa Vaca. Vid. Vacca.
Ruth Hiſtoria a Joſepho, & Rabbinis interpolata, 67.

S

SAbbatici anni, 23.
Sabbatum. De Sabbati Judaici inſtitutione, 75. Utrum Sabbati cognitio, & veneratio aliqua a Judæis ad alias Gentes derivata ſit, 140. Dies Sabbati ſolis Judæis ſacer, *ibid.* Sabbati cultus in remedium Idololatriæ inſtitutus, 140. Sabbati cultus ante Legem Moſaicam inſtitutus non erat, *ibid.* Quæ opera die Sabbati prohibita, 145. Sabbati Sanctificatio in pietatis exercitiis poſita, *ibid.*Annua Sabbata, 174. Pæna violantium, Sabbatum *ib.* Sabbatum Quid magnum, 146.Quid Sabbatum ſecundo primum, *ib.*
Sacerdotales veſtes, 12.
Sacerdotibus reverentia, & obedientia præſtandæ, 151. Omnis victima a Sacerdotibus proprio nomine oblata, igne penitus conſumenda erat 216. Sacerdotes inſigni aliquo vitio, & fæditate notati a miniſterio prohibendi 218. Cur a Sanctuarii aditu, & miniſterio Sacerdotes corpore deformes arcebantur, *ibid.* Lex de Sacerdotum matrimonio lata, 171. Sacerdotales veſtes 234. Miſtica veſtium Sacerdotalium ſignificatio, 250. Sacerdotum Veteris legis conſacratio, 264. Conſecrationis Sacerdotum Ritus, 265. Applicatio Sacerdotum Veteris legis ad Sacri Miniſterii functiones, *ibid. & ſeq:* Quæ Sacerdotibus Veteris Legis in uxorum delectu obſervanda, 286. Sacerdotum ab exequiis & lutu funerum, *ibid. & ſeq.* Hujus obſervantiæ rationes typicæ 288. Ratione ſpiritules, 289.
Sacra. Leges cæremoniales, 217. Quare latæ ſunt leges ceremoniales Sacrorum, *ibid. & ſeq.*
Sacramenta veteris legis. 262. *& ſeq.*
Sacrificia. Veteris Legis Sacrificiorum ratio, 194. & Sacrificia Iſraelitis non ſolum permittit Deus, ſed præcipit, *ibid.* Sacrificia non ex petit, quaſi iis indigens, 196. Neque quaſi per ſe ei grata, & jucunda ſint, *ibid.* Septem cauſæ inſtitutionis Sacrificiorum, 204. Sacrificiorum materia, 205. Quæ animalia. Duo in Sacrificium offerenda, *ibid.* Animalia ex omni parte in Sacrificium offerre Lex jubebat, 206. Quare, *ibid.* Materia inanimata Sacrificiorum, 207. Minchę Sacrificium, 208. *& ſeq.* Melles uſum a Sacrificiis ſuis Deus ablegavit, 209. Quare *ibid.* Finis Sacrificiorum, & quotuplex, 210. Sacrificiorum variæ ſpecies, *ibid. & ſeq.* Ordo dignitatis Sacrificia, 216.
Sacrilegium quid ſit, 162.
Salomonici Regni initia, 44. In Adoniam, & conjurationis ejus conſcios Salomon animadvertit, *ibid.* Sapientia divinitus infuſa Salomoni, 45.
Sangar filius Anath, 28.
Samſon, Angelo ortum ejus nuntiante naſcitur, 31. Philiſtæam mulierem ducit uxorem, quæ eo abſente alii copulantur, *ibid.* Trecentarum vulpium mira compulatine

ne

ne Philisteorum agros incendit, 31. Unde tantus Vulpinum numerus ei obtigerit; *ibid.* Philistæi a Samsone asini maxilla cæsi, 32. Fons ex asini maxilla, scaturiens, *ibid.* Samson a Dalila proditus, *ibid.* Samson & Philistæi Dagonis templi ruinis oppressi, *ibid.* Sansonis cæsaries fabulis de fatali Nisi, & Pterelai comai occasionem dedit, 92. Mons comam falsis Numinibus consecrandi apud Ethicos ex Naxareatu Samsonis ortus, *ibid.* Samsonis vulpes quibus fabulis occasionem dederit, 93.

Samuel Judicium postremus, 33. Ritus eius, & pietas, 33. Samuel Saul ungit in Regem, 34. Regni Lex a Samuele descripta, *ibid.*

Sancta prima pars interior Tabernaculi, 224.

Sanguinis esus Israelitis prohibitus, 210. Lex de non comedendo cum sanguine, sive super Sanguinem, *ibid.* In quo differat a Lege Sanguinis esum prohibente, *ibid.*

Sanhedrim quid sit, 27. Hujus membra, & auctoritas, *ibid.*

Seraph, quodnam genus serpentis, 15. & 16.

Saul primus Israelitarum Rex, 34. Prophetiæ dono illustratus, *ibid.* Saulis fortitudo, clementia, bellicæ expeditiones Causæ reprobationis Saulis, *ibid.* David inscio Saule in Regem inungitur, 35. Extrema Saulis, 36. Quotannis Saul regnaverit, 36. Filii Saulis patri superstites, 38. Saulis historia ab Hebræis confirmata, vel interpolata, 68. Expeditio Saulis contra Naas Regem Ammonitarum, *ibid.* Jejunium a Saule indictum, 68. Quibus conditionibus Saul Micholem Davidi desponderit, 69. de monte Saulis Josephi errores, 70. Josephus in Saulis laudibus nimius, *ibid.* Hebræorum, & Nicolai de Lira opinio de Salute Saulis rejicitur, 71.

Scenopegia Festum quid sit, 260.

Scorta falsis numinibus apud Ethnicos devota, 159.

Scortatio. Israelitæ scortationem seu per se turpem ante Legem abominati sunt, 18.

Sehon Amorrhæorum Rex, cum toto exercitu ab Israelitis deletum, 16.

Semen. Hominis seminis fluxum patientis immundities, ejusque purgandæ ritus, 267. Seminum diversorum commixtio prohibita, 268. Quare *ibid.* & *seq.*

Serpens. Serpentes igniti, *ibid.* Jonathanis de serpentibus ignitis nugatoria narratio, 57. æneus a Mose erectus, 337. Serpens ęneus signum a Deo institutum in typum Christi Crucifixi, *ibid.*

Servorum erga Dominos officia, 150. Judicialia Legis Mosaicę præcepta circa Servos, 311. Servi immodicis operibus non opprimendi, *ibid.* Hebræi servi anno Sabbatico, & Jubilæo libertate donandi, *ibid.* Lex Hæbrei vetans ne Servum ad se confugiente Domino tradant, quomodo intelligenda, 332.

Sethosis. Ægypti Rex, 95.

Sin desertum, 5.

Sinai desertum, 9. Sina, vel Sinai mons, *ibid.* Res ad monetm Sinai, *ibid.* 10. 11. 12. & *seq.*

Sistrorum usus apud Ægyptios, aliasque gentes profanas ex tintinabulis Summi Pontificis Hebræorum derivatus, 236.

Sochot secunda Israelitarum mansio, 3. Sochot quid significat, *ibid.*

Sodomia quid sit, 163. Sodomiæ gravitas, 196. Sodomia peccatum contra natura, *ibid.*

Somnii immundities, & ejus eluendę ritus, 268.

Spenceri de Ritualibus Hebræouum legibus sententia, 183. Spenceri momenta expenduntur, & diluuntur, 184. De Sacrificiis veteris Legis spencerus quid senserit, 194. Circa Tabernaculi originem spenceri errores, & argumenta, 219. & *seq.* spenceri de Urim opinio, 242.

Subditorum officia erga Principes, & Magistratus, 150.

Superstitionum omne genus Lege divina prohibitum, 134.

Stuprum quid sit, 161. Stuprum simplici fornicatione gravius, *ibid.* Stuprum puellæ desponsatæ ante nuptias illatum, *ibid.*

Suilla caro Judæis prohibita, 296.

Syria Deæ Sacerdotes legales Hebræorum immunditias æmulantur, 85. Syriæ Reges, 111.

T

Tabernaculum. Contributio, seu capitatio ad opus Tabernaculi, 12. Spontanea donaria ad idem opus, *ibid.* Tabernaculi erectio, 12. Tabernaculorum festum, 83. Tabernaculorum festum quare ab Israelitis celebratum, 260. Utrum Tabernaculum ex profana Gentium Religione originem duxerit, 219. An ex Dei Sapientia & voluntate, *ibid.* Quæ similitudo, & affinitas fuerit inter Tabernaculum Testimonii, & Tabernaculum Molochi, 220. Structura Tabernaculi, ex præcipuæ illius partes, 223.
Tabularum fractio, 11. Tabularum reparatio, *ibid.* Judeorum fabulæ circa fabulas Legis, 52.
Tacitus (Cornelius) Mosis, & Judaicæ Gentis Historia a Cornelio Tacito interpolata, 76. Putidæ Tacite calumniæ, 77.
Tactus impudici, 164.
Talionis Lex quid sit, 155. *&* *seq.* Quando constituta, *ibid.* Naturale jus Talionis non est, nec privatis hominibus permissum, *ibid.*
Thesei ætas, & gesta, 107.
Terra promissa cœlestis Patriæ figura, 25. Terræ promissæ quo tempore facta divisio, 23. Terræ promissæ divisio, & distributio, 24.
Testimonium falsum contra Proximum octavo Decalogi præcepto prohibetur, 172. *&* *seq.* Quid Testimonii falsi nomine intelligendum, *ibid.*
Theophrasti in Judæos calumniæ, 209.
Thola, filius Phua, 30.
Thoythi, sive Mercurius, Ægypti Rex, 96.
Tummim. Quid nomine Thummim intelligatur, 237. Thummim usus, *ibid.* Vid. Urim Thummin unde originem duxerit, an ex moribus Ægyptionum, 249.
Thymiamatis altare, 224.
Tiara quid sit, 236.
Tingitanæ columnæ, 101.
Troja per tempore condita, 104.
Trojani excidii Æpocha, 108.
Tubarum festum, 249. Quando, & cur institutum, *ibid.*
Tunica talaris linea, 235. Utrum Ægyptiis, aut aliis Gentibus profanis accepta ferri debeat, *ibid.* Tunica talaris hyacinthina cum tintinabulis, 235. 236.
Typhonis Ægyptiaci fabula, unde sit expressa, 84.
Tyrus, quo tempore condita, 107.

V

Accæ Sacrificium Rufæ, & equa lustrationis & illius cineribus confecta, 270. Cur Vaccam Rufam Deus immolari jusserit, 271. Inanes Marshami & Spenceri conjecturæ, *ibid.* Vaccæ Rufæ sacrificium typus Crhisti, *ibid.* Vaccæ Rufæ Ritus explicatur, 272.
Vectigalia. Furti reus est, qui vectigalia iniqua, vel inæqualiter distribuit, 165.
Vellus. Signum roris in vellere, 28. Vellus aureum Argonauetarum, 13. Velleris aurei fabula, 104.
Venditiones. Fraus in venditionibus, 167.
Vestes Sacerdotales, quæ Sacerdotibus omnibus communes, quæve Summo Sacerdoti propriæ, 234. *&* *seq.* Vestis ex lino, & lana mixta Israelitis prohibita 300. Legis hujus ratio multiplex, *ibid.*
Vestitus utriusque sexus non confundendus, 298. *&* *seq.* Huius observantiæ rationes, *ib.*
Victima variæ, 204. Victimarum integritas in Sacrificiis offerendis, 262. Qui carnes victimæ tetigerat, vel ejus sanguine aspersus fuerat, sanctificabatur, 216.
Victoria moderatæ utendum, 325. Fructuosæ arbores in terra hostili a victoribus non succidendæ, 326.
Vindicta quævis quinto Decalogi præcepto prohibita, 154.
Vituli aurei fabricatio, 11. Circa vituli aurei adorationem Hebræorum errores, 50. *&* *seq.*

seq. Cur Moses vitulum aureum in pulverem redegerit. Hebræorum fabula, 52. Vitulus aureus ad Ægyptiacæ superstitionis imitationem ab Harone conflatus est, 332. Non ad similitudinem Cherubinorum, *ibid.* & *seq.* Vitulum aureum Ægyptiaco ritu Judæi coluere, *ibid.* Vituli aurei combustio comminutio, &c. idololatriæ destructionem significat, 336.

Vota quando implenda, *ibid.* Infidelitas in votis, *ibid.* Voti conditiones, *ibid.*

Urim quid sit, & ejus usus, 237. & 239. Cur Urim, & Thummim Israelitico Populo Deus dederit ratio multiplex, 239. Spenceri de Urim opinio singularis, 243.

Usura septimo Decalogi Præcepto prohibita, 168. & 322. Utrum usura prohibita sit respecta divitum, & pauperum, *ibid.* An licita sit usura moderata, *ibid.* Omnis omnino usura reprobatur, *ibid.* Usura legi naturę contraria, *ibid.*

Vulpinalia apud Romanus celebrata ex vulpibus Samsonis orta, 93.

Uxor proximi non concupiscenda, 210. Judicialia Mosaicę legis præcepta circa uxores, 326. Uxores quomodo tractandę, 329. Pęnę in maritum latę, qui falsum crimen imposuerit uxori, *ibid.* Lex cavet ne propter uxoris odium filii detrimentum patiatur, 329.

Z

Z*elotypiæ* Sacrificium, 158.

FINIS TOMI SECUNDI.

3807

BIBLIOTECA O. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

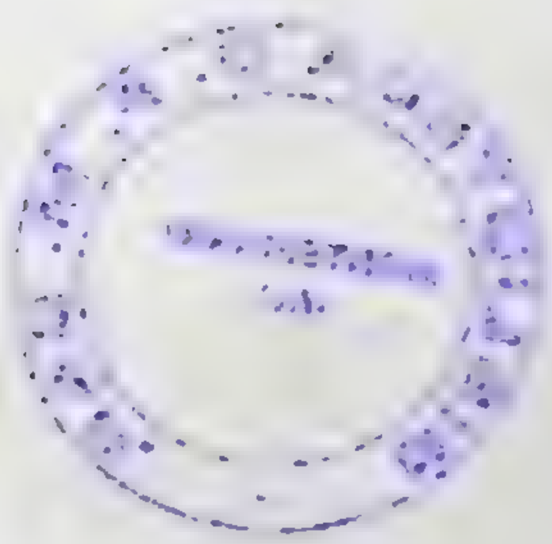

BIBLIOTECA D. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

BIBLIOTECA O. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

. F. M. CAP.
CO